

สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ระดับการประเมินคุณภาพ

ดีเยี่ยม

ดีมาก

ดี

ผ่านกลาง

อิทธิพลของการบริหารจัดการที่ดีและการสร้างทุนทางสังคมต่อความสามารถ
ในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยชนาการหมู่บ้าน
ตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน

สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล

คู่มือวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์
สำนักบริหารและพัฒนาวិชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2554

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองคุณวุฒิ
สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์

ชื่อเรื่อง

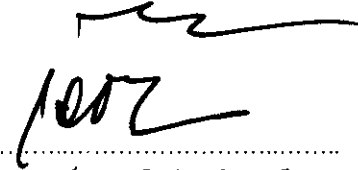
อิทธิพลของการบริหารจัดการที่ดีและการลงทุนทางสังคมต่อความสามารถ
ในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้าน
ตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน

โดย

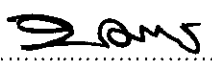
สุริยจรัส เตชะตันมืนสกุล

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี)
วันที่ 25 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2550

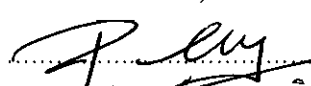
กรรมการที่ปรึกษา

.....
(อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์)
วันที่ 25 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2550

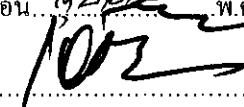
กรรมการที่ปรึกษา

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บงกชมาศ เอกเอี่ยม)
วันที่ 25 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2550

กรรมการที่ปรึกษา

.....
(อาจารย์ ดร.ภาณุ สิทธิวงศ์)
วันที่ 25 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2550

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี)
วันที่ 25 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2550

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันนียร ยศราช)
ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
วันที่ 26 เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2550

ชื่อเรื่อง	อิทธิพลของการบริหารจัดการที่ดีและการสร้างทุนทางสังคมต่อ ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดย ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน
ชื่อผู้เขียน	นายสุริยจรัส เตชะตันมีนสกุล
ชื่อปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารศาสตร์
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานกลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน 2) ศึกษาความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน 3) ศึกษาผลกระทบจากการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ต่อการสนับสนุนการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน และ 4) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

ในการวิจัยได้ประยุกต์ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมมาเป็นแนวทางการในการวิจัย โดยการวิจัยเชิงคุณภาพนำการเชิงปริมาณ ในการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการวิจัย ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามแบบควบคุมกับการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัย การวิจัยเชิงปริมาณได้จัดเก็บข้อมูลกลุ่มธนาคารหมู่บ้านจากตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจำนวน 152 ธนาคาร การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ใช้สถิติพรรณนา ส่วนการประมาณค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ใช้สถิติอนุมานแบบมีพารามิเตอร์โดยเทคนิคความเป็นไปได้สูงสุด

ผลการวิจัย มีดังนี้

1. ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 226.829 คน ($\bar{x}=226.829$, S.D.=137.009) มีมูลค่าหุ้นเฉลี่ยธนาคารละ 1,157,336.005 บาท ($\bar{x}=1,157,336.005$, S.D.= 903,223.356) สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย ธนาคารละ 932,128.500 บาท

ต่อปี ($\bar{x}=932,128.500$, S.D.= 692,079.698) และสามารถจัดสวัสดิการชุมชนเฉลี่ยธนาคารละ 132,981.854 บาทต่อปี ($\bar{x}=132,981.854$, S.D.= 2,940) นอกจากนั้นยังสามารถจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นเฉลี่ยร้อยละ 8.516 ($\bar{x}=8.516$, S.D.= 2.539) บาทต่อปี และจัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้เฉลี่ยร้อยละ 17.961 บาทต่อปี ($\bar{x}=17.961$, S.D.= 5)

2. ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีความสามารถในการสนับสนุนชุมชนสะสมทุนต่างกัน โดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 224,642.800 บาท ($\bar{x}=224,642.800$, S.D.= 128,193.034) ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 803,183.768 บาท ($\bar{x}=803,183.768$, S.D.= 130,043.163) และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นหุ้นรวมเฉลี่ย 1,980,677.980 บาท ($\bar{x}=1,980,677.980$, S.D.= 954,430.266)

3. การสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีผลกระทบต่อการบริหารเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการ กล่าวคือ การบริหารเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้าง คือ 1) การเป็นแหล่งฝากเงินที่ให้อัตราผลตอบแทนในอัตราสูง 2) การลดโอกาสการกู้ยืมเงินนอกระบบ 3) การคิดดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบ และ 4) การจัดสวัสดิการชุมชน 2 รูปแบบ คือ การจัดสวัสดิการด้านการสงเคราะห์เป็นรายบุคคล และการจัดสวัสดิการสาธารณประโยชน์

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีทั้งปัจจัยทางตรงและปัจจัยทางอ้อม ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรง สูงสุด คือ ความเชื่อมั่นของสมาชิก รองลงมา คือ การได้รับผลกระทบจากกองทุนอื่นภายในชุมชน และต่ำสุด คือ การขยายวงเงินกู้และระยะเวลาการชำระหนี้คืนให้เหมาะสมกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อม สูงสุด คือ การบริหารจัดการที่ดี รองลงมา คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย , ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืน ตามลำดับ โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิก คือ การบริหารจัดการที่ดี และความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด ตามลำดับ

การวิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ 2 ระดับ คือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับรัฐ คือ รัฐบาลต้องมีนโยบายในการพัฒนาระบบธนาคารหมู่บ้านให้มีความมั่นคงในระยะยาว ได้แก่ การสนับสนุนเงินทุนให้เพียงพอกับความต้องการของชุมชน ออกกฎหมายเพื่อให้ธนาคารหมู่บ้านมีฐานะเป็นนิติบุคคล การเปิดโอกาสให้ธนาคารหมู่บ้านเข้าไปถือหุ้นในธุรกิจที่มีอำนาจเหนือตลาด โดยเฉพาะธุรกิจที่ได้สัมปทานจากรัฐ สนับสนุนการสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศให้เกิดผลสำเร็จ และข้อเสนอแนะต่อแนวทางในการบริหาร

จัดการ คือ คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านต้องสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิกโดยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการ ได้แก่ การบริหารเครือข่ายโดยการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ บริหารจัดการตามหลักการบริหารจัดการที่ดี การพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการบริหารเงินโดยการขยายวงเงินกู้และระยะเวลาการชำระหนี้คืนให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ กำหนดหลักเกณฑ์การให้กู้ที่ลดความเสี่ยงจากการขยายวงเงินกู้ และการบริหารอัตราดอกเบี้ยและอัตราผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นให้เกิดความเป็นธรรมทั้งผู้ฝากเงินและผู้กู้เงิน

Title	Influence of Good Managerial Administration and Social Capital Creation on the Capability in the Community Capital Accumulation Supported by the Upper Northern Village Banks under His Majesty Initiation in Upper Northern Thailand
Author	Mr. Suriyajarat Techatahmesakul
Degree of	Doctor of Philosophy in Administrative Science
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Dr. Chalermchai Panyadee

ABSTRACT

The objectives of this qualitative and quantitative research were to explore: 1) basic data of the village banks group under his Majesty initiation in upper northern Thailand; 2) the community's capability to support the capital accumulation by the village banks group under his Majesty initiation in upper northern Thailand; 3) impacts of the capability to support the capital accumulation by the village banks group under his Majesty initiation in upper northern Thailand for poverty alleviation and the creation of community social welfare; and 4) factors affecting the capability to support the capital accumulation by the village banks group under his Majesty initiation in upper northern Thailand.

Data collection was done through interviews, focus group, and questionnaire. Content analysis and the structural equation model were used to estimate the influence of casual factors affecting the capability of the community to support the capital accumulation by the village bank groups under his Majesty initiation in upper northern Thailand. This was analyzed by using parametric inference statistics and maximum likelihood method.

Findings of this study showed the following: The village banks group under his Majesty initiation in upper northern Thailand had 226.829 persons on average ($\bar{x} = 226.829$, S.D.=137.009) and had stock value of 1,157,336.005 bath on average. ($\bar{x} = 1,157,336.005$, S.D.=903,223.356) The capability in giving loans and providing community social welfare were 932,128.500 baht per year on average. ($\bar{x} = 932,128.500$, S.D.=692,079.698) and 132,981.854 baht ($\bar{x} = 132,981.854$, S.D.=2,940), respectively. In addition, the capability in giving returns on

investment for member holding stock was 8.516 baht per year on average. ($\bar{x}=8.516$, S.D.= 2.539) The interest rate was 17.961 baht per year on average. ($\bar{x}=17.961$, S.D.= 5)

1. The village banks group under his Majesty initiation in upper northern Thailand had different capability in supporting community capital accumulation. The smallest village bank had stock value of 224,642.800 baht on average. ($\bar{x}=224,642.800$, S.D.= 128,193.034) The moderate village bank had stock value of 803,183.768 baht on average. ($\bar{x}=803,183.768$, S.D.= 130,043.163) The biggest village bank had stock value of 1,157,336.005 baht on average. ($\bar{x}=1,980,677.980$, S.D.= 954,430.266)

2. The village bank had roles in poverty alleviation and the provision of community social welfare. The supported the capital accumulation and provided the community economic activities. It also provided community social welfares for members.

3. The village banks group under his Majesty initiation in upper northern Thailand had different capability in supporting community capital accumulation with both direct and indirect factors. The most influential direct factor was members' confidence, followed by impacts of other funds within the community, the lowest was loan ceiling expansion, and timing of debt repayment suitable for economic activities. The most influential indirect factor was good governance followed by support from networks, economic benefits, and responsibility of members in loan repayment. Factors affecting the creation of members' confidence were good governance and members' responsibility in loan repayments. The principles of good governance ranking from the highest weights were administration and management according to the principles of members' participation, justice, transparency, merit, value and responsibility.

The following were suggestions of two levels: the government should determine policies developing village banks such as providing adequate capital to cope with need of the community, support the task of completing the village banks network creation, delegating the takes for the development of village banks competencies. The local administrative organization should issue law to support the legal entity status of the village banks and allow them to operate high profit businesses, especially state concession businesses. Besides, the village banks committee must create confidence for members by adhering to all of the good governance principle. They should create learning network potential administration development with self action research and fund administration Loan ceiling expansion and timing of debt repayment

(8)

suitable for economic activities must be motivated. The determination of loan criterion should be done to reduce risk from loan expansion. Also, the management of interest and return rate must be fair for both share holders (loan borrowers and depositors).

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี ประธานคณะกรรมการที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บงกชมาศ เอกเอี่ยม และดร.ภาณุ สิทธิวงศ์ คณะกรรมการที่ปรึกษาคณะนิพนธ์ ที่เห็นคุณค่าและให้โอกาสในการศึกษา ตลอดจนให้ความกรุณาให้คำปรึกษาทางวิชาการจนคณะนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ผู้ช่วยศาสตราจารย์เล็ก แสงมีอนุภาพ ที่สนับสนุนในการศึกษา ขอขอบคุณ คณะบดีคณะวิทยาการจัดการรองศาสตราจารย์ ดร.บุญทวรรณ วิงวอน คณะบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศิริ พรหมดี อาจารย์ยอดเยี่ยม รัชต์ศักดิ์ ประธานโปรแกรมรัฐประศาสนศาสตร์ อาจารย์จิตรกร แต้มกล่อง อาจารย์ประสิทธิ์ เพ็ชรแสนงาม ที่คอยชี้แนะและให้กำลังใจ ขอขอบคุณ อาจารย์อนุชาติ ยศปิ่น อดีตผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และ อาจารย์ประเสริฐ ยังปากน้ำ ประธานโปรแกรมเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ ที่ผลักดันให้ขอทุนการศึกษาในช่วงต้น ขอขอบคุณท่านอาจารย์ สุรพงษ์ ภัคดิ และอาจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ หน่อรัตนเรืองการศึกษาในประเศญี่ปุ่น ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย ดร.อัครพงษ์ อ้นทอง ที่ให้คำแนะนำด้านการใช้โปรแกรมริสเรล และรองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ เพ็ชร ประเสริฐ ให้คำแนะนำด้านเศรษฐศาสตร์ ตลอดจนขอขอบคุณ สอ.บจ.รัตนชัย สมมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชัย ใจวิสุทธิहरรรยา อาจารย์ ดร.บุญทา ชัยเลิศ และทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยชื่อนามแต่ที่มีส่วนในการช่วยเหลือสนับสนุนทั้งตรงและทางอ้อม ตลอดจนขอขอบพระคุณเจ้าของผลงานวิชาการที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงในงานวิจัยเล่มนี้

ที่สำคัญที่สุด คือ คุณค่าที่เกิดจากคณะนิพนธ์ฉบับนี้มอบให้กับ พ่อ แม่ ภรรยา บุตร ตลอดจนญาติพี่น้อง ที่เป็นกำลังใจและแรงบันดาลใจให้ต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคตลอดจนมอบให้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทง สมประสงค์ อาจารย์อภิชาติ มั่นศิลป์ อาจารย์เจริญ วงศ์แก้ว อาจารย์มุกดา อินตะสาร คุณลุงสุรัชย์ ธรรมเชื้อ และคุณวรพจน์ หล่อภัทรพงษ์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการพัฒนาธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริมากกว่าหนึ่งทศวรรษ

สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล

ตุลาคม 2554

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(6)
กิตติกรรมประกาศ	(9)
สารบัญ	(10)
สารบัญตาราง	(12)
สารบัญภาพ	(14)
สารบัญตารางผนวก	(16)
สารบัญภาพผนวก	(17)
บทที่ 1 บทนำ	1
คำถามการวิจัย	11
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	12
ขอบเขตของการวิจัย	12
ข้อจำกัดของการวิจัย	13
นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ	14
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	19
ตอนที่ 1 พัฒนาการของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ	20
ตอนที่ 2 การทบทวนหลักการ แนวความคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	52
ตอนที่ 3 ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ	126
กรอบแนวคิดในการวิจัย	144
สมมติฐานในการวิจัย	159
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	160
สถานที่ในการวิจัย	165
หน่วยวิเคราะห์	165
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	166
กระบวนการพัฒนาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	170
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	183

	หน้า
วิธีการรวบรวมข้อมูล	183
การวิเคราะห์ข้อมูล	184
บทที่ 4 ผลการวิจัย	193
ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานกลุ่ม ชนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน	193
ตอนที่ 2 การสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยชนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน	218
ตอนที่ 3 ผลกระทบของการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยชนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนต่อการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน	221
ตอนที่ 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยชนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน	228
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	276
สรุปผลการวิจัย	276
อภิปรายผลการวิจัย	281
ข้อเสนอแนะ	310
บรรณานุกรม	322
ภาคผนวก	332
ภาคผนวก ก การสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย	333
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	355
ภาคผนวก ค การอธิบายรายละเอียดโมเดลริสเรล	366
ภาคผนวก ง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยโปรแกรมริสเรล	372
ภาคผนวก จ ประวัติผู้วิจัย	402

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	รายชื่อองค์กรที่มีบทบาทในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน	25
2	แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัย ที่ใช้สนับสนุนสมมติฐานในการวิจัย	152
3	จำนวนธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจำแนกตามจังหวัด	166
4	ขนาดตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจำแนกตามจังหวัด	169
5	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรเพื่อใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบ	173
6	น้ำหนักปัจจัย ค่าร่วม และค่าไอแกน	175
7	ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและการบริหารจัดการที่ดี	176
8	ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดการบริหารจัดการที่ดี	177
9	ปัจจัย (Factor Loading) ค่าความคาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard Error) และค่าสถิติที (t-value) จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันตัวแปรแฝงการบริหารจัดการที่ดี	180
10	ความเชื่อมั่นของตัวแปรแฝง (ρ_{ϵ}) ความแปรปรวนเฉลี่ยของตัวแปรที่สกัดได้ด้วยองค์ประกอบ (ρ_{ν}) และค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของตัวแปรสังเกตได้ (R^2)	181
11	ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ได้แก่ ข้อมูลสมาชิก จำนวนหุ้น ราคาหุ้น มูลค่าหุ้น อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ การปล่อยสินเชื่อ เงินสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการ เงินกองทุนสวัสดิการชุมชน และผลตอบแทนจากการถือหุ้น	197
12	จำนวนและร้อยละของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน จำแนกตามปีที่จัดตั้งและหน่วยงานที่จัดตั้ง	211
13	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าความเบ้ และ ค่าความโด่ง	231
14	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้	233
15	ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนของโมเดล	240

ตาราง

หน้า

16	อิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน การลงทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิก และความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้าน ตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน	247
17	น้ำหนักองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี	257
18	จำนวนและร้อยละของธนาคารหมู่บ้านจำแนกตามการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและหน่วยงานที่จัดตั้ง	261
19	จำนวนและร้อยละของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน จำแนกตามการบริหารจัดการที่ดีและหน่วยงานที่จัดตั้ง	264

สารบัญญภาพ

ภาพ		หน้า
1	กระบวนการรับสมาชิก และรับฝากเงินแรกเข้า	27
2	กระบวนการรับฝาก ถอนเงิน รับชำระหนี้ และกู้เงิน	28
3	โครงสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านทั่วราชอาณาจักร	36
4	โครงสร้างองค์กรศูนย์ร่วมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านอำเภอคอกคำใต้ จังหวัดพะเยา	40
5	หลายมิติแห่งความทุกข์ยากของประชาชน	76
6	สาเหตุของความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางสังคม	77
7	ปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างเนื่อง โครงสร้างของตลาดในระบบเศรษฐกิจ	83
8	ความสำคัญของทุนทางสังคมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ	93
9	กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการสร้างทุนทางสังคม	104
10	กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการที่ดีกับทุนทางสังคม	105
11	กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีความสำเร็จในการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของประเทศที่รับความช่วยเหลือทางการเงิน จาก IMF	106
12	กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีปัจจัยที่ส่งผลต่อศรัทธา และความเชื่อมั่นของประชาชน	109
13	กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระตุ้นการพัฒนา	110
14	กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีปัจจัยที่ส่งผลต่อศรัทธา และความเชื่อมั่นของประชาชน	110
15	กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีปัจจัยที่ส่งผลต่อศรัทธา และความเชื่อมั่นของประชาชน	115
16	กรอบแนวความคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับความสำคัญของทุนทางสังคมต่อความสำเร็จขององค์กร	116
17	กรอบแนวความคิดในการวิจัยที่ได้จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี	124
18	กรอบแนวความคิดในการวิจัยที่ได้จากการทบทวนหลักการ แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	125
19	กรอบแนวความคิดในการวิจัย	157
20	กรอบแนวความคิดในการวิจัยรูปแบบของแบบจำลองรีสเรล	158
21	ขั้นตอนในการวิจัย	162

ภาพ	หน้า	
22	กระบวนการพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือวัดในการวิจัย	170
23	การยื่นข้อบังคับประกอบของการบริหารจัดการที่ดินของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน	179
24	โมเดลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบ(1)	187
25	โมเดลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบ(2)	188
26	โมเดลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบ(3)	188
27	โมเดลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบ(4)	189
28	ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน (โมเดลพื้นฐานก่อนปรับ)	235
29	ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน(หลังจากมีการปรับโมเดล)	237
30	ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน(ชื่อตัวแปรเป็นภาษาไทย)	238

สารบัญตารางผนวก

ตารางผนวก		หน้า
1	มาตรการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย	335
2	มาตรการการบริหารตามหลักนิติธรรม	337
3	มาตรการการบริหารตามหลักคุณธรรม	339
4	มาตรการการบริหารตามหลักความโปร่งใส	341
5	มาตรการการบริหารตามหลักการมีส่วนร่วม	342
6	มาตรการการบริหารตามหลักความรับผิดชอบ	344
7	มาตรการการบริหารตามหลักความคุ้มค่า	345
8	ค่าใช้จ่ายของธนาคารหมู่บ้าน	347
9	รายได้ของธนาคาร	347
10	ผลตอบแทนที่สมาชิกได้รับ	351

สารบัญภาพผนวก

ภาพผนวก		หน้า
1	กรอบแนวความคิดในการวิจัยตามรูปแบบแบบจำลองริสเรล	367

บทที่ 1

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy) (วัน
รักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2543: 17) ที่ให้กลไกตลาด (market mechanisms) เป็นเครื่องมือหลักในการ
จัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจมากกว่าอำนาจรัฐ ดังจะเห็นได้จากการมีเสรีภาพในการเป็น
เจ้าของปัจจัยการผลิต และเสรีภาพในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประชาชนโดยทั่วไป แต่การ
จัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจของไทย ยังอยู่ภายใต้โครงสร้างตลาดแบบผูกขาด (Monopoly
Market Structure) เนื่องจากกลุ่มทุนผูก หรือ กลุ่มทุนที่มีอำนาจเหนือตลาดทำการผูกขาดเกือบทุก
ตลาด ไม่ว่าจะเป็นตลาดสินค้าและบริการ ตลาดปัจจัยการผลิต ตลาดผลผลิต และตลาดเงิน การ
ผูกขาดตัดตอน หรือ การมีอำนาจเหนือตลาดส่งผลให้กลไกตลาดล้มเหลว (Market Failure) ไม่
สามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาค และเป็นธรรมได้ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน
(2543: 17) ได้สรุปถึงสาเหตุของการผูกขาดในเชิงทฤษฎีไว้ 3 ประการ คือ 1) การผูกขาด
โดยธรรมชาติการผูกขาด สาเหตุของการผูกขาดหลักได้แก่ การผูกขาดโดยธรรมชาติ (Natural
Monopolistic) กล่าวคือ กลุ่มทุนผูกขาดที่เป็นเจ้าของกิจการขนาดใหญ่ที่มีการประหยัดต่อขนาด
(Economy of Scale) เมื่อมีการขยายกิจการจะทำให้ต้นทุนลดลงจนต่ำกว่าผู้ผลิตรายอื่น ทำให้มี
ความสามารถในกำหนดราคาเหนือต้นทุนเพิ่ม (Make-up Pricing) ในเปอร์เซ็นต์ที่สูง ส่งผลให้กิจการ
ลักษณะดังกล่าวมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) เมื่อเทียบกับคู่แข่งชั้น
สถานการณ์การแข่งขันดังกล่าวเรียกกันโดยทั่วไปว่า “การผูกขาดโดยธรรมชาติ” เมื่อคู่แข่ง
ไม่มีความสามารถในการแข่งขันก็ต้องออกจากการแข่งขันไปก็ยิ่งทำให้ผู้ผูกขาดมีอำนาจการผูกขาด
หรือ มีอำนาจเหนือตลาดมากยิ่งขึ้น 2) การผูกขาดโดยรัฐและการได้รับการสัมปทานจากรัฐ
หมายถึง การผูกขาดโดยรัฐเป็นผู้ดำเนินธุรกิจแต่เพียงผู้เดียว เช่น ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ หรือ รัฐให้
สัมปทานแก่เอกชน เช่น โครงข่ายโทรศัพท์มือถือในประเทศไทย ประทานบัตรเหมืองแร่ ฯลฯ
และ 3) การผูกขาดโดยการเป็นเจ้าของเทคโนโลยีและลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย เช่น บริษัท ไมโครซอฟท์
เป็นเจ้าของระบบปฏิบัติการวินโดวส์ เป็นต้น ในประเด็นนี้ บุญศักดิ์ แสงระวี (2546: 147-153) ได้
กล่าวเอาไว้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มลัทธิ
จักรวรรดินิยมมานาน ทั้งนี้กลุ่มประเทศจักรวรรดินิยมมีอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจครอบคลุมพื้นที่
เกือบทั้งโลก ลัทธิจักรวรรดินิยมถือว่าเป็นขั้นตอนสูงสุดของลัทธิทุนนิยม นั่นคือ การผูกขาดใน
การผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งในครึ่งศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การ
รวมศูนย์การผลิตและการผูกขาดของประเทศจักรวรรดินิยม (อังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกา เยอรมนี

รัสเซีย ฮอลแลนด์ อิตาลี ญี่ปุ่น และเบลเยียม) มีการพัฒนาไปอีกก้าวหนึ่ง รูปแบบของการผูกขาดของกลุ่มจักรวรรดินิยม ที่รู้จักกันโดยทั่วไป คือ คาร์เทล (หน่วยผลิตรวมตัวกันเพื่อตกลงเกี่ยวกับเงื่อนไขในการขายสินค้า เช่น กำหนดตลาดที่จะขาย ปริมาณการผลิต และราคา เป็นต้น วัตถุประสงค์ของคาร์เทล คือ การควบคุมตลาด และให้ได้กำไรในอัตราสูง แต่ผู้เข้าร่วมจะรักษาอิสระในด้านการผลิตและการซื้อขาย), ซินดิเกท (หน่วยผลิตรวมตัวกัน โดยมีการจัดตั้งเป็นองค์กรซื้อขายวัตถุดิบและขายสินค้า โดยมีเป้าหมายเพื่อควบคุมตลาด และให้ได้กำไรในอัตราสูง แต่หน่วยผลิตที่เข้าร่วมจะรักษาอิสระในด้านการผลิต แต่การขายจะมอบให้สำนักงานใหญ่เป็นผู้จัดการ) ทรัสต์ (ผู้ลงทุนมอบวิสาหกิจไปให้หน่วยจัดการไปบริหารจัดการ โดยผู้ลงทุนเป็นผู้ถือหุ้นและได้รับเงินปันผลตามหุ้น โดยทรัสต์จะถูกบริหารโดยกลุ่มผู้ถือหุ้นรายใหญ่ โดยผู้ถือหุ้นรายเล็กจะสูญเสียอิสระในการผลิตและการขาย) และคอนซิน (กลุ่มวิสาหกิจขนาดใหญ่ที่มีใช้สาขาเดียวกันรวมตัวกันโดยจะมีวิสาหกิจใหญ่เป็นศูนย์กลาง ซึ่งการรวมกลุ่มมีเป้าหมายเพื่อขจัดการแข่งขันภายใน และการผูกขาด) เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน ฌรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ (2544: 37) ระบุว่า กลุ่มทุนผูกขาดที่มีอำนาจเหนือตลาดในการผลิตสินค้าและบริการ ได้แก่ กลุ่มโทรคมนาคม กลุ่มเคมีภัณฑ์ กลุ่มน้ำมัน กลุ่มกลุ่มรถยนต์และจักรยานยนต์ กลุ่มปูนซีเมนต์ กลุ่มคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ตลอดจนกลุ่มทุนผูกขาดในตลาดเงิน ได้แก่ ธนาคารที่เป็นรัฐวิสาหกิจธุรกิจธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน แหล่งเงินทุนกระแสรายวัน เป็นต้น ซึ่ง Clarkson W. K. and Miller R. L. (1985: 59) ได้กล่าวเอาไว้ กิจการผูกขาดที่มีอำนาจเหนือตลาดส่วนใหญ่มักได้กำไรเกินปกติ (Excess Profit) ระดับราคาสินค้าที่กำหนดโดยกิจการที่มีอำนาจเหนือตลาดมักจะไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค หรือผู้ใช้สินค้าและบริการ เนื่องจากต้องซื้อสินค้าและบริการในราคาที่สูง

การผูกขาดของกิจการที่มีอำนาจเหนือตลาดส่งผลให้เกิดตลาดล้มเหลว (market failure) กล่าวคือ กลไกตลาดไม่สามารถจัดสรรทรัพยากรในสังคมให้เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรมได้ ส่งผลให้คนบางกลุ่มถูกเอารัดเอาเปรียบขาดอำนาจการต่อรองทำให้เสียโอกาสทางเศรษฐกิจ เช่น การซื้อสินค้าและบริการในราคาสูงเกิน ขายสินค้าในราคาที่ต่ำเนื่องถูกกดราคา ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านตลาดที่ไม่สมบูรณ์ในการตัดสินใจ ตลอดจนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม (รับดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราต่ำ เสียดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราที่สูง) ในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์การเมืองมองว่า การผูกขาดถือเป็นการทุจริตทางเศรษฐกิจ ในประเด็นนี้ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2544: 1-2) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาประเทศไทยตามแนวทางทุนนิยม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำเกิดความแตกต่างในรายได้มากระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างชนชั้นกลุ่มที่กับชนชั้นชาวนาและกรรมกร ความร่ำรวยกระจุกตัวอยู่กับคนกลุ่มเดียว ขณะที่คนส่วนใหญ่ของประเทศยากจน ซึ่งคนในสังคมมีคนบางกลุ่มเท่านั้นที่มีโอกาสสะสมความมั่งคั่งเนื่องจากการมีอำนาจเหนือ

ตลาด ทั้งนี้เนื่องจากมีความสามารถในการเป็นเจ้าของปัจจัยทุนและเทคโนโลยีขั้นสูง เมื่อพิจารณาผลการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยสามทศวรรษที่ผ่านมา พบว่าประสบผลสำเร็จแต่ในภาพรวมเท่านั้น แม้ว่าความยากจนเชิงสัมบูรณ์ (Absolute Poverty) ของประชาชนที่คิดเป็นเชิงปริมาณของวัตถุซึ่งประเมินค่าออกมาเป็นตัวเงินได้ หรือ รายได้ของประชากรไทยนั้นลดลง แต่หากพิจารณาความยากจนโดยเปรียบเทียบ (Relative Poverty) นั้น ยังคงอยู่ ดังจะเห็นได้จากผลการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [สศช.] (2545: 4-6) กล่าวไว้ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึง 7 สัดส่วนของคนจนลดลงจากร้อยละ 57 เหลือร้อยละ 11.4 และรายได้ประชาชาติเฉลี่ยต่อหัวเพิ่มขึ้น จาก 2,100 บาทต่อปี ในปี พ.ศ. 2504 เป็น 77,000 บาทต่อปีในปี พ.ศ. 2542 แม้ว่าระดับรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น แต่เมื่อพิจารณารายได้เชิงเปรียบเทียบในแต่ละกลุ่มคน พบว่าในปี พ.ศ. 2542 กลุ่มคนที่มีรายได้น้อยที่สุด 20 เปอร์เซ็นต์ มีสัดส่วนรายได้ลดลงจากร้อยละ 4.2 เหลือร้อยละ 3.8 ขณะที่กลุ่มคนที่มีรายได้สูงสุด 20 เปอร์เซ็นต์ มีสัดส่วนรายได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 46.5 เป็นร้อยละ 58.5

จากสารสนเทศในข้างต้นกล่าวได้ว่าปัญหาที่ประชาชนในชนบทต้องเผชิญอยู่ คือ ปัญหาเชิงโครงสร้าง หรือ ความยากจนเชิงโครงสร้าง เหตุที่เรียกว่า ปัญหาเชิงโครงสร้าง หรือ ความยากจนเชิงโครงสร้าง เนื่องจากเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือ ทุกข์ ที่มีสาเหตุจากจากโครงสร้างของตลาดในระบบเศรษฐกิจมีการแข่งขันไม่สมบูรณ์ ที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจหรือในสังคม ได้แก่ ตลาดสินค้าและบริการ ตลาดปัจจัยการผลิต และตลาดการเงินทั้งภายในและภายนอกประเทศ นอกเหนือจากปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกิดจากโครงสร้างของตลาดในระบบเศรษฐกิจ ยังพบว่าสังคมไทยยังมีโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมมากมายที่ทับซ้อนกันอยู่อย่างหลากหลาย ในประเด็นนี้ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2544: 233) ได้เสนอแนวคิดเรื่องการจัดการเชิงซ้อน (Multiple Systems of Management) เพื่อเป็นทางเลือกเชิงนโยบายให้กับรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะโครงสร้างการจัดสรรทรัพยากร โดยเสนอให้รัฐบาลหันมาให้ความสำคัญกับสิทธิของชุมชน หรือ ประชาชนที่ควรจะได้รับอย่างเหมาะสมในการจัดการทรัพยากร กล่าวได้ว่า สังคมต้องอยู่ภายใต้โครงสร้างที่ทับซ้อนกันอยู่อย่างหลากหลายทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค ในประเด็นนี้ Riddell (1987: 113-116) ได้สังเคราะห์แนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) หรือ มาร์กซ์ ที่เคยวิพากษ์ลัทธิทุนนิยมเอาไว้ กล่าวคือแบบวิถีการผลิตในสังคมยังต้องถูกประกอบแต่งขึ้นโดยโครงสร้างพิเศษ หรือ โครงสร้างส่วนบน (superstructure or upper structure) โครงสร้างพิเศษนี้จะประกอบไปด้วย แนวความคิด สถาบัน และอุดมการณ์ของสังคม รวมถึงกฎหมาย การเมือง วัฒนธรรม จริยธรรม ศาสนา ศิลธรรมสุนทรียภาพ ศิลปะ ประชญา และอื่น ๆ วัตถุประสงค์ของโครงสร้างพิเศษก็ คือ การทำหน้าที่

สนับสนุน กำขึ้น สอดประสาน และส่งเสริมฐานทางเศรษฐกิจของสังคม ซึ่งในประเด็นนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ: [สศช.] (2546: ระบบออนไลน์)จึงสรุปว่า ปัญหาความยากจนมิได้จำกัดเฉพาะความขัดสนทางเศรษฐกิจหรือด้านรายได้แต่อย่างใด แต่ยังคงครอบคลุมถึงความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดจากความขัดสนในหลาย ๆ ด้าน ที่ทำให้คนจนขาดอำนาจ โอกาส และศักดิ์ศรี ซึ่งจะส่งผลให้ขาดศักยภาพในการดำรงชีวิต เช่น การขาดโอกาสทางการศึกษา การขาดการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วม การขาดข้อมูลข่าวสารหรือความรู้ในการประกอบอาชีพ การมีภาระการพึ่งพาสูง การที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐ เป็นต้น ซึ่งนำไปสู่ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม

อภิชาติ มั่นพิลปะ (2548: สัมภาษณ์) ผู้มีประสบการณ์ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านที่ขยายผลจากโครงการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริ ภายใต้โครงการอีสานเขียว ประมาณ 80 แห่งในจังหวัดลำปาง ได้กล่าวถึง ผลกระทบจากปัญหาเชิงโครงสร้างในตลาดเงินที่ผลกระทบต่อการค้าดำรงชีวิตของประชาชนในภาคชนบท กล่าวคือ ประชาชนในชนบทที่มีฐานะยากจนหรือยากไร้ส่วนมากเข้าถึงตลาดเงินในระบบเฉพาะด้านการฝากหรือออมเงินเท่านั้น เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารของรัฐ และบริษัทประกันชีวิต เป็นต้น แต่ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งเงินกู้มีน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากขาดความรู้ขาดโอกาสในการได้รับเครดิตเนื่องจากถูกมองว่าเป็นคนจน ยากไร้ ไม่มีความสามารถในการชำระหนี้คืน และขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน สถานการณ์เช่นนี้แปลว่ากระแสเงินออมได้ไหลออกจากชุมชน และกลายเป็นสินเชื่อเพื่อไปหล่อเลี้ยงภาคอุตสาหกรรม จึงเป็นเหตุให้คนในชนบทรากหญ้าไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ที่เป็นธรรม ได้จึงต้องพึ่งแหล่งเงินกู้นอกระบบที่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง เช่น ร้อยละ 5 บาทต่อเดือน หรือ ร้อยละ 60 บาทต่อปี ในประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อารี เชื้อเมืองพาน และคณะ (2544: 1) ที่พบว่า ประชาชนในชนบทที่พึ่งพาการกู้เงินนอกระบบต้องเสียดอกเบี้ยเงินกู้แพงกว่าการกู้ยืมเงินในระบบถึง 2-5 เท่า นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อมูลของกองบังคับการปราบปรามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี และฝ่ายตรวจสอบสถาบันการเงินเฉพาะกิจ (Non-Bank) ธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ได้ออกเอกสารแจ้งเตือนการกู้ยืมเงินนอกระบบที่เก็บดอกเบี้ยโหด โดยอยู่ในระหว่าง ร้อยละ 21.46 ถึง ร้อยละ 178.25 ต่อปี (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548: ระบบออนไลน์)

การแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาความยากจนไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้าง หรือ ความยากจนทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องระดมศักยภาพของประเทศในทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยภาครัฐบาล พบว่า ในระยะที่ผ่านมารัฐมีความพยายามปรับโครงสร้างเพื่อลดอำนาจการผูกขาดโดยการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการ

ทางรัฐสภา เช่น การพยายามออกกฎหมายเพื่อปรับโครงสร้างภาษีและการถือครองที่ดิน การบังคับใช้พระราชบัญญัติแข่งขันทางการค้าและการผูกขาด ฯลฯ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จดังที่ปรากฏเป็นที่รับรู้โดยทั่วไป ส่วนภาคเอกชนมีความพยายามสูงสุดได้เพียงแค่สร้างกระแสของธุรกิจเพื่อสังคม โดยนำกำไรส่วนเกินเพียงน้อยนิดมาจัดฉากเพื่อเยียวาสังคม ส่วนภาคประชาชน พบว่า ยังไม่สามารถรวมกลุ่มที่มีพลังหรือมีอำนาจที่เพียงพอในการต่อรองกับกลุ่มทุนผูกขาด หรือ ผู้มีอำนาจเหนือตลาด ในการจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วม และขาดความรู้ที่เหมาะสม

แต่อย่างไรก็ตาม แนวทางที่เหมาะสมอีกแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาคายากจน คือ การสร้างโครงข่ายคุ้มครองทางสังคม (Social Safety net) โดยรวมพลังในทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน กรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในระดับโลก คือ การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ประเทศบังคลาเทศ เรียกกันโดยทั่วไปว่า ธนาคารกรามีน (The Grameen Bank) ธนาคารหมู่บ้าน กรามีน ได้ทดลองจัดตั้งครั้งแรกที่หมู่บ้าน โจบรา เมืองจิตตะกอง โดยมุฮัมมัดยูนุส (Muhammad Yunus) หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยจิตตะกอง ซึ่งธนาคารหมู่บ้านกรามีน ได้รับการช่วยเหลือทางการเงินจากธนาคารกลางและกองทุนเพื่อการพัฒนาการเกษตร (International Fund for Agriculture Development) ในประเทศบังคลาเทศ โดยหลักการของธนาคารหมู่บ้านกรามีน คือ การระดมเงินออมและให้สินเชื่อแต่เฉพาะประชาชนที่ยากจน โดยมีเป้าหมายเพื่อการยกฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ยากจน โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ ให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่คนยากจนในชนบททั้งผู้หญิงและชาย การจัดการเออาร์เคเอเปรียบ และการชูตรีคของนายทุนเงินกู้ และให้การสนับสนุนการสร้างสรรค์โอกาสในการช่วยเหลือตนเองให้เกิดขึ้น ในหมู่ประชาชนผู้ยากไร้ทั้งหลาย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544: 20) ซึ่งในปัจจุบัน พบว่า ธนาคารกรามีนมีทรัพย์สินจำนวน 27,143,307,578 กาดา มีเงินฝากจำนวน 14,715,750,609 กาดา ปล่อยสินเชื่อให้กับสมาชิกจำนวน 16,823,709,087 กาดา และมีกำไรทั้งสิ้น 357,518,131 กาดา (Grameen Bank, 2003: ระบบออนไลน์) จุดเด่นของธนาคารหมู่บ้านกรามีน คือ การรวมกลุ่มคนยากจนเพื่อแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างของชุมชนที่เกิดจากโครงสร้างของตลาดเงินที่ไม่เป็นธรรม เนื่องกลุ่มยากจนนั้นขาดความรู้และหลักทรัพย์ค้ำประกันเพียงพอที่จะขอสินเชื่อเพื่อการผลิตและการบริโภค ทำให้กลุ่มคนจนมีโอกาสดำเนินถึงสินเชื่อโดยไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ส่งผลให้มีโอกาสทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น (Mohammad and Mohammad, 2007: 70) จากความสามารถในการสะสมทุนของธนาคารกรามีนทำให้มีเงินทุนเหลือ สามารถปล่อยเงินกู้ให้กับบริษัทถูกไปตั้งบริษัทโทรศัพท์มือถือ โทรคมนาคม ทรัสต์ ซอฟต์แวร์ เสื้อผ้า เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น รวมแล้วสามารถจัดตั้งได้ถึง 17 บริษัท ทั้งนี้เพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยคน

ยากจน(วราภรณ์ สาม โภเศษ, 2549: ระบบออนไลน์) การที่ธนาคารกรามีนมีส่วนในการเป็นเจ้าของบริษัทที่อำนาจเหนือตลาดขนาดใหญ่ มิได้เป็นการเอาเปรียบสังคมแต่อย่างใดเนื่องจากกำไรที่ได้รับจากบริษัทเหล่านั้นก็จะถูกคืนสู่ผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นคนจนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ กล่าวได้ว่ารูปแบบการทำธุรกิจของธนาคารกรามีนเป็นการทำธุรกิจเพื่อสังคม (social bussiness) อย่างแท้จริง

ในประเทศไทยได้นำหลักการและแนวทางปฏิบัติของธนาคารกรามีนมาประยุกต์ใช้ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภายใต้โครงการนำพระทัยจากในหลวงหรือโครงการอีสานเขียว (จำนง สมประสงค์, 2535: 132) สืบเนื่องจากในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้เสด็จพระราชดำเนิน ทอดพระเนตรการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาภูพานตามแนวพระราชดำริ ตำบลห้วยยาง อำเภอเมืองสกลนครจังหวัดสกลนคร ในการนี้พระองค์ได้ทรงพระราชทานพระราชดำริแก่บรรดาข้าราชการจังหวัดสกลนคร โดยมีกระแสพระราชดำรัส ถึงการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของราษฎรในชนบทนั้น สมควรจัดให้มีระบบเงินทุนหมุนเวียนขึ้น และให้การเพิ่มพูนความรู้ความสามารถเริ่มตั้งแต่การซื้อ การจำหน่าย รวมทั้งด้านวิชาการต่างๆ ในลักษณะเป็นการบริหารจัดการด้านการเงิน เพื่อเป็นตัวอย่างให้ราษฎรไปปฏิบัติ เพราะเท่าที่ผ่านมาเมื่อราษฎรได้ผลผลิตแล้ว ส่วนใหญ่รายได้จะนำไปใช้หนี้สินจนหมด ถ้ามีเงินเหลือก็จะนำไปใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยหรือเล่นการพนันกันหมด ไม่รู้จักออม แล้วก็จะไปกู้หนี้ยืมสินต่อไปอีก จึงทำให้ราษฎรมีหนี้สินอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะเป็นเหมือน ๆ กันทุกหมู่บ้านทุกภาคจึงจำเป็นต้องพยายามหาแนวทางในการแก้ปัญหานี้สินราษฎรให้ได้ หากการบริหารจัดการด้านการเงินประสบผลสำเร็จดีก็น่าจะนำไปใช้เป็นอย่างแก้อื่นๆ และส่งเสริมให้ราษฎรนำไปใช้ปฏิบัติในลักษณะเป็นเศรษฐกิจหมู่บ้าน และในอนาคตก็จะพัฒนาเป็นระบบหมู่บ้านสหกรณ์ (จำนง สมประสงค์, 2535: 1) เพื่อสนองกระแสพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กิจกรรมธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ จึงได้รับอนุมัติให้ทดลองการจัดตั้งขึ้นภายใต้โครงการอีสานเขียว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ถึงปี พ.ศ. 2534 จำนวน 10 ธนาคาร โดยการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านมีสมมติฐานเกี่ยวกับปัญหาความยากจนของชนบทไทย 3 ประการ คือ 1) ความยากจนทางเศรษฐกิจมีสาเหตุเกิดจากการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่ประหยัดหรือไม่รู้จักออม 2) ความยากจนทางเศรษฐกิจมีสาเหตุเกิดจากขาดการจัดระบบสะสมเงินออมอย่างมีรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจสังคมในชนบทตลอดจนสอดคล้องกับประเพณีไทย 3) เกิดจากขาดความรู้ความสามารถในการจัดการการเงินการธนาคารจึงต้องกู้หนี้ยืมสินในอัตราดอกเบี้ยแพง ๆ และ 4) ผลิตผลถูกตรึงราคาจากพ่อค้าคนกลางตลอดมา

ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริมีเป้าหมายในการจัดตั้ง 6 ประการ คือ 1) ส่งเสริมให้ชุมชนสะสมทุน หรือ การออมเงิน 2) เป็นแหล่งเรียนรู้และฝึกการบริหารการเงิน การบัญชี และการลงทุนร่วมกันภายในหมู่บ้าน 3) สันเชื่อนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในชุมชน ทำให้ลดโอกาสการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ในระบบที่เสียดอกเบี้ยสูง 4) การจัดสวัสดิการชุมชน 5) การพัฒนาธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริไปสู่สหกรณ์ธกษ และ 6) พัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านสหกรณ์ที่มีความหลากหลาย เช่น สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ธกษ เป็นต้น (จันทง สมประสงค์, 2535: 99)

ในระยะแรกธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริจัดตั้งและพัฒนาโดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน ต่อมาหลายหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้าน เช่น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มูลนิธิเผยแพร่วิถีชีวิต ประเสริฐ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) เป็นต้น (จันทง สมประสงค์, 2535: 125) ในปัจจุบันสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนได้นำรูปแบบของธนาคารหมู่บ้านในอำเภอคอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มาเป็นต้นแบบในการจัดตั้งในภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงราย พะเยา และลำปาง ตลอดจนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง โดยมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เป็นต้น

กล่าวได้ว่าในระยะที่ผ่านมาธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของชุมชน อย่างน้อย 2 ประการ คือ 1) สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน หรือ อีกนัยหนึ่ง คือ บทบาทในการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นในตลาดเงินในชนบท ได้แก่ การสนับสนุนให้ชุมชนมีการสะสมทุน หรือ มีการออมเงิน การให้สินเชื่อเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสมาชิกภายในชุมชน การลดโอกาสการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ในระบบที่เสียดอกเบี้ยในอัตราสูง และการให้โอกาสทางเศรษฐกิจแก่คนจนผู้ยากไร้ที่ไม่มีความสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบได้ (มุกดา อินตะสาร, 2550: สัมภาษณ์; วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์; อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์) และ 2) การจัดสวัสดิการชุมชนให้แก่สมาชิกและชุมชน เช่น การให้ทุนการศึกษา การจ่ายเงินค่าฉาปนกิจ การจ่ายค่ารักษาพยาบาล การจ่ายเงินค่ากิจกรรมสาธารณประโยชน์ เป็นต้น เนื่องจากธนาคารหมู่บ้านที่ประสบผลสำเร็จได้จัดสรรกำไรส่วนหนึ่งเพื่อจัดสวัสดิการชุมชน (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ, 2544: 11-14; เสรี พงศ์พิศ, 2544: ระบบออนไลน์; รังสรรค์ ปิติปัญญา, 2545: ระบบออนไลน์; สศช., 2546: ระบบออนไลน์;) ในประเด็นเดียวกัน มุกดา อินตะสาร (2550: สัมภาษณ์) กล่าวว่า ธนาคารหมู่บ้านเป็นเหมือนทำนบหรือเขื่อนที่ทำหน้าที่ในการกั้นเงินของชุมชนมิให้ไหลออกจากชุมชน หากสามารถระดมเงินได้มากพอก็จะนำไปปล่อยให้สมาชิกในชุมชนได้กู้ยืม

แต่อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2545 พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน(ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน) จำนวน 230 ธนาคาร ครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัด ได้แก่ ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน และ พะเยา ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน ยังมีความสามารถในการระดมเงินฝาก จากชุมชนได้ค่อนข้างดี กล่าวคือ สามารถระดมเงินฝากโดยเฉลี่ยธนาคารละ 459,572.348 บาท แต่กลับพบว่า มีบางธนาคารสามารถระดมเงินฝากจากชุมชนได้เพียง 5,110 บาท แต่มีบางธนาคารสามารถการระดมเงินฝากได้สูงถึง 459,572.348 บาท นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาปริมาณเงินฝากที่ ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน จำแนกตาม ปี พ.ศ.ที่จัดตั้ง พบว่า ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งใน ปี พ.ศ. 2535 มีปริมาณเงินหุ้นสูงสุด โดยมีปริมาณเงินหุ้นเฉลี่ยเท่ากับ 928,598 บาทต่อธนาคาร รองลงมา คือ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งใน ปี พ.ศ. 2536 จัดตั้งใน ปี พ.ศ. 2538 , จัดตั้งใน ปี พ.ศ. 2537 , จัดตั้งใน ปี พ.ศ. 2542 , จัดตั้งใน ปี พ.ศ. 2540 , จัดตั้งใน ปี พ.ศ. 2541 จัดตั้งใน ปี พ.ศ. 2543 และจัดตั้งใน ปี พ.ศ. 2539 ตามลำดับ โดยมีปริมาณเงินฝากเฉลี่ยธนาคารละ 802,982.857 บาท , 774,592 บาท , 631,550 บาท , 536,062.500 บาท . 479,490 บาท , 370,565.313 บาท, 274,954.706 บาท และ 228,300 บาท ตามลำดับ ส่วนธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งใน ปี พ.ศ. 2544 พบว่า สามารถระดมเงินฝากได้ต่ำสุดเท่ากับ 129,540 บาทต่อธนาคาร(อภิชาติ มั่นศิลป์, 2546: สัมภาษณ์) เมื่อพิจารณาปริมาณเงินฝากตัวเฉลี่ยดูเหมือนว่าธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ที่จัดตั้งขึ้นมาก่อนจะมีปริมาณเงินฝากสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ที่จัดตั้งขึ้นภายหลัง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ปริมาณเงินฝากสูงสุดและต่ำสุด กลับพบว่า ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นภายหลัง มีปริมาณเงินหุ้นสูงสุด สูงกว่าปริมาณเงินหุ้นต่ำสุดของธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นมา ก่อน เช่น ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นใน ปี พ.ศ. 2544 ที่มีปริมาณมีเงินฝากสูงสุด คือ 400,310 บาท ซึ่งมีปริมาณเงินหุ้น สูงสุดสูงกว่าปริมาณเงินฝากต่ำสุดของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ที่มีจัดตั้งขึ้นมา ก่อน ได้แก่ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้ง ระหว่าง ปี พ.ศ. 2535 ถึงปี พ.ศ. 2543 เป็นต้น กล่าวได้ว่าปริมาณเงินฝากมิได้ขึ้นอยู่กับ ปี พ.ศ. ที่จัดตั้งธนาคารเสมอไป แปลว่า ยังมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน นอกเหนือจากอายุของธนาคารหมู่บ้าน

จากการทบทวนวรรณกรรม และ การสัมภาษณ์ผู้มีประสบการณ์ในการจัดตั้งและบริหารธนาคารหมู่บ้านในเบื้องต้น พบว่า ปัจจัยที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้าน คือ การสร้างทุนทางสังคม หรือ การสร้างความเชื่อมั่น หรือ การสร้างความไว้วางใจแก่สมาชิก กล่าวคือ หากสมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่น

ต่อมั่นคงของธนาคารหมู่บ้านก็จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ในทางตรงกันข้ามหากไม่เชื่อมั่นต่อความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้านก็จะไม่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน หรือหากเป็นสมาชิกอยู่แล้วก็จะลาออกจากการเป็นสมาชิกภาพ ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นกับหลายธนาคารในจังหวัดลำปาง ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Putnam (2536: 23-27) ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ (2544: 11-14) วีรกร ศรีเสศ (2546: 20) และ สีนาค ศรีวรรณไชย (2546: ระบบออนไลน์) และ ที่ระบุว่าความไว้วางใจเป็นทุนทางสังคม (social capital) ซึ่งทุนทางสังคม ที่ทำให้มนุษย์ยินดีที่จะทำกิจกรรมร่วมกัน หรือ ร่วมกลุ่มกัน หากไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันยากที่จะเกิดการร่วมกลุ่มกัน เมื่อไม่มีการร่วมกลุ่ม หรือ มีร่วมในการกิจกรรมร่วมกัน ก็จะทำให้ขาดอำนาจ หรือพลังในการต่อรอง โดยเฉพาะการต่อรองเรื่องผลประโยชน์ นอกจากนั้นการรวมกลุ่มกันยังทำให้การแก้ไขปัญหา หรือ การพัฒนาในด้านต่างๆ ไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้น การสร้างทุนทางสังคม หรือ การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิกจึงมีความสำคัญต่อความสามารถในการสนับสนุนการระดมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างทุนทางสังคม หรือ การสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิก คือ การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน หากธนาคารหมู่บ้านใดมีการบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นการบริหารจัดการที่ดี ก็จะส่งผลให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่น หากสมาชิกมีความเชื่อมั่นว่าธนาคารหมู่บ้านมีความมั่นคง สมาชิกในชุมชนจะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน (เจริญวงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์; วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์; อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์) หากวิเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน โดยประยุกต์ใช้องค์ประกอบและตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดี ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และ องค์ประกอบและตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดี ของ ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ(2545: 35) มาเป็นกรอบในการสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน โดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ในการจัดตั้งและพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมากกว่า 80 ธนาคาร พบว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านมีอิทธิพลต่อการสร้างทุนทางสังคม หรือ การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิก แบ่งเป็น 6 หลักการ ได้แก่ 1)การบริหารจัดการที่ยืดหลักนิติธรรม เป็นการบริหารจัดการที่ให้ความสำคัญของกฎระเบียบ ได้แก่ สมาชิกมีส่วนใหญ่ต้องร่วมในการร่างระเบียบ ต้องนำระเบียบไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ แต่ มีการปรับปรุงระเบียบให้มีความเหมาะสมอย่างเมื่อสมาชิกส่วนใหญ่มีความคิดเห็นร่วมกันว่า ไม่มีความไม่เหมาะสม 2) การบริหารจัดการที่ยืดหลักคุณธรรม เป็นการบริหารที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมของคณะกรรมการ หรือ ผู้บริหารของธนาคารหมู่บ้าน

กล่าวคือ คณะกรรมการต้องมีประวัติดีไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขทั้งปวง ตลอดจนไม่มีพฤติกรรมที่
 ส่อไปทางทุจริต ในประเด็นการบริหารจัดการที่ยึดคุณธรรม 3) การบริหารจัดการที่ยึดหลักความ
 โปร่งใสเป็นการบริหารจัดการที่ให้ความสำคัญกับความโปร่งใสทุกระบบทำงานของธนาคาร
 หมู่บ้าน ได้แก่ การคัดเลือกประธาน หรือ ผู้จัดการต้องเป็นอย่างไร โปร่งใส ยึดหลักประชาธิปไตย
 การคัดเลือกกรรมการธนาคารหมู่บ้านอย่างไร โปร่งใส คำนี้ถึงคุณธรรมและความรู้ความสามารถ
 การเปิดเผยข้อมูลของธนาคารหมู่บ้านให้สมาชิกได้รับทราบทุกเรื่องทุกครั้งที่มีการประชุม มี
 ตรวจสอบความถูกต้องของบัญชีทุกครั้งหลังที่มีการปิดบัญชี และการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญต้อง
 รับฟังเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิก 4) การบริหารจัดการที่ยึดหลักการมีส่วนร่วม เป็นการบริหาร
 จัดการที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกและเครือข่ายเข้ามีส่วนร่วมด้านการให้
 ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการ เช่น เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกและบุคคล หรือ คณะบุคคลได้
 แสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงาน ตลอดจนมีการนำข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของสมาชิกส่วนใหญ่ไปสู่
 การปฏิบัติ หรือ ไปใช้ประโยชน์ในการบริหารงานอย่างครบถ้วน 5) การบริหารจัดการที่ยึดหลัก
 ความรับผิดชอบ เป็นการบริหารจัดการที่ให้ความสำคัญกับจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อ
 คณะกรรมการ หรือ ผู้บริหารธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ คณะกรรมการต้องเสียสละและทุ่มเทในการ
 ทำงาน เช่น การเข้าร่วมประชุม การมาทำงานครบ เป็นต้น คณะกรรมการต้องคอยประสานงาน
 และอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกโดยไม่เลือกปฏิบัติ คณะกรรมการต้องไม่ละเลยและให้ความ
 สนใจในการแก้ไขปัญหา คณะกรรมการต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน และ
 คณะกรรมการต้องแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดกับสมาชิกและเครือข่ายภายนอกชุมชน 6) การ
 บริหารจัดการที่ยึดหลักความคุ้มค่า เป็นการบริหารจัดการที่ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพและ
 ประสิทธิภาพเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรของธนาคารหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนั้นใน
 การวัดความคุ้มค่าต้องทำให้สมาชิกธนาคารหมู่บ้านพึงพอใจกับบทบาทของธนาคารหมู่บ้านในการ
 มีองค์การการเงินชุมชนที่มีบทบาทในการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัด
 สวัสดิการชุมชน(เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์ และอภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์)

ดังนั้น เพื่อสร้างสารสนเทศในการวางยุทธศาสตร์การพัฒนาธนาคารหมู่บ้านตาม
 แนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนให้มีความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนสูง จึง
 ศึกษาอิทธิพลของการบริหารจัดการที่ดีและสร้างทุนทางสังคมต่อความสามารถในการสนับสนุน
 การสะสมทุนของชุมชน โดยมีคำถามการวิจัยย่อย 4 ข้อ คือ 1) ข้อมูลพื้นฐานธนาคารหมู่บ้านตาม
 แนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน เป็นอย่างไร 2) ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุน
 ของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน เป็นอย่างไร 3) การ
 สนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมี

ผลกระทบ ต่อการสนับสนุนการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิง โครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน อย่างไร และ4)มีปัจจัยใดบ้าง ที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

คำถามการวิจัย

การวิจัย มีคำถามวิจัย 4 ข้อ ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน เป็นอย่างไร
2. ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน เป็นอย่างไร
3. การสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีผลกระทบ ต่อการสนับสนุนการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน อย่างไร
4. มีปัจจัยใดบ้าง ที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 4 ข้อ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานกลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อศึกษาความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน
3. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนต่อการสนับสนุนการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์ในเชิงทฤษฎี

1.1 ข้อค้นพบจากการวิจัยช่วยสนับสนุนแนวความคิดที่เชื่อว่าการสร้างทุนทางสังคม(social capital) หรือการสร้างควมไว้วางใจ หรือการสร้างความเชื่อมั่นของสมาชิกในสังคมมีอิทธิพลต่อความสำเร็จขององค์กร โดยเฉพาะองค์การสาธารณและองค์กรชุมชน

1.2 ข้อค้นพบจากการวิจัยช่วยสนับสนุนแนวความคิดที่เชื่อว่าการบริหารจัดการที่ดี คือ บรรทัดฐานในระดับองค์กรที่ทำให้สมาชิกองค์กรและสังคมเกิดความไว้วางใจ หรือเกิดความเชื่อมั่น

2. ประโยชน์ในเชิงนโยบายระดับรัฐ

2.1 ข้อค้นพบจากการวิจัยเป็นสาระสนเทศสำหรับรัฐบาลในการกำหนดนโยบาย หรือ สร้างยุทธศาสตร์การพัฒนารการจัดตั้งและศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนในประเทศไทย เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และ กลุ่มเครดิตยูเนียน เป็นต้น

2.2 ข้อค้นพบเป็นสาระสนเทศสำหรับรัฐบาลในการวางยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้เป็นธนาคารหมู่บ้าน หรือ ธนาคารประชาชน

3. ประโยชน์ในระดับปฏิบัติการ

3.1 ข้อค้นพบจากการวิจัยเป็นสาระสนเทศสำหรับหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดตั้งและพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ด้านการนำมาตรวัดการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ไปประยุกต์ใช้ในงานพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนอื่น

3.2 ข้อค้นพบจากการวิจัยเป็นสาระสนเทศแก่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน ด้านการมาตรวัดการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน ไปเป็นแนวทางในการบริหารจัดการองค์กรให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร เนื่องจากการสร้างกรอบแนวความคิดในการวิจัย การสร้างมาตรวัด และระบุมাত্রวัด โดยการนำองค์ความรู้จากการทบทวนวรรณกรรมมาสังเคราะห์ร่วมกับข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ หลังจากนั้นจึงนำรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของ

ปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและการวิจัยเชิงคุณภาพไปตรวจสอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้นจึงมีประชากรที่จำแนกตามหน่วยวิเคราะห์หลายระดับ ดังนี้

1.1 การค้นหาปัจจัยที่คาดว่าจะมีที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยวิธีวิจัยคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งและการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านในภาคเหนือตอนบน จำนวน 14 ราย

1.2 ตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่คาดว่าจะมีที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน กับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยการจัดเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านภาคเหนือตอนบน จำนวน 152 ธนาคาร จากประชากรธนาคารหมู่บ้าน 309 ธนาคาร

2 ขอบเขตของเนื้อหา การวิจัยมีขอบเขตเนื้อหา คือ มุ่งเน้นการศึกษาปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีตัวแปรที่ต้องศึกษา คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายการบริหารจัดการที่ดี การสร้างทุนทางสังคม หรือการสร้างเชื่อมั่นแก่สมาชิก ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจการถือหุ้น ผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืน และการขยายระยะเวลาและวงเงินการให้สินเชื่อให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

3 ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล ในระหว่าง เดือน มีนาคม พ.ศ. 2550 ถึง เดือน เมษายน พ.ศ. 2552

ข้อจำกัดของการวิจัย

การวัดตัวแปรในงานวิจัยอาจเกิดความคลาดเคลื่อนในการวัด ทั้งนี้เนื่องมีข้อจำกัดในการวิจัย ดังนี้

1. ข้อจำกัดในกระบวนการการจัดเก็บข้อมูล เนื่องจากการตอบคำถามการวิจัย บางคำถามต้องใช้ข้อมูลย้อนหลังถึง 3 ปี ทำให้ข้อมูลที่ได้มาอาจมีความคลาดเคลื่อนเกิดขึ้นได้

นอกจากนั้นการจัดเก็บข้อมูลธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน จำนวนมาก ถึง 152 ธนาคาร หรือ 152 หมู่บ้าน ส่งผลให้ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการจัดเก็บยาวนาน

2. ข้อจำกัดในการประเมินตัวแปรสังเกตได้ ในการประเมินมาตรฐานวัดตัวแปรการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย และตัวแปรการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ผู้วิจัยเลือกใช้มาตราวัดแบบเลือกตอบ(checklist) ทำให้การประเมินตัวแปรตามมาตราวัดบางมาตราวัดเกิดความยุ่งยากเนื่องจากต้องใช้ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม เช่น กลุ่มคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มละ 3-5 คน กลุ่มสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มละ 6-12 คน ทำให้กระบวนการหาฉันทามติในการประเมินตัวแปรเกิดความยุ่งยากล่าช้า โดยเฉพาะการเกิดความเกรงใจกันระหว่างผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มในการเปิดเผยข้อมูลและลงมติ ดังนั้น ในกรณีที่สมาชิกกลุ่มไม่สามารถในการลงฉันทามติด้วยเหตุผลใดก็ตาม ผู้จัดเก็บข้อมูลซึ่งนำหน้าักข้อมูลหรือ สารสนเทศที่ได้รับจากการสนทนากลุ่มเป็นหลักในการตอบคำถาม ในการดำเนินการดังกล่าวอาจทำให้การประเมินเกิดความคลาดเคลื่อนในการประเมินได้ แต่อย่างไรก็ตามบางกรณีมีการใช้การลงคะแนนลับ หรือ การลงคะแนนโดยไม่เปิดเผยให้ผู้อื่นได้รับทราบ

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

ธนาคารหมู่บ้าน หมายถึง องค์การเงินชุมชน ที่จัดตั้งขึ้นตามแนวพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงดำริไว้ในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 ณ ศูนย์การศึกษาภูพาน ตามแนวพระราชดำริ ตำบลห้วยยาง อำเภอเมืองสกลนครจังหวัดสกลนคร เรียกชื่อว่า “ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาค” ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริได้เริ่มจัดตั้งครั้งแรกใน ปี พ.ศ. 2532 ภายใต้โครงการอีสานเขียว โดยความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในปัจจุบันมีการขยายการจัดตั้งทั่วทั้งประเทศไทย โดยมีหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดตั้งหลายหน่วยงาน ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ เร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.) สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ศูนย์ร่วมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ในปัจจุบันภาคเหนือตอนบนมีธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ปัจจุบันธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีประมาณ 309 ธนาคาร

การสะสมทุนของชุมชน หมายถึง การสะสมผลตอบแทน หรือ รายได้ขั้นต้นค่า และรายได้ส่วนเกินที่สมาชิกในชุมชนได้รับจากการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน ผู้ประกอบการ โดยผลตอบแทนจะอยู่ในรูปของ ค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ย และกำไร โดยทั่วไปแล้ว

รายได้ หรือ ผลตอบแทนดังกล่าวจะนำไปบริโภคที่เหลือจากการบริโภคและอุปโภคก็คือเงินออมของครัวเรือน หรือ ระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเงินออมเหล่านั้นจะนำไปลงทุนต่อไป ดังนั้น การออมเงินจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสะสมทุนของบุคคล ครัวเรือน และประเทศ ในทำนองเดียวกันการระดมเงินฝากของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริถือว่าเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนมีการสะสมทุน เพราะเงินออม หรือ เงินฝากจากสมาชิกนำมาฝากโดยการถือหุ้นในธนาคารหมู่บ้านได้มาจากรายได้ที่เป็นผลตอบแทนขั้นต้นและส่วนเกินจากการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตของชุมชน

ทุนทางสังคม หมายถึง ความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นหรือความไว้นื้อเชื่อใจกัน ในสังคม ทำให้การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เหตุที่เรียกว่า ทุนทางสังคมเพราะความไว้วางใจกันในสังคมสามารถลดต้นทุนการแลกเปลี่ยนสินค้า(transaction cost) เช่น หากสังคมมีความไว้วางใจก็จะทำให้เกิดพลังในการพัฒนา หรือ หากมีความไว้วางใจก็ไม่ต้องเสียเวลาทำสัญญาจึงเป็นการลดต้นทุนทางเศรษฐกิจ โดยทั่วไปทุนทางสังคมในภาคชนบทถูกวัดจากจำนวนสมาชิกในกลุ่ม ความถี่ของการมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เป็นต้น

การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย หมายถึง การได้รับการสนับสนุนด้านการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน จากบุคคล คณะบุคคล และองค์กร ต่าง ๆ ได้แก่ องค์กรรัฐบาล องค์กรเอกชน องค์กรการกุศล องค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล(NGO) เช่น สถาบันการศึกษา สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) โดยรูปแบบการได้รับการสนับสนุน ได้แก่ การให้คำแนะนำเกี่ยวกับการบริหารงาน หรือ การดำเนินงาน การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการบัญชี การศึกษาดูงานภายนอกชุมชน การนำธนาคารหมู่บ้านไปเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรการเงินภายนอกชุมชน การได้รับการสนับสนุนด้านพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยี และการได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนหมุนเวียน

การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน หมายถึง การบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน ที่ยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักจิตสำนึก รับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

การบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านตามหลักนิติธรรม หมายถึง การบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านที่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านให้ความสำคัญกับกฎระเบียบของธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ สมาชิกธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในการร่างระเบียบ มีการบังคับใช้กฎระเบียบอย่างเคร่งครัดไม่เลือกปฏิบัติ และมีการปรับปรุงกฎระเบียบเมื่อสมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าไม่เหมาะสม

การบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านตามหลักคุณธรรม หมายถึง การบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านที่ประชาชน หรือ ผู้จัดการ หรือ คณะกรรมการหมู่บ้านมีพฤติกรรม หรือ การกระทำใด ๆ ที่สุจริต ไม่คนโกง หรือ ไม่คอร์รัปชัน ตลอดจนมีพฤติกรรมที่เหมาะสมไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข จนอาจจะก่อให้เกิดปัญหาต่อภาพลักษณ์ของธนาคารหมู่บ้าน หรือ การบริหารงานในธนาคารหมู่บ้าน

การบริหารจัดการธนาคารตามหลักความโปร่งใส หมายถึง การบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านที่มีการตรวจสอบได้ทุกระบวนที่อยู่ภายใต้ระบบธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ การคัดเลือกประธาน หรือ ผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน การคัดเลือกคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน กระบวนการพิจารณาเงินกู้ การทำบัญชี การตรวจสอบฐานะทางการเงิน การใช้เงินกองทุนสวัสดิการ และการใช้จ่ายกองทุนอื่น ๆ

การบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านตามหลักความมีส่วนร่วม หมายถึง การบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านที่คณะกรรมการเปิดโอกาสให้สมาชิก บุคคล หรือ หน่วยงานภายนอกชุมชน ได้แสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานของธนาคาร ตลอดจน มีการนำความคิดเห็น หรือ ข้อเสนอแนะ ของสมาชิก หรือ หน่วยงานภายนอก ไปปรับปรุงการบริหารงาน อย่างครบถ้วน และเหมาะสม

การบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านตามหลักจิตสำนึกรับผิดชอบ หมายถึง การบริหารงานธนาคารหมู่บ้านที่คณะกรรมการต้องเสียสละและทุ่มเทในการทำงาน คอยประสานงาน และอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ละเลยและให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหา รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน และมีความพยายามในการแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนางานอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง

การบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านตามหลักความคุ้มค่า หมายถึง บริหารงานของธนาคารหมู่บ้านคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านสามารถใช้ทรัพยากรของธนาคารหมู่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถบริหารให้สมาชิกเกิดความพึงพอใจกับผลผลิตของธนาคารหมู่บ้านแก่สมาชิกโดยทั่วไป ได้แก่ ความพึงพอใจต่อบทบาทของธนาคารหมู่บ้านในการลดโอกาสการกู้ยืมเงินนอกระบบที่เสียดอกเบี้ยในอัตราสูง พึงพอใจกับการจัดสวัสดิการของธนาคารหมู่บ้าน ความพึงพอใจกับให้บริการของธนาคารหมู่บ้าน พึงพอใจกับอัตราเงินปันผลตามหุ้น พึงพอใจกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ เป็นต้น

การสร้างทุนทางสังคม หมายถึง การสร้างความไว้วางใจหรือการสร้างเชื่อมั่น แก่สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน หากสมาชิกมีความไว้วางใจ หรือ มีความเชื่อมั่น ก็จะการ

ตัดสินใจการสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของธนาคารหมู่บ้าน แต่ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิก ไม่ไว้วางใจ หรือ ไม่มีความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้าน ก็จะลาออกจากการเป็นสมาชิกภาพ

ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุน หมายถึง ความสามารถของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน ในการสนับสนุนให้ชุมชนมีการสะสมทุนหรือออมเงิน โดยจงใจให้สมาชิกธนาคารหมู่บ้านมาฝากเงินหรือการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน

ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด หมายถึง พฤติกรรมของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านในการชำระหนี้คืนแก่ธนาคารหมู่บ้านตรงตามเวลาที่ระบุในสัญญาการกู้ยืมเงิน

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากถือหุ้น หมายถึง อัตราผลตอบแทนที่สมาชิกได้รับจากการฝากเงินโดยการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน โดยผลตอบแทนของการถือหุ้นมี 2 รูปแบบ คือ 1) อัตราดอกเบี้ยบวกอัตราเงินปันผลคืนเงินฝาก กรณีที่ธนาคารหมู่บ้านจ่ายผลตอบแทนของผู้ถือหุ้นเป็นดอกเบี้ย และ 2) อัตราเงินปันผลคืนตามหุ้น กรณีที่ธนาคารหมู่บ้านจ่ายผลตอบแทนผู้ถือหุ้นเฉพาะเงินปันผล

การขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ หมายถึง การขยายระยะเวลาการกู้และการขยายวงเงินกู้ให้มีระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ที่สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือ ตรงความต้องการของผู้กู้

การได้รับผลกระทบจากองค์กรการเงินอื่น หมายถึง การได้รับผลกระทบทางด้านลบและด้านบวกจากการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนอื่นที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของรัฐบาล โดยผลกระทบทางด้านลบ คือ การที่ธนาคารหมู่บ้านถูกแย่งสมาชิกและเงินฝากจากกองทุนหมู่บ้าน ส่วนผลกระทบทางด้านบวก คือ การที่ธนาคารหมู่บ้านได้รับประโยชน์จากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ได้แก่ สมาชิกสมัครเป็นสมาชิกทั้งสองกองทุนทำให้มีโอกาสทางการเงินมากขึ้น เช่น การออม การเพิ่มวงเงินกู้ เป็นต้น เป็นการยืดอายุการชำระหนี้หากมีการกู้ทั้งสองธนาคาร ในเวลาที่ต่างกัน ช่วยเหลือในการชำระหนี้คืนหากมีการกู้เวียนระหว่างสองธนาคาร เป็นต้น

ข้อมูลพื้นฐานของธนาคารหมู่บ้าน หมายถึง ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน ได้แก่ ข้อมูลสมาชิก ข้อมูลหุ้น ข้อมูลดอกเบี้ย ข้อมูลการให้สินเชื่อ ข้อมูลการจัดสวัสดิการชุมชน และข้อมูลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

ผลกระทบของการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ หมายถึง ผลกระทบของการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้าน

ตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนต่อ การบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัด
สวัสดิการชุมชนโดยการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้าง ได้แก่ 1) การสนับสนุนให้ชุมชน
สะสมทุน หรือ ออมเงิน การโคกคอกโอกาสการขุดรีด หรือ การเอาแร่เอาเปรียบทางเศรษฐกิจ โดย
การการปล่อยสินเชื่อเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ 2) การให้ผลตอบแทนจากการถือ
หุ้นสูง 3) การคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในระบบ ส่วนการจัด
สวัสดิการชุมชน ได้แก่ การจัดสวัสดิการโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือ
ตอนบน ครอบคลุมการจัดสวัสดิการชุมชน 2 รูปแบบ คือ การจัดสวัสดิการด้านการสงเคราะห์เป็น
รายบุคคล เช่น ฅาปนกิจ รักษาพยาบาล ทุนการศึกษา เป็นต้น และการจัดสวัสดิการ
สาธารณประโยชน์ คือ การจัดซื้อที่ดินเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างของชุมชน การจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์
หรือ ครุภัณฑ์หน้าหมู่บ้านมอบให้ชุมชน การสนับสนุนกิจกรรมชุมชน เช่น วิทยุชุมชน และเวที
ประชาธิปไตย เป็นต้น

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การตรวจเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสังเคราะห์หลักการ แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ที่อยู่ในรูปแบบของหลักการ แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานในการอธิบายความหมายคำสำคัญ (key words) หรือตัวแปร (variables) ในงานวิจัย และ 2) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ที่อยู่ในรูปแบบของหลักการ แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการสร้างกรอบแนวความคิดในการวิจัย (conceptual framework) ที่แสดงถึงอิทธิพลเชิงสาเหตุ (causal relationship) ระหว่างตัวแปรแฝงภายนอก (exogenous latent variable) หรือตัวแปรนโยบาย (policy variable) หรือตัวแปรเครื่องมือ (instrumental variable) กับตัวแปรแฝงภายใน (endogenous latent variable) หรือตัวแปรเป้าหมาย (target variable) (โกมล ปรากฏกัตัญญ, 2543: 23-24) ตลอดจนการนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ (operation definition) การสร้างมาตรวัด (index) และการกำหนดมาตราวัด (scale) ตัวแปร ผลการทบทวนวรรณกรรม และการตรวจสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยวิธีเทคนิคเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 พัฒนาการของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ

ตอนที่ 2 การทบทวนหลักการ แนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ดังนี้

1. หลักการ แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสะสมทุน เพื่อใช้เป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการอธิบายถึงเหตุผลและบทบาทของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนและการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน

2. หลักการ แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อใช้เป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการอธิบายถึงบทบาทของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริในการจัดสวัสดิการชุมชน

3. หลักการ แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความยากจน เพื่อใช้เป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการอธิบายถึงบทบาทของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้าง

4. หลักการ แนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนแนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิพลของการบริหารจัดการที่ดีและทุนทางสังคมต่อความสำเร็จใน

การการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน

6. กรอบแนวความคิดในการวิจัยที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม

ตอนที่ 3 การตรวจสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยเทคนิคเชิงคุณภาพ
การตรวจสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุโดยเทคนิคเชิงคุณภาพ เพื่อตอบคำถามการวิจัย “มีปัจจัยใดบ้าง ที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ”

ตอนที่ 4 กรอบแนวความคิดในการวิจัยและสมมติฐานในการวิจัย

1. กรอบแนวความคิดในการวิจัยที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมและการสำรวจวิจัยเชิงคุณภาพ

2. สมมติฐานในการวิจัย

ตอนที่ 1 พัฒนาการของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ

ระยะการก่อตัวของแนวความคิดในจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน

สืบเนื่องจากในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนิน ทอดพระเนตร การดำเนินงานของศูนย์การศึกษาภูพาน ตามแนวพระราชดำริ ตำบลห้วยยาง อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ในการนี้พระองค์ได้ทรงพระราชทานพระราชดำริแก่บรรดาข้าราชการจังหวัดสกลนคร พระองค์มีกระแสพระราชดำรัส ถึงการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของราษฎร ในชนบท ดังนี้

“การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของราษฎร ในชนบทนั้น สมควรจัดให้มีระบบเงินทุนหมุนเวียนขึ้น และให้การเพิ่มพูนความรู้ความสามารถเริ่มตั้งแต่การซื้อ การจำหน่าย รวมทั้งด้านวิชาการต่างๆ ในลักษณะเป็นการบริหารจัดการด้านการเงิน เพื่อเป็นตัวอย่างให้ราษฎรไปปฏิบัติ เพราะเท่าที่ผ่านมาเมื่อราษฎรได้ผลผลิตแล้ว ส่วนใหญ่รายได้จะนำไปใช้หนี้สินจนหมด ถ้ามีเงินเหลือก็จะนำไปใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยหรือเล่นการพนันกันหมด ไม่รู้จักออม แล้วก็จะไปกู้หนี้ยืมสินต่อไปอีก จึงทำให้ราษฎรมีหนี้สินอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะเป็นเหมือน ๆ กันทุกหมู่บ้านทุกภาคจึงจำเป็นต้องพยายามหาแนวทางในการแก้ปัญหานี้สินราษฎรให้ได้ หากการบริหารจัดการด้านการเงินประสบผลสำเร็จดีก็น่าจะนำไปใช้เป็นตัวอย่างแก่ที่อื่นๆ และ

ส่งเสริมให้ราษฎรนำไปใช้ปฏิบัติในลักษณะเป็นเศรษฐกิจกิจหมู่บ้าน และในอนาคตก็จะพัฒนาเป็นระบบหมู่บ้านสหกรณ์”(จ่านง สมประสงค์, 2535: 1)

ดังนั้น เพื่อบรรเทาปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบท และ สนองกระแสพระราชดำริขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กลุ่มหนึ่ง ซึ่งนำโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์จ่านง สมประสงค์ ได้นำแนวคิดการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านจากต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศอินเดีย ประเทศฟิลิปปินส์ และบังกลาเทศ มาเป็นต้นแบบในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน โดยเฉพาะธนาคารหมู่บ้านกรามีน (Grameen Bank) ในประเทศบังกลาเทศ ซึ่งศาสตราจารย์ ดร. มุฮัมหมัด ยูนัส (Muhammad Yunus) ประจำมหาวิทยาลัยจิดคาอง ประเทศบังกลาเทศ ที่ได้สังเกตเห็นปัญหาว่า คนยากจนที่แท้จริง กล่าวคือ คนจนไม่มีโอกาสและไม่สามารถเข้าถึง ไม่ได้รับสินเชื่อจากระบบธนาคารที่มีอยู่ ศ.ดร. มุฮัมหมัด ยูนัส จึงต้องการค้นหาคำตอบว่า คนยากจนจะสามารถร่วมจัดตั้งและดำเนินการธนาคารของพวกเขาเองได้หรือไม่อย่างไร จึงได้เริ่มดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เมื่อเดือนสิงหาคมปี พ.ศ. 2516 ซึ่งผลการทดลองพบว่า สามารถช่วยเหลือประชาชนคนยากไร้ให้มีหลักประกันความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และต่อมากการดำเนินการธนาคารหมู่บ้านในบังกลาเทศได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางรัฐบาลได้ออกกฎหมายรับรองและช่วยเหลือด้านเงินทุนอย่างเพียงพอ โดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาให้ธนาคารหมู่บ้านเป็นสถาบันการเงินของคนยากไร้ทั่วประเทศหลักการสำคัญของธนาคารหมู่บ้านในประเทศบังกลาเทศ คือ ให้ประชาชนคนยากไร้ใช้วิธีการประหยัด อดออมเงินด้วยการนำมาถือหุ้นธนาคาร และเปิดบัญชีเงินฝากไว้กับธนาคารและกู้ยืมเงินจากธนาคารของตนนี้ไปประกอบอาชีพและซื้อที่ดินเป็นที่อยู่อาศัยของตนเอง

ภาควิชาเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้นำแนวคิดธนาคารหมู่บ้านดังกล่าวมาทดลองจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านขึ้น ในหมู่ประชาชน 3 กลุ่ม คือ 1) ธนาคารแรงงาน (Labor Bank) ในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ในสถานประกอบการอุตสาหกรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518 2) ธนาคารชาวมุสลิมแออัด ในแหล่งชุมชนแออัดที่ซอยสวนพลู และ 3) ธนาคารหมู่บ้าน (Village Bank) ในหมู่บ้านชนบท ในโครงการน้ำพระทัยจากในหลวง โดยอาศัยหลักและวิธีการของสหกรณ์ผสมหลักการธนาคารพาณิชย์

การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านมีสมมติฐานเกี่ยวกับปัญหาความยากจนของชนบทไทย 3 ประการ คือ 1) ความยากจนทางเศรษฐกิจมีสาเหตุเกิดจากการใช้ง่ายฟุ่มเฟือย ไม่ประหยัดหรือไม่รู้จักออม 2) ความยากจนทางเศรษฐกิจมีสาเหตุเกิดจากขาดการจัดระบบสะสมเงินออมอย่างมีรูปแบบเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจสังคมในชนบทตลอดจนสอดคล้องกับประเพณีไทย 3) เกิด

จากขาดความรู้ความสามารถในการจัดการการเงินการธนาคารจึงต้องกู้หนี้ยืมสินในอัตราดอกเบี้ยแพง ๆ และ 4) ผลผลิตถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางตลอดมา

การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริมีเป้าหมายในการจัดตั้ง 6 ประการ คือ 1) ส่งเสริมให้ชุมชนสะสมทุนหรือการออมเงิน 2) เป็นแหล่งเรียนรู้และฝึกการบริหารการเงิน การบัญชี และการลงทุนร่วมกันภายในหมู่บ้าน 3) สินเชื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ภายในชุมชน ทำให้ลดโอกาสการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้นอกระบบที่เสียดอกเบี้ยสูง 4) การจัดสวัสดิการชุมชน 5) การพัฒนาธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริไปสู่สหกรณ์ชนกิจ และ 6) พัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านสหกรณ์ที่มีความหลากหลาย เช่น สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ชนกิจ เป็นต้น (จันทน์ สมประสงค์, 2535: 99)

ระยะการจัดตั้งและพัฒนา

กิจกรรมธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริได้รับอนุมัติให้ทดลองการจัดตั้งขึ้น ภายใต้โครงการอีสานเขียว ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2532 ถึงปี พ.ศ. 2534 จำนวน 10 ธนาคาร ได้แก่ ธนาคารหมู่บ้านสระเพลง หมู่ที่ 2 ตำบลสูงเนิน อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ธนาคารหมู่บ้านท่าลาดขาว หมู่ที่ 1-3 ตำบลท่าลาดขาว อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา ธนาคารหมู่บ้านโคกตะคร้อ หมู่ที่ 3 ตำบลชุมแสง อำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์ ธนาคารหมู่บ้านตาแก หมู่ที่ 6 ตำบลเฉลียง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ธนาคารหมู่บ้านอาวู หมู่ที่ 14 ตำบลแดล อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ธนาคารหมู่บ้านบ้านนาใหญ่ หมู่ที่ 2 ตำบลนากลาง อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา ธนาคารหมู่บ้านอุ่มมา หมู่ที่ 1 ตำบลเหล่าหลวง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ธนาคารหมู่บ้านจิวค้อน หมู่ที่ 1 ตำบลจิวค้อน อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ธนาคารหมู่บ้านโพนงาม-นาคลองหมู่ที่ 8-9 ตำบลวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ธนาคารหมู่บ้านโนนสะอาด หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านแก้ง อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ

หลังจากมีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านฯ คณะจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้ดำเนินการทดลอง ต้องขอความร่วมมือร่วมใจจากผู้นำและชาวบ้านทั้ง 10 หมู่บ้าน ในการทดลองบริหารธนาคารหมู่บ้าน จนได้รูปแบบ หลักและวิธีการของธนาคารหมู่บ้านที่ชัดเจน และเกิดความเชื่อมั่นว่าระบบธนาคารหมู่บ้านเป็นระบบที่ดี มีความเหมาะสมกับชุมชนบท จึงมีการขยายผลในการจัดตั้งไปในภูมิภาคอื่นในประเทศไทย จากการสำรวจข้อมูลธนาคารหมู่บ้านในประเทศไทย พบว่า มีทั้งสิ้น 1,091 ธนาคาร กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย ได้แก่ ภาคเหนือ จำนวน 350 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 32.08 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 469 ธนาคาร 42.99

ภาคกลาง จำนวน 89 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 8.16 ภาคตะวันออก จำนวน 17 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 1.56 และภาคใต้ จำนวน 166 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 15.22 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติและทบวงมหาวิทยาลัย, 2545: 11)

จากการสำรวจข้อมูลธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือ ตอนบน จัดตั้งโดยหลายหน่วยงาน ได้แก่ จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ร้อยละ 48.026 จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร้อยละ 4.605 จัดตั้งโดยเร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.) ร้อยละ 26.974 และเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน อำเภอคอกก่าใต้ จังหวัดพะเยา ร้อยละ 20.395 โดยการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ถูกจัดตั้งครั้งแรกใน ปี พ.ศ.2535 ซึ่งปีที่มีการจัดตั้ง มากที่สุด คือ ปี พ.ศ. 2542 โดยมีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านถึงร้อยละ 30 รองลง คือ ปี พ.ศ. 2548 มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านถึงร้อยละ 23 และใน ปี พ.ศ. 2543 กล่าวคือ มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ร้อยละ 20ตามลำดับ ส่วน ปีที่ มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านน้อยที่สุด คือ ปี พ.ศ. 2537 คือ มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านเพียง 3 ธนาคารเท่านั้น

การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนสอดคล้องกับข้อมูลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านจากเอกสารทางวิชาการที่เขียนโดย ผศ.จ่านง สมประสงค์ กล่าวคือ การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ถูกจัดตั้งโดยการขยายผลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภายใต้โครงการอีสานเขียว โดยรูปแบบของธนาคารหมู่บ้านถูกออกแบบและดำเนินการจัดตั้งโดย ผศ.จ่านง สมประสงค์ หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ธนาคารหมู่บ้านได้ทดลองจัดตั้งครั้งแรก เมื่อ ปี พ.ศ. 2532 ในจังหวัดในภาคอีสาน ภายใต้โครงการอีสานเขียว หลังการทดลองจัดตั้งพบว่าประสบผลสำเร็จ คือ ธนาคารหมู่บ้านเป็นองค์การการเงินชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นทำนบกั้นเงินของชุมชนไม่ให้ไหลออกจากชุมชน ถือว่าเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกในหมู่บ้านมีวินัยทางการเงิน คือ รู้จักออม รู้จักการสะสมทุน เมื่อชุมชนสามารถออมเงินได้ปริมาณมากพอก็จะนำเงินออมที่ออมได้ไปปล่อยกู้ให้สมาชิกในชุมชนได้กู้ยืมไปรองรับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน เช่น กิจกรรมการผลิต การบริโภค และการจำหน่ายจ่ายแจก นอกจากนั้นประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากกิจการธนาคารหมู่บ้านสามารถนำไปจัดสวัสดิการชุมชนอีกด้วย ความสำเร็จในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านดังกล่าวทำให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ขยายผลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านไปจัดตั้งในภูมิภาคอื่นในประเทศไทย ในภาคเหนือตอนบน พบว่า มีการจัดตั้งในหลายจังหวัด ได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดพะเยา สอดคล้องกับการสำรวจ

ข้อมูลธนาคารหมู่บ้าน ภาคเหนือตอนบน พบว่า ในปี พ.ศ. 2535 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้จัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา จำนวน 6 ธนาคาร จังหวัดลำปาง จำนวน 1 ธนาคาร

กระบวนการจัดตั้งและการบริหารธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ทำให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงบทบาทและความสำคัญของธนาคารหมู่บ้าน คือการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน หนึ่งในผู้นำคนสำคัญที่เล็งเห็นคุณค่าของธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริ คือ ครูมุกดา อินต๊ะสาร หลังจากมีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ขึ้นมาแล้ว จำนวน 6 ธนาคาร ทำให้ครูมุกดา อินต๊ะสาร ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน มีโอกาสได้ร่วมเรียนรู้ในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน จึงมีแนวคิดสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยาขึ้น ในปี โดยเป้าหมายในการจัดตั้งเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยา คือ เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ระหว่างธนาคารหมู่บ้านใน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าวมีชื่อว่า ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยา ในขณะเดียวกันนั้นก็ได้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยาเพิ่มขึ้นอีก 35 ธนาคาร ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2536 ถึงปี พ.ศ. 2542 จนในอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยามีธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้นทุกหมู่บ้าน คือ มีจำนวนธนาคารหมู่บ้านทั้งสิ้น 37 ธนาคาร

ในขณะเดียวกันอีกด้านหนึ่งการขยายผลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์โดยการนำของ ผศ.จ้านง สมประสงค์ ยังดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยได้ดำเนินการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านผ่านหลายองค์กร ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มูลนิธิเผยแพร่วิถีประชาธิปไตย สมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับอนุญาตจดทะเบียนสมาคมวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ.2537 โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ จ้านง สมประสงค์ เป็นนายกสมาคมนักพัฒนาฯ คนแรก ตลอดจนการขยายผลการจัดตั้งโดยเครือข่ายศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่เข้าไปทำงานราชการในสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.) ตลอดจนบรรจุกิจกรรมการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านไปเป็นภารกิจหนึ่งของพัฒนาชนบท เร่งรัดพัฒนาชนบทได้จัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในหลายจังหวัด ในภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดลำปาง สอดคล้องผลการสำรวจข้อมูลธนาคารหมู่บ้าน พบว่า ในภาคเหนือตอนบนมีธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.) ถึงร้อยละ 26.974

นอกจากนั้น ภายหลังจากที่สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ไปศึกษาดูงานธนาคารหมู่บ้านที่เป็นสมาชิกศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา จึงได้

นำเอารูปแบบธนาคารหมู่บ้านไปขยายผลการจัดตั้งในหลายจังหวัด ระหว่าง ปี พ.ศ. 2535 ถึง ปี พ.ศ.2548 ได้แก่ จังหวัดเชียงราย จัหวัดพะเยา และจังหวัดลำปาง ซึ่งผลการสำรวจข้อมูล ธนาคารหมู่บ้านในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านในเขตภาคเหนือตอนบนถูกจัดตั้ง โดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ถึงร้อยละ 48.026 นอกจากนั้น อภิชาติ มั่นศิลป์(2552: สัมภาษณ์) กล่าวว่า ธนาคารที่จัดตั้งในจังหวัดอื่น ได้แก่ ลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน แพร่ และน่าน ส่วนมากจัดตั้งโดยเรังรักพัฒนาชนบท(รพช.) มีบางธนาคารในจังหวัดเชียงใหม่ที่จัดตั้ง โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (รายละเอียดแสดงในตาราง 1) ดังนี้

ตาราง 1 รายชื่อบุคคลและองค์กรที่มีบทบาทในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน

ช่วงเวลา	หน่วยงาน/บุคคล	หน่วยงานสนับสนุน
2532 - 2534	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยการนำของ ผศ.จ่านงค์ สมประสงค์ และคณะ	โครงการนำพระทัยจากนายหลวงหรือโครงการอีสานเขียว
2535-2536	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยการนำของ ผศ.จ่านงค์ สมประสงค์ และคณะ	- มูลนิธิเผยแพร่วิถีประเสริฐ - องค์การสหพันธ์แรงงานภาคเกษตรระหว่างประเทศ
2535-2549	สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (เจ้าหน้าที่สมาคมฯ)	- ปตท. - การไฟฟ้าฝ่ายผลิต แม่เมาะ - สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน
2537-ปัจจุบัน	- สมาคมพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย - มูลนิธิเผยแพร่วิถีประเสริฐ โดยการนำของ ผศ.จ่านงค์ สมประสงค์ และคณะ	- มูลนิธิกลุ่มเกษตรกรแห่งประเทศไทย - สมาคมสันนิบาตเสรีแห่งประเทศไทย
2536-2542	กลุ่ม NGO โดยการนำของ อ.มุกดา อินดีะสาร และคณะ	เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา
2541-2545	เรังรักพัฒนาชนบท(รพช.) โดยการนำของ วิโรจน์ ศิริอัฐ , ธนิต มาศรีนวล และอภิชาติ มั่นศิลป์ เป็นต้น	งบประมาณแผ่นดิน
2551-2552	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โดยการนำของ จรัส มินสกุล , เจริญ วงศ์แก้ว เป็นต้น	งบประมาณแผ่นดิน พิจารณาอนุมัติโครงการโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

จากข้อมูลในตาราง 1 พบว่าการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านถูกจัดตั้งโดยหน่วยงาน 8 หน่วยงาน ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยการนำของ ผศ.จ่านงค์ สมประสงค์ และคณะ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน กลุ่ม NGO โดยการนำของ อ.มุกดา อินดีสาร และคณะ เร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.)โดยการนำของ วิโรจน์ ศิริอิฐ ธนิต มาศรีนวล และอภิชาติ มั่นศิลป์ เป็นต้น และ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปางโดยการนำของ จรัส มินสกุล , เจริญ วงศ์แก้ว เป็นต้น

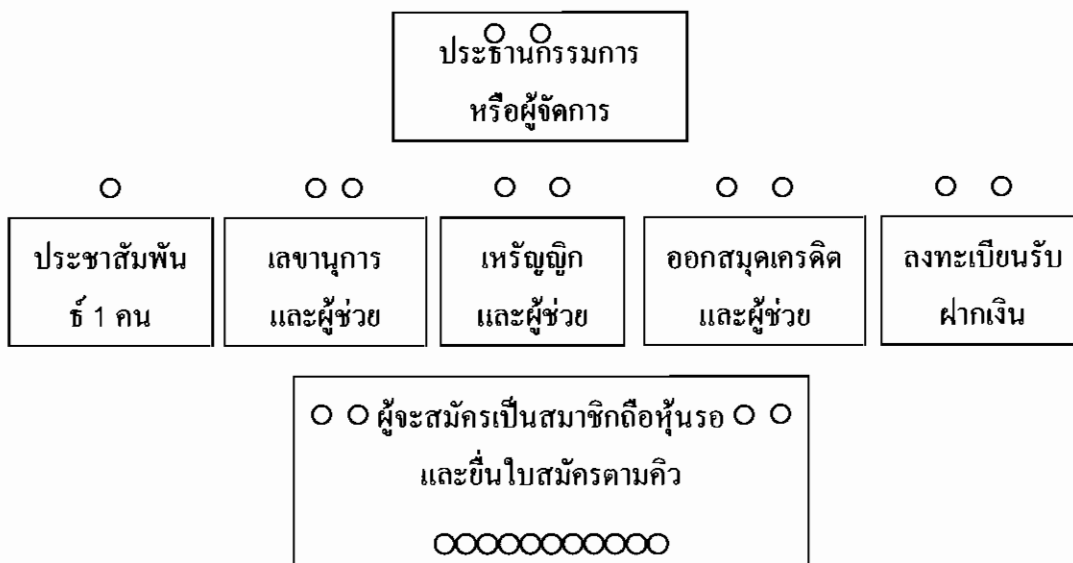
1. ขั้นตอนการจัดตั้งและพัฒนา

จ่านง สมประสงค์ (2535: 4) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้านไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ทำการศึกษาความพร้อมของหมู่บ้านเป้าหมาย
2. นัดพบบุคคลระดับผู้นำในหมู่บ้านเป็นแกนนำริเริ่มจัดตั้งสัก 9-15 คน
3. นัดพบประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงเชิญชวนร่วมสมัครเป็นสมาชิกแรก จัดตั้งจำนวน 25-30 คน ขึ้นไป
4. จัดหลักสูตรฝึกอบรมคณะกรรมการการบริหารธนาคารหมู่บ้าน 2 วันเต็ม
5. กำหนดวันเวลา และสถานที่เปิดทำการปกติของธนาคารหมู่บ้าน

2. ระบบทำงานของธนาคารหมู่บ้าน

2.1 ขั้นตอนการรับสมาชิก และรับฝากเงินแรกเข้า
กระบวนการรับสมาชิก ธนาคารหมู่บ้านได้กำหนดขั้นตอน สามารถเขียนเป็นแผนผังไว้ ดังนี้

ภาพ 1 กระบวนการรับสมาชิกและรับฝากเงินแรกเข้า

ที่มา: ตัดแปลงจาก จานงศ์ สมประสงค์ (2535: 7)

จากภาพ 1 กระบวนการรับสมาชิกและรับฝากเงินแรกเข้ามี ขั้นตอน ดังนี้

2.1.1 ประธานกรรมการและผู้จัดการ ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกปฏิบัติงานรับสมาชิกแรกจัดตั้งให้เรียบร้อย

2.1.2 ประชาสัมพันธ์ ผู้ทำหน้าที่ชี้แจงเชิญชวนผู้สมัคร แจกและช่วยเขียนใบสมัคร เพื่อยื่นใบสมัครต่อไป

2.1.3 เลขานุการ ทำหน้าที่รับใบสมัคร ให้และลงทะเบียนรายชื่อสมาชิก และแนะนำให้ชำระค่าหุ้นที่เหรัญญิก

2.1.4 เหรัญญิก ทำหน้าที่รับเงินค่าหุ้น – ค่าธรรมเนียม ออกใบเสร็จรับเงินลงทะเบียน ผู้ถือหุ้นรายบุคคลแล้วส่งหลักฐานให้ผู้ออกสมุดเครดิตฯ

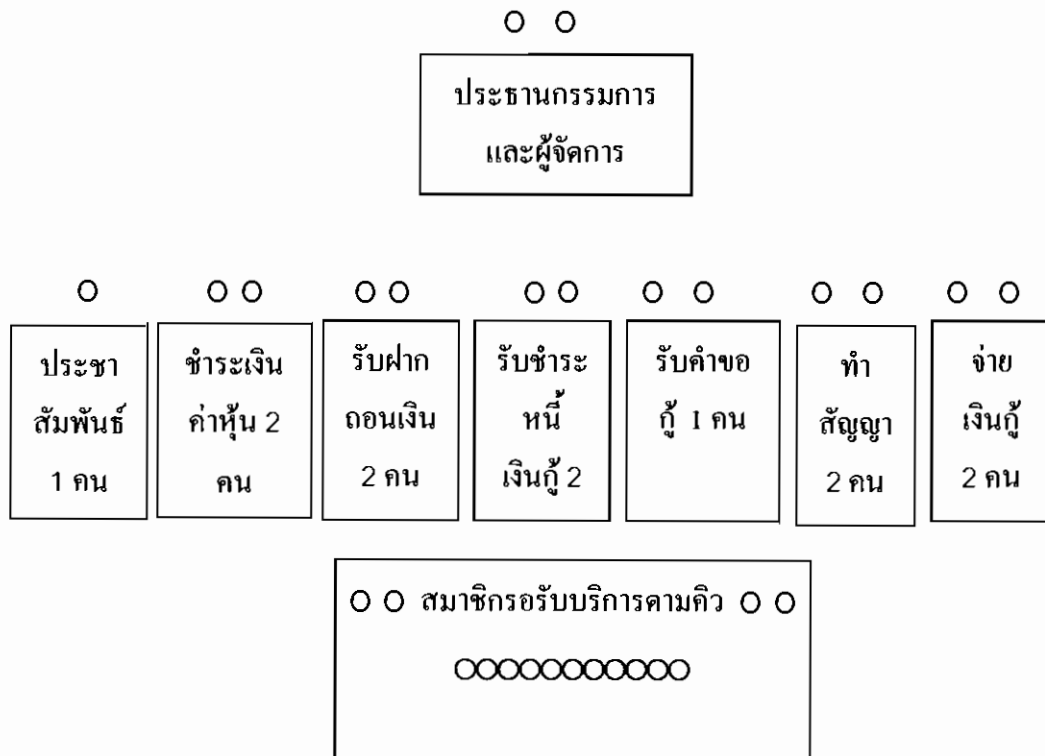
2.1.5 ผู้ออกสมุดเครดิตฯ ทำหน้าที่กรอกข้อความในสมุดเครดิตฯ ให้ครบทุกรายตามหลักฐาน ส่งให้ประธานลงนามแล้วคืนสมุดเครดิตฯสมาชิกผู้ถือ รวบรวมใบสมัครคืนเลขานุการทั้งหมดเพื่อตรวจความถูกต้องแล้วคืนสมาชิก

2.1.6 ผู้รับฝากเงิน ทำหน้าที่เปิดบัญชีเงินฝากแก่สมาชิกทุกคนที่ประสงค์จะฝากเงิน รับและนับเงินฝากครบจำนวนแล้วส่งสมุดเครดิตฯ และ ใบฝากเงินให้ผู้ลงทะเบียนรับฝากเงินถัดไป

2.1.7 ผู้ลงทะเบียนรับฝากเงิน ทำหน้าที่ลงรายการในทะเบียนชื่อผู้ฝากเงินรายบุคคลให้ครบถ้วน ส่งให้ผู้จัดการลงนามแล้วคืนสมุดครุฑฯให้ผู้ฝากไป

หลังจากมีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านแล้วผู้ทำหน้าที่ในข้างต้นต้องยุติบทบาททั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้มีการมีการคัดเลือกคณะกรรมการชุดใหม่เพื่อทำหน้าที่ปฏิบัติงานในวัดเปิดทำการปกติ

2.2 กระบวนการรับฝากถอนเงิน การให้กู้ และการรับชำระเงินกู้
กระบวนการรับฝากถอนเงิน การให้กู้ และการรับชำระเงินกู้ มีดังนี้

ภาพ 2 กระบวนการรับฝาก ถอนเงิน รับชำระหนี้ และกู้เงิน
ที่มา: คัดแปลงจาก จานงศ์ สมประสงค์ (2535: 10)

จากภาพ 2 กระบวนการทำงานในการปฏิบัติงานตามปกติ มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 ประธานกรรมการหรือ ผู้จัดการ และ รองประธานหรือรองผู้จัดการทำหน้าที่อำนวยความสะดวก ความเรียบร้อย ลงนามในสมุดเงินฝาก สมุดเงินกู้ ใบสมัคร ใบถอนหุ้น หนังสือขอกู้ และหนังสือสัญญาเงินกู้

2.2.2 ประชาสัมพันธ์ ผู้ทำหน้าที่ให้ข้อมูล ให้ความสะดวกเกี่ยวกับเอกสาร ซึ่งแจ้งข้อมูลข่าวสารของธนาคาร

2.2.3 กรรมการรับเงินค้ำหุ้น ทำหน้าที่ในการทำทะเบียนหุ้น รับเงินค้ำหุ้นและค่าธรรมเนียม ออกใบเสร็จ

2.2.4 กรรมการรับฝาก-ถอนเงิน ทำหน้าที่ออกสมุดเครดิต ฯ ทำหน้าที่กรอกข้อความในสมุดเครดิต ฯ

2.2.5 กรรมการเงินกู้ ทำหน้าที่ รับค้ำขอู้ ทำสัญญา จ่ายเงินกู้ และรับชำระเงินกู้

3. ผลลัพธ์และผลกระทบจากการจัดตั้งและพัฒนา

ผลลัพธ์และผลกระทบจากการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้าน ตามแนวพระราชดำริ ระหว่าง ปี พ.ศ. 2532 – 2534 มีดังนี้

3.1 เปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้จ่ายแบบฟุ่มเฟือย มาเป็นการรู้จักประหยัดและอดออมได้

3.2 มีการสะสมและออมไว้กับธนาคารหมู่บ้านของคนเพิ่มขึ้นทุกปี

3.3 สามารถฝึกการทำบัญชีการเงินแบบชาวบ้านง่าย ๆ ได้

3.4 สามารถเรียนรู้หลักการบริหารการเงินค้ำหุ้น เงินรับฝากถอนและการให้กู้ยืมเงินและคิดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้ให้มีผลกำไรได้

4. ยุทธศาสตร์ที่ใช้ขับเคลื่อนในการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้าน

บทเรียนจากการจัดตั้งและพัฒนาศักยภาพของธนาคารหมู่บ้าน จำแนกออกเป็น 4 ประเด็น คือ

4.1 กลยุทธ์หลักในการขับเคลื่อนโครงการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน

การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน จำนงค์ สมประสงค์ (2535: 23-26) กล่าวว่า การจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้านได้ใช้ กลยุทธ์ “บวร” ธนาคารหมู่บ้านเป็นกิจกรรมสาธิตให้ชาวบ้านมีความรู้ความสามารถด้านการเงินธนาคาร และการบัญชีอย่างง่าย ๆ เพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืนบนพื้นฐานของสังคมชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านระดับหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านในชนบทจะประกอบตัวนสถาบันที่เป็นหลักค้ำจุนสำคัญอยู่ 3 สถาบัน ซึ่งมีส่วนพัฒนาชาวบ้านให้บรรลุสมบูรณ์แบบ ดังนี้

4.1.1 สถาบันบ้าน (บ.) ได้แก่ ชาวบ้านทุกครัวเรือน และผู้นำแบบเป็นทางราชการ รวมถึงผู้นำแบบธรรมชาติ ผู้นำแบบเป็นทางราชการ เช่น กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น ส่วนผู้นำแบบธรรมชาติ ได้แก่ ชาวบ้านธรรมดาสามัญที่มีคุณธรรมประจำใจ มีความเมตตาและรู้จักเสียสละแก่ชาวบ้านส่วนรวมด้วยความจริงใจ ไม่แสดงหาสิทธิประโยชน์แก่ส่วนตัว ชาวบ้านจึงมีความเชื่อถือศรัทธาว่าเป็นที่พึ่งได้ของชาวบ้านหรือลูกบ้าน

ฉะนั้น การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านใด จึงต้องสำรวจความพร้อมของผู้นำชาวบ้านทั้งแบบทางราชการแบบธรรมชาติหรือผู้นำแบบใดแบบหนึ่งที่เป็นที่พึ่งที่เชื่อถือของชาวบ้านมีหรือไม่ก่อนเป็นสำคัญ เมื่อจัดตั้งได้ก็จะดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านเป็นผลสำเร็จ เพราะจะช่วยถูกทอดความสามัคคีเครือญาติมิตรภายในหมู่บ้านให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้ ความร่วมมือร่วมใจอย่างกลมเกลียวจะสามารถสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมในหมู่บ้านสำเร็จ

4.1.2 สถาบันวัด (ว.) ได้แก่ พระสงฆ์หรือ เจ้าอาวาสวัดที่เป็นสถาบันพัฒนาจิตใจชาวบ้านให้เป็นคนดีมีคุณธรรมประจำใจ ทั้งในการประกอบอาชีพ และในการดำรงชีพอยู่ร่วมกันในหมู่บ้าน หักห้ามไม่ให้เป็นคนเห็นแก่ตัว หรือฉกฉวยทุกโอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อส่วนตัวอย่างไม่มีความรกรงจิตใจ ไม่เกรงกลัวต่อบาป ช่วยหักห้ามใจในการกดขี่เอารัดเอาเปรียบหรือเบียดเบียนเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะเพื่อนบ้านที่ยากจน

ฉะนั้น การที่ชาวชนบทมีวัดอยู่ประมาณ 30,000 วัด มีพระสงฆ์อยู่ประมาณ 300,000 รูปทั่วประเทศ จึงเป็นจุดแข็งที่สมาคมพัฒนาหมู่บ้านสามารถใช้ให้เป็นประโยชน์ โดยพึ่งพระสงฆ์เข้าช่วยฟื้นฟูจิตใจชาวบ้านให้เป็นคนดีมีคุณธรรม 4 ข้อ ต่อไปนี้ คือ 1) มีความซื่อสัตย์ 2) มีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว 3) ไม่ฝักใฝ่ในอบายมุข และ 4) รู้รักสามัคคี

ในระยะที่ผ่านมา ยุทธศาสตร์ดังกล่าว ได้ผลิตผลที่น่าพึงพอใจสูง เพราะชาวบ้านชนบทมีศรัทธาต่อพระสงฆ์ และเชื่อคำสอนของพระพุทธองค์เป็นพื้นฐานของจิตใจอยู่แล้ว เว้นแต่ไม่ได้นำคำสอนของพระพุทธองค์มาประยุกต์ใช้เข้ากับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจยากจนของชาวบ้านเท่านั้น

4.1.3 สถาบันโรงเรียน (ร.) โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีวินัยและมีคุณภาพเป็นกำลังในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในเจริญก้าวหน้า ซึ่งมีคุณครูเป็นกำลังคนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งมีคุณครูเป็นผู้ฝึกสอนผู้ฝึกหัดเยาวชนวันนี้ เพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่มีศักยภาพในวันหน้า และเป็นผู้ที่ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ปกครองนักเรียนให้ความเคารพเชื่อถือ จะช่วยกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านให้เข้มแข็งได้อย่างดีอีกสถาบันหนึ่ง

ฉะนั้น หากเราใช้ครูที่มีคุณธรรมสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษาทั่วประเทศประมาณ 600,000 คน ช่วยถ่ายทอดและฝึกกรรมการธนาคารหมู่บ้าน ให้มีความรู้ มีทักษะ และรู้เท่าทันการพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ จะทำให้การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านประสบความสำเร็จได้

4.2 ความล้มเหลวของการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในอดีต

บทเรียนสำคัญของคณะทำงานจัดตั้งธนาคารชุมชน พบว่าในช่วงแรกมีหมู่บ้านบางหมู่บ้านปฏิเสธการทดลองจัดตั้ง เพราะในหมู่บ้านเคยทำงานกลุ่มล้มเหลวมาแล้ว โดยมีสาเหตุสำคัญ ดังนี้

4.2.1 หลักและวิธีการบริหารกิจกรรมกลุ่มไม่ชัดเจน ละเลยต่อการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ

4.2.2 ขาดการให้การศึกษาอบรมด้านการเงิน การบัญชีให้เป็นปัจจุบัน เงินทุนจึงละลายหายหมด

4.2.3 คณะกรรมการบริหารกลุ่มไม่สนใจบริหารงานเป็นหมู่คณะ มอบให้กรรมการคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบผู้เดียว ปัญหาการทุจริตจึงเกิดขึ้น

เมื่อพิจารณาสาเหตุของความล้มเหลวของการที่หน่วยงานราชการบางหน่วยเคยไปพัฒนาแบบทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ ไม่ลงไปพัฒนาแบบคลุกคลีถึงลูกถึงคน ทำให้คณะทำงานชุดนี้ได้ปรับปรุงการทดลองจัดตั้งธนาคารฯ โดยมีการเปิดหลักสูตรบริหารการเงินและหลักสูตรการบัญชีธนาคารหมู่บ้าน อบรมเป็นรุ่น ๆ และติดตามผลทุกธนาคารหมู่บ้านในวันที่มีการประชุมคณะกรรมการบริหารประจำเดือน

4.3 เทคนิคและยุทธวิธีการเตรียมความพร้อมของประชาชน

การเตรียมประชาชนเพื่อเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านมีแนวคิดตามข้อคิดบางประการ ดังนี้

4.3.1 จะปลูกพืชก็ต้องเตรียมดิน จะกินก็ต้องเตรียมอาหาร จะพัฒนาการก็ต้องเตรียมประชาชน จะพัฒนาคนต้องพัฒนาจิตใจ

4.3.2 การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมหมายถึง การพัฒนาชาวบ้านที่มีความสนใจ

4.3.3 สมัครงานเป็นสมาชิกของธนาคารหมู่บ้านให้เป็นคนคมีวินัย เป็นคนมีคุณธรรม 4 ประการ คือ คือ มีความซื่อสัตย์ มีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่มัวในสิ่งอบายมุขทั้งปวง และมีการรู้จักสามัคคี

4.3.4 การพัฒนาคนที่มีคุณภาพ หมายถึง การเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการทำงานและการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด มีความรู้ความสามารถในการบริหารกิจกรรมรอบด้าน แนวทางพัฒนาคนให้เป็นคน มีคุณสมบัติเก่งใน 4 ข้อ ดังนี้

4.1) เก่งเรียน หมายถึง พัฒนาให้เป็นคน กระตือรือร้นในการเรียนรู้เรื่องการเงินการบัญชี และธุรกิจ

4.2) เก่งคิด หมายถึง มีความรู้ความสามารถเรียนรู้ตามข้อ 1 แล้ว ต้องเป็นคนช่างคิด ช่างวิเคราะห์เชิงสร้างสรรค์ไม่คิดฉ้อโกง

4.3) เก่งงาน หมายถึง เป็นคนเอาการเอางาน ขยันต่อหน้าที่ทำงาน มีความมานะอดทน และมีความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายสูงทุกเรื่อง

4.4) เก่งคน หมายถึง เป็นผู้ที่มัลักษณะนิสัยเป็นคนเรียบร้อย ร่าเริงและพูดจาเป็นมิตรกับคนได้ง่าย ส่งเสริมให้คนรู้จักกันสามัคคีกัน ซึ่งจะทำให้กิจกรรมกลุ่ม เดินไปสู่ความสำเร็จราบรื่น

5. ยุทธวิธีในการสร้างความเข้มแข็งแก่ธนาคารหมู่บ้าน

การสร้างความเข้มแข็งแก่ธนาคารหมู่บ้านด้วยระบบ 5 ก.

1) ก. กรรมการ หมายถึง มีการสรรหาหรือพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่มีศักยภาพสูง (มีคุณภาพและคุณธรรม)และมีความตั้งใจทำงาน เพื่อกิจกรรมส่วนรวมด้วยความเสียสละแท้จริง

2) ก. กฎ หมายถึง ข้อบังคับของธนาคารหมู่บ้านให้คณะกรรมการปฏิบัติโดยเคร่งครัดไม่ละเลยหรือหละหลวม และปรับปรุงระเบียบข้อบังคับ หรือมีมติให้มีความรัดกุมแต่ไม่ยุ่งยากแก่การปฏิบัติ แล้วปัญหาในการดำเนินกิจกรรมจะลดลง

3) ก. กองทุน มีจำนวนมากพอแก่การดำเนินกิจกรรม โดยไม่จำเป็นต้องไปกู้ยืมจากแหล่งภายนอก ถ้าจำเป็นก็หาจากแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ ควรให้เงินทุนระหว่างธนาคารหมู่บ้านกับเงินทุนร้านค้าสาขิตหมู่บ้านเดียวกันหมุนเวียนกันเองให้มากที่สุด

4) ก. กิจกรรม คณะกรรมการมีการวางแผนกำหนดโครงการทำธุรกิจ หรือมีกิจกรรมใหม่ สนองความต้องการมวลสมาชิกอยู่เสมอ ๆ และเป็นกิจกรรมสอดคล้องหรือต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ตลอดไป สร้างแรงจูงใจให้มวลสมาชิก สนใจในกิจกรรมของธนาคารหมู่บ้านและของร้านค้าสาขิตอย่างสม่ำเสมอ

5) ก. กำไร หมายถึง ผลการดำเนินกิจกรรม และโครงการธุรกิจต่าง ๆ มีผลกำไรตอบแทนจากการลงทุนของมวลสมาชิกมากกว่าคู่แข่ง จะทำให้สมาชิกมีความ

ศรัทธาและจงรักภักดีต่อธนาคารหมู่บ้านและร้านค้าสาธิตของหมู่บ้านตนเอง ถ้าทำได้ครบ 5 ก. รับรองว่าธนาคารหมู่บ้าน และร้านค้าสาธิตหมู่บ้านจะมีความเข้มแข็ง แน่นอน

ระยะการสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน

ในเมื่อการทดลองจัดตั้งและสาธิตการบริหารด้านการเงินและการทำบัญชีในรูปแบบของธนาคารหมู่บ้าน ระหว่างปี พ.ศ. 2532 – 2534 ได้ผลสำเร็จชัดเจนแล้ว คณะอาจารย์มหาวิทยาลัย เช่น ผศ.จำนงค์ สมประสงค์ ศ.ดร.โสภิน ทองปาน และศ.ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ เป็นต้น มีแนวคิดในการยกระดับฐานะองค์กรสนับสนุนการจัดตั้งและสนับสนุนการดำเนินการธนาคารหมู่บ้านจากกลุ่มบุคคลให้เป็นองค์กรนิติบุคคล โดยใช้ชื่อว่า สมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย ได้รับอนุญาตจดทะเบียนสมาคมวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2537 โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ จำนงค์ สมประสงค์ เป็นนายกสมาคมนักพัฒนาฯ คนแรก

วัตถุประสงค์ของสมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย

5.1 เพื่อนำแนวทางแก้ปัญหาเศรษฐกิจยากจนของชาวชนบทตามแนวพระราชดำริ มาปฏิบัติให้บรรลุผลทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ

5.2 ศึกษานักพัฒนาหมู่บ้านอาสาสมัครปฏิบัติงานท้องถิ่น และเป็นศูนย์กลางเครือข่ายของนักพัฒนาหมู่บ้านทั่วประเทศ

5.3 จัดหาแหล่งเงินทุน วัสดุอุปกรณ์สำหรับช่วยเหลือยกระดับความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้มีความเป็นอยู่ มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

5.4 ประชุมสัมมนา ศึกษาดูงานพัฒนาชนบทในและต่างประเทศ ตลอดจนประกาศนิกพัฒนาและหมู่บ้านดีเด่นทั่วประเทศ

5.5 ร่วมมือกับภาครัฐบาล ภาคธุรกิจเอกชน ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน ทั้งในและต่างประเทศในการพัฒนาชนบท

การดำเนินการของสมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย ให้บรรลุเป้าหมายจะใช้กลไกคนทำงาน คือ อาสาสมัครเป็นพนักงานภาคสนาม ซึ่งจะคัดเลือกจากผู้เป็นกรรมการหรือสมาชิกธนาคารหมู่บ้านที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมของธนาคารหมู่บ้านเป็นอย่างดี ออกชี้แจงเชิญชวนให้มีการจัดตั้งตามท้องที่ภูมิสำเนาของตนแนวคิดการให้คนท้องถิ่นเป็นผู้ส่งเสริมการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านมีเหตุผลสำคัญหลาย ประการ ดังนี้

1. ประหยัดค่าใช้จ่ายในการส่งเสริมณรงค์จัดตั้ง

2. การสื่อความเข้าใจในการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้านมีประสิทธิผลสูงกว่า
3. การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางธุรกิจจะเชื่อมโยงได้เหนียวแน่นกว่า
4. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนท้องถิ่นที่ด้วยกันจะเป็นการพัฒนาที่ได้ผลยั่งยืนมากที่สุด
5. จะเป็นการวางรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมของชาติได้อย่างทั่วถึงตลอดไป

แนวคิดสำคัญของการดำเนินการสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน สมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย เล็งเห็นความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเริ่มสร้างเครือข่ายกลุ่มประชาชนทุกรูปแบบ เพื่อทำกิจกรรมกลุ่มของประชาชนไปสู่เป้าหมายและทิศทางเดียวกัน โดยตระหนักถึงการสร้างเครือข่ายของธนาคารหมู่บ้านที่ทรงพลังส่งเสริมให้เข้มแข็งก่อนแล้วจะชี้แจงเชิญชวนกลุ่มและส่วนราชการกำกับกลุ่มเหล่านั้นเข้าร่วมอย่างมีระบบและขั้นตอนในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของศูนย์เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน มีดังนี้

1. เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางเครือข่ายระหว่างธนาคารหมู่บ้านภายในจังหวัดระหว่างจังหวัดและสมาคมนักพัฒนาฯ ทางด้านข้อมูลข่าวสาร
 2. เพื่อวางแผนขยายผลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้นให้หนาแน่น และช่วยแนะนำการบริหารงานธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งใหม่ให้เข้มแข็ง พร้อมทั้งจะพัฒนาสู่ระบบหมู่บ้านสหกรณ์ในอนาคต
 3. เพื่อร่วมกันหารือ การจัดทำโครงการธุรกิจแบบครบวงจรระดับจังหวัดโดยขอคำแนะนำด้านเงินทุน ด้านการจัดการและด้านการตลาดจากสมาคมนักพัฒนาฯรวมทั้งร่วมมือกันในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
 4. เพื่อประชุมปรึกษาหารือการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาธนาคารหมู่บ้านให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้น และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด เพื่อมุ่งยกระดับความเป็นอยู่ของมวลสมาชิกให้ดียิ่งขึ้น
 5. เพื่อให้ความร่วมมือกับทางราชการในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตลอดจนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำนุบำรุงวัฒนธรรมและศาสนาสืบไป
- กิจกรรมในหน้าที่ของศูนย์เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน มีดังนี้
1. กำหนดให้มีการประชุมคณะกรรมการศูนย์เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน ให้มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตามแต่จะกำหนด ณ สถานที่ที่ทำการของศูนย์เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน

2. เพื่อหาหรือการริเริ่ม และการรายงานความก้าวหน้ากิจกรรมต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์

3. ทำการรวบรวมรายงานกิจการประจำเดือนของธนาคารหมู่บ้านไว้ให้ครบถ้วน ณ ที่ทำการศูนย์เครือข่ายธนาคารฯ และส่งสำเนารายงานกิจการประจำเดือนส่งสมาคมพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย อย่างสม่ำเสมอ

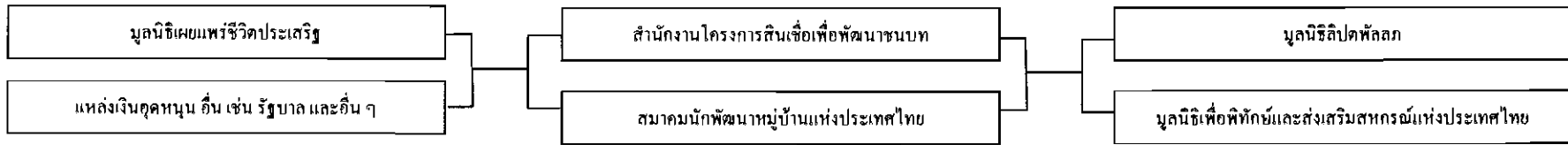
4. รายงานธนาคารหมู่บ้านตั้งใหม่ให้สมาคมพัฒนาฯ ทราบชื่อ ที่ตั้ง วันเดือนปี และชื่อคณะกรรมการชุดก่อตั้ง

5. อาจเรียกผู้แทนธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดทุกแห่งประชุมพร้อมเพรียงกัน เพื่อรายงานความก้าวหน้าหรือปรึกษาหารือกิจกรรมโครงการธุรกิจร่วมกัน อย่างน้อย 3 เดือนต่อครั้ง และเพื่อแจ้งมติของคณะกรรมการศูนย์เครือข่ายธนาคารฯ ให้ทราบ

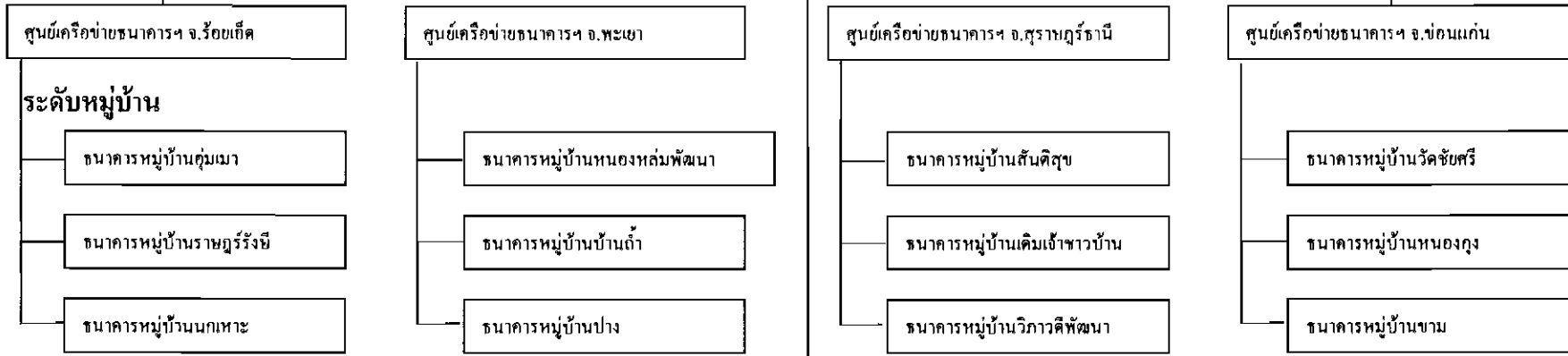
6. รายงาน สถิติ ข้อมูล เกี่ยวกับธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดให้สมาคมพัฒนาฯ ซึ่งทำหน้าที่ เป็นศูนย์กลางเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านระดับชาติ ทุกเดือนอย่างสม่ำเสมอ

โครงสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านทั่วราชอาณาจักร แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับหมู่บ้าน ได้แก่ ธนาคารหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ระดับจังหวัด ได้แก่ ศูนย์เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านระดับจังหวัดทุกจังหวัดทั่วประเทศ และ ระดับประเทศ ได้แก่ สมาคมพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย ส่วนธนาคารหมู่บ้านในระดับอำเภอ และตำบลจะดำเนินการ เมื่อเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านตามแผนภาพเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านทั่วราชอาณาจักร นำร่องประสบผลสำเร็จต่อไป แผนภาพเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านทั่วราชอาณาจักร(แสดงรายละเอียดตามภาพ 3) ดังนี้

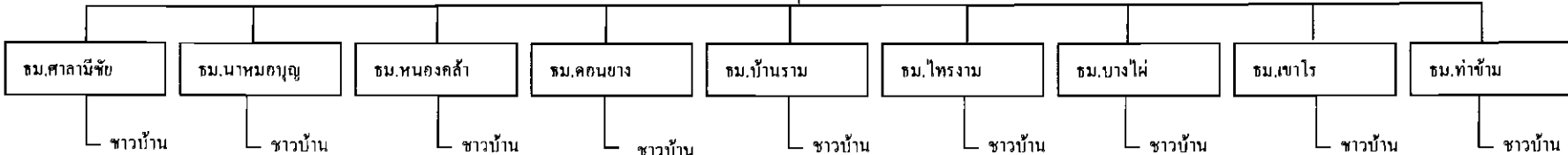
ระดับประเทศ

ระดับจังหวัด

ระดับหมู่บ้าน

ภาพ 3 โครงสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านทั่วราชอาณาจักร

ที่มา: ดัดแปลงจาก จันง สมประสงค์ (2535: 46)

ภายหลังจากมีการขับเคลื่อนให้มีการจัดตั้งเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน พบว่า โดยภาพรวมไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เนื่องจากปัญหาด้านความไว้วางใจระหว่างธนาคารและพลังการขับเคลื่อนของสมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านเริ่มลดลง เนื่องจากแกนนำในการขับเคลื่อนเริ่มแก่ชราลง แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในชนบทที่ประสบผลสำเร็จในการสร้างเครือข่าย คือ เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้จังหวัด พะเยา หรือเรียกว่า “ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา”

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติและทบวงมหาวิทยาลัย (2545: 10-27) โดยสมคิด แก้วทิพย์ และชนะพล แก้วเทพ ได้ศึกษาถึงที่มาของโครงสร้าง หน้าที่ และกระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ ของการสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปในจังหวัดพะเยา

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของจังหวัดพะเยาเป็นที่ราบสูงและภูเขา มีพื้นที่ 3,959,412 ไร่ มีเทือกเขาผีปันน้ำล้อมรอบ มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ กว๊านพะเยา หนองเล็งทรายแม่น้ำยม แม่น้ำอิง มีเขตการปกครอง 7 อำเภอ 68 ตำบล 678 หมู่บ้าน อาชีพหลักของประชากร คือ การทำนาทำไร่ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ คือ ข้าว ข้าวโพดถั่วต่าง ๆ กระจ่าง ฝ้าย ชิง ฯลฯ มีการเลี้ยงสัตว์เพื่อการค้าไม่มากนัก จากข้อมูลแผนการลงทุนจังหวัดพะเยา ปี พ.ศ. 2539 พบว่า ปัญหาของจังหวัดที่มีอยู่อย่างคั่งเนื่องและนับวันจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น คือ ความยากจนในชนบท ความล้มเหลวทางการเกษตร เป็นผลให้คนพะเยาจำนวนมากต้องอพยพแรงงานไปทำงานในต่างถิ่น

2. สาเหตุความยากจน

สาเหตุความยากจนมีความเกี่ยวข้องกับสาเหตุสำคัญหลายประการ ดังนี้

2.1 ดิน น้ำ ป่าไม้ สภาพดินทั่วไปของจังหวัดพะเยาเป็นดินดิน หิน โส่ และเป็นดินภูเขาในทุกอำเภอ มีการชะล้างพังทลายของดินค่อนข้างสูง ขาดแหล่งน้ำชลประทาน มักประสบความแห้งแล้งและภาวะฝนทิ้งช่วงมีการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำลำธารอย่างกว้างขวางในทุกเขตอำเภอ (เมื่อปี 2512 มีเนื้อที่ป่าไม้คิดเป็นร้อยละ 62.40 แต่เมื่อถึง ปี พ.ศ 2536 เหลือเพียงร้อยละ 39.42 ของพื้นที่ทั้งหมด)

2.2 ปัญหาเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน เพราะมีการถือครองที่ดินในเขตป่าประชาชนจึงไม่กล้าลงทุนเป็นการถาวร ปัจจุบันบางส่วนได้รับแจกเอกสารสิทธิ์ สปก. 4-01

2.3 ปัญหาโครงสร้างการตลาดสินค้าเกษตร ที่ไม่เอื้ออำนวย การขาดการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่เข้มแข็ง ทำให้ไม่มีอำนาจต่อรอง และตามไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของภาวะตลาดสินค้าการเกษตร

2.4 ปัญหาประสิทธิภาพการผลิตต่ำเนื่องจากขาดโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยและขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการการผลิตความซับซ้อนของปัญหาในจังหวัดพะเยาที่ปรากฏเป็นผลพวงทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของปัญหาส่งผลให้ประชากรมีรายได้ต่ำ สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมในอัตราเร่ง และเกิดความไม่มั่นคงในอาชีพมากขึ้น

จากสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจในข้างต้นส่งผลให้เกิดปัญหาการอพยพของแรงงานสู่เมืองหลวง ตลอดจนทำให้เกิดปัญหาโภพณีเด็ก

3. ความเป็นมาและพัฒนาการของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

เนื่องจากในพื้นที่อำเภอดอกคำใต้ประชาชนมีฐานะยากจน ทำให้มีการดำเนินโครงการเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในชนบทโดยได้รับการส่งเสริมให้จัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เช่นกลุ่มกระดาษสา กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า กลุ่มออมข้าว กลุ่มกองทุนแห่งชาติ กองทุนยา กลุ่ม เกษตรกรทำนา กลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) สมาคมฉาบปทกิจสงเคราะห์ กลุ่มสมาชิกสหกรณ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ภายใต้การนำของอาจารย์จ้านง สมประสงค์ ซึ่งได้จัดให้มีการสัมมนาเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการรวมกลุ่มเกษตรกร โดยใช้กระบวนการเรียนรู้หรือกิจกรรมที่เรียกว่า ธนาคารหมู่บ้าน ที่จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากที่อาจารย์มุกดาและแม่จันทร์สม ได้รับฟังแนวคิดนี้ จึงได้นำไปพูดคุยกับกลุ่มแม่บ้านผลิตกระดาษสาและต่อมาได้มีการประสานการจัดเวทีในชุมชนสมาชิกกลุ่มกระดาษสาตัดสินใจจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านขึ้นเป็นแห่งแรกเมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2535 ที่หมู่บ้านจิวหงก ตำบลบ้านปิน อำเภอดอกคำใต้ ต่อมาได้มีการขยายไปสู่หมู่บ้านใกล้เคียงอีก 17 กลุ่ม ใน 4 ตำบล คือ ตำบลบ้านปิน ตำบลบ้านถ้ำ ตำบลหนองหล่ม และตำบลคือเวียง จำนวน 34 หมู่บ้าน และขยายแนวคิดไปสู่ชุมชนอื่น ๆ เช่น เขตอำเภอจุนและจังหวัดเชียงราย เป็นต้น

จากการร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิดการจัดตั้งเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน ทำให้มีการจัดสัมมนา คณะกรรมการจากทุกธนาคาร ธนาคารละ 5 คนผลจากการสัมมนาได้มีการจัดตั้งเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในพื้นที่ทั้ง 4 ตำบล โดยใช้ชื่อว่า ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน 4 ตำบล ในเขตอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มีนายนิคมบุญอิน เป็นประธานศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านคนแรก สัญลักษณ์ของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน คือ มือ 4 ข้างจับประสานกัน เสมือนน 4 ทิศ 4 ตำบลมาร่วมกันสร้างสรรค์ความ เจริญให้กับกลุ่ม

1. วัตถุประสงค์ของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน

วัตถุประสงค์สำคัญของการรวมกันเป็นเครือข่ายครั้งแรก เพื่อร่วมกันสร้างพลังให้เกิดขึ้นในธนาคารของแต่ละหมู่บ้าน ในการต่อรองการขายผลผลิตทางการเกษตรกับพ่อค้าคนกลาง แต่ต่อมาได้กำหนดวัตถุประสงค์อย่างเป็นทางการไว้ 4 ประการ คือ

1.1 เพื่อจัดตั้งกลุ่มองค์กรชาวบ้าน เพื่อประสานงานกันพัฒนาอาชีพให้กับสมาชิกของธนาคารหมู่บ้าน และให้ธนาคารหมู่บ้านเป็นแหล่งออมเงินกู้ยืมเงินของสมาชิก

1.2 ธนาคารแต่ละหมู่บ้านจะดำเนินการพัฒนาอาชีพการเกษตรแบบผสมผสานให้ได้จำนวนร้อยละ 50 ของกลุ่มสมาชิกในหมู่บ้านนั้น

1.3 ธนาคารหมู่บ้านทั้งหมดจะรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า (ธุรกิจชุมชน) ขึ้นมา 1 จุด เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจให้แก่สมาชิก

1.4 ขยายการดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้านให้มีครบทุกหมู่บ้าน

2. โครงสร้างองค์กรและการบริหารจัดการ

โครงสร้างองค์กรของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน จังหวัดพะเยา แบ่งเป็น 2 ระดับ ดังนี้

2.1 ระดับธนาคารหมู่บ้าน ประกอบด้วย สมาชิกเลือกตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ กรรมการฝ่ายต่าง ๆ และมีผู้จัดการ ซึ่งเลือกจากคนในชุมชน

2.2 ระดับเครือข่ายระดับเครือข่าย เรียกว่าศูนย์รวมน้ำใจประกอบด้วย สภาผู้นำชุมชน ที่ปรึกษา เลือกจากตัวแทนธนาคารหมู่บ้าน แห่งละ 3 คนและเลือกคณะกรรมการศูนย์ฯ ซึ่งจะแบ่งชุดการทำงานออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ 4 ฝ่าย ดังนี้

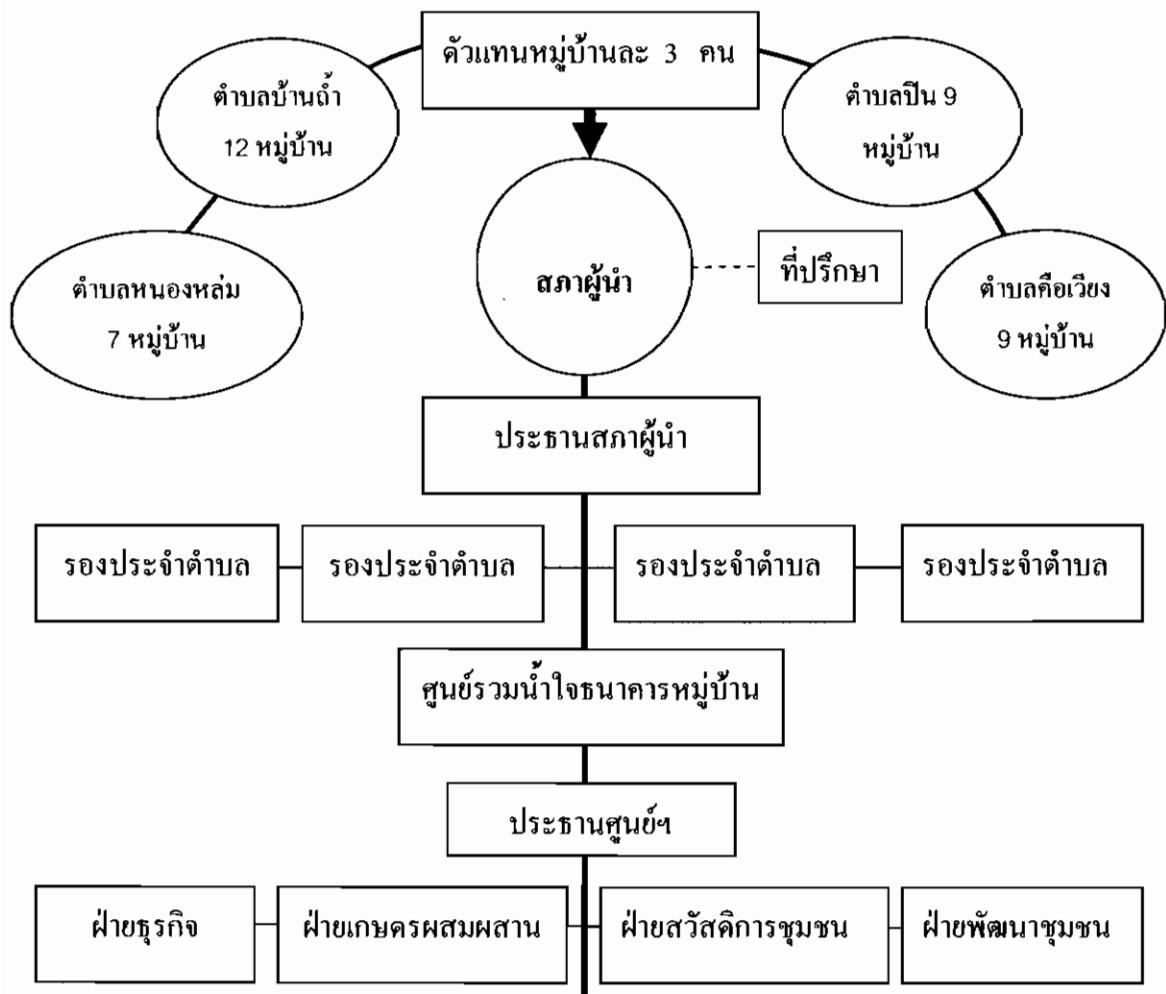
2.2.1 ฝ่ายกองทุนและสวัสดิการ เป็นฝ่ายที่คิดและดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการกองทุนหมุนเวียน การจัดเวทีแลกเปลี่ยน การบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้าน การจัดการสวัสดิการให้กับคนในชุมชน ปัจจุบันมีกองทุนอยู่ 5 กองทุน คือ กองทุนฉุกเฉิน กองทุนผู้ยากลำบาก กองทุนศูนย์ฯ และกองทุนสวัสดิการนักเรียน เช่น บ้านพัก พัฒนาคุณภาพชีวิต

2.2.2 ฝ่ายการเกษตร เป็นฝ่ายที่คิดและดำเนินการในด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ งานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตร การทำเกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสาน รวมทั้งการช่วยเหลือโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น โครงการสระน้ำ โครงการเกษตรยั่งยืนที่ได้รับสนับสนุนจาก UNDP

2.2.3 ฝ่ายวิสาหกิจชุมชน เป็นฝ่ายที่คิดพัฒนาและจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ 4 ตำบล เพื่อหาทางทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น

2.2.4 ฝ่ายพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เป็นฝ่ายที่คิดดำเนินการในด้าน การฝึกอบรมเสริมอาชีพ สำหรับคนในชุมชนและติดต่อประสานเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับสมาชิกในทุกเรื่องที่ชุมชนต้องการเพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหา ชุมชน

โครงสร้างองค์กรศูนย์ร่วมธนาคารหมู่บ้านอำเภอคอกคำใต้ จังหวัด พะเยา มีดังนี้

ภาพ 4 โครงสร้างองค์กรศูนย์ร่วมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านอำเภอคอกคำใต้ จังหวัดพะเยา
ที่มา: ศูนย์ร่วมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน จังหวัดพะเยา (2553: ระบบออนไลน์)

ลักษณะพิเศษของการทำงานของศูนย์ร่วมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ที่สำคัญ คือ ใน ฝ่ายธุรกิจชุมชน ซึ่งชุมชนได้จัดรูปองค์กรเป็นสหกรณ์การเกษตรจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ การเกษตรศูนย์ร่วมน้ำใจ จำกัด บริหารงานตามโครงสร้าง คือ มีสมาชิกซึ่งต้องเป็นสมาชิกธนาคาร

หมู่บ้าน มีคณะกรรมการสหกรณ์ต่างหาก มีพนักงานทำหน้าที่ผู้จัดการการตลาด การเงิน บัญชี ตามโครงสร้างสหกรณ์การเกษตรทั่วไป

3. รูปแบบและกระบวนการขยายตัวกิจกรรม

3.1 รูปแบบและกระบวนการขยายตัวกิจกรรม ทางด้านการเงินการธนาคาร โดยภาพรวมศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน มีการขยายตัวทางด้านการเงิน ทั้งในส่วนของเงินออมและเงินสวัสดิการภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สามารถขยายในพื้นที่ 4 ตำบล มีธนาคารหมู่บ้าน 34 แห่ง มีเงินหมุนเวียน ประมาณ 14 ล้านบาท ธนาคารหมู่บ้านบางแห่งมีเงินหมุนเวียนสูงถึง 17 ล้านบาท

3.2 รูปแบบและกระบวนการขยายตัวไปสู่ธุรกิจอื่น

นอกจากธนาคารหมู่บ้านได้ดำเนินการทางด้านการเงินแล้วยังได้ขยายกิจกรรมไปสู่ธุรกิจอื่น ดังนี้

3.2.1 ธุรกิจทางด้านการรวมซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค โดยสหกรณ์การเกษตรศูนย์รวมน้ำใจ เป็นหน่วยจัดการจัดซื้อมากระจายให้สมาชิก

3.2.2 ธุรกิจการรวมซื้อปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เช่น ปุ๋ยและเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด โดยสหกรณ์การเกษตรศูนย์รวมน้ำใจดำเนินการ

3.2.3 ในระดับธนาคารหมู่บ้านบางแห่งได้หาเงินทุนจากแหล่งต่าง ๆ เช่น กู้เงินจากธนาคารออมสิน มา 100,000 บาท เพื่อทำธุรกิจซื้อปุ๋ยและขายเป็นเงินเชื่อให้กับสมาชิกส่วนต่างของกำไรที่ได้ส่วนหนึ่งจะเฉลี่ยคืนให้กับสมาชิก

3.3 รูปแบบกระบวนการขยายตัวสู่กิจกรรมอื่น

การขยายตัวสู่กิจกรรมอื่นของกรณีศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน 4 ตำบล มีหลายระดับ หลายลักษณะที่น่าสนใจ เช่น ในระดับธนาคารหมู่บ้านบางแห่งมีกิจกรรม ดังนี้

3.3.1 กินหอมต่อม่วน เมื่อมีการประชุมจ่ายเงินปันผลและเฉลี่ยคืนสิ้นปี จะจัดให้มีการ ทำอาหารช่วยกัน ช่วยกันขะ ช่วยกันกิน มีการฆ่าหมู ลาบสุกกัน บรรยากาศอบอุ่นกันแล้ว โดยเจ้าภาพในงาน คือ ธนาคารหมู่บ้านนับเป็นกรณีตัวอย่างหนึ่งของกิจกรรมที่สร้างสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนที่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านป่าเฮี้ย ตำบลคือเวียง ได้เล่าให้ฟังอย่างภาคภูมิใจว่าธนาคารหมู่บ้านนี้ เน้นการสร้างคนและสร้างความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน

3.3.2 การพูดคุยแลกเปลี่ยนแนวคิดและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การทำกิจกรรมนี้มีอยู่เสมอในทุกครั้งที่เป็วันทำการของธนาคารหมู่บ้าน ที่สมาชิกจะมาาร่วมพูดคุยพร้อมกับการฝากเงินกู้เงิน ณ ที่ทำการ ซึ่งอาจเป็นบ้านผู้นำวัด ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้าน ฯลฯ แล้วแต่กรณี

3.3.3 กิจกรรมการเข้ารับการฝึกอบรมศึกษาดูงาน ซึ่งมักจะมีการอยู่เสมอ เนื่องจากศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน 4 ตำบล มีการติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานกว้างขวางและมีโครงการทั้งในและต่างประเทศเข้าร่วมดำเนินการ

3.3.4 กิจกรรมการส่งเสริมธนาคารหมู่บ้านในพื้นที่อื่น ทั้งไกลและใกล้ เมื่อได้รับการเชิญให้ไปพูด ซึ่งระดับผู้นำของธนาคารหมู่บ้านใน 4 ตำบล มักได้รับเชิญอยู่เสมอ

3.3.5 กิจกรรมสนับสนุนการสร้างอาชีพในชุมชน ธนาคารหมู่บ้านให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างอาชีพเสริม และการพัฒนาอาชีพการเกษตรในรูปแบบของการสำรองเงินส่วนหนึ่ง และคณะกรรมการหมู่บ้านมีเป้าหมายร่วมกันที่จะสร้างอาชีพการเกษตรให้ยั่งยืนในลักษณะการทำการเกษตรผสมผสานตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ ภูมิของพื้นที่บ้านป่าเถี้ยเป็นพื้นที่ซึ่งมีการมุ่งทำกิจกรรมนี้ชัดเจน

3.3.6 กิจกรรมที่ร่วมกับองค์กรพัฒนากับภาครัฐและเอกชน เช่น ยูเอ็นคิพี ไทยอันแคป ป.ป.ส. องค์กรยูนิเซฟ เป็นต้น ซึ่งศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน มีการประสานงานอยู่

3.3.7 กิจกรรมการสร้างเสริมเด็กและเยาวชนในชุมชน ในธนาคารบางหมู่บ้านได้ให้ความสำคัญต่อเด็ก โดยจัดเงินส่วนหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายให้เด็กทำกิจกรรมร่วมกัน ในเรื่องดนตรี กีฬา ห้องสมุด ฯลฯ ที่สำคัญ คือ การให้เด็กมาร่วมกิจกรรมชุมชนกับผู้ใหญ่ในทุกวันทำการมีการจูงใจให้เด็กออมเงิน และได้รับรู้เรื่องราววิถีชีวิตในชุมชน

ในระดับเครือข่ายได้มีการกำหนดการทำกิจกรรมจัดเวทีพูดคุยงานของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งจะมีการร่วมกันคิดร่วมปรึกษาหารือเพื่อเป้าหมายการพัฒนาชุมชนร่วมกันอย่างเต็มที่ ทั้งในส่วนการบริหารจัดการภายใน และการแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก

4. การจัดสวัสดิการของชุมชน

การจัดสวัสดิการของธนาคารหมู่บ้านแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความพร้อมของธนาคารหมู่บ้านแต่ละแห่ง และแนวคิดของสมาชิกและคณะกรรมการของธนาคารหมู่บ้านนั้น แต่อาจแบ่งรูปแบบของสวัสดิการได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

4.1 สวัสดิการสมาชิก (บุคคล)

4.1.1 สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล ถ้ามีการเจ็บป่วยและต้องการไปโรงพยาบาลสามารถยืมเงินฉุกเฉินจากธนาคารหมู่บ้านได้ในวงเงินสูงถึง 5 พันบาท เช่น กรณีธนาคารหมู่บ้านป่าเถี้ย ตำบลคือเวียง โดยไม่เสียดอกเบี้ยถ้าชำระคืนภายใน 1 เดือน ธนาคารหมู่บ้าน

จังหวัด มีโครงการจะจ่ายค่าบัตรสุขภาพให้ครอบครัวสมาชิกจำนวน ร้อยละ 50 (250 บาท) ในปีต่อไป เป็นต้น

4.1.2 จ่ายเป็นทุนการศึกษาเด็กในหมู่บ้าน บางธนาคารหมู่บ้านจ่ายให้กับเด็กที่เป็นสมาชิกธนาคารทุกคน คนละ 100-200 บาท สิ้นปีมีบางธนาคารหมู่บ้านจะเพิ่มเป็นคนละ 500 บาท มีเงื่อนไขว่าสมาชิกเด็กจะต้องออมเงินรายเดือนกับธนาคารหมู่บ้านด้วย

4.1.3 สวัสดิการบรรเทาสาธารณภัยในชุมชน จ่ายตามที่พิจารณาเห็นสมควร เช่น กรณีบ้านสมาชิกถูกไฟไหม้ เคยมีการช่วยเหลือเงิน 2,000 บาท

4.1.4 สมาชิกในครอบครัวเสียชีวิตอาจเป็นเจ้าของงานศพ บริจาคหรือซื้อพวงหรีดตามความเหมาะสม

4.2 สวัสดิการสาธารณะ

4.2.1 การใช้เงินสวัสดิการของธนาคารหมู่บ้าน ลงทุนทำศูนย์พัฒนาต่าง ๆ ประจำหมู่บ้าน เช่น ธนาคารหมู่บ้านปาง บ้านสันหัวหม่น บ้านปิ่น หมู่ 3 มีการนำเงินบางส่วนซื้อที่ดินและก่อสร้าง ปรับปรุงอาคารที่ทำการศูนย์พัฒนาอาชีพ ศูนย์การเรียนรู้ และจะได้ใช้เป็นที่ทำการของธนาคารหมู่บ้านต่อไป

4.2.2 การปรับปรุงถนนในหมู่บ้าน

4.2.3 การจ่ายค่าไฟฟ้าสาธารณะในหมู่บ้าน

4.2.4 การใช้เงินของธนาคารหมู่บ้านสำรองจ่ายในกรณีมีโครงการจากภาครัฐที่ติดขัดเรื่องการเบิกจ่ายและอาจทำให้เสียหายต่องานหรือล่าช้าไม่ทันการ เช่น กรณีเงินโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ เงินกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม เป็นต้น

4.2.5 เงินสำรองตั้งเป็นกองทุนต่าง ๆ เช่น กองทุนปฎิ เป็นต้น

5. รูปแบบศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน

รูปแบบของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน เป็นเครือข่ายและขบวนการเชื่อมโยงอย่างมีเป้าหมายหลายประการ มีรายละเอียด ดังนี้

5.1 เครือข่ายยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงบูรณาการที่มีพื้นฐานอยู่ที่ชุมชน เพราะศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ได้ประสานคน ประสานองค์กร ประสานทรัพยากร ประสานแนวคิดและสติปัญญาจากในและนอกชุมชน หล่อหลอม รวมเข้ามามีใช้ในการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งการพัฒนาคน สังคม และสภาพแวดล้อม

5.2 เครือข่ายองค์กรการเงิน เพราะธุรกิจหลักของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ดำเนินการระดมเงินออม และการให้เงินกู้ เป็นสำคัญ

5.3 เครือข่ายการเรียนรู้หรือเครือข่ายปัญญา ความคิด เมื่อพิจารณาจากกิจกรรมการออมเงินและการกู้เงิน นำไปสู่การเรียนรู้การจัดการเงิน การจัดการคน การจัดการองค์กร การจัดการเครือข่าย การจัดการการเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทัน ที่สำคัญ คือ การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน ร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ โดยใช้กิจกรรมธนาคารหมู่บ้านและเครือข่ายฯ เป็นเวทีหรือเป็นกิจกรรมร่วม

5.4 เครือข่ายบุคคล การมองการดำเนินกิจกรรมของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ในพื้นที่ 4 ตำบล ได้มีการเชื่อมโยงให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของคน ทั้งภายในและภายนอกชุมชนอย่างกว้างขวาง การเกิดและการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีอย่างต่อเนื่อง ทำให้มองเป็นเครือข่ายบุคคลที่สานแน่น ทั้งในระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล รวมทั้งบุคคลนอกพื้นที่อื่น

5.5 เครือข่ายพันธมิตร การดำเนินการของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน นี้มีปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายและองค์กรอื่นอย่างกว้างขวาง เช่น เครือข่ายภูมิปัญญาไทย มูลนิธิพัฒนาหมู่บ้าน เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านแห่งประเทศไทย และอื่น ๆ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นพันธมิตร

5.6 เครือข่ายชุมชน การกำหนดตามพื้นที่ 4 ตำบล อาจมีความแปลกจากแนวคิดเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน ที่สมาคมักพัฒนาฯ เคยคิดไว้ว่าจะให้มีเครือข่าย ธนาคาร ระดับจังหวัดที่กำหนดโดยอาณาเขต (เขตตามอำนาจปกครอง) แต่การเกิดขึ้นของ ศูนย์รวมน้ำใจ 4 ตำบล จึงมีความหมายถึงคุณค่าการรวมและร่วมกันของความเอื้ออาทรและแบ่งปัน ที่เป็นพื้นฐานของความเป็นชุมชนที่เคยมีมาแต่เดิมในชุมชนย่านนี้

5.7 เครือข่ายเพื่อความปลอดภัยทางสังคม ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านได้เสริมสร้างทุนทางปัญญาและทุนเงินตราที่สามารถใช้เพื่อสร้างสวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน โดยอาศัยการร่วมมือกันอย่างมีโครงสร้างภายในของชุมชนอย่างเป็นระบบแน่นแฟ้น

6. ผลได้ผลเสียที่เกิดจากการรวมเป็นเครือข่าย

6.1 ผลได้ของการรวมกันเป็นเครือข่าย

6.1.1 ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งจากการพูดคุยกันภายในและที่มีโอกาสไปรับรู้จากภายนอก ในการประชุมสัมมนา การอบรม

6.1.2 พัฒนาการของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านที่เป็นมา ได้รับความช่วยเหลือในการจัดตั้งและแก้ปัญหาต่าง ๆ บางครั้งถ้ามีปัญหาภายในก็ได้อาศัยความช่วยเหลือแนะนำจากกลุ่มกันเองเข้ามาไกล่เกลี่ยเสนอทางเลือกทางออกให้ผู้นำธนาคารหมู่บ้านหลายแห่งเคยพูดว่าถ้าไม่มีเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านอาจอยู่ไม่ได้

6.1.3 ได้รับการสนับสนุนด้านการติดต่อแหล่งเงินทุนอื่นให้กับธนาคารหมู่บ้าน เช่นแหล่งเงินกู้ธนาคารออมสิน เงินจากโครงการพัฒนา ทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน

6.1.4 ได้โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรความรู้ และบุคคล ทำให้เกิดสายสัมพันธ์ที่กว้างขวาง การรวมตัวเป็นกลุ่มก่อนมีความพร้อมรับกับโครงการวิจัยและพัฒนาใหญ่ ๆ ที่มีความร่วมมือจากหลายฝ่าย

6.1.5 ได้การเรียนรู้และการพัฒนาของบุคคลและองค์กร ทำให้กล้าคิดการใหญ่ขึ้น

6.1.6 ตัวธนาคารหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านมีที่พึ่งทางการเงิน จากเดิมที่เคยกู้ร้อยละ 10-20 บาทต่อเดือน หลังจากมีธนาคารหมู่บ้านสามารถกู้ยืมได้สะดวก มีศักดิ์ศรี และเสียดอกเบี้ยลดลง

6.1.7 มีที่พึ่งยามเจ็บป่วย ยามมีเหตุฉุกเฉิน

6.1.8 การมีธนาคารหมู่บ้าน และศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ทำให้มีเงินมาใช้ทำประโยชน์สาธารณะมากขึ้น ด้วยการร่วมเงิน ร่วมแรง ของชาวบ้านเอง

6.2 ผลเสียของการรวมกันเป็นเครือข่าย

การมีเครือข่ายกว้างขวางต้องไปประชุม บรรยายอบรมบ่อยครั้งมาก ทำให้มีผลกระทบต่อการทำมาหากินของกรรมการและคนทำงานของศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน หลายคนที่ต้องมีภาระทำมาหาเลี้ยงชีพและครอบครัวการไปทำงานให้กับส่วนรวมที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนอะไร ทำให้ครอบครัวและตนเองลำบากมากขึ้น มีหลายคน หลายครอบครัวลำบากมากช่วงหลังไม่สามารถร่วมกิจกรรมได้สม่ำเสมอ

7. ศักยภาพและข้อจำกัด

7.1 ศักยภาพ

เมื่อพิจารณาทั้งเรื่องของคน องค์กรธนาคารหมู่บ้าน ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน และสหกรณ์การเกษตรศูนย์รวมน้ำใจ จำกัด การเพิ่มขึ้นของเงินทุนกลาง การขยายตัวของการระดมเงินออมตลอดจนความสามารถในการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายในและนอกพื้นที่ ทั้งหมดนี้เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมหรือแรงเกาะเกี่ยวของคนในชุมชนที่แน่นแฟ้น และการจัดวางโครงสร้างอย่างเป็นระบบ มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ล้วนเป็นตัวที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน ศูนย์รวมน้ำใจ ทั้ง 4 ตำบลนี้เป็นอย่างสูง

7.2 ข้อจำกัด

7.2.1 ภาระหนี้สินของชาวบ้าน ส่วนใหญ่คนในชุมชนคิดหนี้ ธ.ก.ส. อยู่ ทำให้ผู้นำที่มีศักยภาพหลายคนต้องดิ้นรนหาทางปลดปล่อยหนี้สินส่วนตัว บางคนย้ายถิ่นออกไปทำงานต่างจังหวัด ไม่สามารถสานต่องานที่เคยทำร่วมกันมา

7.2.2 ชาวคนทำงานในเชิงธุรกิจและการจัดการที่ทำงานเต็มเวลา ที่ผ่าน มาศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ได้อาศัยเจ้าหน้าที่จากสมาคมสร้างสรรค์ชีวิตและสิ่งแวดล้อม มา ช่วยทำหน้าที่ผู้จัดการสหกรณ์การเกษตรศูนย์รวมน้ำใจ ซึ่งทำงานได้ไม่เต็มเวลา เพราะงานในหน้าที่ของนักพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชนมีมากอยู่แล้วต่อข้อจำกัดนี้ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ได้คุยกับสมาคมฯขอให้มีการจ้างพนักงานเต็มเวลาให้ก็ได้รับการสนับสนุน

7.2.3 ชาวบ้านเข็ดหลาบต่อกลุ่มที่ล้มเหลวมีชาวบ้านที่เคยมี ประสบการณ์การล้มของธนาคารฯ การล้มของกลุ่มกระเทียม การขยับออกเงินของผู้นำในอดีตบางคน จึงไม่กล้าที่จะร่วมกลุ่มกับธนาคารหมู่บ้านหรือศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อีก

7.2.4 วิธีคิดของชาวบ้านที่รอภาพความสำเร็จ แล้วจึงร่วม ในกรณีการ ดำเนินการของการร่วมธุรกิจ หรือร่วมเป็นสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรศูนย์รวมน้ำใจของ ชาวบ้าน ส่วนใหญ่ยังรอคิดว่าสหกรณ์ฯ จะมีกำไรและปันผลดีแค่ไหนบริหารงานเป็นอย่างไร ถ้าทำ ได้ดี สำเร็จจึงจะเข้าร่วม อาจเป็นเพราะว่าสหกรณ์ฯ อยู่ห่างจากการรับรู้ และการสามารถตรวจสอบ ได้ของสมาชิก ระบบบัญชีก็ไม่ง่ายที่จะเข้าใจได้ (เพราะสหกรณ์ฯ ต้องใช้ระบบบัญชีคู่ตามระบบ ราชการ) ชาวบ้านจึงไม่แน่ใจ

7.2.5 กฎหมายที่ตัวพระราชบัญญัติสหกรณ์ ได้กำหนดคุณสมบัติของ สมาชิกสหกรณ์ขั้นปฐมต้องเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น เป็นข้อจำกัดทางโครงสร้างของสหกรณ์ ทำให้ไม่สามารถรับสมาชิกกระดม เงินทุนค่าหุ้น โดยตรงจากกลุ่มธนาคารหมู่บ้านและองค์กรสาธารณะ อื่น โดยเฉพาะกรณี สหกรณ์การเกษตรศูนย์รวมน้ำใจ จำกัด เป็นโครงสร้างระดับเครือข่าย ที่ต้อง ทำงานกับระดับองค์กรระดับล่าง คือ ธนาคารหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้ง 35 แห่ง ข้อจำกัดของกฎหมายทำให้เกิดข้อจำกัดทางโครงสร้างภายใน และมีผลอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการทำงานระดับเครือข่าย ในเชิงธุรกิจชุมชน

7.2.6 ความคิดและวิธีการบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านที่กลัวเงิน มากเกิน มีธนาคารหมู่บ้านหลายแห่งที่จะให้มีการแบ่งหุ้นคืนสมาชิกทุก 3 ปี ปริมาณเงินทุน หมุนเวียนภายในธนาคารก็จะลดลงในปีที่ 3 และเริ่มสะสมกันใหม่ ทำให้ปริมาณเงินที่จะเป็น สินเชื่อให้กับสมาชิกไม่สูงพอที่จะนำไปลงทุนอะไรได้มาก (ต่อวิธีคิดอย่างนี้อาจเป็นการจัดคุลย ภาพระหว่างข้อจำกัดกับศักยภาพที่มีอยู่) มีธนาคารหมู่บ้านบางแห่งที่ไม่กลัวเงินมากไม่มีการคืนหุ้น

ทุก 3 ปี แต่จะตื่นตามสะดวก เพราะประธานฯมั่นใจว่าจะสามารถจัดการกับเงินมากได้ และจะใช้วิธีของธนาคารพาณิชย์มากขึ้น โดยให้รูปแบบมีการพิจารณาโครงการ มีการใช้หลักทรัพย์ค้ำประกัน ขยายวงเงินกู้สูงขึ้น (ปัจจุบันให้กู้สูงถึง 4-5 หมื่นบาทต่อ 1 ราย)

8. แนวคิดการดำเนินงานในอนาคต

8.1 จะดำเนินงานต่อไปเรื่อย ๆ ถ้าเงินค้ำหุนมากก็อาจมีการให้ถอนคืนไป ส่วนหนึ่งจะเป็นสัดส่วนเท่าใดก็ขึ้นอยู่กับการตกลงของธนาคารหมู่บ้านนั้น ๆ อย่างไรก็ตามในส่วน ของเงินสำรอง เงินสวัสดิการ และเงินพัฒนาที่หักออกจากผลกำไรของทุกปี จะมีเพิ่มขึ้นอยู่เสมอ สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาการให้สวัสดิการต่าง ๆ ได้

8.2 ธนาคารหมู่บ้านบางแห่งคิดจะดำเนินการให้สามารถฝากถอนรายวันได้

8.3 ธนาคารหมู่บ้านบางแห่งมีจุดเน้นที่จะขยายสินเชื่อให้มากขึ้น และจะ เน้นการให้กู้ดอกเบี้ยต่ำ โดยใช้เงินที่ได้จากเงินของธนาคารที่ไม่เสียดอกเบี้ย เช่น เงินเก็บไว้เป็นเงิน สวัสดิการเงินพัฒนา และเงินสำรอง รวมทั้งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจากแหล่งอื่น ๆ

8.4 การให้สวัสดิการผู้ด้อยโอกาสในสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ช่วย ตัวเองไม่ได้ เช่น เด็ก ผู้สูงอายุ ผู้คิดเชื้อเอชส์ ที่มีฐานะยากจน

8.5 การส่งเสริมอาชีพเกษตรกรกรรมยั่งยืนในชุมชน

8.6 การสร้างคนรุ่นใหม่เป็นลูกหลานในหมู่บ้านที่ได้เรียนหนังสือมารับช่วง งานต่อ

8.7 การขยายธุรกิจชุมชนด้านอื่น ๆ ในชุมชน โดยใช้สหกรณ์การเกษตรศูนย์ รวมน้ำใจเป็นองค์กรดำเนินการประสานกับธนาคารหมู่บ้าน โดยมีสภาผู้นำและศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้านเป็นแกนกลางและแสวงหาการเชื่อมโยง ทั้งทุน ตลาด และปัจจัยสนับสนุนอื่นจาก ภายนอก

8.8 สร้างความเข้มแข็งของสหกรณ์ฯทางด้านกำลังคน โดยรับสมัครผู้จัดการ พนักงานตลาด พนักงานการเงินบัญชีที่ทำงานเต็มเวลา

8.9 ซื้อที่ดินที่เป็นที่ทำการของสหกรณ์ฯ เพื่อก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก ทางด้านธุรกิจ เช่น สำนักงาน โกดัง ร้านค้าต่าง ๆ โดยขอรับการสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ จากกรมส่งเสริม สหกรณ์ หรือบพิเศษอื่น

9. บทวิเคราะห์

9.1 ทิศนะของสมาชิกต่อเครือข่าย

ความหมายของเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจ ธนาคารหมู่บ้าน ในทัศนะชาวบ้าน จากการประมวลทัศนะของสมาชิกและคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านและเครือข่ายฯ พอสรุปได้ว่า

การดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้าน ให้ความหมายต่อชาวบ้านในแง่มุมที่ต่าง ๆ กัน โดยเฉพาะในแง่ของความภาคภูมิใจ ดังนี้

9.1.1 ได้มีโอกาสไปให้ความรู้เรื่องธนาคารหมู่บ้านในที่ต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดใกล้เคียง และในกรุงเทพมหานครหลายครั้ง

9.1.2 ชาวบ้านที่อื่นมาศึกษาดูงานแล้วเห็นว่ามีที่น่าสนใจ เขาเอาไปทำแล้วมีการขยายตัวอย่างมาก เช่น ที่อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

9.1.3 การที่สมาชิกทุกคนรู้และเข้าใจสามารถทำบัญชีของธนาคารหมู่บ้าน ได้ พร้อมทั้งจะหมุนเวียนกันเข้ามาทำงานให้กับธนาคารหมู่บ้าน

9.1.4 การที่สมาชิกบางคนกู้เงินไป ไม่สามารถชำระคืนตามเวลาได้ เรื่องนี้ต้องเข้าใจเป็นความจำเป็น เป็นเรื่องที่ต้องช่วยกัน

9.1.5 การที่มีสมาชิกบางคนอาจจำเป็นต้องขอให้เพื่อนบ้านกู้ยืมให้ นั้นยังมีอยู่ และก็พอรู้อยู่ เรื่องนี้เราเข้าใจว่าเป็นการพึ่งกันและกัน เป็นการเอามื้อกัน ตามความจำเป็นเร่งด่วน

9.1.6 ธนาคารหมู่บ้านทำให้ชุมชนมีเงินกองกลางที่สามารถทำประโยชน์อะไรได้มากมาย ทั้งเรื่องของเด็ก โรงเรียน ถนนหนทาง ไฟฟ้า ค่ารักษาพยาบาลทุนการศึกษา ฯลฯ

9.1.7 คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านเคยช่วยกันชดใช้เงินที่หายไป เพราะมีกรรมการคนหนึ่ง โกงไป เพราะเขางานไปทำคนเดียวเขวนี้ต้องช่วยกันทุกคน ไม่มีการโกงกันแล้ว

9.1.8 คิดว่าการมองธนาคารหมู่บ้านไม่เพียงเป็นเรื่องการออม การกู้เงิน แต่เป็นเรื่องของการพัฒนาอาชีพให้ยั่งยืน และการสร้างสัมพันธ์อันดีในชุมชนมากกว่า

เมื่อพิจารณาคุณค่าและความหมายของธนาคารหมู่บ้านของชาวบ้านที่ดำเนินกิจกรรม นับว่าคนในชุมชนมองเห็นการทำกิจกรรมธนาคารหมู่บ้าน ไม่เพียงเป็นธนาคารของประชาชน เป็นที่ออม ที่พึ่งทางการเงินที่เขาสามารถจัดตั้งและจัดการเองได้เท่านั้นแต่ธนาคารหมู่บ้าน ยังหมายถึงเวทีพูดคุย เวทีแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นโอกาสการสร้างความสัมพันธ์อันดี สร้างแรงเกาะเกี่ยวในชุมชนเป็นโอกาสแสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นโอกาสที่สร้างอำนาจการต่อรองกับภายนอก เป็นการร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในผลการทำงาน

9.2 การทำหน้าที่ของธนาคารหมู่บ้านและเครือข่าย

9.2.1 ในเชิงโครงสร้าง

ธนาคารหมู่บ้านเป็นหน่วยโครงสร้างพื้นฐานขององค์กรชุมชนระดับหมู่บ้านที่มีการพัฒนาเชื่อมเครือข่ายในระดับสูงกว่าหมู่บ้าน ซึ่งเป็นโครงสร้างสำคัญในการทำงานพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาค่าการแบ่งแยกการทำงานตามหน้าที่ของส่วนราชการ ที่พยายามประสานตามโครงสร้างแนวดิ่ง เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านมีโครงสร้างเชื่อมโยงในแนวราบได้เป็นอย่างดี ในกรณีเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน “ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน” 4 ตำบล เป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่น่าสนใจ ที่จะอธิบายว่าขอบเขตของเครือข่ายขององค์กรชุมชน กำหนดคามรากฐานสายสัมพันธ์เชื่อมโยงที่มีอยู่เดิมและภูมินิเวศน์และความสามารถดำเนินกิจกรรมร่วมกันได้ในเชิงยุทธศาสตร์

9.2.2 ในเชิงหน้าที่และกระบวนการ

ธนาคารหมู่บ้านและเครือข่าย ได้ทำหน้าที่เป็นหน่วยประสานและหล่อลื่นให้การทำงานพัฒนา ทั้งภายในภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เคยทำงานแยกส่วน ดิกระบบชั้นตอน ทำให้ไม่ได้ผลเท่าที่ควรสามารถทำงานให้มีประสิทธิผลมากขึ้น เพราะธนาคารหมู่บ้านมีทุนและเงิน สามารถช่วยประสานและสำรองจ่ายล่วงหน้าได้

การดำเนินการของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ประสบผลสำเร็จระดับหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดสถาบันที่มีหน้าที่ในการสร้างเอกภาพให้เกิดขึ้น กับชุมชนระดับเหนือหมู่บ้าน เป็นการสร้างเอกภาพท่ามกลางความหลากหลายขององค์กรชุมชนกลุ่มต่าง ๆ แม้ว่าในขั้นตอนนี้ยังมีการจำกัดวงของตนเองตามสังกัดอยู่บ้าง เช่น ยังมีกลุ่ม กนข. กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ กลุ่มแม่บ้าน แต่องค์กรที่หลากหลายไม่ใช่อุปสรรค ไม่ใช่เรื่องแปลก แต่ที่สำคัญ ความสามารถสร้างเอกภาพบนฐานขององค์กรที่หลากหลายเป็นหน้าที่สำคัญ ของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน และต้องเป็นเครือข่าย หรือศูนย์กลางของกลุ่มหรือองค์กรชุมชน ไม่ใช่ศูนย์กลางของบุคคล

การวิเคราะห์ความร่วมมือของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านบางราย ที่ยังไม่ได้เข้าทำธุรกิจกับสหกรณ์การเกษตรศูนย์รวมน้ำใจจำกัด ในเรื่องการซื้อปุ๋ย สินค้าอุปโภคบริโภคนั้น มีเหตุผลสำคัญอยู่ที่ยังไม่มั่นใจในเรื่องระบบการบริหารจัดการของสหกรณ์ฯ นับเป็นประเด็นน่าสนใจ เป็นเหตุผลที่ต้องใส่ใจเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่กลุ่มในหมู่บ้านและธนาคารหมู่บ้าน ดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ สมาชิกให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เพราะสมาชิกสามารถรู้ เข้าใจในระบบวิธีการ สามารถตรวจสอบควบคุมได้และใกล้ชิด หัวหน้าของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านในรูปแบบสหกรณ์ศูนย์รวมน้ำใจ จะสำเร็จได้อย่างไรจึงน่าสงสัยต่อว่า อาจต้องทำงานโดยเชื่อมโยงหรือทำธุรกิจโดยตรงกับองค์กรชุมชนรูปต่าง ๆ ไม่ใช่ทำธุรกิจกับสมาชิกที่เป็นระดับบุคคล

9.3 ผลได้ (ข้อดี) ของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน

เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน สร้างคน สร้างชุมชน สร้างทรัพย์ สร้างโอกาส ดังนี้

9.3.1 สร้างคน จากรูปธรรมที่ปรากฏในการศึกษาคั้งนี้ อธิบายได้ว่า ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านได้สร้างคน ให้เป็นคนมีคุณภาพและคุณธรรมดังที่ผู้บุกเบิกธนาคารหมู่บ้านในประเทศไทยได้ตั้งเป้าหมายไว้

9.3.2 สร้างชุมชน ชุมชนชนบทไทยในอดีต ที่มีการพึ่งพิงอิงกันฉันท์พี่น้อง ด้วยเงื่อนไขแวดล้อมการทำนา ลำสัตว์ ปลูกบ้านสร้างเรือน ต้องเอามือเอาร่างกัน เมื่อเศรษฐกิจเงินตรา และเครื่องทุนแรงเข้ามามีอิทธิพลมากขึ้น การแลกเปลี่ยนแรงงานกันอาจหายไป “แต่รากเหง้า ดอกเก๋า” ของความเป็นชุมชนยังพอมืออยู่บนฐานความสัมพันธ์หมู่ญาติมิตรในหมู่บ้าน การดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านทำให้เกิดการงอกงามของ “หน่อใหม่ที่อาศัยเงินเป็นเครื่องมือ ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน” ที่สอดคล้องกับยุคสมัย

9.3.3 สร้างทรัพย์ ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านทำหน้าที่เป็นที่ออมทรัพย์และสร้างทรัพย์ ทั้ง 2 ด้าน ดังนี้

9.3.3.1 โภคทรัพย์ โดยการออมเงินตราให้สามารถหมุนเวียนอยู่ในชุมชน เสมือนหนึ่งทำนบกั้นเงิน ให้มีหมุนใช้ในชนบทและเงินกองกลางที่เพิ่มขึ้นสามารถนำมาหนุนเสริมการทำกิจกรรมด้านอื่นได้มากขึ้น

9.3.3.2 อริยทรัพย์ ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน เป็นที่ออมที่สร้างอริยทรัพย์ต่าง ๆ ดังนี้

9.3.3.2.1 ศรัทธาคือการร่วมกันของคนในชุมชน ศรัทธาคือระบบคุณค่าของการพึ่งพิงอิงกันเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน และที่สำคัญสมาชิกเกิดศรัทธาและเห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น

9.3.3.2.2 ศีล การทำกิจกรรมร่วมกันทำให้คนมีศีล โดยการปฏิบัติ มีความซื่อสัตย์ ไม่คดโกง ชุมชนมีศักยภาพ สามารถดำรงความเป็นชุมชนไว้ได้อย่างเป็นปกติท่ามกลางวิกฤตและการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและสลับซับซ้อน

9.3.3.2.3 หิริโอดคือปะปะ การดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม อย่างเปิดเผยร่วมกัน บนฐานวิธีการทำงานที่ง่าย รู้ได้ เข้าใจได้ ทุกคนสามารถทำได้นั้น หมายถึงมีความเป็นสาธารณะ และมีขอบเขตการทำงานระดับหมู่บ้านที่คนมีความเชื่อถือระดับบุคคลและเครือญาติ เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดอริยทรัพย์ด้านหิริโอดคือปะปะ หรือการละอายต่อบาป

9.3.3.2.4 สุตตะ การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเพิ่มขึ้น จากการร่วมกันในวันทำการของธนาคารหมู่บ้านและการมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอกอยู่เสมอ เป็นอริยทรัพย์ประการหนึ่ง

9.3.3.2.5 จาคะ ธนาคารหมู่บ้านทำให้ในชุมชน สามารถมีความสามารถบริจาคให้กับคนและส่วนรวมได้มากขึ้น โดยใช้เงินกองกลาง

9.3.3.2.6 ปัญหา การได้คิด ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน แก้ปัญหาพร้อมกันเป็นประจำของสมาชิก และคณะกรรมการ ทำให้เกิดปัญหาคือ ความรู้ความเข้าใจ อย่างเชื่อมโยง ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

9.3.4 สร้างโอกาส

เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ได้ก่อให้เกิดโอกาสใหม่ ๆ แก่ ชุมชนที่จะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น อันเป็นผลมาจากการที่ได้พบปะ แลกเปลี่ยนและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างธนาคารหมู่บ้าน และการช่วยเหลือจากแหล่งทรัพยากร นอกชุมชน

9.4 เจือ้นไขความสำเร็จของการพัฒนาศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน

9.4.1 ตัวบุคคลที่เป็นแกนนำที่ผูกพันทุ่มเท เสียสละ มีธรรมะ ฉันทะ มีแรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อชุมชน อย่างฉลาดและอดทนอย่างต่อเนื่อง

9.4.2 มีสถาบันและองค์กรสนับสนุนในหลายระดับ ทั้งในระดับ พื้นที่ ในระดับชาติ ทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน

9.4.3 มีรากฐานความสัมพันธ์ทางสังคมดั้งเดิมในชุมชน พอสมควร ที่เอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบใหม่ ที่ใช้เงินเป็นเครื่องมือ เป็น กิจกรรมเชื่อมร้อยและพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

9.4.4 การมีโครงสร้างระดับเครือข่าย มีผลเสริมสร้างความเป็น ปึกแผ่น และการเชื่อมโยงธุรกิจและกิจกรรมอื่นได้เป็นอย่างดี

9.5 ข้อสังเกตต่อศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน

9.5.1 ด้านการดำเนินงาน

9.5.1.1 สหกรณ์การเกษตรศูนย์รวมน้ำใจอาจต้องคิด ทบทวนวิธีการบริหารจัดการว่าจะติดต่อกับธุรกิจกับสมาชิกโดยตรงหรือใช้กลไกธนาคารหมู่บ้านที่มีอยู่เป็นฐาน การดำเนินการ 2 แบบ น่าจะให้ผลต่างกันมาก

9.5.1.2 การบริหารจัดการในลักษณะเป็นขบวนการ คือ รวมซื้อ รวมขายกับการบริหารงานสหกรณ์แบบเผชิญหน้าหาประโยชน์ แบบซื้อมาขายไปน่าจะ ให้ผลต่างกันมาก อาจจำเป็นต้องทำการศึกษาเปรียบเทียบอย่างจริงจังและลองดำเนินการ

9.5.1.3 ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน และสหกรณ์การเกษตร อาจจะต้องคิดเรื่องการสร้างทีมงานด้านการจัดการมากขึ้น เพื่อมาเสริมการทำงานของคณะกรรมการที่แข็งแกร่งที่อยู่แล้ว

9.5.1.4 การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร การบริหารเครือข่าย คุณจะมีข้อจำกัดด้วยเรื่องกฎหมายสหกรณ์ที่ไม่เปิดช่องให้กลุ่มหรือองค์กรนิติบุคคลเป็นสมาชิกสหกรณ์ขั้นปฐมต้องคิดต่ออีกมากในเรื่องนี้ เพราะไม่สอดคล้องกับการทำงาน

9.5.1.5 การดำเนินงานของศูนย์รวมน้ำใจอาจจะต้องขยายไปสู่ด้านการบริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ เช่น เทศบาลอบต. โดยการสร้างพันธมิตรและคิดพัฒนาเชิงระบบอย่างสอดคล้องทุกด้าน

9.5.2 คำนโยบาย

9.5.2.1 อาจต้องทบทวนข้อจำกัดทางกฎหมายต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการพัฒนาการทำงานเครือข่ายองค์กรการเงินที่มีอยู่

9.5.2.2 การบริหารการพัฒนาชุมชนในระดับพื้นที่ น่าจะมีการเชื่อมประสาน โดยให้เครือข่ายองค์กรการเงิน อย่างธนาคารหมู่บ้านเป็นศูนย์กลาง

9.5.2.3 อาจจำเป็นต้องหามาตรการพักหนี้เปลื้องหนี้ที่ประชาชนติดค้างกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.)

9.5.2.4 การพัฒนาอาชีพเกษตรที่ยั่งยืนตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ให้จริงจังกงบนฐานการบริหารจัดการของเครือข่ายองค์กรชุมชน

ตอนที่ 2 การทบทวนหลักการ แนวความคิด ทฤษฎี และ

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักการ แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการสะสมทุน

1. ความหมายของคำว่า “ทุน”

ในระยะเวลาที่ผ่านมามีการใช้คำว่า “ทุน” นำหน้า คำอื่นหลายคำ เช่น ทุนทางสังคม ทุนธรรมชาติทุนทางกายภาพ ทุนทางวัฒนธรรม ต้นทุนทางสังคม เป็นต้น การใช้คำว่าทุนนำหน้า คำอื่นในปัจจุบัน พบว่า ยังไม่มีความชัดเจนในการให้ความหมายทำให้เกิดความสับสน เช่น การเข้าใจผิดในการใช้คำว่า “ ต้นทุนทางสังคม (Social cost)” ให้มีความหมายเดียวกันกับ คำว่า “ทุนทางสังคม(Social Capital)” ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมีความหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ทุน

(Capital) ในทางเศรษฐศาสตร์ถือว่าเป็นปัจจัยการผลิตที่ใช้ไปแล้วสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้อีก แต่ถ้าใช้แล้วหมดไปจะไม่ได้ถือว่าเป็นทุน อภิชาติ พันธเสน และคณะ (2546: 1) กล่าวว่า ในทางเศรษฐศาสตร์มีคำอยู่ 2 คำ ที่มักใช้สับสนกัน คือ คำว่า “ทุน” กับ “ต้นทุน” ต้นทุนนั้นมาจากความหมายของคำว่า “Cost” ซึ่งหมายถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมแล้วตีค่าออกมาเป็นตัวเลข ส่วนทุนทางสังคม หมายถึง ความไว้วางใจ หรือความไว้นื้อเชื่อใจกันในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เหตุที่เรียกว่า “ทุนทางสังคม” เพราะความไว้วางใจสามารถลดต้นทุนการผลิตลง หรือในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่า ต้นทุนการแลกเปลี่ยนสินค้า (Transaction Cost) เช่น หากไว้วางใจก็ไม่ต้องเสียเวลาทำสัญญาจึงเป็นการลดต้นทุน ดังนั้นจึงควรศึกษาการใช้ คำว่า “ทุน” นำหน้าคำอื่น โดยรายละเอียดต่อไป

คำว่า “ทุน” ตรงกับคำศัพท์ ภาษา อังกฤษว่า “Capital” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายคำว่า “ทุน” ไว้ 2 ความหมาย ความหมายแรก “ทุน” หมายถึง ของเดิมหรือเงินเดิมที่มีไว้ ลงไว้ กำหนดไว้ จัดตั้งไว้ เพื่อประโยชน์ในกิจการ เช่น มีความรู้เป็นทุน มีเงินเป็นทุน เป็นต้น และความหมายที่สอง กล่าวคือ “ทุน” หมายถึง เงินหรือทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ตั้งไว้สำหรับดำเนินกิจการเพื่อหาผลประโยชน์

หากตีความหมายของคำว่า “ทุน” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ในความหมายแรกว่า “ทุน” หมายถึง ของเดิมหรือเงินเดิมที่มีไว้ ลงไว้ กำหนดไว้ จัดตั้งไว้ เพื่อประโยชน์ในกิจการ เช่น มีความรู้เป็นทุน มีเงินเป็นทุน เป็นต้น อาจจะทำให้ความหมายของทุนได้หลากหลายและกว้างขวาง ดังนี้

1. ทุนมนุษย์ด้านผู้นำ หมายถึง ผู้นำโดยทั่วไปหรือและผู้นำทางสังคมที่มีอยู่ในสังคม เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัคร นักบวช ฯลฯ โดยผู้นำเหล่านี้เป็นผู้ที่มีน้ำใจและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีความเชื่อในระบบคุณค่า มีคุณธรรม มีวินัย มีความซื่อสัตย์ จิตสำนึกสาธารณะ ทำประโยชน์ต่อสังคม เป็นต้น (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.), 2546: ระบบออนไลน์)

2. ทุนที่เป็นสถาบัน หมายถึง สถาบันหลักของชาติ ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันสำคัญในสังคม เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันการเมือง ฯลฯ องค์กรที่ตั้งขึ้นมา เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรประชาชนภาคธุรกิจเอกชน สื่อมวลชน ฯลฯ ที่มีบทบาทสนับสนุนให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำของคนในสังคม รวมไปถึงกฎหมายและระเบียบปฏิบัติของสังคมที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้ (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), 2546: ระบบออนไลน์)

3. **ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา** หมายถึง ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีที่ตีงาม และสถาปัตยกรรมต่างๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน เป็นต้น (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), 2546: ระบบออนไลน์)

4. **ทุนทางสังคม** หมายถึง ความไว้วางใจ หรือความไว้นื้อเชื่อใจกันในสังคม ทำให้การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เหตุที่เรียกว่า ทุนทางสังคมเพราะความไว้วางใจกันในสังคมสามารถลดต้นทุนการแลกเปลี่ยนสินค้า (Transaction Cost) เช่น หากสังคมมีความไว้วางใจก็จะทำให้เกิดพลังในการพัฒนาหรือหากมีความไว้วางใจก็ไม่ต้องเสียเวลาทำสัญญาจึงเป็นการลดต้นทุนทางเศรษฐกิจ (Putnam, 2536: 16; วีรกร ตรีเศศ, 2546: 20; ฉวีวรรณ สายบัว, 2546: 6; สศช, 2546: ระบบออนไลน์; World Bank, 2546: 29-34)

5. **ทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural Capital)** หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เช่น ภูเขา แม่น้ำ ทะเล ป่าไม้ พื้นดิน ชายฝั่ง อากาศ (สศช., 2547: ระบบออนไลน์) โดยทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ ปังจัยที่ดิน ซึ่งหมายถึงที่ดินรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ป่าไม้ แร่ธาตุ สัตว์น้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณน้ำฝน และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอยู่ตามธรรมชาติ มนุษย์สร้างขึ้น เป็นต้น (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2543 : 2)

6. **ทุนทางกายภาพ(Physical Capital)** หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ร่วมกับ ปังจัยการผลิตอื่น ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการ(อภิชัย พันธเสน และคณะ, 2546: 1) ซึ่งตรงกับ “ทุนทางเศรษฐศาสตร์” ซึ่ง “ทุน” หมายถึง สิ่งก่อสร้าง (Construction) อุปกรณ์การผลิต (Equipment) ส่วนเงินทุนส่วนเงินทุน (Money Capital) นักเศรษฐศาสตร์ถือว่าเป็นสื่อกลางที่ก่อให้เกิดสินทรัพย์ประเภททุน สินทรัพย์ประเภททุนย่อมสะท้อนความเป็นจริงทางเศรษฐกิจยิ่งกว่าจำนวนเงินทุน (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2543: 3) ดังนั้นทุนทางเศรษฐศาสตร์หรือทุนทางกายภาพ ใกล้เคียงกับความของ “ทุน” ตามหมายที่สองตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 กล่าวคือ “ทุน” หมายถึง เงินหรือทรัพย์สินอื่น ๆ ที่ตั้งไว้สำหรับดำเนินกิจการเพื่อหาผลประโยชน์

2. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสะสมทุนในระบบเศรษฐกิจ

แนวความคิดเกี่ยวกับการสะสมทุนระบบเศรษฐกิจ ในที่นี้หมายถึงทุนทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องแนวคิดด้านการสะสมทุนในระบบเศรษฐกิจ ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์แนวความคิดในการสะสมทุนของนักเศรษฐศาสตร์ เริ่มด้วย อัดัม สมิท (Adam Smith) บิดาแห่งเศรษฐศาสตร์เป็นบุคคลที่วางรากฐานของวิชาเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก โดยทั่วไปมักเรียก

ระบบเศรษฐกิจแบบนี้ว่า ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมให้ความสำคัญกับกลไกตลาดในการจัดสรรทรัพยากร ในระบบเศรษฐกิจโดยใช้ราคาหรือมือที่มองไม่เห็น (Invisible Hand) เป็นเครื่องมือหลักในการจัดสรรทรัพยากร เริ่มด้วย อัดัม สมิท (Adam Smith) ได้เขียนหนังสือชื่อ “การค้นหาธรรมชาติและสาเหตุของความมั่งคั่งของชาติ” (An Inquiry into the Nature and causes of Wealth of Nations) โดยหนังสือเล่มนี้ได้แบ่งเนื้อหาไว้ 2 ตอน กล่าว คือ ตอนแรกกล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ และตอนที่สอง กล่าวถึงเรื่องทั่วไปทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ มูลค่า (Value) และราคาของเศรษฐกิจต่างๆ ได้แก่ ค่าจ้าง ค่าเช่า ดอกเบี้ย และกำไร ตลอดจนการสะสมทุนและออม การค้าระหว่างประเทศ การคลังสาธารณะ การเก็บภาษีอากร ต่อมามีนักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษอีก 3 ท่าน มีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานวิชาเศรษฐศาสตร์ คือ(1) เดวิด ริคาร์โด (David Ricardo) ช่วง ปี ค.ศ., 1772-1823 (2)อัลเฟรด มาร์แชลล์ (Alfred Marshall) ช่วง ปี ค.ศ., 1842-1924 และ(3) จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (John Maynard Keynes) ช่วง ปี ค.ศ. 1883-1946 สองท่านแรก ถือเป็นนักเศรษฐศาสตร์ในกลุ่มสำนักคลาสสิก (Classical School) ซึ่งมีแนวความคิดที่เชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (Laissez Faire) ซึ่งให้ความสำคัญต่อบทบาทของเอกชนในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และเห็นว่ารัฐไม่ควรเข้าไปแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังให้ความสนใจกับปัญหาระยะยาว เช่น การสะสมทุน ผลตอบแทนของเงินทุน อัตราการเพิ่มของพลเมือง เป็นต้น ต่อมากลุ่มนักเศรษฐศาสตร์สำนักนีโอคลาสสิก (Neoclassical School) นำโดยอัลเฟรด มาร์แชลล์ (Alfred Marshall) ได้รับช่วงแนวความคิดของกลุ่มคลาสสิกมาปรับปรุงเสริมแต่ง เพื่อสนับสนุนแนวความคิดเสรีนิยม นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนีโอคลาสสิกจึงเน้นให้เห็นถึงการมีอยู่อย่างจำกัด (Scarcity) ของทรัพยากรและการใช้ทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุดทั้งในระดับบุคคล หน่วยผลิต และประเทศ (วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, 2543: 7)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นกล่าวได้ว่าทรัพยากรทางเศรษฐศาสตร์ตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกและสำนักโอคลาสสิก ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ และได้กำหนดให้ผลตอบแทนของปัจจัยการผลิต คือ ค่าจ้าง ค่าเช่า ดอกเบี้ย และกำไร ตามลำดับ นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้มีความเชื่อว่าการสะสมทุนของระบบเศรษฐกิจจะส่งผลให้เกิดการลงทุน การลงทุนเพิ่มขึ้นก็จะส่งผลให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้นทำให้รายได้ของประเทศเพิ่มขึ้น การที่รายได้ของประเทศเพิ่มมากขึ้นประเทศก็จะมีเงินออมมากขึ้น ซึ่งเงินออมเหล่านั้นก็จะนำไปลงทุนคือเป็นวัฏจักร ดังนั้น ฌอร์จ เฟอร์ชประเสริฐ (2548: สัมภาษณ์) จึงมีความคิดเห็นว่าการสะสมทุนในระบบเศรษฐกิจตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกและสำนักโอคลาสสิก คือ การเพิ่มขึ้นของสินค้าประเภททุนหรือปัจจัยการผลิต (Stock Factors of Production)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การสะสมทุน โดยความหมายทั่วไปมีความหมายเดียวกันกับคำว่า การสร้างทุน หมายถึง การเพิ่มปริมาณ สินค้าทุน เช่น อาคาร โรงงาน เครื่องจักร เครื่องมือ อุปกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับการลงทุนมวลรวมในสินทรัพย์ประเภททุนหักด้วยค่าเสื่อมราคา หรือที่เรียกว่าการลงทุนสุทธิ การสะสมทุนที่เพิ่มขึ้นสะท้อนถึงความสามารถที่หน่วยผลิตหรือประเทศนั้น จะผลิตสินค้าและบริการได้มากขึ้นในอนาคต

การสะสมทุนในความหมายของนักเศรษฐศาสตร์การเมือง กล่าวคือ คาร์ล มาร์ค (1867) กล่าวถึง การหมุนเวียนเปลี่ยนสภาพใหม่ (metabolism) ของเงินตราและสินค้า โดยเห็นว่า เงินตราถือเป็นสื่อกลางการหมุนเวียนของสินค้า เนื่องจากสินค้านำมีวัฏจักรการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ของเก่า (สินค้า) ขายไปของใหม่ขึ้นมาแทนที่ และยังกล่าวถึงช่วงวัฏจักรของทุน ซึ่งจะผ่าน 3 ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ 1 นายทุนจะปรากฏตัวเลขในตลาดสินค้าและตลาดแรงงาน ในฐานะที่เป็น ผู้ซื้อ เงินตราของเขาได้เปลี่ยนพลิกเป็นสินค้า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ได้ดำเนินการพฤติกรรม การหมุนเวียน ดังนี้

$$\text{เงินตรา (G)} \rightarrow \text{สินค้า (W)} \quad (2.1)$$

ช่วงที่ 2 นายทุนได้ซื้อสินค้าและได้ดำเนินการบริโภคทางด้านการผลิต เขาได้ ดำเนินกิจกรรมในฐานะที่เป็นผู้ผลิตสินค้าทุนนิยม ทุนของเขาได้ดำเนินการให้ช่วงวิถีการผลิต สำเร็จลง ผลสุดท้ายได้ก่อให้เกิดสินค้าชนิดหนึ่งขึ้น มูลค่าของสินค้านี้จะใหญ่กว่ามูลค่า ของปัจจัยสำคัญ (element) ของการผลิตสินค้านั้น

ช่วงที่ 3 นายทุนได้กลับไปยังตลาดในฐานะที่เป็นผู้ขาย สินค้าของเขาได้เปลี่ยน พลิกเป็นเงินตรา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ได้ดำเนินพฤติกรรมการหมุนเวียน ดังนี้

$$\text{เงินตรา (G)} \rightarrow \text{สินค้า (W)} \quad (2.2)$$

ดังนั้น สูตรของวัฏจักรของทุนเงินตราจะเป็นดังนี้

$$\text{เงินตรา (G)} \rightarrow \text{สินค้า (W)} \dots\dots \text{สินค้า (W')} \rightarrow \text{เงินตรา (G)} \quad (2.3)$$

ในสูตรคั่งสมการ (2.3) เส้นไขว้ปลายจะแสดงการหยุดชะงักของช่วงวิถีการหมุนเวียน ส่วน สินค้า (W') → เงินตรา (G') ได้แสดงถึง สินค้า (W) → เงินตรา (G) ได้เพิ่มใหญ่ขึ้นเพราะมูลค่าส่วนเกิน(Value Surplus)

แนวความคิดของ สุภา ศิริमानนท์ (2517) ได้กล่าวไว้ว่า ทูนมิได้หมายถึงแต่เพียงเงินตรา และหรือเป็นเพียงทรัพย์สินอันมั่งคั่ง กล่าวคือ ทูนม คือ เงินตราที่ได้ลงทุนลงไปด้วยทัศนคติที่หมายมั่นปั้นมือว่าจะได้รับแบ่งส่วนจาก มูลค่าส่วนเกินทั้งสิ้น (Total Surplus Value) และมูลค่าส่วนเกินทั้งสิ้นเข้าสู่กองทุนที่ลงทุนลงไปในรูปแบบของ ผลกำไร (Profit) หรือรูปเงินปันผล (Dividends) ก็ได้ หรือในรูปแบบของ ดอกเบี้ย (Interests) หรือในรูปแบบของ ค่าเช่า (Ground Rent) และการลงทุนจะต้องส่งผลให้เกิด การสะสมทุน (Capital Accumulation) เสมอไป (สุภา ศิริमानนท์ ,2517 : 170-171)

แนวความคิดข้างต้นสอดคล้องกับแนวความคิดของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ที่สังเคราะห์โดย Riddell Tom (1987: 103-106) โดยแนวคิดดังกล่าวคาร์ล มาร์กซ์ ได้สังเกตเห็นถึงการสะสมทุนของสังคมที่เกิดความไม่เป็นธรรมชาติระหว่างนายทุนและแรงงาน ผลการสังเคราะห์สรุปว่า ลัทธิทุนนิยมโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่เกี่ยวข้อง กับพัฒนาการของสังคม ระบบความคิดของเขาได้ผนึกเอาทฤษฎีประวัติศาสตร์กับทฤษฎีว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงของสังคมเข้ากัน มาร์กซ์เห็นว่าประวัติศาสตร์ของทุกสังคมที่เคยเกิดขึ้นตั้งแต่แรกเริ่มจวบจนถึงปัจจุบัน ล้วนแต่เป็นประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ระหว่างชนชั้น ความคิดนี้เป็นผลสะท้อนให้เห็นถึง “ความคิดทางประวัติศาสตร์ของนักวัตถุนิยม” (Materialist Conception of History) ซึ่งให้ความสำคัญในบทบาทชีวิตของคนในแง่ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางสังคม ความคิดเช่นนี้นับว่าเป็นศูนย์กลางของระบบความคิดและการวิเคราะห์ลัทธิทุนนิยม ของมาร์กซ์โดยเฉพาะข้อสรุปของมาร์กซ์ต่อทุนนิยมก็คือ การประณามลัทธิทุนนิยมและผลของมัน แล้วเสนอว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์จะช่วยให้การพัฒนาสังคมได้ดีกว่า เขาเสนอสังคมนิยมแบบวิทยาศาสตร์ และเห็นว่าในไม่ช้าลัทธิสังคมนิยมจะเข้ามาแทนที่ลัทธิทุนนิยม

ทฤษฎีพัฒนาการของทุนนิยมตามทรรศนะของมาร์กซ์ กล่าวโดยสรุป คือ ลัทธิทุนนิยมใช้วิธีการผลิตที่ก้าวหน้า มีการรวมเอาโรงงาน การขนส่งและเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ ก่อให้เกิดการผลิตที่ขยายตัวรวดเร็ว สามารถเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบที่นำมาผลิตได้กว้างขวางยิ่งขึ้น แบบวิธีการผลิตของทุนนิยมก้าวหน้านี้ได้สร้างความสัมพันธ์ในการผลิตอันเป็นลักษณะเด่นเฉพาะของทุนนิยม มาร์กซ์เห็นว่าพื้นฐานอันแท้จริงของวิธีผลิตอันก้าวหน้า ก็คือ การแบ่งงานกันทำ (division of labors) และทรัพย์สินส่วนตัว (private property) พื้นฐานอันแท้จริงในการผลิตที่ก้าวหน้านำไปสู่การแบ่งแยกคนในสังคมออกเป็น 2 ชั้น ชั้นแรก คือชนชั้น

นายทุน(capitalist) หรือชนชั้นกฏุมพี (bourgeoisie) ผู้ซึ่งเป็นเจ้าของปัจจัยในการผลิต (means of production) ควบคุมกิจกรรมในการผลิต และได้รับผลกำไรอันเกิดจากการขายสินค้าและบริการในตลาด ชนชั้นที่สอง คือ ชนชั้นคนงาน (worker) หรือชนชั้นกรรมาชีพ (proletariat) ผู้ซึ่งไม่มีอะไรเลยที่จะขายในตลาด นอกจากขายอำนาจแรงงานของตน ซึ่งต้องทำงานอย่างหนักเพื่อแลกกับค่าจ้างมาเลี้ยงตนเองพอให้ประทังชีวิตอยู่รอดไปวัน ๆ มาร์กซ์เห็นว่าประวัติศาสตร์ของลัทธิทุนนิยมที่เห็นกันอยู่ตามข้อเท็จจริงเป็นประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ระหว่างสองชนชั้นดังกล่าว

ภายใต้ระบบทุนนิยม มาร์กซ์เห็นว่าคนงานและนายทุนจะต่อสู้กันเหนือเรื่องค่าจ้างความยาวนานในการทำงานของแต่ละวัน ความเข้มข้นของงาน และเงื่อนไขของการทำงาน รวมทั้งจะต่อสู้กันในเรื่องอื่น ๆ เพราะคนงานจะถูกบังคับเสือกไสให้ทำงานให้นายทุน โดยคนงานได้ค่าจ้างเป็นเครื่องตอบแทน และเพราะว่านายทุนเป็นผู้ควบคุมการผลิตลัทธิทุนนิยมจึงก่อให้เกิด “สภาวะแห่งความแปลกแยก” (alienation) ซึ่งเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดการต่อสู้ได้อีก

การที่มาร์กซ์ยอมรับเอาเรื่องทฤษฎีว่าด้วยมูลค่าของแรงงาน (The Labour Theory of Value) ซึ่งเป็นผลงานของอดัม สมิท และของเดวิด วิการ์โด ซึ่งมีมาก่อนหน้านามาร์กซ์ แต่เขาได้นำมาเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์เป็นของตน เพื่อนำมาแสดงเหตุผลให้เห็นลักษณะแห่งความตรงกันข้ามระหว่างนายทุนกับคนงาน และให้เห็นถึงการขูดรีดเอาจากแรงงานที่เกิดขึ้นในลัทธิทุนนิยม มาร์กซ์ได้ตั้งใจแสดงให้เห็นว่ามูลค่าของสินค้าและบริการทุกชนิดล้วนแต่เป็นการกระทำหน้าที่ (function) ของแรงงาน (ทั้งที่เป็นแรงงานโดยตรงและโดยอ้อมหรือทั้งแรงงานกายและแรงงานสมอง) ซึ่งเป็นมูลค่าที่จะต้องกลับคืนสู่แรงงานแม้ว่าแรงงานที่เกิดในแต่ละคราวจะถูกจ่ายเป็นค่าจ้างโดยทุน ซึ่งเป็นผลจากการผลิตสินค้าและบริการแต่ไม่เพียงพอและไม่สมเหตุสมผล เพราะว่านับตั้งแต่คนงานเข้ามาควบคุมกระบวนการผลิตและผลผลิตในขั้นตอนนี้ นายทุนยังคงได้รับประโยชน์จากการขูดรีดเอามูลค่าส่วนเกิน (surplus value) ไปเป็นของตนฝ่ายเดียว

ส่วนต่างที่เกิดจากมูลค่าในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ หรือสิ่งที่นายทุนขายไปจะมีมูลค่ามากกว่ามูลค่าที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนอำนาจแรงงาน หรือมากกว่าที่นายทุนซื้อไปจากคนงาน ความแตกต่างระหว่างสองมูลค่านี้เรียกว่า “มูลค่าส่วนเกิน” อันเป็นมูลค่าที่ถูกนายทุนขูดเอาไปรวมไว้ในทุน เหตุที่มูลค่าในการแลกเปลี่ยนอำนาจแรงงานน้อยกว่าก็เพราะว่ามีปริมาณของคนงานที่ว่างงานหรือกำลังหางานทำจำนวนมหาศาล เป็น “กองทัพของคนว่างงานที่ขึ้นบัญชีสำรองไว้เพื่อการอุตสาหกรรม” ซึ่งพวกว่างงานมักจะวนเวียนสาละวนอยู่แต่เรื่อง “การยังชีพ” (subsistence) ของตน ต้องงอนง้อของงานทำจากนายทุน เพื่อหาเงินจากค่าจ้างแรงงานไปใช้เพื่อยังชีพ (คิดแต่เรื่องมูลค่าของสินค้าและบริการที่จำเป็นเพื่อให้ชีวิตรอดไปวัน ๆ เมื่อใดจะมีโรงงานตั้งขึ้นใหม่ มีการผลิตใหม่ ๆ มีตำแหน่งในการทำงาน เพื่อจะได้เข้าไปทำงานหาเงินมาเลี้ยงชีพไป

วัน ๆ จึงมักถูกนายทุนโกงค่าจ้าง และใช้งานอย่างหัวปักหัวปำ) คนงานได้ผลิตให้เกิดมูลค่าที่พอเพียงเฉพาะในส่วนของการทำงานในแต่ละวันเท่านั้นเพื่อนำเงินค่าจ้างแต่ละวันไปใช้จ่ายให้ครอบคลุมกับความต้องการแก่การยังชีพของคนส่วนมูลค่าที่เหลือหรือเกินไปในแต่ละวันอันเกิดจากแรงงานทำการผลิตเกินจากส่วนที่เพียงพอ นั้น คือมูลค่าส่วนเกินซึ่งตกไปเป็นสมบัติของนายทุนหมด ยิ่งเป็นแรงงานที่นายทุนนำออกไปจากอำนาจแรงงานโดยซื้อเอาจากคนงานไปมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้นายทุนได้รับมูลค่าส่วนเกินมากขึ้นตามไปด้วย ผลลัพธ์ก็คือ โครงสร้างของลัทธิทุนนิยมและความสัมพันธ์ทางสังคมของลัทธินี้ก่อให้เกิด การขูดรีดแรงงาน (exploitation of labour) อย่างแท้จริง ทั้ง ๆ ที่แรงงานได้ฝากตัวเองหรือรับผิดชอบตัวเองไว้ในมูลค่าของทุก ๆ สินค้าและบริการ แต่แรงงานเองกลับได้รับผลตอบแทนกลับคืนเพียงส่วนน้อยนิดเมื่อเทียบกับมูลค่านั้น เพราะว่าแรงงานไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพย์สินทางการผลิต หรือไม่ใช่เจ้าของกิจการผู้ทำหน้าที่ควบคุมกระบวนการผลิต

เพราะเหตุที่นายทุนได้มูลค่าส่วนเกินและกำไร (profit) จากการผลิตมาเป็นของตน และเพราะว่านายทุนบริหารจัดการในสภาพแวดล้อมที่มีการแข่งขันกันทางธุรกิจ ซึ่งนายทุนแต่ละรายต่างก็พยายามที่จะแสวงหากำไรจากกิจการในประเภทเดียวกัน พวกนายทุนจึงถูกสภาพแวดล้อมกดดันให้ต้องมีการสะสมทุนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และการสะสมทุน (capital accumulation) กลายเป็นพลังขับเคลื่อนของลัทธิทุนนิยม กำไรถูกนำมาใช้เพิ่มขึ้นในการลงทุน และด้วยเหตุนี้กลายเป็นกิจกรรมของบรรดานายทุนใหญ่น้อยทั้งหลาย การสะสมทุนนี้เป็นผลลัพธ์ของกำไรที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งแต่ละคราวจะถูกนำมาใช้ลงทุนอีกครั้งหรือลงทุนต่อ ๆ ไปสำหรับนายทุนแล้ว ถ้าพวกเขาปรารถนาที่จะดำเนินธุรกิจของตนให้คงอยู่ในยุทธจักรธุรกิจได้ตลอดรอดฝั่ง ก็ไม่มีทางเลือกอื่นใดดีกว่าการสะสมทุนและลงทุนต่อ ถ้าไม่นำกำไรมาลงทุนต่อและไม่แสวงหาวิธีบริหารจัดการด้านทุนให้ดีกว่าเดิม พวกเขาจะถูกขับออกนอกวงการธุรกิจได้ง่าย ๆ เพราะสู้กับนายทุนคู่แข่งรายอื่น ๆ ไม่ได้

การรวมเอาปัจจัยในการผลิตเข้าสู่ศูนย์กลางทุนใหญ่ซึ่งผูกขาด และการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization) ของบรรดาผู้ใช้แรงงานในที่สุดทั้งสองฝ่ายจะมาถึงจุดปะทะกัน เป็นจุดที่คนงานเข้ากันไม่ได้หรือสุดที่จะทนกับความหน้าไหว้หลังหลอกของนายทุน ความหน้าไหว้หลังหลอกนี้ถูกคนงานฉีกหน้าทำลายเสียยับเยิน

ดังนั้นเมื่อพิจารณาแนวคิดของมาร์กซ์ในการวิพากษ์ทุนนิยม มาร์กซ์เชื่อว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีการสะสมทุนจากมูลค่าส่วนเกินของแรงงาน (surplus value) และกำไร (profit)

นอกจากนั้นณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ(2548: สัมภาษณ์) ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่านักเศรษฐศาสตร์สำนักการเงิน เช่น สำนักชิคาโก เชื่อว่า การสะสมทุน คือ การสะสมเงินนั่นเอง

หากสรุปแนวคิดในการสะสมทุน จากแนวคิดหลักทั้ง 3 แนวคิด สรุปได้ ดังนี้

1. แนวคิดการสะสมทุนของนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก ให้ความหมายการสะสมทุน หมายถึง การเพิ่มขึ้นของมูลค่าของสินค้าทุน เช่น อาคาร โรงงาน เครื่องจักร เครื่องมือ อุปกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับการลงทุนมวลรวม ในสินทรัพย์ประเภททุนหักด้วยค่าเสื่อมราคา หรือที่เรียกว่าการลงทุนสุทธิ การสะสมทุนที่เพิ่มขึ้นสะท้อนถึงความสามารถที่หน่วยผลิตหรือประเทศนั้นจะผลิตสินค้าและบริการได้มากขึ้นในอนาคต

2. แนวคิดการสะสมทุนของนักเศรษฐศาสตร์การเมือง ให้ความหมายการสะสมทุนหมายถึง การสะสมมูลค่าส่วนเกินของแรงงานและกำไร

3. แนวคิดการสะสมทุนของนักเศรษฐศาสตร์การเงิน ให้ความหมายการสะสมทุน หมายถึง การสะสมเงิน

เมื่อพิจารณาความหมายของการสะสมทุนทั้ง 3 แนวคิด แท้ที่จริงแล้วการสะสมทุนของทั้ง 3 แนวคิด เป็นเรื่องเดียวกันเพียงแต่มองต่างมิติกัน การสะสมทุนตามแนวคิดของทุนทางเศรษฐศาสตร์ คือ วัสดุ อุปกรณ์ สิ่งก่อสร้าง แต่การได้มาซึ่งทุนดังกล่าว ได้มาจาก รายได้หรือผลตอบแทนของการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เช่น เจ้าของที่ดิน มีผลตอบแทนเป็นค่าเช่า เจ้าของแรงงาน คือ มีผลตอบแทน คือ ค่าจ้าง เจ้าของทุน มีผลตอบแทน คือ ดอกเบี้ย และเจ้าของกิจการ มีผลตอบแทน คือ กำไร ดังนั้น สินทรัพย์ประเภททุนจะถูกสะสมมากขึ้นเพียงไร ก็ขึ้นอยู่กับผลตอบแทนที่ได้รับ ซึ่งแนวคิดนักเศรษฐศาสตร์การเมือง เช่น คาร์ล มาร์ก เชื่อว่าการสะสมทุน ได้มากจากมูลค่าส่วนเกินของแรงงาน และกำไรก็ไม่ผิด แต่แท้ที่จริงแล้วในระบบเศรษฐกิจมีปัจจัยการผลิตมากกว่านั้น คือ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ ดังนั้นการสะสมทุนในระบบเศรษฐกิจ จึงสะสมจาก ค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ย และกำไร นั่นเอง

ดังนั้น หากใช้โครงสร้างทรัพยากรตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก และนิโคลาสสิกซึ่งได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ เป็นฐานในการวิเคราะห์และให้ความหมายของการสะสมทุน กล่าวได้ว่า การสะสมทุนในระบบเศรษฐกิจ มีแหล่งที่มาจากการสะสมผลตอบแทนขั้นต้น ร่วมกับเงินที่ได้จากมูลค่าส่วนเกิน(Surplus)หรือผลตอบแทนส่วนเกินหรือค่าเช่าทางเศรษฐกิจ(Economics Rent) ที่ได้จากปัจจัยการผลิต แต่หากนำรายได้ หรือผลตอบแทนดังกล่าวหักออกจากการบริโภคก็จะเป็นเงินออมของครัวเรือนหรือระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเงินออมเหล่านั้นจะนำไปลงทุนต่อไป

เพราะฉะนั้น การสนับสนุนให้มีการการสะสมเงินออมถือว่าเป็นการสนับสนุนการสะสมทุนในระบบเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่าระดมเงินทุนหรือระดมเงินฝากโดยการให้สมาชิกในชุมชนถือหุ้นกรณีของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ถือว่าเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนมีการสะสมทุน เพราะเงินออมเหล่านั้นมาจากรายได้ที่เป็นผลตอบแทนขั้นต่ำและส่วนเกินของปัจจัยการผลิตของชุมชน

3. ความสำคัญของการสะสมทุนต่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ

สะสมทุนนับว่ามีความสำคัญต่อการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ และเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เนื่องจากการสะสมทุนก่อให้เกิดการลงทุน เมื่อมีการขยายการลงทุน ก็จะส่งผลให้มีการใช้ทรัพยากรมากขึ้น เมื่อมีการใช้ทรัพยากรก็จะส่งผลให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ยกกรณีตัวอย่างการกำหนดรายได้กรณีระบบเศรษฐกิจแบบปิด ไม่มีภาครัฐบาล ดังนี้

$$Y = C + S \quad (2.4)$$

จากสมการ 2.4 จะเห็นได้ว่ารายได้ประชาชาติ(Y) ที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือน (C) ก็คือ เงินออม (S) เงินออมในระบบเศรษฐกิจก็จะถูกนำไปใช้จ่ายในการลงทุนต่อไป ดังนี้

$$Y = C + I \quad (2.5)$$

หากการออมเท่ากับเงินลงทุน ทำให้สมการที่ (2.4) เท่ากับ สมการที่ (2.5) ทำให้ได้สมการที่ (2.6) ดังนี้

$$C + S = C + I \quad (2.6)$$

จากสมการที่ (2.6) ย้าย C จากสมการด้านซ้ายไปลบด้านขวา ได้สมการที่ (2.7) ดังนี้

$$I = S \quad (2.7)$$

จากสมการที่ (2.7) จะเห็นได้ว่าเงินออมในระบบเศรษฐกิจจะเท่ากับเงินลงทุนในระบบเศรษฐกิจ แปลว่า เงินออมในระบบเศรษฐกิจจะถูกนำไปลงทุนในระบบเศรษฐกิจนั่นเอง

จากแนวความคิดการกำหนดขึ้นของรายได้ของนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกในข้างต้น จานง สมประสงค์ (2535: 17) ประยุกต์แนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดขึ้นของรายได้ในระบบเศรษฐกิจเป็นเหตุผลในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ กล่าวคือ การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน คือ การสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน จึงประยุกต์ทฤษฎีรายได้ ตามแนวความคิดของเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก ดังนี้

$$Y = C + S \quad (2.8)$$

จากสมการ(2.8) คือ โครงสร้างของรายได้ของชุมชนโดยทั่วไป(Y) เพื่อให้โครงสร้างการกำหนดขึ้นของรายได้ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมของชุมชนในชนบท จึงดัดแปลงสมการ (2.8) เพื่อเป็นฐานในการสนับสนุนการการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ดังนี้

$$Y = C + S + V \quad (2.9)$$

เมื่อพิจารณาโครงสร้างของรายได้ หรือการกำหนดขึ้นของรายได้ในสังคมในชนบท(Y) ตามสมการ (2.9) จึงได้ประยุกต์ใช้ในการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริให้มีหน้าที่ในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยการระดมเงินทุนหรือเงินออมจากสมาชิกในชุมชน(S) โดยการสะสมรายได้ส่วนที่เหลือจากค่าใช้จ่ายในการบริโภคในครัวเรือน (C) ที่จำเป็นในครัวเรือน และการทำบุญ และให้บุพการี(V) ในรูปของเงินออมโดยเงินออมเหล่านั้นจะถูกนำไปเป็นฐานสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ ได้แก่ การให้สินเชื่อเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ(การผลิต การบริโภค และจำหน่ายแจก)

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคม

1. แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

กล่าวได้ว่าทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคม คือ ผลงานของนักศึกษเศรษฐศาสตร์ ชื่อ พารโต เสวอร์ก์ กุสุมา ณ อยุธยา (2546: 160-161) กล่าวถึง

แนวความคิดและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่เป็นผลงานของพारेโต ได้แก่ ทฤษฎีอรรถประโยชน์ ทฤษฎีดุลยภาพทั่วไป การจัดการทรัพยากร และหลักการของสวัสดิการทางเศรษฐกิจ โดยพारेโต ปฏิเสธแนวคิดอรรถประโยชน์แบบนับได้ (Cardinalism) และหันมาใช้ศัพท์ โอเฟลิมิติ (Ophelimity) ซึ่งเป็นการวัดความพอใจแบบอันดับ (Ordinalism) “โอเฟลิมิติ” เป็นคำที่พारेโตบัญญัติขึ้นจากรากศัพท์เดิมในภาษากรีก คือ “Ophelos” ที่แปลว่า ประโยชน์ (Beneficial) พारेโตได้อธิบายคำศัพท์เกี่ยวกับประโยชน์ 2 คำ คำแรก คือ อรรถประโยชน์ (Utility) หมายถึง ประโยชน์ในเชิงสังคมโดยรวม และคำว่า “Ophelimity” หมายถึง ประโยชน์ต่อปัจเจกบุคคล สาเหตุที่พारेโตต้องบัญญัติศัพท์ “โอเฟลิมิติ” ขึ้นใหม่ก็เพื่อต้องการแยกให้เห็นชัดว่า การวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริโภคของเขาแตกต่างจากนักเศรษฐศาสตร์ท่านอื่น คือ จะเน้นความสามารถในการจัดอันดับว่าพึงพอใจมากกว่าหรือน้อยกว่า ซึ่งเพียงพอที่จะนำไปสู่ข้อสรุปการหาความพึงพอใจสูงสุดของผู้บริโภคได้เช่นเดียวกัน โดยใช้การวิเคราะห์เส้นความพอใจเท่ากัน

ทฤษฎีดุลยภาพทั่วไปของพारेโตได้พัฒนาต่อจากนักเศรษฐศาสตร์ที่ชื่อว่า “วอลรัส” จึงมีตัวแปรเชิงปริมาณที่สามารถวัดได้ในเชิงประจักษ์ (Empirical Science) และวัดวัตถุวิสัย (Objective) เช่น ปริมาณ อุปสงค์ ปริมาณอุปทาน ปริมาณการผลิต ปริมาณการบริโภค และรายได้ เป็นต้น

Pareto Optimality ถูกนำมาประยุกต์ใช้มากในเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ ทั้งในแง่ของการบริโภคและการผลิต เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการวัดว่าฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสวัสดิการของแต่ละปัจเจกบุคคลมีสภาพดีขึ้นหรือแย่ลง โดยเฉพาะดุลยภาพการแข่งขันสมบูรณ์เป็นรูปแบบการจัดสรรทรัพยากรที่ดีที่สุดแล้วเมื่อเทียบกับการผูกขาด

จากการสังเคราะห์ผลงานของ วรากรณ์ ปัญญาวดี (2539: 226-271) สรุปว่า การจัดสรรทรัพยากรตามแนวคิดของ วิลเฟรโด พारेโต (Vilfredo Pareto) หรือพारेโต มีความคิดเห็นว่าการจัดสรรทรัพยากรภายใต้ระบบตลาดที่มีโครงสร้างการแข่งขันสมบูรณ์ (perfect competition) ราคาสามารถจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้(ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล มีความเสมอภาค และเป็นธรรม) และสังคมจะได้รับสวัสดิการสูงสุด(Social Welfare) ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ระดับการจัดสรรทรัพยากรในจุดนี้ว่า จุดสำคัญอันดับหนึ่ง(First best Optimal) หน่วยผลิตจะได้กำไรปกติเท่านั้น(Normal Profit) ทั้งนี้เนื่องจากผู้ผลิตไม่มีอำนาจกำหนดราคาเหนือตลาด แต่ราคาในตลาดจะถูกกำหนดโดยตลาด (Price taker) ทำให้ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคไม่มีความได้เปรียบหรือเสียเปรียบกันเนื่องจากระดับราคาเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

ในโลกแห่งความเป็นจริงโครงสร้างของตลาดในระบบเศรษฐกิจไม่สมบูรณ์ จึงเป็นผลให้การจัดสรรทรัพยากรถูกบิดเบือน ทำให้การจัดสวัสดิการไม่บรรลุจุดสำคัญอันดับหนึ่ง สาเหตุที่ทำให้กลไกตลาดเกิดความล้มเหลว(Market Failure) โดยมีสาเหตุ ดังนี้

1. การผูกขาดตัดตอน(Monopoly)หน่วยผลิตบางหน่วย มีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ(Comparative Advantage) ด้านต้นทุนในการผลิต หน่วยผลิตที่มีผลได้จากการผลิตแบบเพิ่มขึ้น(Increasing Return to scale) จะก่อให้เกิดการประหยัดต่อขนาด(Economy of Scale) แปลว่า ยิ่งขยายการผลิตยิ่งต้นทุนต่ำ และในที่สุดจะนำไปสู่การผูกขาดตัดตอน และกำหนดราคาเองได้(Make up Pricing) ส่งผลให้หน่วยผลิตได้รับกำไรเกินปกติ(Excess Profit) ส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร ดังนั้นรัฐบาลจึงมีความจำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซงการทำงานของระบบเศรษฐกิจ

2. สินค้าสาธารณะ (Public goods) เป็นสินค้าที่ราคาไม่สามารถจัดสรรได้ ทั้งนี้เนื่องจากสินค้าสาธารณะมีคุณสมบัติเฉพาะคือ เป็นสินค้าที่ไม่สามารถกีดกันการบริโภคของผู้ที่ไม่จ่ายเงินมาซื้อมาใช้ได้เรียกว่า Non-Excludability และเป็นสินค้าไม่มีคู่แข่งในการบริโภค กล่าวคือ การบริโภคสินค้าของคนคนหนึ่ง จะไม่ทำให้ปริมาณสินค้านั้นลดลงสาธารณะคุณสมบัตินี้เรียกว่า Non-rivalry แต่อย่างไรก็ตามสินค้าสาธารณะบางประเภทอาจจะมีคุณสมบัติไม่ครบ กล่าวคือ 1) มีคุณสมบัติครบ เช่น การป้องกันประเทศ(กีดกันไม่ได้, ไม่มีคู่แข่ง) และ 2) คุณสมบัติไม่ครบ เช่น ถนนสาธารณะ(กีดกันไม่ได้, มีคู่แข่ง) ดังนั้นกลไกตลาดจึงไม่สามารถเข้าไปจัดสรรทรัพยากรหรือสินค้าสาธารณะให้เกิดความไม่เป็นธรรมได้รัฐจึงต้องเข้าไปแทรกแซง ตัวอย่างสินค้าสาธารณะบางประเภทเอกชนไม่สามารถ ผลิตได้ เช่น การป้องกันประเทศ ถนน เป็นต้น ดังนั้นรัฐบาลต้องแทรกแซง

3. ผลกระทบสู่ภายนอก (externalities) จากการผลิต และการบริโภค ทำให้ต้นทุนของเอกชน (Private Cost) และต้นทุนสังคม (Social Cost) แตกต่างกัน ซึ่งมีทั้งผลลบและผลบวก เช่น โรงงานปล่อยของเสียลงแม่น้ำ การเลี้ยงผึ้งกับสวนลำไย เป็นต้น ดังนั้นเมื่อเกิดผลกระทบสู่ภายนอกด้านลบรัฐจำเป็นต้องแทรกแซง

4. สิทธิทรัพย์ส่วนรวม (common property) ที่ไม่ได้กำหนดสิทธิ์ในทรัพย์สินไม่ชัดเจน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณะสมบัติ(Common property resources) ซึ่งมักมีการเข้าไปใช้ประโยชน์อย่างเสรีโดยไม่มีกีดกัน(Open access) คือมีการบุกรุกและ ถูกระเมิดอยู่เสมอ ดังนั้นรัฐต้องเข้าไปแทรกแซง ตัวอย่างเช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า ปลาในทะเล เป็นต้น ดังนั้นรัฐต้องเข้าไปแทรกแซง

ดังนั้น แม้ว่ากล่าวได้ว่าการจัดสรรทรัพยากร ณ จุดสำคัญอันดับหนึ่ง(First best) ซึ่งเป็นจุดที่สังคมได้รับสวัสดิการสูงสุดตามแนวคิดของ Pareto แต่ในความเป็นจริงนั้นเป็นไปได้ อันเนื่องมาจากกลไกตลาดเกิดความล้มเหลว(Market Failure) กล่าวคือ ราคาไม่สามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นตามแนวคิดของ Kaldor-Hicks และ Scitovsky ซึ่งรัฐจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงเพื่อจัดสรรทรัพยากรเสียใหม่ เพื่อเลือกระดับการจัดสรรทรัพยากรให้เลือกเป้าหมายระดับรอง(Second Best) เช่น การเก็บภาษีคนกลุ่มหนึ่งเพื่อไปจัดสรรให้กับคนอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นต้น

การใช้นโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐหรือผู้มีอำนาจเท่าที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ก็เกินไปเพื่อส่งเสริมให้มีการค้าเสรี เนื่องจากผลประโยชน์ทางด้านประสิทธิภาพจากระบบตลาดแข่งขัน ซึ่ง อัดัมสมิท (Adam Smiths) ได้ชี้แนะว่าในทฤษฎีมือที่มองไม่เห็น นอกจากจะส่งเสริมให้มีการค้าเสรีแล้ว ในอีกด้านหนึ่งรัฐก็พยายามเข้าแทรกแซงเพื่อแก้ไขและควบคุมความล้มเหลวของตลาด (market failures) เพื่อให้การผลิตและการจัดสรรทรัพยากรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม นักเศรษฐศาสตร์เริ่มให้ความสนใจผลการดำเนินงานของรัฐมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มทำการศึกษาผลทางเศรษฐกิจจากการเข้าแทรกแซงของรัฐ เนื่องจากความล้มเหลวจากการดำเนินงานของรัฐ (government failures)

แม้ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจจะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญทางเศรษฐศาสตร์ แต่ในการพิจารณาหรือประเมินผลจากนโยบายหนึ่งนั้น นักเศรษฐศาสตร์ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องจำกัดขอบเขตการวิเคราะห์ของคนแค่ในเรื่องประสิทธิภาพเพียงอย่างเดียว เนื่องจากการดำเนินนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลงนโยบายต่าง ๆ อาจมีผลกระทบอย่างมากมายค่อเป้าหมายสำคัญอื่น ๆ ที่นักเศรษฐศาสตร์ในฐานะคนกลุ่มหนึ่งในสังคมก็ย่อมได้รับผลกระทบดังกล่าว

2. ข้อจำกัดในการจัดสวัสดิการโดยรัฐบาล

จากแนวความคิดข้างต้นกล่าวได้ว่ารัฐบาลต้องมีบทบาทสำคัญในการจัดสวัสดิการสังคม แต่อย่างไรก็ตามการจัดสวัสดิการโดยรัฐบาลก็มีข้อจำกัด อำนาจในการจัดสรรทรัพยากรโดยรัฐบาลภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมขึ้นอยู่กับภาวะเศรษฐกิจและวัฏจักรเศรษฐกิจ ส่งผลให้การจัดสวัสดิการโดยรัฐบาลก็จะมีปัญหาและอุปสรรคเนื่องจากมีข้อจำกัดทางการคลัง ดังที่ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ(2546: 13) ได้กล่าวเอาไว้ว่า ระบบรัฐสวัสดิการ(welfare state system) หมายความว่า การจัดสวัสดิการโดยภาครัฐ ซึ่งแพร่หลายในแถบยุโรปมาเป็นเวลานานับร้อยปี และขยายตัวเพิ่มขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในบางประเทศออกกฎหมายประกันการมีงานทำหรือกฎหมายประกันสังคม กฎหมายประกันสุขภาพ เป็นต้น โครงการด้านสวัสดิการของรัฐเกิดขึ้น

หลายรูปแบบ อาทิ หลักประกันสุขภาพ หลักประกันสังคมและการว่างงาน การสงเคราะห์คนพิการ และคนชรา การอุดหนุนการศึกษา การให้คู่มืออาหาร เป็นต้น ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐ ใช้เงินภาษีอากร แต่ระบบสวัสดิการของรัฐได้รับการประเมินว่า มีค่าใช้จ่ายสูง ในบางกรณีพบว่า รายจ่ายด้านการบริหารจัดการ สูงกว่าเงินสวัสดิการที่ประชาชนได้รับ ทำให้อัตราภาษีสูงเกิน (marginal tax rates) มีผลทางลบต่อแรงจูงใจการทำงาน หลายประเทศได้ปรับลดขนาดหรือปิดโปรแกรมสวัสดิการ

วรวิทย์ เจริญเลิศ (2544: ระบบออนไลน์) ได้สรุปบทเรียนการจัดสวัสดิการในยุโรปในประเด็นที่รัฐมีข้อจำกัดทางด้านการคลังและส่งผลกระทบต่อสวัสดิการสังคม กล่าวคือ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เคนส์ (John Mayard Keynes) ค้นพบว่าประชาธิปไตยและระบบทุนนิยมสามารถดำรงอยู่ด้วยกันในตลาดที่บุคคลต่างมีความเอื้ออาทรต่อกัน เป็นโลกที่ความใฝ่ฝันเรื่องประชาธิปไตยและความอยู่ดีกินดีของประชาชนสามารถบรรลุได้ภายใต้ระบบทุนนิยมที่มีการจ้างงานเต็มที่ (full-employment) แนวคิดของเคนส์ได้กลายเป็นคำานานที่เล่าขานกันมาในหนังสือประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ด้วยคำกล่าวที่ว่า “เราเพียงแต่ใช้จ่ายเท่านั้น แล้วความร่ำรวยก็จะตามมา” คำกล่าวที่ดูจะสั้นมาก แต่ก็แฝงไว้ด้วยการวิเคราะห์ที่ลุ่มลึก เคนส์เห็นว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้คลื่นระลอกใหม่สามารถเกิดขึ้นได้ถ้ารัฐบาลไม่ปล่อยให้เศรษฐกิจอยู่ในอ้อมมือของผู้ที่มีรายได้จากค่าเช่า (rentier) ซึ่งบุคคลเหล่านี้ล้วนใช้กฎหมายเพื่ออ้างกรรมสิทธิ์เข้าครอบครองความร่ำรวยที่สร้างมาแต่อดีต

ในสถานการณ์ที่เศรษฐกิจตกต่ำเกิดปัญหาการว่างงานจึงเป็นปรากฏการณ์ของเศรษฐกิจที่มีการบริโภคต่ำระดับ เป็นปัญหาของการออมในสังคมที่สะสมความมั่งคั่งมาก ในการออกจากภาวะการจ้างงานต่ำระดับ เคนส์เสนอให้เพิ่มการใช้จ่ายในระบบเศรษฐกิจ (Spending) ให้มีการใช้จ่ายโดยไม่มีข้อกเว้น แม้กระทั่งความจำเป็นที่จะต้องจ้างคนตกงาน แต่เพื่อหลีกเลี่ยงการขยายตัวของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่ควรเป็น คือ การแยกบุคคลที่ก่อให้เกิดรายได้จากการการทำงาน ถ้าการจ้างงานกับรายได้ถูกแยกจากกัน คนที่ตกงานก็ยังคงมีรายได้โดยไม่จำเป็นที่จะต้องลดการใช้จ่ายหรือการบริโภค การลงทุนก็จะไม่ถูกกระทบเพราะขาดอุปสงค์ที่มีผล หรืออุปสงค์สัมฤทธิ์ผล (effective demand) และระบบเศรษฐกิจก็จะมีเสถียรภาพ แนวคิดเรื่องอุปสงค์สัมฤทธิ์ผลของเคนส์ มีอิทธิพลต่อมาเป็นอย่างมาก โดย บีเวอร์ริด (Beveridge) ได้นำเอาความคิดของเคนส์มาพัฒนาให้เป็นโครงการที่ปฏิบัติได้ และนำไปสู่การจัดตั้ง รัฐสวัสดิการ (Welfare State) ในประเทศยุโรปภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

ต้นกำเนิดของรัฐสวัสดิการในช่วงที่ยุโรป เนื่องจากวินได้รับบทเรียนของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ค.ศ.1930 โดยในปี ค.ศ. 1942 รัฐต้องต่อสู้กับปัญหาสังคม

โดยเฉพาะการต่อสู้โรคร้าย 5 ชนิดของมนุษยชาติ คือ “การเจ็บป่วย ความโง่เขลา การพึ่งพา การเสื่อมเกียรติ และความยากจน” โดยรัฐสวัสดิการมิได้บังเกิดขึ้นบนความเมตตาของคนรวยที่มีต่อคนจน แต่เป็นกลไกที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อป้องกันสังคมจากการทำลายตัวเองภายใต้เศรษฐกิจแบบตลาด นั้นแปลว่ารัฐต้องทำหน้าที่จัดสวัสดิการสังคม แต่อย่างไรก็ตามการจัดสวัสดิการโดยรัฐมีอุปสรรคเนื่องจากเกิดวิกฤติการคลังสาธารณะในช่วงปี ค.ศ. 1960 รัฐบาลพยายามแก้ปัญหาค่าใช้จ่ายของรัฐสวัสดิการที่เพิ่มสูงขึ้นโดยใช้วิธีงบประมาณขาดดุล (deficit financing) แต่การใช้วิธีนี้ก็มีความเสี่ยงอยู่ไม่น้อย ยกตัวอย่างเช่น ในปี 1960 ในอังกฤษ หนี้สาธารณะของรัฐบาลอยู่สูงกว่า 100 เปอร์เซ็นต์ ของ GDP แต่ในปี 1980 ลดลงมาเหลือ 40 เปอร์เซ็นต์ แต่รัฐบาลอังกฤษไม่ประสบกับปัญหาการชำระหนี้ เพราะช่วงนั้นเป็นช่วงที่เศรษฐกิจมีการขยายตัวสูง

แต่เมื่อเศรษฐกิจเข้าสู่ภาวะซบถตัว (Recession) โดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรมนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 (ช่วงภาวะดอกเบี้ยสูง) ประเทศที่มีหนี้สาธารณะสูงกว่า 100 เปอร์เซ็นต์ ของ GDP จะเริ่มประสบปัญหา ไม่สามารถชำระหนี้ ในขณะที่การเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้รัฐสวัสดิการมีความเป็นไปได้ แต่ไม่ใช่การมีรัฐสวัสดิการที่ก่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่เมื่อเศรษฐกิจถดถอย การหมุนเงินมาใช้ในรัฐสวัสดิการจะอาศัยการเพิ่มอัตราดอกเบี้ยเงินสมทบ แต่เมื่ออัตราเงินสมทบอยู่สูงกว่า 40 เปอร์เซ็นต์ของรายได้ มันก็จะกลายเป็นภาระ ดังนั้นในปัจจุบัน รัฐสวัสดิการต้องเผชิญกับปัญหาการแข่งขันจากตลาดการเงิน ถ้าอัตราดอกเบี้ยอยู่สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยโตทางเศรษฐกิจ การใช้นโยบายขาดดุลงบประมาณเพื่อหมุนเงินมาใช้สำหรับรัฐสวัสดิการจะกลายเป็นภาระทางเศรษฐกิจและปัญหาการชำระหนี้ ความจำกัดด้านงบประมาณของรัฐในช่วงภาวะเศรษฐกิจถดถอยยุคปัจจุบันจึงเป็น “วิกฤติของเคนส์” หรือ “วิกฤติรัฐสวัสดิการ”

3. การจัดสวัสดิการตามแนวทางการสร้างโครงข่ายคุ้มครองทางสังคม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น กล่าวได้ว่าการจัดสวัสดิการ โดยรัฐมีข้อจำกัดทางด้านกำลังในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ ส่งผลความพอเพียงของการจัดสวัสดิการของรัฐสวัสดิการดังกล่าวมาแล้วในข้างต้น ส่งผลให้เกิดการสร้างสวัสดิการรูปแบบใหม่ คือ ชุมชนได้จัดระบบสวัสดิการให้กับชุมชนเองหรือเรียกอีกอย่างว่าการสร้างโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Nets) โดยการสร้างโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ยากจน คนด้อยโอกาส รวมทั้งผู้ได้ รับการเสี่ยงภัยต่าง ๆ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง โดยได้รับสิทธิพื้นฐานเท่าเทียมกับ ประชาชนทั่วไป การดำเนินงานทางด้านโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคมนี้ภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาชนมีบทบาทในการบริหารหรือช่วยเหลือดังกล่าว (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ, 2545: ระบบออนไลน์) ซึ่ง

สอดคล้องกับ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2544: ระบบออนไลน์) ที่เห็นว่า การบรรเทาปัญหาความยากจนจึงเป็นเงื่อนไขที่จำเป็น เพื่อให้คนจนคนด้อยโอกาส สามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้เพื่อให้คนจนคนด้อยโอกาสเหล่านั้นสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และร่วมมือกับส่วนอื่น ๆ ในการแก้ไข ปัญหาความยากจน คนจนจะไม่มีโอกาสหลุดพ้นจากความยากจนถ้าไม่ตั้งใจที่จะช่วยตนเองอย่างจริงจัง เช่น สร้างงานให้ทำ แต่ไม่ยอมทำงาน ก็คงไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนของตนเองได้ ระบบการบรรเทาปัญหาอันเกิดจากความยากจน จึงเป็นเงื่อนไขเบื้องต้น ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนในระยะยาว ปัจจุบันนี้ระบบบรรเทาปัญหาอันเกิดจากความยากจนเรียกกันทั่วไปว่า โครงการช่วยเหลือการคุ้มครองทางสังคม

World Bank (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2544: ระบบออนไลน์) กล่าวว่า โครงการช่วยเหลือการคุ้มครองทางสังคม หมายถึง การบริการของรัฐด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ การช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่คนจน คนด้อยโอกาส โครงการประกันสังคมที่รัฐจัดขึ้น โดยความร่วมมือของลูกจ้างและนายจ้าง และยังหมายถึงโครงการต่างๆที่เอกชนและกลุ่มประชาชนต่างๆจัดขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จำแนกองค์ประกอบของการสร้างโครงการความปลอดภัยทางสังคม ดังนี้

1. บริการสังคม (social services) เช่น การศึกษา สาธารณสุข การเคหะ การมีงานทำ การคุ้มครองรายได้ การคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน การบริการข่าวสารข้อมูลเพื่อสวัสดิภาพของประชาชน ดังนั้น การบริการสังคมอาจจำแนกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1.1 บริการพื้นฐาน เช่น การศึกษา การสาธารณสุข

1.2 บริการสิ่งอำนวยความสะดวกและปัจจัยจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น ที่อยู่อาศัย ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น

1.3 บริการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เช่น บริการของตำรวจ ข่าวสารเพื่อ สวัสดิภาพของประชาชน บริการของทหารในการรักษาความมั่นคงของประเทศ

2. การสงเคราะห์สังคม (social assistance) หรือถ้าเป็นการจัดการโดยรัฐก็มักจะเรียก “การประชาสงเคราะห์” (public assistance) การสงเคราะห์สังคมโดยรวมหมายถึง การบริการช่วยเหลือประชาชนที่มีปัญหาความเดือดร้อนและอยู่ในภาวะที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ผู้ให้ความช่วยเหลือมีทั้งภาครัฐและเอกชน หลักการให้ความช่วยเหลือนี้มักจะมีการทดสอบหรือตรวจสอบให้แน่ชัดเสียก่อนว่าผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นผู้เดือดร้อนจริงๆ เช่น คนที่ต้องประสบภัยไฟไหม้ น้ำท่วม พายุถล่ม เห็นได้ชัดว่าเดือดร้อนจริง เป็นต้น ในประเทศไทย คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติได้ให้ความหมายของการสังคมสงเคราะห์ว่าหมายถึงศาสตร์และศิลป์ในการป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน ทั้งที่ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ให้สามารถช่วยเหลือตนเองและสังคมได้

4. ประกันสังคม (social insurance) หรือ “โครงการความมั่นคงทางสังคม” (social security schemes) เป็นโครงการที่รัฐเป็นผู้จัดระบบและดำเนินงานเพื่อคุ้มครองป้องกันไม่ให้ประชาชนที่มีรายได้อาจได้รับความเดือดร้อนในการดำรงชีพ เนื่องจากประสบปัญหาทำให้ไม่สามารถทำงานเลี้ยงชีพได้ตามปกติ โดยผู้มีรายได้ต้องออกเงินสมทบ (contribution) เข้ากองทุนกลาง และได้รับประโยชน์ทดแทน (benefits) เมื่อประสบปัญหาในการเลี้ยงชีพ ปัญหาด้านสุขภาพ การคลอดบุตร ทูพพลภาพ เสียชีวิต ประสบอุบัติเหตุและโรคร้ายจากการทำงาน ชราภาพ ว่างาน และการมีบุตรที่ยังเลี้ยงตนเองไม่ได้

ดิเรก ปัทมศิริวัฒน์ และคณะ (2546: 13-14) ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงการออกแบบระบบ เกื้อกูลของสังคม สามารถเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ ทั้งโดยภาครัฐหรือองค์กรมหาชน หรือผสมผสานทั้งสองแบบ กล่าวตามหลักการระบบเกื้อกูลโดยภาครัฐมีความเข้มแข็ง เนื่องจากรัฐมีอำนาจการจัดเก็บภาษี มีเงินสนับสนุนไม่ขาดมือ และยังมีหน่วยงานราชการที่สนับสนุนทั่วประเทศ แต่การทำงานของรัฐมีจุดอ่อนหลายประการ อาทิเช่น ความไม่คล่องตัวของระบบราชการ ตอบสนองช้า การอิงกฎและระเบียบที่รัดกุมเข้มงวด และค่าบริหารจัดการสูง ระบบเกื้อกูลที่ดำเนินการโดยองค์กรสาธารณะ (non-profit public organization) มีความคล่องตัวกว่า ค่าใช้จ่ายการบริหารจัดการต่ำ แต่อำนาจและขอบเขตการทำงานจำกัด ปฏิบัติการในบางพื้นที่เฉพาะจุดหรือเฉพาะเรื่อง (มักดำเนินการในลักษณะนำร่อง จำกัดบางภูมิภาค) สำหรับโครงการของภาคเอกชน หรือองค์กรประชาชน มีข้อดีในแง่ความคล่องตัว ประชาชนมีส่วนร่วมและเข้าถึงได้ง่าย แต่มีข้อด้อยหลายประการ มีเงินน้อย ขอบข่ายการทำงานจำกัด อิงความสำเร็จของบุคคล (ผู้นำ) ซึ่งอาจจะไม่ยั่งยืน การออกแบบระบบความช่วยเหลือ สามารถทำได้หลาย 6 รูปแบบ ดังนี้

1. เป็นเงินหรือสินค้า (สงเคราะห์) ซึ่งจำเป็นสำหรับกลุ่มยากจนมาก
2. โครงการส่งเสริมการผลิต โดยการให้ปัจจัยการผลิต
3. การช่วยเหลือด้านตลาด เช่น การรับซื้อผลิตภัณฑ์ในราคาประกัน
4. การสร้างงานชั่วคราว
5. อบรมอาชีพระยะสั้น และให้เงินทุนสนับสนุน
6. การสนับสนุนด้านการศึกษา (ให้เยาวชนของครัวเรือนยากจนมีโอกาสเล่าเรียนฟรี การให้ทุนการศึกษา)

กล่าวได้ว่าการสร้างสวัสดิการรูปแบบใหม่ คือ ชุมชนได้จัดระบบสวัสดิการให้กับชุมชนเอง หรือเรียกอีกอย่างว่าการสร้างโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Nets) นั้นเอง ตลอดจนมาตรการเพิ่มพลังให้ประชาชน เป็นแนวคิดที่เน้นการเพิ่มขีดความสามารถให้คนจนและคนด้อยโอกาส เน้นการมีส่วนร่วมของประชาคม การทำงานเป็นเครือข่าย มากกว่าการ

สงเคราะห์และการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก

ตลอดจนแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคม สงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2545-2549 ให้ความหมาย โครงการคุ้มครองทางสังคม หมายถึง ระบบการจัดบริการเพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้ยากจน คนด้อยโอกาส รวมทั้งผู้ได้รับการเสี่ยงภัยต่าง ๆ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง โดยได้รับสิทธิพื้นฐานเท่าเทียมกับ ประชาชนทั่วไป การดำเนินงานทางด้านโครงการคุ้มครองทางสังคมนี้ภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาชนมีบทบาทในการบริหารหรือช่วยเหลือดังกล่าว

รูปแบบของการจัดสวัสดิการโดยชุมชน ตามแนวทางการสร้างโครงข่ายคุ้มครองทางสังคม กรณีศึกษา 11 โครงการ ของ องค์กร เพ็ชรประเสริฐ (2544: ระบบออนไลน์) มีดังนี้

1. กลุ่มออมทรัพย์น้ำขาว นำเอากำไรครึ่งหนึ่งจากการดำเนินงานการออมทรัพย์มาสร้างสวัสดิการต่างๆ โดยสวัสดิการที่ชัดเจนที่สุดคือการรักษาพยาบาลและฌาปนกิจ แต่กลุ่มน้ำขาวไม่มีนโยบายชัดเจนด้านสวัสดิการการผลิต

2. กลุ่มออมทรัพย์นาหว่าและคลองเปรี๊ยะได้แบ่งสรรกำไรประมาณร้อยละ 2-3 ของกำไรทั้งหมดมาจัดสวัสดิการ โดยพยายามครอบคลุมสวัสดิการด้านการผลิตและการค้าด้วย แต่ด้านหลักก็ยังคงเป็นด้านการรักษาพยาบาล และที่สมาชิกใช้สิทธิเบิกจ่ายมากที่สุดก็เป็นค่ารักษาพยาบาลโดยข้อเท็จจริง ทั้งสามกรณี การที่สมาชิกกู้เงินจากกลุ่มไป เงินกู้ของแต่ละราย ส่วนหนึ่งก็นำไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาการผลิตของครัวเรือน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า "สวัสดิการเงินกู้" เป็นการส่งเสริมด้านการผลิตโดยอ้อมอยู่แล้ว เพียงแต่กรณีของนาหว่าและคลองเปรี๊ยะมีการช่วยเหลือพิเศษเพื่อส่งเสริมการผลิตโดยตรง ทั้งนี้เพราะทั้งคลองเปรี๊ยะและนาหว่ามีกองทุนขนาดใหญ่พอที่จะทำเช่นนั้นได้ ขณะที่น้ำขาว กลุ่มออมทรัพย์แต่ละกลุ่มมีกองทุนขนาดเล็กเมื่อเทียบกับคลองเปรี๊ยะและนาหว่า

3. กรณีกลุ่มสังฆะออมทรัพย์ ของพระอาจารย์สุบิน ปณีโต จังหวัดตราด ได้ถอดแบบการจัดสวัสดิการมาจากครูชบ ยอดแก้ว คือ นำเอากำไรครึ่งหนึ่งไปจัดสวัสดิการ โดยเน้นการรักษาพยาบาลและฌาปนกิจ ยังไม่มีนโยบายที่จะส่งเสริมการผลิตและการค้าโดยตรง ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับกลุ่มน้ำขาว

4. กลุ่มออมทรัพย์ของคณงานอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่ ด้านหลักอยู่ที่สวัสดิการเงินกู้ กำไรจากดอกผลร้อยละ 60 เป็นเงินปันผล ที่เหลือร้อยละ 35 เป็นกองทุนเพื่อการพัฒนา ทั้งพัฒนาบุคลากรและกิจกรรม อีกร้อยละ 5 ทำร้านค้าสวัสดิการหรือการขายข้าวสารราคาถูกให้สมาชิก เหตุที่สวัสดิการของสมาชิกเน้นด้านเงินกู้และร้านค้าก็เนื่องจากสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลของคณงานมีอยู่แล้วในรูปของการประกันสังคมและกองทุนเงินทดแทน สวัสดิการที่กลุ่มจัดขึ้นจึงเป็น

การเติมเต็มส่วนที่ยังขาด โดยเฉพาะส่วนที่เป็นกองทุนพัฒนาสังคมที่ส่งเสริมการเคลื่อนไหวของ ขบวนการแรงงานอ้อมน้อย-อ้อมใหญ่

5. กลุ่มออมทรัพย์ ชุมชนพืชนครร่มเกล้า โซน 8 มีสวัสดิการฌาปนกิจ ร้านค้า สวัสดิการ และสวัสดิการเงินกู้ แต่ไม่มีสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล ส่วนสวัสดิการส่วนรวมมี กองทุนสาธารณประโยชน์ของชุมชนอยู่แล้ว

ข้อแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนเมืองและชุมชนชนบทคือ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเมืองไม่เน้นสวัสดิการรักษาพยาบาล อาจจะเป็นเพราะว่าคนส่วนหนึ่งเป็น ลูกจ้าง จึงได้สวัสดิการการรักษาพยาบาลจากระบบประกันสังคม ส่วนชุมชนชนบทส่วนใหญ่เป็น เกษตรกร ไม่มีระบบประกันสังคม จึงมีความต้องการสวัสดิการรักษาพยาบาล

6. ชุมชนนาโส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร จัดสวัสดิการชุมชนโดยเริ่มจากหน่วย ผลิตและบริการของชุมชนหมอยา ต่อมาก็เป็นหน่วยผลิตของโรงสีชมรมรักษารัฐชาติ สวัสดิการ ของชุมชนนี้มีทั้งสวัสดิการค่าน้ำยทางเศรษฐศาสตร์ คือ ส่วนที่ได้จากการบริโภคสินค้าราคาถูก การขายข้าวในราคายุติธรรม และมีสวัสดิการสังคมด้านรักษาพยาบาล ฌาปนกิจ ทุนการศึกษา และ การช่วยเหลือผู้ขาดผู้อุปการะและผู้พิการ ชุมชนนาโสมีการดำเนินกิจกรรมทั้งด้านการเงิน (ออม-ให้ กู้) การผลิต และการค้า ครบทั้งสามด้านของระบบทุนนิยม แต่ด้านหลักอยู่ที่การผลิตและการค้า เป็น ชุมชนที่ได้รับเงินจาก กองทุนการลงทุนเพื่อสังคม (Social Investment Fund :SIF) เข้าไปเสริมด้าน สวัสดิการต่างๆของชุมชนเหมือนกรณีนาหว้า คลองเปรี๊ยะ และน้ำขาว ปัญหาระยะยาวของระบบ สวัสดิการชุมชนนาโสก็คือ ยังต้องการทุนช่วยเหลือจากภายนอก

7. กลุ่มแม่หญิง เป็นกลุ่มการผลิตที่มีเครือข่ายกว้างขวาง ต้องสะสมทุนจากหน่วย ผลิตของผู้หญิงในจังหวัดต่างๆของภาคอีสาน ซึ่งมีเครือข่ายใหญ่ๆคือ กลุ่มพรรณไม้และกลุ่ม แพรพรรณ กลุ่มพรรณไม้ไม่ประสบความสำเร็จในการจัดสวัสดิการฌาปนกิจและการประกันชีวิต เพราะทรัพยากรและความพร้อมไม่เพียงพอ ต้องหยุดชะงักงั้นลงไป ทั้งๆที่ทางกลุ่มสมาชิกต้องการ หลักประกันทางด้านสุขภาพ กลุ่มแพรพรรณจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกได้ดีกว่ากลุ่มพรรณไม้ ทั้ง ในเรื่องการรักษาพยาบาลและฌาปนกิจ แต่ปริมาณสวัสดิการก็ยังจำกัด เนื่องจากเงินสวัสดิการนี้หัก มาจากส่วนแบ่งของกำไร กำไรของกลุ่มยังไม่มากพอที่จะเพิ่มปริมาณสวัสดิการได้

8. ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา เป็นกลุ่มที่ ดำเนินงานทั้งด้านการเงิน (ออมและให้กู้) การค้า และการผลิต ครบสามด้านของระบบทุนนิยม สวัสดิการสังคมที่จัดขึ้นมีสามด้าน คือ การรักษาพยาบาล ฌาปนกิจ และทุนการศึกษา กลุ่มนี้เริ่มจาก หน่วยการผลิต คือ ออมข้าว แล้วพัฒนาขึ้นมาจนครบสามด้าน ดูเหมือนจะจัดการได้ทั้งสามด้าน

เหมือนกลุ่มคลองเปรี๊ยะและนาหว่า ประสบการณ์ที่เหมือนคลองเปรี๊ยะ นาหว่า และน้ำขาว ก็คือ ไม่สามารถบริหารกิจการร้านค้าให้ประสบความสำเร็จ คืออยู่ได้เพียงปีเดียวก็ต้องล้มเลิกไป

อย่างไรก็ตาม เงินสวัสดิการสังคมส่วนใหญ่มาจากธนาคารหมู่บ้าน แต่ฐานะของธนาคารหมู่บ้านยังไม่เข้มแข็งนัก เงินที่ได้จากการดำเนินงานจึงยังคงมีน้อย ปริมาณสวัสดิการที่จัดให้แก่สมาชิกจึงอยู่ในระยะเริ่มต้น มีระดับต่ำกว่ากลุ่มนาหว่า คลองเปรี๊ยะ น้ำขาว และพระอาจารย์สุบิน

9. สถาบันการเงินชุมชน จังหวัดพะเยา เป็นสถาบันการเงินที่พัฒนามาจากหน่วยผลิต คือ การออมข้าว เพื่อแก้ปัญหาความขาดแคลนข้าวของบางครอบครัวในชุมชน ธนาคารข้าวได้รวมข้าวจากคนที่มียอดเพื่อจัดสรรให้ผู้ที่ขาดแคลนกู้ยืมไปใช้ ต่อมาก็พัฒนาขึ้นมาเป็นการออมเงินด้วย การออมเงินนำไปสู่การกู้ยืมเพื่อสวัสดิการเงินกู้ ต่อมาก็มีการระดมทุนโดยการทอดผ้าป่าเพื่อนำข้าวและเงินจากการทอดผ้าป่ามาจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อฌาปนกิจและกองทุนการศึกษาบุตรหลาน สวัสดิการของกลุ่มนี้จึงมีลักษณะที่อ่อนไหวเพราะไม่สามารถระดมทุนสวัสดิการได้แน่นอน

10. กลุ่มสุดท้ายคือ กลุ่มศิระะโฮโศก หากจะนับความรอบด้านและหลากหลายของสวัสดิการชุมชนแล้ว กลุ่มศิระะโฮโศกน่าจะจัดได้ว่าครบวงจรที่สุด เพราะมีทั้งด้านการผลิต การค้า การเงิน เทคโนโลยี และการจัดการที่เหมาะสม แต่กลับเป็นกลุ่มที่เน้นการพัฒนาวิถีชีวิตและลดการบริโภคนิยม เป็นกลุ่มชุมชนใหม่ที่ซ้อนชุมชนเดิม เพราะชุมชนศิระะโฮโศกไม่รับสมาชิกทุกคนเข้าสู่ชุมชนศิระะโฮโศก กิจกรรมด้านสวัสดิการทั้งหมดจึงจำกัดอยู่เฉพาะสมาชิกที่ผ่านการคัดเลือกเข้าสู่ชุมชนเท่านั้น ไม่ใช่สวัสดิการที่มุ่งจะให้ครอบคลุมทุกคนในชุมชน และไม่ได้มุ่งจะขยายสมาชิกให้ครอบคลุมทุกคนในชุมชน แบบแผนของศิระะโฮโศกจึงเป็นแบบแผนพิเศษ ไม่อาจจะนำไปใช้เป็นแบบทั่วไปได้ อย่างไรก็ตาม ผลจากกิจกรรมของศิระะโฮโศกก็มีส่วนที่ช่วยเหลือต่อชุมชนโดยส่วนรวมด้วย

4. ข้อวิจารณ์แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก

แนวความคิดทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับสวัสดิการ(Welfare) ดูออกจะผิดแผกไปจากความเข้าใจของคนทั่วไป กล่าวคือ นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมีความเชื่อว่า การจัดสวัสดิการ คือ การที่ประชาชนมีความพึงพอใจเพิ่มขึ้น จากการที่ได้บริโภคสินค้าในราคาที่ต่ำกว่าที่ตนพอใจจะจ่าย ตัวอย่าง เช่น ถ้าใครคนหนึ่งยินดีที่จะซื้อของชิ้นหนึ่งในราคา 100 บาท แต่ครั้งเมื่อซื้อจริงก็จ่ายเพียง 90 บาท เพราะของชิ้นนั้นลดราคา ภาษาเศรษฐศาสตร์จะบอกว่า ใครคนนั้นได้สวัสดิการมากกว่าเดิม 10 บาท นี่ก็หมายความว่า “สวัสดิการ” ในแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ (กระแส

หลัก) ถือเอาความพอใจของผู้บริโภคเป็นตัวกำหนด ไม่ได้ถือเอาคุณสมบัติของสินค้าที่จะทำให้เกิดผลดีหรือเสียทางกายภาพ หรือถ้าเป็นของที่กินเข้าไป ไม่ได้ถือเอาคุณสมบัติที่จะทำให้เกิดผลดีผลเสียต่อร่างกายโดยตรง แต่ถือเอาความเชื่อและความพอใจของผู้บริโภคเป็นสำคัญ

ถ้ามองสวัสดิการในแง่นี้ ดูเหมือนว่าอาจจะไม่จำเป็นต้องมาจัดระบบสวัสดิการอะไรให้ยุ่งยาก ปลดปล่อยให้กลไกตลาดมันทำงานอย่างเสรี เมื่อใดที่คนได้บริโภคสินค้าที่เท่ากับหรือต่ำกว่าราคาที่ดินขุดจะซื้อ สวัสดิการก็เกิดขึ้นได้แล้ว

แต่เนื่องจากปรัชญาความคิดเรื่องสวัสดิการมิได้ถูกผูกขาดอยู่เฉพาะนักเศรษฐศาสตร์ (กระแสหลัก) เท่านั้น จึงต้องพิจารณาสวัสดิการในหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพิจารณาสวัสดิการในมิติทางสังคม ที่เรียกกันว่า สวัสดิการสังคมหรือSocial Welfare ที่ไม่ได้พิจารณาสวัสดิการเพียงมิติของความพอใจของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่เป็นการพิจารณาความจำเป็นของสังคมโดยรวม เช่น การรักษาพยาบาลไม่เพียงเพื่อความต้องการและความพอใจของปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่เพื่อความจำเป็นทางสังคมที่ต้องทำให้คนในสังคมทุกคนมีสุขภาพดี หรือถ้าเป็นกรณีผู้ป่วยโรคติดคอ ก็มีความจำเป็นทางสังคมที่จะขจัดโรคนั้นหรือรักษาโรคนั้นให้หายไปจากผู้ป่วย สะกดกันมิให้ไปติดคอผู้อื่น เป็นต้น หรือถ้าเป็นการศึกษา นอกจากสนองความต้องการของปัจเจกบุคคลแล้ว ก็เป็นความจำเป็นของสังคมที่จะต้องทำให้คนมีความรู้เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ดังนั้น สังคมจึงเห็นกันว่า สวัสดิการจะต้องเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องเข้าถึง จะต้องได้รับ เพราะมันเป็นเรื่องของสิทธิพื้นฐานทางสังคม (social basic right) ของทุกคน ดังนั้น การจัดสวัสดิการ หมายถึง การสร้างความอยู่ดี กินดี มีสุข และมีสิทธิขั้นพื้นฐาน (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2544: ระบบออนไลน์) สอดคล้องกับ คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ (2545: ระบบออนไลน์) ที่ได้ให้ความหมายของ สวัสดิการสังคม (Social Welfare) หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ในระดับ มาตรฐาน โดยบริการดังกล่าวจะตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนา คุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึง และเป็นธรรม ทั้งในด้านการศึกษาที่ดี การมีสุขภาพอนามัย การมีที่อยู่อาศัย การมีงานทำ การมีรายได้ การมีสวัสดิการ แรงงาน การมีความมั่นคงทางสังคม การมีนันทนาการ และบริการทางสังคมทั่วไป โดยระบบบริการสังคมต้องคำนึง ถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิที่ประชาชนต้องได้รับและเข้ามามีส่วนร่วมใน ระบบการจัดบริการทางสังคม ในทุกระดับ ดังนั้น การจัดสวัสดิการการสังคมตามคำจำกัดความของ คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ และ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ ในข้างต้น จึงมีความหมายกว้าง คำจำกัดความของสวัสดิการของนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ที่ให้ความหมายของการจัดสวัสดิการสังคม เป็นเพียงแค่การตอบสนองความต้องการจำเป็นพื้นฐานของ

มนุษย์ด้วยทรัพยากรหรือสินค้าเท่านั้น

ดังนั้น จึงให้ความหมายของคำว่า การจัดสวัสดิการ ตามแนวทางการจัดโครงการช่วย
คุ้มครองทางสังคม หมายถึง หมายถึง การจัดสรรคุณค่าของทุนที่มีอยู่ในสังคม เช่น ทุนทางสังคม
ทุนธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ทุนทางสถาบัน ทุนมนุษย์ ฯลฯ เพื่อสร้างความอยู่ดีกินดี
มีสุข และมีสิทธิขั้นพื้นฐาน ประชาชนในสังคม โดยในอดีตมักเข้าใจว่าการจัดสวัสดิการต้องเป็น
หน้าที่ของรัฐ และในปัจจุบันการจัดสวัสดิการอาจทำโดยประชาชน ยกตัวอย่างการจัดสวัสดิการ
โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น การจัดสวัสดิการ โดยกลุ่มออมทรัพย์ การจัดสวัสดิการ โดยร้านค้า
ชุมชน และการจัดสวัสดิการ โดยกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น

หลักการ แนวความคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความยากจน

1. สภาพปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างในชนบทไทย

ปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้าง เป็นปัญหาของโครงสร้างในสังคมที่ทับซ้อน
อย่างหลากหลาย โครงสร้างดังกล่าวมีทั้งเป็นกรรม และไม่เป็นกรรมกับสมาชิกในชุมชน บางครั้ง
อาจเรียกปัญหาดังกล่าวว่า ปัญหาเชิงโครงสร้างหรือปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้าง ดังนั้น
เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาเชิงโครงสร้าง จึงศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับความยากจนเชิงโครงสร้างทาง
เศรษฐกิจ ดังนี้

แนวคิดของ วิทยากร เชียงกุล (2545: 1) ได้กล่าวถึงความยากจนเชิงเศรษฐกิจเป็น
ความยากจนในแง่ของรายได้ การวัดความยากจนใช้รายได้เป็นตัวชี้วัด มีวิธีวัด 2 ทางใหญ่ คือ

1. ความยากจนเชิงสัมบูรณ์ (Absolute poverty) คำนวณหารายได้ที่ประชาชนจะใช้
ยังชีพและดำรงชีวิตต่อไปได้ (มีอาหารกินก็แคลลอรี่ และเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นอื่น ๆ เช่น
ค่าเช่าบ้าน เสื้อผ้า เชื้อเพลิง ฯลฯ) และวัดว่าคนที่มียาได้ต่ำกว่า เส้นความยากจน โดยในปัจจุบัน
สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547: ระบบออนไลน์) ได้กำหนดเส้นความยากจน
เท่ากับ 1,242 บาทต่อคนต่อเดือน กล่าวคือ บุคคลใดมียาได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนถือว่าเป็นคน
ยากจนเชิงสัมบูรณ์

2. ความยากจนเชิงเปรียบเทียบ (Relative poverty) พิจารณาจากกระจาย
รายได้ ของ กลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคมเดียวกัน โดยแบ่งกลุ่มคนออกเป็น 5 กลุ่ม กล่าวคือ ชั้นของ
รายได้เฉลี่ย กลุ่มที่มีรายได้น้อยที่สุด 20 เปอร์เซ็นต์แรกจะถือว่าเป็นคนจน หรือจนมาก ชั้นของ
กลุ่มคนที่มีรายได้ 20 เปอร์เซ็นต์ ถัดมาจะถือว่าเป็นคนปานกลาง และกลุ่มคนที่มีรายได้ 20 เปอร์เซ็นต์
สุดท้ายถือว่าเป็นกลุ่มคนที่มีรายได้เฉลี่ยสูงสุด

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าปัญหาการกระจายรายได้เป็นปัญหาที่มีมุมมองได้ 2 ด้าน ในด้านแรกความไม่เท่าเทียมทางรายได้ (Income Inequality) เป็นการมองในเชิงเปรียบเทียบ หรือสัมพัทธ์ (Relative) แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างรายได้ของสมาชิกแต่ละรายในสังคม การเปลี่ยนแปลงของความไม่เท่าเทียมทางรายได้จะเป็นปัญหาหรือไม่ขึ้นอยู่กับมุมมองของสังคม (Social Subjective) ซึ่ง Adelman and Robinson (1989: online) ชี้ว่า トラบเท่าที่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ทุก ๆ คน มีสถานะที่ดีขึ้น (Pareto Optimum) สังคมโดยทั่วไปก็จะสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ได้ ในอีกด้านหนึ่ง สถานะความยากจน (Poverty Incidence) เป็นการมองในเชิงสัมบูรณ์ (Absolute) แสดงให้เห็นถึงสถานะที่สมาชิกบางรายในสังคมมีรายได้ต่ำกว่าระดับที่จำเป็นแก่การยังชีพ ทำให้ไม่สามารถดำรงชีวิต มีกิจกรรมหรือปฏิบัติงานได้ตามปกติ คู่มือผืนแล้ว ความยากจนน่าจะเป็นปัญหาของคนจนเท่านั้น แต่ในท้ายที่สุดแล้ว เมื่อปัญหาความยากจนรุนแรงขึ้นถึงระดับหนึ่ง ความยากจนจะไม่ใช้เพียงปัญหาของคนจนเท่านั้น แต่จะแปรเป็นปัญหา และภาระที่ทุก ๆ ฝ่ายในสังคมต้องแบกรับร่วมกัน

เป็นที่ทราบกันดีว่า ตลอดช่วง 3 - 4 ทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ก่อให้เกิดผลได้ และผลเสียแก่คนไทยทุกคนอย่างไม่เท่าเทียมกัน แม้แนวโน้มของสัดส่วนของคนจนในจำนวนประชากรทั้งหมดจะลดลงในช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจ แต่ปัญหาความไม่เท่าเทียมทางรายได้ก็มีได้มีแนวโน้มในลักษณะเดียวกัน ในช่วงสั้น ๆ ก่อนเกิดวิกฤตความไม่เท่าเทียมทางรายได้มีแนวโน้มจะดีขึ้นในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจที่การขยายตัวทางเศรษฐกิจชะงักอยู่เป็นบางช่วง และมีการขยายตัวเพียงเล็กน้อยในภายหลัง ปัญหาความไม่เท่าเทียมทางรายได้ก็มีแนวโน้มที่แย่ลง ซึ่งให้เห็นว่าการกระจายผลได้และผลเสียในเศรษฐกิจไทยมีโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมกับผู้มีรายได้น้อยมาโดยตลอด

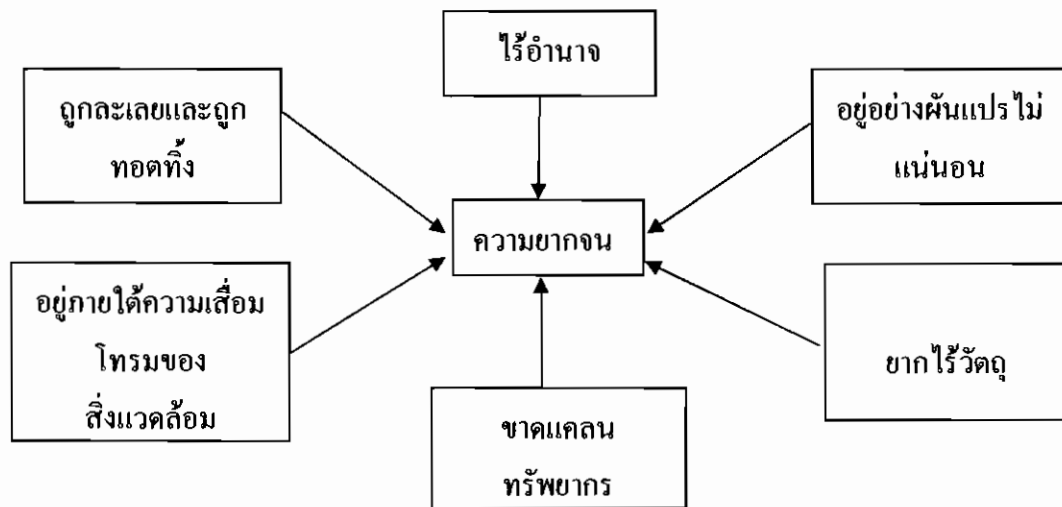
การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีความสำคัญในเชิงสวัสดิการทางเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามงานศึกษาทางด้านความไม่เท่าเทียมทางรายได้ที่ผ่านมายังมีน้อย และวิธีการศึกษาก็ยังจำกัดอยู่กับดัชนีเพียงไม่กี่ตัว และยังไม่ได้มีการวิเคราะห์เจาะลึก และใช้ประโยชน์จากดัชนีเหล่านั้นอย่างเต็มที่ เอกสารฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอแนวคิดในการเลือกใช้ดัชนีต่าง ๆ ที่ใช้วัดปัญหาความไม่เท่าเทียมทางรายได้ วิธีการคำนวณระดับความไม่เท่าเทียมทางรายได้โดยดัชนีบางตัวที่นิยมใช้กันคือ Gini, theil และ Shorrocks และท้ายที่สุดเป็นแนวทางในการใช้ประโยชน์จากดัชนี Shorrocks อย่างเต็มที่

นำเสนอแนวทางการใช้ประโยชน์จากดัชนี Shorrocks ทั้งในแง่การแยกวิเคราะห์เป็นกลุ่มย่อย และการวิเคราะห์ในเชิงพลวัต การแยกวิเคราะห์ในสองลักษณะนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการตัดสินใจในเชิงนโยบาย

การวัดความไม่เท่าเทียมทางรายได้จะให้ความสำคัญทั้งกับคนจนและคนที่ไม่จน นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมด้วยว่า เกิดจากการโยกย้ายถ่ายเทของรายได้ระหว่างคนกลุ่มใด

ดัชนีที่ใช้ในการวัดความไม่เท่าเทียมทางรายได้กันมากคือ Gini Coefficient, Theil Entropy Index และ Shorrocks Class of Indices

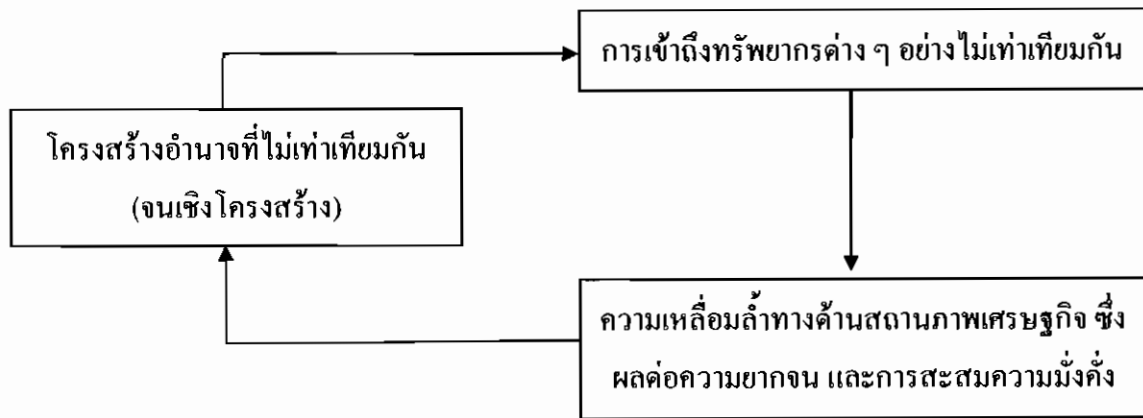
แนวคิดของ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538: 83-85) กล่าวว่า วิกฤตความยากจนทางเศรษฐกิจ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ โครงสร้างอำนาจและการแบ่งสรรทรัพยากรในสังคม ที่มีลักษณะไม่เท่าเทียมกันอย่างมาก ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์การเมืองเสนอให้มองปัญหาความยากจนอย่างกว้างขวาง นอกจากคนยากจนจะมีชีวิตอยู่อย่างทุกข์ยากหลาย ๆ ด้านแล้ว ที่สำคัญที่สุดคือ คนจนจึงไร้สิทธิ ไร้เสียง ไม่อาจเข้าถึงอำนาจทางการเมือง และยังมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจกับพ่อค้าที่ดิน นายจ้างนายทุนเงินกู้ และหน่วยงานของรัฐอีกด้วย ความทุกข์ยากทำให้ผู้ยากไร้หมดพลังที่จะสร้างองค์การการเมืองของตนขึ้นมา สถานการณ์จึงอยู่ในลักษณะที่สิ้นหวังอย่างสิ้นเชิง ปรากฏการณ์ทั้งหมดนี้เกี่ยวโยงกันอย่างเป็นระบบ ดังภาพ 5-6 ดังนี้

โดยที่ สัญลักษณ์ \longrightarrow แสดงถึง อิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อความยากจน

ภาพ 5 หลายมิติแห่งความทุกข์ยากของประชาชน

ที่มา : ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538: 84)

โดยที่ สัญลักษณ์ \longrightarrow แสดงถึง อิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลคือความยากจน

ภาพ 6 สาเหตุของความยากจน และความเหลื่อมล้ำทางสังคม

ที่มา: ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2538: 85)

แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างข้างต้นสอดคล้องกับ Riddell et, al. (1867: 21) ซึ่งได้กล่าวถึงแนวคิดของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) หรือมาร์กซ์ ซึ่งมาร์กซ์มีความเชื่อว่าวิธีการผลิตตามแบบของระบบทุนนิยมหรือ ของสังคมยังต้องถูกประกอบแต่งขึ้น โดยโครงสร้างพิเศษหรือโครงสร้างส่วนบน (superstructure or upper structure) โดยโครงสร้างพิเศษนี้จะประกอบไปด้วย แนวความคิด สถาบัน และอุดมการณ์ของสังคมรวมถึงกฎหมาย การเมือง วัฒนธรรม จริยธรรม ศาสนา ศิลธรรม สุนทรียภาพ ศิลปะ ประชญา และอื่น ๆ วัตถุประสงค์ของโครงสร้างพิเศษก็คือทำหน้าที่สนับสนุน ค้ำยัน สอดประสาน และส่งเสริมฐานทางเศรษฐกิจของสังคม เช่น เศรษฐกิจระดับศักดินา มีการจัดระเบียบการผลิตในแบบวิธีของศักดินาและมีสถาบันต่าง ๆ มีโครงสร้างทางชนชั้นและโครงสร้างพิเศษแบบศักดินา ภายในกรอบความคิดด้านทฤษฎีความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของมาร์กซ์เมื่อเขานำไปใช้เป็นข้ออ้างทางเหตุผลก่อนข้างจะอ้างอย่างครอบจักรวาลได้กับทุกสังคมที่เคยเกิดขึ้นตามบันทึกทางประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน โดยอ้างว่า เมื่อใดที่พลังในการผลิตเปลี่ยนแปลงก็จะทำให้ความสัมพันธ์ในการผลิต ซึ่งก็คือโครงสร้างทางชนชั้นเกิดความเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยความเปลี่ยนแปลงตามกันไปนี้จะก่อให้เกิดแบบวิธีการผลิตอย่างใหม่ และพร้อมกันนั้นก็เกิดการพัฒนาคโครงสร้างพิเศษที่มีลักษณะเฉพาะอย่างใหม่ตามไปด้วย ความเปลี่ยนแปลงในแต่ละสังคมเป็นไปภายใต้บริบทหรือสภาพการณ์ (context) ของสังคมนั้น บริบทที่ว่าก็คือมีการต่อสู้ทางชนชั้นเกิดขึ้น เนื่องด้วยชนชั้น

ที่แตกต่างกันย่อมจะมีผลประโยชน์และวิสัยทัศน์ที่แตกต่างกัน และนำไปสู่การแข่งชิงอำนาจเหนือองค์การในการผลิต หรือเป็นผู้ที่อยู่เหนือกว่าในการจัดระเบียบการผลิต และท้ายสุดก็คือยึดอำนาจเพื่อเป็นใหญ่ในสังคม และเป็นที่เข้าใจได้อีกว่าชนชั้นดั้งเดิม จะพยายามต่อสู้และขัดขืนเพื่อปกป้องแบบวิธีการผลิตแบบเก่า ๆ ของตนไว้ให้ถึงที่สุดส่วนชนชั้น หรือคนรุ่นใหม่ ก็จะพยายามต่อสู้เพื่อโค่นล้มอำนาจเก่า ๆ ซึ่งในที่สุดคนรุ่นใหม่จะได้เข้าไปทำการเปลี่ยนแปลงสังคมต่อไป

ประเวศ วสี (2543: ระบบออนไลน์) กล่าวถึงสภาพปัญหาเชิงโครงสร้างในสังคมไทยไว้อย่างหลากหลาย และยังชี้ให้เห็นว่าตัวแปรเชิงโครงสร้างอย่างน้อย 10 ประการ ที่ทำให้คนไทยยากจน หรือมีปัญหา ดังนี้

1. ทักษะคิดผิด ๆ ของสังคมที่รังเกียจคนจน คิดว่าคนจนเพราะเวรกรรมในชาติก่อน ทักษะที่รังเกียจการคนจนใช้แรงงาน เช่น การแต่งตัวแบบสกปรก และมอซอ ฯลฯ
2. โครงสร้างทางกฎหมายที่ให้อำนาจต่อคนรวยและรัฐมากกว่าคนจน
3. โครงสร้างการใช้ทรัพยากรที่รัฐ ไปรวบเอาสิทธิในทรัพยากรชุมชน
4. ระบบการศึกษาของรัฐที่มุ่งผลิตคนไปรับใช้ธุรกิจ และต่างประเทศที่เอาเปรียบคนไทย
5. ระบบการธนาคารที่ส่งเสริมคนรวยให้เอาเปรียบคนจน
6. ระบบการสื่อสารที่มุ่งประโยชน์ทางธุรกิจ ทำให้เกิดวัฒนธรรมบริโภคนิยม
7. ระบบราชการที่รวมศูนย์อำนาจเพื่อคนส่วนน้อย
8. การกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศที่ใช้อุทธรศาสตร์สร้างความร่ำรวยให้คนกลุ่มน้อย
9. ระบบการเมืองที่เป็นตัวแทนของผู้เอาเปรียบเทียบสังคม
10. สังคมอ่อนแอ ขาดการรวมกลุ่มร่วมกันคิด ร่วมกันทำให้มีพลังเข้าใจปัญหา ดังนั้น ถ้าไม่ถอน โครงสร้างนี้ออกก็จะแก้ไขปัญหาความยากจนได้ยาก ซึ่งแนวทางแก้ไขปัญหาคือปรับโครงสร้างให้เหมาะสม ดังนี้

1. การปรับทักษะเกี่ยวกับคนจน
2. นโยบายเพื่อคนจน
3. การปฏิรูปกฎหมายเพื่อคนจน
4. องค์กรของคนจน
5. สิทธิในการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นธรรม
6. ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นธรรม
7. ธุรกิจเพื่อคนจน

8. ธนาคารเพื่อคนจน

9. ปฏิรูประบบราชการ โดยเฉพาะการงบประมาณเพื่อคนจน

10. สื่อเพื่อคนจน

เมื่อพิจารณาถึงปัญหาเชิงโครงสร้างหรือปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างสามารถจำแนกได้ 2 นัย ดังนี้

1. ความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดจากการที่คนยากจนเข้าไม่ถึงโครงสร้างในสังคมที่เหมาะสมที่มีผลทำให้ขาดศักยภาพในการดำรงชีวิต เช่น การเข้าไม่ถึงโครงสร้างทางการศึกษาที่เหมาะสมอาจจะทำให้ขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ การเข้าไม่ถึงโครงสร้างทางสังคมของชุมชนทำให้การขาดการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมในชุมชน เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวนำไปสู่ปัญหาความยากจนทางเศรษฐกิจ

2. ความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดจากการที่คนยากจนอยู่ภายใต้โครงสร้างที่ไม่เหมาะสม อันส่งผลต่อการสิทธิและประโยชน์ที่พึงจะได้รับ กรณีของเศรษฐกิจ ฌรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2548: สัมภาษณ์) ได้ยกกรณีตัวอย่างกรณีของปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกิดจากโครงสร้างของตลาดในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีโครงสร้างของตลาดที่แข่งขันไม่สมบูรณ์จะส่งผลกระทบต่อการจัดสรรทรัพยากรในตลาดก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ กรณีของตลาดสินค้าเกษตรที่เกษตรกรเป็นผู้ขายและตลาดปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรเป็นผู้ซื้อ ลักษณะของ โครงสร้างของตลาดส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อเกษตรกร กล่าวคือเกษตรกรในชนบทของไทยจำนวนมากขายสินค้าให้กับผู้ซื้อน้อยราย ส่งผลให้เกษตรกรต้องถูกกดราคาให้ต่ำ และในทางตรงกันข้ามหากเกษตรกรจะเป็นผู้ซื้อ เช่น การซื้อปัจจัยการผลิต หรือการซื้อสินค้าอุปโภคและบริโภค เกษตรกรต้องซื้อสินค้าเหล่านั้นจากผู้ขายน้อยรายยอมทำให้ถูกเอาเปรียบในเรื่องของราคา ในกรณีเช่นนี้สะท้อนถึงการที่คนจนตกอยู่ในโครงสร้างของสังคมที่ไม่เหมาะสม ทั้งนี้เพราะว่าในสังคมมีโครงสร้างที่ทับซ้อนกันอยู่หลากหลาย

อานันท์ กาญจนพันธ์(2544: 233) ได้เสนอแนวคิดเรื่องการจัดการเชิงซ้อน (Multiple Systems of Management) เพื่อให้เป็นทางเลือกเชิงนโยบายให้กับรัฐบาล โดยเฉพาะนโยบายเกี่ยวกับกับทรัพยากร ด้วยการเสนอให้รัฐบาลหันมาให้ความสำคัญกับสิทธิของชุมชนหรือประชาชนที่ควรจะได้รับอย่างเหมาะสม อันเนื่องมาจากประชาชนในสังคมเผชิญกับโครงสร้างที่ทับซ้อนกันอย่างหลากหลายในระดับมหภาค ชุมชน ครัวเรือน และปัจเจกบุคคล(วิทยากร เชียงกุล, 2545: 3)

ดังนั้น จึงสรุปว่าปัญหาความยากจน มิได้จำกัดเฉพาะความขัดสนทางเศรษฐกิจหรือด้านรายได้แต่อย่างใดแต่ยังครอบคลุมถึงความยากจนเชิงโครงสร้าง ที่เกิดจากความขัดสนใน

หลาย ๆ ด้าน ที่ทำให้ขาดคนจนขาดอำนาจ โอกาส และศักดิ์ศรี ซึ่งจะส่งผลให้ขาดศักยภาพในการดำรงชีวิต เช่น การขาดโอกาสทางการศึกษา การขาดการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วม การขาดข้อมูลข่าวสารหรือความรู้ในการประกอบอาชีพ การมีภาระการพึ่งพาสูง การที่ไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐ ฯลฯ ซึ่งนำไปสู่ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม (สศช., 2546: ระบบออนไลน์)

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ(2545: 13-14) นิยามความยากจนเพื่อให้ครอบคลุมความยากจน ทางความจนเชิงเศรษฐกิจ และความจนเชิงโครงสร้าง โดยเห็นความยากจนจำแนกได้ 4 มิติ ดังนี้

1. จนทรัพย์สิน คือ ความจนตามความหมายเดิม คือ มีรายได้น้อย ขาดวัตถุดิบจำเป็น
2. จนโอกาส คือ ไม่มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษา ไม่มีโอกาสที่จะเข้าถึงบริการสาธารณะ เช่น การรักษาพยาบาล ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น ไม่มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและปัจจัยการผลิตในสังคม จนโอกาสจึงมีความหมายกว้าง และเป็นตัวแปรที่จะนำไปสู่การจนทรัพย์สินในที่สุด
3. จนอำนาจ คือ ไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียง ไร้อำนาจต่อรอง ไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง และได้รับผลจากการกระทำของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า ไม่ว่าจะอำนาจรัฐหรืออำนาจทุน จนอำนาจเป็นเรื่องมิติทางการเมือง เป็นผลที่เกิดจากความสัมพันธ์ไม่เสมอภาคในสังคม
4. จนศักดิ์ศรี คือ การที่ถูกเหยียดหยาม ไม่เป็นยอมรับของสังคมไร้ศักดิ์ศรีในสายตาของคนในสังคม ได้รับการปฏิบัติในสังคมอย่างไม่เสมอภาค เช่น การเหยียดผิว เหยียดเชื้อชาติ เหยียดหยามอาชีพ เป็นต้น

จากการศึกษาทฤษฎีระบบสรุปได้ว่าปัญหาเชิงโครงสร้าง คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวแปรบริบทของหน่วยระบบหนึ่ง ๆ การทำงานของหน่วยระบบอยู่ภายใต้บริบท พื้นผิวบริบทจะหลุดกลายเป็นปัจจัยนำเข้า(Input) ดังนั้นบริบทเสมือนหนึ่งเป็นโครงกรอบ ดังนั้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัญหาเชิงโครงสร้างหรือปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้าง และความจนเชิงเศรษฐกิจว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร ตัวไหนเป็นตัวเหตุและตัวไหนเป็นตัวแปรผล หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความยากจนเชิงเศรษฐกิจอาจจะมีสาเหตุเกิดจากความจนเชิงโครงสร้าง หรือความยากจนเชิงโครงสร้างก็มีสาเหตุเกิดจากความจนเชิงเศรษฐกิจ หากใช้ทฤษฎีระบบของ เฉลียว บุรีภักดี มาเป็นเกณฑ์ในวิเคราะห์ร่วม พบว่า การเป็นตัวแปรเหตุและตัวแปรผลของปัญหาความยากจนทางเศรษฐกิจ และความยากจนเชิงโครงสร้างขึ้นอยู่กับระบบของปัญหาความยากจนที่พิจารณาอยู่บนมิติเวลาหรือ เวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น ประชาชนในชุมชน ก. มีรายได้น้อยต่ำ เนื่องจากประชาชนส่วนมีการศึกษาน้อยเพราะไม่มีโอกาสเข้าถึงโครงสร้างการศึกษาที่เหมาะสม จะเห็นได้ว่าความ

ขาดงานเชิงโครงสร้าง คือ การขาดโอกาสเข้าโครงสร้างการศึกษาที่เหมาะสม เป็นเหตุให้เกิดปัญหาความขาดงานทางเศรษฐกิจ คือ การมีรายได้น้อยค่า หรือ ประชาชนในชุมชน ข. ขาดโอกาสในการเข้าถึงโครงสร้างการศึกษาที่เหมาะสมเนื่องจากมีรายได้น้อยค่า จะเห็นได้ว่าความขาดงานเชิงเศรษฐกิจ คือ การมีรายได้น้อยค่า เป็นเหตุให้ประชาชนเกิดความขาดงาน หรือปัญหาเชิงโครงสร้าง คือ ขาดโอกาสเข้าถึงโครงสร้างการศึกษาที่เหมาะสม ดังที่ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ(2544: 27) ได้กล่าวไว้ว่าประเด็นปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่หาข้อยุติไม่ได้ แต่ในทางที่ตีการศึกษาความขาดงานควรศึกษาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและความขาดงานเชิงโครงสร้างไปพร้อม ๆ กัน และการศึกษาควรมองมุมกว้างให้ครอบคลุม ถึงจะเคราะห์ปัญหาความขาดงานและการแก้ไขปัญหาคอนจนได้

จากแนวความคิดในข้างต้นพอสรุปได้ว่าโครงสร้างส่วนบน มีบทบาทในการกำหนดโครงสร้างของสังคม เช่น ผู้มีอำนาจการเมืองที่กำหนดนโยบายเศรษฐกิจโลก เช่น นโยบายการเปิดเสรีทางการค้า นโยบายการเปิดเสรีทางการเงิน นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น เปิดโอกาสให้นายทุนหรือผู้ที่มีอำนาจเหนือตลาดสามารถผูกขาดทางเศรษฐกิจโลกได้ เป็นต้น กล่าวได้ว่าโครงสร้างของตลาดในระบบเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งถูกกำหนดจากโครงสร้างส่วนบน ตลอดจนความสัมพันธ์ของการผลิต และพลังการผลิตในระบบเศรษฐกิจถูกกำหนดจากโครงสร้างส่วนบนด้วยเช่นกัน

2. ความขาดงานเชิงโครงสร้างที่เกิดจากโครงสร้างของตลาดที่ไม่เป็นธรรม

เพื่อให้เข้าใจถึงประเด็นความขาดงานเชิงโครงสร้างที่เกิดจากโครงสร้างของตลาดที่ไม่เป็นธรรม เช่น ตลาดผูกขาด ตลาดผู้ขายน้อยราย และตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างของตลาดในระบบเศรษฐกิจ ตามแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ วัน รักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2543 : 37) โครงสร้างตลาดในระบบเศรษฐกิจ ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ตลาดที่มีการแข่งขันสมบูรณ์ (perfectly competitive market) และตลาดที่มีการแข่งขันไม่สมบูรณ์ (imperfectly competitive market) ตลาดที่มีการแข่งขันไม่สมบูรณ์ (imperfectly competitive market) ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ ตลาดที่มีการผูกขาดแท้จริง(Pure Monopoly) ตลาดที่มีผู้ขายน้อยราย(Oligopoly) และตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด(Monopolistic Competition)

Clarkson and Miller (1985: 59) และวารภรณ์ ปัญญาวดี (2539: 161-162) ได้แสดงการวัดโครงสร้างการผูกขาดโดยวัดอำนาจในการผูกขาด monopoly power กล่าวคือ ผู้ผูกขาดสามารถตั้งราคาขายสินค้าสูงกว่าต้นทุนเพิ่ม(Marginal Cost:MC)นี้ ถือว่ามีอำนาจผูกขาดในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ $P=MC$ ดังนั้น ในปี ค.ศ. 1934 Abba Lerner ได้คำนวณ การกำหนด

ราคาเหนือต้นทุนเพิ่ม markup pricing ในการวัดอำนาจในการผูกขาด ซึ่งเรียกกันว่า Lerner 's Degree of Monopoly Power ดังนี้

$$L = \frac{P - MC}{P} = \frac{1}{|ED|} \quad (2.10)$$

กำหนดให้

P	แทน	ราคาสินค้าในตลาด(Price)
MC	แทน	ต้นทุนเพิ่ม(Marginal Cost)
ED	แทน	ความยืดหยุ่นของอุปสงค์(Elasticity Of Demand)

โดยที่ Lerner index (L) จะมีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 ถ้าค่า L มีค่าสูงก็แสดงว่าผูกขาดมีอำนาจในการผูกขาดสูง

วารกรณ์ ปัญญาวดี (2539 :162) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าความสามารถในการกำหนดราคาให้เหนือต้นทุนเพิ่มนั้นขึ้นอยู่กับความยืดหยุ่นของอุปสงค์ หากอุปสงค์มีความยืดหยุ่นน้อย ผู้ผูกขาดยังมีอำนาจเหนือตลาด หรือกำหนดราคาได้สูงกว่าต้นทุนเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ดังนี้

จากสมการ 2.10 แสดงความสัมพันธ์ในรูปของราคาขายสินค้าโดยตรง ดังนี้

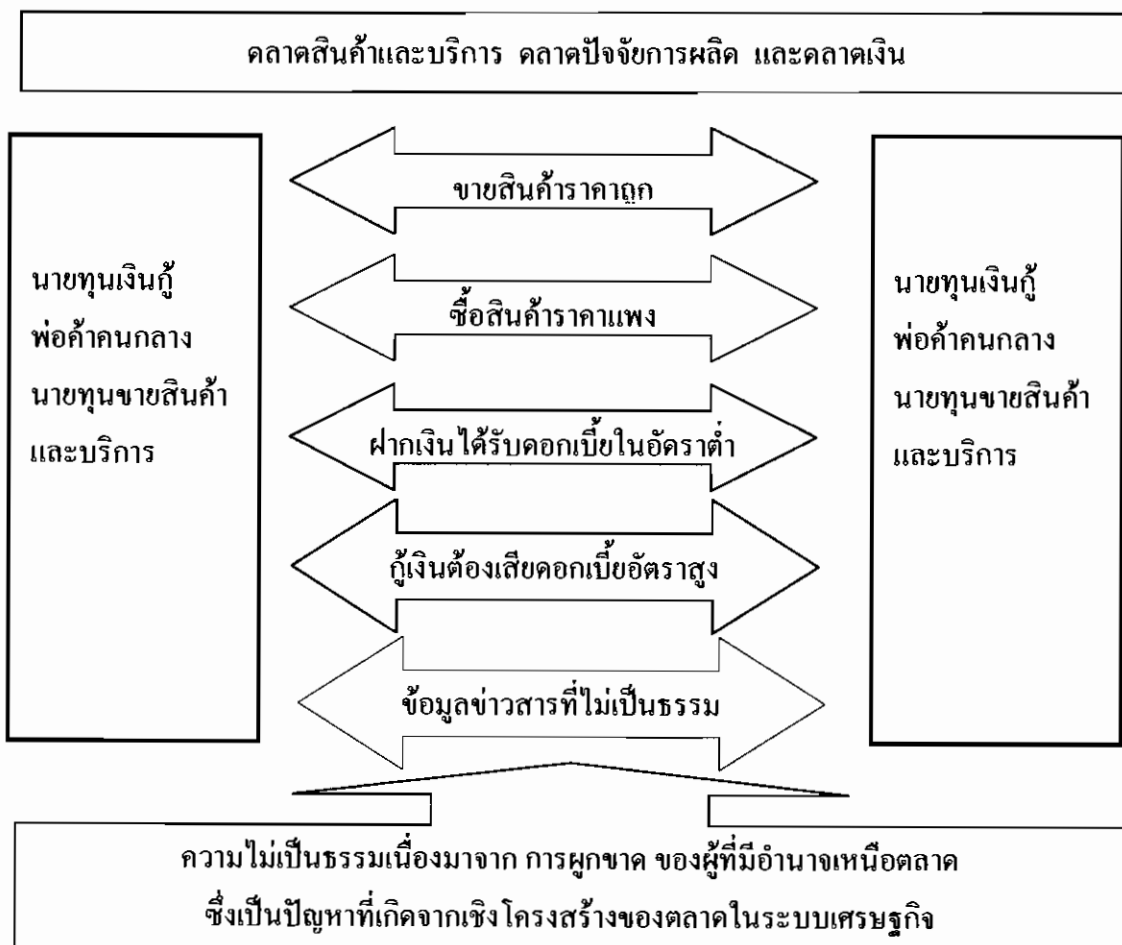
$$P = \frac{MC}{1 - \frac{1}{|ED|}} \quad (2.11)$$

โดยที่ผู้ผูกขาดจะทำการผลิตในส่วนของอุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นสูง นั่นก็คือ $|ED| > 1$ ดังนั้นการ mark up นี้มีค่ามากกว่า 1 ตัวอย่างเช่น สมมุติ $ED = -4$ และ $MC = 9$ บาทต่อหน่วย ราคาขายของผู้ผูกขาดรายนี้จะเท่ากับ

$$\begin{aligned} P &= \frac{9}{1 - \frac{1}{4}} \\ &= 12 \end{aligned}$$

นั่นก็คือ ราคาขายของผู้ผูกขาดจะเท่ากับ 12 บาท โดยส่วนที่ mark up เหนือต้นทุนเพิ่มจะเท่ากับ 3 บาท ($\frac{9}{1-0.25} = \frac{4}{3}$ เท่าของต้นทุนเพิ่ม) เมื่อเปรียบเทียบกับราคาขายในตลาดแข่งขัน ($P=MC=9$) จะเห็นว่าผู้ผูกขาดมีอำนาจทางการตลาด (market power) ซึ่งสามารถตั้งราคาขายสูงกว่าต้นทุนเพิ่มได้

จรัส มินสกุล (2546: 21) กล่าวในประเด็นนี้ว่า จากการศึกษาโครงสร้างของตลาดในระบบเศรษฐกิจ พบว่าในความเป็นจริงโครงสร้างตลาดในระบบเศรษฐกิจ มีโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้มีการผูกขาดในทุกตลาด กล่าวคือ ตลาดสินค้า ตลาดปัจจัยการผลิต และตลาดเงิน การมีอำนาจเหนือตลาดจะสร้างความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจ สรุปเป็นภาพ ดังนี้

ภาพ 7 ปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างเนื่องโครงสร้างของตลาดในระบบเศรษฐกิจ

ที่มา : จรัส มินสกุล (2546 : 21)

จากภาพ 7 จะเห็นได้ว่าชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนในชนบท ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่แวดล้อมไปด้วยนายทุนผูกขาดหรือมีอำนาจเหนือตลาด ทำให้ต้องถูกเอาเปรียบในทุกตลาดในระบบเศรษฐกิจ กล่าวคือ ชาวบ้านที่ซื้อสินค้าและบริการจากนายทุนผูกขาดต้องซื้อสินค้าและบริการในราคาสูง เช่น ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ชาวบ้านที่จะขายสินค้าและบริการให้นายทุนผูกขาดมักจะถูกกดราคา เช่น สินค้าเกษตร ชาวบ้านที่กู้ยืมเงินนอกระบบต้องแบกรับดอกเบี้ยสูง แต่ในขณะที่เดียวกันหากจะฝากเงินกับธนาคารพาณิชย์ก็ได้รับดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำ และข้อมูลข่าวสารที่ชาวบ้านได้รับผ่านสื่อส่วนใหญ่เป็นข้อมูลข่าวสารที่ได้รับการสนับสนุนจากนายทุนที่สนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนซื้อหรือขายสินค้า เป็นต้น ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากโครงสร้าง มีอยู่ 3 แนวทาง คือ 1) การปรับโครงสร้างให้เอื้อต่อการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเสมอภาค เช่น การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความไม่เป็นธรรมอย่างเคร่งครัด การออกกฎหมายใหม่เพื่อให้คนส่วนใหญ่เข้าไปเป็นเจ้าของทรัพยากร 2) รื้อหรือทำลายโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมเหล่านั้นให้หมดไป เช่น การปฏิวัติออกกฎหมายใหม่ การล้มล้างระบบเศรษฐกิจแบบเก่าเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ การออกกฎหมายเพื่อจัดสรรทรัพยากรใหม่ เป็นต้น และ 3) การบรรเทาปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น การรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังหรืออำนาจต่อรองมีหลายรูปแบบ เช่น การรวมกลุ่มไม่เป็นทางการ สหกรณ์ เป็นต้น

ดังนั้น กล่าวได้ว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริเป็นองค์กรการเงินที่เข้าไปบรรเทาหรือ แก้ปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนที่เกิดจาก โครงสร้างของตลาดเงินที่ไม่เป็นธรรมกับชาวบ้าน โดยชาวบ้านที่มีความเดือดร้อนเรื่องการขาดแคลนเงินทุนเพื่อเป็นฐานรองรับการผลิตและการบริโภคในชุมชน ส่งผลให้ชาวบ้านต้องพึ่งการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้นอกระบบที่เสียดอกเบี้ยสูง (วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์; อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์) สาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินที่เป็นธรรม คือ ขาดความรู้ ขาดประสบการณ์ และหลักทรัพย์ค้ำประกันเพียงพอที่จะไปกู้ยืมเงินกับสถาบันการเงินที่เป็นธรรม

นอกจากนั้น สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2548: ระบบออนไลน์) ได้กล่าวถึงความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์ ดังนี้

1. สหกรณ์” (Cooperatives)

สหกรณ์ คือ “ องค์กรของบรรดาบุคคล ซึ่งรวมกลุ่มกันโดยสมัครใจในการดำเนินวิสาหกิจที่พวกเขาเป็นเจ้าของร่วมกัน และควบคุมตามหลักประชาธิปไตย เพื่อสนองความต้องการ (อันจำเป็น) และความหวังร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม”

“สหกรณ์” ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 หมายความว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542

ดังนั้น สหกรณ์จึงตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่แก้ปัญหาในด้านการทำมาหากินที่เหมือนกันหรือคล้ายๆ กัน หรือความต้องการบริการที่เหมือนกันและเป็นปัญหาที่สมาชิกแต่ละคนไม่สามารถแก้เองได้ตามลำพัง หรือตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินการ ให้สมาชิกได้รับประโยชน์ในการประกอบอาชีพของตนมากกว่าที่แต่ละคนเคยได้จากการดำเนินกิจการเองตามลำพัง

2. สถานภาพสหกรณ์

2.1 สหกรณ์เกิดขึ้นได้ เมื่อมีการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ต่อนายทะเบียนสหกรณ์ หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์ที่ได้รับมอบหมายเท่านั้น

2.2 เมื่อจดทะเบียนแล้ว สหกรณ์มีสถานภาพเป็น “นิติบุคคล”

2.3 สหกรณ์เป็นนิติบุคคลในภาคเอกชน ไม่สังกัดส่วนราชการใดๆ

3. ทำไมต้องมีการจัดตั้งสหกรณ์

3.1 สหกรณ์เป็นที่รวมของผู้มีปัญหาคล้ายๆ กัน คนที่รู้ปัญหาดี คือ ตัวผู้มีปัญหานั้นเอง ฉะนั้น การแก้ปัญหาได้ดีที่สุดก็คือการรวมคนที่มียุขานั้นมาช่วยกันแก้ไข

3.2 สหกรณ์เป็นองค์การที่มีกฎหมายรองรับ เป็นนิติบุคคลที่ถาวร เป็นอิสระมีส่วนราชการเข้าไปช่วยเหลือสนับสนุนตามความจำเป็น

3.3 สหกรณ์มีวิธีการแบ่งผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยธรรม เป็นแบบของสหกรณ์โดยเฉพาะ มีลักษณะที่สมาชิกเป็นเจ้าของ และผู้ใช้บริการในขณะเดียวกัน

4. ประโยชน์ที่จะได้รับจากสหกรณ์

4.1 การรวมกันเป็นสหกรณ์ ทำให้มีผลในการต่อรองทั้งในด้านการซื้อและการขายสินค้า ที่สมาชิกผลิตได้ และฝึกคนให้รู้จักการพึ่งตนเอง

4.2 ทำให้ชุมชนมีความสามัคคี ประองคอง อันจะนำความเจริญมาสู่ประเทศชาติได้ สหกรณ์ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการอยู่ร่วมกันโดยสันติ การสหกรณ์เป็นวิธีการที่ผู้มชู่ผู้ที่ยากจนให้มีฐานะดีขึ้น โดยมีได้ทำลายคนมั่งมี จึงมีลักษณะเป็นสันตินิยมหรือส่งเสริมสันติภาพ

4.3 สหกรณ์เป็นแหล่งจัดหาเงินทุนมาให้สมาชิกกู้ยืมไปลงทุนในการประกอบอาชีพหลัก

4.4 สหกรณ์ช่วยส่งเสริมความรู้ด้านการประกอบอาชีพแก่สมาชิก เช่น แนะนำให้สมาชิกรู้จักพัฒนาการผลิตด้วยวิธีการเกษตรสมัยใหม่ จำหน่ายผลผลิตให้ได้ในราคาสูงขึ้น เป็นต้น

4.5 ส่งเสริมความเสมอภาคกันและเป็นประชาธิปไตย โดยให้ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน ในการออกเสียงแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจการสหกรณ์

4.6 สหกรณ์ฝึกคนให้มีความรู้ ประสบการณ์ รู้จักการประหยัดทรัพย์และสนับสนุนด้านเงิน ทุน การผลิต ควบคุมการใช้เงินทุนให้เป็นไปตามแผน ร่วมกันซื้อปัจจัยการผลิต และร่วมกันขายผลผลิต ทำให้คนในชุมชนนั้นๆ มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

5. คุณค่าของสหกรณ์ (Cooperative Values)

สหกรณ์อยู่บนพื้นฐานแห่งคุณค่าของการช่วยตนเอง ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความเป็นประชาธิปไตย ความเสมอภาค ความเที่ยงธรรม และความเป็นเอกภาพ สมาชิกสหกรณ์เชื่อมั่นในคุณค่าทางจริยธรรมแห่งความสุจริต ความเปิดเผย ความรับผิดชอบต่อสังคม และความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น โดยสืบทอดประเพณีปฏิบัติของผู้ริเริ่มการสหกรณ์"

6. หลักการสหกรณ์ (Cooperative Principles)

หลักการสหกรณ์ คือ "แนวทางที่สหกรณ์ยึดถือปฏิบัติเพื่อให้คุณค่าของสหกรณ์เกิดผล เป็นรูปธรรม" ซึ่งประกอบด้วยหลักการที่สำคัญรวม 7 ประการ กล่าวคือ

6.1 หลักการที่ 1 การเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง (Voluntary and Open Membership)

สหกรณ์เป็นองค์กรแห่งความสมัครใจ เปิดรับบุคคลทั่วไปที่สามารถใช้บริการสหกรณ์ได้และเต็มใจจะรับผิดชอบในฐานะสมาชิก เข้าเป็นสมาชิกโดยปราศจากการกีดกันทางเพศ ฐานะทางสังคม เชื้อชาติ การเมือง หรือศาสนา

6.2 หลักการที่ 2 การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย (Democratic Member Control)

สหกรณ์เป็นองค์กรประชาธิปไตยที่มีการควบคุมโดยสมาชิก ซึ่งมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจ บุรุษและสตรีที่ได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ให้เป็นผู้แทนสมาชิก ต้องรับผิดชอบต่อสมาชิก ในสหกรณ์ขั้นปฐมสมาชิกมีสิทธิ์ในการออกเสียงเท่าเทียมกัน (สมาชิกหนึ่งคนหนึ่งเสียง) สำหรับสหกรณ์ในระดับอื่นๆ ก็ดำเนินการตามแนวทางประชาธิปไตยเช่นเดียวกัน

6.3 หลักการที่ 3 การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก (Member Economic Participation)

สมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน (ซื้อหุ้น) ในสหกรณ์ของตนเองอย่างเสมอภาคกัน และมีส่วนในการควบคุมการใช้เงินทุนของสหกรณ์ตามแนวทางประชาธิปไตย ทูนของสหกรณ์อย่างน้อยๆ ส่วนหนึ่งต้องเป็นทรัพย์สินส่วนรวมของสหกรณ์ โดยปกติสมาชิกจะได้รับผลตอบแทน (ถ้ามี) ในอัตราที่จำกัดตามเงินลงทุน (หุ้น) ที่กำหนดเป็นเงื่อนไขของการเข้าเป็นสมาชิก สมาชิกสามารถจัดสรรเงินส่วนเกินของสหกรณ์เพื่อวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งหรือทุกอย่างตามข้อบังคับดังนี้ คือ

6.3.1 เพื่อการพัฒนาสหกรณ์โดยอาจกันไว้เป็นทุนสำรองซึ่งอย่างน้อยๆ จะต้องมีส่วนหนึ่งที่น่ามาแบ่งปันกันไม่ได้

6.3.2 เพื่อตอบแทนแก่สมาชิกตามสัดส่วนของปริมาณธุรกิจที่สมาชิกได้ทำกับสหกรณ์

6.3.3 เพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่มวลสมาชิกเห็นชอบ

6.4 หลักการที่ 4 การปกครองตนเองและความเป็นอิสระ (Autonomy and Independence)

สหกรณ์เป็นองค์กรที่พึ่งพาตนเองและปกครองตนเอง โดยการควบคุมของมวลสมาชิก หากสหกรณ์จะต้องมีข้อตกลงผูกพันกับองค์กรอื่นใด ซึ่งรวมถึงหน่วยงานของรัฐบาลด้วย หรือจะต้องเพิ่มเงินลงทุน โดยอาศัยแหล่งเงินทุนจากภายนอกสหกรณ์ สหกรณ์จะต้องกระทำการดังกล่าว ภายใต้อำนาจที่มั่นใจได้ว่ามวลสมาชิกจะยังคงชำระไว้ซึ่งอำนาจในการควบคุมสหกรณ์ตามแนวทางประชาธิปไตย และสหกรณ์ยังคงดำรงความเป็นอิสระ

6.5 หลักการที่ 5 การศึกษา ฝึกอบรม และสารสนเทศ (Education, Training and Information)

สหกรณ์พึงให้การศึกษและการฝึกอบรมแก่สมาชิก ผู้แทนสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้ง ผู้จัดการและเจ้าหน้าที่สหกรณ์ เพื่อให้บุคลากรเหล่านี้สามารถมีส่วนช่วยพัฒนาสหกรณ์ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพึงให้ข่าวสารแก่สาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนและบรรดาผู้นำทางความคิดในเรื่องคุณลักษณะและคุณประโยชน์ของสหกรณ์

6.6 หลักการที่ 6 การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ (Cooperation among Cooperatives)

สหกรณ์จะสามารถให้บริการแก่สมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ขบวนการสหกรณ์ได้ โดยร่วมมือกันในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ

6.7 หลักการที่ 7 การเอื้ออาทรต่อชุมชน (Concern for Community)

สหกรณ์พึงดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญยั่งยืนตามนโยบาย ที่มวลสมาชิกเห็นชอบ

7. อุดมการณ์สหกรณ์ (Cooperative Ideology)

อุดมการณ์สหกรณ์ คือ “ความเชื่อร่วมกันที่ว่า การช่วยตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามหลักการสหกรณ์ซึ่งจะนำไปสู่การกินดี อยู่ดี มีความเป็นธรรม และสันติสุขในสังคม”

8. วิธีการสหกรณ์ (Cooperative Practices)

วิธีการสหกรณ์ คือ “ การนำหลักการสหกรณ์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อประโยชน์ของมวลสมาชิกและชุมชน โดยไม่ละเลยหลักการธุรกิจที่ดี

9. ประเภทสหกรณ์

ปัจจุบันเป็นไปตามกฎกระทรวง กำหนดประเภทสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน พ.ศ.2548 กำหนดไว้ 7 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์นิคม สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ และ สหกรณ์เครดิตยูเนียน

หลักการ แนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนแนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิพลของการบริหารจัดการที่ดีและทุนทางสังคมต่อความสำเร็จในการการพัฒนาเศรษฐกิจ

1. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมและการพัฒนาเศรษฐกิจ

แนวคิดของ พอล เอคินห์ และเมนเฟรด แมกนีฟ(อภิชัย พันธเสน, 2544: 531-537) นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มที่เรียกตัวเองว่า นักเศรษฐศาสตร์ในชีวิตจริง (Real-Life Economics) หรือ เศรษฐศาสตร์สังคม (social economics) ซึ่งเหตุที่ นักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้เรียกตัวเองว่าเป็นนักเศรษฐศาสตร์ในชีวิตจริงนั้น เป็นเพราะนักเศรษฐศาสตร์กลุ่มนี้ เน้นการศึกษาระบบเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับความเป็นจริงเป็นองค์รวม (holistic) และมองเห็นจุดอ่อนของ การศึกษาระบบเศรษฐกิจของนักเศรษฐศาสตร์แนวปฏิฐานนิยม(Positivism) คือ กลุ่มนักเศรษฐศาสตร์ที่มีความเชื่อว่าอะไรที่ทดสอบหรือพิสูจน์ได้เป็นตัวเลขจึงจะเป็นจริง โดยกลุ่มดังกล่าวมักมองตัวแปรทางเศรษฐศาสตร์ในด้านเดียวแต่โดยตัดตัวแปรทางสังคมที่เป็นนามธรรมทิ้งทำให้วิเคราะห์ความจริงได้ไม่หมด ซึ่งในการศึกษาระบบเศรษฐกิจที่เป็นจริงนั้นต้องประกอบด้วยตลาด และสถาบันต่าง ๆ ได้แก่ รัฐบาล ครัวเรือน ประชาสังคม และให้ความสำคัญกับทุนหลายด้าน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนกายภาพ และทุนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นปัจจัยนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีหรือ

การอยู่ดีกินดี (well being) หรือมีสวัสดิการ (welfare) ที่ดี โดยชี้ให้เห็นว่าความจำเป็นในระดับต่าง ๆ ของมนุษย์ต้องได้รับการตอบสนอง การมีชีวิตที่ดีของมนุษย์อย่างแท้จริงไม่จำเป็นต้องได้รับการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการจากการบริโภคเสมอไป เพราะการอยู่ร่วม การร่วมทำ หรือการมีปฏิสัมพันธ์ อันดี ล้วนมีส่วนช่วยบำบัดความจำเป็นที่หลากหลายและสนองความจำเป็นที่สูงขึ้นไป จะช่วยให้มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในความหมายที่แท้จริงที่ช่วยให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีโดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม และยังเป็น การเกื้อกูลให้เกิดทุนทางสิ่งแวดล้อม และทุนทางสังคมได้พร้อมกัน ไป นอกจากนั้น สติกลิทซ์ (2541: 105-106) รองประธานอาวุโสและหัวหน้านักเศรษฐศาสตร์ธนาคารโลก ซึ่งมีความคิดเห็นว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาของแต่ละประเทศย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากยุทธศาสตร์การพัฒนาเป็นเค้าโครงของการนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคม ดังนั้นจึงต้องเข้าถึงองค์ประกอบทั้งหมดของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดยุทธศาสตร์ของการพัฒนาต้องมีเป้าหมายในการพัฒนาทุกระดับ ทั้งภาคเอกชน ภาครัฐ ชุมชน ครอบครัว และปัจเจกชน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ การวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาต้องเตรียมสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. ทรัพยากรจะต้องมีการวางแผนเพื่อพัฒนาทุนทางกายภาพ ทุนทรัพยากรมนุษย์ และแผนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ แผนกระดุนการอมและการลงทุน แผนส่งเสริมโรงเรียน และแผนการใช้และการสร้างทดแทนทรัพยากรธรรมชาติ
2. จะต้องค้นหาว่าอะไรเป็นตัวแทนระบบเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุด และหาทางรับมือโดยคำนึงถึงต้นทุนทางสังคมและผลกระทบของนโยบาย ดังนั้น สาระของการบริหารเศรษฐกิจจะกว้างกว่าในอดีตที่เน้นหนักอย่างมากในเรื่องของการเปิดเสรี การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และการสร้างเสถียรภาพในระดับเศรษฐกิจมหภาค
3. การบริหารความรู้ ความรู้และทุนเป็นสิ่งที่ประกอบกัน การพัฒนาความรู้จะยกระดับผลตอบแทนของทุน ในขณะที่การเพิ่มทุนเป็นการเพิ่มโอกาสที่จะใช้ประโยชน์จากความรู้ การนำความรู้มาใช้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาจำเป็นต้องมีความสามารถในการดูดซับ และประยุกต์ใช้ความรู้ ซึ่งเกิดจากการลงทุนในทุนมนุษย์และสถาบัน การลงทุนในเทคโนโลยีเพื่อช่วยเผยแพร่ความรู้และทำให้ความรู้มีลักษณะเป็นท้องถิ่น
4. การพัฒนาเฉพาะส่วน ได้แก่ การจำกัดยุทธศาสตร์การพัฒนาให้แคบลงจากระบบเศรษฐกิจโดยภาพรวมมาเน้นที่บางภาคอุตสาหกรรม หรือเพียงบางเมืองเพื่อให้บรรลุความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงสังคมการพัฒนา
5. การพัฒนาต้องพิจารณาทุนทางสังคม กล่าวคือ นอกเหนือจากทุนทางกายภาพ และทุนมนุษย์แล้ว ทุนทางสังคมหรือความไว้วางใจกันในสังคมมีส่วนที่สำคัญต่อการ

พัฒนาเช่นกัน

ในทำนองเดียวกันบรรศักดิ์ อุวรรณ โฉ (2542: ระบบออนไลน์) ซึ่งได้กล่าวถึง การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย โดยมีความคิดเห็นว่าการใช้ประชาธิปไตยอย่างมีเมตตาธรรม เป็นเรื่องของ การให้ความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์ และยังชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบันซีกโลกตะวันตกก็หันมาให้ความสำคัญ จากรายงานธนาคารโลก หัวข้อ “การเติบโตอย่างมีคุณภาพ (The Quality of Growth) ซึ่งได้กล่าวถึงทุน(Capital) จำแนกออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ทุนทางกายภาพ (Physical capital) ทุนมนุษย์ (Human capital) และ ทุนธรรมชาติ (Natural capital) แต่การพัฒนาในปัจจุบันให้ความสำคัญเฉพาะทุนกายภาพ ละเลยทุนมนุษย์ และทุนธรรมชาติ ทำให้เกิดการมองข้ามมาตรการสำคัญ 4 ประการ คือ การเพิ่มการกระจายโอกาสให้คนจน, การอนุรักษ์ธรรมชาติ การเสริมสร้างธรรมาภิบาล และกำจัดคอร์รัปชัน ในทำนองเดียวกันสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547: ระบบออนไลน์) กล่าวว่า การพัฒนาประเทศใช้ทุนที่สำคัญ 3 ประเภท ได้แก่ ทุนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Capital) หรือทุนทางกายภาพ เช่น เงินตรา และโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Natural Capital) เช่น ภูเขา แม่น้ำ ทะเล ป่าไม้ พื้นดิน ชายฝั่ง อากาศ และทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งหมายถึงการสร้างบรรทัดฐานที่ดี เพื่อสร้างความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นให้กับสังคม ดังนั้นในการพัฒนาประเทศจะต้องมีความเชื่อมโยงทุนกับทุนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และทุนทางสังคมจึงจะเกิดการหมุน (Dynamicism) หรือ เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้การพัฒนาประเทศในอดีตได้ให้ความสำคัญกับทุนทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ละเลยและให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมในประเด็นนี้ อมารัตยะ เช่น(2542: 2) มีความคิดเห็นว่าความสำเร็จของทุนนิยมไม่ได้เกิดขึ้นจากกลไกตลาดเพียงลำพังเท่านั้น แต่ยังเกิดจากทุนสถาบัน เช่น รัฐบาล การเมือง สื่อมวลชน ภาครัฐ สถาบันทางสังคม ฯลฯ และมูลเหตุที่สำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจแบบทุนนิยมประสบความสำเร็จ นั้นเกี่ยวข้องกับ ความไว้วางใจ หรือความเชื่อถือได้

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), (2546: ระบบออนไลน์) กล่าวว่า OECD(The Organization for Economic Co-operation and Development) ได้ศึกษา ที่พบว่าสินทรัพย์ของประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศเกิดจากปัจจัยด้านทุนมนุษย์และทุนทางสังคมถึง 4 ส่วน ขณะที่เกิดจากทุนทางกายภาพและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติเพียง 2 ส่วนเท่านั้น นอกจากนั้นยังเชื่อมโยงถึงความสำคัญของการมีทุนทางสังคมในประเทศไทยต่อการรับมือกับวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศไทย ในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจไทยเมื่อปี พ.ศ. 2540 กล่าวคือ การที่สังคมไทยยังคงดำรงอยู่ได้เนื่องจากมีทุนทางสังคมมากมายหลายมิติช่วยเป็นดาบ์ชรองรับช่วยเหลือคนและสังคมในเบื้องต้น โดยเป็นดาบ์ชที่มี ความเชื่อมโยงแน่นหนาเพราะอยู่บนพื้นฐานเอกลักษณ์

ความเป็นไทยที่มีจุดเด่นหลายประการ อาทิ การมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของ คนทั้งชาติ มีระบบเครือญาติและชุมชนที่เข้มแข็งบนพื้นฐานวัฒนธรรมที่เอื้อเพื่อเผ่าเผ่า ความมี น้ำใจไมตรี เป็นต้น ขณะที่หลายประเทศ หลายองค์กร ได้หันมาให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมมาก ขึ้น ดังนั้น ถ้าประเทศไทยสามารถนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาพัฒนาและใช้ประโยชน์ได้อย่าง เหมาะสมแล้วจะช่วยพัฒนาประเทศชาติให้มีความสมดุลและยั่งยืน แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงหมายถึงทุนหลายทุน สังคมไทย กล่าวคือ สถาบันพระมหากษัตริย์ ถือเป็นทุนสถาบัน ส่วนการมีระบบเครือญาติถือว่าเป็น ทุนสถาบัน เนื่องจากมารากฐานของสถาบันครอบครัว ส่วนการมีชุมชนที่เข้มแข็ง ถือเกิด จากทุนทางสังคม หากตีความว่ากลุ่มหรือชุมชนเกิดจากการไว้เนื้อเชื่อใจกันในสังคม ส่วนการมี วัฒนธรรมที่เอื้อเพื่อเผ่าเผ่า ความมีน้ำใจไมตรี ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจจะส่งผลต่อการ สร้างทุนทางคมก็ได้

นอกจากนั้น พูยียามาร์ (2545: ระบบออนไลน์) พบว่า ในช่วงต้นศตวรรษที่ 1990 ภูมิภาคต่างๆ ได้ดำเนินนโยบายเพื่อการพัฒนาประเทศตามแนวทางของนโยบายเศรษฐกิจภายใต้ ฉันทมติกรุงวอชิงตัน (Washington Consensus) ที่เน้นการเปิดเสรีทางการค้า ซึ่งในหลายประเทศ พบว่าการดำเนินตามนโยบายนี้ประสบความสำเร็จในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เช่น การ ลดการกีดกันทางการค้าและการลงทุน การเปิดเสรีทางการเงินอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น ความไม่สมบูรณ์ของนโยบายภายใต้ฉันทมติกรุงวอชิงตัน เกิดจากการไม่ได้นำแนวคิดด้านทุนทาง สังคมมาพิจารณา นอกจากนี้ นโยบายด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอสำหรับการพัฒนา ประเทศ เนื่องจากความไม่เข้มแข็งของการบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงความไม่โปร่งใสในการดำเนิน นโยบาย

สาระสำคัญของฉันทมติกรุงวอชิงตัน กล่าวคือ การพัฒนาเศรษฐกิจ ภายใต้ฉันทมติ กรุงวอชิงตันเป็นการสร้างกติกาในการดำเนินทางเศรษฐกิจโลกโดยการนำของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ ต้องมีเสถียรภาพทางการเงิน เพื่อให้มีเสถียรภาพในด้านการค้าระหว่างประเทศ ต้องมีการ เปิดเสรีทุกอย่างไม่ว่าจะเป็น การค้า การลงทุน และการเงิน โดยปล่อยให้ไปตามกลไกตลาด โดยกิจการของรัฐทั้งหมดต้องขายให้ภาคเอกชน เนื่องจากการบริหารโดยรัฐส่วนใหญ่มักขาด ประสิทธิภาพ และห้ามรัฐกำกับดูแลอย่างเข้มงวด ต้องปล่อยให้กลไกตลาดทำงานอย่างเต็มที่ภายใต้ องค์กรโลก คือ ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และองค์การการค้าโลก (ฌรงค์ โศภ วัฒนา, 2545: ระบบออนไลน์; ริงสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2548: 51-86) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของ สาระสำคัญของฉันทมติกรุงวอชิงตัน มีดังนี้

1. การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจภายใต้ฉันทมติกรุงวอชิงตัน เน้นวินัยทางการคลัง โดยเน้นการลดการขาดดุลทางการคลัง(Fiscal Deficit) โดย IMF กดดันประเทศกำลังพัฒนาที่มักจ่ายเงินเกินตัว จนส่งต่อความมั่นคงทางการคลัง

2. การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจภายใต้ฉันทมติกรุงวอชิงตัน เน้นการเปิดเสรีด้านการค้าระหว่างประเทศ(Trade Liberalization) เน้นการเปิดตลาด และทลายกำแพงภาษี

3. การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจภายใต้ฉันทมติกรุงวอชิงตัน เน้นการลงทุนจากต่างประเทศ โดยมีเป้าหมายเพื่อ หวังเงินทุนไหลเข้า และการถ่ายทอดเทคโนโลยี

4. การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจภายใต้ฉันทมติกรุงวอชิงตัน เน้นการถ่ายโอนการผลิตจากภาครัฐบาลไปสู่ภาคเอกชน (Privatization)

5. การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจภายใต้ฉันทมติกรุงวอชิงตัน เน้นการลดการควบคุมและลดการกำกับ(Deregulation) จากรัฐ เนื่องจากการฉ้อฉล ส่งผลให้ต้นทุนสูง

ในปัจจุบันกองทุนการเงินระหว่างประเทศ(International Monetary Fund: IMF) และ องค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ได้หลอมร่วมการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจภายใต้ฉันทมติกรุงวอชิงตัน จำแนกเป็น 4 ด้าน คือ นโยบายการสร้าง เสถียรภาพ (Stabilization) การค้าเสรี (Liberalization) การแปรรูปรัฐวิสาหกิจหรือการถ่ายโอนการผลิตจากภาครัฐบาลไปสู่ภาคเอกชน(Privatization) และ การลดการควบคุมและลดการกำกับจากรัฐ (Deregulation)

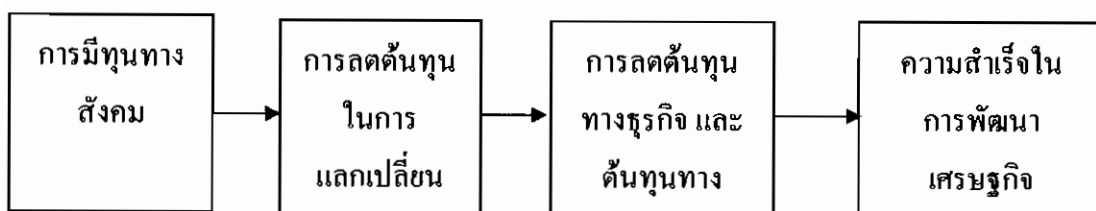
แต่อย่างไรก็ตามจุดจบของการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ ภายใต้ฉันทมติกรุงวอชิงตัน คือ บรรทัดฐานการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมของประเทศที่พัฒนาแล้วที่มีพฤติกรรมเอารัดเอาเปรียบในการจัดสรรทรัพยากรต่อประเทศกำลังพัฒนาหลายด้าน ดังนั้นการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจภายใต้ฉันทมติกรุงวอชิงตันจึงถูกต่อต้านโดยไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินนโยบายจากประเทศกำลังพัฒนาเหล่านั้น

หากตีความความล้มเหลวของการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจภายใต้ฉันทมติกรุงวอชิงตัน คือ ดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของประเทศมหาอำนาจที่มุ่งเอารัดเอาเปรียบประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเป็นบรรทัดฐานที่ไม่เหมาะสม ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาส่วนหนึ่งไม่ไว้วางใจในการดำเนินนโยบาย โดยการต่อต้าน เช่น การเปิดการค้าเสรี การต่อต้านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การต่อต้านห้างค้าปลีกข้ามชาติ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าความล้มเหลวดังกล่าวเกิดจากการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่ไม่นำเอาทุนทางสังคมเข้ามาร่วมพิจารณาในการดำเนินนโยบายจึงเกิดการระแวงและความไม่ไว้วางใจ

ดังสาระสนเทศในข้างต้น กล่าวได้ว่า ทูทางสังคมหรือความไว้วางใจ มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ผลการศึกษาของ Putnam (1993: 167-181) นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ซึ่งเป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด พบว่า ประเทศอิตาลีตอนเหนือ มีความเข้มแข็งมากกว่าตอนเหนือ เนื่องจากอิตาลีตอนใต้เต็มไปด้วยผู้มีอิทธิพลหรือพวกมาเฟีย แต่ในทางตอนเหนือเต็มไปด้วยประชาธิปไตยจึงทำให้ชุมชนเข้มแข็งจะเห็นได้จากการมีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่ให้ความร่วมมือกันและช่วยเหลือกันในการพัฒนาสังคม ศึกษาเชิงลึก พบว่า อิตาลีตอนเหนือเป็นสังคมที่มีแต่ความไว้วางใจ(Trust) ดังนั้น จึงถือว่าความไว้วางใจเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) เนื่องจากทุนทางสังคมสามารถลดต้นทุนการผลิต ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ เรียกว่า ต้นทุนการแลกเปลี่ยนสินค้า (Transaction Cost) เช่น หากไว้วางใจก็ไม่ต้องเสียเวลาทำสัญญาจึงเป็นการลดต้นทุน หากไว้วางใจก็เต็มใจหรือยินดี ที่จะให้ความช่วยเหลือ ฯลฯ

ในทำนองเดียวกัน Coleman (1988: 103-104) มีความเห็นว่า หากมองในแง่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมโดยตัวของมันเอง มิได้เป็นปัจจัยการผลิตโดยตรง หากแต่เป็นตัวกลางในการเข้าถึงปัจจัยการผลิต หรือทุนอื่น เช่น ข่าวสารข้อมูล ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ และทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น ในราคาถูกลง โดยผ่านความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมนั่นเอง กล่าวโดยกว้างๆ แล้ว ทุนทางสังคมให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้โดยผ่านสองช่องทาง คือ ลดต้นทุนทางธุรกรรม (Transaction cost) และลดต้นทุนการตรวจสอบ (Monitoring cost) ถ้าเราอาศัยคำนิยามหลักทุนทางสังคมตามที่ได้นำเสนอผ่านมา ว่าหมายถึง ความไว้วางใจเชื่อใจกัน เราก็พอจะเข้าใจได้ว่า เมื่อคนเรามาทำสัญญา ทำกิจกรรมร่วมกัน หรือทำธุรกรรมร่วมกัน มันจะเสียต้นทุนตรงส่วนนี้น้อยลง ยกตัวอย่างเช่น พ่อค้าเพชรสองคนที่มีความเชื่อถือไว้วางใจกันสามารถทำการแลกเปลี่ยนเพชรเพื่อตรวจสอบก่อนซื้อขายจริง โดยไม่ต้องมีการทำประกันภัยหรือทำสัญญาอย่างเป็นทางการ ซึ่งทำให้ไม่จำเป็นต้องเสียต้นทุนของธุรกรรมในเรื่องดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อมีการตกลงสัญญา หรือทำกิจกรรมร่วมมือกันแล้ว ต้นทุนในการกำกับดูแลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องซื่อสัตย์และปฏิบัติตามข้อตกลงที่ให้ไว้แก่กัน ก็จะเสียต้นทุนดังกล่าวนี้ลดลง โดยเฉพาะการจัดหาคนกลางให้เข้ามาควบคุมดูแล

ผลการศึกษาในข้างต้นสามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดได้ ดังนี้

ภาพ 8 ความสำคัญของทุนทางสังคมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

จากกรอบแนวความคิดในภาพ 8 อธิบายได้ว่า หากสังคมใดมีทุนทางสังคมสูง จะส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีต้นทุนในการแลกเปลี่ยนสินค้าลดลง เมื่อต้นทุนในการแลกเปลี่ยนสินค้าลดลงจะส่งผลให้ต้นทุนในการดำเนินธุรกิจหรือ ต้นทุนทางสังคมลดลง หากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เสียต้นทุนต่ำก็จะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการทำกิจกรรมเศรษฐกิจ ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมเกิดความสำเร็จ

2. ความหมายของทุนทางสังคมและที่ปัจจัยสร้างทุนทางสังคม

วีรกร ตรีเศศ (2546: 20) กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม โดยแท้จริง หมายถึง ความเชื่อถือไว้วางใจในสังคม (Trust) ซึ่งจะทำให้อาจทำให้สังคมดีขึ้น ตัวอย่างเช่น ในธุรกิจ ถ้ามีความเชื่อถือไว้วางใจ ก็ไม่จำเป็นต้องมีสัญญาทางการค้าที่ซับซ้อน ก่อให้เกิดการประหยัดด้านต้นทุน โดยรูปแบบหนึ่งของการมีความเชื่อถือไว้วางใจ ก็คือการที่ชุมชนมีสมาชิกในชุมชนไว้วางใจกันมีความสนิทสนมกลมเกลียวกัน เป็นหน่วยของความเข้มแข็งที่จะก่อให้เกิดการผลิต และสิ่งคิงงาม เช่น สโมสรโรตารี ไลออนส์ เป็นต้น และยังกล่าวอีกว่า ในเมืองไทยมีการตีความเรื่องทุนทางสังคม ครอบคลุมถึงการอยู่รอดของชาวบ้าน ในอดีตที่มีสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ต้องต่อสู้กับธรรมชาติ และความผันผวนทางเศรษฐกิจ เพราะมีความกลมเกลียวกัน และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นตัวนำทาง ดังนั้นชุมชนเหล่านี้ที่เข้มแข็งก็คือมีทุนทางสังคมสูงนั่นเอง และยังกล่าวเพิ่มเติมว่านักเศรษฐศาสตร์เห็นด้วยกับแนวความคิดทุนทางสังคมในบทบาทสำคัญหลายด้าน เช่น โดยนักเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยแมสซาชูเซตส์ (University of Massachusetts) ได้แก่ แซมมวล โบลส์ (Samuel Bowls) และเฮอริเบิร์ต จินทิส (Herbert Gintis) ซึ่งเชื่อว่าทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ หรือปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลเศรษฐศาสตร์แต่เพียงอย่างเดียว แต่มีเหตุผลอีกกว่านั้นอีกมาก กล่าวคือ ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจนั้นนอกจากจะใช้ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์แล้วจำเป็นต้องใช้ความรู้ในศาสตร์สาขามานุษยวิทยาหรือสังคมวิทยาจะทำให้การอธิบายเกิดความสมบูรณ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละปรากฏการณ์ และเสนอให้การใช้ทุนทางสังคมมาพิจารณาว่าเป็นสาเหตุหนึ่งของความมั่งคั่งของประเทศแล้ว ซึ่งสมมติฐานดั้งเดิมของเศรษฐศาสตร์ที่ใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์ บนพื้นฐานที่มนุษย์มีความโลภหรือ ความอยากส่วนตัว และใช้ตัดสินใจเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น กล่าวได้ว่าสมมติฐานดังกล่าวไม่เป็นความจริง เพราะยังมีมนุษย์จำนวนหนึ่งยินดีเสียสละทรัพยากรส่วนตัว เพื่อช่วยสังคมอย่างจริงจัง เช่น บริจาคเงิน ทำบุญ ทำงานการกุศล ทำงานมูลนิธิ เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกิดช่วยให้เกิดทุนทางสังคม โดยมีได้คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัว โดยนักเศรษฐศาสตร์ทั้งสองเชื่อว่า มนุษย์ส่วนหนึ่งได้รับความพอใจอย่างเด่นชัด จากการกระทำที่ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว นอกจากนี้ยังระบุว่า ผลการ

ทดลองของ แซมมวลโบลส์(Samuel Bowls) และเฮร์เบิร์ตจีทิส(Herbert Gintis) ที่ได้ทำการทดลองกับนักศึกษา พบว่า การตั้งใจทำความดีอย่างจริงจัง หรือความเห็นแก่ตัว ไม่สามารถอธิบายการมีแรงจูงใจในการทำงาน หรือไม่ทำงานการกุศลได้เพียงพอ แต่ความดีเกิดจากการมีชุมชน ที่มีกระแสความนึกคิด หรือมีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความรู้สึกรักใคร่กลมเกลียว ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ในชุมชนนั้น หรืออาจจะกล่าวได้ว่าชุมชนใดที่มีทุนทางสังคมสูง ก็จะโน้มนำให้สมาชิกเกิดการกระทำ ที่ไม่เห็นแก่ตัว มีจิตที่เป็นสาธารณะ ปราบปรามที่จะเสียสละทำงานให้แก่สาธารณะยิ่งขึ้น การมีทุนทางสังคมของชุมชนเช่นนี้ จะเป็นตัวที่ทำให้เข้าใจระบบเศรษฐกิจ นอกเหนือไปจากการทำงานของกลไกตลาด และบทบาทของภาครัฐ ประเด็นสุดท้าย กล่าวว่า นักเศรษฐศาสตร์บางกลุ่ม กลับมองทุนทางสังคมเป็นเรื่องของแต่ละคน โดยให้ความหมายว่าทุนทางสังคม คือ ทักษะทางสังคม (Social Skill) ของแต่ละคน ซึ่งหมายถึงการมีเครือข่ายของความสัมพันธ์กับคนอื่น ความสามารถในการสร้างมิตรด้วยมนุษยสัมพันธ์ หมายถึงความมีเสน่ห์ส่วนตัวที่ทำให้คนอื่นชอบคน ทุนทางสังคมในลักษณะนี้ เป็นผลพวงจากการลงทุนในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับคนต่างๆ เช่น การสังสรรค์ การไปร่วมงานบุญงานศพของคนอื่น การอวยพรปีใหม่ การช่วยเหลือ การมีความอาทรห่วงใย เป็นต้น ปริมาณของทุนทางสังคมตามแนวความคิดในแบบชาวตะวันตก ส่วนใหญ่ ก็วัดได้จากจำนวนการเป็นสมาชิกของ สโมสรของกลุ่มสังคม และการกุศล ศาสนา กีฬา เป็นต้น และในแบบไทย ก็คือเครือข่ายความสัมพันธ์ของการเป็นเพื่อนการรู้จักผู้คนในวงการต่างๆ ทุนทางสังคมในแนวนี้สามารถสร้างได้ในลักษณะเดียวกับที่สร้างความมั่งคั่งทางการเงิน ด้วยการออม และการลงทุน หรือการสร้างทุนมนุษย์ (Human Capital) จากการสร้างทักษะ และการมีการศึกษาในกระบวนการสร้างที่สามารถทำร่วมกันในหลายมิติได้ เช่น การลงทุนผลิตแพทย์ก็สามารถลงทุนสร้างได้ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ สร้างทุนทางสังคมไปพร้อมกัน ผลก็คือแพทย์อาจมีรายได้เพิ่มขึ้นในอนาคต จากการมีคนไข้รู้จักชอบพอมากขึ้น

สินาค ตรีวรรณไชย (2546: ระบบออนไลน์) ระบุว่า ชุมชนที่มีความเชื่อถือไว้วางใจกันทำให้สามารถรวมตัวกันจัดสรรทรัพยากรที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ เช่น น้ำ ป่า ที่สาธารณะ ทะเล เงินทุนหมุนเวียน ซึ่งอาจเรียกลักษณะความสัมพันธ์เหล่านี้ว่า “ทุนทางสังคม” ทุนทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือ โครงสร้างทางสังคมที่เราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมันได้ ทุนทางสังคมที่มักถูกกล่าวถึง คือ ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) เครือข่าย (Network) และสถาบัน (Institution) โดยทุนทางสังคมสามารถให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เนื่องจากทุนทางสังคมเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน กิจกรรมร่วมมือกัน เกิดการเรียนรู้ รับรู้ และส่งผ่านข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำให้เกิดคุณค่าบางอย่างที่สามารถยึดโยงและยอมรับร่วมกัน และสามารถสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ ยกตัวอย่างเช่น

ชาวบ้านในชุมชนแห่งหนึ่งมีกิจกรรมร่วมมือกันอยู่เป็นประจำ ทำให้ชาวบ้านต่างเรียนรู้และเข้าใจ หรือ“รู้จัก” กันเป็นอย่างดี เป็นผลให้เมื่อชาวบ้านต้องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อระดมเงินออมและปล่อยกู้เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนราคาถูกให้คนในชุมชน มันก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะเมื่อมีความไว้วางใจกัน ก็ไม่ต้องกลัวว่าจะมีการโกงกันหรือเชิดเงินหนีไป สามารถสรุปได้ว่า ความไว้วางใจกันทำให้ชาวบ้านได้มีแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น ซึ่งส่งผลให้ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น

ฉวีวรรณ สายบัว (2546: ระบบออนไลน์) เห็นว่า ทูทางสังคม หมายถึง ความไว้วางใจ กล่าวคือ การไว้วางใจในกันและกันมากยิ่ง จะทำให้สังคมดีขึ้น หากเป็นการทำงานร่วมกันจะทำให้ประสิทธิภาพมากขึ้น เช่นในทางธุรกิจความไว้วางใจ อาจไม่จำเป็นต้องทำสัญญากันอย่างสลับซับซ้อน ก่อให้เกิดการประหยัดต้นทุน นักเศรษฐศาสตร์ที่มักเน้นวิเคราะห์ทูทางสังคมในแง่ที่เป็นแหล่งก่อให้เกิดความมั่งคั่งของประเทศได้ และหากคนในสังคมไม่ไว้วางใจกัน จะสร้างความไว้วางใจในกันและกัน (mutual trust) ไม่ได้ และความไว้วางใจหรือความซื่อสัตย์ (trustworthiness) ก็จะจางหายไป จึงไม่มีสภาพแวดล้อมที่จะทำให้อันอยู่กันอย่างมีความร่วมมือกันเกิดขึ้นได้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม(2546: ระบบออนไลน์) เห็นว่า ทูทางสังคม หมายถึง ผลรวมของสิ่งดีงามที่มีในสังคมที่เกิดจากการสั่งสม ค่อยๆอด รวมทั้งการรวมตัวของคนที่มีความดี เพื่อสร้างประโยชน์ ส่วนรวม บนพื้นฐานความไว้วางใจ สายใยผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงาม

สำหรับทูทางสังคมในระดับสากลส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับความไว้วางใจ (Trust) ระบบคุณค่า (Value) บรรทัดฐาน (Norms) และเครือข่าย (Network) ของสังคม โดยความไว้วางใจ ซึ่งกันและกันในสังคม ส่งผลต่อการลดลงของต้นทุนการด้านการจัดการ หรือต้นทุนในการแลกเปลี่ยน (Transaction Cost) ของหน่วยธุรกิจ และชุมชน ตลอดจนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้การทำงานร่วมกันของประชาชนให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น World Bank (2003: 29-34) เห็นว่า ทูทางสังคม หมายถึง เครือข่ายทางสังคมที่มีบรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์ ค่านิยม และความเข้าใจร่วมกัน (Share) ซึ่งจะอำนวยความสะดวกในการร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมหรือการพัฒนาในด้านต่างๆ ของกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มจะมีการยึดโยงภายในกลุ่ม (Bonding) การเชื่อม (Bridging) กันระหว่างกลุ่มภายในชุมชนและภายนอกชุมชน และการเชื่อมโยง (Link) กับกลุ่มหรือองค์กรในระดับสถาบัน

แต่อย่างไรก็ตามความหมายของทูทางสังคมที่ Fukuyama (1999: ระบบออนไลน์) กล่าวไว้ในการสัมมนาทางวิชาการที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International

Monetary Fund) ได้จัดขึ้น กล่าวคือ ทูทางสังคม หมายถึง บรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นทางการ ที่ทำให้บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป เกิดความไว้วางใจหรือไว้เนื้อเชื่อใจกันในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

Coleman (1988: 103-104) ได้ยกตัวอย่างปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของบุคคลในสังคมของคาทอลิก เนื่องจากการร่วมกลุ่มของคาทอลิก เกิดจากความเชื่อ ความผูกพันร่วมกันในกลุ่ม นอกจากนั้นยังระบุว่า ทูทางสังคมภายในครอบครัว ซึ่งหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก รวมทั้งทูทางสังคมภายนอกครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองนักเรียนด้วยกันเอง ทำให้พ่อแม่เข้าร่วมกิจกรรมกับสถาบันต่างๆ ของสังคม ทูทางสังคมเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการสร้างทุนมนุษย์ (Human capital) ของบุตร ซึ่งวัดจากผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

นอกจากนั้นยกได้ยกปรากฏการณ์ของคนที่ดีอยู่ฐานะ คือ ยอภิสัทธีในสังคมสามารถใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นทุนทางสังคมเพื่อใช้ชดเชยทุนเศรษฐกิจของคนได้

หากตีความประเด็นที่ Coleman ได้เสนอไว้ข้างต้น การร่วมกลุ่มของคาทอลิกกลุ่มวัฒนธรรม ถือว่าเป็นผลผลิตที่เกิดจากความไว้วางใจก่อนที่จะมาเป็นกลุ่ม ภายหลังจากเกิดกลุ่ม ก็จะส่งผลให้เกิดพลังในการพัฒนา ในทำนองเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก ถือว่าเป็นทุนสถาบัน ความสัมพันธ์ของพ่อกับแม่มาจากความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความไว้วางใจซึ่งกันและกันของพ่อแม่มาจากค่านิยม ทศนคติ พฤติกรรมที่เหมาะสมลงตัว มิใช่เกิดขึ้นลอยๆ เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ของพ่อแม่ที่มีต่อลูกก็เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ตั้งแต่ลูกเกิดมาสิ่งที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อลูกทำให้ลูกไว้วางใจพ่อแม่ ในทางตรงกันข้ามพ่อแม่ที่ทิ้งลูกไว้ในโรงพยาบาล หากมีโอกาสมาเจอกันตอนโต โดยไม่รู้ฐานะซึ่งกันและกันก็ยากที่จะไว้วางใจซึ่งกันและกันตลอดจนหากมีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันคงไม่ทำอะไรร่วมกันได้อย่างไม่สนิทใจนัก ดังนั้นกล่าวได้ว่าความไว้วางใจเป็นทุนทางสังคม

ในประเทศไทยเอง มีตัวอย่างมากมายที่แสดงให้เห็นว่า ทูทางสังคมโดยเฉพาะการรวมกลุ่มหรือรวมตัวกันจัดสรรทรัพยากรกันเองของคนในชุมชนที่มีความไว้วางใจกันสามารถทำให้พวกเขาได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหลายอย่าง เช่น การตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุน การรวมตัวเพื่อจัดสรรทรัพยากรน้ำ ป่า ที่ดินสาธารณะของชุมชน กลุ่มเกษตรกรรมทางเลือกต่างๆ เป็นต้น ยิ่งกลุ่มหรือเครือข่ายเหล่านี้สามารถเชื่อมกับกลุ่มอื่นๆ นอกชุมชนอย่างหลากหลายแล้ว ทูทางสังคมก็จะยิ่งขยายวงมากขึ้นเท่านั้น (สินาด ศรีวรรณ ไชย, 2546: ระบบออนไลน์)

ความหมายของ ความไว้วางใจ (Trust) ที่ปรากฏใน Oxford English Dictionary หมายถึง ความเชื่อมั่น (confidence) ความเชื่อถือหรือมั่นใจ (reliance) ส่วนใน Webster

Dictionary ได้ให้หมายถึง ความเชื่อที่รับรองในความซื่อสัตย์ของอีกคนหนึ่ง โดยนัยความหมายนี้ หมายถึง ความไว้วางใจ

Held (1984: 65-69) มีแนวคิดว่าคุณคณสองคน หรือสองฝ่ายต้องการให้มีความร่วมมือกันเพื่อบรรลุถึงผลประโยชน์ของแต่ละคนหรือแต่ละฝ่าย และกล่าวถึงการจะจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม จำเป็นต้องมีความไว้วางใจและการเคารพซึ่งกันและกันเป็นพื้นฐาน และยังกล่าวอีกว่าการร่วมลงทุนระหว่างบุคคลเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันนั้น จะไม่สามารถเริ่มต้นได้หากปราศจากซึ่งความไว้วางใจ เพราะอาจนำไปสู่การหักหลังระหว่างกันได้ ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งเห็นแก่ตัวคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนมากเกินไป ดังนั้น ความร่วมมือระหว่างกันเพื่อมุ่งหวังในผลประโยชน์ร่วมที่มีความไว้วางใจเป็นรากฐาน จึงอยู่ที่การชั่งน้ำหนักระหว่างผู้ไว้วางใจและผู้ถูกไว้วางใจซึ่งค่างก็เป็นผู้กระทำและผู้ถูกกระทำในเวลาเดียวกันและคอกอยู่ภาวะความเสี่ยงได้เสมอ แม้ว่าในบางครั้งความร่วมมือจะไม่มีผลประโยชน์ต่างตอบแทนอยู่ก็ตาม เช่น ในกรณีของความร่วมมือที่เกิดจากความสัมพันธ์แบบเพื่อนหรือครอบครัว แต่กระนั้น ความไว้วางใจก็ยังเป็นพื้นฐานเริ่มต้นสำคัญในการกระทำที่เกิดขึ้น

ความไว้วางใจ จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการรวมตัวกันของระบบสังคมหลายระดับ ไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล องค์กร เช่น ครอบครัว ชุมชน กลุ่มย่อย องค์กร รวมถึงในระดับสถาบันด้วย เปรียบเสมือนเป็นตัวเชื่อม (Glue) ทางความรู้สึกที่ผูกพันผู้ตามและผู้นำเข้าด้วยกัน เป็นองค์ประกอบหนึ่งในความคาดหวังของบุคคลในการที่จะกระทำหรือไม่กระทำ โดยมีผลประโยชน์และอำนาจเป็นตัวแปรสำคัญตามหลักของทฤษฎีการได้เสีย (Bennis and Nanus, 1998 : 142) ดังนั้น ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นบนความไว้วางใจ และการคาดหวังทางศีลธรรมภายในกลุ่มทางสังคม จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ หรืออีกนัยหนึ่ง จริยธรรมในการรักษาไว้ซึ่งความไว้วางใจ (ethics of keeping trust) เป็นสิ่งที่ เป็นแบบธรรมเนียมสากล แม้ว่าโดยพื้นฐานแล้วสิ่งนี้ขึ้นอยู่กับเอกลักษณ์ทางสังคมและกฎหมายก็ตาม ดังที่ Fukuyama (1995: 26) ได้อธิบายถึงความไว้วางใจว่าเป็นความคาดหวังที่เกิดขึ้นภายในชุมชนที่มีความเป็นแบบแผน ความซื่อสัตย์ และมีพฤติกรรมที่ร่วมมือกันในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสมาชิกในชุมชน ความไว้วางใจนี้เองที่เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ทุนทางสังคมเกิดขึ้นได้

จะเห็นได้ว่า ความหมายของความไว้วางใจนั้น ยังคงมีความทับซ้อนอยู่ด้วยความหมายของคำอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ ความเชื่อ ความเชื่อมั่น ความเชื่อถือ ความน่าไว้วางใจ และถูกนำไปสัมพันธ์ หรือเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดเกี่ยวกับการรักษาสัญญาความผูกพัน ความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนทางสังคม และการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ดังนั้น ทุนทาง

สังคมหรือความไว้วางใจในงานวิจัยนี้จึงหมายถึง ความเชื่อถือ ความศรัทธา ความเชื่อมั่น ในการแสดงออกของบุคคล หรือฝ่ายที่กำลังถูกพิจารณาด้วย (La Porte and Metiay, 1996 :431-347)

อย่างไรก็ตามในโลกแห่งความเป็นจริง มนุษย์ มีความไว้วางใจ มีความเชื่อมั่น มีความศรัทธา เหล่านั้นล้วนแต่เป็นทุนทางสังคมทั้งสิ้น หากตั้งคำถามว่า แล้วจะใช้คำเหล่านั้นอย่างไร คำตอบ คือ แล้วแต่ความเหมาะสมทางด้านภาษา เช่น ระหว่างบุคคลต่อบุคคลหรือบุคคลต่อกณะบุคคลหรือนิติบุคคล เช่น นาย ก ไว้วางใจนาย ข หรือนาย ก ไว้วางใจ คณะกรรมการบริษัท ข หรือนาย ก มีความเชื่อมั่นต่อบริษัท ข เป็นต้น ระหว่าง บุคคล กับผลการปฏิบัติของบุคคลหรือคณะบุคคลหรือนิติบุคคล เช่น นาย ก มีความเชื่อมั่นว่านาย ข จะสอบผ่าน เพราะที่ผ่านมานาย ข มีความขยัน ประชาชนมีความเชื่อมั่นต่อนโยบายของรัฐบาล เพราะเห็นผลงานที่ผ่านมา เป็นต้น ดังนั้นการใช้คำว่าความไว้วางใจ แทน คำว่าความเชื่อมั่น มันไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ไม่ว่าหน่วยวิเคราะห์จะเป็น คน กลุ่มบุคคลหรือนิติบุคคลหรือสถาบัน อาจกล่าวได้ว่าทั้ง 2 คำแทนกันนั้นขึ้นอยู่กับกาลเทศะ

นอกจากนั้น ศสช.(2547: ระบบออนไลน์) กล่าวไว้ว่า ทุนทางสังคมมีทั้งบวกและลบ ทุนทางสังคมด้านลบเกิดจากบรรทัดฐานด้านลบ อีกนัยหนึ่งทุนทางสังคมด้านบวกก็เกิดจากบรรทัดฐานด้านบวก การทำความดีเป็นบรรทัดฐานของคนดี การทำความชั่วเป็นบรรทัดฐานของคนไม่ดี เป็นต้น ดังนั้นกล่าวได้ว่าบรรทัดฐานทางด้านบวก (Positive Norm)หรือบรรทัดฐานที่ดีของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยความไว้วางใจดังกล่าวส่งผลให้บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ทำกิจกรรมร่วมกัน ถือว่าเป็นทุนทางสังคม(Social Capital) แต่อย่างไรก็ตามบรรทัดด้านลบ(Negative Norm) หรือบรรทัดฐานที่ไม่ดีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน แล้วทำกิจกรรมร่วมกันโดยกิจกรรมดังกล่าวส่งผลลบต่อสังคม คงไม่ถือว่าเป็นทุนทางสังคม แต่กลับกลายเป็นภาระทางสังคม(Social Charge)

3. การวัดทุนทางสังคม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช., (2547: ระบบออนไลน์) กล่าวว่า ตัวชี้วัดที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมของต่างประเทศ มีการกำหนดนิยามขอบเขตและองค์ประกอบไว้หลากหลาย ทำให้การกำหนดตัวชี้วัดแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม ทุนทางสังคมของประเทศตะวันตกให้ความสำคัญกับ 3 คำหลัก คือ บรรทัดฐาน (Norms) เครือข่าย (Networks) ความไว้วางใจ (Trust) การพัฒนาตัวชี้วัดทำโดยวิธีออกแบบสอบถาม การประชุมกลุ่มย่อย (Small group discussion) การสัมภาษณ์ และการสำรวจ นอกจากนี้ยังพบว่าทุนทางสังคมมีตัวชี้วัดที่มีมิติง่ายกับมิติยาก นอกจากนี้ยังกล่าวว่า Robert Putum ได้กำหนดตัวชี้วัด

ทุนทางสังคม คือ trust กับ network เท่านั้น ส่วนการวัดอาจทำได้ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและเครือข่าย

ในการวัดผลกระทบของทุนทางสังคมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ได้มีงานศึกษาวิจัยจำนวนมากพยายามที่จะวัดผลและเชื่อมโยงเรื่องทุนทางสังคมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยกำหนดมาตรการและตัวชี้วัดอันหลากหลาย เนื่องจากทุนทางสังคมหลายรูปแบบ และมีการเปลี่ยนแปลงความเงื่อนไขของเวลา ดังนั้นการวัดทุนทางสังคมได้พยายามผสมผสานวิธีการวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ กล่าว คือ (1) สมาชิกภาพของคนในองค์กร ชีววัดจาก การทำกิจกรรมของกลุ่ม การช่วยเหลืองานของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นต้น (2) ทศนคติ และคุณค่า ชีววัดจาก การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การทำการค้าโดยไม่ต้องใช้สัญญาทางกฎหมาย การกระตุ้นให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และการจัดการทรัพยากรร่วมกัน

ด้านการวัดทุนทางสังคม ครอบคลุมหลายมิติ คือ (1) ตัวชี้วัดของ National Index of Civic Engagement :NICE ที่ประกอบด้วย 5 ตัวชี้วัด หลัก ได้แก่ บรรยากาศที่เอื้อต่อการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมในงานการกุศล จิตวิญญาณอาสาสมัคร และพลเมืองที่กระตือรือร้น (สศช. ,2547: ระบบออนไลน์) (2) ผลงานของ Bullen et al. (1998: 7) ได้พัฒนาตัวชี้วัด 8 ตัว ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน (Participation in a social context) ความกระตือรือร้นในประเด็นทางสังคม(Productivity in a social context) ความรู้สึกไว้นือเชื่อใจและปลอดภัย(Feelings of Trust and Safety) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน(Neighborhood Connections) ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเพื่อน(Family and Friends Connections) ความทนทานต่อความผันผวน(Tolerance of Diversity) คุณค่าในชีวิต(Value of Life) และความสัมพันธ์กับการทำงาน(Work Connection) (3) Naranyan and Cassidy(2001: 166-102) ได้ระดมสมองนักวิชาการหลายแขนง เพื่อกำหนดองค์ประกอบ และตัวชี้วัดทุนทางสังคม เช่น นักรัฐศาสตร์ สังคมวิทยา นักวิทยาศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งผลการระดมสมองได้องค์ประกอบและตัวชี้วัด ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 27 ตัวชี้วัด ได้แก่ องค์ประกอบ (1)ลักษณะของการรวมกลุ่ม(ตัวชี้วัดประกอบด้วย จำนวนสมาชิกในกลุ่ม เงินบริจาคเพื่อการกุศล ความถี่ของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความหลากหลายของเพศ และแหล่งที่มาของแหล่งเงินทุนกลุ่ม) (2) บรรทัดฐานของกลุ่ม(ตัวชี้วัดประกอบด้วย การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และ ความมีน้ำใจซึ่งกันและกัน) (3)ความร่วมมือในชุมชน (ตัวชี้วัดประกอบด้วย ความรู้สึกที่ดีในการร่วมงานของคนในชุมชน การให้ความร่วมมือในการทำงาน) (4)การเข้าสังคม(ตัวชี้วัดประกอบด้วย ความสามารถในการเข้าสังคม) (5)การติดต่อกับสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชน(เพื่อนบ้าน)(ตัวชี้วัดประกอบ การให้ความช่วยเหลือ สอบถาม หรือให้

กำลังใจเมื่อบุตรเพื่อนป่วย การให้ความช่วยเหลือ สอบถาม หรือมาเยี่ยมของ เพื่อนบ้านเมื่อยามตัวเราเองป่วย) (6)การเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือสังคม(ตัวชี้วัด สถานะการเป็นอาสาสมัคร ความคาดหวังในการเป็นอาสาสมัคร การวิภาควิจารณ์เมื่อสมาชิกในชุมชนไม่ยอมเสียสละแก่ส่วนร่วม ให้ความช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกในชุมชนในการทำกิจกรรม และประสบการณ์การช่วยเหลือคนอื่น) และ(7)ความไว้วางใจของคนในชุมชน(ตัวชี้วัดประกอบด้วย ความไว้วางใจในครอบครัว ความไว้วางใจเพื่อนบ้าน ความไว้วางใจจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ความไว้วางใจในธุรกิจที่เป็นเจ้าของ ความไว้วางใจต่อรัฐบาล ความไว้วางใจต่อระบบยุติธรรมในประเทศ(ตำรวจ ศาล อัยการ และผู้พิพากษา) ความไว้วางใจต่อบริการของรัฐ และความไว้วางใจต่อรัฐบาลท้องถิ่น นอกจากนี้ Naranyan and Cassidy (2001: 66-102) ได้ศึกษาทุนทางสังคมในกรณีของประเทศกานดาและยูกันดา โดยใช้แบบสอบถามที่เป็นเครื่องมือวิจัย และได้ใช้วัดทุนทางสังคม ในแต่ละตัวชี้วัดเป็น Likert-like scale และ Absolute Frequency scale โดยทำการวิเคราะห์หองค์ประกอบ(Explore Factor analysis) ทุนทางสังคม และยืนยันองค์ประกอบทุนทางสังคม(Confirm Factor analysis) ซึ่งประมวลทางสถิติโดยโปรแกรม LISREL

ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ ถือว่า ความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจของสมาชิกเป็นทุนทางสังคม โดยความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นของสมาชิกวัดจาก การสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของธนาคารหมู่บ้าน ส่วนผลที่ตามมา คือ ธนาคารหมู่บ้านมีโอกาสได้รับการฝากเงินหรือออมเงินจากสมาชิกเหล่านั้นสูงขึ้น

4. ความสัมพันธ์ ของการบริหารจัดการที่ดีและทุนทางสังคม

จากแนวความคิดของ Fukuyama (1999: ระบุออนไลน์) ได้กล่าวไว้ในการสัมมนาทางวิชาการที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) ได้กล่าวถึงความหมายของ ทุนทางสังคม หมายถึง บรรทัดฐานร่วม (Share Norm) หรือกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นทางการ ที่ทำให้บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป เกิดความไว้วางใจหรือไว้เนื้อเชื่อใจกันในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเพื่อให้แนวคิดนี้มีน้ำหนักและน่าเชื่อถือ ชัยยกแนวคิดของ ประพนอม บุญนิธิประเสริฐ (2540 : 100-106) กล่าวถึง บรรทัดฐานทางสังคม (Norms) หมายถึง ระเบียบกฎเกณฑ์ แบบพฤติกรรมหรือคตินิยมที่สังคมกำหนดไว้ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับให้สมาชิกในสังคมยึดปฏิบัติในสถานการณ์ต่าง ๆ เนื่องจากมนุษย์ทุกคนมีสถานภาพและมีตำแหน่งในสังคม ควรปฏิบัติอย่างไรจึงถูกต้องเหมาะสมเป็นที่ยอมรับของสังคม บรรทัดฐานมีอิทธิพลเหนือความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์เพราะมีลักษณะให้กระทำได้และห้ามมิให้กระทำ บรรทัด

ฐานมีมากมายหลายแบบ เช่น กฎหมาย กฎข้อบังคับ ประเพณี ข้อห้าม พิธีกรรม มารยาททางสังคม ฯลฯ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. วิถีประชา (Folkways) ได้แก่ การดำเนินชีวิตของคนในสังคม ที่ปฏิบัติตามกันมาจนเกิดเป็นความเคยชินเป็นนิสัย ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีศีลธรรมและกฎหมายมาบังคับให้ต้องปฏิบัติเช่นนั้น ไม่มีการบังคับหรือลงโทษรุนแรง แต่หากคนใดละเมิดไม่ประพฤติตามก็จะได้รับคำติฉินนินทาว่าประพฤติคนไม่เหมาะสม เช่น การพูดจาหยาบคาย การสวมรองเท้าเข้าไปในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น โบสถ์ วิหาร เป็นต้น

2. จารีตหรือกฎศีลธรรม (Morals) เป็นแบบแผนความประพฤติที่มีความสำคัญมากกว่าวิถีประชา เพราะเกี่ยวข้องกับกฎข้อห้ามโดยมากมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความผิดที่มิใช่ศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การเลี้ยงดูเด็กไม่ทอดทิ้งเด็กที่ยังช่วยตัวเองไม่ได้ หรือลูกจะต้องเลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อแก่ชรา เป็นต้น กฎศีลธรรมหรืออีกนัยหนึ่งจารีตประเพณีนี้ เป็นสิ่งที่สังคมถือว่าทุกคนต้องปฏิบัติตาม หรือคว้นปฏิบัติถ้ามีข้อห้ามไว้ ผู้ใดฝ่าฝืนจะได้รับการติเตียนอย่างรุนแรง หรือถูกลงโทษโดยไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย โดยเฉพาะการฝ่าฝืนจะได้รับการติเตียนอย่างรุนแรง หรือถูกลงโทษโดยไม่มีใครคบค้าสมาคมด้วย โดยเฉพาะการฝ่าฝืนกฎศีลธรรมที่มีลักษณะเป็น ข้อห้าม (Taboo) ที่ห้ามไม่ให้บุคคลกระทำการบางอย่างที่สังคมส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยห้ามมิให้พี่น้องร่วมสายโลหิตสมรสกัน ห้ามกินเนื้อมนุษย์ เป็นต้น

3. กฎหมาย (Laws) กฎหมายมีที่มาจากวิถีประชาและกฎศีลธรรม แต่มีการบัญญัติขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างแน่ชัด ผู้ฝ่าฝืนหรือละเมิดจะถูกลงโทษโดยเจ้าหน้าที่ของสังคม ดังนั้นกฎหมายที่ดีจึงควรบัญญัติที่สอดคล้องกับวิถีประชาหรือศีลธรรมจรรยาของสังคม กฎหมายควรเหมาะสมกับสภาพข้อเท็จจริงและทันสมัยพอสมควร การกระทำที่ผิดศีลธรรมและเป็นอันตรายต่อชีวิตและสังคม กฎหมายจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างหนัก เพื่อใช้ควบคุมสังคมให้มีความสงบเรียบร้อย ทั้งนี้เพราะวิถีประชา และกฎศีลธรรมอาจไม่มีความศักดิ์สิทธิ์พอกฎหมายที่ดีควรมีลักษณะที่เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้นและไม่ขัดต่อความรู้สึกของประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมอีกด้วย

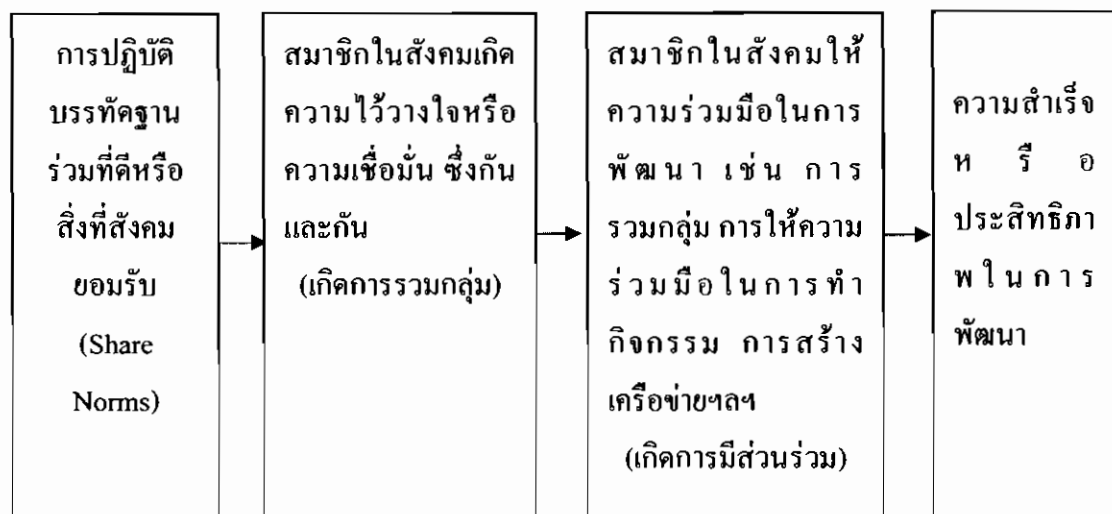
ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า บรรทัดฐานทางสังคม (Norms) คือ สิ่งที่สมาชิกในสังคมยอมรับ หากปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคมสังคมก็จะทำให้เกิดความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นของคนในสังคมนั้นได้ด้วยเช่นกัน ในประเด็นนี้สอดคล้องกับความหมายของทุนทางสังคมตามแนวคิดของ Fukuyama (1999: ระบบออนไลน์) ที่กล่าวว่า ทุนทางสังคมเกิดจากบรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นทางการที่ทำให้บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปเกิดความไว้วางใจ หรือไว้นับถือใจกัน ในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ความคิดเห็นของผู้เขียนคิดว่าโดยบรรทัดฐานที่

ดีดังกล่าวจะเป็นบรรทัดฐานที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ดังที่ อภิชัย พันธเสน และคณะ (2546: 3) กล่าวว่า ทูตทางสังคมในระดับบุคคลในพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นได้ ในระดับบุคคล คือ การปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคม เช่น การมีพรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา กล่าวคือ เมตตา หมายถึง ความเป็นมิตร การให้ความเป็นเพื่อน การมีอัธยาศัยไมตรีต่อกัน กรุณา หมายถึง การให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มุทิตาหมายถึง การมีความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นเป็นสุขไม่อิจฉาริษยาซึ่งกันและกัน และอุเบกขา หมายถึง การวางเฉยสามารถวางใจเป็นกลาง เข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างตามสภาพของความจริง ดังนั้น หากคนสังคมใดมีพรหมวิหาร 4 จะเป็นสังคมที่ไว้วางใจกันซึ่งกันและกัน หรือเป็นสังคมที่มีทุนทางสังคมสูง

นอกจากนั้น วีรกร ศรีเศศ (2546: 20) กล่าวว่า ประเทศที่มีทุนทางสังคมสูง มักมีความเป็นนิติรัฐมั่นคง (Rule of Law) มีธรรมรัฐหรือการบริหารจัดการที่ดีสูง (good governance) มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนเป็นสังคมฐานการเรียนรู้ (Knowledge Base Society) กล่าวมาไม่ว่าจะเป็นการปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย การเป็นประเทศที่มีนิติรัฐมั่นคง กล่าวคือรัฐที่ปฏิบัติตามกฎหมาย การมีธรรมาภิบาลในการบริหารหรือการบริหารจัดการที่ดี เหล่านี้ถือว่าเป็นบรรทัดฐานที่สังคมยอมรับทั้งสิ้น หากมีการปฏิบัติจะช่วยสร้างทุนทางสังคมหรือความไว้วางใจ จากสาระสนเทศดังที่ได้กล่าวมาแล้วกล่าวได้ว่า การปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคมเป็นการสร้างทุนทางสังคม และถือว่าการบริหารจัดการที่ดีเป็นบรรทัดฐานทางสังคม

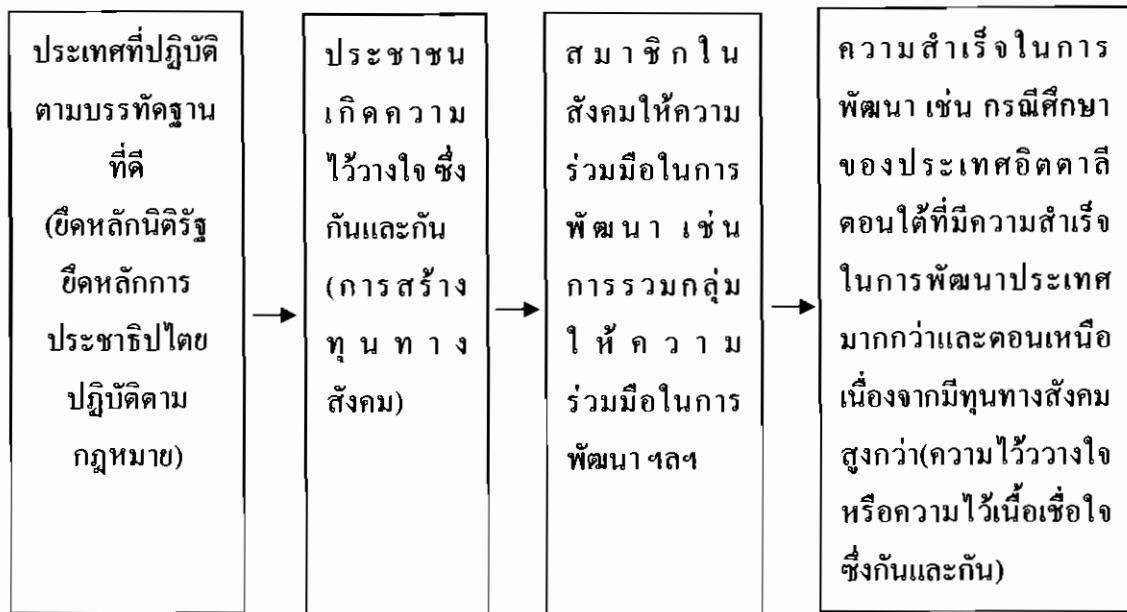
แนวคิดของ ฟุจियามาร์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547: ระบบออนไลน์) กล่าวว่า ในช่วงต้นศตวรรษที่ 1990 ภูมิภาคต่างๆ ได้ดำเนินนโยบายเพื่อการพัฒนาประเทศตามแนวทางของนโยบายเศรษฐกิจภายใต้ฉันทมติกรุงวอชิงตัน (Washington Consensus) ซึ่งในหลายประเทศพบว่านโยบายนี้ประสบความสำเร็จในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ เช่น การลดการกีดกันทางการค้าและการลงทุน การเปิดเสรีทางการเงิน อย่างไรก็ตามประสิทธิภาพ เป็นต้น ความไม่สมบูรณ์ของนโยบายภายใต้ฉันทมติกรุงวอชิงตัน เกิดจากการไม่ได้นำแนวคิดด้านทุนทางสังคมมาพิจารณา นอกจากนี้ นโยบายด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอสำหรับการพัฒนาประเทศ เนื่องจากความไม่เข้มแข็งของการบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงความไม่โปร่งใสในการดำเนินนโยบาย ดังนั้น อาจตีความได้ว่า การบริหารจัดการที่ดี หรือการบริหารที่ยึดหลักธรรมาภิบาล เป็นบรรทัดฐานหรือเป็นหลัก ที่ทำให้บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป เกิดความไว้วางใจหรือไว้นับถือใจกันในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ตามที่ Fukuyama ได้กล่าวเอาไว้ ดังนั้น การมีบรรทัดฐานร่วม (Share Norms) ที่ดีสมาชิกในสังคมยอมรับ จะส่งผลให้เกิดความไว้วางใจหรือเกิดทุนทางสังคม หากสมาชิกในสังคมมีความไว้นับถือใจกันก็จะส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของสังคม

ดังนั้นหากพิจารณาหน่วยวิเคราะห์เป็นองค์การ กล่าวได้ว่า องค์การที่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ดีที่องค์กรหรือสิ่งที่สังคมยอมรับ เช่น มีการบริหารจัดการที่ดี หรือการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลก็จะส่งผลให้สมาชิกหรือผู้ที่มีส่วนให้ส่วนเสียบกับองค์กรนั้นเกิดความไว้วางใจหรือเกิดความเชื่อมั่น เมื่อมีความไว้วางใจหรือเชื่อมั่น ก็จะยอมให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วม ในการพัฒนาตามเป้าหมายในการพัฒนาขององค์กรนั้น ส่งผลให้องค์กรนั้นมีโอกาสที่จะบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาสูง สามารถเขียนเป็นภาพ ดังนี้

ภาพ 9 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการสร้างทุนทางสังคม

จากภาพ 9 ในข้างต้นสามารถนำแนวคิดดังกล่าวไป อธิบายปรากฏการณ์ในการพัฒนาของประเทศอิตาลี ดังที่ Putnam(1993: 167-181) ได้ศึกษาเอาไว้ กล่าวคือ ความเข้มแข็งในประเทศอิตาลีระหว่างทางคอนโค และทางคอนเหนือมีความแตกต่างกันมาก โดยพบทางคอนโคของประเทศอิตาลีเต็มไปด้วยผู้มีอิทธิพลหรือพวกมาเฟีย แต่ในทางคอนเหนือเต็มไปด้วยประชาธิปไตยจึงทำให้ชุมชนเข้มแข็ง หลังจากได้ศึกษาพบว่าสังคมทางคอนเหนือเป็นสังคมที่มีความไว้วางใจ(Trust) ทำให้สมาชิกในสังคมยินดีและให้ความร่วมมือในการพัฒนาประเทศดังนั้นจึงสรุปว่าความไว้วางใจเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) โดยทุนทางสังคมเป็นนามธรรมแต่มีอยู่จริง ทุนทางสังคมสามารถลดต้นทุนการผลิต ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่า ต้นทุนการแลกเปลี่ยนสินค้า (Transaction Cost) เช่น หากไว้วางใจก็ไม่ต้องเสียเวลาทำสัญญาหรือหากไว้วางใจก็ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงถือว่า ความไว้วางใจ เป็นทุนทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา ดังนี้

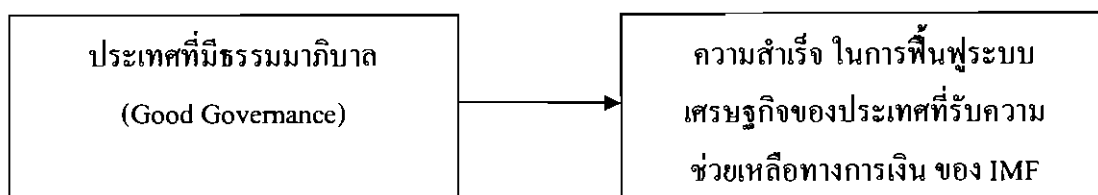
ภาพ 10 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของการบริหารจัดการที่ดี ทุนทางสังคม และความสำเร็จในการพัฒนาประเทศ

5. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดี

อรพินท์ สฟโซคซัย (2541: ระบบออนไลน์) ได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับ ธรรมมาภิบาลไว้ว่า คำว่า Good Governance มีพัฒนาการของการใช้แทนที่เป็นภาษาไทยหลายคำ เช่น ประชาธิปไตย ภาวะธรรมาภิบาลที่มีคุณภาพ ประชาคมราชการที่ดี กลไกราชการที่ดี และธรรมรัฐ จนกระทั่งในปัจจุบันได้แปลเป็นภาษาไทยแล้ว คือ คำว่า ธรรมมาภิบาล คำว่า Good Governance พบว่ามีการใช้ครั้งแรกในรายงานของธนาคารโลกเมื่อ ปี ค.ศ.1989 ในรายงานเรื่อง Sub-Sahara Africa: From Crisis to Sustainable Growth ซึ่งเป็นรายงานของธนาคารในยุคแรกที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมี Good Governance และการฟื้นฟูเศรษฐกิจและต่อมา ผลการศึกษาที่วิเคราะห์ประสิทธิภาพของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ(International Monetary Fund: IMF) ในการให้ประเทศต่างๆ กู้เงินเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจ มีข้อสรุปว่า

“...คุณแจสำคัญประการหนึ่งที่น่าไปสู่ความสำเร็จ ในการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือทางการเงิน คือ การที่ประเทศนั้นๆ มี Good Governance และมีการดำเนินการตามนโยบายสาธารณะที่ได้ตกลงไว้อย่างเคร่งครัด ปัจจัยทั้งสองนี้จะทำให้ประเทศเหล่านั้นสามารถพัฒนากลับสู่ เสถียรภาพได้อย่างรวดเร็วและจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน...”

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสามารถเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ได้ดังนี้

ภาพ 11 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีความสำเร็จในการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือทางการเงิน จาก IMF

นอกจากนั้นแนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาล ได้มีการศึกษาวิจัยกว้างขวางขึ้น และคำนี้ก็ถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในวงการและองค์กรเครือข่ายของธนาคารโลก โดยในระยะแรกๆ ธนาคารโลกกำหนดความหมายตามกรอบความคิดของการดำเนินงานที่เกี่ยวกับขอบเขตของธนาคารโลกว่าด้วย Governance and Development

ดังนั้น คำว่า Governance จึงเป็นที่เข้าใจกันว่า หมายถึง “การกำหนดกลไกอำนาจของภาครัฐในการบริหารจัดการทรัพยากร ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนา” ในระยะเริ่มแรกธนาคารโลกได้พยายามอธิบายความหมายของคำว่า Governance ว่าจะครอบคลุมถึงความหมาย 3 ลักษณะ คือ 1) โครงสร้างและรูปแบบของระบอบทางการเมือง (Political Regime) 2) กระบวนการและขั้นตอนที่ผู้มีอำนาจในการเมืองใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อพัฒนาประเทศ 3) ความสามารถของผู้มีอำนาจในการบริหารประเทศในการวางแผนกำหนดนโยบาย และการแปลงแผนและนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ตลอดจนการปรับเปลี่ยน แนวทางการบริหารประเทศ

แม้ว่าจะเริ่มมีการใช้คำนี้บ้าง แต่ในระยะแรกพบว่า หน่วยงานต่างๆ ยังคงใช้คำที่ต่างกันไป เช่น คณะกรรมการเพื่อช่วยเหลือด้านการพัฒนาขององค์กร Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) และ Overseas Development Administration (ODA) ของรัฐบาลสหราชอาณาจักร อังกฤษนิยมใช้คำเดียวกับธนาคารโลก ในขณะที่ Inter-American Development Bank (IDB) ยังคุ้นเคยกับการใช้คำว่า การพัฒนาปรับปรุงการบริหาร ราชการให้ทันสมัย (Modernization of Public Administration) เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงานการพัฒนาอื่นๆ เช่น ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank, ADB) องค์กรความร่วมมือระหว่างชาติญี่ปุ่น (Japan International Cooperation Agency, JICA) องค์กรสหประชาชาติ (United Nations, UN) และสถาบันทางวิชาการอื่นๆ ก็หันมาใช้คำนี้ในความหมายเดียวกับคำนิยามของธนาคารโลก

ต่อมา องค์การพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programmed, UNDP) เป็นแกนนำในการผลักดันแนวคิดและสร้างการยอมรับร่วมกันในระดับโลก ว่า "กลไกประชารัฐที่ดีและการพัฒนา คนที่ยั่งยืนเป็นประเด็นสำคัญที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ กลไกประชารัฐเป็นรากฐานที่ทำให้คนในสังคมโดยรวมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข" ดังนั้น เรื่องที่ท้าทาย มวลมนุษย์ทุกสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมที่พัฒนาแล้วหรือสังคมที่ยังต้องพัฒนา สังคมประชาธิปไตยหรือสังคมเผด็จการ คือ การสร้างกลไกประชารัฐที่ดี ที่สามารถส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาคนในสังคมที่ยั่งยืน ประเด็นนี้ UNDP ได้ศึกษาและอธิบายรายละเอียดไว้ในเอกสารนโยบายเรื่อง Governance for Sustainable Human Development ซึ่งได้ให้คำนิยามของคำนี้ที่ชัดเจนขึ้นว่า โดยทั่วไป กลไกประชารัฐเป็นส่วนที่เชื่อมโยงองค์ประกอบของสังคมทั้ง 3 ส่วนเข้าด้วยกัน ดังนี้ 1) ประชาสังคม (Civil Society) 2) ภาคธุรกิจเอกชน (Private Sector) และ 3) ภาครัฐ (State หรือ Public Sector) ในประเด็นนี้สอดคล้องกับนอกจากนั้น บวรศักดิ์ อุวรรณโน(2542: 17-18) ได้ให้ความคิดเห็นว่า “ธรรมาภิบาล” ใช้ได้ในความหมายอย่างกว้างซึ่งรวมทั้งการบริหารจัดการที่ดีของ องค์การธุรกิจเอกชน (good corporate governance) และการปกครองที่ดีของภาครัฐ

นอกจากนั้น อรพินท์ สพฤกษ์ชัย (2541: ระบบออนไลน์) ยังให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมว่าในส่วนของ กลไกประชารัฐมีบทบาทอำนาจหน้าที่ในการดูแลบริหารจัดการใน 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการบริหารประเทศ ซึ่งจะมียุทธศาสตร์ประกอบของ โครงสร้างอำนาจหน้าที่ 3 ด้าน ดังนี้

1. กลไกประชารัฐด้านเศรษฐกิจ (Economic Governance) หมายถึง กระบวนการ การตัดสินใจและการกำหนด นโยบายที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจภายในของประเทศ และกระทบถึงความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ

2. กลไกประชารัฐด้านการเมือง (Political Governance) หมายถึง กระบวนการ การกำหนดนโยบายที่มีผลต่อปวงชนในประเทศ ได้แก่ รัฐสภา หรือฝ่ายการเมืองไม่ว่าจะเป็นผู้แทน จากการเลือกตั้ง แต่งตั้ง หรือเผด็จการ

3. กลไกบริหารรัฐกิจหรือภาคราชการ (Administrative Governance) หมายถึง กลไกและกระบวนการในการแปลงนโยบาย และทรัพยากรไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและอย่างเที่ยงธรรม ซึ่งจะผ่านทางกลไกการกำหนดนโยบายและหน่วยงานปฏิบัติ

ดังนั้น เมื่อวิเคราะห์ความหมายของคำว่า Governance ตามนิยามข้างต้นนี้ UNDP(1997) กล่าวถึงความหมาย ธรรมาภิบาล หมายถึง ระบบ โครงสร้าง และกระบวนการต่าง ๆ ที่วางกฎเกณฑ์ความสัมพันธ์ ระหว่างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของประเทศ เพื่อที่ภาค ต่าง ๆ ของสังคมจะพัฒนาและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติสุข

ในขณะที่สังคมโลกรู้จักคุ้นเคยกับกลไกภาครัฐและการบริหารรัฐกิจว่าเป็นกลไกและกระบวนการสำคัญ ในการวางกฎเกณฑ์การบริหารประเทศ แต่การแสวงหาความหมายของการที่สังคมทุกสังคมจะมี "กลไกประชารัฐที่ดี" เป็นสิ่งที่เพิ่งเริ่มต้นค้นคว้า ปัจจุบัน การค้นหาความหมายและคุณค่าของคำว่า "กลไกประชารัฐที่ดี" มีการศึกษาในวงกว้างและมีเอกสารอยู่มากมาย โดยพบว่าการศึกษาประเด็นนี้ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่ตั้งอยู่บนรากฐานของแนวคิดในการพัฒนาภาครัฐในอดีต เช่น แนวคิดเรื่อง Public Sector Reform, Civil Service Reform หรือ Bureaucratic Reform และ Financial Management and Budgeting Reform เป็นต้น

การนิยามว่ากลไกประชารัฐที่ดีควรมีลักษณะอย่างไรนั้น ก็ยังมีการอธิบายที่หลากหลายและยังสามารถถกเถียงกันได้ ซึ่งหวังว่าในอนาคตคงมีวิวัฒนาการ และมีการศึกษาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในส่วนนี้เพิ่มขึ้น โดยภาพรวมทั่วไป ก็จะมีหลักการใหญ่ที่คล้ายคลึงกันสรุปได้ว่า กลไกประชารัฐที่ดีนั้นจะมีลักษณะ และความหมายคุณค่าที่ล้าลึก กว่าการกล่าวถึงกลไกการบริหารรัฐกิจหรือการบริหารงานของภาคราชการดังที่เคยศึกษากันมาในอดีต คุณลักษณะของกลไกประชารัฐที่ดี จะต้องมึลักษณะและเงื่อนไขดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของสาธารณชน (Public Participation) คือเป็นกลไกกระบวนการที่ประชาชน (ชายและหญิง) มีโอกาสและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกัน (Equity) ไม่ว่าจะเป็โอกาสในการเข้าร่วม ในทางตรงหรือทางอ้อมโดยผ่านกลุ่มผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนโดยชอบธรรม การเปิดโอกาสให้สาธารณชนมีส่วนร่วมอย่างเสรีนี้ รวมถึงการให้เสรีภาพแก่สื่อมวลชนและให้เสรีภาพแก่สาธารณชน ในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ คุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่สาธารณชนจะมีส่วนร่วมคือ การมีรูปแบบการปกครองและบริหารงานที่กระจายอำนาจ (Decentralization)

2. ความสุจริตและโปร่งใส (Honesty and Transparency) คือ เป็นกลไกที่มีความสุจริตและโปร่งใสซึ่งรวมถึงการมีระบบบทติกาและการดำเนินงานที่เปิดเผย ตรงไปตรงมา ประชาชนสามารถเข้าถึงและได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างเสรี เป็นธรรม ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงการที่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานกำกับดูแลและประชาชนสามารถตรวจสอบและติดตามผลได้

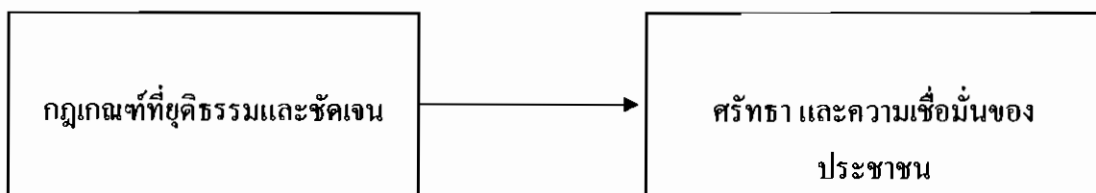
3. พันธะความรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability) คือการเป็นกลไกที่มีความรับผิดชอบในบทบาทภาระหน้าที่ที่มีต่อสาธารณชน โดยมีการจัดองค์กร หรือการกำหนดกฎเกณฑ์ที่เน้นการดำเนินงานเพื่อสนองตอบ ความต้องการของกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเป็นธรรม ในความหมายนี้รวมถึงการที่มี Bureaucracy Accountability และ Political Accountability ซึ่งจะมีความหมายที่มากกว่าการมีความรับผิดชอบเฉพาะต่อผู้บังคับบัญชาหรือกลุ่มผู้เป็นฐานเสียงที่ให้

การสนับสนุนทางการเมือง แต่จะครอบคลุมถึงพันธะ ความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมโดยรวม ตามปกติ การที่จะมีพันธะความรับผิดชอบต่อสังคมเช่นนี้ องค์กร หน่วยงาน และผู้ที่เกี่ยวข้องต้องพร้อมและสามารถ ที่จะถูกตรวจสอบและวัดผลการดำเนินงาน ทั้งในเชิงปริมาณ คุณภาพ ประสิทธิภาพ และการใช้ทรัพยากรสาธารณะ ดังนั้นคุณลักษณะของความโปร่งใส ของระบบในลำดับที่สองจึงเป็นหัวใจสำคัญในการสร้าง Accountability

4. กลไกการเมืองที่ชอบธรรม (Political Legitimacy) คือเป็นกลไกที่มีองค์ประกอบของผู้ที่เป็นรัฐบาลหรือผู้ที่เข้าร่วมบริหารประเทศที่มีความชอบธรรม เป็นที่ยอมรับของคนในสังคมโดยรวม ไม่ว่าจะโดยการแต่งตั้ง หรือเลือกตั้ง แต่จะต้องเป็นรัฐบาลที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนว่ามีความสุจริต มีความเที่ยงธรรม และมีความสามารถที่จะบริหารประเทศได้

5. กฎเกณฑ์ที่ยุติธรรมและชัดเจน (Fair Legal Framework and Predictability) คือมีกรอบของกฎหมายที่ยุติธรรมและเป็นธรรมสำหรับกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม ซึ่งกฎเกณฑ์มีการบังคับใช้และสามารถใช้อำนาจได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนซึ่งคนในสังคมทุกคนเข้าใจ สามารถคาดหวังและรู้ว่า จะเกิดผลอย่างไรหรือไม่เมื่อดำเนินการตามกฎหมายของสังคม สิ่งเหล่านี้เป็นการประกัน ความมั่นคง ศรัทธา และความเชื่อมั่นของประชาชน

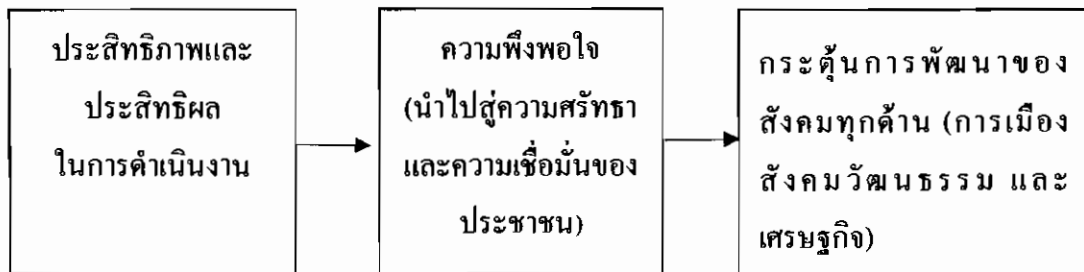
จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสามารถเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ได้ดังนี้

ภาพ 12 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีปัจจัยที่ส่งผลต่อศรัทธา และความเชื่อมั่นของประชาชน

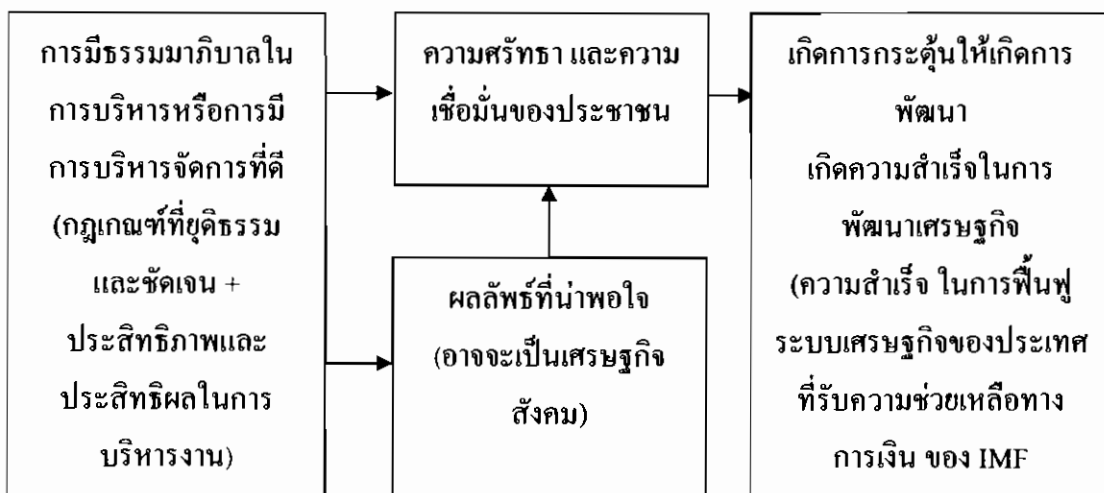
6. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Efficiency and Effectiveness) คือ เป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดกระบวนการทำงาน การจัดองค์กร การจัดสรรบุคลากร และมีการใช้ทรัพยากรสาธารณะต่างๆ อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม มีการดำเนินการและการให้บริการสาธารณะ ที่ให้ผลลัพธ์เป็นที่น่าพอใจและกระตุ้นการพัฒนาของสังคมทุกด้าน (การเมือง สังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ)

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสามารถเป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ได้ดังนี้

ภาพ 13 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระตุ้นการพัฒนา

จากภาพ 11 , 12 และ 13 หากมีการสังเคราะห์แนวคิดเข้าด้วยกัน กล่าวได้ว่า การมีธรรมาภิบาลในการบริหารหรือการมีการบริหารจัดการที่ดี ในที่นี้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่ยุติธรรมและชัดเจน และประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารงาน จะสร้างความพึงพอใจหรือความศรัทธาและความเชื่อมั่นของประชาชน หากประชาชนมีความศรัทธาและความเชื่อมั่นก็จะส่งผลให้เกิดการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาหรือความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังความสำเร็จในการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือทางการเงิน ของ IMF ในภาพ 14 เขียนเป็นภาพ ดังนี้

ภาพ 14 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีปัจจัยที่ส่งผลต่อศรัทธา และความเชื่อมั่นของประชาชน

แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังมีความสับสนระหว่าง คำว่า “การบริหารจัดการที่ดี” และคำว่า “ธรรมาภิบาล” ทำให้มีคำถามว่า คำว่า “การบริหารจัดการที่ดี” มีความหมายว่าอย่างไร

และเกี่ยวข้องกับ คำว่า “ธรรมภิบาล” อย่างไร ในปัจจุบันมีการใช้คำว่า “การบริหารจัดการที่ดี” มีความหมายถึงเดียวกันกับธรรมภิบาล หรือไม่

เพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงต้องทราบความหมายของ คำว่า “ธรรมภิบาล” คำว่า ธรรมภิบาล มาจากคำว่า “ธรรม” และ “อภิบาล” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมาย “ธรรม” หมายถึง คุณความดี ความยุติธรรม ความถูกต้อง และ คำว่า “อภิบาล” ให้ความหมายไว้ว่า บำรุงรักษา ปกครอง

หากรวมความหมายของทั้ง 2 คำนี้ คำว่า “ธรรมภิบาล” น่าจะหมายถึง การบำรุงรักษา การปกครอง ที่ยึด คุณความดี ความยุติธรรม ความถูกต้อง

ดังนั้น การบริหารจัดการที่ดี น่าจะมีความหมายใกล้เคียงกับ คำว่า การบริหารที่ยึดหลักธรรมภิบาล ซึ่งหมายถึง การบริหาร ที่ยึด คุณความดี ความยุติธรรม ความถูกต้อง

นอกจากนั้นการบริหารตามหลักการบริหารสมัยใหม่ได้แบ่งองค์ประกอบออกเป็น 4 องค์ประกอบ คือ การวางแผน(Planning) การจัดองค์การ(Organizing) การสั่งการ(Directing) และการควบคุม(Controling) (สมคิด บางโม, 2540: 73)

ดังนั้นการบริหารจัดการที่ดีหรือ การบริหารที่ยึดหลักธรรมภิบาล ในระดับองค์กร น่าจะหมายถึง การวางแผน(Planning) การจัดองค์การ(Organizing) การสั่งการ(Directing) และการควบคุม(Controling) ที่ยึด คุณความดี ความยุติธรรม ความถูกต้อง

แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการที่ดีได้ถูกหยิบยกขึ้นมาใช้ในการปฏิรูประบบเศรษฐกิจและการเมืองไทย หลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งมีสาเหตุหลักจากการบริหารขององค์การรัฐบาลและองค์กรเอกชน มีการบริหารจัดการที่ไม่เหมาะสม โดยไม่ยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี เช่น ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ขาดการมีส่วนร่วม และขาดความโปร่งใส เป็นต้น ดังนั้น รัฐบาลจึงเล็งเห็นความสำคัญในเรื่องนี้จึงออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 มุ่งเน้นให้หน่วยงานของรัฐดำเนินงานตามภาระหน้าที่โดยยึดหลักการพื้นฐาน 6 ประการ ดังนี้

1. หลักนิติธรรม หมายถึง การตรากฎหมายที่ถูกต้อง เป็นธรรม การบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย การกำหนดกฎ กติกาและการปฏิบัติตาม กฎ กติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัด โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพความยุติธรรมของสมาชิก

2. หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นใจความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเอง ไปพร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยันอดทน มีระเบียบวินัยประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

3. หลักความโปร่งใส หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนใน

ชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส

4. หลักความมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน มีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็น การแจ้งความเห็น การได้ส่วนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ

5. หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลดี และเสียจากการกระทำของตนเอง

6. หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากร และใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยบรรดาค่าให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2542: 1-8)

ด้านการสร้างตัวชี้วัดหรือมาตรวัดในการบริหารจัดการที่ดีพบว่าในเมืองไทย มีการศึกษาและพัฒนามาตรวัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดีขึ้นเพื่อประเมินระดับการบริหารจัดการที่ดีของหน่วยงานราชการไทย คืองานของ ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ (2545: ภาคผนวก ก) มีมาตรวัดการบริหารจัดการที่ดี ดังรายละเอียด ดังนี้

1. หลักนิติธรรม หมายถึง การตรากฎหมายที่ถูกต้อง เป็นธรรม การบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย การกำหนดกฎ กติกาและการปฏิบัติตาม กฎ กติกาที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัด โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพความยุติธรรมของสมาชิก

2. หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นใจความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเอง ไปพร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยันอดทน มีระเบียบวินัยประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

3. หลักความโปร่งใส หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส

4. หลักความมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชน มีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็น การแจ้งความเห็น การได้ส่วนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ

5. หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และการกระตือรือร้นในการ

แก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลดี และเสียจากการกระทำของตนเอง

6. หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากร และใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรงค์ให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

ด้านการสร้างตัวชี้วัดหรือมาตรวัดในการบริหารจัดการที่ดีพบว่าในเมืองไทย มีการศึกษาและพัฒนามาตรวัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี คืองานของ ฤวิลาดี บุรีกุลและคณะ (2545: ภาคผนวก ก) มีมาตรวัดการบริหารจัดการที่ดี ดังรายละเอียดดังนี้

1. หลักนิติธรรม ตัวชี้วัด คือ หน่วยงานมีการแบ่งแยกการใช้อำนาจอย่างชัดเจน หน่วยงานมีการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคลากรและประชาชน หน่วยงานมีความผูกพันต่อกฎหมายกฎระเบียบต่าง ๆ กฎระเบียบของหน่วยงานมีความถูกต้องตามกฎหมาย ผู้มีอำนาจตัดสินใจในหน่วยงานมีความอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ กฎหมายที่กำหนดโทษของหน่วยงานเป็นไปตามหลักกฎหมาย และกฎ ระเบียบของหน่วยงานไม่ขัดแย้งกับกฎหมายที่มีฐานะที่สูงกว่า

2. หลักคุณธรรม ตัวชี้วัด คือ ปลอดคอร์รัปชัน ปลอดจากการทำผิดวินัย ปลอดจากการทำผิดมาตรฐานวิชาชีพนิยมและจรรยาบรรณ

3. หลักความโปร่งใส ตัวชี้วัด คือ หน่วยงานมีความโปร่งใสในด้านโครงสร้าง หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการให้ข้อมูล หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการให้โทษ และ หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการเปิดเผยข้อมูล

4. หลักการมีส่วนร่วม ตัวชี้วัด คือ หน่วยงานมีการให้หรือเผยแพร่ข้อมูล หน่วยงานมีการรับฟังความคิดเห็นประชาชนของหน่วยงาน กลุ่มบุคคลที่หน่วยงานรับฟังความคิดเห็น เช่น เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง และประชาชนทั่วไป หน่วยงานมีการให้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และหน่วยงานมีการพัฒนาความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชน

5. หลักสำนึกรับผิดชอบ ตัวชี้วัด คือ หน่วยงานมีการสร้างความเจ้าของร่วมกัน หน่วยงานมีเป้าหมายที่ชัดเจน หน่วยงานมีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานมีระบบติดตามประเมินผล หน่วยงานมีการจัดการกับผู้ไม่มีผลงาน และหน่วยงานมีแผนสำรอง

6. หลักความคุ้มค่า ตัวชี้วัด คือ หน่วยงานการประหยัดทรัพยากร หน่วยงานมีการตรวจสอบภายในและการจัดทำรายงานการเงิน หน่วยงานมีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และหน่วยงานมีการแข่งขันในการทำงาน

ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับด้านธรรมาภิบาลภาคเอกชน ก็ไม่ได้แตกต่างไปจากแนวคิดของธรรมาภิบาลในภาครัฐ โดย เตือนเด่น นิคมบริรักษ์ (2542: 1-4) ได้ให้ความหมาย ธรรมาภิบาลภาคเอกชน หมายถึง การมีบรรษัทภิบาล (corporate governance) ที่ดีคือมีการบริหารจัดการธุรกิจที่เป็นธรรมและโปร่งใส โดยผู้ที่มีอำนาจบริหารจัดการธุรกิจนั้น ๆ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และผลการกระทำของตนผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท (Stakeholders) ทุกฝ่าย รวมถึงผู้ถือหุ้น เจ้าหน้าที่พนักงาน รัฐ ถูกคัดลอกจนประชาชนทั่วไป คณะกรรมการ (Board) มีหน้าที่ตรวจสอบตรา (Monitor) การบริหารงานของผู้บริหาร (Management) ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนโยบายของบริษัท ในขณะที่ผู้บริหารงานมีหน้าที่ในการบริหารธุรกิจเพื่อที่จะสร้างผลกำไรให้แก่ผู้ถือหุ้น ทุกฝ่ายโดยไม่เลือกปฏิบัติระหว่างผู้ถือหุ้นรายใหญ่และรายย่อย ทั้งกรรมการและผู้บริหารมีความรับผิดชอบร่วมกันที่จะชดใช้หนี้ให้แก่เจ้าหนี้ครบถ้วนตามกำหนดเวลา จ่ายภาษีให้แก่รัฐ ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบในการประกอบธุรกิจต่าง ๆ ของรัฐ นอกจากนี้แล้วยังมีความรับผิดชอบต่อพนักงานให้มีความเป็นอยู่ที่ดี ต่อลูกค้าให้ได้รับสินค้าที่มีคุณภาพหรือมีบริการที่ดี ตลอดจนประชาชนให้ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีอีกด้วย และได้กำหนดธรรมาภิบาลภาคเอกชนที่คตินั้นมีรากฐานอยู่บนหลักการสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ (Accountability) หมายถึง ความรับผิดชอบของกรรมการและผู้บริหารต่อผู้ถือหุ้น กรรมการในฐานะที่เป็นตัวแทนของผู้ถือหุ้น มีหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร (monitor) และความถูกต้องของบัญชี (auditing) ในขณะที่ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อผลการดำเนินงานของบริษัท ในการประกอบหน้าที่ของทั้งกรรมการและผู้บริหารนั้น จะต้องคำนึงถึงภาระและหน้าที่ที่มีต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับธุรกิจรายอื่น ๆ ด้วย เช่น พนักงาน รัฐ เจ้าหนี้ และสังคมด้วย

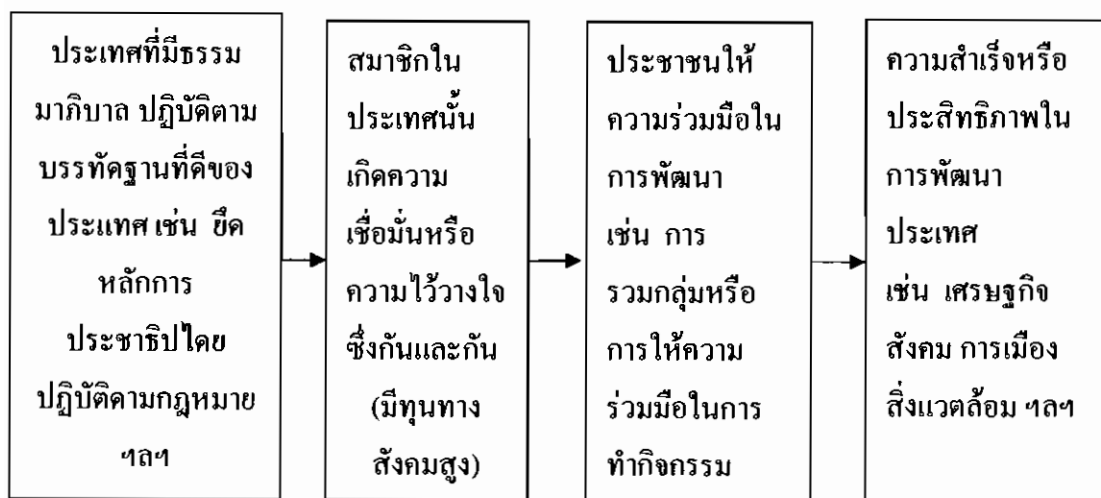
2. ความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง ความโปร่งใสในการบริหารธุรกิจ เพื่อให้ผู้ถือหุ้นจะมีความเข้าใจว่า การดำเนินธุรกิจนั้นจะเป็นไปในทิศทางที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ถือหุ้น โดยมิได้เป็นการแสวงหากำไรส่วนตัวของผู้บริหารหรือผู้ถือหุ้นรายใหญ่แต่อย่างใด การดำเนินธุรกิจที่มีความโปร่งใสนั้นควรที่จะมีลักษณะสำคัญบางประการ เช่น มีโครงสร้างของกรรมการที่มีความเป็นอิสระจากผู้บริหาร เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงิน รายละเอียดเกี่ยวกับการทำธุรกรรมที่ผู้บริหารหรือกรรมการมีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท ตลอดจนข้อกำหนดว่าด้วยธรรมาภิบาลของบริษัท มีระบบบัญชีที่มุ่งเพื่อให้ข้อมูลที่ต้องการ ชัดเจน และทันการณณ์ แก่ผู้ลงทุน และการตรวจสอบบัญชีที่ได้มาตรฐาน มีการวางข้อกำหนดประพฤติกกรรมของกรรมการและผู้บริหาร และหลีกเลี่ยงการถือหุ้นไขว้ เพื่อที่จะป้องกันมิให้เป้าหมายในการประกอบธุรกิจและบริหารงานบิดเบือนไปจากการแสวงหาประโยชน์สูงสุดให้แก่ผู้ถือหุ้นของบริษัท

3. ความเสมอภาค(Equity) หมายถึง การที่ผู้ถือหุ้นรายย่อยมีสิทธิที่จะได้รับผลประโยชน์จากการประกอบธุรกิจเท่าเทียมกับผู้ถือหุ้นรายใหญ่ การที่ผู้ถือหุ้นรายย่อยจะได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมเท่าใดนั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะพิทักษ์ผลประโยชน์ ของตนเองได้ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 2 ประการ คือ 1)สิทธิของผู้ถือหุ้นในการออกเสียงในการเลือกตั้งกรรมการ ในการเปลี่ยนหรือปลดกรรมการสิทธิในการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสำคัญของธุรกิจ ซึ่งจะถูกกำหนดในกฎหมายมหาชน และ 2)ขีดความสามารถของผู้ถือหุ้นรายย่อยการเข้าถึงข่าวสารข้อมูลของบริษัท

องค์ประกอบตัวชี้วัด การบริหารจัดการที่ดีของ ดวิลวดี นูริกุล และคณะ(2545: ภาคผนวก ก) ในช่วงต้น ถูกนำไปเป็นตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดีในองค์การราชการในประเทศไทย แต่การประยุกต์ใช้ต้องให้สอดคล้องและเหมาะสมกับระบบขององค์การที่ต้องการศึกษา ในประเด็นนี้ Knack และ Manning (2000: ระบบออนไลน์) ให้ข้อเสนอแนะไว้ 5 ประการ คือ 1)ต้องมีความเหมาะสมกับลักษณะงานของแต่ละหน่วยงาน 2)ต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้และมีความโปร่งใสในตัวชี้วัดเอง 3)ต้องมีคุณภาพและความแม่นยำของตัวชี้วัดและกรอบตัวชี้วัด 4)ต้องมีข้อมูลที่สนับสนุนการได้มาซึ่งตัวชี้วัด และ5)ต้องสามารถระบุผลที่ได้รับจากตัวชี้วัดได้อย่างชัดเจน

จากการสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมาภิบาล พบว่า สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาได้สองระดับจำแนกตามหน่วยวิเคราะห์ที่จะนำไปใช้ ดังนี้

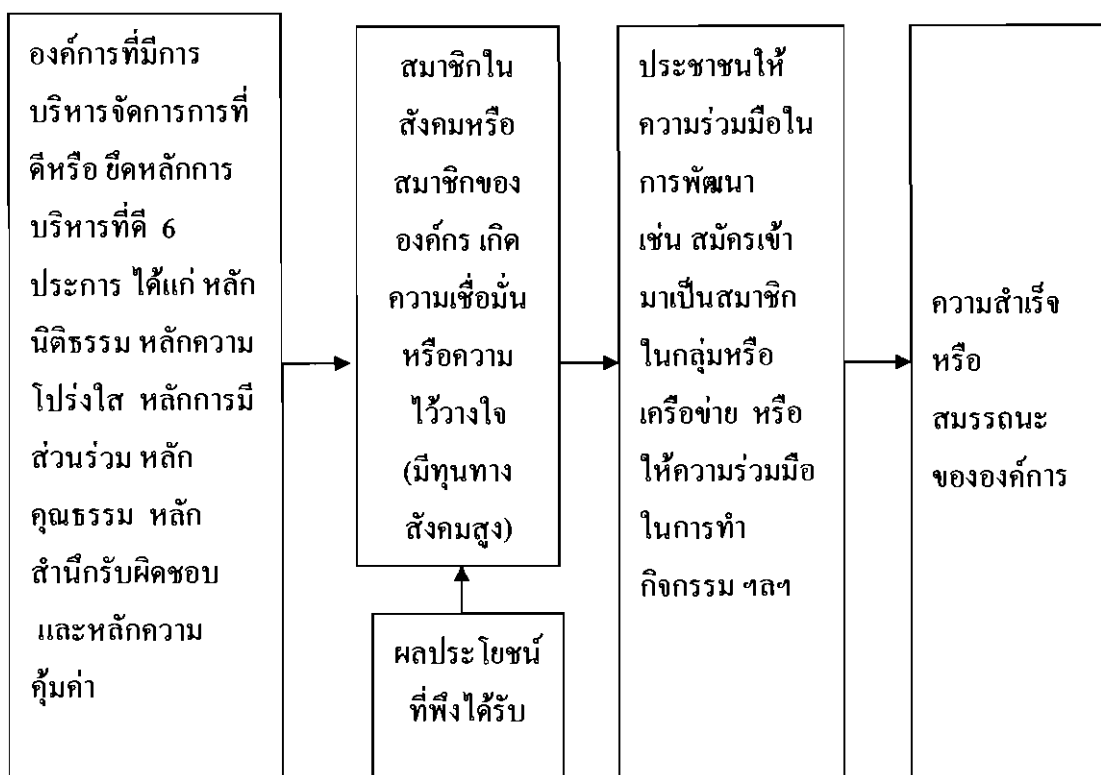
1. ระดับประเทศ

ภาพ 15 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับความสำคัญของทุนทางสังคมต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

จากกรอบแนวคิดในภาพ 15 อธิบายได้ว่า ประเทศใดปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ดีที่สังคมยอมรับ เช่น ยึดหลักการประชาธิปไตย ปฏิบัติตามกฎหมาย(Rule of law) ฯลฯ จะส่งผลให้ประชาชนในประเทศนั้นมีความเชื่อมั่นหรือไว้วางใจ ศรัทธา เมื่อประชาชนมีความเชื่อมั่นหรือไว้วางใจหรือศรัทธา ก็จะทำให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วม ในการพัฒนา ประการสุดท้ายก็จะทำให้ประเทศนั้นเกิดความสำเร็จในการพัฒนาประเทศ

2. ระดับองค์การหรือองค์กร

ภาพ 16 กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับความสำคัญของทุนทางสังคมต่อความสำเร็จขององค์กร

จากกรอบแนวคิดในภาพ 16 อธิบายได้ว่า หากองค์กรหรือองค์การใดปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ดีขององค์กรที่ควรจะเป็น เช่น มีการบริหารที่ยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี 6 ประการ ได้แก่ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักคุณธรรม หลักสำนึกรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า การบริหารที่ยึดหลักธรรมาภิบาลหรือหลักการบริหารจัดการที่ดี ก็จะส่งผลให้สมาชิกหรือผู้ที่มีส่วนให้ส่วนเสียกับองค์กรนั้นเกิดความไว้วางใจ หรือเกิด

ความเชื่อมั่น ขอมให้ความร่วมมือหรือมีส่วนร่วม ในการพัฒนาตามเป้าหมายในการพัฒนาขององค์กรนั้น เช่น การสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือเครือข่าย การให้ความร่วมมือในการพัฒนาองค์กรนั้น ฯลฯ ส่งผลให้องค์กรนั้นมีโอกาสที่จะบรรลุประสพผลสำเร็จสูง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

องค์กรการเงินชุมชน ถือว่าเป็นว่าเป็น วิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจชุมชน ตามแนวคิดของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2545: 33-38) ที่ได้กล่าวไว้ว่า คำว่า วิสาหกิจ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า enterprise และคำว่า ธุรกิจ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า business สองคำแตกต่างกัน คือ ธุรกิจ เน้นกำไรส่วนวิสาหกิจ ไม่เน้นกำไร แต่อย่างไรก็ตามโดยทั่วไป มักใช้คำว่า business แทน enterprise เหมือนกัน ดังนั้น การใช้ คำว่า วิสาหกิจชุมชน และธุรกิจชุมชน ก็สามารถใช้แทนกันได้ วิสาหกิจชุมชน(communitary enterprise) หมายถึง การประกอบการโดยชุมชนที่มีสมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ทั้งด้านการผลิต การค้า และการเงินและต้องใช้ปัจจัยการผลิตนี้ให้เกิดดอกผล ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ คือ การสร้างรายได้และอาชีพ ด้านสังคม คือ การยึดโยงหรือยึดความเป็นครอบครัวและชุมชนให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ แบ่งทุกข์ แบ่งสุขซึ่งกันและกันโดยผ่านกระบวนการ การประกอบการของชุมชน นอกจากนั้น พบว่าองค์กรการเงินชุมชนในประเทศไทยมีหลากหลาย ถูกเรียกชื่อต่างกันเนื่องจากถูกจัดตั้งภายใต้สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองจัดตั้งโดยรัฐบาล กลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ เกิดจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมีสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) รับผิดชอบในการจัดตั้งโดยมีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ให้การช่วยเหลือด้านวิชาการ กลุ่มเครดิตยูเนียนได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งครั้งแรกจากคณะเผยแพร่ศาสนาโรมันคาทอลิก โดยอาศัยหลักและวิธีการสหกรณ์เป็นฐานในการดำเนินการ และในปัจจุบันได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการจากชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้รับการสนับสนุนในการจัดตั้งและพัฒนาโดยกรมพัฒนาชุมชน โดยนำจุดเด่นของของกลุ่มเครดิตยูเนียนและสหกรณ์การเกษตรมาเป็นต้นแบบ และกลุ่มสะสมทุนรูปแบบอื่น ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์สังฆะกรรม ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งจากมูลนิธิไทยเพื่อการพัฒนาซึ่งเป็นองค์กรอาสาสมัครพัฒนาของเอกชน และกลุ่มออมทรัพย์เมคดานารี ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งจากมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท วัดป่าดาราภิรมย์ เป็นต้น (อารี เชื้อเมืองพาน และคณะ, 2544: 5)

ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวขององค์กรการเงินชุมชน มีดังนี้

การศึกษาของณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2544: ระบบออนไลน์) พบว่า องค์การเศรษฐกิจชุมชนจะต้องอาศัยการร่วมมือร่วมใจเป็นปัจจัยหลักในการปฏิบัติการกิจให้บรรลุเป้าหมาย การร่วมมือร่วมใจจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสามารถ “ปลูกจิตวิญญาณ” ของสมาชิกทุกคนให้ตื่นขึ้น จิตวิญญาณในที่นี้คือ สปิริต (spirit) ที่อยู่ในจิตใจของแต่ละคน เมื่อเกิดขึ้นแล้ว รวมกันแล้ว มันจะกลายเป็นพลังขับเคลื่อน ประคองพลังงานที่ทำให้จักรกลและเครื่องยนต์ทำงานได้ สปิริตหรือจิตวิญญาณจะเกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัย 5 ประการ ดังนี้

1. การมีผู้นำที่มีความคิด อุดมการณ์ และวิสัยทัศน์ ที่ชัดเจน สามารถทำให้ทุกคนเห็นประโยชน์ร่วมกัน อย่างกรณี ครูชบ ยอดแก้ว หรือมีอุดมการณ์และความเชื่อร่วมกัน อย่างกรณี กลุ่มสันติอโศก จึงสามารถผลักดันให้ทุกคนเกิดความร่วมมือร่วมใจปฏิบัติการกิจเพื่อบรรลุผล ประโยชน์และอุดมการณ์นั้น

2. การกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน เป็นเป้าหมายที่ทุกคนพร้อมจะ一起去ให้ถึง เช่น การตั้งเป้าว่าจะต้องทำให้ทุกครอบครัวในหมู่บ้านเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ดังกรณีของนาหว้า คลองเปรี๊ยะ จงสงขลา และกลุ่มพระอาจารย์สุบิน จังหวัดตราด เป็นต้น หรือตั้งเป้าหมายว่าลูกหนี้ทุกคนต้องส่งเงินคืนครบ ไม่เกิดหนี้สูญเลย เป็นต้น

3. การกิจหรือพันธกิจ (mission) ที่เป็นรูปธรรมเด่นชัด ปฏิบัติได้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด เช่น กรณีของคลองเปรี๊ยะ ในการทำให้บรรลุภาวะการปลอดหนี้สูญ ก็โดยการกำหนดให้กรรมการประจำหมู่บ้านมีอำนาจปล่อยกู้ให้สมาชิก ขณะเดียวกันต้องรับผิดชอบทำสัญญา เก็บและดูแลรักษาสัญญากู้เงินทุกราย ทำรายงานส่งคณะกรรมการกลางทุกเดือน ติดตามหนี้สิน รับผิดชอบหนี้สินที่มีปัญหา รวมทั้งต้องชดใช้เงินที่ขาดบัญชีด้วย ดังนั้น กรรมการประจำหมู่บ้าน 1 คน รับผิดชอบสมาชิกไม่เกิน 100 คน ดูแลยอดเงินกู้ของสมาชิกไม่เกิน 200,000 บาทต่อเดือน เป็นต้น

4. ความเชื่อมั่นและความไว้วางใจต่อกัน นั่นคือ เชื่อมั่นในความคิดและการนำ ดังเช่น สมาชิกชาวอโศกเชื่อมั่นในความคิดและการนำของสมณะโพธิรักษ์ ชาวคลองเปรี๊ยะเชื่อมั่นในการนำของนายอัมพร คังปาน ของนาหว้าเชื่อมั่นในการนำของนายเกล้า แก้วเพชร กลุ่มออมทรัพย์ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เชื่อมั่นในแนวทางการออมทรัพย์เพื่อสร้างสวัสดิการตามแนวคิดของครูชบ ยอดแก้ว เป็นต้น และทุกคนที่เชื่อมั่นในความคิดและการนำนั้นต่างก็เชื่อมั่นในเป้าหมายว่าสามารถที่จะ一起去ให้ถึงได้ เชื่อมั่นในภารกิจว่าสิ่งที่ทำอยู่นั้นถูกต้อง ชอบธรรม เป็นประโยชน์ เกิดประสิทธิผล ทุกคนที่ร่วมงานกันมีความไว้วางใจกัน เกิดความสามานสามัคคี เกิดจิตวิญญาณร่วมที่เป็นพลังงานยิ่งใหญ่ขับเคลื่อนให้ภารกิจบรรลุเป้าหมาย

5. มีปัจจัยหรือยัธยารมณ์ร่วมหรือความต้องการร่วม ปัจจัยที่จะยัธยารมณ์ "อารมณ

ร่วมและความต้องการร่วม" ของคนในโลกนี้ดูเหมือนจะมีเพียง 3 ประการ คือ ตัวบุคคลหรือความศรัทธาในตัวบุคคลหรือตัวผู้นำ อุดมการณ์และความเชื่อ เช่น เชื่อในศาสนาเดียวกัน ในลัทธิการเมืองเดียวกัน เชื่อในประเพณีเดียวกัน เป็นต้น และมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน

การศึกษาของ จานง สมประสงค์ (2535: 57-58) พบว่า ปัจจัยที่การสร้างความเข้มแข็งหรือความมั่นคงแก่ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ได้แก่ ปัจจัยภายในของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริครอบคลุมปัจจัย 5 ก มีรายละเอียด ดังนี้

1. กรรมการ หมายถึง คณะกรรมการที่มาจากการสรรหาหรือพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่มีศักยภาพสูง มีคุณภาพและมีคุณธรรม และมีความตั้งใจทำงานเพื่อกิจกรรมส่วนรวมด้วยความเสียสละแท้จริง กิจกรรมธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริและร้านค้าสาธิตหมู่บ้านจะดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ ผู้นำของธนาคารหมู่บ้าน ในฐานะกรรมการหรือประธานกรรมการต้องเป็นคนดีมีคุณธรรม 4 ข้อ กล่าวคือ ผู้นำต้องมีความซื่อสัตย์ ผู้นำต้องมีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ผู้นำต้องไม่ฝักใฝ่ในอบายมุข และผู้นำต้องรู้จักสามัคคี

2. กฎ หมายถึง ข้อบังคับของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริและร้านค้าสาธิตหมู่บ้าน ถ้ามีการกำหนดข้อบังคับให้คณะกรรมการรักษาข้อบังคับโดยเคร่งครัด ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ละเลยหรือหละหลวม และปรับปรุงระเบียบ ข้อบังคับ หรือมีมติให้มีความรัดกุมแต่ไม่ยุ่งยากแก่การปฏิบัติแล้ว ปัญหาในการดำเนินกิจกรรมจะไม่บังเกิดขึ้น

3. กองทุน หมายถึง เงินกองทุนของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ และร้านค้าสาธิตหมู่บ้าน มีจำนวนมากพอแก่การดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์หรือโครงการธุรกิจที่จะดำเนินการ โดยไม่จำเป็นต้องกู้ยืมแหล่งเงินทุนภายนอกดอกเบี้ยแพงมาก ซึ่งจะทำให้เสี่ยงต่อการขาดทุน ควรหากู้ยืมจากแหล่งดอกเบี้ยต่ำ และกู้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น ควรให้เงินทุนระหว่างธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริกับเงินทุนร้านค้าสาธิตหมู่บ้านเดียวกันหมุนเวียนกันเองให้มากที่สุด จะเป็นการดีที่สุด

4. กิจกรรม หมายถึง คณะกรรมการบริหารมีการวางแผนกำหนดโครงการทำธุรกิจ หรือมีกิจกรรมใหม่สนองความต้องการมวลสมาชิกอยู่เสมอ ๆ และเป็นกิจกรรมสอดคล้องหรือต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ตลอดไป สร้างแรงจูงใจให้มวลสมาชิกสนใจในกิจกรรมของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริและของร้านค้าสาธิตอย่างสม่ำเสมอ

5. กำไร หมายถึง ผลการดำเนินกิจกรรมและโครงการธุรกิจต่าง ๆ มีผลกำไรตอบแทนจากการลงทุนของมวลสมาชิกมากกว่าคู่แข่งอื่น จะทำให้สมาชิกมีความศรัทธาและจงรักภักดีต่อธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริและร้านค้าสาธิตหมู่บ้านของตนเอง

ถ้าหากธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริสามารถทำได้ครบตามหลัก 5 ก จะส่งผลให้ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริและร้านค้าสาธิตหมู่บ้านจะมีความเข้มแข็ง

อารีย์ เชื้อเมืองพาน และ ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2544: 118-120) พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานและและความยั่งยืนของกลุ่มสะสมทุน มีดังนี้

1. ผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็ง กล่าวคือ หากกลุ่มสะสมทุนใดที่มีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง จะช่วยให้กลุ่มสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้โดยง่าย การมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็งแล้ว หากยังมีผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน คอยให้การสนับสนุนเสริมอีกแรงหนึ่งจะทำให้กลุ่มสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว

2. คณะกรรมการจะต้องเสียสละ คณะกรรมการกลุ่มจะต้องช่วยกัน มีความเสียสละ และมีเวลาที่จะเข้าร่วมฝึกอบรมหาความรู้เพิ่มเติม หรือจะต้องมีการประชุมปรึกษาหารือปัญหาต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ กลุ่มสะสมทุนใดที่คณะกรรมการเกี่ยงกันทำงาน ไม่มีความเสียสละถึงแม้จะมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง กลุ่มดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะพัฒนาต่อไปได้ ดังนั้นคณะกรรมการกลุ่มจะต้องมีการเสียสละ และจะต้องมีคุณธรรมประกอบด้วย จึงจะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จได้

3. สมาชิกกลุ่มจะต้องเข้าใจหลักการดำเนินงานของกลุ่มเป็นอย่างดี กลุ่มสะสมทุนที่ประสบปัญหาและสามารถพัฒนาต่อไปได้นั้น ส่วนใหญ่สมาชิกไม่เข้าใจหลักการดำเนินงานของกลุ่มอย่างแท้จริง เข้ามาเป็นสมาชิกเพราะมีเพื่อนบ้านมาชักชวนหรือผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำกลุ่มมาขอรับรองให้สมัครเป็นสมาชิก หากสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มสะสมทุนใดมีความรู้ความเข้าใจในหลักการดำเนินงานของกลุ่มอย่างแท้จริง และสมาชิกจะต้องมีคุณธรรม การเข้าร่วมเป็นสมาชิกเนื่องมาจากความศรัทธาในหลักการ และพร้อมที่จะฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคไปด้วยกัน จะทำให้กลุ่มสะสมทุนนั้น ๆ ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน และสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างยั่งยืน

4. การบริหารจัดการที่ดี กลุ่มสะสมทุนใด ๆ ถึงแม้จะมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง คณะกรรมการกลุ่มมีความเสียสละ และสมาชิกเข้าใจหลักการดำเนินงานเป็นอย่างดี หากกลุ่มสะสมทุนดังกล่าวไม่มีการบริหารจัดการที่ดีจะทำให้กลุ่มดำเนินงานไปเพียงระยะหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากเมื่อมีปริมาณเงินเพิ่มมากขึ้นระบบบัญชีไม่สามารถตรวจสอบได้ การรับจ่ายเงินไม่มีเอกสารทางการเงินที่ถูกต้องให้ตรวจสอบ จะทำให้สมาชิกขาดความเชื่อมั่น ในที่สุดก็จะพากันมาถอนเงินจะทำให้กลุ่มล้มในที่สุด ดังนั้นกลุ่มสะสมทุนใดที่มีหลักการบริหารจัดการที่ดี มีระบบบัญชีที่เป็นสากลสามารถตรวจสอบได้ การรับจ่ายเงินมีเอกสารทางการเงินอย่างถูกต้องมีการตรวจสอบทั้งจากองค์การภายนอกและคณะกรรมการที่รับผิดชอบอย่างสม่ำเสมอจะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งสามารถที่จะพัฒนาต่อไปได้อย่างเป็นระบบ

นอกจากนั้น ชุมพล เสมานันท์ (2547: 290-297) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบสัมพันธเชิงสาเหตุของความสำเร็จในการจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยการศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) โดยการนำข้อค้นพบเชิงคุณภาพมาสร้างเป็นแบบจำลองเชิงปริมาณในรูปของแบบจำลองเชิงโครงสร้างหรืออิสรโมเดล และประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของโมเดลสมการ โครงสร้างจะใช้วิธีความเป็นไปได้สูงสุด (Maximum Likelihood: ML) การศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง มีดังนี้

1. คุณภาพการบริหารจัดการกองทุน มีตัวแปรสังเกตได้หรือตัวชี้วัด 3 ตัว ดังนี้

1.1 คุณภาพในการจัดการ องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ ความชัดเจนและความครอบคลุมของตำแหน่งและมีการกำหนดภาระหน้าที่และความรับผิดชอบให้แก่บุคลากรในองค์กร

1.2 กลยุทธ์การบริหาร องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ มีการวางแผนการทำงานมอบหมายงานให้คณะกรรมการทำตรงกับความรู้ความสามารถ การให้คณะกรรมการมีส่วนร่วมในการรับรู้อำนาจและการตัดสินใจ วิธีการจูงใจให้คณะกรรมการให้ความร่วมมือในการทำงาน หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเงินกู้ให้แก่สมาชิกจัดทำเอกสารอย่างถูกต้องและเป็นปัจจุบันจัดทำเอกสารให้มีความสะดวกในการใช้งานและการส่งข้อมูลข่าวสาร

1.3 ความเหมาะสมของกฎระเบียบ องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ ความเหมาะสมของอัตราดอกเบี้ย ความเหมาะสมของอัตราค่าปรับ ความเหมาะสมในการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปี ความเหมาะสมของระยะเวลาในการส่งคืนเงิน ความเหมาะสมของหลักเกณฑ์การเสนอโครงการขอกู้ ความเหมาะสมของการอนุมัติเงินกู้ และความเหมาะสมของอัตราค่าปรับ

2. ภาวะผู้นำ มีตัวแปรสังเกตได้หรือตัวชี้วัด 3 ตัว ดังนี้

2.1 คุณลักษณะผู้นำกองทุน องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ ผู้นำมีการศึกษา ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ ผู้นำมีความรู้ความสามารถ ผู้นำมีประสบการณ์ ผู้นำมีฐานะดีในที่ประชุม ผู้นำครอบครัวสนับสนุนในการทำงาน ผู้นำยุติธรรม ผู้นำมีความโปร่งใส ผู้นำเสียสละทั้งเวลาและรายได้ ผู้นำมีความรับผิดชอบในการทำงาน ผู้นำมีระเบียบในการทำงาน และผู้นำแก้ไขปัญหาได้ดี

2.2 ความสามารถเชิงกลยุทธ์ องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ การวางแผนการทำงานมอบหมายงานให้คณะกรรมการได้ตรงกับความรู้ความสามารถ รักษาคำพูด การควบคุมติดตามการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด การตัดสินใจด้วยความรอบคอบรัดกุมตามระเบียบข้อบังคับ และประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้องได้

2.3 ด้านความสามารถในการสร้างร่วมมือ องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ การมีทักษะในการพูดโน้มน้าว ความสามารถในการสร้างบรรยากาศของการทำงานเป็นทีม ให้อิสระในการทำงาน ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในการทำงานแก่กรรมการอย่างเป็นกันเอง สามารถควบคุมและดำเนินการประชุมได้ และมีการกระจายอำนาจความรับผิดชอบในการตัดสินใจแก่ผู้ปฏิบัติ

3. คุณภาพของคณะกรรมการกองทุน มีตัวแปรสังเกตได้หรือตัวชี้วัด 2 ตัว ดังนี้

3.1 คุณลักษณะของคณะกรรมการ องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ มีการศึกษา มีประสบการณ์ในการทำงาน ได้รับการยินยอมจากครอบครัวในการทำงาน รู้จักกับสมาชิกเป็นอย่างดี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิก ซื่อสัตย์ยุติธรรม เสียสละทั้งรายได้และเวลารับผิดชอบต่อหน้าที่ ไม่เห็นแก่ตัว อุดหนุนอดกลั้น โปร่งใส รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไว้วางใจซึ่งกันและกัน

3.2 ความสามารถในการทำงาน องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ ตั้งใจทำงานอย่างเต็มความสามารถ ทำงานด้วยความรัดกุมรอบคอบ รู้ข้อมูลสมาชิกอย่างดี กล้าแสดงออกในทางที่ถูก มีความสามารถในการตัดสินใจ ปฏิบัติงานด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความสามารถในการติดต่อประสานงาน การช่วยเหลือกันในการทำงาน การคิดหาวิธีในการแก้ไขปัญหา

4. คุณภาพของสมาชิก มีตัวแปรสังเกตได้หรือตัวชี้วัด 2 ตัว ดังนี้

3.1 คุณลักษณะส่วนบุคคลของสมาชิกองค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ เข้าใจและปฏิบัติตามระเบียบกองทุน นำเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์ มีความรับผิดชอบ รักษาชื่อเสียงและความน่าเชื่อถือของตนเอง เป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและการพนัน ดั่งบ้านเรือนง่ายต่อการพบปะกัน รู้จักและประวัติของสมาชิกรายอื่น และครอบครัวรับรู้และยินยอมให้เข้ามาเป็นคณะกรรมการ

3.2 การเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิก องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ เข้าร่วมประชุม การแสดงความคิดเห็น กระตุ้นให้เพื่อนสมาชิกในการชำระเงิน ติดตามการดำเนินงานของกองทุน มีความพร้อมที่จะเข้ามาเป็นกรรมการ และการมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบ

5. การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย มีตัวแปรสังเกตได้หรือตัวชี้วัด 2 ตัว ดังนี้

5.1 การได้รับการสนับสนุนภายในชุมชน องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ ผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนช่วยเหลือ ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนให้การสนับสนุนช่วยเหลือ และผู้ที่

ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือให้การสนับสนุนช่วยเหลือ

5.2 การได้รับการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ ได้รับการช่วยเหลือเรื่องการบริหารจัดการ ได้รับการช่วยเหลือด้านเงินทุน

6. ความเข้มแข็งของชุมชน มีตัวแปรสังเกตได้หรือตัวชี้วัด 2 ตัว ดังนี้

6.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ การเข้าร่วมประชุม ร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมเสียสละ ความสามัคคี ร่วมดำเนินงานในชุมชน ร่วมติดตามประเมินประเมินผล ร่วมรับผิดชอบในสาธารณสมบัติ อนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงาม เข้าร่วมกิจกรรมชุมชน การเข้าร่วมกลุ่มในชุมชน และการได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วม

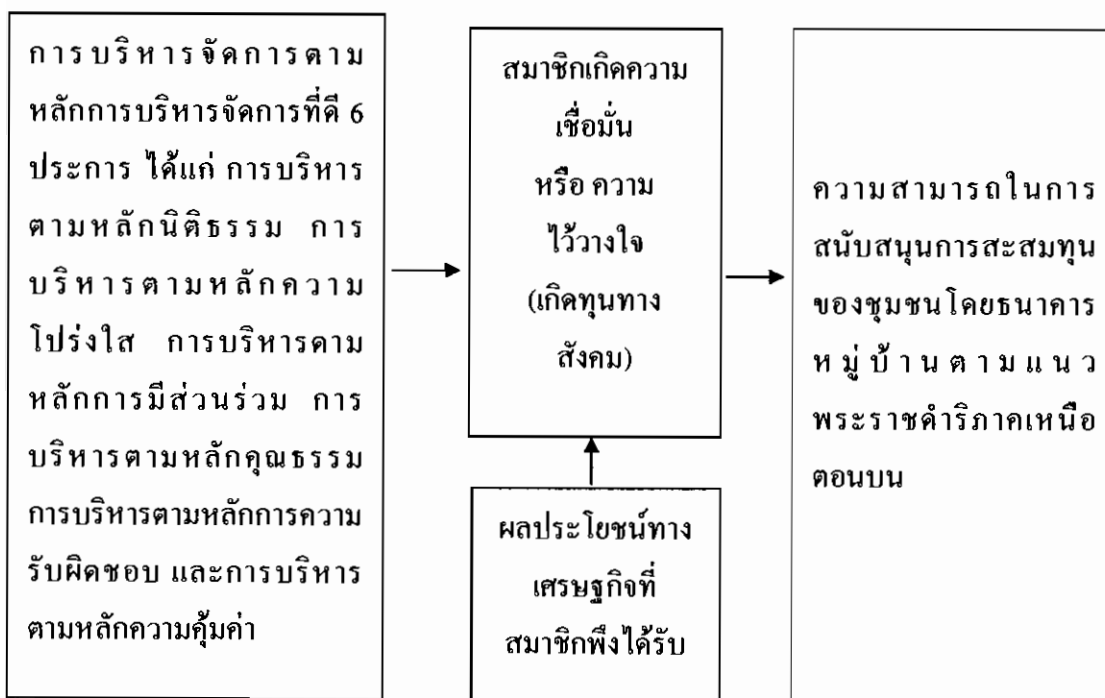
6.2 การมีเครือข่ายการเรียนรู้ องค์ประกอบของตัวชี้วัด คือ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน การแลกเปลี่ยนความรู้ข่าวสารประสบการณ์

7. กรอบแนวความคิดที่ได้จากการตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี พบว่า ทูทางสังคมหรือความไว้วางใจ มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ นอกเหนือจากทุนอื่น เช่น ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนทางกายภาพ เป็นต้น (Putnam, 2536: 167-181; โจเซฟ อี สติกลิตซ์, 2541:105-106; บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2542: ระบบออนไลน์; วีรกร ตรีเศศ, 2546: 20 และอภิชัย พันธเสน และคณะ, 2546: 1) ส่วนปัจจัยที่ช่วยสร้างทุนทางสังคม คือ การปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ดีหรือสิ่งที่สังคมยอมรับ เช่น หลักการประชาธิปไตย ศีลธรรม กฎหมาย วัฒนธรรมที่ดีงาม ฯลฯ หากบุคคล องค์กร สถาบันประเทศใด ปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ดี ก็จะส่งผลให้เกิดความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่น เมื่อมีความไว้วางใจก็จะทำให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม มีการรวมกลุ่ม มีการสร้างเครือข่าย เป็นต้น (Fukuyama F, 2542: ระบบออนไลน์; วีรกร ตรีเศศ, 2546: 20; WorldBank, 2546: 29-34; ศสช., 2547: ระบบออนไลน์) ตลอดจนหากตีความบรรทัดฐานทางสังคมตามแนวคิดของ ประพนอม บุญนิธิประเสริฐ (2540: 100-106) กล่าวได้ว่า การบริหารจัดการที่ดีถือว่าเป็นบรรทัดฐานที่ดีขององค์กร นอกจากนั้นตามทฤษฎีของกิจการเครือข่ายระบุว่า การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายถือเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน และเชื่อว่าความสำเร็จของกิจการเครือข่าย คือ การมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างองค์กร (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2549: 80-86) นอกจากนั้น ความไว้วางใจเกิดจากการมีบรรทัดฐานในการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างลงตัวด้วย (Held, 1984: 65-69; Bennis and Nanus (1998: 142)

จากสาสนเทศในข้างต้นทำให้ได้ตัวแปรที่สามารถนำไปอธิบายหรือมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือ ตอนบน 3 ตัวแปร คือ 1) การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน โดยวิเคราะห์

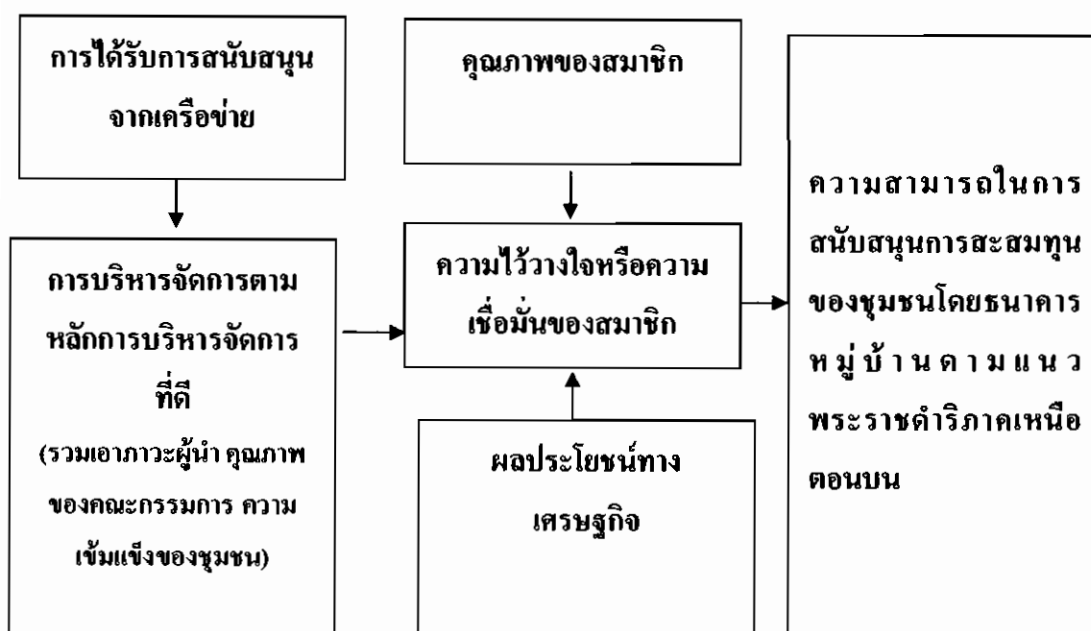
องค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีของ ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ(2545 :ภาคผนวก ก) กับข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน คือ การบริหารจัดการตามหลักการบริหารจัดการที่ดี 6 ประการ ได้แก่ การบริหารตามหลักนิติธรรม การบริหารตามหลักความโปร่งใส การบริหารตามหลักการมีส่วนร่วม การบริหารตามหลักคุณธรรม การบริหารตามหลักการความรับผิดชอบ และการบริหารตามหลักความคุ้มค่า 2) การสร้างทุนทางสังคมหรือความไว้วางใจหรือการสร้างเชื่อมั่นแก่สมาชิกในชุมชน ตามที่ Naranyan and Cassidy (2001: 66-102) ที่ระบุว่า การวัดความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นของสมาชิกโดยพิจารณาจากจำนวนสมาชิกขององค์กร และ 3)ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกจะได้รับจากการเข้าไปเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน โดยพิจารณาจาก ผลตอบแทนจากการถือหุ้น (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์; อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์ และออน ทานา, 2550: สัมภาษณ์) ดังนี้

ภาพ 17 กรอบแนวความคิดในการวิจัยที่ได้จากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี

หลังจากมีการศึกษาผลงานของ จ้านง สมประสงค์(2535: 57-58) อารีย์ เชื้อเมืองพานและธนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2544: 118-120) , ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ(2544: ระบบออนไลน์) และ ชุมพล เสมอจันทร์ (2547: 290-297) ทำให้ได้ตัวแปรเพิ่มเข้ามาในกรอบแนวความคิดในการวิจัยอีก 7 ตัว ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย คุณภาพของสมาชิก ภาวะผู้นำ คุณภาพของคณะกรรมการ ความเข้มแข็งของชุมชน ทุนทางสังคม ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และ

ความพร้อมของทุนทางกายภาพ แต่อย่างไรก็ตามจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ภาวะผู้นำของธนาคารหมู่บ้านและคุณภาพของธนาคารหมู่บ้านจะรวมอยู่ตัวแปรการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ หลักคุณธรรม และ หลักความรับผิดชอบ ส่วนความเข้มแข็งของชุมชน ทุนทางสังคม ที่มีอยู่เดิม ก็จะสะท้อนให้ถึงการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม และบางส่วนของหลักคุณธรรม เป็นต้น ส่วนความสมบูรณ์ของทุนธรรมชาติและความพร้อมของทุนทางกายภาพ เช่น สภาพที่อยู่อาศัย โครงสร้างพื้นฐานในชุมชนกำหนดให้เป็นปัจจัยคงที่ เนื่องจากหมู่บ้านในภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพทางกายภาพใกล้เคียงกัน ดังนั้น จากการทบทวนวรรณกรรมและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงได้กรอบแนวความคิดในการวิจัยเบื้องต้น ดังนี้

ภาพ 18 กรอบแนวความคิดในการวิจัยที่ได้จากการทบทวนหลักการ แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลังจากนั้นจึงนำกรอบแนวความคิดในการวิจัยที่ได้จากการทบทวนหลักการ แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ไปตรวจสอบโดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีรายละเอียดในตอนที 3

ตอนที่ 3 ข้อค้นพบเชิงคุณภาพ

เพื่อให้เกิดความตรงในการนิยามเชิงปฏิบัติการ การสร้างมาตรวัด และมาตราวัด ผู้วิจัยจึงปรับกรอบแนวความคิดในการวิจัยกับข้อค้นพบเชิงคุณภาพ โดยเทคนิคเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามในการวิจัย คือ มีปัจจัยใดบ้าง ที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน เพื่อตอบคำถามการวิจัย จึงได้มีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาปรากฏการณ์ของธนาคารหมู่บ้านในภาคเหนือตอนบน ได้แก่ กลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่เป็นสมาชิกของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยา กลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนจังหวัดเชียงราย ธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ธนาคารหมู่บ้านบ้านจำต้อง ธนาคารหมู่บ้านบ้านร่องเคาะ ธนาคารหมู่บ้านบ้านสามเสน(นามสมมติ) ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ธนาคารหมู่บ้านบ้านปงวัง ตำบลวังทรายคำ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และธนาคารหมู่บ้านบ้านโป่งปิง(นามสมมติ) ตำบลวังใต้ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ธนาคารหมู่บ้านบ้านนาแสง ตำบลนาแสง อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง พร้อมกับการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ในการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้าน มีจำนวน 14 ท่าน ข้อค้นพบเชิงคุณภาพสามารถสังเคราะห์ได้ ดังนี้

1. จากการสัมภาษณ์นาย อภิชาติ มั่นศิลป์ ในประเด็นความเหมาะสมของการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า พบว่า การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านควรจัดตั้งในชุมชนหรือหมู่บ้านที่มีปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกิดจากโครงสร้างของตลาดเงินที่ไม่เป็นธรรมกับชาวบ้าน กล่าวคือ ชุมชน หรือหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านมีขีดความสามารถในการเข้าหาแหล่งทุนที่เป็นธรรมน้อย ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนเงินทุนเพื่อเป็นฐานรองรับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน ได้แก่ การผลิต การบริโภค และการจำหน่ายจ่ายแจกของชุมชน จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านพึ่งการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ในระบบซึ่งเสียดอกเบี้ยสูง ตลอดจนชาวบ้านที่มีเงินออมต้องนำเงินไปฝากธนาคารซึ่งก็ได้รับดอกเบี้ยต่ำ สาเหตุที่ชาวบ้านบางรายที่ไม่มีความสามารถในการติดต่อกับสถาบันการเงินของรัฐบาลหรือสถาบันการเงินของเอกชน เนื่องจากขาดความรู้และหลักทรัพย์ค้ำประกันเพียงพอที่จะไปกู้ยืมเงินกับสถาบันการเงินโดยทั่วไป ส่วนชาวบ้านที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกันหรือมีเงินก็มักจะไปใช้บริการกับสถาบันการเงินของรัฐบาลส่วนใหญ่จะเป็นธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) หรือสหกรณ์การเกษตรโดยทั่วไป ด้านการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริควรจัดตั้งในชุมชนยังขาดองค์กรการเงินชุมชนที่เป็นแหล่งเงินทุนที่เป็นธรรมกับชาวบ้านจะประสบผลสำเร็จมากกว่า (อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์) ทั้งนี้ หากชุมชนใดมีองค์กรการเงินหลายกลุ่มจะทำให้เกิดการทับซ้อนและแข่งขันกันเองก็จะ

อ่อนแอลงในที่สุด (มุกดา อินตะสาร, 2550: สัมภาษณ์) สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์นายสมยศ อุปรี(2550: สัมภาษณ์) สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน บ้านนาแสง ตำบลนาแสง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง พบว่า หลังจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง สมาชิกในชุมชนเริ่มไม่ให้ความสำคัญกับธนาคารหมู่บ้าน เช่น การลาออก การถอนหุ้น การไม่ถือหุ้นเพิ่ม ทำให้ในปัจจุบันมีเงินทุนเหลือเพียงประมาณสามแสนบาท ทั้งที่ก่อนหน้านี้ มีเงินทุนหมุนเวียนเกือบหนึ่งล้านบาท

ดังนั้น สรุปได้ว่าการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านควรจัดตั้งในชุมชนหรือหมู่บ้าน กล่าวคือ ชุมชน หรือหมู่บ้าน ที่ชาวบ้านมีขีดความสามารถในการเข้าหาแหล่งทุนที่เป็นธรรมน้อย ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนเงินทุนเพื่อเป็นฐานรองรับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน ได้แก่ การผลิต การบริโภค และการจำหน่ายจ่ายแจกของชุมชน จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านพึ่งการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ในระบบซึ่งเสียดอกเบี้ยสูง ตลอดจนชาวบ้านที่มีเงินออมต้องนำเงินไปฝากธนาคาร ซึ่งก็ได้รับดอกเบี้ยต่ำ สาเหตุที่ชาวบ้านบางรายที่ไม่มีความสามารถในการติดต่อกับสถาบันการเงินของรัฐบาลหรือสถาบันการเงินของเอกชน เนื่องจากขาดความรู้และหลักทรัพย์ค้ำประกันเพียงพอที่จะไปกู้ยืมเงินกับสถาบันการเงิน โดยทั่วไป ไม่ควรตั้งธนาคารหมู่บ้านชุมชนหรือหมู่บ้านที่มีองค์กรการเงินหลายองค์กรจะทำให้ซ้ำซ้อนเกินความจำเป็นของชุมชน

2. จากการสัมภาษณ์ อภิชาติ มั่นศิลป์, เจริญ วงศ์แก้ว, วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, อภิชาติ มั่นศิลป์ และมุกดา อินตะสาร พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้าน มีดังนี้

2.1 ความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นของสมาชิกที่มีต่อธนาคารหมู่บ้าน หากสมาชิกในชุมชนเชื่อมั่นว่าธนาคารหมู่บ้านมีความมั่นคงก็จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิก ในทางตรงกันข้ามหากธนาคารหมู่บ้านมีแนวโน้มมีปัญหา ทำให้สมาชิกไม่เชื่อมั่นหรือไว้วางใจ ก็จะทำให้สมาชิกถอนหุ้น หรือลาออกจากการเป็นสมาชิกในที่สุด จากสังเคราะห์คำสัมภาษณ์และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง พบว่า ปัจจัยที่มีผลให้สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้านคือ ธนาคารหมู่บ้านมีการบริหารจัดการที่ดี เช่น ยึดระเบียบ มีส่วนร่วม โปร่งใส ฯลฯ ความรับผิดชอบของสมาชิก เช่น การชำระหนี้ตามกำหนด และประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับจากการถือหุ้นต้องมีมากพอที่จะจูงใจสมาชิกเข้าสมัครเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน (มุกดา อินตะสาร, 2550: สัมภาษณ์; วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์; อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์) มีรายละเอียด ดังนี้

2.1.1 ความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจของสมาชิก ที่เกิดจากความรับผิดชอบต่อสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน สมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อธนาคารหมู่บ้าน จะปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะการใช้เงินกู้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ การใช้เงินกู้ตรงตาม

วัตถุประสงค์ทำให้เงินที่สมาชิกกู้ไปมีโอกาสสูญหายน้อย ส่งผลคือการชำระเงินกู้ตรงตามกำหนด การที่สมาชิกส่วนใหญ่มีความรับผิดชอบต่อธนาคารหมู่บ้าน นอกจากจะส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงของธนาคารแล้ว ก็จะส่งผลให้สมาชิกรายอื่นเกิดความมั่นใจ หรือความเชื่อมั่นในความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้าน เช่น กรณีของธนาคารหมู่บ้านบ้านสามเสน(นามสมมุติ) ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีสมาชิกบางรายไม่ชำระหนี้คืนตามกำหนดไม่ยอมชำระหนี้ส่งผลให้ไม่มีเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอที่จะให้สมาชิกรายอื่นได้กู้ยืม สมาชิกบางรายถึงกับถอนหุ้นออกถึง 30 ราย เพราะไม่มั่นใจว่าธนาคารหมู่บ้านจะมีความมั่นคงหรือไม่ จากการศึกษาข้อมูลทางการเงินของธนาคาร พบว่า ในปัจจุบันมีเงินทุนประมาณ 275,000 บาท มีหนี้เสีย 35,000 บาท สมาชิกบางรายไม่สามารถถอนหุ้นออกได้เนื่องจากธนาคารไม่มีเม็ดเงินให้ แทบจะไม่มีการประชุมหรือดำเนินการใดๆ มา 2-3 ปี นับจากปี พ.ศ. 2546 แต่ในทางตรงกันข้าม ธนาคารหมู่บ้านที่สมาชิกมีความรับผิดชอบสูง เช่น ธนาคารหมู่บ้านบ้านร่องเคาะ ตำบลร่องเคาะ ธนาคารหมู่บ้าน บ้านปางวัง ตำบลวังทรายคำ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ที่สมาชิกธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้เงินกู้ยืมอย่างเหมาะสมส่งผลให้สมาชิกมักไม่มีปัญหาการชำระหนี้คืน คือ ชำระหนี้คืนตามกำหนด ในปัจจุบันทั้ง 2 ธนาคาร ไม่มีหนี้เสีย ส่งผลให้สมาชิกธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่เกิดความเชื่อมั่น หรือความวางใจ ในการนำเงินไปฝากกับธนาคารหมู่บ้าน ทำให้ธนาคารหมู่บ้านบ้านทั้ง 2 ธนาคารมีเงินทุนเกือบสี่ ล้านบาท (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์; นางเยาว์ ประชุมชิด, 2550: สัมภาษณ์ และ อนันท์ สูงขาว, 2550: สัมภาษณ์)

2.1.2 ความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจ ที่เกิดจากการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน กล่าวคือ หากธนาคารหมู่บ้านใดมีการบริหารจัดการที่ซื่อหลักการบริหารจัดการที่ดี ก็จะส่งผลให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นต่อความมั่นคงต่อธนาคารหมู่บ้าน หากสมาชิกมีความเชื่อมั่นว่าธนาคารหมู่บ้านมีความมั่นคง สมาชิกในชุมชนจะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ผลที่ตามมา คือ สมาชิกก็จะถือหุ้นเพิ่มกับธนาคารหมู่บ้านมากขึ้น (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์; วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์ และ อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์) หากพิจารณาโครงสร้างประกอบของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน โดยใช้องค์ประกอบและตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดีของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และ องค์ประกอบและตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดี ของ ถวิลวดี บุรีกุล และคณะ(2545: ภาคผนวก ก) มาเป็นกรอบในการสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน ตามข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จะได้องค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน จำแนกตามหลักการบริหารจัดการที่ดี 6 ประการ ดังนี้

2.1.2.1 การบริหารจัดการที่ยึดหลักนิติธรรม เป็นหลักการบริหารที่เกี่ยวกับกฎระเบียบของธนาคารหมู่บ้าน กล่าวว่ามีข้อควรพิจารณา 3 ประเด็น คือ 1) ที่มาของระเบียบ กล่าวคือ สมาชิกมีส่วนร่วมในการร่างระเบียบ จะทำให้ได้ระเบียบเหมาะสมตรงกับความต้องการของสมาชิกส่วนใหญ่ 2) การนำระเบียบไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ตลอดจนมีการประกาศหรือ มีการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกได้รับทราบถึงความสำคัญของระเบียบ และข้อบังคับอย่างต่อเนื่อง เช่น กรณีธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนจะมีการประชาสัมพันธ์หรือแจ้งกฎระเบียบทุกครั้งในวันเปิดทำการ (วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์) และการบริหารจัดการยี่ระเบียบอย่างเคร่งครัด โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ และ 3) มีการปรับปรุงระเบียบเมื่อสมาชิกส่วนใหญ่มีความคิดเห็นร่วมกันว่าไม่มีความไม่เหมาะสม (อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์; เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์) ในประเด็นการบริหารจัดการที่ยึดหลักนิติธรรม จากการสัมภาษณ์ มุกดา อินตะสาร (2550: สัมภาษณ์); บุญชอบ รักชาติ (2550: สัมภาษณ์) และวรพจน์ หล่อภัทรพงษ์ (2550: สัมภาษณ์) ได้กล่าวในประเด็นนี้ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

“...การมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่ม ทุกๆ คนช่วยกันการบริหารจัดการร่วมกัน เช่น ร่างระเบียบข้อตกลงข้อบังคับร่วมกัน ทุกๆ อย่างต้องออกมาจากความคิดความต้องการของสมาชิก เพื่อที่จะทำให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของร่วมกันไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่งและจะเกิดพลังขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้เมื่อเกิดปัญหาจะได้ช่วยกันแก้ปัญหาได้...”

“...ระเบียบนอกจากมาจากสมาชิกแล้ว ยังต้องจากสภาพปัญหาหรือสิ่งที่ควรหรือเห็นว่าเป็นประโยชน์กับธนาคาร อย่างเช่นธนาคารในหมู่บ้านของดิฉัน มีสมาชิกชอบกินเหล้าในวันเปิดทำการและสร้างปัญหาหลายครั้ง เราก็ตั้งระเบียบบังคับแก่สมาชิกว่า หากมีสมาชิกรายใด กินเหล้ามาจะไม่ได้รับบริการจากธนาคาร หรืออีกกรณีหนึ่ง คือ มีสมาชิกถือสมุดคนอื่นมากู้ ธนาคารก็มีระเบียบห้ามไม่ให้ถือสิทธิคนอื่นในการกู้ หากคณะกรรมการรู้ ก็จะตัดสิทธิในการกู้หนึ่งปี เป็นต้น...” (มุกดา อินตะสาร, 2550: สัมภาษณ์)

“...หากจะใช้อำนาจของคณะกรรมการเป็นใหญ่โดยไม่ดูความเหมาะสม ไม่ฟังเสียงจากสมาชิก ก็ไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมประชุมจะดีกว่า” หรือหากจะใช้อำนาจของคณะกรรมการเป็นใหญ่โดยไม่ยึดระเบียบอย่างเคร่งครัด ก็ควรตีระเบียบทิ้งเสีย และถือว่าหวังว่าสมาชิกจะให้ความร่วมมือ อย่างนี้ถอนหุ่นลาออกดีกว่า ไม่รู้จะเสี่ยงไปทำไม...”

“...การที่ธนาคารหมู่บ้านบ้านเฮา(ธนาคารหมู่บ้านบานสามเสน (นามสมมุติ) เป็นอย่างนี้(มีหนี้เสียประมาณ 35,000 บาท) เป็นเพราะคณะกรรมการเห็นแก่พวก

ฟ้อง ปลดปล่อยเงินกู้โดยไม่มีระเบียบ ไม่รู้ความสามารถในการชำระคืน ทำให้คนอื่นต้องมาลำบาก ตามมา กู้เงินก็ไม่ได้ ถอนหุ้นก็ไม่ได้(ขาดเงินทุนหมุนเวียน) จะมีคนโง่คนโง่ไหนเข้าเชื่อมั่นหรือไว้วางใจ...” (บุญชอบ รักษาติ (2550: สัมภาษณ์)

2.1.2.2 การบริหารจัดการที่ยึดหลักคุณธรรม เป็นหลักการบริหาร ที่เกี่ยวกับคุณธรรมของคณะกรรมการหรือผู้บริหารของธนาคารหมู่บ้าน กล่าวคือ คณะกรรมการ ต้องมีประวัติดีไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขทั้งปวง ตลอดจนไม่มีพฤติกรรมที่ส่อไปทางทุจริต (อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์ และ เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์) ในประเด็นการบริหารจัดการที่ยึด คุณธรรม จากการสัมภาษณ์ บุญชอบ รักษาติ (นามสมมุติ) (2550: สัมภาษณ์) กล่าวในประเด็นนี้ไว้ น่าสนใจ ดังนี้

“ ...กรรมการที่โง่ หลบหน้าหลบตา ไม่อะไรก็ไม่ตอบ อืม ๆ อึ้ง ๆ ไม่รู้จะเสี่ยงไปทำไม แต่ถูกกล่าวหาก็ไม่มั่นใจแล้ว ทุกวันนี้ถามว่ายังมีใครเอาเงินมากฝากบ้าง มีแต่ จะลดลงทุกวัน สักวันหนึ่งก็ยุบแน่นอน กรรมการมันต้องอย่างครูเจริญหรือครูนั้น(ประธานธนาคาร หมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ และธนาคารหมู่บ้าน บ้านปงวัง ตำบลวังทรายคำ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ตามลำดับ) ธนาคารบ้านเป็น ใหญ่ออกใหญ่ออก มีแต่คนมาดูงาน...” (บุญชอบ รักษาติ (นามสมมุติ), 2550: สัมภาษณ์)

นอกจากนั้นยังมีสมาชิกธนาคารหมู่บ้านบ้านโปงปิง(นามสมมุติ) ตำบลวังใต้ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง กล่าวถึง การมีคุณธรรมของประธานกองทุน ไว้ดังนี้

“ ...เมื่อก่อนธนาคารหมู่บ้านบ้านบ้านของฉันก็มี แต่เดี๋ยวนี้ล้มไป แล้วเพราะประธาน โกงเอาเงินไปกินหมด สมาชิกเข้าก็เลยลาออก บางคนก็ได้ตั้งคืน หลานฉันคาง ยังไม่ได้คืนอีกหมื่นบาท เป็นถึงรองนายกฯ(นายกอบค.) ตอนใหม่ ๆ ก็ดูดี เห็นบ้านอื่นเป็นมี ธนาคารกันก็อยากจะทำตั้งขึ้นมาใหม่เหมือนกัน...”

“ ...ดิฉันอยากได้ประธานอย่างอาจารย์(อาจารย์เจริญ วงศ์แก้ว) เป็น คนที่มีความรู้ความสามารถ ทำให้ธนาคารบ้านคอนแก้วมีความเจริญก้าวหน้า ...” (คนดีอยากพัฒนา (นามสมมุติ), 2550: สัมภาษณ์)

กรณีของอาจารย์เจริญ วงศ์แก้ว ได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธาน ธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้วประมาณ 10 ปี ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ยอมให้ลาออกหรือออกตาม วาระ เนื่องจากเป็นคนดีที่มีความรู้ความสามารถทุกวันนี้จึงได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรในการจัดตั้ง และพัฒนาศักยภาพธนาคารหมู่บ้านให้กับหมู่บ้านอื่น ๆ หลายธนาคาร เช่น ธนาคารบ้านกวาง

ธนาคารหมู่บ้านบ้านไผ่กลาง ธนาคารบ้านป่าคา ธนาคารหมู่บ้านบ้านแม่โป่ง ตำบลวังใต้ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เป็นต้น

2.1.2.3 การบริหารจัดการที่ยึดหลักความโปร่งใส เป็นหลักการบริหารที่เกี่ยวกับการโปร่งใสในดำเนินงานของธนาคาร จากการสัมภาษณ์ อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550: สัมภาษณ์) และ เจริญ วงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์) มีความคิดเห็นตรงกันว่า มีข้อควรพิจารณา 5 ประการ ได้แก่ 1) การคัดเลือกประธานหรือผู้จัดการต้องเป็นอย่างไร โปร่งใส ยึดหลักประชาธิปไตย 2) การคัดเลือกกรรมการธนาคารหมู่บ้านอย่างไร โปร่งใส ดำเนินถึงคุณธรรมและความรู้ความสามารถ 3) การเปิดเผยข้อมูลของธนาคารหมู่บ้านให้สมาชิกได้รับทราบทุกเรื่องทุกครั้งที่มีการประชุม 4) มีตรวจสอบความถูกต้องของบัญชีทุกครั้งหลังที่มีการปิดบัญชี และ 5) การตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญต้องรับฟังเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิก

ในประเด็นการบริหารจัดการที่ยึดหลักความโปร่งใส จากการสัมภาษณ์ บุญชอบ รักษาติ (นามสมมุติ) (2550: สัมภาษณ์) กล่าวในประเด็นนี้ว่าน่าสนใจ

“...พอมันได้เป็นประธานธนาคารหมู่บ้าน มันก็เลือกพวกมันไปเป็นกรรมการ รู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้าง ทำอะไรก็ไม่คอยฟังใคร กรรมการดี ๆ หลายคนเขาทนไม่ไหวก็ลาออก ตอนนี่เหลือกรรมการแค่ 3 คน ทำอะไรยังงั้นไม่มีใครรู้ ประชุมก็ไม่ประชุม ถามอะไรก็ อ้อ ๆ อึ้ง ๆ หลบหน้าหลบตา...” (บุญชอบ รักษาติ (นามสมมุติ)(2550: สัมภาษณ์)

2.1.2.4 การบริหารจัดการที่ยึดหลักการมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์ อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550: สัมภาษณ์) และ ครูเจริญ วงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์) มีความคิดเห็นว่าเป็นการบริหารที่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน มีการจัดประชุมเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกและบุคคลหรือคณะบุคคลได้แสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงาน ตลอดจนมีการนำข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของสมาชิกส่วนใหญ่ไปสู่การปฏิบัติหรือไปใช้ประโยชน์ในการบริหารงานอย่างครบถ้วน ในประเด็นการมีส่วนร่วม มุกดา อินตะสาร (2550: สัมภาษณ์) และครูเจริญ วงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์) กล่าวที่น่าสนใจ ดังนี้

“... การมีส่วนร่วมของสมาชิกภายในกลุ่ม ทุกๆ คนช่วยกันการบริหารจัดการร่วมกัน การที่ทำให้ธนาคารหมู่บ้านล้มเหลวส่วนหนึ่งคือ การไม่มีส่วนร่วมของสมาชิก สมาชิกไม่มีความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของจึงไม่เกิดความหวงแหนเพราะคิดว่าไม่ใช่ของตน...” (มุกดา อินตะสาร (2550: สัมภาษณ์))

“... การบริหารงานของธนาคารบ้านคอนแก้วในวันนี้มีปัญหาอะไร หัวใจ คือ ต้องรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก มีอะไรก็ต้องปรึกษาหารือกันจึงไม่เกิดปัญหานอกจากนั้นต้องรับฟังความคิดเห็นความรู้ที่ได้จากผู้รู้ วิทยากรที่เขาเข้ามาให้คำแนะนำให้เราด้วย

เช่น ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการการแก้ไขปัญหาสินเชื่อล้นระบบ โดยการการขายวงเงินสินเชื่อกับลูกค้าชั้นดี การนำเอาโปรแกรมบัญชีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการประมวลผลข้อมูลเป็นต้น ...” (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์)

2.1.2.5 การบริหารจัดการที่ยึดหลักความรับผิดชอบ เป็นหลักการบริหารที่เกี่ยวกับจิตสำนึกของคณะกรรมการ จากการสัมภาษณ์ อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550: สัมภาษณ์) และ เจริญ วงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์) มีความคิดเห็นว่ามีข้อควรพิจารณา 5 ประการ คือ 1) คณะกรรมการต้องเสียสละและทุ่มเทในการทำงาน เช่น การเข้าร่วมประชุม การมาทำงานครบ เป็นต้น 2) คณะกรรมการต้องคอยประสานงานและอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกโดยไม่เลือกปฏิบัติ 3) คณะกรรมการต้องไม่ละเลยและให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหา 4) คณะกรรมการต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน และ 5) คณะกรรมการต้องแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดกับสมาชิกและเครือข่ายภายนอกชุมชน อย่างไรก็ตาม มุกดา อินต๊ะสาร (2550: สัมภาษณ์) กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้น่าสนใจ ดังนี้

“... แม้ว่าจะเป็นคณะกรรมการแต่ก็มีสิทธิเท่าเทียมกับสมาชิก ในทางตรงกันข้ามกลับต้องเสียสละในการทำงานมากกว่าคนอื่น และต้องคอยประสานงานต่างๆ ให้แก่สมาชิก และสำคัญต้องเป็นคนใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกๆ คน ต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดกับสมาชิกตลอดจนธนาคารหมู่บ้านกลุ่มอื่นๆ...” (มุกดา อินต๊ะสาร, 2550: สัมภาษณ์)

จากข้อค้นพบเบื้องต้น พบว่า การบริหารจัดการที่ยึดหลักการบริหารจัดการที่ดีหลักคุณธรรม และหลักความรับผิดชอบ กล่าวได้ว่าเป็นหลักการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้นำโดยตรง หากผู้นำธนาคารหมู่บ้านมีการบริหารจัดการที่ยึดหลักคุณธรรมและหลักจิตสำนึกความรับผิดชอบก็จะส่งผลให้สมาชิกเชื่อมั่นต่อความมั่นคงและความยั่งยืนของธนาคารหมู่บ้าน ผู้นำธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ ประธาน หรือผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน ผู้นำของธนาคารหมู่บ้านมีชื่อเรียกต่างกัน เนื่องจากธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยแรงรักพัฒนาชนบท(รพช.) เรียก “ประธานธนาคารหมู่บ้าน” ส่วนธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชนบท เรียกตำแหน่งนี้ว่า “ผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน” ผู้นำของธนาคารหมู่บ้านที่เป็นยอมรับของชุมชนจะมีภาวะผู้นำสูง ส่วนใหญ่ผู้นำที่เป็นที่ยอมรับหรือมีภาวะผู้นำสูง ควรมีคุณลักษณะที่เหมาะสม กล่าวคือ มีความเสียสละ เช่น ไม่มีประวัติเรื่องการคอร์รัปชัน ไม่เกี่ยวข้องกับอบาขมุข เช่น เมาเหล้า เล่นการพนัน ู้สาว เป็นต้น มีความรู้ความสามารถ มีอาชีพที่มั่นคง เสียสละเพื่อส่วนรวมมาโดยตลอด และครอบครัวให้การสนับสนุน (วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์ และ อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์) แต่อย่างไรก็ตาม อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550: สัมภาษณ์) กล่าวเพิ่มเติม ดังนี้

“... ผู้นำธนาคารหมู่บ้านที่ถูกเลือกมักจะเป็นที่ยอมรับของชุมชนอยู่แล้ว การแต่งตั้งประธานและคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน ต้องให้ชาวบ้านจะเป็นผู้คัดเลือกกันเอง โดยเฉพาะประธานธนาคารหมู่บ้าน ส่วนมากชาวบ้านจะเลือกเอาผู้ที่ตนเองเห็นว่าเป็นคนดีในสายตาของชาวบ้าน เช่น เป็นผู้ที่ชาวบ้านยอมรับ หรือศรัทธา มีความรู้ เป็นครูบาอาจารย์ หรือเจ้าหน้าที่อนามัย เป็นผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขทั้งปวง เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ และเป็นผู้ที่รู้จักกันดีภายในชุมชน เช่น ครูเจริญ วงศ์แก้ว ประธานธนาคารหมู่บ้าน บ้านดอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และครูมุกดา อินต๊ะสาร ผู้นำศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านดอกคำใต้ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ส่วนคณะกรรมการในตำแหน่งอื่น ๆ นั้น ส่วนใหญ่พบว่ากรรมการฝ่ายต่าง ๆ ชุมชนมักจะเลือกเอาบุคคลสามารถทำงานกับประธานธนาคารได้ ตลอดจนจะเลือกเอาบุคคลที่คาดว่าจะมีศักยภาพในการทำงาน เช่น มีความรู้ ความสามารถตรงตามหน้าที่ตามโครงสร้างของธนาคาร และเป็นที่ยอมรับของชุมชน ได้แก่ บัญชี การเงิน ประชาสัมพันธ์ ฝ่ายตรวจสอบ และทะเบียน เป็นต้น ส่วนใหญ่ในอดีตจะเลือกเอาผู้ที่มีความรู้และสามารถเช่น ทำบัญชีได้ เก่งเขียน เป็นต้น แต่ในปัจจุบันมักเลือกเอาผู้ที่สามารถใช้คอมพิวเตอร์ได้ก็จะเป็นผลดีเพราะหลายธนาคารหมู่บ้าน เริ่มมีการบันทึกบัญชีด้วยคอมพิวเตอร์ แต่อย่างไรก็ตามระบบเอกสารและระบบบัญชีของธนาคารหมู่บ้านที่ถูกออกแบบโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีความเหมาะสมอยู่แล้วจากประสบการณ์การจัดตั้งมา 80 แห่ง ไม่พบว่าธนาคารไหนมีปัญหาเกี่ยวกับการบันทึกบัญชี...” (อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์)

แม้ว่าผู้นำธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่มักจะเป็นที่ยอมรับอยู่แล้วในระยะแรก เนื่องจากในการจัดตั้งครั้งแรกจะมีหน่วยงานที่น่าเชื่อถือ เช่น เจริญพัฒนาชนบท สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เป็นต้น แต่ไม่มีหลักประกันว่าการมีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับนั้น จะสามารถบริหารงานจัดการที่ดีในระยะยาว เช่น ธนาคารหมู่บ้าน บ้านสามเสน(นามสมมุติ) ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ในระยะแรกประธานธนาคารหมู่บ้านก็เป็นที่ยอมรับของสมาชิก แต่เมื่อมีการเปลี่ยนประธานและคณะกรรมการชุดใหม่ก็เริ่มมีปัญหา กอรปกับในขณะนั้นเจริญพัฒนาชนบทได้ยุติบทบาทลงก็ทำให้ไม่หน่วยงานใดเข้าชี้แนะและตรวจสอบ ส่งผลให้การบริหารงานขาดการบริหารจัดการที่ดี คือ ปลดปล่อยเงินกู้ให้พวกฟ้องโดยไม่ดูความสามารถในการชำระหนี้ จนก่อให้เกิดหนี้เสียจนปัจจุบันไม่สามารถปล่อยกู้ได้ ความเชื่อมั่นของสมาชิกลดลงจะเห็นได้จากไม่มีการเพิ่มหุ้น และมีสมาชิกมีความพยายามจะลาออกหลายคน ส่วนธนาคารหมู่บ้านบ้านดอนแก้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีครูเจริญ วงศ์แก้ว ประธานธนาคารหมู่บ้านดอนแก้ว กลับเป็นแกนนำในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี เนื่องจากครูเจริญ วงศ์แก้ว ยังติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของเจริญพัฒนาชนบทเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับแนวทางในการบริหารอย่างไม่

เป็นทางการ แต่ในกรณีเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้ ที่มีปริกษาที่ดี คือ ครูมุกดา อินต๊ะสาร ธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยการนำของ ผศ.จางง สมประสงค์ ได้ถ่ายทอดอุดมการณ์และองค์ความรู้ให้กับครูมุกดา อินต๊ะสาร จากนั้น ครูมุกดา อินต๊ะสาร ก็นำอุดมการณ์และองค์ความรู้ดังกล่าวไปจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้ เพิ่มอีก 37 หมู่บ้าน ตลอดจนสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในระดับตำบลที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน บทบาทของครูมุกดา อินต๊ะสาร เป็นทั้งผู้นำที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านทั้งนี้โดยตรง และโดยอ้อมคือในฐานะเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านทุกธนาคารของอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา จะเห็นได้ว่าผู้นำธนาคารหมู่บ้าน ไม่ว่าจะครูเจริญ วงศ์แก้วหรือครูมุกดา อินต๊ะสาร ต่างก็มีคุณลักษณะ และทักษะในการจัดการใกล้เคียงกัน คุณลักษณะ คือ มีความรู้ความสามารถ มีอาชีพที่มั่นคง เสียสละเพื่อชุมชนมาตลอด มีความเสียสละ ไม่เกี่ยวข้องกับการอบายมุข เช่น เม้าเหล้า เล่นการพนัน ชู้สาว เป็นต้น และครอบครัวให้การสนับสนุน ส่วนทักษะในการจัดการ คือ มีความสามารถในการสร้างเครือข่ายกับเครือข่ายภายนอก ชุมชนเพื่อแสวงหาความรู้ภายนอกชุมชนเข้าปรับปรุงการบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีอยู่ตลอดเวลา เช่น อาจารย์เจริญ วงศ์แก้ว จะติดต่อและประสานงานกับคุณอภิชาติ มั่นศิลป์ อย่างต่อเนื่อง อาจารย์มุกดา อินต๊ะสาร จะติดต่อประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน

จากข้อค้นพบในข้างต้น กล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำของประธานธนาคารหมู่บ้าน จะสะท้อนถึงการบริหารจัดการ เช่น ผู้นำไม่ทุจริต ผู้นำมีความรับผิดชอบในปฏิบัติหน้าที่ เป็นต้น ดังนั้นสรุปได้ว่า การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน ร่วมเอา คุณธรรม และความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่เข้าไปด้วย หากการบริหารหารยึดหลักคุณธรรม และหลักความรับผิดชอบก็จะส่งผลต่อความเชื่อมั่นของสมาชิกที่มีต่อธนาคาร จากการสัมภาษณ์นายสน อจหาญ (2550: สัมภาษณ์) กล่าวไว้น่าสนใจ ดังนี้

“... ถ้าครูเจริญ วงศ์แก้ว ลากออกจากประธานธนาคารหมู่บ้าน ก็ถอนหุ้นออกทันที ทุกวันนี้ที่ยอมฝากเงินกับธนาคารหมู่บ้าน ก็เพราะแก ที่ผ่านมากว่าไม่โกง ไม่กิน แอมยังไม่พอ แกยังมีความรับผิดชอบในการทำงานดีด้วย ทุกคนก็พอใจ...” (สน อจหาญ (นามสมมติ), 2550: สัมภาษณ์)

ดังนั้นสรุปได้ว่าผู้นำมีความสำคัญต่อความมั่นคงและยั่งยืนของธนาคารหมู่บ้านผู้นำต้องสร้างความศรัทธาแก่สมาชิก และยึดหลักการบริหารจัดการที่ดีที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้นำโดยตรง อย่างน้อย 2 ประการ กล่าวคือ จะต้องมิจิตสำนึกความรับผิดชอบ และมีคุณธรรมจึงจะสามารถสร้างความศรัทธาให้กับสมาชิกได้

2.1.2.6 การบริหารจัดการที่ยึดหลักความคุ้มค่า เป็นหลักการบริหารงานที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรขององค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุด จากการสัมภาษณ์เจริญวงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์) และ นายอภิชาติ มั่นศิลป์ (2550: สัมภาษณ์) ให้แนวคิดว่า หากจะวัดความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรของธนาคารหมู่บ้าน โดยภาพรวม ที่แน่นอนที่สุด คือ ควรพิจารณาจากประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากร ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ หากใช้ไปแล้ว ทำให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจไม่คุ้มค่างับมูลค่าทรัพยากรที่เสียไปก็คงจะไม่คุ้มค่าเช่นกัน

นอกจากนั้นในการวัดความคุ้มค่าต้องพิจารณาถึงความพึงพอใจของสมาชิกต่อผลผลิตของธนาคารหมู่บ้านที่สมาชิกพึงรับรู้ได้ เช่น ความพึงพอใจต้องการให้บริการ ความพึงพอใจต่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ความพึงพอใจต้องการจ่ายเงินปันผล ความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการชุมชนของธนาคารหมู่บ้าน และความพึงพอใจต่อเงื่อนไขในการกู้ เป็นต้น

2.1.2.7 ความเชื่อมั่นที่เกิดจากการได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของสมาชิกได้รับจากการเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านมีหลายประการ คือ สิทธิในการกู้เงิน ผลตอบแทนจากการถือหุ้น และเงินสวัสดิการชุมชน แต่ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับเหมือนกันหมดทุกคน คือ ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจการการถือหุ้น และเป็นผลประโยชน์ที่จูงใจให้สมาชิกสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกมากที่สุด รองลงมา คือ สิทธิในการกู้เงิน กล่าวได้ว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สูง จะจูงใจให้สมาชิกสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นก็จะส่งผลให้ธนาคารมีโอกาสที่จะระดมเงินฝากได้มากขึ้น ผลประโยชน์จากการถือหุ้นโดยทั่วไปพบว่าสมาชิกจะได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในรูปแบบของอัตราดอกเบี้ยหรือ อัตรานำเงินปันผลตามหุ้นหรือทั้งสองรวมกัน ทั้งนี้แล้วแต่ธนาคาร กล่าวคือ มีบางธนาคารจ่ายทั้งดอกเบี้ยและเงินปันผล ให้แก่ผู้ฝากเงิน โดยทั่วไปกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก อยู่ในระหว่างร้อยละ 3 ถึง 6 บาทต่อปี หลังจากนั้นรายได้หลังหักดอกเบี้ยจ่ายแล้วร้อยละหนึ่งจะนำมาปันผลคืนเงินฝากอีกประมาณร้อยละ 15 ทำให้สมาชิกได้รับผลตอบแทนในรูปแบบของดอกเบี้ยบวกกับเงินปันผลคืนเงินฝาก นอกจากนั้นมีบางธนาคารจ่ายเฉพาะเงินปันผลแต่เพียงอย่างเดียว โดยนำเงินรายได้ของธนาคารทั้งหมด ร้อยละ 50 ถึง 60 มาปันผลคืนแก่สมาชิก จึงทำให้สมาชิกได้รับผลตอบแทนในรูปแบบของเงินปันเท่านั้น ส่วนใหญ่พบว่า สมาชิกธนาคารหมู่บ้านได้รับอัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้นอยู่ในระหว่างร้อยละ 8 ถึง 13 บาทต่อปี ซึ่งถือว่าสูงกว่าการฝากเงินในสถาบันการเงินโดยทั่วไป จึงเป็นเหตุผลที่จูงใจสมาชิกในชุมชน นำเงินมาฝากหรือถือหุ้นเพิ่ม กล่าวคือ หากธนาคารหมู่บ้านมีอัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์จากการถือหุ้นสูง เมื่อเปรียบกับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากของสถาบันการเงินโดยทั่วไป ชาวบ้านก็มักจะนำ

เงินมากฝักกับธนาคารหมู่บ้าน ในประเด็นนี้สมาชิกธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ท่านหนึ่งได้กล่าวถึงประเด็นผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน ใว์น่าสนใจ ดังนี้

“...เหตุที่เอาเงินไปฝากกับธนาคารหมู่บ้านเพราะว่ามันได้เงินปีนผลสูง ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 6 บาท ซึ่งถ้าเอาไปฝากธนาคารก็ได้อย่างเก่ง ไม่เกินร้อยละ 3 บาท...” (อน ทานา(นามสมมติ), 2550: สัมภาษณ์)

ในประเด็นนี้ นายจันทร์ ไชยสาร สมาชิกธนาคารหมู่บ้านบ้านสันตันศรี ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา กล่าวถึงประเด็นผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน ใว์น่าสนใจ ดังนี้

“...ธนาคารบ้านผม สามารถจ่ายผลตอบแทน ให้กับสมาชิกผู้ถือหุ้น ประมาณร้อยละ 11 ถึง 13 บาท นี่ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สมาชิกรนำเงินมาฝากกับธนาคารหมู่บ้านเพราะว่ามันได้ผลตอบแทนสูง นอกเหนือจากความโปร่งใส...” (จันทร์ ไชยสาร(นามสมมติ), 2550: สัมภาษณ์)

3. ผลกระทบจากกองทุนอื่นที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านมีทั้งบวกและลบ ผลกระทบด้านลบ คือ การเกิดความซ้ำซ้อนขององค์กรการเงินภายในชุมชนที่มีมากเกินไปเกิดความต้องการของชุมชนจนเกิดการแข่งขันกัน เช่น ธนาคารหมู่บ้านสามเสน(นามสมมติ) ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และธนาคารหมู่บ้านนาแสง ตำบลนาแสง อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง เดิมชุมชนให้ความสำคัญกับธนาคารหมู่บ้านแต่พอมีกองทุนหมู่บ้านชาวบ้านก็ลดความสำคัญลง ส่วนผลกระทบทางด้านบวกพบว่า มีบางชุมชนที่สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับทั้งสองกองทุน เช่น ธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ธนาคารหมู่บ้านบ้านร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และธนาคารหมู่บ้านบ้านปงวัง ตำบลวังใต้ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดยพบว่าสมาชิกในชุมชนเป็นสมาชิกทั้งสองกองทุนมีการกู้ยืมระหว่าง 2 กองทุน กล่าวคือ มีการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านไปชำระหนี้ให้กับธนาคารหมู่บ้าน ในทางตรงกันข้ามก็มีการกู้เงินจากธนาคารหมู่บ้านเพื่อไปชำระหนี้แก่กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งในประเด็นนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี คือ เป็นการยืดอายุหนี้ของประชาชนที่กู้เงินทั้งสองกองทุนหากกู้ยืมต่างเวลา เป็นการเพิ่มวงเงินกู้ให้กับผู้กู้หากกู้พร้อมกันสองกองทุน ส่วนข้อเสีย คือ อาจเกิดการไม่มีวินัยทางการเงินหากผู้กู้เงินไปใช้ไม่เหมาะสม (มุกดา อินตะสาร, 2550: สัมภาษณ์; สมยศ อุปรี, 2551: สัมภาษณ์ และ เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์)

4. การชำระหนี้คืนตามกำหนด หมายถึง การชำระหนี้คืนตามกำหนดเวลาที่ระบุในสัญญาจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของธนาคารในระยะยาว เช่น สมาชิกธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง บางรายไม่ชำระหนี้คืนหลายแสนบาท ทำให้สมาชิกหลายรายลาออกและถอนหุ้น เช่นกรณีดัง ต่อไปนี้

“...เมื่อก่อนก็เคยเอาเงินไปฝาก 200,000 บาท แต่พอมีนายรวงและนายแคว (นามสมมุติ) กู้ยืมเงินจากธนาคารหมู่บ้านไป 150,000 บาท แล้วไม่ยอมชำระหนี้ให้กับธนาคาร ทำให้ไม่มั่นใจก็เลยถอนไปฝากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) ดีกว่า คงคิดว่ามั่นคงไม่เจ๊ง...” (ออน ทานา(นามสมมุติ), 2550: สัมภาษณ์)

“...ผมค้าขายถ้ามีเงิน สู้อเอาเงินไปฝากธนาคารที่น่าเชื่อถือดีกว่า ส่วนธนาคารหมู่บ้านก็ให้ชาวบ้านที่เขาไปมีทางเลือก เข้าไปเป็นสมาชิกดีกว่า...” (สน กล้าจริง (นามสมมุติ), 2550: สัมภาษณ์)

“... ผมประกอบอาชีพเป็นข้าราชการ มีที่พึ่งทางการเงินเยอะแยะไม่จำเป็นต้องไปพึ่งธนาคารหมู่บ้านเลยครับ ปล่อยให้เป็นเรื่องของชาวบ้านที่เขาไม่มีที่พึ่งจะดีกว่า ในการฝากเงินหรือครับแม้แต่จะคิดก็ยังไม่กล้าคิดเลย มันเสี่ยงครับ ...” (สมจริง รักจริง (นามสมมุติ), 2550: สัมภาษณ์)

แต่อย่างไรก็ตามมาตรการจัดการกับผู้ไม่ชำระหนี้คืนแก่ธนาคาร หมู่บ้าน พบว่าชุมชนจะเขียนระเบียบของธนาคาร โดยใช้ระเบียบทั่วไปกับการใช้มาตรการทางสังคม(Social Sanktion) กล่าวคือ 1)การยึดเงินฝากของผู้ฝากและผู้ค้าประกัน 2)การใช้มาตรการทางสังคม เช่น การตัดน้ำประปา การตัดสิทธิในเงินฉาปนกิจหมู่บ้าน การยึดเงินฉาปนกิจ เป็นต้น และ 3) การฟ้องคดีแพ่งตามกฎหมาย ซึ่งมาตรการสุดท้ายซึ่งพบได้น้อยมาก คือ การฟ้อง แต่อย่างไรก็ตาม พบว่าการไม่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายก็สร้างความสร้างปัญหาในการฟ้องคดีตามกฎหมาย ดังเช่นกรณีของธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

5. การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย ส่วนใหญ่พบว่า ธนาคารหมู่บ้านได้รับประโยชน์การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ ส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกชุมชน รูปแบบการได้รับการสนับสนุนครอบคลุมหลายด้าน ได้แก่ การให้คำแนะนำในการบริหารงาน การสนับสนุนทางด้านเทคโนโลยี เช่น การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านคอมพิวเตอร์ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการบัญชี การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เช่น การศึกษาดูงาน และการสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสนับสนุนด้านเงินทุน ส่วนองค์กรที่บทบาทในการสนับสนุน ได้แก่ องค์กรรัฐบาล องค์กรเอกชน องค์กรการกุศล องค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล (NGO) เช่น สถาบันการศึกษา สมาคมพัฒนา

ประชากรและชุมชน เร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.) ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านดอกคำใต้ อำเภอ ดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา กรณีของธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดเชียงราย ที่ได้รับการสนับสนุนในการจัดตั้งจากสมาคมสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน และได้รับการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง โดยส่งมีเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่พบปะกับคณะกรรมการและสมาชิกของธนาคารหมู่บ้านทุกเดือน ตลอดจนให้การสนับสนุนเงินทุนโดยมีเงื่อนไขที่เหมาะสม เช่น การให้เงินสมทบโดยมีหลักเกณฑ์ให้เงินสมทบอย่างเหมาะสม กล่าวคือ ธนาคารหมู่บ้านในบริหารงานโดยยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี เช่น ปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด มีความโปร่งใสในการบริหาร ยึดหลักการมีส่วนร่วม คณะกรรมการมีคุณธรรม จะได้รับเงินทุนในการสนับสนุนมากขึ้น (วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์ และ อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์) จากการศึกษาข้อมูลประกอบ พบว่า ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดเชียงราย มีทุนหมุนเวียนเฉลี่ย 532,158 บาท ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดพะเยา มีทุนหมุนเวียนเฉลี่ย 595,131 บาท ส่วนธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดอื่นที่ไม่ได้การพัฒนาศักยภาพจากองค์กรภายนอกอย่างต่อเนื่องและทั่วถึงเนื่องจากเร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.) กลับมีศักยภาพในการสะสมทุนต่ำกว่า ได้แก่ ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง มีทุนหมุนเวียนเฉลี่ย 193,055 บาท ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดลำพูน มีทุนหมุนเวียนเฉลี่ย 239,482 บาท ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีทุนหมุนเวียนเฉลี่ย 210,565 บาท เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม อภิชาติ มั่นศิลป์(2550: สัมภาษณ์)และวรพจน์ หล่อภัทรพงษ์ (2550: สัมภาษณ์) กล่าวสอดคล้องกันว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ส่วนทำให้ธนาคารหมู่บ้านมีศักยภาพในการสะสมทุนให้กับชุมชนสูง เนื่องจากการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายนอกจากจะเป็นการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการ โดยตรงแล้ว ยังเป็นการตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งจะส่งผลให้คณะกรรมการไม่กล้าทำอะไรที่ผิด ทำให้การบริหารจัดการของธนาคารเกิดการบริหารจัดการที่ดี เช่น การวางระเบียบที่เหมาะสม เป็นที่ยอมรับของสมาชิก การนำระเบียบไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ยึดหลักการมีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นต้น ซึ่งในประเด็นนี้ ได้สอดคล้องกับ บุญชอบ รักชาติ(นามสมมุติ) (2550: สัมภาษณ์) ได้กล่าวไว้น่าสนใจ ดังนี้

“...การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอย่างต่อเนื่องนั้นมันดี เมื่อก่อนธนาคารหมู่บ้านบ้านสามเสน(นามสมมุติ) ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ได้รับสนับสนุนจากเร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.) นำทีมโดย คุณอภิชาติ มั่นศิลป์ ค่อยติดตามให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นผลดีกับธนาคารอย่างมาก การเข้ามาของเจ้าหน้าที่นั้นถือว่าการตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากในระยะแรกคณะกรรมการจะตัดสินใจทำอะไรมักจะเกรงใจ นักวิชาการจากหน่วยงานมากจึงไม่มีปัญหาใดเกิดขึ้น ต่อมาเร่งรัด

พัฒนาชนบทจังหวัดลำปางได้ปรับเปลี่ยนภารกิจทำให้ภารกิจการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้าน ได้ยุติบทบาทลง ทำให้การติดตามการดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้านต้องหยุดไปด้วย ผลที่ตามมาคือคณะกรรมการบางคนตัดสินใจดำเนินโดยไม่ยึดหลักความถูกต้อง เช่น การบริหารงานไม่โปร่งใส คณะกรรมการทำอะไรตามใจชอบขาดการมีส่วนร่วม ไม่ฟังเสียงเรียกร้องจากสมาชิก ไม่ปฏิบัติตามระเบียบ ปลดจ่ายเงินกู้โดยอาศัยพวกพ้องโดยไม่ดูความสามารถในการชำระหนี้เงิน ก่อให้เกิดหนี้เสียเกือบแสนบาท สุดท้ายคือ ธนาคารก็ไม่สามารถปลดจ่ายเงินกู้ได้ต่อเนื่องจากขาดเงินทุน ปัจจุบันมีเงินทุนประมาณ สองแสนกว่าบาท แต่มีเพียงแต่ตัวเลขแต่ไม่เงิน ตอนนั้น คณะกรรมการหลายรายลาออกเหลือคณะกรรมการแค่ 3 คนเท่านั้น คณะกรรมการที่เหลือก็ไม่สามารถให้คำตอบที่มาที่ไปของเงินบาทส่วนที่หายไป ได้แต่กล่าวหาประธานธนาคารหมู่บ้านคนก่อนซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว “คนตายมันพูดไม่ได้” อะไรก็อ้างคนตาย...” (บุญชอบ รักชาติ (นามสมมุติ), 2550: สัมภาษณ์)

เพื่อสนับสนุนแนวคิดที่ว่า การสนับสนุนจากเครือข่ายภายนอกชุมชนมีส่วนให้ธนาคารหมู่บ้านบริหารจัดการที่ดี วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์ (2550: สัมภาษณ์) กล่าวไว้ว่าสนใจ ดังนี้

“...ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ต้องสร้างวัฒนธรรมด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการร่างระเบียบขึ้นมาเอง และหลังจากได้ระเบียบของธนาคารหมู่บ้านแล้ว ก็ประกาศให้สมาชิกทุกคนได้รับทราบ และฝึกให้คณะกรรมการมีวัฒนธรรมการทำงานที่ดีโดยการยึดระเบียบของธนาคารเพื่อเป็นหลักในการตัดสินใจทุกครั้ง กรณีตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดเชียงราย และธนาคารหมู่บ้านรักแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ที่จัดตั้งโดยสมาคมสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน มีการเขียนระเบียบของธนาคารโดยใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่เพื่อให้ทุกคนได้รับทราบ เมื่อมีการดำเนินกิจกรรมของธนาคารหมู่บ้านทุกครั้งคณะกรรมการจะมีการทบทวนระเบียบให้สมาชิกได้รับทราบทุกครั้ง แต่อย่างไรก็ตามระเบียบของธนาคารหมู่บ้านสามารถปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมได้ โดยยึดเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิกและส่วนได้ส่วนเสียของธนาคารหมู่บ้านเป็นสำคัญ...” (วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550: สัมภาษณ์) ยังกล่าวไว้ในประเด็นนี้ไว้ว่าสนใจ ดังนี้

“...หลังจากมีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านแล้ว ในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านนั้นต้องยึดหลักความโปร่งใสในการดำเนินงาน กล่าวคือ การบริหารงานต้องปฏิบัติตามระเบียบของธนาคารอย่างเคร่งครัด ระเบียบต้องโปร่งใสคือยึดผลประโยชน์ของทุกคนเป็นหลัก ไม่ใช่เขียนระเบียบขึ้นมาเพื่อให้ผลประโยชน์กับใครคนใดคนหนึ่ง ทุกคนต้องรับทราบระเบียบทุกข้อ ทุกคนต้องปฏิบัติตามระเบียบ ธนาคารหมู่บ้านที่สำเร็จส่วนมาก คือ ปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด

โดยไม่เลือกปฏิบัติ เช่น ธนาคารหมู่บ้านรักแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ธนาคารหมู่บ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ส่วนธนาคารหมู่บ้านฝ้ายกระเปียบ ไม่ปฏิบัติตามระเบียบ เช่น ธนาคารหมู่บ้านบ้านสามเสน(นามสมมุติ) กล่าวคือ ปล่อยเงินกู้ให้กับพวกฟ้องโดยไม่ได้พิจารณาความสามารถในการชำระหนี้ ผลที่ตามมา คือ ธนาคารหมู่บ้านบ้านสามเสน (นามสมมุติ)มีหนี้สินที่สมาชิกหลายรายไม่ชำระหนี้ตามกำหนด ส่งผลให้ธนาคารมีหนี้สินที่ติดค้างไม่ได้เก็บแสนบาท ทำให้ สมาชิกส่วนใหญ่เริ่มไม่เชื่อมั่น โดยการถอนหุ้นออกจากธนาคาร ส่งผลให้ไม่มีใครเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกอีกเลย...” (อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม มุกดา อินตะสาร (2550: สัมภาษณ์) กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้น่าสนใจ ดังนี้

“...ที่สำคัญคือการเป็นเครือข่ายกันของธนาคารหมู่บ้าน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อให้เกิดวิสัยทัศน์ในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคได้กว้างขึ้น ส่วนสาเหตุที่ทำให้ธนาคารหมู่บ้านล้มเหลวส่วนหนึ่ง คือ การไม่มีเครือข่ายต่างคนต่างทำงานสุดท้ายก็ต้องล้มเหลว...” (มุกดา อินตะสาร (2550: สัมภาษณ์)

นอกจากนั้น ครูมุกดา อินตะสาร กล่าวเพิ่มเติมว่า ความสำเร็จธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้ คือ การเข้าไปเป็นสมาชิกเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านดอกคำใต้ เนื่องจากการเข้าไปเป็นสมาชิกเครือข่ายทำให้ประธานหรือคณะกรรมการของธนาคารหมู่บ้านในแต่ละแห่งได้มีโอกาสพูดคุยกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้หลายธนาคารนำข้อดีของอีกธนาคารหนึ่งไปใช้กับอีกธนาคารหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพหรือ ประโยชน์ของการเข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายนั้นขึ้นอยู่กับจิตสำนึกความรับผิดชอบของประธานหรือคณะกรรมการ ธนาคารหมู่บ้านนั้น ๆ ด้วยความมีความมุ่งมั่นแสวงหาโอกาสมากแค่ไหน (มุกดา อินตะสาร, 2550: สัมภาษณ์)

6. การขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับระยะเวลาและจำนวนเงินที่ใช้ในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน เนื่องจากในระยะที่ผ่านมาพบว่าธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่มีการปล่อยเงินกู้เพียงแต่ระยะสั้นเท่านั้น คือ กู้แล้วต้องมีการชำระคืนภายในหนึ่งปี นอกจากนี้ยังมีการจำกัดวงเงินกู้ คือ สามารถกู้ได้ไม่เกิน 5 เท่า ของเงินฝาก แต่มีเงื่อนไขว่าต้องไม่เกิน 10,000 ถึง 30,000 บาท ทั้งนี้แล้วแต่ธนาคาร ทำให้สมาชิกที่มีศักยภาพต้องการเงินทุนไปดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกินหนึ่งปี ไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อได้ จำเป็นต้องไปพึ่งแหล่งที่พึ่งทางการเงินแหล่งอื่น เช่น ธกส. แหล่งเงินกู้นอกระบบ ฯลฯ ในประเด็นนี้ ก็มีบางธนาคารหมู่บ้านหลายธนาคารที่มีการขยายระยะเวลาและวงเงินการให้สินเชื่อโดยให้มีการกู้ยืมเงิน โดยมีระยะเวลาชำระหนี้คืนเกินหนึ่งปีในวงเงินที่เหมาะสมอาจจะเกินสามเท่าหรือห้าเท่าของเงินฝากได้แต่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน เช่น ทะเบียนรถ โฉนดที่ดิน เป็นต้น (นงเยาว์ ประชุมจิต, 2550: สัมภาษณ์)

แต่ต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการอย่างรัดกุม เช่น ธนาคารหมู่บ้านสันตันศรี หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านด้า อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มีการปล่อยกู้พิเศษให้แก่สมาชิก มีระยะเวลาชำระหนี้คืน 3 ถึง 5 ปี ในระยะที่ผ่านมามีสมาชิกกู้ไปซื้อปัจจัยการผลิต รถจักรยานยนต์ รถไถ ฯลฯ โดยการกู้จะใช้คนค้ำประกันเพียงอย่างเดียวคน ค้ำหนึ่งคนสามารถค้ำประกันเงินกู้ได้สองหมื่นบาท ในปัจจุบันนี้ธนาคารสามารถระดมเงินฝากได้ประมาณ 17 ล้านบาท (จันทร์ ไชยสาร, 2551: สัมภาษณ์) ในกรณีตัวอย่างอีก 2 ตัวอย่าง คือ ธนาคารหมู่บ้านบ้านปงวัง ตำบลวังใต้อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และธนาคารหมู่บ้านบ้านร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ก็มีการขยายวงเงินสินเชื่อทำให้ทั้ง 2 ธนาคาร มีเงินฝากมากกว่า 3.5 ล้านบาท จากที่เคยมีปริมาณเงินประมาณล้านกว่าบาท การขยายระยะเวลาและวงเงินการให้สินเชื่อให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะส่งผลดีต่อสมาชิก คือ มีวงเงินเพียงพอกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการมีรอบชำระหนี้เหมาะสมกับรอบรายรับจากการลงทุน นอกจากนั้นยังส่งผลอีกต่อธนาคารหมู่บ้านอย่างหลายประการ คือ สมาชิกฝากและกู้ยืมเงินกับธนาคารหมู่บ้านมากขึ้น (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์)

ในประเด็นนี้ นงเยาว์ ประชุมชิด . และเจริญ วงศ์แก้ว ได้กล่าวเอาไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้

“...ธนาคารบ้านดิฉันได้ปล่อยเงินกู้พิเศษให้สมาชิกรายหนึ่ง ครั้ง 3 ถึง 5 แสนบาท ที่ผ่านมาก็ไม่มีปัญหาอะไร เพราะเขาเอาเงินไปใช้ตามวัตถุประสงค์ไม่ว่าจะเป็นกรรมการหรือสมาชิกทุกคนก็รู้จักเห็นอยู่ คือ กู้เอาไปซื้อควายไว้ฆ่าแหละขาย โดยซื้อควายในช่วงที่ถูกแล้วเอาไปฆ่าขายในช่วงเทศกาลทำให้ได้กำไรงาม พอได้กำไรเขาก็นำเงินมาคืนตามกำหนดทุกครั้ง” (นงเยาว์ ประชุมชิด, 2550: สัมภาษณ์)

“...ธนาคารบ้านผมในบางปี มีเงินฝากสิ้นระบบ ปล่อยกู้ไม่ได้ ธนาคารต้องรับภาระเรื่องดอกเบี้ย ทำให้เสียโอกาสทางเศรษฐกิจ มีสมาชิกหลายรายที่มีศักยภาพ ก็กู้ไม่ได้มันคิดที่ระเบียบ คือ กู้ไม่เกิน 5 เท่าของเงินฝาก และมีวงเงินไม่เกิน 30,000 บาท ผมก็เลยขอร้องให้สมาชิกบางรายที่ฝากมากถอนหุ้นออกบ้าง ก็ทำให้แก้ไขปัญหาได้บ้าง แต่ผมก็คิดว่ามันแก้ไขปัญหาไม่ตรงจุด ต่อมาอาจารย์จรัส มินสกุล ได้ให้คำแนะนำว่าควรมีการขยายระยะเวลาเงินกู้และวงเงินกู้ ก็เลยทดลองปล่อยกู้ให้โกหลง(ชื่อคน) รายเดียว 150,000 บาท ก็ทำให้ธนาคารมีรายได้มากขึ้น นอกจากนั้น ทำให้ โกหลง ไม่ต้องไปกู้เงินกู้นอกระบบ ในยามฉุกเฉิน ...” (เจริญ วงศ์แก้ว , 2551: สัมภาษณ์)

บทบาทของธนาคารหมู่บ้านในการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน จากการสัมภาษณ์ วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์ (2550: สัมภาษณ์) กล่าวไว้น่าสนใจ ดังนี้

วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์ กล่าวเอาไว้ว่า ธนาคารหมู่บ้าน ที่จัดตั้งโดย สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน กรณีของจังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่มีรายได้จากอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่คิดจากสมาชิกซึ่งคิดกับสมาชิกที่กู้เงินส่วนใหญ่จะคิดร้อยละ 12 บาทต่อปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร ส่วนหลักเกณฑ์ในการจัดสรรผลประโยชน์ ธนาคารจะหักกำไรหลังหักค่าใช้จ่ายแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ปันผลตามหุ้นร้อยละ 6 บาท และส่วนที่ 2 ร้อยเปอร์เซ็นต์นำไปการจัดสรร 5 ส่วน 1) เป็นค่าตอบแทนกรรมการ ร้อยละ 20 2) จัดสวัสดิการชุมชน ร้อยละ 20 3) ขาดเซชหนี้เสีย ร้อยละ 20 4) กองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชน ร้อยละ 20 5) เป็นทุนสำรอง เพื่อประกันความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้าน ร้อยละ 10 และ 6) เหลือคืนผู้กู้ ร้อยละ 10 นอกจากนั้น วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์ ยังกล่าวถึงการจ่ายเงินสวัสดิการชุมชน ไว้ดังนี้

“...การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านนอกจากจะส่งผลให้โอกาสการกู้ยืมเงินนอกระบบของประชาชนลดลง แล้วยังทำให้การกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ลดลงด้วย นอกจากนั้น ธนาคารหมู่บ้านยังนำกำไรส่วนหนึ่งไปจัดสวัสดิการชุมชนหลายด้าน กรณีของธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดเชียงราย ได้จัดสวัสดิการด้านการส่งเคราะห์ กล่าวคือ การจัดสวัสดิการด้านการคลอดลูก คือ หากมีสมาชิกรายใดคลอดลูกจะเปิดบัญชีให้ลูกจำนวนเกิด 500 บาท สวัสดิการการเข้าเรียน ซึ่งหากมีสมาชิกป่วยมีความจำเป็นต้องนอนโรงพยาบาล จะมีการจ่ายเงินให้คืนละ 100 บาท แต่ไม่เกิด 10 คืน ในรอบระยะเวลา 1 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร สวัสดิการรักษารวมชาติหากครอบครัวสมาชิกประสบภัยธรรมชาติ จะจ่ายเงินสวัสดิการให้รายละ 1,000 ถึง 2,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร สวัสดิการด้านทุนการศึกษาทุนละ 500 บาท จำนวนทุนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร การจัดสวัสดิการกองทุนคนคิดแอดส์จะช่วยเหลือตามความจำเป็น...” (วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์)

นอกจากนั้น วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์ ได้ชี้ให้เห็นว่า ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ที่ปฏิบัติงานประจำศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตแบบผสมผสานแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ได้กล่าวเอาไว้ว่า ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ทั้งในจังหวัดลำปาง และจังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่มีรายได้จากอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่คิดจากสมาชิกซึ่งคิดกับสมาชิกที่กู้เงินส่วนใหญ่จะคิดร้อยละ 12 บาทต่อปี หรือร้อยละ 24 บาทในบางชุมชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร ส่วนหลักเกณฑ์ในการจัดสรรผลประโยชน์ ธนาคารจะหักกำไรหลังหักค่าใช้จ่ายแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ปันผลตามหุ้นร้อยละ 6 บาท กรณีหมู่บ้านที่คิดดอกเบี้ยเงินกู้ ร้อยละ 24 ส่วน

หมู่บ้านที่คิดดอกเบี้ยร้อยละ 12 จะปันผลในส่วนนี้เพียง ร้อยละ 3 บาท และส่วนที่ 2 ร้อยเปอร์เซ็นต์นำไปการจัดสรร 5 ส่วน 1) เป็นค่าตอบแทนกรรมการ ร้อยละ 20 2) จัดสวัสดิการชุมชน ร้อยละ 20 3) กองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชน ร้อยละ 30 4) เป็นทุนสำรอง เพื่อประกันความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้าน ร้อยละ 10 5) เหลือคืนผู้กู้ ร้อยละ 10 และ 6) เหลือคืนผู้คนฝาก ร้อยละ 10 (วารสาร คิคคี, 2550: สัมภาษณ์)

กรณีธนาคารหมู่บ้านอำเภอคอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มุกดา อินตะสาร ได้กล่าวเอาไว้ว่า ธนาคารหมู่บ้านอำเภอคอกคำใต้ จำนวน 37 ธนาคาร มีรายได้จากอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่คิดจากสมาชิกส่วนใหญ่จะคิดร้อยละ 12 บาทต่อปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร ส่วนในหลักเกณฑ์ในการจัดสรรผลประโยชน์ ธนาคารจะหักกำไรหลังหักค่าใช้จ่ายแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ปันผลตามหุ้นร้อยละ 6 บาท และส่วนที่ 2 ร้อยเปอร์เซ็นต์นำไปการจัดสรร 5 ส่วน คือ 1) เป็นเงินประกันความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้าน ร้อยละ 20 2) คำน้ำใจกรรมการ ร้อยละ 20 3) พัฒนากลุ่มและความเจริญของหมู่บ้าน ร้อยละ 10 ในระยะที่ผ่านมาเงินส่วนนี้จะนำไปใช้ประโยชน์หลายด้าน เช่น การจ่ายเบี้ยประชุมหรือจัดเวทีชาวบ้าน ค่าเดินทางตามกิจกรรมของกลุ่ม เป็นต้น เงินส่วนนี้บางธนาคารที่สะสมมา เป็นสิบ ๆ ปี บางธนาคารนำมาซื้อที่ดินหน้าหมู่บ้าน ซื้อคอมพิวเตอร์หน้าหมู่บ้านหรือสร้างอาคารหน้าหมู่บ้าน เป็นต้น 4) ค่าสวัสดิการต่างๆ แก่สมาชิกยามเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต ร้อยละ 20 โดยในการจัดสวัสดิการจะครอบคลุมการเกิด การเจ็บ และการตาย โดยจ่ายเงินฉาปนกิจศพละ 500 บาท ส่วนการเจ็บหากมีการนอนโรงพยาบาลก็จะมีจ่ายช่วยเหลือโดยหลักเกณฑ์ขึ้นอยู่กับธนาคาร เช่น บ้างธนาคารจ่ายเหมาจ่ายปีละไม่เกิน 500 บาท บ้างธนาคารจ่ายคืนละ 100 บาท แต่ไม่เกิน 20 คืน เป็นต้น และ 5) ปันผลคืนแก่ผู้ฝากและผู้กู้ ร้อยละ 30 ปันผลคืนเงินแก่ผู้ฝาก ร้อยละ 15 เปอร์เซ็นต์ และผู้กู้ร้อยละ 15 ของกำไร

นอกจากนั้น อาจารย์มุกดา อินตะสาร ยังกล่าวถึงบทบาทของธนาคารหมู่บ้านในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน เพิ่มไว้หน้าสนใจ ดังนี้

“...ธนาคารหมู่บ้านจะเป็นแหล่งเงินทุนของสมาชิกในกลุ่มที่จะนำเงินไปค้ำยอด เช่นในการส่งลูกไปเรียนหนังสือเมื่อเรียนจบลูกหลานก็จะทำงานแล้ว ก็ส่งเงินมาหมุนเวียนในหมู่บ้านต่อไป หรือนำไปเป็นทุนในการประกอบอาชีพ เช่น เลี้ยงวัว ทำไร่สวนผสม และส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจแบบพอเพียง และที่สำคัญปัญหานี้ นอกกระบวนของชาวบ้านก็จะลดลง ส่วนในด้านสวัสดิการทางธนาคาร จะนำเงินที่ได้มาจากกำไรนำมาจัดสรรปันส่วนเงินเหล่านี้มาเป็นสวัสดิการให้สมาชิก เช่น เป็นทุนการศึกษา และยังมีรักษาพยาบาลอีกและในอนาคตยังมีแผนที่ต้องการให้สมาชิกได้รับเงินบำนาญเหมือนข้าราชการด้วย...” (มุกดา อินตะสาร, 2550: สัมภาษณ์)

“...การจัดสวัสดิการของธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา นอกจากจะครอบคลุมการเกิด การแก่ การเจ็บ และก็การตายแล้ว ยังครอบคลุมถึงสนับสนุนการอยู่ เช่น การจัดสรรเงินสวัสดิการเพื่อการจัดทำวิทยุชุมชนเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้และการสื่อสารของชุมชน นอกจากนั้นยังจัดสรรเงินสวัสดิการเพื่อการจัดเวทีประชาธิปไตยอีกด้วย ...” (มุกดา อินดีะสาร, 2552: สัมภาษณ์)

กรณีของธนาคารหมู่บ้านคอนแก้ว หมู่ที่ 8 ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางมีการจัดสรรกำไร และการจัดสวัสดิการ ดังนี้

“...ในปัจจุบันนี้ ธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้วปล่อยเงินกู้ให้กับสมาชิก จำนวน 1,200,000 บาท สมาชิกไม่ต้องไปกู้ยืมเงินนอกระบบที่จ่ายดอกเบี้ยสูง ส่วนกำไรนั้นได้สรรกำไรออก 4 ส่วน คือ 1) จัดสรรให้สมาชิกผู้ถือหุ้น ร้อยละ 50 2) จัดสรรให้แก่คณะกรรมการบริหาร ร้อยละ 15 3) ทูลสำรองของธนาคาร ร้อยละ 25 และ 4) การจัดสวัสดิการด้านสงเคราะห์แก่สมาชิก ร้อยละ 10 ในการจัดสวัสดิการที่ผ่านมา ได้แก่ การจัดสวัสดิการทุนการศึกษาทุนละ 500 บาท แต่ไม่เกิน 10 ทุนต่อหนึ่งปี ฌาปนกิจศพ รายละ 500 บาท และสวัสดิการอื่น ๆ ตามมติคณะกรรมการตลอดจนธนาคารหมู่บ้านได้นำเงินกองทุนสวัสดิการไปจ่ายเพื่อการสาธารณสุขประโยชน์หมู่บ้าน โดยในปี พ.ศ. 2548 จ่ายซื้อที่ดินเพื่อสร้างอาคารเอนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 70,000 บาท และนำไปซื้อเครื่องเสียงตามสายให้กับหมู่บ้าน จำนวน 15,000 บาท เหล่านี้ คือ สิ่งที่น่าภาคภูมิใจของหมู่เฮา...” (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์)

จากข้อมูลในข้างต้นกล่าวได้ว่า ธนาคารหมู่บ้านมีบทบาทของธนาคารหมู่บ้านมีบทบาทในการบรรเทาแก้ไขปัญหาค่าความยากจนเชิงโครงสร้างชุมชน โดยการให้การสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยการให้สินเชื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน และการจัดสวัสดิการชุมชน

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยนำไปปรับแนวความคิดในการวิจัยที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การสังเคราะห์แนวความคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ทุนทางสังคม หรือความไว้วางใจ เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ นอกเหนือจากทุนอื่น ๆ ที่มีอยู่ในสังคม เช่น ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ และทุนทางกายภาพ (James S.Coleman, 2531: 103-104; Putnam, 2536: 167-181; โจเซฟ อี สติกลิตซ์, 2541: 105-106;

Fukuyama, 2541: ระบบออนไลน์; อมาร์ตยะ เซ็น, 2542: 2; บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2542: ระบบออนไลน์; ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ, 2544: 27-29; พุจฉยามาร์, 2545: ระบบออนไลน์; Woolcock & Narayan, 2545: 226-243; วีรกร ศรีเศศ, 2546: 20; สีนาด ศรีวรรณไชย, 2546: ระบบออนไลน์; สุวรรณดี คำมั่น, 2546: 5; อภิชัยพันธเสน และคณะ, 2546: 1-3; WorldBank, 2546: 29-34 และ สศช., 2547: ระบบออนไลน์) นอกจากนั้นยังพบว่า ปัจจัยที่ช่วยสร้างความไว้วางใจของสมาชิกในสังคมหรือทุนทางสังคม คือ การปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม กล่าวคือ หากบุคคลองค์กร สถาบันใด มีบรรทัดฐานในการปฏิบัติที่ดี ก็จะส่งให้เกิดความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นเมื่อสมาชิกเกิดความเชื่อมั่นหรือไว้วางใจ ก็จะทำให้สมาชิกในองค์กร สถาบันหรือสังคมนั้นเกิดการรวมกลุ่ม ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกัน การรวมกลุ่มหรือการสร้างเครือข่ายจะทำให้เกิดพลังในการพัฒนา เนื่องจากการรวมกลุ่มตามทฤษฎีองค์การถือว่าการถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน เช่น เงิน คน ทุน เป็นต้น (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2549: 80-86) ดังนั้นทุนทางสังคมจึงส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการพัฒนาต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ผลการศึกษาของ Putnam(1993: 167-181) นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ซึ่งเป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด พบว่า ความเข้มแข็งในประเทศอิตาลีระหว่างทางตอนใต้ และทางตอนเหนือ โดยพบทางตอนใต้ของประเทศอิตาลีเต็มไปด้วยผู้มีอิทธิพลหรือพวกมาเฟีย แต่ในทางตอนเหนือเต็มไปด้วยประชาธิปไตยทำให้ชุมชนเข้มแข็ง หลังจากได้ศึกษาพบว่า สังคมทางตอนเหนือเป็นสังคมที่มีแต่ความไว้วางใจ (Trust) ดังนั้น จึงสรุปว่าความไว้วางใจเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ทุนทางสังคมเป็นนามธรรมแต่มีอยู่จริงในสังคม ทุนทางสังคมสามารถลดต้นทุนการผลิตซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่า ต้นทุนการแลกเปลี่ยนสินค้า (Transaction Cost) เช่น หากไว้วางใจก็ไม่ต้องเสียเวลาทำสัญญาจึงเป็นการลดต้นทุน ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงถือว่า ความไว้วางใจ เป็นทุนทางสังคม จากแนวคิดดังกล่าวจึงนำไปแนวทางในการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุน

จากการทบทวนวรรณกรรม และ การวิจัยเชิงคุณภาพ ทำให้ได้รูปแบบสมมติฐานทางทฤษฎี ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ดังนี้

1. การสร้างทุนทางสังคม หรือการสร้างเชื่อมั่นหรือการสร้างควมไว้วางใจแก่สมาชิกและสมาชิกในชุมชน หากสมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้านก็จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ในทางตรงกันข้ามหากไม่เชื่อมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้านก็จะไม่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน หากเป็นสมาชิกเดิมอยู่แล้วหากไม่เชื่อมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้านก็จะลาออกจากสมาชิกภาพของธนาคารหมู่บ้าน ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิด

ของ Putnam (2536: 167-181) ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐและคณะ(2544: 27-29), สีนาค ศรีวรรณไชย (2546: ระบบออนไลน์) และ วีรกร ศรีเศศ (2546: 20) ที่ระบุว่า ความไว้วางใจเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ซึ่งทุนทางสังคม ทำให้มนุษย์ยินดีที่จะทำกิจกรรมร่วมกันหรือรวมกลุ่มกัน หากไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันยากที่จะเกิดการรวมกลุ่มกัน เมื่อไม่มีการรวมกลุ่มหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกัน ก็จะทำให้ขาดอำนาจหรือพลังในการต่อรอง โดยเฉพาะการต่อรองเรื่องผลประโยชน์ นอกจากนี้การรวมกลุ่มกันยังทำให้การแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาในด้านต่างๆ ไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังนั้น การที่สมาชิกในชุมชนมีเชื่อมั่นต่อระบบความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้าน ก็จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของธนาคารหมู่บ้าน ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกในชุมชนไม่เชื่อมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้านก็จะไม่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกหรือหากเป็นสมาชิกอยู่แล้วก็จะลาออกจากการเป็นสมาชิกภาพ การที่มีสมาชิกสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านเพิ่มมากยิ่งขึ้นก็จะทำให้ธนาคารหมู่บ้านมีโอกาสในการระดมเงินฝากจากสมาชิกได้มากขึ้น ดังนั้น การสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิกจึงคาดว่าจะเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความสามารถของธนาคารหมู่บ้านในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนสูงสุด ดังนั้น หากต้องการให้ธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนหรือออมเงินสูงต้องให้ความสำคัญกับความเชื่อมั่นของสมาชิกที่มีต่อระบบของธนาคารหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตามความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจของสมาชิกที่มีต่อธนาคารหมู่บ้านไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่มีปัจจัยเป็นตัวกำหนด โดยปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นของสมาชิกต่อธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีดังนี้

1.1 ทุนทางสังคมหรือความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจ ที่เกิดจากการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน กล่าวคือ หากธนาคารหมู่บ้านใดมีการบริหารจัดการที่ยึดหลักการบริหารจัดการที่ดีก็จะส่งผลให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นต่อความมั่นคงต่อธนาคารหมู่บ้าน หากสมาชิกมีความเชื่อมั่นว่าธนาคารหมู่บ้านมีความมั่นคง สมาชิกในชุมชนจะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์; วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์ และ อภิชาติ มันศิริปี่, 2550: สัมภาษณ์) หากพิจารณาใช้องค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน โดยใช้องค์ประกอบและตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดี ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และองค์ประกอบและตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดี ของ ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ(2545: ภาคผนวก ก) มาเป็นกรอบในการสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคาร

หมู่บ้าน ตามข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จะได้องค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน จำแนกตามหลักการบริหารจัดการที่ดี 6 ประการ ดังนี้

1.1.1 การบริหารจัดการที่ยึดหลักนิติธรรม เป็นหลักการบริหารที่เกี่ยวกับกฎระเบียบของธนาคารหมู่บ้าน กล่าวคือ มีข้อควรพิจารณา 3 ประเด็น คือ 1) ที่มาของระเบียบ กล่าวคือ สมาชิกมีส่วนร่วมในการร่างระเบียบ จะทำให้ได้ระเบียบเหมาะสมตรงกับความต้องการของสมาชิกส่วนใหญ่ 2) การนำระเบียบไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัดโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ตลอดจนมีการประกาศหรือ มีการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกได้รับทราบถึงความสำคัญของระเบียบ และข้อบังคับอย่างค่อเนื่อง เช่น กรณีธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนจะมีการประชาสัมพันธ์หรือแจ้งกฎระเบียบทุกครั้งในวันเปิดทำการ (วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์) และการบริหารจัดการยี่ระเบียบอย่างเคร่งครัด โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ และ 3) มีการปรับปรุงระเบียบเมื่อสมาชิกส่วนใหญ่มีความคิดเห็นร่วมกันว่าไม่มีความไม่เหมาะสม (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์ และ อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์)

1.1.2 การบริหารจัดการที่ยึดหลักคุณธรรม เป็นหลักการบริหารที่เกี่ยวกับคุณธรรมของคณะกรรมการหรือผู้บริหารของธนาคารหมู่บ้าน กล่าวคือ คณะกรรมการต้องมีประวัติดีไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขทั้งปวง ตลอดจนไม่มีพฤติกรรมที่ส่อไปทางทุจริต (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์ และอภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์) ในประเด็นการบริหารจัดการที่ยึดคุณธรรม

1.1.3 การบริหารจัดการที่ยึดหลักความโปร่งใส เป็นหลักการบริหารที่เกี่ยวกับการโปร่งใสในดำเนินงานของธนาคาร จากการสัมภาษณ์ เจริญ วงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์ และ อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550: สัมภาษณ์) มีความคิดเห็นตรงกันว่า มีข้อควรพิจารณา 5 ประการ ได้แก่ 1) การคัดเลือกประธานหรือผู้จัดการต้องเป็นอย่างไรโปร่งใส ยึดหลักประชาธิปไตย 2) การคัดเลือกกรรมการธนาคารหมู่บ้านอย่างไรโปร่งใส กำเนินถึงคุณธรรมและความรู้ความสามารถ 3) การเปิดเผยข้อมูลของธนาคารหมู่บ้านให้สมาชิกได้รับทราบทุกเรื่องทุกครั้งที่มีการประชุม 4) มีตรวจสอบความถูกต้องของบัญชีทุกครั้งหลังที่มีการปิดบัญชี และ 5) การตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญต้องรับฟังเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิก

1.1.4 การบริหารจัดการที่ยึดหลักการมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์ เจริญ วงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์) และ อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550: สัมภาษณ์) มีความคิดเห็นว่าเป็นการบริหารที่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน มีการจัดประชุมเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกและบุคคลหรือคณะบุคคลได้แสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงาน ตลอดจนมีการนำข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของสมาชิกส่วนใหญ่ไปสู่การปฏิบัติหรือไปใช้ประโยชน์ในการบริหารงานอย่างครบถ้วน

1.1.5 การบริหารจัดการที่ยืดหลักความรับผิดชอบ เป็นหลักการบริหารที่เกี่ยวกับจิตสำนึกของคณะกรรมการ จากการสัมภาษณ์ เจริญ วงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์) และ อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550: สัมภาษณ์) มีความคิดเห็นว่า มีข้อควรพิจารณา 5 ประการ คือ 1) คณะกรรมการต้องเสียสละและทุ่มเทในการทำงาน เช่น การเข้าร่วมประชุม การมาทำงานครบ เป็นต้น 2) คณะกรรมการต้องคอยประสานงานและอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกโดยไม่เลือกปฏิบัติ 3) คณะกรรมการต้องไม่ละเลยและให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหา 4) คณะกรรมการต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน และ 5) คณะกรรมการต้องแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นกับสมาชิกและเครือข่ายภายนอกชุมชน

1.1.6 การบริหารจัดการที่ยืดหลักความคุ้มค่า เป็นหลักการบริหารงานที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรขององค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุด จากการสัมภาษณ์ เจริญ วงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์) และ นายอภิชาติ มั่นศิลป์ (2550: สัมภาษณ์) ให้แนวคิดว่า หากจะวัดความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรของธนาคารหมู่บ้านโดยภาพรวม ที่แน่นอนที่สุด คือ ควรพิจารณาจากประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากร ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ หากใช้ไปแล้ว ทำให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจไม่คุ้มค่างบมูลค่าของทรัพยากรที่เสียไปก็คงจะไม่คุ้มค่าเช่นกัน

นอกจากนั้นในการวัดความคุ้มค่าต้องพิจารณาถึงความพึงพอใจของสมาชิกคือผลผลิตของธนาคารหมู่บ้านที่สมาชิกพึงรับรู้ได้ เช่น ความพึงพอใจต้องการให้บริการ ความพึงพอใจต่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ความพึงพอใจต้องการจ่ายเงินปันผล ความพึงพอใจต่อบทบาทของธนาคารหมู่บ้านในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการชุมชนของธนาคารหมู่บ้าน และความพึงพอใจต่อเงื่อนไขในการกู้ เป็นต้น

1.2 ความเชื่อมั่นที่เกิดจากการได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับจากการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน โดยทั่วไปสมาชิกจะได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้านในรูปของ อัตราดอกเบี้ยหรือ อัตราปันผลตามหุ้นหรือทั้งสองรวมกัน ทั้งนี้แล้วระเบียบข้อตกลงของแต่ละธนาคาร กล่าวคือ มีบางธนาคารจ่ายทั้งดอกเบี้ยและเงินปันผล ให้แก่ผู้ฝากเงิน โดยทั่วไปกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก อยู่ในระหว่างร้อยละ 3 ถึง 6 บาทต่อปี หลังจากนั้นรายได้หลังหักดอกเบี้ยจ่ายแล้วร้อยละห้าจะนำมาปันผลคืนเงินฝากอีกประมาณร้อยละ 15 ทำให้สมาชิกได้รับผลตอบแทนในรูปของดอกเบี้ยบวกกับเงินปันผลคืนเงินฝาก ดังนั้น หากธนาคารหมู่บ้านมีอัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์จากการถือหุ้นสูง เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากของสถาบันการเงิน โดยทั่วไป ชาวบ้านก็มักจะนำเงินมาฝากกับธนาคารหมู่บ้าน (Held, 2527: 65-69; จำนง สมประสงค์, 2535: 13; ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2544: สัมภาษณ์;

เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์; อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์ และ ออน ทำนา, 2550: สัมภาษณ์)

1.3 ความเชื่อมั่นที่เกิดจากความรับผิดชอบของในการชำระหนี้คืนตามกำหนด หากสมาชิกไม่สามารถชำระหนี้คืนตามกำหนดก็จะส่งผลให้ธนาคารหมู่บ้านมีหนี้ค้างชำระสูง การที่ธนาคารหมู่บ้านมีหนี้ค้างชำระสูง ย่อมส่งผลต่อความเชื่อมั่นของสมาชิกรายอื่นที่มีเงินฝากมาก เมื่อสมาชิกเหล่านั้นขาดความเชื่อมั่นของสมาชิกในชุมชน จะส่งผลกระทบต่อ 3 ประการ คือ 1) สมาชิกในชุมชนที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกภาพก็จะไม่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน 2) สมาชิกเดิมก็จะลาออกจากการเป็นสมาชิกภาพ และ 3) สมาชิกเดิมจะไม่ฝากเงินเพิ่มหรืออาจจะถอนหุ้นออกจากธนาคาร (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์; นงเยาว์ ประชุมจิต, 2551: สัมภาษณ์; อนันต์ สูงขาว, 2551: สัมภาษณ์) ดังนั้น กล่าวได้ว่าความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้าง ความเชื่อมั่นของสมาชิกที่มีต่อธนาคารหมู่บ้าน

2. ผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จากการศึกษา พบว่าการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในหมู่บ้านที่มีธนาคารหมู่บ้าน ส่งผลกระทบต่อทั้งบวกและลบ ผลกระทบด้านลบ คือ การเกิดความซ้ำซ้อนขององค์กรการเงินภายในชุมชนที่มีมากเกินไปจนความต้องการของชุมชนจนเกิดการแข่งขันกัน เช่น ธนาคารหมู่บ้านสามเสน(นามสมมติ) ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และธนาคารหมู่บ้านนานา(นามสมมติ) ตำบลนานา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง เดิมในหมู่บ้านมีองค์กรการเงิน คือ ธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งสมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับธนาคารหมู่บ้าน กล่าวคือ มีสมาชิกในชุมชนสมัครเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านจำนวนมาก ฝากเงินกับธนาคารหมู่บ้าน ชำระหนี้คืนตามกำหนด แต่ภายหลังจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านชาวบ้านก็หันไปให้ความสำคัญกับกองทุนหมู่บ้านมากกว่าธนาคารหมู่บ้านจนส่งผลกระทบต่อธนาคารหมู่บ้าน เช่น ลาออกจากการเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านไปเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านแทน ฝากเงินกองทุนหมู่บ้าน ชำระหนี้ธนาคารหมู่บ้านไม่ตรงตามกำหนด เป็นต้น ส่วนผลกระทบทางด้านบวก พบว่า มีบางชุมชนที่สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับทั้งสองกองทุน เช่น ธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ธนาคารหมู่บ้านบ้านร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และธนาคารหมู่บ้านบ้านปงวัง ตำบลวังใต้ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดยพบว่าสมาชิกในชุมชนเป็นสมาชิกทั้งสองกองทุนมีการกู้ยืมระหว่าง 2 กองทุน กล่าวคือ มีการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านไปชำระหนี้ให้กับธนาคารหมู่บ้าน ในทางตรงกันข้ามก็มีการกู้เงินจากธนาคารหมู่บ้านเพื่อไปชำระหนี้แก่กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งในประเด็นนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี คือ เป็นการยืดอายุหนี้ของประชาชนที่กู้เงินทั้งสองกองทุน

หากผู้เขียนต่างเวลา เป็นการเพิ่มวงเงินกู้ให้กับผู้กู้หากผู้พร้อมกันสองกองทุน ส่วนข้อเสีย คือ เป็นการส่งเสริมให้ขาดวินัยทางการเงินหากผู้กู้เงินไปใช้ไม่เหมาะสม (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์; มุกดา อินตะสาร, 2550: สัมภาษณ์; สมยศ อุปรี, 2551: สัมภาษณ์)

3. การขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับระยะเวลาและจำนวนเงินที่ใช้ในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน เนื่องจากในระยะเวลาที่ผ่านมา พบว่า ธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่มีการปล่อยเงินกู้เพียงแต่ระยะสั้นเท่านั้น คือ กู้แล้วต้องมีการชำระคืนภายในหนึ่งปี นอกจากนั้นยังมีการจำกัดวงเงินกู้ คือ สามารถกู้ได้ไม่เกิน 3 ถึง 5 เท่า ของเงินฝาก ตลอดจนมีเงื่อนไขว่าต้องไม่เกิน 10,000 ถึง 50,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร ทำให้วงเงินที่ปล่อยให้สมาชิกได้กู้ยืม และ ระยะเวลาการชำระหนี้คืนไม่สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น สมาชิกที่มีศักยภาพต้องการเงินทุนไปดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกินหนึ่งปี ไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อได้ จำเป็นต้องไปพึ่งแหล่งที่พึ่งทางการเงินแหล่งอื่น เช่น ธกส. แหล่งเงินกู้นอกระบบ ฯลฯ ในประเด็นนี้ ก็มีบางธนาคารหมู่บ้าน เช่น ธนาคารหมู่บ้านร่องเคาะ ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ได้มีการขยายระยะเวลาและวงเงินการให้สินเชื่อให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยให้มีการกู้ยืมเงิน โดยมีระยะเวลาชำระหนี้คืนเกินหนึ่งปีในวงเงินที่เหมาะสมอาจจะเกินสามเท่าหรือห้าเท่าของเงินฝากได้แต่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน เช่น ทะเบียนรถ โฉนดที่ดิน เป็นต้น โดยมีเงื่อนไขว่าแต่ต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการอย่างรัดกุม ส่วนกรณีของธนาคารหมู่บ้านสันตันศรี หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านฉี่ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มีการการปล่อยกู้พิเศษให้แก่สมาชิก มีระยะเวลาชำระหนี้คืน 3 ถึง 5 ปี ในระยะที่ผ่านมามีสมาชิกกู้ไปซื้อปัจจัยการผลิต รถจักรยานยนต์ รถไถ ฯลฯ โดยการกู้จะใช้คนค้ำประกันเพียงอย่างเดียวคนค้ำหนึ่งคนสามารถค้ำประกันเงินกู้ได้สองหมื่นบาท ในการดำเนินงานดังกล่าวทำให้ธนาคารหมู่บ้านสามารถปล่อยเงินกู้เพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น นอกจากนั้นลูกค้าที่เคยเป็นลูกค้า ธกส. ก็หันมาเป็นสมาชิกและกู้เงินกับธนาคารมากขึ้น ในปัจจุบันนี้ธนาคารหมู่บ้านบ้านสันตันศรีสามารถระดมเงินฝากได้ถึง 17 ล้านบาท สามารถปล่อยเงินกู้ได้ประมาณ 11 ล้านบาท สอดคล้องกับธนาคารหมู่บ้านในอำเภอวังเหนืออีก 2 ธนาคาร คือ ธนาคารหมู่บ้านบ้านปงวัง ตำบลวังใต้ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ก็มีการขยายวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจแก่ลูกค้าที่คณะกรรมการเห็นว่าเป็นลูกค้าชั้นดี กล่าวคือ มีธุรกิจรองรับชัดเจน มีประวัติด้านการเงินดี การดำเนินการดังกล่าวของทั้ง 2 ธนาคาร ทำให้ธนาคารมีลูกค้าชั้นดีที่เป็นสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันทำให้ธนาคารสามารถระดมเงินฝากจากสมาชิกได้มากกว่า 3 ล้านบาท จากที่เคยมีปริมาณเงินฝากจากสมาชิกเพียงหนึ่งล้านบาท ดังนั้น กล่าวได้ว่าการขยายวงเงินกู้และระยะเวลาการชำระ

หนี้สินให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจทำให้สมาชิกที่กู้ยืมเงินจากธนาคารหมู่บ้านมี
 วงเงินเพียงพอกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และ ตลอดจนมีความสามารถในการชำระหนี้สิน
 ตามกำหนดเนื่องจากมีรอบชำระหนี้เหมาะสมกับรอบรายรับจากการลงทุน(อานันท์ สูงขาว, 2550:
 สัมภาษณ์; มุกดา อินตะสาร, 2550: สัมภาษณ์; จันท์ ไชยสาร, 2551: สัมภาษณ์; เจริญ วงศ์แก้ว,
 2551: สัมภาษณ์; นางเยาว์ ประชุมชิต, 2551: สัมภาษณ์)

การสังเคราะห์แนวความคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า
 ปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคาร
 หมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอน ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย
 การบริหารจัดการที่ดี การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างควมไว้วางใจหรือการสร้าง ความ
 เชื่อมมั่นแก่สมาชิก ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้สินตามกำหนด การขยายระยะเวลา
 และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิก
 ได้รับความจากการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน และผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชน
 เมือง โดยกรอบแนวความคิดในการวิจัยมี แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อค้นพบจาก
 การวิจัยเชิงคุณภาพสนับสนุนรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเชิงสมมติฐาน(รายละเอียดแสดงใน
 ตาราง 2) ดังนี้

ตาราง 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัย ที่ใช้สนับสนุนสมมติฐานในการวิจัย

ลำดับ	สมมติฐานการวิจัย	ตัวแปรตาม/ตัวแปรภายใน (ตัวแปรผล)	ตัวแปรอิสระ/ตัวแปรภายนอก/ตัวแปรภายในที่เป็นตัวแปรชั้นกลาง (ตัวแปรเหตุ)	ผลงานวิชาการที่ใช้สนับสนุนรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเชิงสมมติฐาน	
				แนวความคิดหรือ ทฤษฎี	ผลการวิจัย/บุคคลอ้างอิงจาก ผลงานวิจัยเชิงคุณภาพ
1	การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน การขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยชุมชน	ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริ	1)ความไว้วางใจ หรือความเชื่อมั่นของสมาชิก	ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐและคณะ(2544:27-29) , พูจิตามาร์(2545: ระบบออนไลน์) อภิชัยพันธุเสน และคณะ(2546: 1-3) , สีนาด ตรีวรรณไชย(2546: ระบบออนไลน์) ,วีรกร ตรีเศศ (2546: 20) ,สุวรรณีย์ คำมัน(2546:5), ศสช.,(2547: ระบบออนไลน์)),Putnam(1993) James S. Coleman(1988:103-104)) ,Fukuyama F.(1999 : ระบบออนไลน์) Woolcock & Narayan, D.(2002:226-243) ,World Bank(2003: 29-34) , Held(1984: 65-69) , Bennis and anus(1998:142)	เจริญ วงศ์แก้ว (2550:สัมภาษณ์) ,อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550:สัมภาษณ์), วรพจน์ , หล่ออักษรพงษ์ (2550:สัมภาษณ์) , นุกดา อินตะสาร (2550:สัมภาษณ์)

ตาราง 2 (ต่อ)

ลำดับ	สมมติฐานการวิจัย	ตัวแปรตาม/ ตัวแปรภายใน (ตัวแปรผล)	ตัวแปรอิสระ/ ตัวแปรภายนอก/ตัว แปรภายในที่เป็น ตัวแปรชั้นกลาง (ตัวแปรเหตุ)	ผลงานวิชาการที่ใช้สนับสนุนรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเชิงสมมติฐาน แนวความคิดหรือ ทฤษฎี	ผลการวิจัย/บุคคลอ้างอิงจาก ผลงานวิจัยเชิงคุณภาพ
			2)ผลกระทบจากการ จัดตั้งกองทุน หมู่บ้านและชุมชน เมือง	-	เจริญ วงศ์แก้ว (2550:สัมภาษณ์), มุกดา อินต๊ะสาร (2550:สัมภาษณ์), สมยศ อุปรี (2551:สัมภาษณ์)
			3)การขยาย ระยะเวลาการกู้และ วงเงินกู้	-	อานันท์ สูงขาว (2550:สัมภาษณ์), มุกดา อินต๊ะสาร (2550:สัมภาษณ์), จันทร์ ไชยสาร (2551:สัมภาษณ์), เจริญ วงศ์แก้ว (2551:สัมภาษณ์)นาง เยาว์ ประชุมชิด(2551:สัมภาษณ์)

ตาราง 2 (ต่อ)

ลำดับ	สมมติฐานการวิจัย	ตัวแปรตาม/ ตัวแปรภายใน (ตัวแปรผล)	ตัวแปรอิสระ/ ตัวแปรภายนอก/ ตัวแปรภายในที่เป็น ตัวแปรชั้นกลาง (ตัวแปรเหตุ)	ผลงานวิชาการที่ใช้สนับสนุนรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเชิงสมมติฐาน	
				แนวความคิดหรือ ทฤษฎี	ผลการวิจัย/บุคคลอ้างอิงจาก ผลงานวิจัยเชิงคุณภาพ
2	การบริหารจัดการที่ดีของ ธนาคารหมู่บ้าน ความ รับผิดชอบของสมาชิกใน การชำระหนี้คืนตาม กำหนด และ ผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจจากถือหุ้นของ สมาชิก มีอิทธิพลต่อการ สร้างทุนทางสังคมหรือ การสร้างเชื่อมั่นแก่ สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน	การลงทุน ทางสังคม หรือ การ สร้างความ ไว้วางใจหรือ การสร้าง ความเชื่อมั่น แก่สมาชิก ธนาคาร หมู่บ้าน	1) การบริหารจัดการ ที่ดีของธนาคาร หมู่บ้าน	จำนง สมประสงค์(2535: 57-58) , ณรงค์ เพชรประเสริฐและคณะ(2544: 27-29) , ฟูจิยามาร์(2545: ระบบออนไลน์) อภิชัย พันธเสน และคณะ(2546: 3), สีนาด ศรีวรรณไชย(2546: ระบบออนไลน์) , วีรกร ตรีเศศ (2546: 20) , ศสข.,(2547: ระบบออนไลน์) ,อรพินท์ สพโชคชัย (2541: ระบบออนไลน์)อารีย์ เชื้อเมือง พาน และ ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2544: 118-120),Putnam(1993: 181)	อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550:สัมภาษณ์) วรพจน์ , หล่อภัทรพงษ์ (2550:สัมภาษณ์), มุกดา อินท๊ะสาร (2550:สัมภาษณ์) ,บุญชอบ รักชาติ (2550:สัมภาษณ์) , ออน ทำนา, (2550:สัมภาษณ์) , คนดี ออกพัฒนา (2551:สัมภาษณ์) , สน อาจหาญ (2551:สัมภาษณ์)

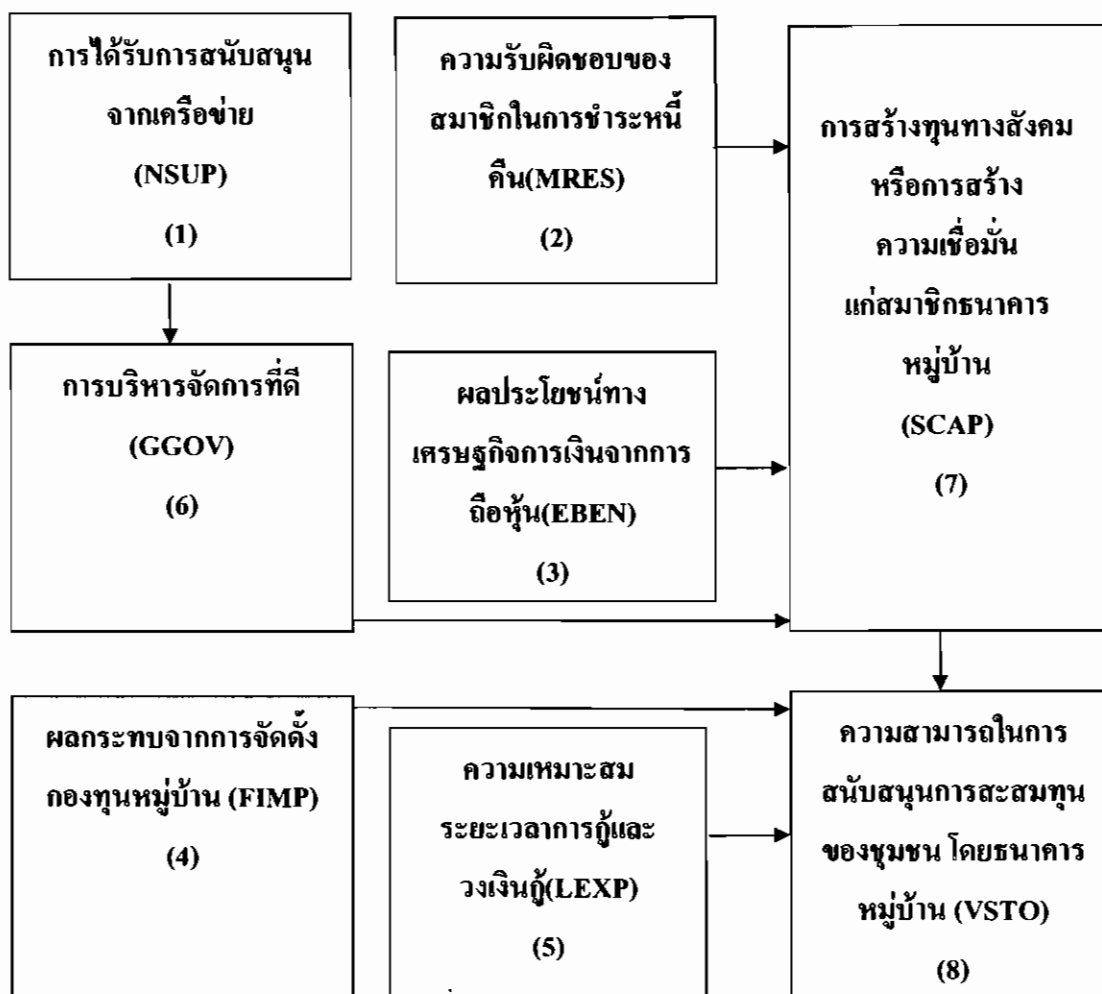
ตาราง 2 (ต่อ)

ลำดับ	สมมติฐานการวิจัย	ตัวแปรตาม/ตัวแปรภายใน (ตัวแปรผล)	ตัวแปรอิสระ/ตัวแปรภายนอก/ตัวแปรภายในที่เป็นตัวแปรชั้นกลาง (ตัวแปรเหตุ)	ผลงานวิชาการที่ใช้สนับสนุนรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเชิงสมมติฐานแนวความคิดหรือ ทฤษฎี	ผลการวิจัย/บุคคลอ้างอิงจากผลงานวิจัยเชิงคุณภาพ
			2)ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด	ชุมพล เสมาชันท์ (2547: 290-297)	เจริญ วงศ์แก้ว (2550:สัมภาษณ์) อภิชาติ มั่นศิลป์ ,สัมภาษณ์ (2550:สัมภาษณ์) , บุญชอบ รักษาติ(2550:สัมภาษณ์),ออน ทำนา, (2550:สัมภาษณ์)
			3)ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้นของสมาชิก	จำนง สมประสงค์ (2535: 57-58), Held(1984: 65-69)	อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550:สัมภาษณ์), เจริญ วงศ์แก้ว (2550:สัมภาษณ์) ,ออน ทำนา, (2550:สัมภาษณ์)

ตาราง 2 (ต่อ)

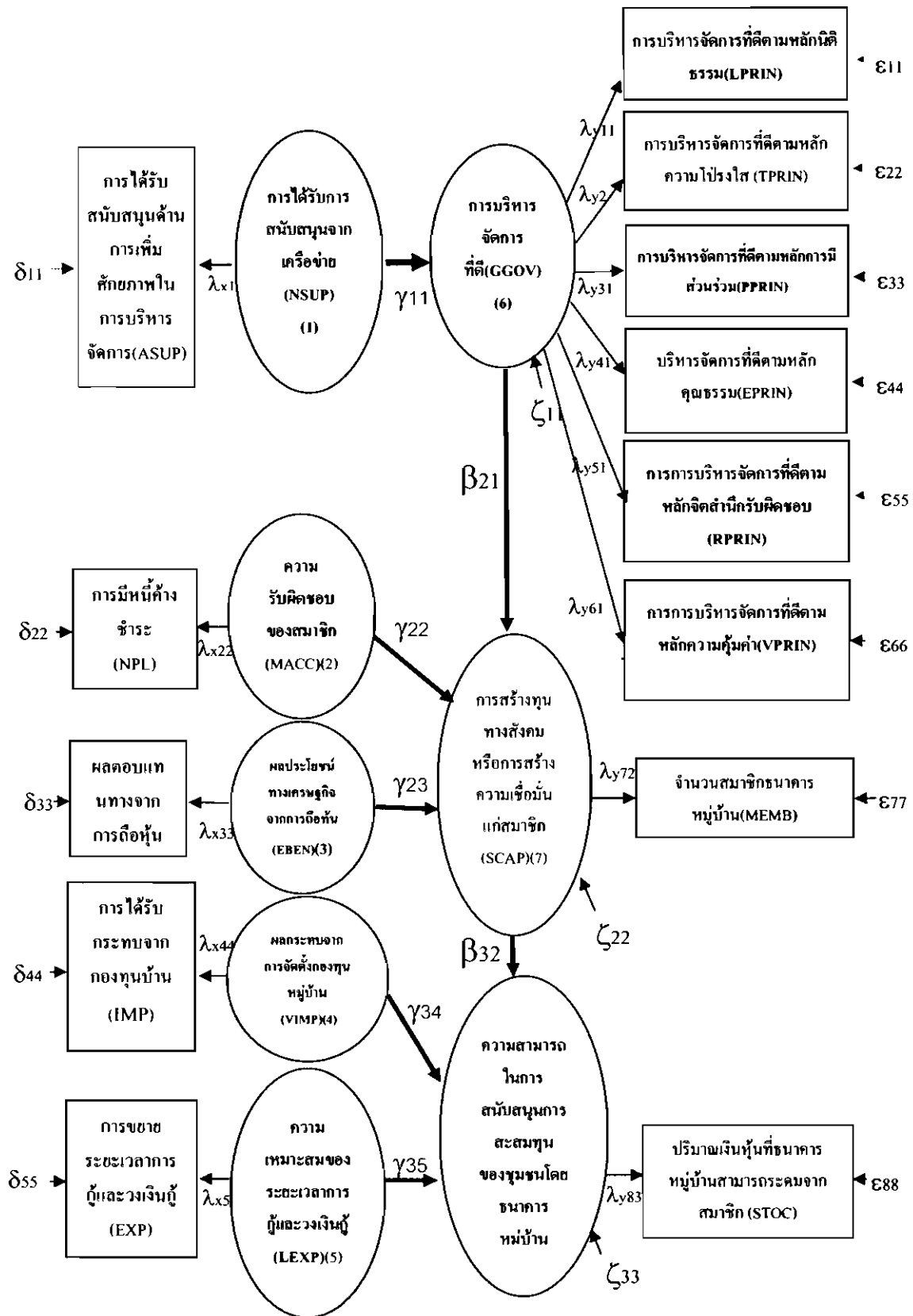
ลำดับ	สมมติฐานการวิจัย	ตัวแปรตาม/ตัวแปรภายใน (ตัวแปรผล)	ตัวแปรอิสระ/ตัวแปรภายนอก/ตัวแปรภายในที่เป็นตัวแปรชั้นกลาง (ตัวแปรเหตุ)	ผลงานวิชาการที่ใช้สนับสนุนรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเชิงสมมติฐาน	
				แนวความคิดหรือ ทฤษฎี	ผลการวิจัย/บุคคลอ้างอิงจากผลงานวิจัยเชิงคุณภาพ
3	การได้รับสนับสนุนจากเครือข่าย มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน	การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน	การได้รับสนับสนุนจากเครือข่าย	ชุมพล เสมอจันทร์ (2547: 290)	เจริญ วงศ์แก้ว (2550:สัมภาษณ์) อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550:สัมภาษณ์)วรพจน์ , หล่อภัทรพงษ์ (2550:สัมภาษณ์), มุกดา อินดีะสาร (2550:สัมภาษณ์),บุญชอบ รักชาติ (2550:สัมภาษณ์)

จากการสังเคราะห์หลักการ แนวความคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อค้นพบเชิงคุณภาพ สามารถเขียนกรอบแนวความคิดในการวิจัยรูปแบบทั่วไป ได้ดังนี้

ภาพ 19 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

กรอบแนวความคิดในการวิจัยตามรูปแบบแบบจำลองริสเรล ได้ดังนี้

ภาพ 20 กรอบแนวความคิดในการวิจัยรูปแบบของแบบจำลองวิธีเรล

สมมติฐานในการวิจัย

การศึกษาวิจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีสมมติฐานในการวิจัย ดังนี้

1. การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างควมไว้วางใจหรือการสร้างเชื่อมั่นแก่สมาชิก ผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน
2. การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านการบริหารจัดการที่ดี ผ่านการสร้างควมไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นแก่สมาชิก
3. การบริหารจัดการที่ดี มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยมีอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านการสร้างควมเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจแก่สมาชิก
4. ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกจะได้รับ มีอิทธิพลทางอ้อมต่อ ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยมีอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านควมเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจของสมาชิก
5. การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้น และความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด มีอิทธิพลทางตรงต่อการสร้างควมเชื่อมั่นหรือความควมไว้วางใจแก่สมาชิก
6. การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการสร้างควมเชื่อมั่นแก่สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน โดยมีอิทธิพลผ่านการบริหารจัดการที่ดี
7. การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยได้ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิทยาในการวิจัยแบบผสม(Mixed Methodology) ตามแนวความคิดของ Tashakkori and Teddie (1998: 185) เพื่อแก้ไขปัญหาคออ่อนของระเบียบวิธีเดียว เนื่องจากในยุคที่นักวิจัยบริสุทธ์เลือกการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิทยาแบบเดี่ยวระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ กรณีปัญหาที่เกิดจากการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้วิทยาในการวิจัยแบบอนุมาน(Deductvie Methods) ที่มีวรรณกรรมรองรับน้อยทำให้การได้มาซึ่งกรอบแนวความคิดในการวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือน้อยลง ดังนั้นจึงมีการปรับกรอบแนวความคิดเชิงทฤษฎีด้วยใช้เทคนิคเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต เป็นต้น การผสมผสานของระเบียบวิธีวิจัย เรียกว่า ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) หรือวิธีวิทยาการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology)หรือ การผสมทางวิธีวิทยา (Methodological Mixes) ในระยะที่ผ่านมาพบว่ามีนักวิชาการหลายท่านให้การสนับสนุนการใช้ระเบียบการวิจัยแบบผสม เช่น Sale et al. (2002: Online), Tonette et al. (2003: Online), Burke and J.Onwuegbuzie (2004: Online), Hanson et al. (2005: Online) ด้วยเหตุผลดังกล่าวการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมกันมากขึ้น

กล่าวได้ว่าการผสมของระเบียบวิธีวิจัยในสองลักษณะดังกล่าวมีวิวัฒนาการจากระเบียบวิธีวิทยาแบบเดี่ยว คือ การวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ นักวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ต่างยอมรับถึงความเกี่ยวข้องกันหรือสัมพันธ์กันระหว่างกระบวนทัศน์ (Paradigm Relativism) ต่างยอมรับถึงการสิ้นสุดของสงครามระหว่างกระบวนทัศน์ และต่างก็ผลิตผลงานการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีเชิงพหุ(Multiple Methods) ที่มีความเห็นเชิงประนีประนอมว่าการวิจัยจะเป็นรูปแบบใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สถานการณ์ที่แตกต่างกันอาจใช้กระบวนทัศน์หรือวิธีการที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์ก็มี วิวัฒนาการโดยจำแนกได้เป็นสองยุค (ชุมพล เสมอจันทร์, 2547: 109-114)ดังนี้

1. ยุคระเบียบวิธีเดี่ยวหรือยุคนักวิจัยบริสุทธ์ (Mono-method or Purist era) ยุคที่เลือกการวิจัยระเบียบวิธีวิทยาแบบเดี่ยวระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ

2. ยุคระเบียบวิธีแบบผสม (Mixed Methods) เกิดขึ้นในช่วง ค.ศ. 1960 –1980

จำแนกได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1 รูปแบบการผสมอย่างเท่าเทียมกัน (Equivalent Status Design) โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการทัศนในการวิจัย ทั้งกระบวนการทัศนเชิงปริมาณ และกระบวนการทัศนเชิงคุณภาพอย่างเท่าเทียมกัน จำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1.1 แบบตามลำดับ ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณตามด้วยการวิจัยคุณภาพ และเชิงคุณภาพตามด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ

2.1.2 แบบคู่ขนานหรือแบบพร้อมกัน ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพคู่ขนานหรือพร้อมกับการวิจัยเชิงปริมาณ

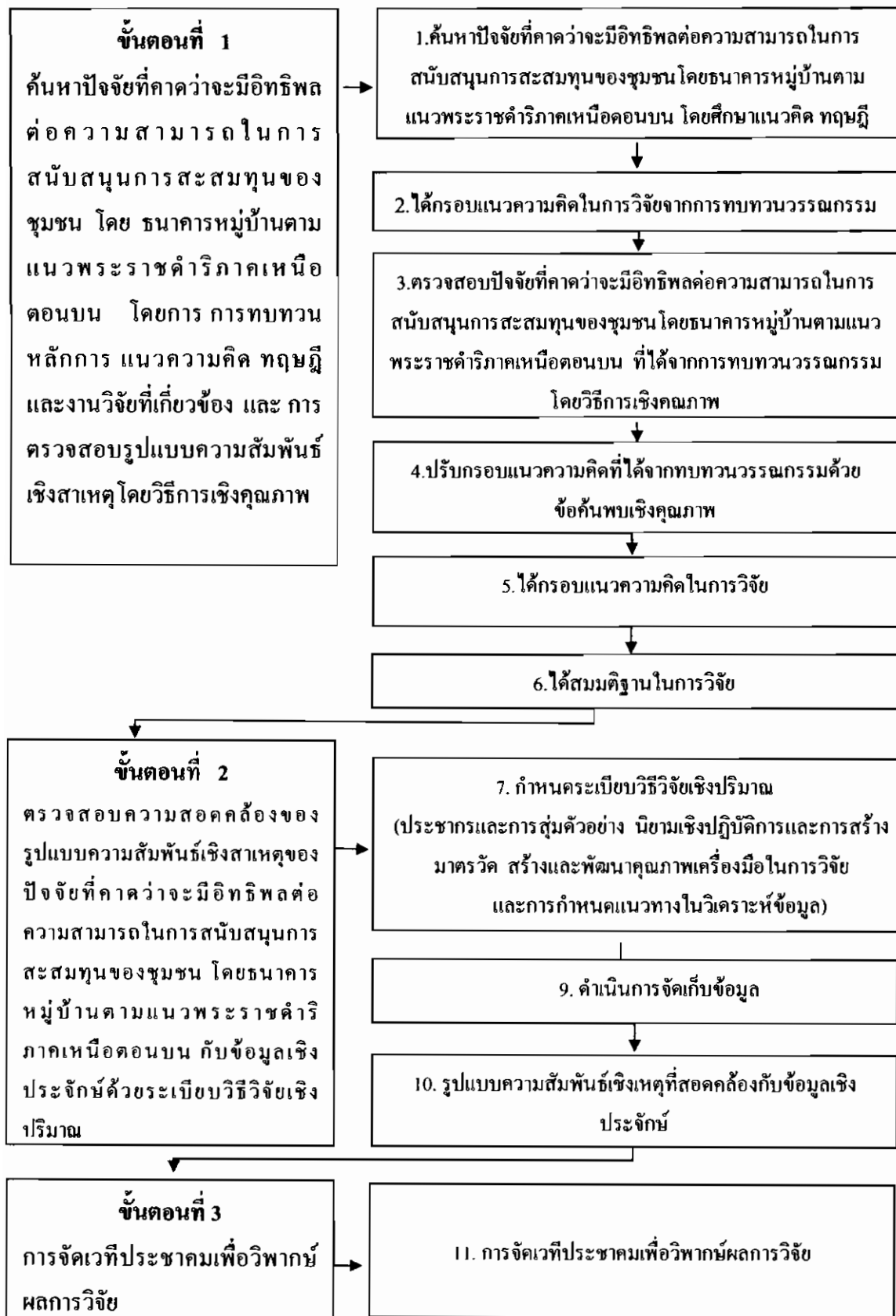
2.2 รูปแบบการผสมอย่างเป็นตัวหลักและตัวรอง (Dominant-less Dominant Designs) โดยมีกระบวนการทัศนหนึ่งเป็นตัวหลัก และอีกกระบวนการทัศนหนึ่งเป็นตัวรอง จำแนกได้สองลักษณะ ดังนี้

2.2.1 แบบตามลำดับ ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณนำการวิจัยเชิงคุณภาพ แต่เน้นการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก การวิจัยเชิงปริมาณนำการวิจัยเชิงคุณภาพแต่เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก การวิจัยเชิงคุณภาพนำการวิจัยเชิงปริมาณ แต่เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก และการวิจัยเชิงคุณภาพนำการวิจัยเชิงปริมาณแต่เน้นการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก

2.2.2 แบบคู่ขนานหรือแบบพร้อมกัน ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณคู่ขนานกับการวิจัยเชิงคุณภาพแต่ให้ความสำคัญกับการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก และการวิจัยเชิงปริมาณคู่ขนานกับการวิจัยเชิงคุณภาพแต่ให้ความสำคัญกับการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก

2.3 รูปแบบผสมผสานแบบเฉพาะ (Emergence of mixed Model Studies) คือ การผสมผสานระหว่างรูปแบบการผสมอย่างเท่าเทียมกัน และรูปแบบการผสมอย่างเป็นตัวหลักและตัวรอง

กรณีศึกษาครั้งนี้ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมรูปแบบการผสมอย่างเป็นตัวหลักและตัวรอง (Dominant-less Dominant Designs) แบบตามลำดับ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพนำการวิจัยเชิงปริมาณ แต่เน้นการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก มีขั้นตอน 2 ดังนี้

ภาพ 21 ขั้นตอนในการวิจัย

จากภาพ 21 ขั้นตอนการวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ค้นหาปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนโดยการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากผลงานวิชาการทั้งในและต่างประเทศ ในการทบทวนวรรณกรรมทำให้ได้กรอบแนวคิดเชิงหลักการและ ทฤษฎี ดังนั้นเพื่อความตรงและความเชื่อถือได้ของงานวิจัยนักวิจัยจึงดำเนินการตรวจสอบกรอบแนวคิดในการวิจัยที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพได้ดำเนินการตามแนวทางของ สุขชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ(2547: 24-25) เพื่อตอบ คำถามการวิจัย คือ มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน โดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 5 ท่าน นอกจากนั้นยังสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับธนาคารหมู่บ้านที่มีประสบการณ์ในการจัดตั้งและพัฒนาศักยภาพของธนาคารหมู่บ้านระดับได้แก่ สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน กรรมการธนาคารหมู่บ้าน และประธานหรือผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน อีกจำนวน 9 ท่าน ส่วนเทคนิคเชิงคุณภาพได้ดำเนินการตามแนวทางของ สุขชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ(2547: 24-25) ที่ได้กล่าวว่า การวิจัยเชิงคุณภาพ มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ (phenomena)หรือประเด็น (issues) ปัญหา (problem) และกลุ่มที่มุ่งวิจัยอนาคตไกล (future research) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้อยู่ในกลุ่มแรก โดยการวิจัยได้ใช้เทคนิคในการจัดเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ได้แก่ การสนทนากลุ่ม(Focus Group) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง(structured interview) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง(non - structured interview) รวมจำนวนผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ จำนวน 14 ท่าน มีดังนี้

1. สัมภาษณ์ นายอภิชาติ มั่นศิลป์ อดีตพนักงานโขนบายและแผนของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.) ซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้านประมาณ 80 ธนาคาร โดยสัมภาษณ์ในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2550

2. สัมภาษณ์ นางมุกดา อินตะสาร แกนนำเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้านประมาณ 37 ธนาคาร โดย สัมภาษณ์ในวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ. 2550

3. สัมภาษณ์ นายวรพจน์ หล่อภัทรพงษ์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชนบทของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้าน ประมาณ 30 ธนาคาร สัมภาษณ์ในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2550

4. สัมภาษณ์ วราภรณ์ กิตติ เจ้าหน้าที่สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ปฏิบัติงานประจำศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตแบบผสมผสานแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้าน ประมาณ 42 ธนาคาร สัมภาษณ์ในวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2550

5. สัมภาษณ์ นายเจริญ วงศ์แก้ว ประธานธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ผู้มีประสบการณ์ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านประมาณ 10 แห่ง โดยธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้วเป็นธนาคารที่มีความสามารถในการสนับสนุนชุมชน สะสมทุนได้สูง กล่าวคือ สามารถระดมเงินฝากจากชุมชนได้ถึงร้อยละ 1,200,000 บาท มีหนี้เสีย 150,000 บาท โดยสัมภาษณ์ในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2550

6. สัมภาษณ์ นายบุญชอบ รักษาติ (นามสมมุติ) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกธนาคารหมู่บ้านบ้านสามเสน(นามสมมุติ) ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เป็นธนาคารที่มีความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนสูงอย่างมาก มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 75,000 บาท และมีหนี้เสียประมาณ 35,000 บาท โดยสัมภาษณ์ในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2550

7. สัมภาษณ์ นายสน กล้าจริง (นามสมมุติ) สมาชิกธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดยสัมภาษณ์ในวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2550

8. สัมภาษณ์ นางออน ทานา(นามสมมุติ) สมาชิกชุมชนบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดยสัมภาษณ์ในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2550

9. สัมภาษณ์ นายสมจริง รักจริง (นามสมมุติ) สมาชิกหมู่บ้านบ้านจำดอง ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นธนาคารหมู่บ้านที่มีความสามารถในการระดมเงินทุนสูง และมียอดเงินกู้ต่ำ กล่าวคือ มีเงินทุนหมุนเวียน 1,200,000 บาท แต่มีผู้กู้ยืมยอดเงินกู้เพียง 700,000 บาท ไม่มีหนี้เสีย โดยสัมภาษณ์ในวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2550

10. สัมภาษณ์ นายจันทร์ ไชยสาร ผู้จัดการธนาคารหมู่บ้านบ้านสันตันศรี หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านด้า อำเภอคอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นธนาคารหมู่บ้านที่มีความสามารถในการระดมเงินทุนสูง ถึง 17,000,000 ล้านบาท สามารถปล่อยเงินกู้ถึง 10,000,000 ล้านบาท ไม่มีหนี้เสีย โดยสัมภาษณ์ในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2551

11. สัมภาษณ์ นายคนดี อยากพัฒนา (นามสมมุติ), อดีตสมาชิกชุมชนบ้านโป่งปิง (นามสมมุติ) ตำบลวังใต้ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ซึ่งปัจจุบันได้ปิดกิจการลงเนื่องจากประธานธนาคารหมู่บ้านทูลจรด โดยสัมภาษณ์ในวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2551

12. สัมภาษณ์ นางนงเยาว์ ประชุมจิต คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านบ้านร่องเคาะ ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นธนาคารหมู่บ้านเป็นธนาคารที่มีความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนสูง และสมาชิกมีความรับผิดชอบในการชำระหนี้ กล่าวคือ มีเงินทุนหมุนเวียน 4,200,000 บาท และไม่ปรากฏหนี้เสีย โดยสัมภาษณ์ในวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2551

13. สัมภาษณ์ นายอนันต์ สูงขาว ประธานธนาคารหมู่บ้าน บ้านปงวัง ตำบลวังทรายคำ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นธนาคารหมู่บ้านที่มีความสามารถในการระดมเงินทุนสูง และมียอดเงินกู้ต่ำ กล่าวคือ มีเงินทุนหมุนเวียน 3,976,800 บาท และไม่ปรากฏหนี้เสีย โดยสัมภาษณ์ในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2551

14. สัมภาษณ์ นายสมยศ อุปรี สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน บ้านนา (นามสมมติ) ตำบลบ้านนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบหลังจากการมีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองปัจจุบัน มีเงินทุนหมุนเวียน 240,000 บาท โดยสัมภาษณ์ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2551

หลังจากการตรวจสอบกรอบแนวความคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมโดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำให้ได้กรอบแนวความคิดเชิงสมมติฐานที่ใช้เป็นหลักในการดำเนินการวิจัย

2. ตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริภาคเหนือตอนบนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ มีรายละเอียด ดังนี้

สถานที่ในการวิจัย

การวิจัยได้จัดเก็บข้อมูล ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ ลำปาง เชียงราย และพะเยา

หน่วยวิเคราะห์

หน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) คือ ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริในเขตภาคเหนือตอนบน

ประชากรและการสู่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากร คือ ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริในเขตภาคเหนือตอนบน จำนวน 309 ธนาคาร ดังรายละเอียด ดังนี้

ตาราง 3 จำนวนธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจำแนกตามจังหวัด

จังหวัด	จำนวน (ธนาคาร)	ร้อยละ
ลำปาง	125	40.5
ลำพูน	5	1.6
แม่ฮ่องสอน	2	0.6
แพร่	2	0.6
เชียงใหม่	18	5.8
เชียงราย	51	16.5
พะเยา	103	33.3
น่าน	3	1.0
รวม	309	100

จากข้อมูลในตาราง 3 พบว่า ในภาคเหนือตอนบนมีธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ จำนวน 309 ธนาคาร โดยจังหวัดที่มีจำนวนธนาคารหมู่บ้าน สูงสุด คือ จังหวัดลำปาง มีจำนวน ธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 125 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 40.5 รองลงมา คือ จังหวัดพะเยา มีจำนวนธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 103 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 33.3, จังหวัดเชียงราย มีจำนวนธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 51 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 16.5, จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 18 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 5.8, จังหวัดลำพูน มีจำนวนธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 5 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 1.6, จังหวัดน่าน มีจำนวนธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 3 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 1 ตามลำดับ ส่วนจังหวัดที่มีจำนวนธนาคารหมู่บ้าน ต่ำสุด มี 2 จังหวัด คือ จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน โดยจังหวัดแพร่ มีจำนวนธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 2 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 0.6 ส่วนจังหวัดน่าน มีจำนวนธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 2 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 0.6

2. การกำหนดขนาดตัวอย่าง

การกำหนดขนาดตัวอย่าง โดยใช้วิธีการคำนวณขนาดของตัวอย่าง โดยสูตรที่กำหนดโดยขอบเขตของความคลาดเคลื่อนและระดับความเชื่อมั่น ตามวิธีการกำหนดของ Zikmund (2003: 402-429) มีสูตร ดังนี้

$$n = \frac{NZ^2 P(1 - P)}{Z^2 P(1 - P) + NE^2}$$

โดยที่

1. สัญลักษณ์ n แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
2. สัญลักษณ์ N แทน ขนาดของประชากร
3. สัญลักษณ์ E แทน ขอบเขตของความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้
4. สัญลักษณ์ Z แทน ค่ามาตรฐานที่ระดับความเชื่อมั่นในการทดสอบ
5. สัญลักษณ์ P แทน ค่าสัดส่วนของตัวแปรที่สนใจในประชากร
6. ค่า $P(1-P)$ แทน ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่สนใจในประชากร

ค่าของตัวแปรต่าง ๆ ในกรณีศึกษา มีดังนี้

1. จำนวนประชากร(N) ธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 309 ธนาคาร
2. ค่าขอบเขตของความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้(E) ไม่เกินร้อยละ 5 ณ ระดับความเชื่อมั่นที่ 0.95 หรือ 95 เปอร์เซ็นต์
3. ค่ามาตรฐาน(Z) ณ ระดับความเชื่อมั่นที่ 0.95 หรือ 95 เปอร์เซ็นต์
4. ค่าสัดส่วนของตัวแปรที่สนใจในประชากร(P) เท่ากับ 0.26 คือ ค่าสัดส่วนของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริที่มีระดับเงินทุนหมุนเวียนสูงกว่าเงินทุนเฉลี่ย คือ 387,677 บาทขึ้นไป จำนวน 82 ธนาคาร จากจำนวนธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริทั้งหมด 309 ธนาคาร
5. ค่าความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่างที่สนใจในประชากร $P(1-P)$ เท่ากับ $0.265(1-0.265)$

จากข้อมูลคำนวณขนาดตัวอย่างได้ ดังนี้

$$n = \frac{309(1.96)^2 \times 0.265(1 - 0.265)}{1.96^2 0.265(1 - 0.265) + 309(0.05)^2}$$

$$n = 152.04 \approx 152 \text{ ธนาคาร}$$

การกำหนดขอบเขตความคลาดเคลื่อนการสุ่มตัวอย่างไม่เกินร้อยละ 5 เพื่อให้ได้ขนาดของตัวอย่างที่เหมาะสมกับกฎความถี่ซัด (rule of thumb) กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมในโมเดลริสเรลควรไม่ต่ำกว่า 10 เท่าของตัวแปรสังเกตได้ในโมเดล (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542 หน้า 311) ซึ่งในการศึกษาคครั้งนี้มีตัวแปรสังเกตได้ในแบบจำลองจำนวนทั้งสิ้น 13 ตัวแปร ดังนั้นขนาดตัวอย่างควรมีค่าไม่ต่ำกว่า 130 กลุ่มตัวอย่าง

3. การสุ่มตัวอย่าง

การวิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน(Multi-Stage Sampling) ดังนี้

3.1 การสุ่มแบบเจาะจง (Purpose Random Sampling) โดยการเจาะจงเลือกกลุ่มตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน จำนวน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยามีเหตุผลสนับสนุน 3 ประการ คือ 1) เป็นจังหวัดที่มีจำนวนธนาคารหมู่บ้านในสัดส่วนที่สูง 2) เป็นตัวแทนของจังหวัดที่มีธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนแตกต่างกัน คือ สูง ปานกลาง และต่ำ 3) เป็นจังหวัดที่มีธนาคารหมู่บ้านถูกจัดตั้งโดยหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านเกือบครบทุกหน่วยงาน และ 4) สะดวกในการจัดเก็บข้อมูล เนื่องจากผู้จัดเก็บข้อมูลทำงานในพื้นที่ตลอดจนมีส่วนในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน มีรายละเอียด ดังนี้

3.1.1 ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดพะเยาทั้งมีความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนมีการสะสมทุนสูงสุด โดยสามารถระดมเงินฝากเฉลี่ย 595,131.53 บาทต่อธนาคาร กอปรกับธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดพะเยา 103 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 33.3 ของธนาคารหมู่บ้านในภาคเหนือตอนบน ตลอดจนธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดพะเยาถูกจัดตั้งโดย 3 หน่วยงาน ได้แก่ จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และจัดตั้งโดยศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านจังหวัดพะเยา

3.1.2 การเจาะจงเลือกกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดเชียงราย เนื่องจากธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดเชียงราย จำนวน 51 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 16.5 ของธนาคารหมู่บ้านในภาคเหนือตอนบน มีความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนมีการสะสมรองจาก ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดพะเยา โดยสามารถระดมเงินฝากเฉลี่ย 532,158.33 บาทต่อธนาคาร ตลอดจนธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดเชียงราย ถูกจัดตั้งโดย 2 หน่วยงาน ได้แก่ จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท และจัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน

3.1.3 การเจาะจงเลือกธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดลำปางมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากในจังหวัดลำปางมีจำนวนธนาคารหมู่บ้านมากที่สุด คือ จำนวน 125 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 40.5 ของธนาคารหมู่บ้านในภาคเหนือตอนบน แต่ความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนมีการสะสมทุนต่ำที่สุด โดยสามารถระดมเงินฝากเฉลี่ย 193,055.62 บาทต่อธนาคารตลอดจนธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดลำปางถูกจัดตั้งโดย 3 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ดังนั้น การสุ่มตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านจากทั้ง 3 จังหวัด มาเป็นกลุ่มตัวอย่างคาดการณ์ว่าจะเป็นตัวแทนที่ดีของธนาคารหมู่บ้านในภาคเหนือตอนบน

3.2 การสุ่มตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควต้า (Quota Sampling) ตามสัดส่วนของจำนวนประชากรในแต่ละจังหวัด (Probability proportionate to size sampling) (รายละเอียดแสดงในตาราง 4) ดังนี้

ตาราง 4 ขนาดตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจำแนกตามจังหวัด

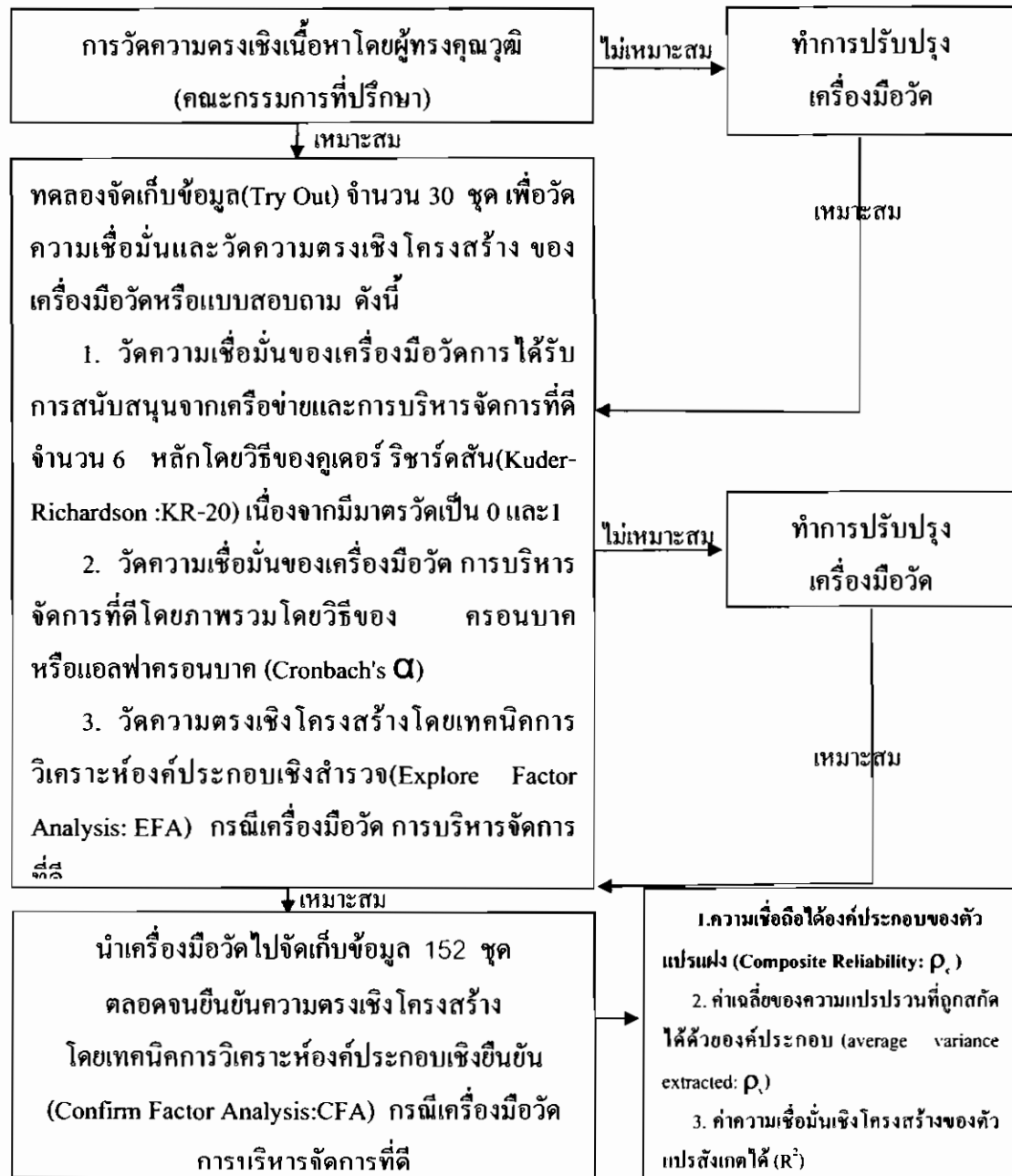
จังหวัด									
ลำปาง			เชียงราย			พะเยา			ขนาดของ ตัวอย่าง ทั้งหมด
ประชากร	สัดส่วน	ขนาดของ ตัวอย่าง	ประชากร	สัดส่วน	ขนาด ของ ตัวอย่าง	ประชากร	สัดส่วน	ขนาดของ ตัวอย่าง	
125	0.45	68	51	0.18	28	103	0.36	56	152

จากข้อมูลในตาราง 4 พบว่า จังหวัดลำปางได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านจำนวน 68 กลุ่ม จังหวัดเชียงรายได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 28 กลุ่ม และจังหวัดพะเยา ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 56 กลุ่ม รวมขนาดตัวอย่างทั้ง 3 จังหวัด จำนวน 152 กลุ่ม

หลังจากนั้นได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยเจาะจงเลือกธนาคารหมู่บ้านให้ครอบคลุมกลุ่มตัวอย่างธนาคารหมู่บ้าน 3 ขนาด คือ ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ตลอดจนเลือกจัดเก็บข้อมูลธนาคารหมู่บ้านที่สามารถจัดเก็บข้อมูลได้สะดวก รวดเร็ว ใช้งบประมาณน้อย และคาดว่าจะได้ข้อมูลครบถ้วน จนครบ 152 ธนาคาร

กระบวนการพัฒนาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาและการประเมินคุณภาพของเครื่องมือตัวแปรการการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและเครื่องมือวัดการบริหารจัดการที่ดี มีกระบวนการ ดังนี้

ภาพ 22 กระบวนการพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือวัดในการวิจัย

จากภาพ 22 แสดงกระบวนการพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือวัดในการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา(Content Validity) เป็นการตรวจสอบเนื้อหาสาระของเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล ได้แก่ เนื้อหา ถ้อยคำที่ใช้ในข้อคำถาม ให้สอดคล้องหรือตรง กับ ตัวแปรหรือตรงประเด็นที่ต้องการวัดในงานวิจัย โดยให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบ จำนวน 4 ท่าน (รายละเอียดในภาคผนวก)

หลังจากนั้นจึงได้นำข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญไปปรับปรุงเครื่องมือตามประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้คำแนะนำ ดังนี้

1.1 การวัดตัวแปรควรเป็นวัดวัตถุวิสัย(Objective Measurment) เนื่องจากสิ่งที่ต้องการวัดเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง ดังนั้นในการสร้างมาตรวัดต้องให้มีความตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ดังนั้น ในการวัดตัวแปรการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย และตัวแปรการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน ผู้วิจัยจึงประยุกต์แบบจัดเก็บข้อมูลแบบเลือกตามรายการ(Check List) คือ ใช้หรือไม่ใช้, มีหรือไม่มี, ทำหรือไม่ทำ และปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ โดยพิจารณาจากพฤติกรรม เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น โดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการพิจารณาข้อมูลกลางของธนาคารหมู่บ้าน ในการให้คะแนนรายการ คือ ใช้, มี, ทำ และปฏิบัติ มีคะแนนเท่ากับ หนึ่ง ส่วน ไม่ใช้, ไม่มี, ไม่ทำ และ ไม่ปฏิบัติ มีคะแนนเป็น ศูนย์

1.2 มาตรวัดตัวชี้วัดหรือมาตรวัด ที่ประเมินจากเครื่องมือวัดไม่ควรกำหนดค่าเป็นเลข ศูนย์ เนื่องจากจะมีผลต่อการคำนวณ เพราะศูนย์ไม่มีค่าใดๆ จึงทำให้นักวิจัยปรับมาตรวัดให้มีค่ามากกว่าศูนย์ ยกเว้นตัวแปรหุ่นหรือตัวแปรคัมมี(Dummy Variables) หรือตัวแปรที่เป็นศูนย์โดยธรรมชาติ

2. การวัดความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) การวัดความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) เป็นการวัดความสามารถของตัวแปรสังเกตได้ในการอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรแฝงหรืออีกนัยหนึ่งเป็นวัดความตรงตามโครงสร้างของตัวแปรสังเกตได้ตามหลักการ แนวความคิด และทฤษฎี โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Explore Factor Analysis: EFA) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirm Factor Analysis: CFA)

การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อคัดเลือกมาตรวัดเพื่อใช้เป็นองค์ประกอบของตัวแปรแฝง โดยเลือกเฉพาะมาตรวัดที่มีน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ที่มีค่าสูงเท่านั้น ไว้เป็นมาตรวัดตัวแปรแฝง เงื่อนไขขนาดตัวอย่างในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน คือ ขนาดตัวอย่าง อยู่ระหว่าง 5 ถึง 20 ตัวอย่าง ค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการวิเคราะห์(Diana D. Suhr,2004:1) หากใช้เกณฑ์เดียวกันในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจตัว

แปรการบริหารจัดการที่ดี มีน้ำหนักองค์ประกอบหรือค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการทราบค่าจำนวน 6 ค่า ดังนั้น จำนวนตัวอย่างที่ต้องการใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้จึงไม่ควรต่ำกว่า 30 ตัวอย่าง (6 คูณ 5) ขั้นตอนในการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจที่สำคัญมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ดังนี้

1.1 ตัวแปรที่จะนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบหรือปัจจัย ต้องมีความสัมพันธ์กันไม่น้อยกว่า 0.30 (Hair, Anderson, Tatham & Black, 1995: 385)

1.2 การพิจารณาจากค่า KMO (Kaiser-Meyer-Olkin Measurement Of Sampling Adequacy) ซึ่งมีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 ค่าจะเท่ากับ 1 เมื่อตัวแปรแต่ละตัวสามารถทำนายได้ด้วยตัวแปรอื่น โดยปราศจากความคลาดเคลื่อน ส่วนค่าในช่วงอื่น ๆ แปลความหมายตามแนวทางของ Hair (1998 :99) ดังนี้

1.2.1 ค่า KMO มีค่าตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป แปลว่า ตัวแปรมีความเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก

1.2.2 ค่า KMO มีค่าตั้งแต่ 0.70 ถึง 0.79 แปลว่า ตัวแปรมีความเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบดี ค่า 0.60 ถึง 0.69 แปลว่า มีความเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบปานกลาง

1.2.3 ค่า KMO มีค่าตั้งแต่ 0.50 ถึง 0.59 แปลว่า ตัวแปรมีความเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบน้อย

1.2.4 ค่า KMO มีค่าต่ำกว่า 0.50 แปลว่า ตัวแปรไม่มีความเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบ

1.3 นอกจากนั้นยังพิจารณา ค่า Bartlett's Test หรือ Bartlett's Test of Sphericity ใช้ทดสอบว่าตัวแปรต่าง ๆ สัมพันธ์กันหรือไม่ โดยมีสมมติฐานของการทดสอบ คือ สมมติฐานหลัก คือ H_0 : Correlation matrix เป็น Identity matrix (เมทริกซ์ที่มีค่าในแนวทแยงเป็น 1 ค่านอกแนวทแยงเป็น 0) หรือตัวแปรต่าง ๆ ไม่สัมพันธ์กัน และสมมติฐานรอง คือ H_1 : Correlation matrix ไม่เป็น Identity matrix หรือตัวแปรต่าง ๆ ในเมทริกซ์มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้น ถ้าค่า Bartlett's Test of Sphericity มีนัยสำคัญทางสถิติแสดงว่า ตัวแปรต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันและสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดมีความสัมพันธ์เกิน 0.3 แปลว่า ตัวแปรสังเกตได้สามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้ (UCLA., 2006: ระบบออนไลน์) ค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy มีค่าเท่ากับ 0.866 แปลว่า ตัวแปรสังเกตได้มีความเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก นอกจากนั้น

ยังพบอีกว่า ค่า Bartlett's Test of Sphericity มีค่า Sig.= .000 มีนัยสำคัญทางสถิติ แปลว่า ตัวแปรสังเกตได้มีความสัมพันธ์กันสามารถนำไปวิเคราะห์หองค์ประกอบได้ (รายละเอียดแสดงในตาราง 5)

ตาราง 5 ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรเพื่อใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ตัวแปรและค่าสถิติ	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักนิติธรรม(LPRIN)	1.000					
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความโปร่งใส(TPRIN)	0.931**	1.000				
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักการมีส่วนร่วม(PPRIN)	0.850**	0.948**	1.000			
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักคุณธรรม(EPRIN)	0.662**	0.766**	0.830**	1.000		
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักสำนักรับผิดชอบ(APRIN)	0.882**	0.968**	0.955**	0.795**	1.000	
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความคุ้มค่า(VPRIN)	0.382**	0.434**	0.531**	0.512**	0.460**	1.000
ค่าต่ำสุด(Minimum)	2	2	2	1	2	1
ค่าสูงสุด(Maximum)	6	6	6	6	6	5
ค่าเฉลี่ย(Mean)	5.033	4.967	5.133	4.633	4.900	4.633
ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Std. Deviation)	1.299	1.426	1.432	1.377	1.447	0.928
ค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy			0.866			
ค่า Bartlett's Test of Sphericity						Chi-Square=236.404, df=15, Sig.= .000

จากข้อมูลในตาราง 5 เมื่อพิจารณาค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้ ค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy และ ค่า Bartlett's Test of Sphericity สรุปได้ว่า ตัวแปรสังเกตได้สามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบได้ดำเนินการ ดังนี้

2.1 การกำหนดวิธีการนำมาวิเคราะห์หรือการสกัดองค์ประกอบ โดยใช้วิธีการที่นิยมใช้กันทั่วไป และไม่มีความยุ่งยาก คือ Principal Component Analysis เหมาะสำหรับการวิเคราะห์ที่ต้องการองค์ประกอบจำนวนน้อย ๆ ตลอดจนสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรสังเกตได้มากที่สุด (สุกมาส อังสุโชติ และคณะ, 2547: 87)

2.2 การหมุนแกนองค์ประกอบ (Rotation) เลือกการหมุนแกนองค์ประกอบแบบมุมฉาก(orthogonalหรือvarimax) ซึ่งการหมุนแกนแบบมุมฉากจะมีวิธีย่อยที่เป็นที่นิยมใช้ คือ Quartimax ซึ่งการหมุนแกนจะทำให้เกิดความชัดเจนว่าตัวแปรใดเป็นสมาชิกขององค์ประกอบใด โดยพิจารณาน้ำหนักองค์ประกอบ(Loadings) หากไม่หมุนแกนจะทำให้เกิดความกำกึ่งว่าตัวแปรควรจะอยู่ในปัจจัยใด จากลักษณะของตัวแปรที่ประกอบเป็นองค์ประกอบ ผู้วิจัยอยู่ในฐานะที่จะเรียกชื่อ หรือ ตั้งชื่อองค์ประกอบในแต่ละองค์ประกอบได้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธ์ ,2545 :202)

ผลการดำเนินการวิเคราะห์องค์ประกอบ ในขั้นตอน 2.1 และ 2.2 พบว่า ตัวแปรสังเกตได้ถูกสร้างเป็นองค์ประกอบเดียว โดยองค์ประกอบสามารถอธิบายตัวแปรทั้งหมดได้ร้อยละ 70.818 เมื่อพิจารณา Eigenvalues มีค่าเท่ากับ 4.249 ซึ่งถือว่ามีค่ามากกว่า 1 แปลว่า องค์ประกอบสามารถอธิบายตัวแปร ได้มากกว่า 1 ค่าการผันแปรมาตรฐานของตัวแปร ถือว่ามีความเหมาะสมในการเป็นองค์ประกอบ ทั้งนี้เนื่องจาก องค์ประกอบถูกสร้างจากตัวแปรหลายตัวแปร แต่ละตัวแปรนำมาคำนวณอยู่ในรูปคะแนนมาตรฐาน มีค่าความแปรปรวนเท่ากับหนึ่ง ดังนั้น องค์ประกอบ 1 องค์ประกอบ ถูกคำนวณมาจากความแปรปรวนของตัวแปรหลายตัวแปรย่อมมีค่าความแปรปรวนที่สกัดได้จากหลายตัวแปร ย่อมมีค่าความแปรปรวนมากกว่าหนึ่ง โดยความแปรปรวนขององค์ประกอบที่สกัดได้จากตัวแปรหลายตัวแปร ถูกเรียกชื่อว่า Eigenvalues ซึ่งควรมีค่ามากกว่า 1 จึงเป็นองค์ประกอบที่เหมาะสม (รายละเอียดแสดงในตาราง 6) ดังนี้

ตาราง 6 น้ำหนักปัจจัย ค่าร่วม และค่าไอแกน

ตัวแปร	น้ำหนักปัจจัย	ร้อยละของความแปรปรวน(กำลังสองของน้ำหนักองค์ประกอบ ×100)
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักนิติธรรม(LPRIN)	0.906	81.996
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความโปร่งใส(TPRIN)	0.969	93.972
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักการมีส่วนร่วม(PPRIN)	0.975	95.067
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักคุณธรรม(EPRIN)	0.863	74.416
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักสำนักรับผิชอบ(APRIN)	0.970	94.082
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความคุ้มค่า(VPRIN)	0.582	33.839
ค่าไอแกน (Eigenvalues)		4.249
ร้อยละของความสามารถขององค์ประกอบในการอธิบายความแปรปรวนของตัวแปร		70.818

จากข้อมูลในตาราง 6 เมื่อพิจารณาปัจจัยในองค์ประกอบ พบว่า มีปัจจัยที่มีคะแนนปัจจัยสูง คือ การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความการมีส่วนร่วม น้ำหนักปัจจัย เท่ากับ 0.975 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 95.067 รองลงมา คือ การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความการมีส่วนร่วม น้ำหนักปัจจัย เท่ากับ 0.970 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 94.082 การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความโปร่งใส มีน้ำหนักปัจจัย เท่ากับ 0.969 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 93.972 การบริหารจัดการที่ดีตามหลักนิติธรรม น้ำหนักปัจจัย เท่ากับ 0.906 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 81.996 และการบริหารจัดการที่ดีตามหลักคุณธรรม มีน้ำหนักปัจจัย เท่ากับ 0.863 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 74.416 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีคะแนนปัจจัยต่ำสุด คือ การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความคุ้มค่า น้ำหนักปัจจัย เท่ากับ 0.582 อธิบายความแปรปรวนขององค์ประกอบได้ ร้อยละ 33.839 ดังนั้น จึงเลือกมาตรวจวัดการบริหารจัดการที่ดีทุกตัวเป็นมาตรวัดตัวแปรแฝงการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

3. การวัดระดับความเชื่อมั่นหรือความเชื่อถือได้ (Reliability) คือ การวัดเชื่อมั่นของเครื่องมือวัด กล่าวคือ เครื่องมือวัดที่มีความเชื่อมั่นสูงไม่ว่าจะวัดกี่ครั้งผลการวัดก็จะใกล้เคียงกันมาก การวัดระดับความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดกรณีมาตรวัดการที่มีคะแนน เป็น 0 และ 1 จะพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน(Kuder-Richardson: KR-20) (Cortina, J.M., 1993: 78) ส่วนการวัดความเชื่อมั่นกรณีกรณีที่มีคะแนนตัวชี้วัดที่เป็นคะแนน จะพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแอลฟาครอนบาค(Cronbach's α) มากกว่า 0.7 (UCLA, 2006: Online) นอกจากนั้นการเลือกมาตรวัด ควรเลือกมาตรวัดที่มีความสัมพันธ์กับมาตรวัดหรือตัวชี้วัดหรือข้อคำถามรวม(Corrected Item – Total Correlation) มีค่ามากกว่า 0.295 ไว้เป็นสเกลวัดตัวแปรแฝง (Brown, J. D.,2001: Online)

จากผลการวัดระดับความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดในการวิจัย พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดในส่วนของมาตรวัดย่อยตัวแปร ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและมาตรวัดย่อยตัวแปรการบริหารจัดการที่ดีที่มีคะแนน เป็น 0 และ 1 โดยวิธีของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน(Kuder-Richardson: KR-20) พบว่า เครื่องมือวัดการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.712 การบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.714 การบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใส มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.708 การบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.815 การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.718 การบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบ มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.709 และการบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.746 (รายละเอียดแสดงในตาราง 7) ดังนี้

ตาราง 7 ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและการบริหารจัดการที่ดี

ข้อสอบ	ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Reliability Statistics)
การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย(NSUP)	0.712
การบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม(LPRIN)	0.714
การบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใส(TPRIN)	0.708
การบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม(PPRIN)	0.815
การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม(EPRIN)	0.718

ตาราง 7 (ต่อ)

ข้อสอบ	ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Reliability Statistics)
การบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบ(APRIN)	0.709
การบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า(VPRIN)	0.746

จากข้อมูลในตาราง 7 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดตัวแปรย่อยการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและการบริหารจัดการที่ดี พบว่า มีระดับความเชื่อมั่นสูงเกิน 0.7 จึงสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยต่อไปได้

นอกจากนั้นเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าเครื่องมือวัดมีความน่าเชื่อถือ จึงทำการวัดระดับความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดการบริหารจัดการที่ดีในภาพรวม โดยวิธีการของแอลฟาครอนบาค พบว่า ความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดการบริหารจัดการที่ดีมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (α -Coefficient) เท่ากับ 0.946 จึงมีค่ามากกว่า 0.7 กอปรกับค่าความสัมพันธ์ของคะแนนมาตรวัดย่อยในแต่ละข้อคำถามกับคะแนนของมาตรวัดรวม พบว่า มาตรวัดย่อยของการบริหารจัดการที่ดีทุกตัวมีค่าสูงกว่า 0.295 รายละเอียดในตาราง 8 ดังนี้

ตาราง 8 ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือวัดการบริหารจัดการที่ดี

ข้อสอบ	ค่าความสัมพันธ์ ของตัวแปรกับ คะแนนรวม (Corrected Item- Total Correlation)	ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟาครอนเมื่อ มีการตัดตัวแปรที่ กำลังพิจารณาอยู่ (Cronbach's Alpha if Item Deleted)	ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟาครอน บาค (Reliability Statistics)
การบริหารจัดการตามหลักนิติ ธรรม(LPRIN)	0.856	0.934	0.946
การบริหารจัดการตามหลักความ โปร่งใส(TPRIN)	0.948	0.922	

ตาราง 8 (ต่อ)

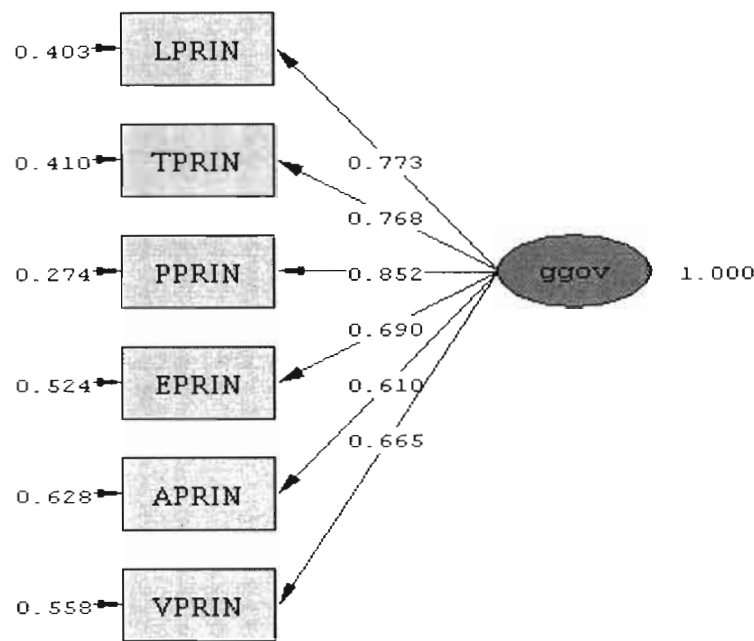
ข้อสอบ	ค่าความสัมพันธ์ ของตัวแปรกับ คะแนนรวม (Corrected Item- Total Correlation)	ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟาครอนเมื่อ มีการตัดตัวแปรที่ กำลังพิจารณาอยู่ (Cronbach's Alpha if Item Deleted)	ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟาครอน บวก (Reliability Statistics)
การบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนรวม(PPRIN)	0.960	0.920	
การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม(EPRIN)	0.804	0.940	
การบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบต่อสังคม(APRIN)	0.951	0.922	
การบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า(VPRIN)	0.493	0.968	

จากข้อมูลในตาราง 8 พบว่า เครื่องมือวัดการบริหารจัดการที่ดีมีความตรงเชิงโครงสร้างและมีความเชื่อมั่นสูง ถือว่าสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยต่อไปได้

4. การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirm Factor Analysis: CFA) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของมาตรวัดที่ใช้เป็นองค์ประกอบของตัวแปรแฝงก่อนนำไปคำนวณสมการ โครงสร้าง จึงมีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโดยมีหลักการที่สำคัญ คือ เลือกมาตรวัดที่มีน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ที่มีค่าสูงหลังจากนั้นจึงทำการเลือกมาตรวัดที่มีน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ที่ค่าสูง และมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที (t-value) มีค่ามากกว่า 1.96 เพื่อใช้ในการวัดตัวแปรแฝง (Diamantopoulos and Sigauw , 2000: 92)

หลังจากมีการจัดเก็บข้อมูลตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน จำนวน 152 ธนาคาร จึงได้มีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเพื่อตรวจสอบ ผลการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง และความเชื่อมั่นของตัวแปรแฝงการบริหารจัดการที่ดีด้วยการ

วิเคราะห์ห้องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า ค่าไคสแควร์ (χ^2) มีค่าเท่ากับ 14.460 ค่าองศาแห่งความอิสระ (degree of freedom :df) เท่ากับ 9 โดย P-value เท่ากับ 0.106 ซึ่งน้อยกว่า 0.05 ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานหลัก ($H_0 : S = \Sigma$) แสดงว่า ความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของโมเดลสอดคล้องกับความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากตัวอย่าง (สามารถแสดงรายละเอียดในภาพ 23) ดังนี้

Chi-Square=14.46, df=9, P-value=0.10673, RMSEA=0.063

ภาพ 23 การยืนยันองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนตอนบน

จากภาพ 23 พบว่า ตัวแปรหรือปัจจัยที่ใช้สร้างองค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดี ทุกตัวเป็นองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่มีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที (t-value) มีค่ามากกว่า 1.96 แต่เมื่อพิจารณาน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) โดยปัจจัยที่มีน้ำหนักสูงสุด คือ การบริหารจัดการตามหลักความการมีส่วนร่วม (PPRIN) มีน้ำหนักปัจจัยเท่ากับ 0.852 รองลงมา คือ การบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม (LPRIN) มีน้ำหนักปัจจัย เท่ากับ 0.773 การบริหารจัดการตามหลักการความโปร่งใส มีน้ำหนักปัจจัย เท่ากับ 0.768 การบริหาร

จัดการตามหลักคุณธรรม(EPRIN) มีน้ำหนักปัจจัย เท่ากับ 0.690 และการบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า(VPRIN) มีน้ำหนักปัจจัย เท่ากับ 0.665 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีน้ำหนักปัจจัยต่ำที่สุดคือ การบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบต่อ(APRIN) พบว่า มีน้ำหนักปัจจัย เท่ากับ 0.610 รายละเอียดในตาราง 9 ดังนี้

ตาราง 9 ปัจจัย (Factor Loading) ค่าความคาดเคลื่อนมาตรฐาน (Standard Error) และค่าสถิติที่ (t-value) จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันต้นตัวแปรแฝงการบริหารจัดการที่ดี

ตัวแปรสังเกตได้	ค่าสถิติ		
	น้ำหนัก ปัจจัย(Factor Loading)	ค่าความคลาด เคลื่อน มาตรฐาน (Standard Error)	ค่าสถิติที่ (t-value)
การบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม(LPRIN)	0.773	0.072	10.786
การบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใส(TPRIN)	0.768	0.072	10.690
การบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม(PPRIN)	0.852	0.068	12.460
การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม(EPRIN)	0.690	0.075	9.232
การบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบต่อ (APRIN)	0.610	0.077	7.879
การบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า(VPRIN)	0.665	0.076	8.788

จากข้อมูลในตาราง 9 เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี พบว่าตัวแปรการบริหารจัดการที่ดีทุกตัวที่ใช้วัดองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีเป็นองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5. ความเชื่อถือได้ขององค์ประกอบของตัวแปรแฝง (Composite Reliability: ρ_c) หรือ (Construct Reliability) หมายถึง ความคงเส้นคงวาของการวัด หรือระดับที่ตัวแปรปราศจากความคลาดเคลื่อน ซึ่งสามารถประเมินได้โดยใช้น้ำหนักของตัวชี้วัด(indicator loadings) แต่ละตัว และการผันแปรของค่าผิดพลาด (error variances) ค่าความเชื่อถือได้ของตัวประกอบของตัวแปรแฝง (ρ_c)

ควรมากกว่า 0.60 และ ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ด้วยองค์ประกอบ (average variance extracted: ρ_c) เป็นการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้กับค่าผันแปรของค่าผิดพลาดของมาตรวัด ค่าเฉลี่ยของความแปรปรวนที่ถูกสกัดได้ด้วยตัวแปรแฝง(ρ_v) ควรมีค่ามากกว่า 0.5 (Diamantopoulos and Siguaw , 2000 :90-91) นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของตัวแปรสังเกตได้(R^2)ของตัวแปรสังเกตได้โดยคำนวณจากการนำน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้ยกกำลังสอง ซึ่งโดยทั่วไปค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างควรมีค่ามากกว่า 0.5 จึงจะมีความเหมาะสม ผลการคำนวณค่าความเชื่อมั่นของตัวแปรแฝงและความแปรปรวนเฉลี่ยของตัวแปรที่สกัดได้ด้วยองค์ประกอบ และค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของตัวแปรสังเกตได้ (แสดงรายละเอียดในตาราง 10) มีดังนี้

ตาราง 10 ความเชื่อมั่นของตัวแปรแฝง(ρ_c) ความแปรปรวนเฉลี่ยของตัวแปรที่สกัดได้ด้วยองค์ประกอบ(ρ_v) และค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของตัวแปรสังเกตได้(R^2)

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	ρ_c	ρ_v	R^2
การบริหารจัดการที่ดี (GGOV)	การบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม (LPRIN)	0.860	0.510	0.608
	การบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใส (TPRIN)	-	-	0.536
	การบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม (PPRIN)	-	-	0.721
	การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม (EPRIN)	-	-	0.523
	การบริหารจัดการตามหลักความ รับผิดชอบ(APRIN)	-	-	0.273
	การบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า (VPRIN)	-	-	0.401
	ความเชื่อมั่นของสมาชิก (SCAP)	จำนวนสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน(MEMB)	0.999	0.999

ตาราง 10 (ต่อ)

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	ρ_c	ρ_v	R^2
ความสามารถในการ สนับสนุนการสะสมทุน (ACCU)	มูลค่าหุ้นที่สมาชิกถือกับธนาคาร หมู่บ้าน(STOC)	0.999	0.999	0.990
การได้รับการสนับสนุน จากเครือข่าย(NSUP)	การได้รับการเพิ่มศักยภาพในการบริหาร จัดการ(ASUP)	0.298	0.298	0.299
ความรับผิดชอบของ สมาชิกในการชำระหนี้ ตามกำหนด(MACC)	การมีหนี้ค้างชำระ(NPL)	0.950	0.950	0.950
ผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจ(EBEN)	ผลตอบแทนจากการถือหุ้น(ROI)	0.990	0.990	0.990
การได้รับผลกระทบจาก การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง(IMP)	ผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง(VIMP)	0.951	0.951	0.951
การขยายระยะเวลาการกู้ และวงเงินกู้(LEXP)	การมีการขยายระยะเวลาการกู้และวงเงิน กู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทาง เศรษฐกิจ(EXP)	0.990	0.990	0.990

จากข้อมูลในตาราง 10 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) หรือค่าความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของตัวแปรสังเกตได้ที่ถูกระบุอธิบายความแปรปรวนโดยตัวแปรแฝง โดยรวมมีค่าใกล้เคียง 0.5 ยกเว้น ค่า R^2 ของตัวแปรสังเกตได้การบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบต่อ (APRIN) การบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า (VPRIN) และการได้รับการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการ (ASUP) มีค่าต่ำกว่า 0.5 กล่าวคือ มีค่าเท่ากับ 0.273 0.401 และ 0.299 ตามลำดับ แปลว่า ตัวแปรสังเกตได้ถูกระบุอธิบายความแปรปรวนโดยตัวแปรแฝง ได้เพียงร้อยละ 27.3 , 40.1 และ 29.9 ตามลำดับ นอกจากนี้เมื่อพิจารณาค่าความเชื่อถือได้ของตัวแปรแฝง (ρ_c) และค่าความแปรปรวนเฉลี่ยของตัวแปรที่สังเกตได้ด้วยองค์ประกอบของตัวแปรแฝง (ρ_v) พบว่า ผ่านเกณฑ์

มาตรฐานเกือบทุกตัวแปร คือ มีค่ามากกว่า 0.6 และมีค่ามากกว่า 0.5 ตามลำดับ ยกเว้นตัวแปรการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายที่มีค่าต่ำ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่ามาตรวัดตัวแปรแฝงในแบบจำลองส่วนใหญ่มีความตรงและมีความเชื่อถือได้สูง ยกเว้นตัวแปรแฝงการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย ดังนั้น การนำผลการวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุกรณีของตัวแปรการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายไปใช้ในการตีความต้องนำผลการวิเคราะห์เชิงบรรยายและการวิเคราะห์จากข้อค้นพบเชิงคุณภาพไปสังเคราะห์ร่วมจึงจะมีความน่าเชื่อถือ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การจัดเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสัมภาษณ์กลุ่มเป็นเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 จัดเก็บข้อมูลพื้นฐานธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ จำนวนสมาชิก ประชากรในหมู่บ้าน หน่วยงานที่จัดตั้ง ปีที่จัดตั้ง ราคาหุ้น มูลค่าหุ้น อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก รายจ่ายของธนาคารหมู่บ้าน รายได้ของธนาคารหมู่บ้าน อัตราผลตอบแทนต่อหุ้น ข้อมูลการมีหนี้ค้างชำระ ข้อมูลการจัดสวัสดิการชุมชน ข้อมูลผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน และการขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้

ตอนที่ 2 จัดเก็บข้อมูลการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย และข้อมูลการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน

รายละเอียดของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณแสดงในภาคผนวก ข

วิธีการรวบรวมข้อมูล

เทคนิคในการจัดเก็บข้อมูล มีดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานกลุ่ม ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ได้แก่ ข้อมูลสมาชิก จำนวนหุ้น ราคาหุ้น มูลค่าหุ้น อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ การปล่อยสินเชื่อ เงินสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการ เงินกองทุนสวัสดิการชุมชน ผลตอบแทนจากการถือหุ้น และข้อมูลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยจัดเก็บจากฐานข้อมูลกลางธนาคารหมู่บ้าน
2. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ

ภาคเหนือตอนบนใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง(Structured interview or formal interview) ซึ่งการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างมีคำถามนำ โดยมีคำถามวิจัยหลัก คือ “ มีปัจจัยอะไรที่ส่งผลต่อหรือมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้าน” หลังจากนั้นใช้วิธีการการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง(Non Structured interview or formal interview) ในประเด็นสืบเนื่องจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ได้แก่ ประเด็นที่ผู้ถูกสัมภาษณ์กล่าวถึงหรือประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญ โดยได้สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดตั้งและพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านในภาคเหนือตอนบน จำนวน 14 ราย

ส่วนข้อมูลการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน ใช้การสนทนากลุ่ม(Focus Group) คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านอย่างน้อยธนาคารละ 3 ถึง 5 ราย และกลุ่มสมาชิกธนาคารหมู่บ้านในแต่ละหมู่บ้าน อย่างน้อย 6-12 คน ในวันเปิดทำการของธนาคารหมู่บ้าน แล้วให้ลงฉันตามมติหรือใช้วินิจฉัยของผู้จัดเก็บข้อมูลตามน้ำหนักของเหตุผลหรือข้อเท็จจริงที่ควรจะเป็นในกรณีที่ไม่สามารถมีการลงฉันตามมติได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ของข้อมูลที่ได้รับ

การวิเคราะห์ข้อมูล

แนวทางในการการวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

1. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative method) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดเวทีประชากรม โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อมุ่งค้นหาตัวแปรหรือประเด็นที่เกี่ยวกับปัจจัยที่คาดว่าจะส่งผลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

2. การวิเคราะห์เชิงปริมาณ(Quantitative method) เป็นการการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistic) สถิติอนุมานแบบไม่มีพารามิเตอร์ (Non Parametric Inference Statistic) และสถิติอนุมานแบบมีพารามิเตอร์ (Parametric Inference Statistic) ดังนี้

2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา(Descriptive Statistic)ได้แก่ ค่าความถี่(Frequency) ร้อยละ(Percentage) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน(Standard Deviation) ค่าความเบ้ (Skewness) ค่าความโด่ง(Kurtosis) ค่าต่ำสุด(Minimum) และค่าสูงสุด(Maximum) ตลอดจนการตรวจดูข้อมูลสูญหาย(Missing Value) ค่าสุดโด่ง(Outlier) และการตรวจดูการแจกแจงของตัวแปร ซึ่งการดำเนินการกับข้อมูลขาดหายโดยการประมาณค่าของตัวแปรทดแทนค่าที่ขาดหาย (Missing) โดยวิธีการประมาณค่าเฉลี่ย(Grand Mean)สำหรับตัวแปรที่มีระดับอัตราส่วน

(Ratio)และระดับช่วง (Interval) และใช้ค่าฐานนิยม(Mode) สำหรับตัวแปรระดับนามบัญญัติ (Nominal) สำหรับการทดแทนข้อมูลที่ขาดหายจะดำเนินการทดแทนโดยพิจารณาองค์ประกอบอื่นประกอบ เช่น ภูมิภาค ปริมาณเงินทุน จำนวนปีที่จัดตั้ง หน่วยงานที่จัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติอนุมานแบบไม่มีพารามิเตอร์ (Non Parametric Inference Statistic) คือ ค่าไคสแควร์(Chi - Square) เพื่อใช้ทดสอบความกลมกลืนของโมเดล

2.3 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติอนุมานแบบมีพารามิเตอร์ (Parametric Inference Statistic) ได้แก่ ใช้ค่าสถิติที(t-statistic) เพื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าสัมประสิทธิ์ในสมการ โครงสร้างและทดสอบนัยสำคัญของน้ำหนักปัจจัยในการวิเคราะห์องค์ประกอบ ใช้เทคนิคความเป็นไปได้สูงสุด(Maximum Likelihood: ML)ในการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ในสมการ โครงสร้าง

2.4 การแก้ไขปัญหาการระบุความเป็นได้ค่าเดียว

การวิเคราะห์โมเดลเชิงโครงสร้างมักมีปัญหการระบุความเป็นได้ค่าเดียวของระบบสมการ ซึ่งสาเหตุหนึ่งให้ไม่สามารถวิเคราะห์โมเดลได้ แนวทางในการแก้ไขปัญหาปัญหาการระบุความเป็นได้ค่าเดียว(Model Identification Problems) มีเงื่อนไข 2 เงื่อนไข (Diamantopoulos & Siguaew ,2000 : 48-49) ดังนี้

เงื่อนไขจำเป็น (necessary condition) เงื่อนไขจำเป็นในโมเดล คือ จำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่าจะต้องมีน้อยกว่าหรือเท่ากับสมาชิกของเมตริกซ์ความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมในแนวทแยงของเมตริกซ์ตัวแปร หากจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณมีค่ามากกว่าสมาชิก ของเมตริกซ์ความแปรปรวน และความแปรปรวนร่วมในแนวทแยงของเมตริกซ์ตัวแปร จะทำให้องศาความเป็นอิสระ(degree of freedom) โมเดลที่วิเคราะห์จะมีค่าเป็นลบ ส่งผลให้โปรแกรมจะหยุดวิเคราะห์และไม่ให้ผลการประมาณค่าพารามิเตอร์ ในการวิจัยครั้งนี้มีตัวแปร 13 ตัวแปร ดังนั้นสมาชิกของเมตริกซ์ความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมในแนวทแยงของเมตริกซ์ตัวแปร เท่ากับ $13(13+1)/2$ ประมาณ 91 ค่า ซึ่งมีค่ามากกว่าจำนวนพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า จำนวน 36 ค่า ทำให้ไม่ผิดเงื่อนไขจำเป็น

3. เงื่อนไขพอเพียง (sufficient condition) มี 3 เงื่อนไข ดังนี้

3.1 โมเดลระบุค่าเป็นได้ค่าเดียวได้ไม่พอดี (under Identification) กล่าวคือ การที่ค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการทราบค่า มีจำนวนมากกว่าจำนวนสมการที่จะใช้แก้สมการหาคำตอบในการประมาณค่า จะทำให้ไม่สามารถหาค่าพารามิเตอร์ในโมเดลได้ถูกต้องเพียงค่าเดียว

คือ มีค่าพารามิเตอร์มีหลายค่า เช่น สมการ $A \cdot B = 40$ เป็นสมการที่ระบุความเป็นได้ค่าเดียวไม่ได้ เพราะ ค่า A และ B อาจมีค่าหลายค่า เช่น 1,40 ; 2,20 ; 5,8 และ 4,10 ที่คูณกันแล้วเท่ากับ 40 จะเห็นว่าคำตอบในสมการมีหลายค่า ดังนั้นจึงเป็นคำตอบที่ไม่ดี เพราะไม่ใช่ค่าตรง(Validity) หรือ ค่าที่ถูกต้องตามความเป็นจริง หากเป็นค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยจากการวิเคราะห์อาจมีคำตอบได้หลายค่า จึงยังไม่ใช่คำตอบที่ดีสำหรับการนำไป สรุปผลการวิจัย ในกรณีนี้โปรแกรมลิสรเอลจะรายงานผลการวิเคราะห์ว่าองศาความเป็นอิสระเป็นลบ(negative degree of freedom)

3.2 โมเดลระบุความเป็นได้ค่าเดียวได้พอดี(just identification) คือ การที่ค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการทราบค่ามีจำนวนเท่ากับจำนวนสมการของการประมาณค่า เช่น สมการ $A \cdot B = 40$ และเพิ่มสมการอีก 1 สมการ คือ $A + 2B = 18$ การที่ทั้งสองสมการมีตัวแปรที่ไม่ทราบค่าสองตัวเท่ากับจำนวนสมการ จึงสามารถแก้สมการหาค่าตอบได้อย่างถูกต้องเพียงค่าเดียว คือ $A = 8, B = 5$ โปรแกรมจะการรายงานค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่า(S.E) สถิติที (t-value) และองศาความเป็นอิสระ(degree of freedom :d.f) เท่ากับศูนย์ โปรแกรมลิสรเอลจะรายงานผลการวิเคราะห์ว่า โมเดลสอดคล้องอย่างสมบูรณ์(fit perfect) โมเดลไม่สามารถตรวจสอบความตรงของโมเดล(model testing) ในภาพรวมได้

3.3 โมเดลระบุความเป็นค่าเดียวได้เกินพอดี(over identification) คือ การที่ค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการทราบค่ามีมากกว่าหนึ่งค่า เนื่องจากจำนวนสมการที่ใช้มีจำนวนมากกว่าจำนวนของพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า อาจจะทำให้ได้ค่าพารามิเตอร์หลายค่า เช่น สมการ $A \cdot B = 40$, $A + 2B = 18$ และ $2A + B = 24$ แบบจำลองมีสมการ 3 สมการ มีค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณ 2 ค่า คือ A และ B ทำให้ค่าองศาแห่งความอิสระมีมากเกินไป แม้ว่าสถานะเงื่อนไขดังกล่าวนี้จะอาจจะมองได้ว่าไม่เหมาะสม เพราะเราต้องการเพียงค่าเดียว แต่แบบจำลองนี้ทำให้มีโอกาสที่จะใช้ชุดค่าประมาณชุดหนึ่งไปทดสอบแบบจำลองอีกแบบหนึ่งได้กล่าวคือเดิมแบบจำลองมีเพียง 2 สมการแรก หาค่า A และ B ได้ ค่า $A = 8$, $B = 5$ หากมีการเพิ่มแบบจำลองโดยเพิ่ม สมการที่ 3 พบว่า หาค่า A และ B ได้ ค่า $A = 10$, $B = 4$ จากผลการคำนวณ 2 สมการแรก และผลการคำนวณสมการ ที่ 3 ได้คำตอบที่ไม่ตรงกัน หากเป็นโมเดลที่ถูกต้อง (true model) ค่าของ A หรือ B จะมีค่าเดียว ในกรณีตัวอย่างนี้ถือว่าเป็นโมเดลระบุความเป็นค่าเดียวได้เกินพอดี(over identification)

ข้อดีของโมเดลระบุความเป็นค่าเดียวได้เกินพอดี คือ (1) การทดสอบโมเดล กล่าวคือ หากค่าพารามิเตอร์ที่ได้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญจะทำให้ทราบว่า โมเดลหรือแบบจำลองอาจมีความผิดพลาดหรือมีเงื่อนไขอื่นกำหนด ในการใช้ชุดข้อมูลชุดเดียวกัน ทำให้นักวิจัยมีความจำเป็นต้องหาแบบจำลองที่เหมาะสมได้ และ(2) การวิเคราะห์โปรแกรมลิสรเอลจะการ

รายงานค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่า(S.E) สถิติที (t-value) และมีองศาความเป็นอิสระ (degree of freedom :d.f) เป็นบวก เนื่องจากมีองศาของความเป็นอิสระเหลือทำให้โมเดลสามารถตรวจสอบความตรงของโมเดล(model testing) ในภาพรวมได้

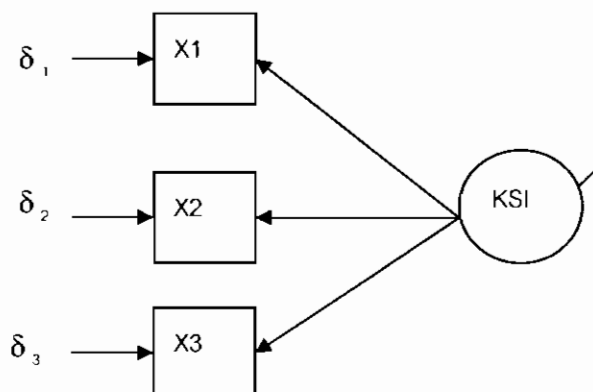
แนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการระบุความเป็นได้ค่าเดี่ยวนั้น Bollen (1989: 80-87) ได้เสนอ กฎที่(t-rule) โดยระบุว่า ในการพิจารณาการระบุค่าเป็นได้ค่าเดียวของโมเดล สำหรับการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง โดยจำนวนพารามิเตอร์ที่ไม่ทราบค่า (unknown parameter) ต้องมีจำนวนน้อยกว่าหรือเท่ากับจำนวนของสมาชิกในเมตริกซ์ความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของตัวแปรสังเกตได้ โดยเทียบ ค่า $t = n(n + 1)/2$ กับค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณ ดังนี้

1. ถ้า $t = n(n + 1)/2$ น้อยกว่า จำนวนกับค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณ จะเกิดปัญหาโมเดลระบุค่าจำเพาะค่าเดียวได้ไม่พอดี (under identification) ค่าองศาความเป็นอิสระ (degree of freedom) โมเดลที่วิเคราะห์จะมีค่าเป็นลบ จะไม่มีการรายงานค่า SEและt-value

2. ถ้า $t = n(n + 1)/2$ เท่ากับ จำนวนกับค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณ โมเดลระบุค่าจำเพาะค่าเดียวได้พอดี (just identification) ค่าองศาความเป็นอิสระ (degree of freedom) โมเดลที่วิเคราะห์จะมีค่าเป็นศูนย์ (fit perfect) จะไม่มีการรายงานค่า SEและt-value

3. ถ้า $t = n(n + 1)/2$ มากกว่า จำนวนค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณ โมเดลระบุค่าจำเพาะค่าเดียวได้เกินพอดี (Over – identification) ค่าองศาความเป็นอิสระ (degree of freedom) โมเดลที่วิเคราะห์จะมีค่าเป็นบวก และมีการรายงานค่า SEและt-value

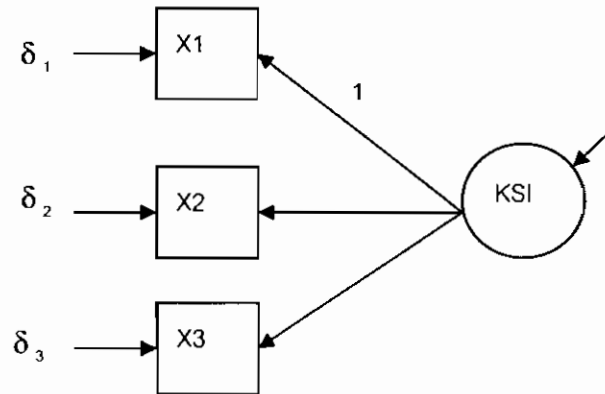
การแก้ไขปัญหาปัญหาโมเดลระบุค่าจำเพาะค่าเดียวได้ไม่พอดี(Under identification) และระบุค่าจำเพาะค่าเดียวได้พอดี (just identification) ดังตัวอย่าง ดังนี้

ภาพ 24 โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบ(1)

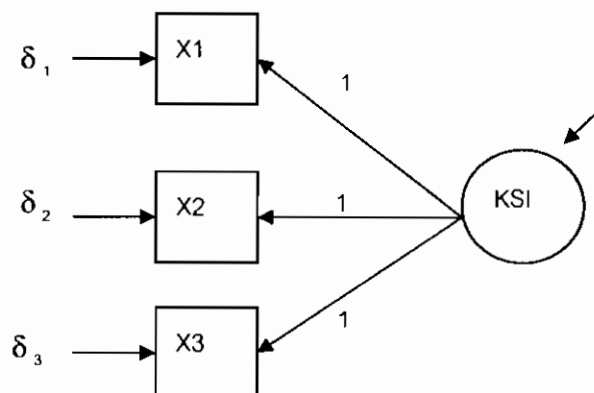
จากภาพ 24 เมื่อพิจารณาพบว่า $t = n(n + 1)/2$ เท่ากับ $t = 3(3 + 1)/2$ ซึ่งมีค่าเท่ากับ 6 แต่จำนวนค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณ เท่ากับ 7 ตัว เกิดปัญหาโมเดลระบุค่าจำเพาะค่าเดียวได้ไม่พอคือ (under identification) การแก้ไขสามารถทำได้ 2 กรณี ดังนี้

1. ให้ปรับโดยให้นำหน้าห้ของค์ประกอบให้เท่ากับหนึ่ง ดังภาพ 24

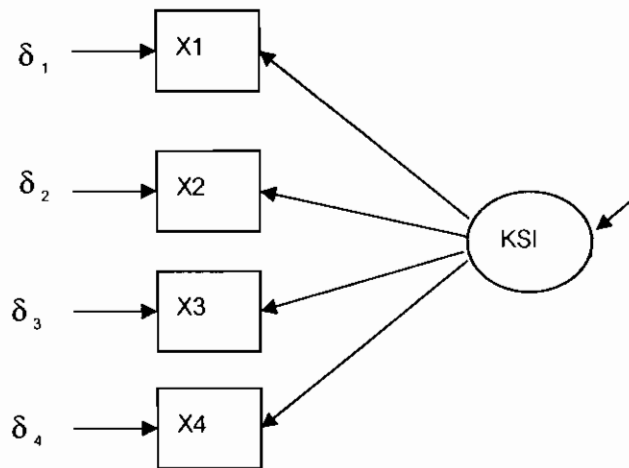
ภาพ 25 โมเดลการวิเคราะห์ห้ของค์ประกอบ(2)

จากภาพ 25 เมื่อพิจารณาพบว่า $t = n(n + 1)/2$ เท่ากับ $t = 3(3 + 1)/2 = 6$ แต่จำนวนค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณ เท่ากับ 6 ตัว ระบุค่าจำเพาะค่าเดียวได้พอคือ (just identification) คือ มีองศาความอิสระเหลือเท่ากับ 0 (ค่า t เท่ากับ 6 ลบ ด้วยค่าพารามิเตอร์ที่ต้องประมาณ เท่ากับ 6) หากต้องการให้เกิดระบุค่าจำเพาะค่าเดียวได้เกินพอคือ (over-identification) จะต้องกำหนดให้นำหน้าห้ของค์ประกอบเท่ากัน ทั้ง 2 หรือ 3 เส้น หากเป็น 3 เส้น ดังภาพ 26 จะมืองศาแห่งความอิสระ เท่า 2 (ค่า t เท่ากับ 6 ลบด้วยค่าพารามิเตอร์ที่ต้องประมาณ เท่ากับ 4) ดังนี้

ภาพ 26 โมเดลการวิเคราะห์ห้ของค์ประกอบ(3)

2. การเพิ่มตัวแปรสังเกต แสดงในภาพ 27 ดังนี้

ภาพ 27 โมเดลการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบ(4)

จากภาพ 27 หากต้องการให้เกิดการระบุค่าจำเพาะค่าเดียวได้เกินพอดี (over – identification) ควรมีการเพิ่มตัวแปรสังเกต เพิ่มขึ้นในที่นี้เพิ่ม 1 ตัว คือ ตัวแปร X4 เมื่อพิจารณากฎของที พบว่า $t = n(n + 1)/2$ เท่ากับ $t = 4(4 + 1)/2 = 10$ แต่จำนวนค่าพารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณ เท่ากับ 9 ตัว การระบุค่าจำเพาะค่าเดียวได้เกินพอดี (over identification) คือ มีองศาอิสระเหลือ เท่ากับ 1 (ค่า t เท่ากับ 10 ลบ ด้วยค่าพารามิเตอร์ที่ต้องประมาณ เท่ากับ 9)

นอกจากนั้นการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากเมตริกซ์ความแปรปรวน และความแปรปรวนร่วมสร้างขึ้นจากโมเดล ให้ใกล้เคียงกับเมตริกซ์ความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที่จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งมีเกณฑ์เพื่อพิจารณาว่าสองเมตริกซ์มีค่าใกล้เคียงกัน และส่งผลให้โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งในโมเดลริสเรลได้กำหนดดัชนีที่ใช้ทดสอบความกลมกลืนของโมเดล (fit indices) เอาไว้ ดังนี้

1. ค่าไคสแควร์ (Normal Theory Weighted Least Squares Chi-Square: χ^2) เป็นค่าสถิติใช้ทดสอบสมมติฐานความสอดคล้องของ โมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการเปรียบเทียบเมตริกซ์ความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของโมเดลและความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากตัวอย่าง โดยการตั้งสมมติฐานหลักว่า $H_0 : S = \Sigma$ และสมมติฐานรองคือ $H_1 : S \neq \Sigma$ ถ้าความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของโมเดล เท่ากับและความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงว่า โมเดล

สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้น การทดสอบสมมติฐาน ต้องการให้ยอมรับสมมติฐานหลัก (H_0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H_1)

ค่ารากที่สองของค่าความคลาดเคลื่อนเฉลี่ยที่ได้จากการประมาณค่า (Root Mean Square error of Approximate: RMSEA) โดย ค่า RMSEA ควรมีค่าน้อยกว่า 0.05 ค่าระหว่าง 0.05 – 0.08 หมายถึง โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี ค่าระหว่าง 0.08 – 0.10 แสดงว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เล็กน้อย และค่าที่มากกว่า 0.10 แสดงว่าโมเดลยังไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Diamantopoulos and Siguaw, 2000 : 85)

2. การวัดความสอดคล้องเชิงสัมบูรณ์ (absolute fit index) มี 5 ดัชนี ดังนี้

2.1 GFI (Goodness of Fit) แสดงถึง ปริมาณความแปรปรวนและ ความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้ด้วยโมเดล

2.2 ค่า GFI มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1.00 ค่า GFI ทำให้โมเดล fit ควรมากกว่า 0.90 เป็นต้นไป (Diamantopoulos & Siguaw, 2000 : 87)

2.3 AGFI (Adjusted Goodness of Fit) แสดงถึง ปริมาณความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้ด้วยโมเดลโดยปรับแก้ด้วยองศาความเป็นอิสระ

ค่า AGFI มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1.00 ค่า AGFI ทำให้โมเดล fit ควรมากกว่า 0.900 เป็นต้นไป (Diamantopoulos and Siguaw, 2000: 87.)

2.4 PGFI (Parsimony Goodness of Fit) แสดงถึง ปริมาณความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้ด้วยโมเดลที่ปรับแก้ด้วยความซับซ้อนของโมเดล ค่า PGFI มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1 ค่า PGFI ที่ทำให้โมเดล fit ควรมากกว่า 0.500 เป็นต้นไป (Mulai et al., 1989 : 82)

2.5 ดัชนีวัดความสอดคล้องเชิงสัมพัทธ์ (Relative Fit Index) ได้แก่ NFI , NNFI , PNFI ,CFI และ CN เป็นดัชนีที่บอกว่าโมเดลที่นำมาตรวจสอบดีกว่าโมเดลที่ตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กันเลย (baseline model) โดยค่า NFI และ CFI มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1.00 ค่า NFI และ CFI ทำให้โมเดล fit ควรมากกว่า 0.900 เป็นต้นไป ค่า NNFI มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1.00 อาจมีค่ามากกว่า 1.00 ค่า PNFI ควรมีค่าต่ำ และค่า CN ควรมีค่ามากกว่า 200

2.6 ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (Root Mean Square Residual: RMR) เป็นดัชนีเปรียบเทียบระดับความกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยส่วนเศษเหลือ คือ ส่วนต่างของความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของโมเดลและข้อมูลเชิงประจักษ์ ($S - \Sigma$) หาก RMR มีค่าน้อย แสดงถึงโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่า RMR

น้อยเข้าใกล้ศูนย์ ค่าสัมบูรณ์ของ RMR ควรมีค่าน้อยกว่า 2.58 จึงสรุปได้ว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Diamantopoulos and Siguaew, 2000: 87)

3. การจัดเวทีประชาคมเพื่อวิพากษ์ผลการวิจัย ได้ดำเนินการจัดเวทีประชุมตามวิธีการของ ดวงกมล พรธานี(2550: ระบบออนไลน์) โดยดำเนินการเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2553 เวลา 09.30 ถึง 12.00 น. ณ อาคารเอนกประสงค์ธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีผู้เข้าร่วมเวที 29 คน ได้แก่ ผู้ที่มีบทบาทในการจัดตั้งและพัฒนาศักยภาพของธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 3 ท่าน ประธานธนาคารหมู่บ้าน กรรมการ และสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 6 ท่าน และสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 20 ท่าน การจัดเวทีประชาคมแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) แจงวัตถุประสงค์ให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ทราบถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดเวที 2) นำเสนอผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน 3) รับฟังความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมเวทีต่อข้อค้นพบในการวิจัย และ 4) สรุปบทเรียนและปิดเวทีการแลกเปลี่ยนรู้

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ได้แก่ ข้อมูลสมาชิก จำนวนหุ้น ราคาหุ้น มูลค่าหุ้น อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ การปล่อยสินเชื่อ เงินสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการ เงินกองทุนสวัสดิการชุมชน ผลตอบแทนจากการถือหุ้น และข้อมูลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

ตอนที่ 2 การสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

ตอนที่ 3 ผลกระทบจากการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนต่อการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน

ตอนที่ 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานกลุ่ม ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

ข้อมูลพื้นฐานกลุ่ม ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ได้แก่ ข้อมูลสมาชิก จำนวนหุ้น ราคาหุ้น มูลค่าหุ้น อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ การปล่อยสินเชื่อ เงินสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการ เงินกองทุนสวัสดิการชุมชน และผลตอบแทนจากการถือหุ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนได้แบ่งธนาคารหมู่บ้านออกเป็น 3 ขนาด กล่าวคือ ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก คือ ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่มีมูลค่าหุ้นต่ำกว่า 500,000 บาท พบว่า มีจำนวน 23 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 20.909 ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง คือ ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่มีมูลค่าหุ้นมีมูลค่าหุ้น อยู่ระหว่าง 500,000 ถึง 1,000,000 บาท พบว่า มีจำนวน 40 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 36.364 และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ คือ ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่มีมูลค่าหุ้นมีมูลค่าหุ้น ตั้งแต่ 1,000,001 บาท ขึ้น

ไป พบว่า มีจำนวน 47 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 42.727 ผลการวิจัยข้อมูลพื้นฐานกลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีรายละเอียด ดังนี้

1. จำนวนสมาชิก พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 226.829 คน มีจำนวนสมาชิกต่ำสุด 42 คน และมีจำนวนสมาชิกสูงสุด 840 คน เมื่อจำแนกจำนวนสมาชิกตามขนาดของหมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านขนาดเล็ก คือ หมู่บ้านที่มีจำนวนสมาชิกต่ำกว่า 500 คน มีจำนวนสมาชิกธนาคารหมู่บ้านเฉลี่ย 192.257 คน มีจำนวนสมาชิกต่ำสุด 42 คน และมีจำนวนสมาชิก สูงสุด 473 คน หมู่บ้านขนาดกลาง คือ หมู่บ้านที่มีจำนวนสมาชิก ระหว่าง 500-700 คน มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 258.886 คน มีสมาชิกต่ำสุด 56 คน และมีจำนวนสมาชิก สูงสุด 550 คน และหมู่บ้านขนาดใหญ่ คือ หมู่บ้านที่มีจำนวนสมาชิก ระหว่าง 500-700 คน มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 254.447 คน มีสมาชิกต่ำสุด 60 คน และมีจำนวนสมาชิกสูงสุด 840 คน เมื่อวิเคราะห์จำนวนสมาชิกจำแนกตามขนาดของหมู่บ้าน พบว่า จำนวนสมาชิกของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดกลางสูงกว่าสมาชิกธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดใหญ่ นอกจากนั้นเมื่อวิเคราะห์จำนวนสมาชิกของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจำแนกตามช่วงระยะเวลาการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งระหว่าง ปี พ.ศ. 2535-2540 มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 349.688 มีจำนวนสมาชิกต่ำสุด 145 คน มีจำนวนสมาชิกสูงสุด 840 คน ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งระหว่างปี ปี พ.ศ. 2541-2545 มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 182.519 มีจำนวนสมาชิกต่ำสุด 49 คน มีจำนวนสมาชิกสูงสุด 690 คน และธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งระหว่างปี ปี พ.ศ. 2546-2549 มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 214.744 มีจำนวนสมาชิกต่ำสุด 42 คน มีจำนวนสมาชิกสูงสุด 487 คน

2. ราคาหุ้น พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่กำหนดราคาหุ้น ๆ ละ 10 บาท คิดเป็นร้อยละ 90.789 และกำหนดราคาหุ้น ๆ ละ 20 บาท มีเพียงร้อยละ 9.211

3. รูปแบบการจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้น พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่จ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นในรูปแบบของดอกเบี้ยเงินฝากมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.368 รองลงมา คือ การจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นในรูปแบบเงินปันผล คิดเป็นร้อยละ 27.632

4. อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นในรูปแบบของดอกเบี้ย จ่ายดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราที่แตกต่างกัน โดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก จ่ายดอกเบี้ยแก่ผู้ถือหุ้นอัตราเฉลี่ยร้อยละ 6.739 บาทต่อปี ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง จ่ายดอกเบี้ยแก่ผู้ถือหุ้นอัตราเฉลี่ยร้อยละ 7.450 บาทต่อปี และ ธนาคาร

หมู่บ้านขนาดใหญ่ จ่ายดอกเบี้ยแก่ผู้ถือหุ้นอัตราเฉลี่ยร้อยละ 7.723 บาทต่อปี โดยภาพรวมแล้วพบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นอัตราเฉลี่ยร้อยละ 7.418 สามารถจ่ายผลตอบแทนต่อหุ้นต่ำสุดร้อยละ 3 และสามารถจ่ายผลตอบแทนต่อหุ้นสูงสุดร้อยละ 12

5. อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ พบว่า ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็กจัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 14.880 บาทต่อปี ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลางจัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 17.739 บาทต่อปี ธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่จัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 19.552 บาทต่อปี โดยภาพรวมแล้วธนาคารหมู่บ้านจัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 17.961 บาทต่อปี โดยธนาคารหมู่บ้านจัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้อัตราต่ำสุดร้อยละ 12 บาท และอัตราสูงสุดร้อยละ 24 บาทต่อปี

6. ผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้น พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดเล็ก จ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นอัตราเฉลี่ยร้อยละ 6.907 บาทต่อปี ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดกลาง จ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นอัตราเฉลี่ยร้อยละ 8.589 บาทต่อปี และ ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดใหญ่ จ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นอัตราเฉลี่ยร้อยละ 9.124 บาทต่อปี โดยภาพรวมแล้วพบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นอัตราเฉลี่ยร้อยละ 8.516 บาทต่อปี โดยจ่ายผลตอบแทนต่อหุ้นต่ำสุดร้อยละ 5 บาทต่อปี และจ่ายผลตอบแทนต่อหุ้นสูงสุดร้อยละ 13.110 บาทต่อปี

7. มูลค่าหุ้น มีรายละเอียด ดังนี้

7.1 ข้อมูลหุ้นแรกเข้า(รช.) พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีมูลค่าหุ้นแรกเข้าต่างกัน โดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นแรกเข้าเฉลี่ย 11,852.000 บาท ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นแรกเข้าจำนวน 17,466.812 และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นแรกเข้าเฉลี่ย 17,466.812 บาท โดยภาพรวมแล้วพบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีมูลค่าหุ้นแรกเข้าเฉลี่ยรวม 19,739.586 บาท

7.2 ข้อมูลหุ้นกู้ยืม (กย.) พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีมูลค่าหุ้นกู้ยืมต่างกัน โดย ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นกู้ยืมเฉลี่ย 19,762.800 บาท ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นกู้ยืม จำนวน 67,943.333 และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นกู้ยืมเฉลี่ย 17,466.812 บาท โดยภาพรวมแล้วพบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีมูลค่าหุ้นกู้ยืมเฉลี่ยรวม 154,934.362 บาท

7.3 ข้อมูลหุ้นรายได้(รค.) พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีมูลค่าหุ้นรายได้ต่างกันโดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นรายได้เฉลี่ย 193,028 บาท ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นรายได้ จำนวน 67,943.333 และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นรายได้เฉลี่ย 717,773.623 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีมูลค่าหุ้นรายได้เฉลี่ยรวม 1,799,900.397 บาท

7.4 ข้อมูลหุ้นรวม ผลการวิจัย พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีมูลค่าหุ้นรวมต่างกัน โดย ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 224,642.800 บาท ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 803,183.768 และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 1,980,677.980 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ยรวม 1,157,336.005 บาท

เมื่อจำแนกมูลค่าหุ้นรวมตามระยะเวลาการจัดตั้ง พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้ง ระหว่าง ปี พ.ศ. 2535-2540 มีมูลค่าหุ้นเฉลี่ย 1,734,828.213 บาท โดยมีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 250,000 บาท มีมูลค่าหุ้นสูงสุด 4,548,780 บาท ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งระหว่าง ปี พ.ศ. 2541-2545 มีมูลค่าหุ้นเฉลี่ย 1,106,792.078 บาท มีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 60,370 บาท มีมูลค่าหุ้นสูงสุด 3,690,200 บาท ส่วนธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งระหว่าง ปี พ.ศ. 2546-2549 มีมูลค่าหุ้นเฉลี่ย 818,083.256 บาท มีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 84,280 บาท มีมูลค่าหุ้นสูงสุด 2,397,640 บาท

เมื่อจำแนกมูลค่าหุ้นรวมตามระยะเวลาการจัดตั้ง พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ที่จัดตั้ง ระหว่าง ปี พ.ศ. 2535-2540 มีมูลค่าหุ้นเฉลี่ย 1,734,828.213 บาท โดยมีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 250,000 บาท มีมูลค่าหุ้นสูงสุด 4,548,780 บาท ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งระหว่าง ปี พ.ศ. 2541-2545 มีมูลค่าหุ้นเฉลี่ย 1,106,792.078 บาท มีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 60,370 บาท มีมูลค่าหุ้นสูงสุด 3,690,200 บาท ส่วนธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งระหว่าง ปี พ.ศ. 2546-2549 มีมูลค่าหุ้นเฉลี่ย 818,083.256 บาท มีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 84,280 บาท มีมูลค่าหุ้นสูงสุด 2,397,640 บาท

8. การปล่อยเงินกู้ พบว่า ความสามารถในการการปล่อยเงินกู้ต่างกันโดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 197,628 บาท ปล่อยเงินกู้ต่ำสุด ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 679,433.333 และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 1,549,343.655 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 932,128.500 บาท

9. การสมทบเงินเข้ากองทุนจัดสวัสดิการชุมชน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดเล็ก สามารถสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการเฉลี่ย 6,095.520 บาท ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดกลาง สามารถสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการเฉลี่ย 34,171.362 บาท และธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดใหญ่สามารถสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการเฉลี่ย 68,762.514 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสามารถสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการเฉลี่ย 42,752.880 บาท

10. เงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสม พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดเล็ก มีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 19,042.240 บาท ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดกลาง มีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 105,564.406 บาท และธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดใหญ่มีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 214,711.066 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 132,981.854 บาท

ตาราง 11 จำนวนสมาชิก ข้อมูลหุ้น ราคาหุ้น จำนวนหุ้น มูลค่าหุ้น ข้อมูลอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก ดอกเบี้ยเงินกู้ การปล่อยสินเชื่อ การจัดสวัสดิการชุมชน และ
ผลตอบแทนจากการถือหุ้น

รายการข้อมูล		จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่ารวม
จำนวนสมาชิก	หมู่บ้านขนาดเล็ก คือ หมู่บ้านที่มีจำนวน	70	46.053	192.257	114.075	42	473	5,197
จำแนกตาม	สมาชิกต่ำกว่า 500 คน							
ขนาด	หมู่บ้านขนาดกลาง คือ หมู่บ้านที่มีจำนวน	35	23.026	258.886	129.891	56	550	17,322
ของหมู่บ้าน	สมาชิก ระหว่าง 500-700 คน							
	หมู่บ้านขนาดใหญ่ คือ หมู่บ้านที่มีจำนวน	47	30.921	254.447	162.017	60	840	9,089
	สมาชิก 701 คนขึ้นไป							
	รวม	152	100	226.829	137.009	42	840	31,608
จำนวนสมาชิก	ปี พ.ศ. 2535-2540	32	21.053	349.688	150.718	145	840	11,190
จำแนกตามช่วง	ปี พ.ศ. 2541-2545	77	50.658	182.519	124.381	49	690	14,054
การจัดตั้ง	ปี พ.ศ. 2546-2549	43	28.289	214.744	86.476	42	487	9,234
	รวม	152	100	226.829	137.009	42	840	34,478

ตาราง 11 (ต่อ)

รายการข้อมูล		จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่ารวม
ราคาหุ้น								
	หุ้นละ 10 บาท	138	90.789	10	-	10	10	-
	หุ้นละ 20 บาท	14	9.211	20	-	20	20	-
	รวม	152	100	-	-	10	20	-
รูปแบบการจ่าย								
ผลตอบแทนแก่ผู้ถือ	ดอกเบี้ยเงินฝาก	110	72.368	-	-	-	-	-
หุ้น	เงินปันผลตามหุ้น	42	27.632	-	-	-	-	-
	รวม	152	100	-	-	-	-	-

ตาราง 11 (ต่อ)

รายการข้อมูล		จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่ารวม
อัตราดอกเบี้ยเงิน ฝากจำแนกตาม ขนาดของธนาคาร	ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นต่ำกว่า กว่า 500,000 บาท	23	20.909	6.739	1.864	6	12	155
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้น อยู่ระหว่าง 500,000 -1,000,000 บาท	40	36.364	7.450	2.855	3	12	298
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้น ตั้งแต่ 1,000,001 บาทขึ้นไป	47	42.727	7.723	2.724	3	12	363
	รวม	110	100.000	7.418	2.624	3	12	816
อัตราผลตอบแทน ต่อหุ้น จำแนกตาม ขนาดของธนาคาร	ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นต่ำกว่า กว่า 500,000 บาท	25	16.447	6.907	2.260	5.000	12.680	172.680
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้น อยู่ระหว่าง 500,000 -1,000,000 บาท	69	45.395	8.589	2.443	5.470	13.110	592.610
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้น ตั้งแต่ 1,000,001 บาทขึ้นไป	58	38.158	9.124	2.509	6.000	12.970	529.170
	รวม	152	100	8.516	2.539	5	13.110	1,294.460

ตาราง 11 (ต่อ)

รายการข้อมูล		จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่ารวม
อัตราดอกเบี้ยเงินกู้	ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้น ต่ำกว่า 500,000 บาท	25	16.447	14.880	4.285	12	24	372
ของธนาคาร	ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้น อยู่ระหว่าง 500,000 -1,000,000 บาท	69	45.395	17.739	5.677	12	24	1224
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้น ตั้งแต่ 1,000,001 บาทขึ้นไป	58	38.158	19.552	4.574	12	24	1134
	รวม	152	100	17.961	5	12	24	-
อัตราดอกเบี้ยเงินกู้	ร้อยละ 12	59	38.816	-	-	-	-	-
	ร้อยละ 18	35	23.026	-	-	-	-	-
	ร้อยละ 24	58	38.158	-	-	-	-	-
	รวม	152	100	17.961	5	12	24	-

ตาราง 11 (ต่อ)

รายการข้อมูล		จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่ารวม
มูลค่าหุ้น แรกเข้า(รช.)	ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นต่ำกว่า 500,000 บาท	25	16.447	11,852.000	5,999.053	4,200	29,050	296,300
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้น อยู่ ระหว่าง 500,000 -1,000,000 บาท	69	45.395	17,466.812	12,052.315	4,900	103,500	1,205,210
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นตั้งแต่ 1,000,001 บาทขึ้นไป	58	38.158	25,843.224	8,564.058	9,000	53,280	1,498,907
	รวม	152	100.000	19,739.586	11,215.639	4,200	103,500	3,000,417
มูลค่าหุ้น กู้ยืม(กย.)	ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นต่ำกว่า 500,000 บาท	25	16.447	19,762.800	11,540.525	5,020	46,130	494,070
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้น อยู่ ระหว่าง 500,000 -1,000,000 บาท	69	45.395	67,943.333	11,536.692	40,590	90,750	4,688,090
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นตั้งแต่ 1,000,001 บาทขึ้นไป	58	38.158	154,934.362	73,879.716	86,630	370,060	8,986,193
	รวม	152	100.000	93,212.849	69,207.970	5,020	370,060	14,168,353

ตาราง 11 (ต่อ)

รายการข้อมูล		จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่ารวม
มูลค่าหุ้นรายได้ (รด.)	ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นต่ำกว่า 500,000 บาท	25	16.447	193,028	114,566.900	50,450	438,360	4,825,700
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นอยู่ ระหว่าง 500,000 -1,000,000 บาท	69	45.395	717,773.623	120,249.473	433,100	897,440	49,526,380
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้น ตั้งแต่ 1,000,001 บาทขึ้นไป	58	38.158	1,799,900.397	880,919.401	892,060	4,217,180	104,394,223
	รวม	152	100.000	1,044,383.572	830,378.389	50,450	4,217,180	158,746,303
มูลค่าหุ้นปี พ.ศ. 2551 จำแนก ขนาดของ ธนาคาร	ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นต่ำกว่า 500,000 บาท	32	21.053	224,642.800	128,193.034	60,370	500,000	5,616,070
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นอยู่ ระหว่าง 500,000 -1,000,000 บาท	77	50.658	803,183.768	130,043.163	502,500	995,640	55,419,680
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้น ตั้งแต่ 1,000,001 บาทขึ้นไป	43	28.289	1,980,677.980	954,430.266	1,024,660	4,548,780	114,879,322.830
	รวม	152	100	1,157,336.005	903,223.356	60,370	4,548,780	175,915,072.830

ตาราง 11 (ต่อ)

รายการข้อมูล		จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่ารวม
มูลค่าหุ้น ปี	ปี พ.ศ. 2535-2540	32	21.053	1,734,828.213	1,276,965.752	250,000	4,548,780	55,514,502.830
พ.ศ.2551	ปี พ.ศ. 2541-2545	77	50.658	1,106,792.078	784,099.086	60,370	3,690,200	85,222,990
จำแนกตาม	ปี พ.ศ. 2546-2549	43	28.289	818,083.256	490,250.849	84,280	2,397,640	35,177,580
พ.ศ.ที่จัดตั้ง	รวม	152	100	1,157,336.005	903,223.356	60,370	4,548,780	175,915,072.830
มูลค่าหุ้น ปี	หมู่บ้านขนาดเล็ก คือ หมู่บ้านที่มีสมาชิก							
พ.ศ.2551	ต่ำกว่า 500 คน	70	46.053	985,564.714	916,552.980	60,370	4,548,780	68,989,530.000
จำแนก	หมู่บ้านขนาดกลาง คือ หมู่บ้านที่มี							
ขนาดของ	สมาชิกในชุมชน ระหว่าง 500-700 คน	35	23.026	1,470,261.714	959,014.766	196,320	3,690,200	51,459,160.000
หมู่บ้าน	หมู่บ้านขนาดใหญ่ คือ หมู่บ้านที่มี							
	สมาชิกในชุมชน 701 คนขึ้นไป	47	30.921	1,180,135.805	786,235.917	502,500	4,500,000	55,466,382.830
	รวม	152	100	1,157,336.005	903,223.356	60,370	4,548,780	175,915,072.830

ตาราง 11 (ต่อ)

รายการข้อมูล		จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่ารวม
การปล่อยเงินกู้	ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นต่ำกว่า จำนวนตาม ขนาดของ ธนาคาร	25	16.447	197,628	115,405.248	50,200	461,300	4,940,700
	อยู่ระหว่าง 500,000 -1,000,000 บาท	69	45.395	679,433.333	115,366.918	405,900	907,500	46,880,900
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้น ตั้งแต่ 1,000,001 บาทขึ้นไป	58	38.158	1,549,343.655	738,797.138	866,300	3,700,600	89,861,932
	รวม	152	100	932,128.500	692,079.698	50,200	3,700,600	141,683,532
การสมทบเข้า	ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นต่ำกว่า ก อ ง ทุ น กว่า 500,000 บาท	25	16.447	19,042.240	2,940	54,796	476,056	476,056
ส วั ส ตี ก า ร	ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้น จ ำ แ น ก ต ำ ม อยู่ระหว่าง 500,000 -1,000,000 บาท	69	45.395	105,564.406	26,616	192,346	7,283,944	7,283,944
ข น ำ ค ข อ ง	ธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้น ธ น ำ ค ำ ร ตั้งแต่ 1,000,001 บาทขึ้นไป	58	38.158	214,711.066	63,360	565,656	12,453,241.800	13,127,027
	รวม	152	100	132,981.854	2,940	565,656	20,213,241.800	20,887,026.800

ตาราง 11 (ต่อ)

รายการข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่ารวม	
เงินกองทุน สวัสดิการ สะสม จำนวนตาม ขนาดของ ธนาคาร	ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นต่ำกว่า 500,000 บาท	25	16.447	6,095.520	960	15,656	152,388	152,388
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้น อยู่ระหว่าง 500,000 -1,000,000 บาท	69	45.395	34,171.362	8,872	57,488	2,357,824	2,357,824
	ธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้น ตั้งแต่ 1,000,001 บาทขึ้นไป	58	38.158	68,762.514	21,120	161,616	3,988,225.80 0	4,214,385
	รวม	152	100	932,128.500	692,079.698	50,200	3,700,600	141,683,532

จากผลการวิจัยในตาราง 11 มีประเด็นที่ต้องวิเคราะห์เพิ่มเติม ดังนี้

1. จำนวนสมาชิก พบว่า เมื่อพิจารณาจำนวนสมาชิกเฉลี่ยของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจำแนกตามขนาดของหมู่บ้าน พบว่า จำนวนสมาชิกของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดกลางสูงกว่าสมาชิกธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดใหญ่โดยมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ยเท่ากับ 258.886 และ 254.447 ราย ตามลำดับ ตลอดจนพิจารณาจำนวนสมาชิกสูงสุดของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดเล็กมีจำนวนสมาชิกสูงสุดเฉลี่ยเท่ากับ 473 ราย ซึ่งถือว่าสูงกว่าสมาชิกต่ำสุดของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งในหมู่บ้านกลางและขนาดใหญ่ซึ่งมีสมาชิกต่ำสุดจำนวน 56 ราย และ 60 ราย ตามลำดับ

นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาจำนวนสมาชิกเฉลี่ยของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจำแนกตามช่วงระยะเวลาการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นมาก่อนจะมีจำนวนสมาชิกสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นมาภายหลัง โดยธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งระหว่างปี ปี พ.ศ. 2535-2540 มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 349.688 มีจำนวนสมาชิกต่ำสุด 145 คน มีจำนวนสมาชิกสูงสุด 840 คน ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งระหว่างปี ปี พ.ศ. 2541-2545 มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 182.519 มีจำนวนสมาชิกต่ำสุด 49 คน มีจำนวนสมาชิกสูงสุด 690 คน และธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งระหว่างปี ปี พ.ศ. 2546-2549 มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 214.744 มีจำนวนสมาชิกต่ำสุด 42 คน มีจำนวนสมาชิกสูงสุด 487 คน นอกจากนี้หากวิเคราะห์จำนวนสมาชิกต่ำสุดสูงสุด พบว่า จำนวนสมาชิกต่ำสุดของธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งภายหลังสูงกว่าสมาชิกเฉลี่ยและสมาชิกต่ำสุดของธนาคารหมู่บ้านที่เกิดขึ้นก่อน

จากสารสนเทศในข้างต้นกล่าวได้ว่า จำนวนสมาชิกไม่ได้ขึ้นอยู่กับขนาดของหมู่บ้านและระยะเวลาในการจัดตั้งแต่เท่ากันจากข้อค้นพบเชิงคุณภาพ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลการสมัครเข้าเป็นสมาชิกภาพของธนาคารหมู่บ้าน คือ ความเชื่อมั่นของสมาชิกในชุมชนที่มีต่อธนาคารหมู่บ้าน หากสมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้านก็จะสามารถสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกในหมู่บ้านไม่มีความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้าน เขาก็จะไม่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกหรืออีกกรณีหนึ่ง คือ เป็นสมาชิกอยู่แล้วหากไม่มีความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้านก็มักจะลาออกจากการเป็นสมาชิกภาพ ซึ่งตัวอย่างของปรากฏการณ์ในลักษณะนี้เกิดขึ้นกับธนาคารหมู่บ้านบ้านโป่งปิง(นามสมมติ) และธนาคารหมู่บ้านบ้านสามเสน(นามสมมติ) ดังนั้น กล่าวได้ว่า การสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกในชุมชนและสมาชิกธนาคารหมู่บ้านเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเนื่องจากจะส่งผลการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนสมาชิกของธนาคารหมู่บ้าน

นอกจากนั้นการสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านยังขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้าน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สภาพความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้าน และการชักจูงโน้มน้าวจากหน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น

2. ราคาหุ้น พบว่า ธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่กำหนดราคาหุ้น ๆ ละ 10 โดยราคาต่อหุ้นดังกล่าวเป็นการกำหนดราคาหุ้นที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2532 แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ในระยะต่อมามีบางธนาคารได้ปรับราคาหุ้นเพิ่มขึ้นเป็นหุ้นละ 20 บาท ซึ่งก็ไม่มีผลหรือมีน้อยอะไรเนื่องจากระบบธนาคารหมู่บ้านรับเงินฝากโดยการถือหุ้นเพิ่ม เช่น กรณีราคาหุ้น ๆ ละ 10 บาท หากต้องการฝากเงิน 1,000 บาท ก็ต้องถือหุ้นเพิ่ม 100 หุ้น แต่ถ้าหากกำหนดราคาหุ้น ๆ ละ 20 บาท ก็ถือหุ้นเพิ่มเพียง 50 หุ้น เป็นต้น

3. การกำหนดอัตราราคดอกเบี้ย พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนกำหนดอัตราราคดอกเบี้ยเงินฝากสูงกว่าอัตราราคดอกเบี้ยในตลาดโดยทั่วไป ทั้งนี้เพื่อจูงใจให้สมาชิกเข้ามาถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน โดยกำหนดอัตราราคดอกเบี้ยเงินฝากอัตราราคต่ำสุดร้อยละ 3 บาทต่อปี กำหนดอัตราราคดอกเบี้ยเงินฝากสูงสุดร้อยละ 12 บาทต่อปี นอกจากนี้ พบว่าธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนกำหนดอัตราราคดอกเบี้ยเงินกู้ยืมอัตราราคต่ำสุดร้อยละ 12 บาทต่อปี สูงสุดอัตราร้อยละ 24 เมื่อพิจารณาอัตราราคดอกเบี้ยเงินฝากและอัตราราคดอกเบี้ยเงินกู้ มีข้อสังเกต 2 ประการ ดังนี้

3.1 อัตราราคดอกเบี้ยเงินฝากถูกกำหนดขึ้นให้มีสอดคล้องและความเหมาะสมกับอัตราราคดอกเบี้ยเงินกู้ จากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า หากธนาคารหมู่บ้านจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราที่สูงก็มักจะเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูงเช่นกัน ในทางตรงกันข้ามหากจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราต่ำ ก็จะจัดเก็บดอกเบี้ยเงินในอัตรากู้ต่ำ เช่น ธนาคารหมู่บ้านที่จ่ายอัตราราคดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราร้อยละ 6 บาทต่อปี ก็มักคิดอัตราราคดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราร้อยละ 12 ส่วนธนาคารที่จ่ายอัตราราคดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราร้อยละ 12 บาทต่อปี ก็มักคิดอัตราราคดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราร้อยละ 24 บาทต่อปี

3.2 การที่ธนาคารหมู่บ้านที่คิดอัตราราคดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตรา สูงถึงร้อยละ 24 นอกจากจะทำผิดประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 ที่กำหนดให้อัตราราคดอกเบี้ยเงินกู้ในตลาดไม่เกิน ร้อยละ 15 บาทต่อปี นอกจากนี้ยังเป็นการขัดต่อหลักการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านให้เป็นองค์กรการเงินชุมชนที่มีบทบาทในการบรรเทาปัญหาเชิงโครงสร้างทางการเงินแก่ชุมชน กล่าวคือ เป็นองค์กรการเงินที่มีบทบาทในการลดโอกาสการทุจริตทางเศรษฐกิจจากการกู้ยืมเงินนอกระบบที่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง การที่ธนาคารหมู่บ้านกำหนดอัตราราคดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูงสร้างภาระทางเศรษฐกิจแก่สมาชิกมีเงินฝากน้อยและมีความจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากธนาคารหมู่บ้านเพราะต้องรับภาระดอกเบี้ยสูง ในช่วง ปี พ.ศ. 2551-2553 การที่รัฐบาลประกาศขึ้นทะเบียน

ลูกหนี้เงินกู้ยืมในระบบธนาคารหมู่บ้านถูกระบุว่าเป็นแหล่งเงินกู้ยืมในระบบที่จัดเก็บดอกเบี้ยเกินที่กว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด เช่น ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดลำปางบางธนาคาร ทำให้ธนาคารหมู่บ้านหลายธนาคารเริ่มลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ให้เหลือร้อยละ 12 บาทต่อปี

4. อัตราผลตอบแทนต่อหุ้น พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน สามารถจ่ายผลตอบแทนจากการถือหุ้นก่อนข้างสูง กล่าวคือ จ่ายผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการฝากเงิน ต่ำสุดร้อยละ 5.5 และสูงสุดถึงร้อยละ 13.8 โดยเฉลี่ยแล้วสามารถจ่ายผลตอบแทนจากการถือหุ้นเฉลี่ยร้อยละ 8.751 ซึ่งให้เห็นว่าธนาคารหมู่บ้านสามารถจ่ายผลตอบแทนจากการถือหุ้นในอัตราสูง แต่อย่างไรก็ตามในการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ธนาคารหมู่บ้านที่เก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูง เช่น เก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราร้อยละ 24 บาทต่อปี ก็จะจ่ายผลตอบแทนในการฝากเงินสูง กรณีเช่นนี้ถือว่าเกิดปัญหาความไม่เป็นเกิดขึ้นธนาคารหมู่บ้านเนื่องจากอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ดังกล่าวไม่เป็นธรรมกับสมาชิกที่มีฐานะยากจน มีเงินฝากน้อย และมีความจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากธนาคารหมู่บ้านเพื่อยืมชีพ การที่ธนาคารหมู่บ้านเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูงจากกลุ่มผู้กู้เงินที่ฐานะยากจน แล้วนำไปจ่ายเป็นผลตอบแทนให้แก่ผู้ฝากเงินที่มีฐานะดีในอัตราสูงนั้น เปรียบเสมือนหนึ่งว่าธนาคารหมู่บ้านเป็นนายทุนขูดรีดในคราวของนักบุญ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องต้องนำไปปรับการยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพธนาคารหมู่บ้านให้เป็นองค์กรการเงินที่มีบทบาทในการลดหรือบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างได้อย่างแท้จริงในอนาคต

5. มูลค่าหุ้น ธนาคารหมู่บ้านระดมเงินฝากจากสมาชิก โดยการให้สมาชิกถือหุ้น โดยหุ้นของธนาคารหมู่บ้านแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ หุ้นแรกเข้า(รช.) หมายถึง หุ้นที่สมาชิกถือในตอนแรกเข้า โดยมูลค่าเป็นไปตามระเบียบของแต่ละธนาคาร หุ้นกู้ยืม(กย.) คือ หุ้นที่สมาชิกต้องถือเพิ่มหากมีการกู้ยืมเงิน โดยมูลค่าหุ้นเป็นไปตามข้อบังคับของแต่ละธนาคาร และหุ้นรายได้(รด.) คือ หุ้นที่สมาชิกหักจากรายได้แล้วนำมาฝากกับธนาคาร โดยการถือหุ้นเพิ่มคือ หุ้นที่สมาชิกรายรายได้ส่วนหนึ่งเอามาฝากในแต่ละเดือน โดยการถือหุ้นเพิ่มในแต่ละเดือน ส่วนใหญ่แล้วหุ้นที่ธนาคารหมู่บ้านมีอยู่ คือ หุ้นรายได้บางธนาคารเรียกว่าหุ้นรายเดือน นอกจากนั้นผลการวิจัยยังพบว่าอีกว่าธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีข้อมูลหุ้นแรกเข้าเฉลี่ยธนาคารละ 19,739.586 บาท มีมูลค่าหุ้นกู้ยืมเฉลี่ย ธนาคารละ 154,934.362 บาท และมีมูลค่าหุ้นรายได้เฉลี่ยธนาคารละ 1,799,900.397 บาท โดยภาพรวมแล้วธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีมูลค่าหุ้นโดยเฉลี่ยธนาคารละ 1,157,336.005 บาท บางธนาคารมีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 60.370 บาท และมีมูลค่าหุ้นสูงสุด 4,548,780 บาท จากสารสนเทศในข้างต้นกล่าวได้ว่าธนาคารหมู่บ้านแตกต่างกันโดยปัจจัยที่คาดว่าจะส่งผลต่อมูลค่าหุ้นของธนาคารหมู่บ้านนอกเหนือจากขนาดของ

หมู่บ้าน และอายุของธนาคารหมู่บ้าน คือ การสร้างทุนทางสังคมหรือความเชื่อมั่นแก่สมาชิกในชุมชน หากสมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้านย่อมส่งผลให้สมาชิกในชุมชนสมัครเข้าเป็นสมาชิกภาพของธนาคารหมู่บ้านเมื่อธนาคารหมู่บ้านมีสมาชิกมากขึ้นย่อมมีโอกาสได้รับเงินฝากสูงขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกในชุมชนไม่เชื่อมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้านก็จะไม่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านก็ทำให้โอกาสในการระดมเงินฝากจนชุมชนลดลง

6. การปล่อยเงินกู้ พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีความสามารถในการปล่อยเงินกู้แตกต่างกัน จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ความสามารถในการปล่อยเงินกู้ของธนาคารหมู่บ้าน คือ ปริมาณเงินฝากหรือเงินหุ้น ที่สมาชิกลำมาฝากหรือถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังขึ้นอยู่กับนโยบายการบริหารสินเชื่อของธนาคารบ้านแต่ละหมู่บ้าน บางธนาคารหมู่บ้านเข้มงวดในการปล่อยเงินกู้บางธนาคารปล่อยเงินกู้ง่าย ธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่มีการปล่อยเงินกู้เพียงแต่ระยะสั้นเท่านั้น กล่าวคือ กู้เงินไปแล้วต้องมีการชำระคืนภายในหนึ่งปี นอกจากนั้นยังมีจำกัดวงเงินกู้ คือ สามารถกู้ได้ไม่เกิน 3 ถึง 5 เท่า ของเงินฝากทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร แต่มีเงื่อนไขว่าต้องไม่เกิน 10,000 ถึง 50,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร ทำให้วงเงินให้กู้และระยะเวลาการชำระหนี้คืน ไม่สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หากสมาชิกที่มีศักยภาพต้องการเงินทุนไปใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีระยะเวลาดำเนินมีกิจกรรมเกินหนึ่งปี ก็ไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อของธนาคารหมู่บ้านได้ จึงหันไปกู้เงินจากแหล่งเงินกู้อื่นแทน เช่น แหล่งเงินกู้นอกระบบ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) แหล่งเงินกู้นอกระบบ ฯลฯ ดังนั้นหากต้องการให้ธนาคารหมู่บ้านสามารถปล่อยเงินกู้ได้สูงธนาคารหมู่บ้านต้องระดมเงินฝากจากชุมชนให้มากกรอปกับต้องหาแนวทางในการขยายเงินกู้ให้เหมาะสมกับสถานะความเสี่ยงของธนาคาร เช่น การกำหนดหลักทรัพย์มาค้ำประกัน การพิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการ การขยายระยะเวลาและวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

7. การจัดสวัสดิการชุมชน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการจัดสวัสดิการชุมชนแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำไรที่ธนาคารหมู่บ้านได้รับจากการประกอบการตลอดจนขึ้นอยู่กับนโยบายของคณะกรรมการในแต่ละธนาคาร โดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 19,042.240 บาท ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 105,564.406 บาท และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่มีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 214,711.066 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 132,981.854 บาท เมื่อพิจารณาจำนวนเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนสะสม กล่าวได้ว่าธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็กมีข้อจำกัดในการจัดสวัสดิการชุมชน

ข้อมูลด้านการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

ผลการวิจัย พบว่าธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจัดตั้งโดยหลายหน่วยงาน ได้แก่ จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ร้อยละ 48.026 จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ร้อยละ 4.605 โดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ร้อยละ 26.974 และศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยการนำของครูมุกดา อินต๊ะสาร และคณะ ร้อยละ 20.395 การจัดตั้ง ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนถูกจัดตั้งครั้งแรกใน ปี พ.ศ.2535 ปีที่มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านมากที่สุด คือ ปี พ.ศ. 2542 ทั้งนี้เนื่องจากสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทเข้ามาให้การสนับสนุนในการจัดตั้งโดยมีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านถึงร้อยละ 30 รองลง คือ ปี พ.ศ. 2548 มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านถึงร้อยละ 23 และในปี พ.ศ. 2543 กล่าวคือ มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ร้อยละ 20 ตามลำดับ ส่วนปีที่มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านน้อยที่สุด คือ ปี พ.ศ. 2537 คือ มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านเพียง 3 ธนาคาร ทั้งนี้เนื่องจากเป็นปีแรกที่มีการทดลองนำระบบธนาคารหมู่บ้าน ไปขยายผลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั่วประเทศในทุกภูมิภาคในประเทศไทย (รายละเอียดแสดงในตาราง 12) ดังนี้

ตาราง 12 จำนวนและร้อยละของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจำแนกตามปีที่จัดตั้งและหน่วยงานที่จัดตั้ง

ปีที่จัดตั้ง	ค่าสถิติ	บุคคล/หน่วยงานที่จัดตั้ง										ค่าร้อยละรวมภายในปี พ.ศ. ที่จัดตั้ง		
		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน			มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์		เร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.)		มุกดา อินต๊ะสาร และคณะ		รวม			
		จังหวัด			จังหวัด		จังหวัด		จังหวัด		จังหวัด			
		เชียงราย	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	เชียงราย	พะเยา		ลำปาง	
2535	จำนวน				6	1			2		8	1	9	
	ร้อยละภายในแถว				75	100			25		100	100	100	
	ร้อยละภายในสคมภ์				100	100			6.452		14.286	1.471	6	
2536	จำนวน								7		7		7	
	ร้อยละภายในแถว								100		100		100	
	ร้อยละภายในสคมภ์								22.581		12.500		5	
2537	จำนวน								2		2		2	
	ร้อยละภายในแถว								100		100		100	
	ร้อยละภายในสคมภ์								6.452		3.571		1	

ตาราง 12 (ต่อ)

ปีที่จัดตั้ง	คำสถิติ	บุคคล/หน่วยงานที่จัดตั้ง										ค่าร้อยละรวมภายในปี พ.ศ. ที่จัดตั้ง		
		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน			มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์		เร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.)		มุกดา อินต๊ะสาร และคณะ		รวม			
		จังหวัด			จังหวัด		จังหวัด		จังหวัด		จังหวัด			
		เชียงราย	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	เชียงราย	พะเยา		ลำปาง	
2538	จำนวน							10				10	10	
	ร้อยละภายในแถว							100				100	100	
	ร้อยละภายในสคมภ์							32.258				17.857	7	
2540	จำนวน							4				4	4	
	ร้อยละภายในแถว							100				100	100	
	ร้อยละภายในสคมภ์							12.903				7.143	3	
2541	จำนวน					4	1					4	1	5
	ร้อยละภายในแถว					100	100					100	100	100
	ร้อยละภายในสคมภ์					100	2.703					7.143	1.471	3

ตาราง 12 (ต่อ)

ปีที่จัดตั้ง	ค่าสถิติ	บุคคล/หน่วยงานที่จัดตั้ง											ค่าร้อยละรวม ภายในปี พ.ศ.ที่จัดตั้ง
		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน			มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์		เรังรัดพัฒนาชนบท (รพช.)		มุกดาหาร และคณะ		รวม		
		จังหวัด			จังหวัด		จังหวัด		จังหวัด		จังหวัด		
		เชียงราย	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	เชียงราย	พะเยา	ลำปาง	
2542	จำนวน	9	10			25	2	9	12	25		46	
	ร้อยละภายในแถว	100	83			100	16.667	100	100	100		100	
	ร้อยละภายในสดมภ์	32.143	67			67.568	6.452	32.143	21.429	36.765		30	
2543	จำนวน	10				7	3	10	3	7		20	
	ร้อยละภายในแถว	100				100	100	100	100	100		100	
	ร้อยละภายในสดมภ์	35.714				18.919	9.677	35.714	5.357	10.294		13	
2544	จำนวน	1				4	1	1	1	4		6	
	ร้อยละภายในแถว	100.000				100	100	100	100	100		100	
	ร้อยละภายในสดมภ์	3.571				10.811	3.226	3.571	1.786	5.882		3.947	

ตาราง 12 (ต่อ)

ปีที่จัดตั้ง	ค่าสถิติ	บุคคล/หน่วยงานที่จัดตั้ง										ค่าร้อยละรวม ภายในปี พ.ศ.ที่จัดตั้ง		
		สมาคมพัฒนาประชากรและ ชุมชน			มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์		เรังรัดพัฒนา ชนบท(รพช.)		มุกดา อินดีสาร และคณะ		รวม			
		จังหวัด			จังหวัด		จังหวัด		จังหวัด		จังหวัด			
		เชียงราย	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	เชียงราย	พะเยา		ลำปาง	
2547	จำนวน	5	2						5	2		7		
	ร้อยละภายในแถว	100	100						100	100		100		
	ร้อยละภายในสดมภ์	17.857	13.333						17.857	3.571		4.605		
2548	จำนวน	3.000		20					3		20	23		
	ร้อยละภายในแถว	100		100					100		100	100		
	ร้อยละภายในสดมภ์	10.714		66.667					10.714		29.412	15.132		
2549	จำนวน		3	10						3	10	13		
	ร้อยละภายในแถว		100	100						100	100	100		
	ร้อยละภายในสดมภ์		20	33.333						5.357	14.706	8.553		

ตาราง 12 (ต่อ)

ปีที่จัดตั้ง	ค่าสถิติ	บุคคล/หน่วยงานที่จัดตั้ง											ค่าร้อยละ รวมภายในปี พ.ศ.ที่จัดตั้ง	
		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน			มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์		เรังรัดพัฒนาชนบท (รพช.)		มุกดา อินตะสาร และคณะ		รวม			
		จังหวัด			จังหวัด		จังหวัด		จังหวัด		จังหวัด			
		เชียงราย	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	ลำปาง	พะเยา	เชียงราย	พะเยา	ลำปาง		
รวม	จำนวน	28	15	30	6	1	4	37	31	28	56	68	152	
ภายใน	ร้อยละภายในแถว	38.356	26.786	44.118	10.714	1.471	7.143	54.412	55.357	100	100	100	100	
จังหวัด	ร้อยละภายในสดมภ์	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
รวม	จำนวน		73			7		41	31		152		152	
ภายใน	ร้อยละภายในแถว		48.026			4.605		26.974	20.395		100		100	
หน่วยงาน ที่จัดตั้ง	ร้อยละภายในสดมภ์		100			100		100	100		100		100	

จากข้อมูลในตาราง 12 พบว่า การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบนสอดคล้องกับข้อมูลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านจากเอกสารทางวิชาการที่เขียนโดย ผศ.จ่านง สมประสงค์ ที่ระบุว่า การจัดตั้ง ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนถูกจัดตั้งโดยการขยายผลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภายใต้โครงการอีสานเขียว โดยรูปแบบของธนาคารหมู่บ้านถูกออกแบบและดำเนินการจัดตั้งโดย ผศ.จ่านง สมประสงค์ หัวหน้าภาควิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ธนาคารหมู่บ้านได้ทดลองจัดตั้งครั้งแรก เมื่อ ปี พ.ศ. 2532 ในจังหวัดในภาคอีสาน ภายใต้โครงการอีสานเขียว หลังการทดลองจัดตั้งพบว่า ประสบผลสำเร็จ โดย ธนาคารหมู่บ้านเป็นองค์การการเงินชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นทำนบกั้นเงินของชุมชนไม่ให้ไหลออกจากชุมชน ถือว่าเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกในหมู่บ้านมีวินัยทางการเงิน คือ รู้จักออม รู้จักการสะสมทุน เมื่อชุมชนสามารถออมเงินได้ปริมาณมากพอก็จะนำเงินออมที่ออมได้ไปปล่อยกู้ให้สมาชิกในชุมชนได้กู้ยืมไปรองรับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน เช่น กิจกรรมการผลิต การบริโภค และการจำหน่ายจ่ายแจก นอกจากนั้นประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับจากกิจการธนาคารหมู่บ้านสามารถนำไปจัดสวัสดิการชุมชนอีกด้วย ความสำเร็จในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านดังกล่าว ทำให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ขยายผลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านไปจัดตั้งในภูมิภาคอื่นในประเทศไทย สำหรับภาคเหนือตอนบน พบว่า มีการจัดตั้งในหลายจังหวัด ได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย แม่ฮ่องสอน และจังหวัดพะเยา สอดคล้องกับการสำรวจข้อมูลธนาคารหมู่บ้าน ภาคเหนือตอนบน พบว่า ในปี พ.ศ. 2535 มหามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้จัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยา จำนวน 6 ธนาคาร จังหวัดลำปาง จำนวน 1 ธนาคาร

กระบวนการจัดตั้งและการบริหารธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ทำให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงบทบาทและความสำคัญของธนาคารหมู่บ้านต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน หนึ่งในผู้นำคนสำคัญที่สังเกตเห็นคุณค่าของธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริ คือ ครูครูมุกดา อินตะสาร หลังจากมีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ขึ้นมาแล้ว จำนวน 6 ธนาคาร ทำให้ครูครูมุกดา อินตะสาร ผู้นำชุมชน และชาวบ้าน มีโอกาสได้ร่วมเรียนรู้ในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน จึงมีแนวคิดสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยาขึ้น โดยมีเป้าหมายในการจัดตั้งเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยา คือ เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ระหว่างธนาคารหมู่บ้านใน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ศูนย์การเรียนรู้ดังกล่าวมีชื่อว่า ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยา ในขณะที่เดียวกันนั้น ได้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยาเพิ่มขึ้นอีก 35 ธนาคาร ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2536 ถึงปี พ.ศ. 2542 จนใน

อำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยามีธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้นทุกหมู่บ้าน คือ มีจำนวนธนาคารหมู่บ้านทั้งสิ้น 37 ธนาคาร

ในขณะที่เดียวกันอีกด้านหนึ่งการขยายผลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์โดยการนำของ ผศ.จันทง สมประสงค์ ยังดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง โดยได้ดำเนินการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านผ่านหลายองค์กร เช่น สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มูลนิธิเผยแพร่วิถีชีวิตประเสริฐ และเครือข่ายศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่เข้าไปทำงานราชการ ในสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทตลอดจนบรรจุกิจกรรมการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านไปเป็นภารกิจหนึ่งขององค์กร สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทได้จัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในหลายจังหวัดในภาคเหนือตอนบน ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน พะเยา น่าน แม่ฮ่องสอน และลำปาง สอดคล้องผลการสำรวจข้อมูลธนาคารหมู่บ้าน พบว่า ในภาคเหนือตอนบนมีธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ถึงร้อยละ 26.974

นอกจากนั้น ภายหลังจากที่สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ไปศึกษาดูงานธนาคารหมู่บ้านที่เป็นสมาชิกศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา จึงนำเอารูปแบบธนาคารหมู่บ้านไปขยายผลการจัดตั้งในหลายจังหวัด ระหว่าง ปี พ.ศ. 2535 ถึง ปี พ.ศ.2548 ได้แก่ จังหวัดเชียงราย พะเยา และลำปาง ซึ่งผลการสำรวจข้อมูลธนาคารหมู่บ้านในเขตภาคเหนือตอนบน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านในเขตภาคเหนือตอนบนถูกจัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ถึงร้อยละ 48.026 นอกจากนี้ อภิชาติ มั่นศิลป์ (2552: สัมภาษณ์) กล่าวว่า ธนาคารที่จัดตั้งในจังหวัดอื่น ได้แก่ ลำพูน เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน แพร่ และน่าน ส่วนมากจัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท มีบางธนาคารในจังหวัดเชียงใหม่ที่จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากสารสนเทศในข้างต้น พบว่า หน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านแนวทางพระราชดำริ ในเขตภาคเหนือตอนบน มีทั้งหมด 4 หน่วยงาน ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน

ตอนที่ 2 การสนับสนุนให้ชุมชนการสะสมทุน โดยธนาคารหมู่บ้าน ตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

การสะสมทุนของชุมชน คือ การสะสมผลตอบแทนหรือรายได้ขั้นต่ำ และรายได้ส่วนเกินที่สมาชิกในชุมชนได้รับจากการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน ผู้ประกอบการ โดยผลตอบแทนจะอยู่ในรูปของ ค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ย และกำไร โดยทั่วไปแล้ว รายได้หรือผลตอบแทนดังกล่าวจะนำไปบริโภคที่เหลือจากการบริโภคและอุปโภคโดยการอุปโภคในครัวเรือนถือว่าการสะสมทุนของชุมชนอาจอยู่ในรูปของทรัพย์สิน เช่น บ้าน ที่ดิน รถยนต์ เงินสด ทองคำ เป็นต้น นอกจากนั้นรายได้ที่เหลือจากการบริโภคและอุปโภคก็คือเงินออมของครัวเรือนหรือระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเงินออมเหล่านั้นจะนำไปลงทุนต่อไป ดังนั้น การออมเงินจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสะสมทุนของบุคคล ครัวเรือน และประเทศ ในทำนองเดียวกันการระดมเงินฝากจากชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจึงถือว่าการสนับสนุนให้ชุมชนการสะสมทุน เพราะเงินออมหรือเงินฝากจากสมาชิกลำมาฝากโดยการถือหุ้นในธนาคารหมู่บ้านได้มาจากรายได้ที่เป็นผลตอบแทนขั้นต่ำและส่วนเกินจากการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตในชุมชน

ดังนั้น การวัดความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ซึ่งวัดจากมูลค่าหุ้นที่ธนาคารหมู่บ้านสามารถระดมได้จากสมาชิกโดยการให้สมาชิกถือหุ้นถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน ธนาคารหมู่บ้านแบ่งหุ้นออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ หุ้นแรกเข้า(รช.) หมายถึง หุ้นที่สมาชิกถือในคอนแรกเข้า โดยมูลค่าเป็นไปตามระเบียบของแต่ละธนาคาร หุ้นกู้ยืม(กย.) คือ หุ้นที่สมาชิกต้องถือเพิ่มหากมีการกู้ยืมเงิน โดยมูลค่าหุ้นเป็นไปตามระเบียบหรือข้อบังคับของแต่ละธนาคาร และหุ้นรายได้(รด.) คือ หุ้นที่สมาชิกหักจากรายได้แล้วนำมาฝากกับธนาคาร โดยการถือหุ้นเพิ่มคือ หุ้นที่สมาชิกลำรายได้ส่วนหนึ่งเอามาฝากในแต่ละเดือนโดยการถือหุ้นเพิ่มในแต่ละเดือน ส่วนใหญ่หุ้นที่ธนาคารหมู่บ้านมีอยู่คือ หุ้นรายได้ ซึ่งบางธนาคารหมู่บ้านเรียกว่าหุ้นรายเดือน มีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อมูลหุ้นแรกเข้า (รช.) พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นแรกเข้าเฉลี่ย 11,852.000 บาท ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นแรกเข้าจำนวน 17,466.812 บาท และธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นแรกเข้าเฉลี่ย 17,466.812 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีมูลค่าหุ้นแรกเข้าเฉลี่ยรวม 19,739.586 บาท

2. ข้อมูลหุ้นกู้ยืม (กย.) พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นกู้ยืมเฉลี่ย 19,762.800 บาท ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นกู้ยืม จำนวน 67,943.333 บาท และธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นกู้ยืมเฉลี่ย 17,466.812 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีมูลค่าหุ้นกู้ยืมเฉลี่ยรวม 154,934.362 บาท

3. ข้อมูลหุ้นรายได้(รค.) พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นรายได้เฉลี่ย 193,028 บาท ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นรายได้ จำนวน 67,943.333 บาท และธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นรายได้เฉลี่ย 717,773.623 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีมูลค่าหุ้นรายได้เฉลี่ยรวม 1,799,900.397 บาท

4. ข้อมูลหุ้นรวม ผลการวิจัย พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีมูลค่าหุ้นรวมต่างกัน โดย ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 224,642.800 บาท ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 803,183.768 บาท และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 1,980,677.980 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ยรวม 1,157,336.005 บาท

เมื่อจำแนกมูลค่าหุ้นตามระยะเวลาการจัดตั้ง พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้ง ระหว่าง ปี พ.ศ. 2535-2540 มีมูลค่าหุ้นเฉลี่ย 1,734,828.213 บาท มีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 250,000 บาท มีมูลค่าหุ้นสูงสุด 4,548,780 บาท ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งระหว่าง ปี พ.ศ. 2541-2545 มีมูลค่าหุ้นเฉลี่ย 1,106,792.078 บาท มีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 60,370 บาท มีมูลค่าหุ้นสูงสุด 3,690,200 บาท ส่วนธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งระหว่าง ปี พ.ศ. 2546-2549 มีมูลค่าหุ้นเฉลี่ย 818,083.256 บาท มีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 84,280 บาท มีมูลค่าหุ้นสูงสุด 2,397,640 บาท หากพิจารณามูลค่าหุ้นจำแนกตามช่วงระยะเวลาในการจัดตั้งพบว่าช่วงระยะเวลาการจัดตั้งจะส่งผลต่อมูลค่าหุ้นของธนาคารหมู่บ้าน โดยธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นมาก่อนจะมีมูลค่าหุ้นสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งขึ้นภายหลังโดยมีปริมาณหุ้นเฉลี่ยเท่ากับ 1,734,828.213 บาท 1,106,792.078 บาท และ 818,083.256 บาท ตามลำดับ แต่เมื่อเปรียบเทียบระหว่างมูลค่าหุ้นต่ำสุดและสูงสุดในแต่ละช่วงเวลา พบว่า มูลค่าหุ้นสูงสุดของธนาคารที่จัดตั้งขึ้นในช่วง ปี พ.ศ. 2546-2549 มีมูลค่าสูงกว่ามูลค่าต่ำสุดของธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งในช่วง ปี พ.ศ. 2535-2540 และช่วง ปี พ.ศ. 2541-2545 โดย

มีมูลค่าหุ้นต่ำสุดสูงสุดดังกล่าวเท่ากับ 2,397,640 บาท 60,370 บาท และ 250,000 บาท ตามลำดับ แสดงว่า มีธนาคารหมู่บ้านบางธนาคารหรือหลายธนาคารที่จัดตั้งขึ้นภายหลังมีมูลค่าหุ้นสูงกว่ามูลค่าหุ้นของธนาคารที่จัดตั้งขึ้นมาก่อน

เมื่อจำแนกมูลค่าหุ้นตามขนาดของหมู่บ้าน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 224,642.800 บาท โดยมีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 60,370 บาท มีมูลค่าหุ้นสูงสุด 500,000 บาท ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 803,183.768 บาท โดยมีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 502,500 บาท มีมูลค่าหุ้นสูงสุด 995,640 บาท และธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 1,980,677.980 บาท โดยมีมูลค่าหุ้นต่ำสุด 1,024,660 บาท มีมูลค่าหุ้นสูงสุด 4,548,780 บาท หากพิจารณามูลค่าหุ้นจำแนกตามขนาดของหมู่บ้าน พบว่า ขนาดของหมู่บ้านส่งผลต่อมูลค่าหุ้นของธนาคารหมู่บ้าน โดยธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดใหญ่มีมูลค่าหุ้นเฉลี่ยสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดกลางและขนาดเล็กตามลำดับ โดยมีปริมาณหุ้นเฉลี่ยเท่ากับ 1,180,135.805 บาท , 1,470,261.714 บาท และ 985,564.714 บาท ตามลำดับ แต่หากเปรียบเทียบระหว่างมูลค่าหุ้นต่ำสุดและสูงสุดของแต่ละหมู่บ้าน พบว่า มูลค่าหุ้นสูงสุดของธนาคารที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดเล็กพบว่ามีมูลค่าสูงกว่ามูลค่าต่ำสุดของธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดใหญ่และขนาดกลาง โดยมีมูลค่าหุ้นต่ำสุดสูงสุดดังกล่าวเท่ากับ 4,548,780 บาท 502,500 บาท และ 196,320 บาท ตามลำดับ แสดงว่า มีธนาคารหมู่บ้านบางธนาคารหรือหลายธนาคารที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านขนาดเล็กมีมูลค่าหุ้นสูงกว่ามูลค่าหุ้นของธนาคารที่จัดตั้งในหมู่บ้านขนาดกลางและหมู่บ้านขนาดใหญ่ กล่าวได้ว่าระยะเวลาในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านและขนาดของหมู่บ้านเป็นปัจจัยหนึ่งเท่านั้นที่เป็นตัวกำหนดมูลค่าหุ้นของธนาคารหมู่บ้านนอกจากนั้นเป็นปัจจัยอื่นเป็นตัวกำหนด

หากใช้มูลค่าหุ้นเป็นตัววัดความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุน ของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน กล่าวได้ ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนหรือออมเงินต่างกัน โดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 224,642.800 บาท ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 803,183.768 บาท และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 1,980,677.980 บาท

ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน
ต่อการสนับสนุนการบรรเทาปัญหาความยากจน
เชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน

ผลกระทบจากปัญหาเชิงโครงสร้างในตลาดเงินที่ผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในภาคชนบท กล่าวคือ ประชาชนในชนบทที่มีฐานะยากจนหรือยากไร้ส่วนมากเข้าถึงตลาดเงินในระบบเฉพาะด้านการฝากหรือออมเงินเท่านั้น เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารของรัฐ และบริษัทประกันชีวิต เป็นต้น แต่ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งเงินกู้มีน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากขาดความรู้ขาดโอกาสในการได้รับเครดิตเนื่องจากถูกมองว่าเป็นคนจน ยากไร้ ไม่มีความสามารถในการชำระหนี้คืน และขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน สถานการณ์เช่นนี้แปลว่ากระแสเงินออมได้ไหลออกจากชุมชน และกลายเป็นสินเชื่อเพื่อไปหล่อเลี้ยงภาคอุตสาหกรรม จึงเป็นเหตุให้คนในชนบทรากหญ้าไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ที่เป็นธรรมได้จึงต้องพึ่งแหล่งเงินกู้นอกระบบที่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง เช่น ร้อยละ 5 บาทต่อเดือน หรือ ร้อยละ 60 บาทต่อปี (อภิชาติ มั่นศิลป์, 2548: สัมภาษณ์) ดังนั้นธนาคารหมู่บ้านเป็นองค์กรการเงินชุมชนที่ถูกคาดหวังให้มีบทบาทในการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน ผลการวิจัย พบว่า การสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนยังมีผลกระทบต่อการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน ดังนี้

1. ผลกระทบต่อการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้าง มีดังนี้

1.1 เป็นแหล่งฝากเงินที่ให้อัตราผลตอบแทนในอัตราสูง ผลการวิจัย พบว่าธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่จ่ายผลตอบแทนแก่สมาชิกผู้ถือในอัตราต่ำสุดร้อยละ 5.5 และสูงสุดถึงร้อยละ 13.8 โดยเฉลี่ยแล้วสามารถจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นเฉลี่ยร้อยละ 8.751 ซึ่งให้เห็นว่าธนาคารหมู่บ้านสามารถจ่ายผลตอบแทนแก่สมาชิกที่ถือหุ้นในอัตราสูง แต่อย่างไรก็ตามประเด็นนี้อาจจะกระทบต่อผู้ยากไร้ที่กู้เงิน กล่าวคือ ในกรณีของธนาคารหมู่บ้านที่จ่ายผลตอบแทนจากการถือหุ้นเป็นดอกเบี้ย การที่ธนาคารหมู่บ้านกำหนดอัตราจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยในตลาดโดยทั่วไป ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำรินำกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากอัตราต่ำสุดร้อยละ 3 บาทต่อปี อัตราสูงสุดอัตราร้อยละ 12 บาทต่อปี ส่วนอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ พบว่า ธนาคารหมู่บ้านคิดจากสมาชิกที่กู้ยืมเงินจากธนาคารอัตราต่ำสุดร้อยละ 12 บาทต่อปี สูงสุดอัตราร้อยละ 24 เมื่อพิจารณาอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีประเด็นที่ควรพิจารณา 2 ประเด็น ดังนี้

1.1.1 อัตราดอกเบี้ยเงินฝากถูกกำหนดขึ้นให้มีความเหมาะสมกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ จากการสำรวจข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า หากธนาคารหมู่บ้านจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราที่สูงก็มักจะเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูงเช่นกัน ในทางตรงกันข้ามหากจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราต่ำ ก็จะจัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราที่ต่ำ เช่น ธนาคารหมู่บ้านที่จ่ายอัตราดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราร้อยละ 6 บาทต่อปี ก็มักคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราร้อยละ 12 ส่วนธนาคารที่จ่ายอัตราดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราร้อยละ 12 บาทต่อปี ก็มักคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราร้อยละ 24 บาทต่อปี

1.1.2 การที่ธนาคารหมู่บ้านที่คิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตรา สูงถึงร้อยละ 24 นอกจากจะทำผิดประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 ที่กำหนดให้อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในตลาดไม่เกิน ร้อยละ 15 บาทต่อปี นอกจากนั้นยังเป็นการขัดต่อหลักการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านให้เป็นองค์กรการเงินชุมชนที่มีบทบาทในการบรรเทาปัญหาเชิงโครงสร้างทางการเงินแก่ชุมชน กล่าวคือ เป็นองค์กรการเงินที่มีบทบาทในการลดโอกาสการทุจริตทางเศรษฐกิจจากการกู้ยืมเงินนอกระบบ ที่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง การที่ธนาคารหมู่บ้านกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูง จะสร้างภาระทางเศรษฐกิจแก่สมาชิกมีเงินฝากน้อยและมีความจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากธนาคารหมู่บ้านเพราะต้องรับภาระดอกเบี้ยสูง ในช่วง ปี พ.ศ. 2551-2553 การที่รัฐบาลประกาศขึ้นทะเบียนลูกหนี้เงินกู้นอกระบบธนาคารหมู่บ้านถูกระบุว่าเป็นแหล่งเงินกู้นอกระบบที่จัดเก็บดอกเบี้ยเกินที่กว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด

1.2 การลดโอกาสการทุจริตหรือการเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ โดยการปล่อยสินเชื่อเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจการปล่อยสินเชื่อเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ผลการวิจัย พบว่า ความสามารถในการการปล่อยเงินกู้ต่างกันโดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 197,628 บาทต่อปี ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 679,433.333 บาทต่อปี และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 1,549,343.655 บาทต่อปี โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 932,128.500 บาทต่อปี แต่อย่างไรก็ตามการปล่อยเงินกู้เพื่อรองรับการทำทางเศรษฐกิจก็มีข้อจำกัด จากการศึกษา พบว่า ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็กบางธนาคารสามารถปล่อยกู้ได้เพียง 50,200 บาทต่อปี การมีความสามารถในการสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ต่ำทำให้สมาชิกในชุมชนมีโอกาสที่จะกลับไปกู้เงินนอกระบบได้อีก

1.3 การคิดดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบ จากผลการวิจัย พบว่า การคิดดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบ การจัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ แม้ว่าจัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้กับสมาชิกในอัตราต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบ

เพียงร้อยละ 17.418 บาทต่อปี ซึ่งอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในระดับนี้ถือว่าเป็นอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในระบบที่มีอัตราสูงถึงร้อยละ 60 บาทต่อปี แต่ก็ยังเป็นอัตราที่สูงกว่าดอกเบี้ยเงินกู้ในระบบที่มีอัตรา ร้อยละ 7 บาทต่อปี ในประเด็นนี้มีสิ่งที่ควรพิจารณา คือ การจัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้สูงถึง ร้อยละ 18 หรือร้อยละ 24 จะทำให้เป็นการขูดรีดกลุ่มผู้ยากไร้ที่มีความจำเป็นต้องกู้เงิน

2. ผลกระทบต่อการจัดสวัสดิการชุมชน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านมีบทบาทในการจัดสวัสดิการชุมชน โดยมีรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชน 2 รูปแบบ ดังนี้

2.1 การจัดสวัสดิการด้านการสงเคราะห์เป็นรายบุคคล คือ การจัดสวัสดิการโดยการจ่ายเงินให้เปล่าแก่สมาชิกเป็นรายบุคคล ได้แก่ ฌาปนกิจ รักษาพยาบาล ทุนการศึกษา เป็นต้น

2.2 การจัดสวัสดิการสาธารณประโยชน์ คือ การจัดซื้อที่ดินเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างของชุมชน การจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ส่วนรวม ตลอดจนการสนับสนุนด้านการศึกษา เช่น ให้เงินสนับสนุนการจัดรายการวิทยุชุมชน และการให้เงินสนับสนุนการเวทีเพื่อให้ประชาชนเรียนรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น

ผลการสำรวจข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า รูปแบบในการจัดสวัสดิการชุมชนของธนาคารหมู่บ้านแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระเบียบและข้อบังคับของแต่ละธนาคาร มีรายละเอียด ดังนี้

1. รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนของธนาคารหมู่บ้านในเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มีดังนี้

“ค่าสวัสดิการต่างๆ แก่สมาชิกยามเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต ร้อยละ 20 โดยการจัดสวัสดิการจะครอบคลุมการเกิด การเจ็บ และการตาย เช่น จ่ายเงินฌาปนกิจศพละ 500 บาท ส่วนการเจ็บหากมีการนอนโรงพยาบาลก็จะมีจ่ายช่วยเหลือโดยหลักเกณฑ์ขึ้นอยู่กับธนาคาร เช่น บ้างธนาคารจ่ายเหมาจ่ายปีละไม่เกิน 500 บาท บ้างธนาคารจ่ายคืนละ 100 บาท แต่ไม่เกิน 20 คืน เป็นต้น

“...การจัดสวัสดิการของธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้จังหวัดพะเยา นอกจากจะครอบคลุมการเกิด การแก่ การเจ็บ และก้การตายแล้ว ยังครอบคลุมถึงสนับสนุนการอยู่ เช่น การจัดสรรเงินสวัสดิการเพื่อการจัดทำวิทยุชุมชนเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้และการสื่อสารของชุมชน นอกจากนั้นยังจัดสรรเงินสวัสดิการเพื่อการจัดเวทีประชาธิปไตยอีกด้วย ” (ครุฑมุกดา อินตะสาร, 2550: สัมภาษณ์)

2. รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนของธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน มีดังนี้

“การจัดสวัสดิการด้านการคลอดลูก คือ หากมีสมาชิกรายใดคลอดลูกจะเปิดบัญชีให้ลูกจำนวนเกิด 500 บาท สวัสดิการการเย็บไข้ซึ่งหากมีสมาชิกป่วยมีความจำเป็นค้องนอนโรงพยาบาล จะมีการจ่ายเงินให้คืนละ 100 บาท แต่ไม่เกิด 10 คืน ในรอบระยะเวลา 1 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร สวัสดิการภัยธรรมชาติหากครอบครัวสมาชิกประสบภัยธรรมชาติ จะจ่ายเงินสวัสดิการให้รายละ 1,000 ถึง 2,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร สวัสดิการด้านทุนการศึกษาทุนละ 500 บาท จำนวนทุนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร การจัดสวัสดิการกองทุนคนคิดเอดส์จะช่วยเหลือตามความจำเป็น...” (วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์)

3. รูปแบบการจัดสวัสดิการของธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท มีดังนี้

“การจัดสวัสดิการด้านสงเคราะห์แก่สมาชิก ร้อยละ 10 ในการจัดสวัสดิการที่ผ่านมา ได้แก่ การจัดสวัสดิการทุนการศึกษาทุนละ 500 บาท แต่ไม่เกิน 10 ทุนต่อหนึ่งปี ฌาปนกิจศพ รายละ 500 บาท และสวัสดิการอื่น ๆ ตามมติคณะกรรมการ ตลอดจนธนาคารหมู่บ้านได้นำเงินกองทุนสวัสดิการไปจ่ายเพื่อการสาธารณประโยชน์หมู่บ้าน โดยในปี พ.ศ. 2548 จ่ายซื้อที่ดินเพื่อสร้างอาคารเอนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 70,000 บาท และนำไปซื้อเครื่องเสียงตามสายให้กับหมู่บ้าน จำนวน 15,000 บาท เหล่านี้ คือ สิ่งที่น่าภาคภูมิใจของหมู่บ้าน” (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์)

นอกจากนั้น พบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการแตกต่างกันขึ้นอยู่กับระเบียบและมติของผู้บริหารของแต่ละธนาคาร ดังนี้

4. ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กรณีตัวอย่างของธนาคารหมู่บ้านบ้านดอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางจัดสรรกำไรออก 4 ส่วน คือ 1) จัดสรรให้สมาชิกผู้ถือหุ้น ร้อยละ 50 2) จัดสรรให้แก่คณะกรรมการบริหาร ร้อยละ 15 3) ทุนสำรองของธนาคาร ร้อยละ 25 และ 4) การจัดสวัสดิการด้านสงเคราะห์แก่สมาชิก ร้อยละ 10 ในการจัดสวัสดิการที่ผ่านมา ได้แก่ การจัดสวัสดิการทุนการศึกษาทุนละ 500 บาท แต่ไม่เกิน 10 ทุนต่อปี ฌาปนกิจศพรายละ 500 บาท และการสวัสดิการด้านอื่น ๆ เป็นไปตามตามมติของคณะกรรมการ(เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์)

5. ธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา จำนวน 37 ธนาคาร มีรายได้จากอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่คิดจากสมาชิกส่วนใหญ่จะคิดร้อยละ 12 บาทต่อปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละธนาคาร ส่วนหลักเกณฑ์ในการจัดสรรผลประโยชน์ โดยธนาคารหมู่บ้านจะหักจัดสรรกำไรหลังหัก

ค่าใช้จ่ายแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ปันผลตามหุ้นร้อยละ 6 บาท และส่วนที่ 2 ร้อยเปอร์เซ็นต์นำไปการจัดสรร 5 ส่วน ได้แก่ 1) เงินประกันความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้าน ร้อยละ 20 2) เงินค่าน้ำใจกรรมการ ร้อยละ 20 3) พัฒนากลุ่มและความเจริญของหมู่บ้าน ร้อยละ 10 ในระยะที่ผ่านมาเงินส่วนนี้จะนำไปใช้ประโยชน์หลายด้าน เช่น การจ่ายเบี้ยประชุมหรือจัดเวทีชาวบ้าน ค่าเดินทางตามกิจกรรมของกลุ่ม เป็นต้น เงินส่วนนี้ในบางธนาคารที่สะสมมาเป็นเวลานานสิบปี บางธนาคารนำมาซื้อที่ดินหน้าหมู่บ้าน ซื้อคอมพิวเตอร์หน้าหมู่บ้านหรือสร้างอาคารหน้าหมู่บ้าน เป็นต้น 4) ค่าสวัสดิการต่างๆ แก่สมาชิกยามเจ็บป่วยหรือเสียชีวิต ร้อยละ 20 โดยในการจัดสวัสดิการจะครอบคลุมการเกิด การเจ็บ และการตาย โดยจ่ายเงินฉาปนกิจศพละ 500 บาท ส่วนกรณีเจ็บป่วยหากมีการนอนพักในโรงพยาบาลก็จะมี การจ่ายช่วยเหลือโดยหลักเกณฑ์ขึ้นอยู่กับแต่ละธนาคาร เช่น บ้างธนาคารจ่ายเหมาจ่ายปีละไม่เกิน 500 บาท บ้างธนาคารจ่ายคืนละ 100 บาท แต่ไม่เกิน 20 คืน เป็นต้น และ 5) เงินปันผลคืนแก่ผู้ฝากและผู้กู้ ร้อยละ 30 จะถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ การปันผลคืนเงินแก่ผู้ฝาก ร้อยละ 15 และการปันผลคืนแก่ผู้กู้ร้อยละ 15 (ครูมุกดา อินตะสาร, 2550: สัมภาษณ์)

6. ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ในกรณีของจังหวัดเชียงราย ส่วนใหญ่มีรายได้จากดอกเบี้ยเงินกู้ที่คิดจากสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่คิดดอกเบี้ยเงินกู้ร้อยละ 12 บาทต่อปีทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละธนาคาร ส่วนหลักเกณฑ์ในการจัดสรรผลประโยชน์ธนาคารหักกำไรหลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้วโดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ปันผลตามหุ้นร้อยละ 6 บาท และส่วนที่ 2 ร้อยเปอร์เซ็นต์นำไปการจัดสรร 6 ส่วน ได้แก่ 1) เป็นค่าตอบแทนกรรมการ ร้อยละ 20 2) เงินจัดสวัสดิการชุมชน ร้อยละ 20 3) เงินชดเชยหนี้เสีย ร้อยละ 20 4) กองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชน ร้อยละ 20 5) เงินทุนสำรองเพื่อประกันความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้าน ร้อยละ 10 และ 6) เงินเฉลี่ยคืนผู้กู้ ร้อยละ 10 (วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์)

7. ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดลำปางที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ส่วนใหญ่มีรายได้จากอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่คิดจากสมาชิกซึ่งคิดกับสมาชิกที่กู้เงินส่วนใหญ่จะคิดร้อยละ 12 บาทต่อปี หรือ ร้อยละ 24 บาทในบางชุมชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละธนาคาร ส่วนหลักเกณฑ์ในการจัดสรรผลประโยชน์ ธนาคารจะหักกำไรหลังหักค่าใช้จ่ายแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ปันผลตามหุ้นร้อยละ 6 บาท กรณีหมู่บ้านที่คิดดอกเบี้ยเงินกู้ ร้อยละ 24 ส่วนหมู่บ้านที่คิดดอกเบี้ยร้อยละ 12 จะปันผลในส่วนนี้เพียง ร้อยละ 3 บาท และส่วนที่ 2 ร้อยเปอร์เซ็นต์นำไปการจัดสรร 5 ส่วน 1) เป็นค่าตอบแทนกรรมการ ร้อยละ 20 2) จัดสวัสดิการชุมชน ร้อยละ 20 3) กองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชน ร้อยละ 30 4) เป็นทุนสำรอง เพื่อประกันความมั่นคงของธนาคาร

หมู่บ้าน ร้อยละ 10 5)เฉลี่ยคืนผู้กู้ ร้อยละ 10 และ 6)เฉลี่ยคืนผู้คนฝาก ร้อยละ 10 (วารสารณ์ กิตติ, 2550: สัมภาษณ์)

แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีข้อจำกัดในการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการ 3 ประการ ดังนี้

1. การจัดเก็บอัตราดอกเบี้ยเกินที่กฎหมายกำหนด แม้ว่าธนาคารหมู่บ้านจะจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นในอัตราสูง คือ จ่ายอัตราต่ำสุดร้อยละ 5.5 และจ่ายอัตราสูงสุดถึงร้อยละ 13.8 โดยเฉลี่ยสามารถจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นเฉลี่ยร้อยละ 8.751 นอกจากนี้ธนาคารหมู่บ้านที่จ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นในรูปแบบของดอกเบี้ยเงินฝาก สามารถจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากในตลาดโดยทั่วไป โดยจ่ายในอัตราต่ำสุดร้อยละ 3 บาทต่อปี อัตราสูงสุดอัตรา ร้อยละ 12 บาทต่อปี แต่อย่างไรก็ตามพบว่าธนาคารหมู่บ้านจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นในอัตราสูง ก็จะคิดดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูงเช่นกัน ผลการสำรวจข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า หากธนาคารหมู่บ้านจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราที่สูงก็มักจะเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูง ในทางตรงกันข้ามหากธนาคารหมู่บ้านจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราต่ำ ก็จะจัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราต่ำ โดยพบว่าธนาคารหมู่บ้านที่จ่ายอัตราดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราร้อยละ 6 บาท ต่อปี ก็มักคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราร้อยละ 12 ส่วนธนาคารที่จ่ายอัตราดอกเบี้ยเงินฝากในอัตราร้อยละ 12 บาทต่อปี ก็จะคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราร้อยละ 24 บาทต่อปี การที่ธนาคารหมู่บ้านที่คิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตรา สูงถึงร้อยละ 24 นอกจากจะทำผิดกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 ที่กำหนดให้อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในตลาดไม่เกิน ร้อยละ 15 บาทต่อปี นอกจากนั้นยังเป็นการขัดต่อหลักการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านให้เป็นองค์กรการเงินชุมชนที่มีบทบาทในการบรรเทาปัญหาเชิงโครงสร้างทางการเงินแก่ชุมชน กล่าวคือ เป็นองค์กรการเงินที่มีบทบาทในการลดโอกาสการทุจริตทางเศรษฐกิจจากการกู้ยืมเงินนอกระบบ ที่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง การที่ธนาคารหมู่บ้านกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูง จะสร้างภาระทางเศรษฐกิจแก่สมาชิกมีเงินฝากน้อยและมีความจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากธนาคารหมู่บ้านเพราะต้องรับภาระดอกเบี้ยสูง ในช่วง ปี พ.ศ. 2551-2553 การที่รัฐบาลประกาศขึ้นทะเบียนลูกหนี้เงินกู้นอกระบบธนาคารหมู่บ้านถูกระบุว่าเป็นแหล่งเงินกู้นอกระบบที่จัดเก็บดอกเบี้ยเกินที่กว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด เช่น ธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดลำปางบางธนาคาร

2. ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็กมีข้อจำกัดในการปล่อยกู้ ผลการวิจัย พบว่า ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 197,628 บาทต่อปี โดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็กบางธนาคารสามารถปล่อยกู้ได้เพียง 50,200 บาทต่อปี เมื่อเปรียบเทียบกับธนาคารหมู่บ้านขนาดกลางและธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ พบว่า สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ยสูงถึง 679,433.333 บาทต่อปี และ

1,549,343.655 บาทต่อปี ตามลำดับ ข้อจำกัดดังกล่าวอาจส่งผลให้สมาชิกในชุมชนที่มีธนาคารขนาดเล็กมีโอกาสที่จะกลับไปกู้เงินนอกระบบได้อีก

3. ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็กมีข้อจำกัดในการจัดสวัสดิการชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีเงินกองทุนสวัสดิการสะสมเฉลี่ย 19,042.240 บาท เมื่อเปรียบเทียบกับธนาคารหมู่บ้านขนาดกลางและธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ พบว่า มีเงินกองทุนสวัสดิการสะสมเฉลี่ยสูงถึง 105,564.406 214,711.066 บาท ตามลำดับ จากการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็กสามารถจัดสวัสดิการด้านสงเคราะห์ได้เพียงการให้เงินร่วมทำบุญฌาปนกิจสงเคราะห์เท่านั้น

นอกจากนั้น อภิชาติ มั่นศิลป์(2550: สัมภาษณ์) และเจริญ วงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์) ได้ให้เหตุผลที่ธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็กมีข้อจำกัดในการบรรเทาปัญหาเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชนมี 2 ประการ ดังนี้

1. การมีปริมาณเงินฝากต่ำ เนื่องจากธนาคารหมู่บ้านที่ขีดความสามารถในการระดมเงินฝากต่างกัน ผลการศึกษา พบว่า ธนาคารที่มีขีดความสามารถในการระดมเงินฝากสูง จะมีขีดความสามารถในการปล่อยเงินกู้เพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนได้สูง ทำให้ชุมชนลดโอกาสในการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้นอกระบบที่เสียดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูง นอกจากนี้ยังส่งผลให้ธนาคารหมู่บ้านมีขีดความสามารถในการทำกำไรได้สูงตามไปด้วย ในทางตรงกันข้าม ธนาคารที่มีขีดความสามารถในการระดมเงินฝากต่ำ จะมีขีดความสามารถในการปล่อยเงินกู้ต่ำ ทำให้ขีดความสามารถในการทำกำไรต่ำตามไปด้วย การมีความสามารถในการทำกำไรต่ำจะส่งผลต่อความสามารถในการจัดสวัสดิการชุมชน กล่าวคือ ธนาคารที่มีความสามารถในการจัดสวัสดิการชุมชนสูง คือ ธนาคารที่มีผลกำไรจากการประกอบการสูง เมื่อมีกำไรสูงก็จะทำให้มีขีดความสามารถสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการสูงตามไปด้วย ซึ่งตรงกันข้ามกับธนาคารที่มีขีดความสามารถในการจัดสวัสดิการชุมชนต่ำ ส่วนมากเป็นธนาคารที่มีผลกำไรจากการประกอบการต่ำ เมื่อมีกำไรต่ำย่อมส่งผลให้การสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชนต่ำตามไปด้วย

2. ความเข้าใจถึงปรัชญาและเป้าหมายในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านของคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน กล่าวคือ คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านหลายธนาคารเข้าใจถึงปรัชญาและเป้าหมายในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านเพื่อให้เป็นองค์กรการเงินชุมชนที่มีบทบาทในการบรรเทาความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดจากโครงสร้างตลาดในตลาดเงิน โดยประชาชนในชนบทต้องกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้นอกระบบที่เสียดอกเบี้ยสูง ตลอดจนไม่มีโอกาสเข้าถึงแหล่งสินเชื่อในระบบเนื่องจากขาดหลักทรัพย์ หลักประกันที่มั่นคง เป็นต้น จึงต้องส่งเสริมการออมให้เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อเงินทุนมากเพียงพอก็จะปล่อยกู้ให้สมาชิกได้กู้ยืมเงิน ถือว่าเป็นการลดโอกาสการกู้ยืม

เงินจากแหล่งเงินกู้ในระบบที่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง แต่ในทางตรงกันข้าม กับธนาคารหมู่บ้านที่มีคณะกรรมการที่ไม่เข้าใจปรัชญาและบทบาทที่แท้จริงของธนาคารหมู่บ้านหรือผู้บริหารมีคุณธรรมต่ำ ก็จะบริหารธนาคารหมู่บ้านโดยมุ่งแต่การแสวงหากำไรส่วนเกินสูงสุด ทำให้หลายธนาคารมุ่งระดมเงินฝากเพียงเพื่อให้มาซึ่งปริมาณเงินทุนเพียงพอเพื่อให้สมาชิกได้กู้ยืม โดยจัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูงซึ่งถือว่าเป็นการขูดรีดทางเศรษฐกิจ

**ตอนที่ 4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการ
สะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนว
พระราชดำริภาคเหนือตอนบน**

ในการวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุมีชื่อตัวแปรที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษมีความยาวและยุ่งยากในการนำเสนอ เพื่อให้กะทัดรัดและสะดวกแก่การนำเสนอข้อมูลตัวแปรในรูปแบบภาษาอังกฤษในการวิจัยครั้งนี้ จะนำเสนอทั้งชื่อเดิมและชื่อย่อเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งในการตั้งชื่อย่อชื่อหลักให้ผู้อ่านจดจำและเข้าใจได้ง่ายเป็นสิ่งสำคัญ ไม่มีกฎเกณฑ์ชัดเจนตายตัว ดังนี้

1. ชื่อย่อตัวแปรแฝงภายนอก

ชื่อตัวแปรภาษาไทย	ชื่อตัวแปรภาษาอังกฤษ	ตัวย่อภาษาอังกฤษ
- การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย	Network Support	NSUP
- ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืน	Member Accountability of Settlement	MACC
- ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ	Economy of Benefit	EBEN
- ผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน	Impact From Village Fund	VIMP
- การขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้	Time Loan and Loan Expansion	LEXP

2. ชื่อย่อตัวแปรแฝงภายใน

ชื่อตัวแปรภาษาไทย	ชื่อตัวแปรภาษาอังกฤษ	ตัวย่อภาษาอังกฤษ
- การบริหารจัดการที่ดี	Good Governance	GGOV
- การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้าง	Social Capital Creation	SCAP

ความไว้วางใจหรือการสร้าง
เชื่อมั่นแก่สมาชิก

- ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุน	Abilities in Capital Accumulation Support	ACCU
-------------------------------------	---	------

3. ชื่อย่อตัวสังเกตได้ของตัวแปรแฝงนอก

ชื่อตัวแปรภาษาไทย	ชื่อตัวแปรภาษาอังกฤษ	ตัวย่อภาษาอังกฤษ
- การได้รับสนับสนุนด้านการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการจากเครือข่าย	Potential Administration Creation by Network	ASUP
- หนี้ค้างชำระ	Non-Performing Loan	NPL
- ผลตอบแทนจากการถือหุ้น	Return on Stock Investment	ROI
- การได้รับผลกระทบจากกองทุนหมู่บ้าน	Impacted from Village Fund	IMP
- การมีการขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้	Time Loan and Loan Expansion	EXP

4. ชื่อย่อตัวสังเกตได้ของตัวแปรแฝงใน

ชื่อตัวแปรภาษาไทย	ชื่อตัวแปรภาษาอังกฤษ	ตัวย่อภาษาอังกฤษ
- การบริหารจัดการที่ดีตามหลักนิติธรรม	The Rule of Law Principle of Good Governance	LPRIN
- การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความโปร่งใส	The Transparency Principle of Good Governance	TPRIN
- การบริหารจัดการที่ดีตามหลักการมีส่วนร่วม	The Participation Principle of Good Governance	PPRIN
- การบริหารจัดการที่ดีตามหลักคุณธรรม	The Ethics Principle of Good Governance	EPRIN
- การบริหารจัดการที่ดีตามหลักสำนึก	The Accountability Principle of	APRIN

รับผิดชอบ	Good Governance	
- การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความ คุ้มค่า	The Value for money Principle of Good Governance	VPRIN
- จำนวนสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน	The Members of Village Bank	MEMB
- จำนวนเงินหุ้นที่ธนาคารหมู่บ้าน สามารถระดมจากสมาชิก	The Value of holding Stock	STOC
- จำนวนเงินกู้ที่ธนาคารหมู่บ้านปล่อย ให้สมาชิกกู้ยืม	Amount of Credit	CRAD

การวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ได้ดำเนินการดังนี้

1. การตรวจสอบการกระจายของข้อมูลตัวแปรในแบบจำลองการวิเคราะห์

ผลการตรวจสอบการกระจายของข้อมูลตัวแปรในแบบจำลองการวิเคราะห์ โดยตรวจสอบค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าความเบ้ และ ค่าความโค้ง ของข้อมูลตัวแปรจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบการกระจายของข้อมูลเป็นสำคัญ เนื่องจากการกระจายของข้อมูลจะมีผลต่อการวิเคราะห์โมเดลรีเกรสชั่น กล่าวคือ หากพิจารณาค่าความเบ้ของข้อมูลจะเห็นได้ว่า การกระจายของข้อมูลพบว่าข้อมูลตัวแปรสังเกตได้ทุกตัวแปรมีการกระจายใกล้เคียงแบบโค้งปกติเนื่องจากมีค่าความเบ้ใกล้เคียงศูนย์ ยกเว้นตัวแปร STOC ที่มีค่าความเบ้เป็นบวกหรือ เบ้ขวาโดยมีค่าความเบ้เท่ากับ 1.792 (รายละเอียดแสดงในตาราง 13) ดังนี้

ตาราง 13 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าความเบ้ และ ค่าความโค้ง

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ค่าต่ำสุด (Minimum)	ค่าสูงสุด (Maximum)	ค่าความเบ้ (Skew ness)	ค่าความ โค้ง (Kurtosis)
LPRIN	4.836	1.045	2.000	6.000	-0.335	-0.999
TPRIN	4.849	1.096	2.000	6.000	-0.489	-0.973

ตาราง 13 (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน (SD)	ค่าต่ำสุด (Minimum)	ค่าสูงสุด (Maximum)	ค่าความเบ้ (Skew ness)	ค่าความ โค้ง (Kurtosis)
PPRIN	4.474	1.048	1.000	6.000	-0.314	0.429
EPRIN	4.329	0.707	2.000	6.000	0.114	1.157
RPRIN	5.500	0.746	3.000	6.000	-1.310	0.781
VPRIN	4.612	0.772	2.000	6.000	-0.600	0.891
MEMB	226.829	137.009	42	840	1.265	2.401
STOC	1,157,336.005	903,223.356	60.370	4,548,780	1.792	3.529
ASUP	3.776	1.673	0.000	6.000	-0.948	0.173
NPL	0.428	0.496	0.000	1.000	0.295	-1.938
ROI	8.751	2.700	5.500	13.800	0.392	-1.326
IMP	0.296	0.458	0.000	1.000	-	-
EXP	0.079	0.271	0.000	1.000	-	-
STOCL	5.933	0.370	4.781	6.658	-0.518	1.406

จากข้อมูลในตาราง 13 พบว่า มีตัวแปรที่มีการแจกแจงไม่ปกติ คือ ตัวแปรSTOC ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องจัดการตัวแปรดังกล่าวให้มีการแจกแจงที่ใกล้เคียงโค้งปกติมากขึ้น จึงมีการเปลี่ยนรูปตัวแปรตามแนวทางของ นงลักษณ์ วิรัชชัย(2542: 16) กล่าวคือ ข้อมูลที่เบ้ซ้ายให้เปลี่ยนรูปโดยการถอดรากที่สอง(Square Root) ส่วนข้อมูลที่เบ้ขวาให้เปลี่ยนรูปโดยการเทคล็อก (Take Log) ผลการดำเนินการเปลี่ยนรูปตัวแปรทำให้ตัวแปร STOC กระจายใกล้เคียงโค้งปกติมากขึ้น โดยมีค่าความเบ้เท่ากับ -0.518 ผู้วิจัยจึงเลือกตัวแปร STOCL ที่มีการเปลี่ยนรูปไปวิเคราะห์ในโมเดล ส่วนตัวแปร IMP และ EXP เป็นตัวแปรหุ่น(Dummy Variables) พิจารณาค่าความเบ้และความโค้ง

2. การตรวจสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ในแบบจำลอง

การตรวจสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ในแบบจำลอง พบว่า ไม่มีตัวแปรคู่ใดในแบบจำลองที่มีความสัมพันธ์กันสูงมากเกินกว่า 0.7 โดยเฉพาะตัวแปร

สังเกตได้กลุ่มตัวแปรแฝงการบริหารจัดการที่ดี เนื่องจากหากมีตัวแปรในกลุ่มดังกล่าวมีค่าสูงเกินค่า สหสัมพันธ์ในข้างต้นก็จะทำให้กลุ่มตัวแปรดังกล่าวมีปัญหาความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างหรือความ ตรงเชิงทฤษฎี เนื่องจากตัวแปรคู่ที่มีความสัมพันธ์กันจะถูกรวมกันให้เหลือเพียงตัวแปรเดียว (รายละเอียดแสดงในตาราง 14) ดังนี้

ตาราง 14 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN	MEMBL	STOCL	ASUP	NPL	ROI	IMP	EXP
LPRIN	1												
TPRIN	.602(**)	1											
PPRIN	.676(**)	.633(**)	1										
EPRIN	.531(**)	.509(**)	.610(**)	1									
APRIN	.395(**)	.579(**)	.500(**)	.389(**)	1								
VPRIN	.519(**)	.485(**)	.564(**)	.466(**)	.443(**)	1							
MEMBL	.472(**)	.415(**)	.406(**)	.451(**)	.320(**)	.208(*)	1						
STOCL	.551(**)	.504(**)	.645(**)	.552(**)	.669(**)	.431(**)	.662(**)	1					
ASUP	.596(**)	.444(**)	.439(**)	.331(**)	.170(*)	.471(**)	.573(**)	.361(**)	1				
NPL	-.400(**)	-.379(**)	-.316(**)	-.384(**)	-.367(**)	-.341(**)	-.507(**)	-.421(**)	-.379(**)	1			
ROI	.169(*)	.140	.136	.151	.129	-.094	.470(**)	.331(**)	.279(**)	-.163(*)	1		
IMP	-.327(**)	-.332(**)	-.432(**)	-.303(**)	-.533(**)	-.272(**)	-.384(**)	-.649(**)	-.181(*)	.284(**)	-.101	1	
EXP	.280(**)	.085	.381(**)	.382(**)	.131	.116	.321(**)	.478(**)	.200(*)	-.056	.264(**)	-.190(*)	1
ค่าเฉลี่ย	4.836	4.849	4.474	4.329	5.500	4.612	2.277	5.941	3.776	0.428	8.751	0.296	0.079
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	1.045	1.096	1.048	0.707	0.746	0.772	0.271	0.384	1.673	0.496	2.700	0.458	0.271

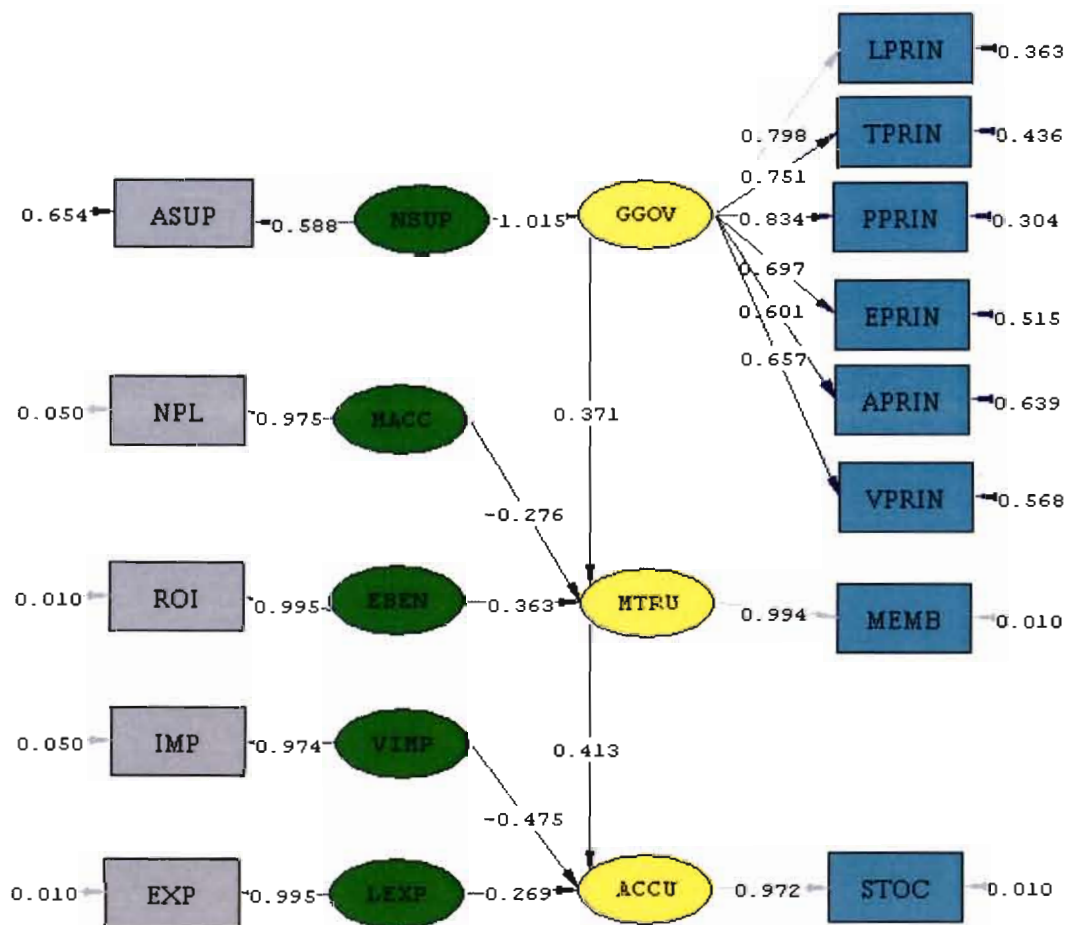
หมายเหตุ **P< 0.01 *P< 0.05

3. ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์หรืออิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

ตัวแปรสังเกตได้ในแบบจำลองหรือโมเดลโครงสร้างมีตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้วัดตัวแปรแฝงอยู่ 2 ประเภท คือ 1) ตัวสังเกตได้ที่ไม่มี ความคลาดเคลื่อนในการวัด ได้แก่ มูลค่าหุ้นของธนาคารหมู่บ้าน(STOC) จำนวนสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน(MEMB) ผลตอบแทนจากการถือหุ้นในธนาคารหมู่บ้าน(ROI) การมีหนี้ค้างชำระ(NPL) การได้รับผลกระทบด้านลบจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง(IMP) แต่ในการจัดเก็บข้อมูลจริงตัวแปรเหล่านี้ อาจจะมี ความคลาดเคลื่อนในการวัดเกิดขึ้นได้ ได้แก่ กลุ่มตัวแปรที่มีความคลาดเคลื่อนในการวัดน้อยมาก คือ มีความคลาดเคลื่อนในการวัดไม่เกินร้อยละ 1 หรืออีกนัยหนึ่ง คือสามารถวัดได้ตรงถึงร้อยละ 99 ได้แก่ ความคลาดเคลื่อนในการวัดมูลค่าหุ้นของธนาคารหมู่บ้าน(STOC) และ ผลตอบแทนจากการถือหุ้นในธนาคารหมู่บ้าน(ROI) ซึ่งอาจจะมี ความคลาดเคลื่อนในการวัดจากหลายสาเหตุ เช่น การไม่นับหน่วยย่อยมูลค่าหุ้นที่เป็นเศษสตางค์ การปิดเศษหน่วยย่อยของมาตรวัดเงิน เช่น บาท หรือ สตางค์ การให้ข้อมูลที่ผิดพลาด การบันทึกข้อมูลผิดพลาด เป็นต้น ความคลาดเคลื่อนในการวัดจำนวนสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน(MEMB) ซึ่งอาจจะมี ความคลาดเคลื่อนในการวัดจากหลายสาเหตุ เช่น การให้ข้อมูลผิดที่ผิดพลาด การบันทึกข้อมูลที่ผิดพลาด เป็นต้น และกลุ่มที่มีความคลาดเคลื่อนในการวัดไม่เกินร้อยละ 5 ได้แก่ การวัดการมีหนี้ค้างชำระ(NPL) และการวัดการได้รับผลกระทบด้านลบจากกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง(IMP) ซึ่งอาจจะเกิดความคลาดเคลื่อนในการวัดเกิดได้ เช่น การให้ข้อมูลผิดพลาด การให้ข้อมูลเท็จ การปกปิดข้อมูล การบันทึกข้อมูลผิดพลาด เป็นต้น ดังนั้นในการวิเคราะห์โมเดลผู้วิจัยจึงกำหนดให้ตัวแปรในกลุ่มดังกล่าวมีความคลาดในการวัดเพียงร้อยละ 5 และร้อยละ 1 ตามลำดับ โดยใช้คำสั่ง FIXE(FI) และ 2) กลุ่มตัวแปรที่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย และ การวัดการบริหารจัดการการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน 6 หลัก ซึ่งในการวิเคราะห์โมเดลผู้วิจัยจึงไม่ระบุความคลาดเคลื่อนสำหรับการวัด โดยปล่อยให้ เป็นอิสระ โดยใช้คำสั่ง FREE(FR)

ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์หรืออิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ในรูปแบบของสมการ โครงสร้างตามโมเดลการวิจัยหรือโมเดลเชิงทฤษฎี โดยเทคนิคการประมาณค่าวิธีความเป็นไปได้สูงสุด(Maximum Likelihood: ML) เมื่อพิจารณาดัชนีวัดความกลมกลืนของแบบจำลองเชิงโครงสร้าง ค่าไคสแควร์(Normal Theory Weighted Least Squares Chi-Square: χ^2) พบว่า มีค่าเท่ากับ 223 ค่าองศาแห่งความอิสระ (degree of

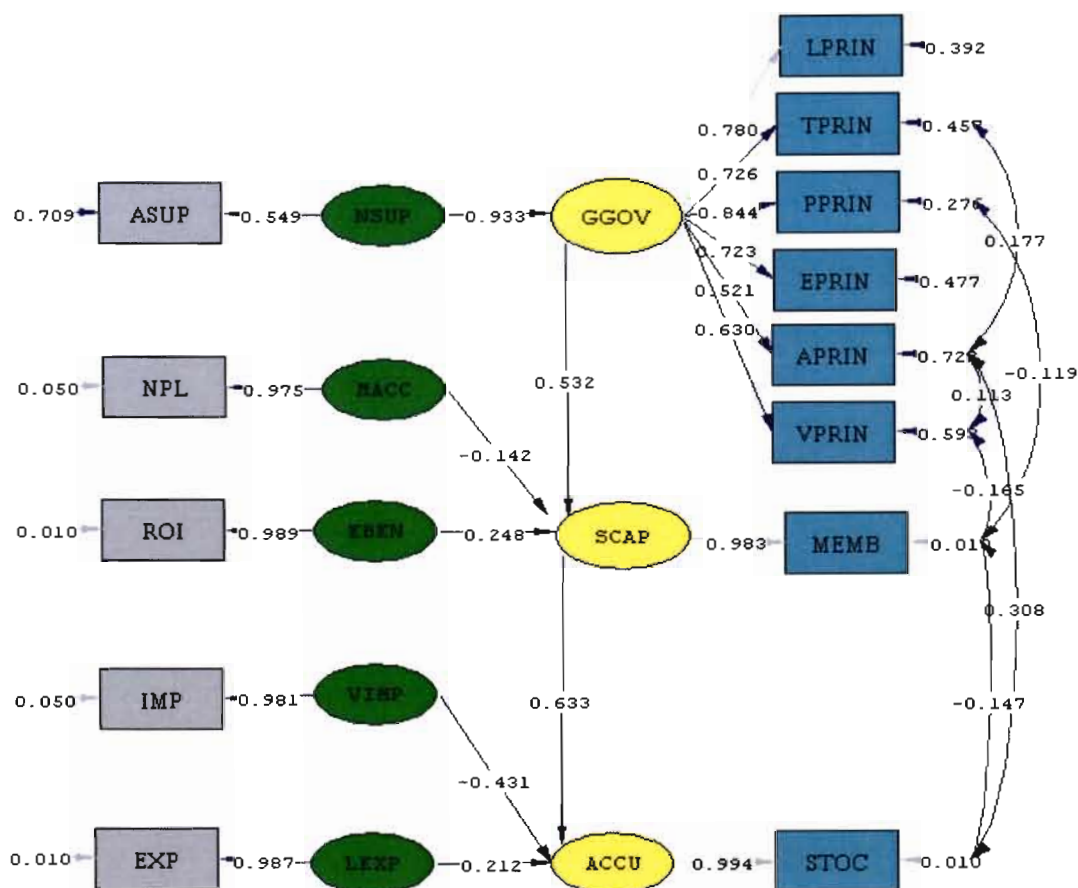
freedom :df) เท่ากับ 54 โดย P-value เท่ากับ 0.000 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 0.05 ดังนั้น ในการทดสอบสมมติฐานจึงปฏิเสธสมมติฐานหลัก($H_0: S=\Sigma$) และยอมรับสมมติฐานรอง($H_1: S\neq\Sigma$) แสดงว่าความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของโมเดลตามทฤษฎีไม่สอดคล้องกับความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้มาจากตัวอย่าง ต้องมีการปรับโมเดล (รายละเอียดแสดงในภาพ 28) ดังนี้

Chi-Square=223.00, df=54, P-value=0.00000, RMSEA=0.144

ภาพ 28 ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน (โมเดลพื้นฐานก่อนปรับ)

จากภาพ 28 พบว่าแบบจำลองยังไม่เหมาะสม เนื่องจากไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จึงจำเป็นต้องปรับโมเดลให้เหมาะสมกับข้อมูล โดยในการปรับโมเดลได้ดำเนินการตามหลักการที่เหมาะสมสำหรับการปรับโมเดล 2 ประการ คือ 1) เจื่อนใจจำเป็นซึ่งเป็นการปรับตามค่าสถิติตามดัชนีชี้วัดการปรับของโมเดลริสเรต(Modification Indices) และ 2)เจื่อนใจพอเพียง เป็นการปรับโมเดลให้สอดคล้องกับหลักการทฤษฎีหรือการยึดหลักการเหตุผลที่สามารถอธิบายได้ด้วยข้อเท็จจริงหรือ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมทริกซ์ LX LY GA และ BE ในการปรับโมเดลได้ปรับเมทริกซ์ ความสัมพันธ์ระหว่างความคลาดเคลื่อนในการวัดของตัวแปรสังเกตได้ภายใน ได้แก่ TE 5 2 TE 7 6 TE 8 5 TE 7 3 TE 8 7 และ TE 6 5 ความสัมพันธ์ระหว่างความคลาดเคลื่อนในการวัดของตัวแปรสังเกตได้ภายนอกและตัวแปรสังเกตได้ภายใน ได้แก่ TH 4 5 TH 1 7 TH 5 2 TH 1 1 TH 4 7 TH 3 6 TH 1 6 TH 1 2 TH 1 5 และ TH 5 6 ผลการปรับ โมเดล (รายละเอียดแสดงในภาพ 29) มีดังนี้

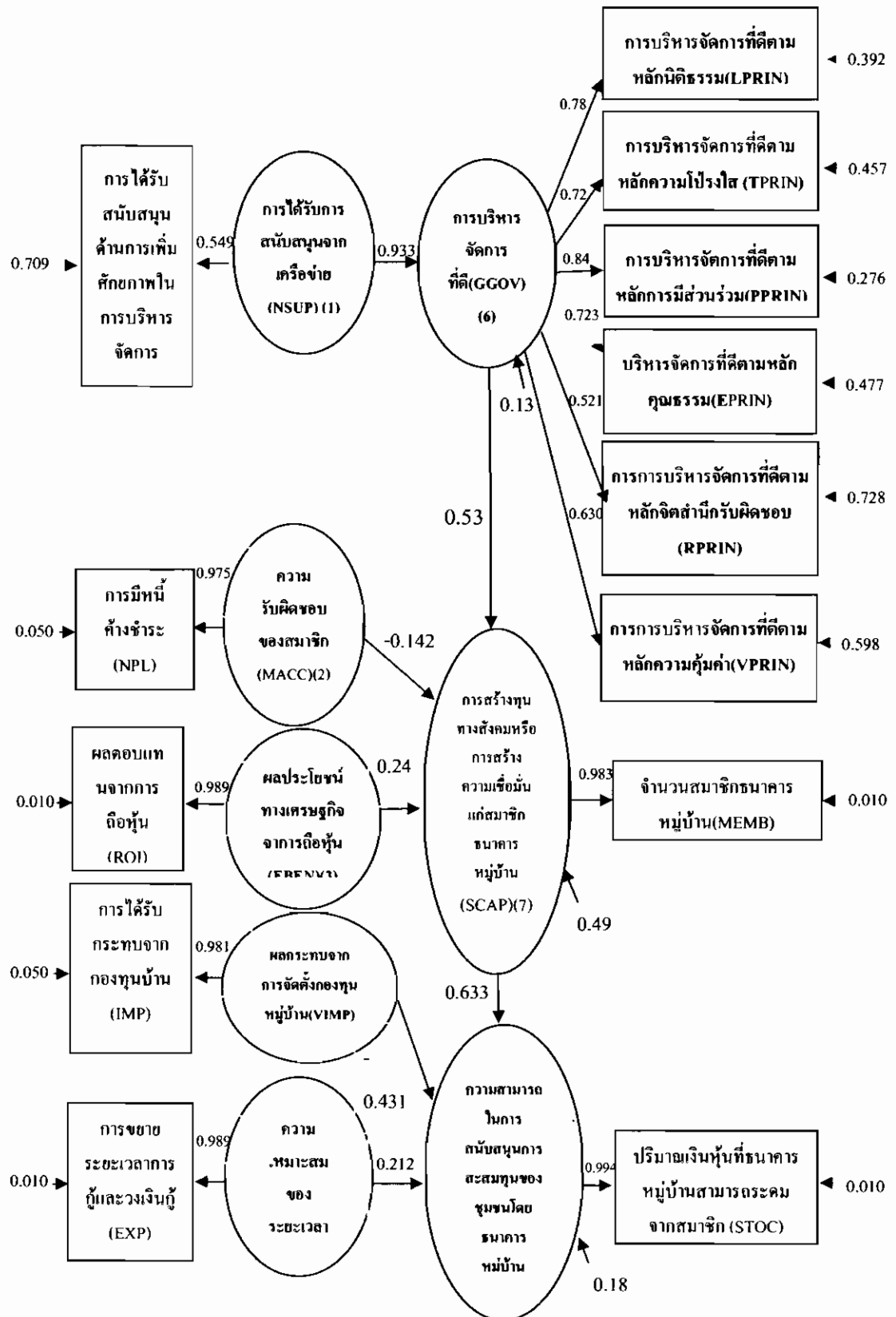

Chi-Square=38.59, df=38, P-value=0.44271, RMSEA=0.010

ภาพ 29 ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน (หลังจากมีการปรับโมเดล)

จากภาพ 29 ผลการปรับโมเดลทำให้ค่าไคสแควร์ลดลงจาก 223 เหลือเพียง 38.59 และค่า P-value เพิ่มขึ้นจาก 0.000 เป็น 0.442 ส่งผลให้ยอมรับสมมติฐานหลัก ($H_0: S = \Sigma$) แปลว่าความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของโมเดลตามทฤษฎีสอดคล้องกับความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้มาจากตัวอย่าง

นอกจากนั้น เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการอ่านผลการวิเคราะห์ตามแผนภาพในรูปแบบของโมเดลริสเรลจึงเขียนชื่อตัวแปรในโมเดลเป็นภาษาไทยดังรายละเอียดในภาพ 30 ดังนี้

ภาพ 30 ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแบบจำลองหรือโมเดล จึงมีการตรวจสอบค่าดัชนีวัดความตรงหรือความกลมกลืนของโมเดล จำนวน 11 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. ค่าไคสแควร์(Normal Theory Weighted Least Squares Chi-Square: χ^2) เป็นค่าสถิติใช้ทดสอบสมมติฐานความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการเปรียบเทียบเมตริกซ์ความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของโมเดลและความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากตัวอย่าง โดยการตั้งสมมติฐานหลักว่า $H_0 : S = \Sigma$ และสมมติฐานรองคือ $H_1 : S \neq \Sigma$ ถ้าความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของโมเดลเท่ากับและความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของข้อมูลเชิงประจักษ์ แสดงว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังนั้น การทดสอบสมมติฐาน ต้องการให้ยอมรับสมมติฐานหลัก (H_0) และปฏิเสธสมมติฐานรอง (H_1)

2. ค่ารากที่สองของค่าความคลาดเคลื่อนเฉลี่ยที่ได้จากการประมาณค่า(Root Mean Square error of Approximate: RMSEA) โดย ค่า RMSEA ควรมีค่าน้อยกว่า 0.05 ค่าระหว่าง 0.05 – 0.08 หมายถึง โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี ค่าระหว่าง 0.08 – 0.10 แสดงว่าโมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เล็กน้อย และค่าที่มากกว่า 0.10 แสดงว่าโมเดลยังไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Diamantopoulos and Siguaw ,2000:85)

3. การวัดความสอดคล้องเชิงสัมบูรณ์ (absolute fit index) มี 3 ดัชนี ดังนี้

3.1 GFI (Goodness of Fit) แสดงถึง ปริมาณความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้ด้วย โมเดล (Diamantopoulos and Siguaw, 2000: 87)

ค่า GFI มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1.00 ค่า GFI ทำให้โมเดล fit ควรมากกว่า 0.90 เป็นต้นไป (Diamantopoulos and Siguaw, 2000: 87)

3.2 AGFI (Adjusted Goodness of Fit) แสดงถึง ปริมาณความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้ด้วยโมเดลโดยปรับแก้ด้วยของสาเหตุความเป็นอิสระ

ค่า AGFI มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1.00 ค่า AGFI ทำให้โมเดล fit ควรมากกว่า 0.90 เป็นต้นไป (Diamantopoulos and Siguaw, 2000: 87)

PGFI (Parsimony Goodness of Fit) แสดงถึง ปริมาณความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมที่อธิบายได้ด้วยโมเดลที่ปรับแก้ด้วยความซับซ้อนของโมเดล ค่า PGFI มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1 ค่า PGFI ทำให้โมเดล fit ควรมากกว่า 0.500 เป็นต้นไป(Mulaik et al.,1989 : 82)

3.3 ดัชนีวัดความสอดคล้องเชิงสัมพัทธ์ (Relative Fit Index) ได้แก่ NFI , NNFI , PNFI ,CFI และ CN เป็นดัชนีที่บอกว่าโมเดลที่นำมาตรวจสอบดีกว่าโมเดลที่ตัวแปรไม่มีความสัมพันธ์กันเลย (baseline model) โดยค่า NFI และ CFI มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1.00 ค่า NFI

และ CFI ทำให้โมเดล fit ควรมากกว่า 0.900 เป็นต้นไป ค่า NNFI มีค่าตั้งแต่ 0 ถึง 1.00 อาจมีค่ามากกว่า 1.00 ค่า PNFI ควรค่าต่ำ และ ค่า CN ควรค่ามากกว่า 200

3.4 ค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือ (Root Mean Square Residual: RMR) เป็นดัชนีเปรียบเทียบระดับความกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยส่วนเศษเหลือ คือ ส่วนต่างของความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของโมเดลและข้อมูลเชิงประจักษ์ ($S - \Sigma$) หาก RMR มีค่าน้อย แสดงถึง โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่า RMR น้อยเข้าใกล้ศูนย์ ค่าสัมบูรณ์ของ RMR ควรค่าน้อยกว่า 2.58 จึงสรุปได้ว่า โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Diamantopoulos and Siguaw, 2000: 87)

ผลการคำนวณดัชนีชี้วัดความกลมกลืนของโมเดล (แสดงรายละเอียดในตาราง 15) ดังนี้

ตาราง 15 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนของโมเดล

ดัชนีวัดความกลมกลืน	เกณฑ์การทดสอบ	ค่าดัชนี	สรุปผล
Normal Theory Weighted Least Squares Chi-Square (χ^2)	P-value มากกว่า 0.05	0.443	ผ่านเกณฑ์
Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)	น้อยกว่า 0.05	0.010	ผ่านเกณฑ์
Goodness of Fit Index (GFI)	มากกว่า 0.90	0.962	ผ่านเกณฑ์
Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)	มากกว่า 0.90	0.909	ผ่านเกณฑ์
Parsimony Goodness of Fit Index (PGFI)	มากกว่า 0.500	0.402	ผ่านเกณฑ์
Normed Fit Index (NFI)	มากกว่า 0.90	0.979	ผ่านเกณฑ์
Comparative Fit Index (CFI)	มากกว่า 0.90	0.997	ผ่านเกณฑ์
Non-Normed Fit Index (NNFI)	มากกว่า 0.90	0.994	ผ่านเกณฑ์
Parsimony Normed Fit Index (PNFI)	ควรค่า	0.477	ผ่านเกณฑ์
Critical N (CN)	มากกว่า 200	212.645	ผ่านเกณฑ์
Root Mean Square Residual (RMR)	น้อยกว่า 2.58	0.040	ผ่านเกณฑ์

จากข้อมูลในตาราง 15 พบว่า คัดชนิดวัดความกลมกลืนของโมเดลผ่านเกณฑ์มาตรฐานทุกตัวชี้วัด จึงสรุปได้ว่า โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ สามารถใช้ไปอธิบายผลการศึกษาต่อไปได้

4. ผลการประมาณค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ

ผลการประมาณค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านคามาพระราชดำริภาคเหนือตอนบน สามารถเขียนในรูปของสมการทางคณิตศาสตร์ ดังนี้

4.1 โมเดลการวัด(Measurement Model) ของตัวแปรแฝงภายนอก (Exogenous latent variable) ซึ่งวัดจากตัวแปรสังเกตได้ภายนอก (Exogenous observed variable) มีรายละเอียด ดังนี้

4.1.1 การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NSUP) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร คือ การได้รับการสนับสนุนด้านการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการ (ASUP) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$ASUP = 0.549(NSUP) + 0.709, \quad R^2 = 0.299 \quad (4.1)$$

(0.083) (0.086)

6.659 8.289

จากสมการ 4.1 เมื่อพิจารณาค่า R^2 พบว่า มีค่าเท่ากับ 0.299 น้อยกว่า 0.5 แปลว่า ความแปรปรวนของตัวแปรสังเกตได้ ถูกนำไปใช้ในการอธิบายด้วยความแปรปรวนของตัวแปรแฝงเพียงร้อยละ 29.9 ส่วนที่เหลือเป็นความคลาดเคลื่อนสำหรับการวัด กล่าวได้ว่า ตัวแปรสังเกตได้มีความตรงเชิงโครงสร้างต่ำ ถือว่ามีความเหมาะสมในการใช้เป็นมาตรวัดตัวแปรแฝงน้อย ดังนั้น ในการตีความข้อค้นพบในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรนี้จึงมีความจำเป็นต้องนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาและผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเข้ามารวมสังเคราะห์ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบในการวิจัย นอกจากนี้ยังพบว่า ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที(T-value) มากกว่า 1.96 แสดงว่า ตัวแปรแฝงสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรสังเกตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.1.2 ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืน (MACC) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร คือ การมีหนี้ค้างชำระ (NPL) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$NPL = 0.975(MACC) + 0.050, \quad R^2 = 0.950 \quad (4.2)$$

(0.059)

16.509

4.1.3 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (EBEN) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร คือ อัตราผลตอบแทนจากการถือหุ้น (ROI) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$\text{ROI} = 0.989(\text{EBEN}) + 0.010 \quad , R^2 = 0.990 \quad (4.3)$$

(0.057)

17.353

4.1.4 ผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน (VIMP) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร คือ การได้รับผลกระทบด้านลบจากกองทุนหมู่บ้าน (IMP) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$\text{IMP} = 0.981(\text{VIMP}) + 0.050 \quad , R^2 = 0.951 \quad (4.4)$$

(0.059)

16.605

4.1.5 ความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ (LEXP) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร คือ การมีการขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ (EXP) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$\text{EXP} = 0.987(\text{LEXP}) + 0.010 \quad , R^2 = 0.990 \quad (4.5)$$

(0.057)

17.437

จากสมการ 4.2 ถึง 4.5 เมื่อพิจารณาค่า R^2 พบว่ามีค่ามากกว่า 0.5 แปลว่าความแปรปรวนของตัวแปรสังเกตได้ ถูกนำไปอธิบายด้วยความแปรปรวนของตัวแปรแฝงได้มากกว่าร้อยละ 50 ส่วนที่เหลือเป็นความคลาดเคลื่อนสำหรับการวัด กล่าวได้ว่า ตัวแปรสังเกตได้มีความตรงเชิงโครงสร้างสูงถือว่ามีความเหมาะสมในการใช้เป็นมาตรวัดตัวแปรแฝง นอกจากนั้นยังพบว่า ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที (T-value) มากกว่า 1.96 แสดงว่า ตัวแปรแฝงสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรสังเกตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.2 โมเดลการวัด (Measurement Model) ของตัวแปรแฝงภายใน (Endogenous latent variable) ซึ่งวัดจากตัวแปรสังเกตได้ภายใน (Endogenous observed variable) มีรายละเอียดการวัดจำแนกตามตัวแปรแฝงภายใน ดังนี้

4.2.1 การบริหารจัดการที่ดี (GGOV) มีตัวแปรสังเกตได้ 5 ตัวแปร ได้แก่ การบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม (LPRIN) การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม (EPRIN) การบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใส (TPRIN) การบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม

(PPRIN) การบริหารจัดการที่ซืดหลักสำนึกรับผิดชอบ (APRIN) และการบริหารตามหลักความคุ้มค่า (VPRIN) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{LPRIN} &= 0.780(\text{GGOV}) + 0.392 & , R^2 &= 0.608 & (4.6) \\ &(0.053) & & & \\ &7.439 & & & \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{TPRIN} &= 0.726(\text{GGOV}) + 0.457 & , R^2 &= 0.536 & (4.7) \\ &(0.077) & (0.059) & & \\ &9.430 & 7.694 & & \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{PPRIN} &= 0.844(\text{GGOV}) + 0.276 & , R^2 &= 0.721 & (4.8) \\ &(0.075) & (0.044) & & \\ &11.196 & 6.230 & & \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{EPRIN} &= 0.723(\text{GGOV}) + 0.477 & , R^2 &= 0.523 & (4.9) \\ &(0.077) & (0.060) & & \\ &9.395 & 7.950 & & \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{APRIN} &= 0.521(\text{GGOV}) + 0.722 & , R^2 &= 0.273 & (4.10) \\ &(0.081) & (0.081) & & \\ &6.451 & 8.895 & & \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{VPRIN} &= 0.630(\text{GGOV}) + 0.593 & , R^2 &= 0.401 & (4.11) \\ &(0.080) & (0.073) & & \\ &7.905 & 8.109 & & \end{aligned}$$

จากสมการ 4.6 ถึง 4.11 พบว่า ค่า R^2 มีค่าอยู่ระหว่าง 0.273 ถึง 0.721 แปลว่า ความแปรปรวนของตัวแปรสังเกตได้ ถูกนำไปอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรแฝงได้ ร้อยละ 27.3 ถึง 72.1 แสดงว่า ตัวแปรสังเกตได้บางตัวมีความตรงเชิงโครงสร้างต่ำ เนื่องจากถูกนำเอาไปเป็นองค์ประกอบของตัวแปรแฝงไม่ถึงร้อยละ 50 ได้แก่ ตัวแปรแฝงการได้รับการบริหารตามหลักความรับผิดชอบและการบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาตัวแปรสังเกตได้ที่ใช้วัดตัวแปรแฝงการบริหารจัดการที่ดีโดยรวมแล้วพบว่า ถูกอธิบายความแปรปรวนโดยตัวแปรแฝงได้มากกว่าร้อยละ 50 ซึ่งถือว่ายอมรับได้ในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ นอกจากนี้ ยังพบว่า ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที(T-value) มากกว่า 1.96 แสดงว่า ตัวแปรแฝงสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรสังเกตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.2.2 การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างควมไว้วางใจแก่สมาชิก (SCAP) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร ได้แก่ จำนวนสมาชิกธนาคารหมู่บ้านสมาชิก (MEM) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$\text{MEMB} = 0.983(\text{SCAP}) + 0.010 \quad , R^2 = 0.990 \quad (4.12)$$

4.2.3 ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน (ACCU) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร คือ ปริมาณเงินหุ้นที่ธนาคารหมู่บ้านสามารถระดมจากสมาชิก (STOC) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$\text{Log}(\text{STOC}) = 0.994(\text{ACCU}) + 0.010 \quad , R^2 = 0.990 \quad (4.13)$$

จากสมการ 4.12 ถึง 4.13 เมื่อพิจารณาค่า R^2 พบว่ามีค่ามากกว่า 0.5 แปลว่า ความแปรปรวนของตัวแปรสังเกตได้ถูกนำไปอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรแฝงได้มากกว่าร้อยละ 50 ส่วนที่เหลือเป็นความคลาดเคลื่อนสำหรับการวัด กล่าวได้ว่า ตัวแปรสังเกตได้มีความตรงเชิงโครงสร้างสูง ถือว่ามีความเหมาะสมในการใช้เป็นมาตรวัดตัวแปรแฝง นอกจากนั้นยังพบว่า ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที(T-value) มากกว่า 1.96 แสดงว่า ตัวแปรแฝงสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรสังเกตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.3 โมเดลเชิงโครงสร้าง (Structural Model) แสดงอิทธิพลเชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรแฝงภายใน(Endogenous latent variable) และตัวแปรแฝงภายนอก (Exogenous latent variable) ตลอดจนแสดงอิทธิพลเชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรภายในและตัวแปรภายในด้วยกัน ดังนี้

4.3.1 สมการเชิงโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริภาคเหนือตอนบน สามารถเขียนเป็นสมการคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$\text{GGOV} = 0.933(\text{NSUP}) + 0.130 \quad , R^2 = 0.870 \quad (4.14)$$

$$(0.106) \quad (0.104)$$

$$8.780 \quad 1.240$$

จากสมการ 4.14 อธิบายผลการวิเคราะห์ได้ ดังนี้

4.3.1.1 เมื่อพิจารณาค่า R^2 พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.870 แปลว่า ตัวแปรสังเกตได้ที่เป็นตัวแปรอิสระ ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NSUP) อธิบายความแปรปรวนของตัวแปรการจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน(GGOV) ซึ่งเป็นตัวแปรตาม ได้ร้อยละ 87

4.3.1.2 เมื่อพิจารณาค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที(T-value) ของตัวแปรอิสระในแต่ละตัว พบว่า มีค่ามากกว่า 1.96 แสดงว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NSUP) มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน (GGOV) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.3.1.3 เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NSUP) มีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวก ต่อ การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.933

4.3.2 สมการเชิงโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างควมไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นแก่สมาชิกธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริภาคเหนือตอนบน สามารถเขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$SCAP = 0.532(GGOV) - 0.142(MACC) + 0.248(EBEN) + 0.490, R^2 = 0.510 \quad (4.15)$$

$$(0.080) \quad (0.063) \quad (0.054) \quad (0.063)$$

$$6.669 \quad -2.265 \quad 4.638 \quad 7.768$$

จากสมการ 4.15 สามารถอธิบายผลการวิเคราะห์ได้ ดังนี้

4.3.2.1 เมื่อพิจารณาค่า R^2 พบว่า มีเท่ากับ 0.510 แปลว่า ตัวแปรสังเกตได้ที่เป็นตัวแปรอิสระ ได้แก่ การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน (GGOV) ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด (MACC) และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (EBEN) อธิบายความแปรปรวนของ ความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นของสมาชิก (SCAP) ได้ร้อยละ 51

4.3.2.2 เมื่อพิจารณาค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที(T-value) ของตัวแปรอิสระในแต่ละตัว พบว่า มีค่ามากกว่า 1.96 แสดงว่า การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน(GGOV) ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด(MACC) และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (EBEN) มีอิทธิพลทางตรงต่อการสร้างทุนทางสังคมหรือความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นของสมาชิก(SCAP) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.3.2.3 เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน(GGOV) และ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (EBEN) มีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวก ต่อ การสร้างทุนทางสังคมหรือสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิก โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.532 และ 0.248 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงในทิศทางลบ ต่อ ความเชื่อมั่นของสมาชิก คือ การไม่รับผิดชอบในการชำระหนี้คืนตามกำหนด (MACC) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.142

4.3.3 สมการ โครงสร้างแสดงอิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน สามารถเขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์เชิงเส้นได้ ดังนี้

$$\text{ACCU} = 0.633(\text{SCAP}) - 0.431(\text{VIMP}) + 0.212(\text{LEXP}) + 0.181, R^2 = 0.919 \quad (4.16)$$

(0.080)	(0.054)	(0.045)	(0.063)
7.954	-7.990	4.755	1.282

จากสมการ 4.16 สามารถอธิบายผลการวิเคราะห์ได้ ดังนี้

4.3.3.1 เมื่อพิจารณาค่า R^2 พบว่า พบว่ามีเท่ากับ 0.919 แปลว่า ตัวแปรสังเกตได้ที่เป็นตัวแปรอิสระ ได้แก่ ตัวแปรความไว้วางใจของสมาชิก(SCAP) การได้รับผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน (VIMP) ความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้(LEXP) สามารถอธิบายความแปรปรวนของความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน(ACCU) ได้ร้อยละ 91.9

4.3.3.2 เมื่อพิจารณาค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติ(T-value) ของตัวแปรอิสระในแต่ละตัว พบว่า มีค่ามากกว่า 1.96 แสดงว่า ตัวแปรความไว้วางใจของสมาชิก(SCAP) การได้รับผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน (VIMP) ความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้(LEXP) มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน(ACCU) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.3.3.3 เมื่อพิจารณาค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ พบว่า ตัวแปรการสร้างทุนทางสังคมหรือ การสร้างความไว้วางใจแก่สมาชิก(SCAP) ความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้(LEXP) มีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวก ต่อ ความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ เท่ากับ 0.633 และ 0.212 ตามลำดับ ส่วน ผลกระทบทางด้านลบจากกองทุนหมู่บ้าน(VIMP) พบว่า มีอิทธิพลทางตรงในทิศทางลบ ต่อ ความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้าน โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ - 0.431

จากสมการเชิงโครงสร้างที่ 4.14 , 4.15 และ 4.16 แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่าง ตัวแปรแฝงภายนอกต่อตัวแปรแฝงภายใน และ ตัวแปรแฝงภายในต่อตัวแปรแฝงภายในในทางตรงเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรแฝงเหล่านั้นยังมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุในทางอ้อมต่อกัน (รายละเอียดแสดงในตาราง 16) ดังนี้

ตาราง 16 อิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิก และ ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

ตัวแปรเหตุ	ค่าสถิติ	ตัวแปรผล													
		การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน (GGOV)					การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างควมไว้วางใจหรือการสร้างความเชื่อมั่น					ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน(ACCU)			
							แก่สมาชิก (SCAP)								
		อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)	อิทธิพลรวม (Total Effect)	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง	อิทธิพลที่ไม่ใช่สาเหตุและผล	อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)	อิทธิพลรวม (Total Effect)	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง	อิทธิพลที่และผล	อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)	อิทธิพลรวม (Total Effect)	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง
การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NSUP)	ค่าสัมประสิทธิ์	0.933	-	0.933	0.933	-	0.496	0.496	0.631	0.135	-	0.314	0.314	0.718	0.377
	ความคลาดเคลื่อน	0.106		0.106			0.080	0.080				0.059	0.059		
	มาตรฐานสถิติ	8.780		8.780			6.171	6.171				5.311	5.311		
ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้สิน (MACC)	ค่าสัมประสิทธิ์					-0.142	-0.142	-0.450	-0.308		-0.090	-0.090	-0.395	-0.305	
	ความคลาดเคลื่อน					0.063	0.063				0.040	0.040			
	มาตรฐานสถิติ					-2.265	-2.265				-2.266	-2.266			

ตาราง 16 (ต่อ)

ตัวแปรเหตุ	ค่าสถิติ	ตัวแปรผล													
		การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน (GGOV)					การลงทุนทางสังคมหรือการสร้างควมไว้วางใจหรือการสร้างความเชื่อมั่น					ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้าน(ACCU)			
		แก้สมาชิก (SCAP)													
		อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)	อิทธิพลรวม (Total Effect)	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง	อิทธิพลที่ไม่ใช่สาเหตุและผล	อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)	อิทธิพลรวม (Total Effect)	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง	อิทธิพลที่ไม่ใช่สาเหตุและผล	อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)	อิทธิพลรวม (Total Effect)	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง
การได้รับผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน (VIMP)	ค่าสัมประสิทธิ์ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานสถิติ														
ความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ (LEXP)	ค่าสัมประสิทธิ์ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานสถิติ														

ตาราง 16 (ต่อ)

ตัวแปรเหตุ	คำสถิติ	ตัวแปรผล															
		การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน (GGOV)					การลงทุนทางสังคมหรือการสร้างควมไว้วางใจหรือการสร้างเชื่อมั่น				ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้าน(ACCU)						
		แก้สมาชิก (SCAP)															
		อิทธิพลทางตรง (Direct Effect) (1)	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) (2)	อิทธิพลรวม (Total Effect) (3=1+2)	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง (4)	อิทธิพลที่ไม่ใช่สาเหตุและผล (5=4-3)	อิทธิพลทางตรง (Direct Effect) (1)	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) (2)	อิทธิพลรวม (Total Effect) (3=1+2)	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง (4)	อิทธิพลที่ไม่ใช่สาเหตุและผล (5=4-3)	อิทธิพลทางตรง (Direct Effect) (1)	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect) (2)	อิทธิพลรวม (Total Effect) (3=1+2)	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง (4)	อิทธิพลที่ไม่ใช่สาเหตุและผล (5=4-3)	
การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน (GGOV)	ค่าสัมประสิทธิ์					0.532		0.532	0.657	0.125				0.337	0.337	0.714	0.377
	ความคลาดเคลื่อน					0.080		0.080						0.059	0.059		
	มาตรฐานสถิติที่					6.669		6.669						5.661	5.661		
ความเชื่อมั่นของสมาชิก (MTRU)	ค่าสัมประสิทธิ์													0.633	0.633	0.827	0.194
	ความคลาดเคลื่อน													0.080	0.080		
	มาตรฐานสถิติที่													7.954	7.954		

ตาราง 16 (ต่อ)

ตัวแปรเหตุ	ค่าสถิติ	ตัวแปรผล														
		การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน (GGOV)					การลงทุนทางสังคมหรือการสร้างควมไว้วางใจหรือการสร้างควมเชื่อมั่นแก่สมาชิก (SCAP)					ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้าน(ACCU)				
		อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)	อิทธิพลรวม (Total Effect)	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง	อิทธิพลที่ไม่ใช่สาเหตุและผล	อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)	อิทธิพลรวม (Total Effect)	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง	อิทธิพลที่ไม่ใช่สาเหตุและผล	อิทธิพลทางตรง (Direct Effect)	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect)	อิทธิพลรวม (Total Effect)	ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง	อิทธิพลที่ไม่ใช่สาเหตุและผล
		(1)	(2)	(3=1+2)	(4)	(5=4-3)	(1)	(2)	(3=1+2)	(4)	(5=4-3)	(1)	(2)	(3=1+2)	(4)	(5=4-3)
ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (EBEN)	ค่าสัมประสิทธิ์ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานสถิติ					0.248		0.248	0.390	0.142		0.157	0.157	0.326	0.169	
						0.054		0.054				0.035	0.035			
						4.638		4.638				4.495	4.495			

จากข้อมูลในตาราง 16 แสดงอิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างเชื่อมั่นแก่สมาชิกและความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

5. การทดสอบสมมติฐานในการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน , การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างเชื่อมั่นแก่สมาชิก และความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน สามารถทดสอบสมมติฐานในการวิจัยได้ ดังนี้

การทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ได้แก่ การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างเชื่อมั่นหรือการสร้างควมไว้วางใจแก่สมาชิก (SCAP) การได้รับผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน (VIMP) และความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ (LEXP) มีรายละเอียด ดังนี้

1. ความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจของสมาชิก(SCAP) มีอิทธิพลทางตรง ต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้าน(ACCU) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ(ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติ (T-value) มากกว่า 1.96 คือ มีค่าเท่ากับ 7.954) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.633 แปลว่า ถ้าธนาคารหมู่บ้านสามารถสร้างเชื่อมั่นให้แก่มหาชิกเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 0.633 หน่วย จากความหมายทางคณิตศาสตร์ กล่าวได้ว่า หากธนาคารหมู่บ้านสามารถสร้างทุนทางสังคมหรือทำให้สมาชิกเกิดความไว้วางใจหรือเกิดความเชื่อมั่น ก็จะทำให้สมาชิกฝากเงินหรือออมเงินกับธนาคารหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม หากธนาคารหมู่บ้านไม่สามารถทำให้สมาชิกเกิดความไว้วางใจหรือเกิดความเชื่อมั่น ก็จะทำให้สมาชิกถอนเงินออกจากธนาคารหมู่บ้านหรืออีกนัยหนึ่งคือ สมาชิกอาจจะฝากเงินหรือออมเงินกับธนาคารหมู่บ้านลดลง

2. ได้รับผลกระทบจากองค์กรการเงินอื่นที่อยู่ในชุมชน โดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้าน (VIMP) มีอิทธิพลทางตรงในต่อความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติ (T-value) มากกว่า 1.96 คือ มีค่าเท่ากับ -7.990) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.431 แปลว่า หากธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับ

ผลกระทบทางด้านลบจากกองทุนหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้านลดลง 0.431 หน่วย ตามความหมายทางคณิตศาสตร์ กล่าวได้ว่า ธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบทางด้านลบต่อกองทุนหมู่บ้าน จะถูกกองทุนหมู่บ้านแย่งชิงเงินฝากไปจากธนาคารหมู่บ้านทำให้ปริมาณเงินฝากในธนาคารหมู่บ้านลดลง

3. ความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ (LEXP) ก็มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติ (T-value) มากกว่า 1.96 คือ มีค่าเท่ากับ 4.755) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.212 แปลว่า ถ้าธนาคารหมู่บ้านใดมีการกำหนดวงเงินกู้ที่เหมาะสมโดยการขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 0.212 หน่วย ตามความหมายทางคณิตศาสตร์ กล่าวได้ว่า หากธนาคารหมู่บ้านกำหนดให้ระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ที่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะส่งผลให้ความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้น

สรุป ผลการทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสูงสุด ได้แก่ การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างเชื่อมั่นหรือการสร้างคว้าวางใจแก่สมาชิก (SCAP) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.663 รองลงมา ได้แก่ การได้รับผลกระทบด้านลบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (VIMP) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.431 และต่ำสุด คือ ความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ (LEXP) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.212 ดังนั้น หากต้องการให้ธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนสูงจะต้องให้ความสำคัญกับการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างเชื่อมั่นหรือการสร้างคว้าวางใจแก่สมาชิก การได้รับผลกระทบด้านลบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ ตามลำดับ

การทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 2 การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านการบริหารจัดการที่ดี ผ่านการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างคว้าวางใจหรือความเชื่อมั่นแก่สมาชิก

ผลการวิจัย พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NSUP) มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านการบริหารจัดการที่ดี และผ่านการสร้าง

ความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นของสมาชิก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที (T-value) มากกว่า 1.96 คือ มีค่าเท่ากับ 5.311) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ $0.314(0.933 \times 0.532 \times 0.633)$ แปลว่า ถ้าธนาคารหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายเพิ่มขึ้น 1 หน่วย ก็จะส่งผลทางอ้อมให้ความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 0.314 หน่วย ตามความหมายทางคณิตศาสตร์ กล่าวได้ว่า ธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย ส่วนมากมักได้รับการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการ จึงทำให้การบริหารจัดการเกิดการบริหารจัดการที่ดี เมื่อมีการบริหารจัดการที่ดีก็ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความเชื่อมั่น เมื่อสมาชิกมีความเชื่อมั่นก็จะสมัครเข้าสมาชิกของธนาคารหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น เมื่อธนาคารหมู่บ้านมีฐานสมาชิกเพิ่มมากขึ้นก็ทำให้มีโอกาสในการระดมเงินฝากได้มากขึ้น เมื่อธนาคารหมู่บ้านสามารถระดมเงินฝากได้มากขึ้นถือว่าธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนมีการสะสมทุนมากขึ้น ตามลำดับ

สรุป ผลการทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 2 พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NSUP) มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมี ค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ $0.314(0.933 \times 0.532 \times 0.633)$ ดังนั้น หากต้องการให้ธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนสูงจะต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน

การทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 3 การบริหารจัดการที่ดี มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านภาคเหนือตอนบน โดยมีอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจของสมาชิก

ผลการวิจัย พบว่า การบริหารจัดการที่ดี(GGOV) มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที(T-value) มากกว่า 1.96 คือ มีค่าเท่ากับ 5.661) โดยมีอิทธิพลผ่านความเชื่อมั่นของสมาชิก มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ $0.337(0.532 \times 0.633)$ แปลว่า หากธนาคารหมู่บ้านที่มีการบริหารจัดการที่ดีเพิ่มขึ้น 1 หน่วย ก็จะส่งผลทางอ้อมให้ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 0.337 หน่วย ตามความหมายทางคณิตศาสตร์ กล่าวได้ว่า ธนาคารหมู่บ้านที่มีการบริหารจัดการที่ดี เช่น การบริหารจัดการที่ยึดหลักการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการที่ยึดหลักความโปร่งใส และการบริหารจัดการที่ยึดหลักนิติธรรม จะสามารถช่วยให้สมาชิกในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น เมื่อสมาชิกเกิดความเชื่อมั่นก็จะสมัครเข้าสมาชิกของธนาคารหมู่บ้านเพิ่มมาก

ขึ้น เมื่อธนาคารหมู่บ้านมีฐานสมาชิกเพิ่มมากขึ้นก็ทำให้โอกาสในการสามารถระดมเงินฝากได้มากขึ้น เมื่อธนาคารสามารถระดมเงินฝากได้มากขึ้นถือว่าธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนเพิ่มขึ้น

สรุปผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 3 พบว่า การบริหารจัดการที่ดี (GGOV) มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติทีโดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.337 (0.532×0.633) ดังนั้น หากต้องการให้ธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนสูงจะต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน

การทดสอบสมมติฐานข้อที่ 4 ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด(MACC) และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับจากการถือหุ้น(EBEN) มีอิทธิพลทางอ้อมต่อ ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านโดยมีอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจแก่สมาชิก

ผลการวิจัย พบว่า ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด (MACC) และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกจะได้รับจากการถือหุ้น(EBEN) มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนโดยมีอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านตัวแปรการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจแก่สมาชิก มีรายละเอียด ดังนี้

1. ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด(MACC) พบว่า มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านโดยมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างเชื่อมั่นหรือการสร้างควมไว้วางใจแก่สมาชิก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที (T-value) มากกว่า 1.96 คือมีค่าเท่ากับ -2.266)มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ -0.090(-0.142×0.633) แปลว่า หากธนาคารใดมีหนี้ค้างชำระเพิ่มขึ้น 1 หน่วย ก็จะส่งผลทางอ้อมให้ความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้านลดลง 0.138 หน่วย ตามความหมายทางคณิตศาสตร์ กล่าวได้ว่า ธนาคารหมู่บ้านใดที่มีสมาชิกไม่มีความรับผิดชอบในการชำระหนี้คืนตามกำหนด จะทำให้ความเชื่อมั่นของสมาชิกในชุมชนหรือสมาชิกโดยทั่วไปลดลง เช่น ไม่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่หรือมีการลาออกจากสมาชิกภาพ เป็นต้น เมื่อธนาคารมีฐานลูกค้าลดลงก็จะส่งผลให้โอกาสในการระดมเงินฝาก

ลดลง เมื่อธนาคารหมู่บ้านมีปริมาณเงินฝากลดลงถือว่าธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนลดลง

2. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้น(EBEN)มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้าน โดยมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านความไว้วางใจของสมาชิกหรือความเชื่อมั่นของสมาชิก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติ (T-value) มากกว่า 1.96 คือ มีค่าเท่ากับ 4.495) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ $0.157(0.248 \times 0.633)$ แปลว่า หากสมาชิกได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น 1 หน่วย ก็จะส่งผลทางอ้อมให้ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 0.157 หน่วย ตามความหมายทางคณิตศาสตร์ กล่าวได้ว่า การที่สมาชิกธนาคารหมู่บ้านได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยได้รับผลตอบแทนจากการถือหุ้นในอัตราเพิ่มขึ้น ทำให้สามารถจูงใจให้สมาชิกในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น เมื่อสมาชิกเกิดความเชื่อมั่นก็จะสมัครเข้าสมาชิกของธนาคารหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น การที่ธนาคารหมู่บ้านมีฐานสมาชิกเพิ่มมากขึ้นก็ทำให้โอกาสในการสามารถระดมเงินฝากได้มากขึ้น เมื่อธนาคารสามารถระดมเงินฝากได้มากขึ้นถือว่าธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนเพิ่มขึ้น

สรุป ผลการทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 4 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้าน สูงสุด ได้แก่ การบริหารจัดการที่ดี(GGOV) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.337 รองลงมา คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย(NSUP) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.314 และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ(EBEN)มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.157 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่ำสุด ได้แก่ ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด(MACC) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.090 แม้ว่าการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิกจะมีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้าน แต่การสร้างความเชื่อมั่นก็มีได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติแต่มีปัจจัยเป็นตัวกำหนด คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย การบริหารจัดการที่ดี และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน ดังนั้น หากต้องการให้ธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนสูงจะต้องให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับจากการถือหุ้น

การทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 5 พบว่า การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน ตามแนวพระราชดำริภาคเหนือคอนบง ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้น และความ

รับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด มีอิทธิพลทางตรงต่อการสร้างทุนทางสังคม ความเชื่อมั่นหรือการสร้าง ความไว้วางใจแก่สมาชิก

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิก (SCAP) ได้แก่ การบริหารจัดการที่ดี (GGOV) ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด (MACC) และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับจากการถือหุ้น (EBEN) มีรายละเอียด ดังนี้

1. การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน(GGOV) มีอิทธิพลทางตรงต่อความเชื่อมั่นของสมาชิก(SCAP) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที (T-value) มากกว่า 1.96 โดยมีค่าเท่ากับ 6.669) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.532 แปลว่า ธนาคารหมู่บ้านที่มีระดับการบริหารจัดการที่ดีเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจของสมาชิกเพิ่มขึ้น 0.532 หน่วย จากความหมายทางคณิตศาสตร์ กล่าวได้ว่า ธนาคารหมู่บ้านที่มีระดับการบริหารจัดการที่ดีเพิ่มขึ้น ก็จะส่งผลให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นต่อธนาคารเพิ่มมากขึ้น

2. ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด(MACC) มีอิทธิพลทางตรงต่อความเชื่อมั่นของสมาชิก(SCAP) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ(ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที (T-value) มากกว่า 1.96 โดยมีค่าเท่ากับ -2.265) นอกจากนั้นยังมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.142 จากความ แปลว่า หากสมาชิกไม่รับผิดชอบในการชำระหนี้คืนตามกำหนด เพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจของสมาชิกลดลง 0.142 หน่วย จากความหมายทางคณิตศาสตร์ กล่าวได้ว่า ถ้าสมาชิกไม่มีความรับผิดชอบต่อ การชำระหนี้คืนตามกำหนด จะทำให้ความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจของสมาชิกที่มีต่อความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้านลดลง

3. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับจากการถือหุ้น(EBEN) พบว่า มีอิทธิพลทางตรงต่อ ความเชื่อมั่นของสมาชิก(SCAP) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที (T-value) มากกว่า 1.96 โดยมีค่าเท่ากับ 5.199) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.248 แปลว่า หากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เพิ่มขึ้น 1 หน่วย จะทำให้ความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจของสมาชิกเพิ่มขึ้น 0.248 หน่วย จากความหมายทางคณิตศาสตร์ กล่าวได้ว่า หากสมาชิกได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้านในอัตราสูง จะทำให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้าน โดยการสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของธนาคารเพิ่มมากขึ้น

สรุป จากผลการทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 5 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการสร้างความเชื่อมั่นของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน สูงสุด ได้แก่ การบริหารจัดการที่ดี (GGOV) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.532 รองลงมา ได้แก่ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับจากการถือหุ้น (EBEN) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.248 และปัจจัยที่มี

อิทธิพลทางตรงต่อการสร้างความเชื่อมั่นของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ต่ำสุด ได้แก่ ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด (MACC) ค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.142 แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับจากการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้านจะช่วยให้สมาชิกฝากเงินกับธนาคารหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น แต่การที่ธนาคารหมู่บ้านจ่ายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่สมาชิกสูงก็ย่อมจะเก็บอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูงอาจจะส่งผลกระทบต่อสมาชิกผู้กู้ที่มีฐานะยากจน

จากการทดสอบสมมติฐาน ข้อที่ 3 และ ข้อที่ 5 พบว่า การบริหารจัดการที่ดีมีอิทธิพลต่อความเชื่อมั่นของสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน และ ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนทั้งทางตรงและทางอ้อม เมื่อพิจารณาน้ำหนักองค์ประกอบย่อยของการบริหารจัดการที่ดี พบว่า องค์ประกอบย่อยของการบริหารจัดการที่ดีมีน้ำหนักองค์ประกอบต่างกัน(รายละเอียดแสดงในตาราง 17) ดังนี้

ตาราง 17 น้ำหนักองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี

ตัวแปร	น้ำหนักองค์ประกอบ ปัจจัย(Factor Loading)
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักนิติธรรม(LPRIN)	0.780
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความโปร่งใส(TPRIN)	0.726
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักการมีส่วนร่วม(PPRIN)	0.844
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักคุณธรรม(EPRIN)	0.723
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักสำนักรับผิดชอบ(APRIN)	0.521
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความคุ้มค่า(VPRIN)	0.630

จากข้อมูลในตาราง 17 พบว่า หลักการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านมีน้ำหนักองค์ประกอบไม่เท่ากัน หลักการบริหารจัดการที่ดีที่มีน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ การบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.844 รองลงมา คือ การบริหารจัดการที่ดีตามหลักนิติธรรม มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.780 , การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความโปร่งใส มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.726 , การบริหารจัดการที่ดีตามหลักคุณธรรม มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.723 , การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความคุ้มค่า มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.630 ตามลำดับ ส่วนองค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีที่มีน้ำหนัก

องค์ประกอบต่ำสุด คือ การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความรับผิดชอบ มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.521 ดังนั้น การบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามลำดับ

การทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 6 การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิกธนาคารหมู่บ้านโดยมีอิทธิพลผ่านการบริหารจัดการที่ดีมาซึ่งความเชื่อมั่นของสมาชิก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย(NSUP) มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการสร้างความเชื่อมั่นของสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน(SCAP) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที่ (T-value) มากกว่า 1.96 โดยมีค่าเท่ากับ 6.171) โดยมีอิทธิพลผ่านการบริหารจัดการที่ดีมาซึ่งการสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิก มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.496 (0.933×0.532) แปลว่า หากธนาคารหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายเพิ่มขึ้น 1 หน่วย ก็จะทำให้ความเชื่อมั่นของสมาชิก เพิ่มขึ้น 0.403 จากความหมายทางคณิตศาสตร์ กล่าวได้ว่า การที่ธนาคารได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย นอกจากจะมีผลทำให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีโดยตรงแล้ว ยังส่งผลอ้อมให้ความความเชื่อมั่นของสมาชิกเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

สรุป จากผลการทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 6 ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิกของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NSUP) ค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.496 ดังนั้น หากต้องการให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้าน ผู้บริหารธนาคารหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายโดยเปิดโอกาสให้เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง รายละเอียดในประเด็นนี้จะอธิบายเพิ่มเติมในข้อสรุปในสมมุติฐานข้อที่ 7 ต่อไป

การทดสอบสมมุติฐานข้อที่ 7 การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NSUP) มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน (GGOV)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย(NSUP) มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน(GGOV) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที่ (T-value) มากกว่า 1.96 คือ มีค่าเท่ากับ 7.557) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.933 แปลว่า ถ้าหากธนาคารหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายเพิ่มขึ้น 1 หน่วย ก็จะทำให้การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้น 0.933 หน่วย จากความหมายทางคณิตศาสตร์ กล่าวได้ว่า หากธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายเพิ่มมากขึ้นจะทำให้ธนาคารหมู่บ้านมีระดับการบริหารจัดการที่ดีเพิ่มขึ้น

เพื่อเป็นการยืนยันข้อค้นพบดังกล่าวผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ข้อมูลการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายของธนาคารหมู่บ้าน ภาคเหนือตอนบน โดยจำแนกตามประเภทของการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย ดังนี้

1. การมีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล เข้ามาให้คำแนะนำแนวทางในการบริหารงานหรือการดำเนินงานแก่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า กลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนในด้านสูงสุด ถึงร้อยละ 100 คือ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยครูครุमुคคา อินต๊ะสารและทีมงาน และธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ส่วนธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท(สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท) ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายในด้านนี้น้อยที่สุด เพียงร้อยละ 68.493

2. การมีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล เข้ามาแนะนำหรือให้การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการทำบัญชี แก่คณะกรรมการ พบว่า กลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายในด้านนี้สูงสุด ถึงร้อยละ 100 คือ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยศูนย์ร่วมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา และธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน รองลงมา คือ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า ได้รับการสนับสนุนในด้านนี้ ร้อยละ 85.714 ส่วนธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท(สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท) พบว่า ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายในด้านนี้น้อยที่สุด เพียงร้อยละ 46.341

3. การมีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล ได้เข้ามาแนะนำหรือพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการในการใช้ เทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์มาใช้ประโยชน์ในดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้าน พบว่า กลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายในด้านสูงสุด ถึงร้อยละ 83.871 คือ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยครุमुคคา อินต๊ะสารและคณะ และ รองลงมา คือ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า ได้รับการสนับสนุนในด้านนี้ ร้อยละ 71.429 และธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท(สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท) ได้รับการสนับสนุนในด้านนี้ ร้อยละ 58.537 ตามลำดับ ส่วนธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน พบว่า ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายในด้านนี้น้อยที่สุด เพียงร้อยละ 24.658

4. การมีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล นำคณะกรรมการไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายในด้านสูงสุด ถึงร้อยละ 68.493 คือ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน รองลงมา คือ ธนาคาร

หมู่บ้านที่จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า ได้รับการสนับสนุนในด้านนี้ ร้อยละ 42.857 และ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยกรมกคฯ อินต๊ะสารและทีมงาน และ ได้รับการสนับสนุนในด้านนี้ ร้อยละ 38.710 ตามลำดับ ส่วนธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท) พบว่า ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายในด้านนี้น้อยที่สุด เพียง ร้อยละ 19.512

5. การมีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล ได้นำคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านไปเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรการเงินอื่น ภายนอกชุมชน พบว่า กลุ่มธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายในด้านสูงสุด ถึงร้อยละ 100 คือ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้ง โดยกรมกคฯ อินต๊ะสารและทีมงาน และ และธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้ง โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รองลงมา คือ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งจัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน โดยพบว่า ได้รับการสนับสนุนในด้านนี้ ร้อยละ 73.973 ส่วนธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้ง โดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท(สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท) พบว่า ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายในด้านนี้น้อยที่สุด เพียงร้อยละ 24.390

6. การมีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน แก่ธนาคาร พบว่า ธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน คือ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งจัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนในด้านนี้ ถึงร้อยละ 87.671 และ ธนาคารหมู่บ้านที่หมู่บ้านที่จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่อยู่ในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา คิดเป็นร้อยละ 14.286

ข้อมูลการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจำแนกตามประเภทของการได้รับการสนับสนุน(รายละเอียดแสดงในตาราง 18) มีดังนี้

ตาราง 18 จำนวนและร้อยละของธนาคารหมู่บ้านจำแนกตามการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและหน่วยงานที่จัดตั้ง

ลำดับ	รายการ	การมี หน่วยงาน ให้การ สนับสนุน	บุคคล/หน่วยงานจัดตั้ง							
			มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (N=7)		มุกดา อินต๊ะสาร และคณะ (N=31)		เว้งรัตพัฒนาชนบท (รพช.) (N=28)		สมาคมพัฒนา ประชากรและชุมชน (N=73)	
			จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1	มีหน่วยงาน หรือ บุคคล หรือ คณะบุคคล เข้ามาให้ คำแนะนำแนวทางในการบริหารงาน หรือ การ ดำเนินงานแก่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน	มี	7	100	31	100	21	51.220	73	100
		ไม่มี	0	0	0	0	20	48.780	0	0
2	มีหน่วยงาน หรือ บุคคล หรือ คณะบุคคล เข้ามา แนะนำ หรือ ให้การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการทำ บัญชี แก่คณะกรรมการ	มี	6	85.714	31	100	19	46.341	73	100
		ไม่มี	1	14.286	0	0	22	53.659	0	0
3	มีหน่วยงาน หรือ บุคคล หรือ คณะบุคคล ได้เข้ามา แนะนำ หรือ พัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการในการ ใช้ เทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์มาใช้ประโยชน์ใน ดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้าน	มี	5	71.429	26	83.871	24	58.537	18	24.658
		ไม่มี	2	28.571	5	16.129	17	41.463	55	75.342

ตาราง 18 (ต่อ)

ลำดับ	รายการ	การมี หน่วยงาน ให้การ สนับสนุน	บุคคล/หน่วยงานจัดตั้ง							
			มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (N=7)		มุกดา อินต๊ะสารและ คณะ (N=31)		เรังรัตพัฒนาชนบท (รพช.) (N=28)		สมาคมพัฒนา ประชากรและชุมชน (N=73)	
			จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
4	มีหน่วยงาน หรือ บุคคล หรือ คณะบุคคล นำ คณะกรรมการไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชน	มี	3	42.857	12	38.710	8	19.512	50	68.493
		ไม่มี	4	57.143	19	61.290	33	80.488	23	31.507
5	มีหน่วยงาน หรือ บุคคล หรือ คณะบุคคล ได้นำ คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านไปเป็นเครือข่ายการ เรียนรู้ร่วมกับองค์กรการเงินอื่น ภายนอกชุมชน	มี	7	100	31	100	10	24.390	54	73.973
		ไม่มี	0	0	0	0	31	75.610	19	26.027
6	มีหน่วยงาน หรือ บุคคล หรือ คณะบุคคล ให้ความ ช่วยเหลือทางการเงิน แก่ธนาคาร	มี	1	14.286	0	0	0	0	64	87.671
		ไม่มี	6	85.714	31	100	41	100	9	12.329

จากข้อมูลในตาราง 18 กล่าวได้ว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องนั้นขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดตั้งในครั้งแรก ธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนด้านการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการจากเครือข่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง คือ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยกรมกุดา อินต๊ะสารและคณะ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ส่วนที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท(สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท) ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการ จากเครือข่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง จากการสำรวจข้อมูล พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ร้อยละ 48.780 ไม่มีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล เข้ามาให้คำแนะนำแนวทางในการบริหารงานหรือการดำเนินงานแก่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน ร้อยละ 53.659 ไม่มีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล เข้ามาแนะนำหรือให้การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการทำบัญชี แก่คณะกรรมการ ร้อยละ 41.463 ไม่มีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล ได้เข้ามาแนะนำหรือพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการในการใช้ เทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์มาใช้ประโยชน์ในดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้าน ร้อยละ 80.488 ไม่มีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล นำคณะกรรมการไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชน ร้อยละ 75.610 ไม่มีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล ได้นำคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านไปเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรการเงินอื่น ภายนอกชุมชน และ ร้อยละ 100 ไม่มีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคลให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ธนาคารหมู่บ้านเลย

ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สนับสนุนข้อค้นพบประเด็นการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องส่งผลต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน (รายละเอียดแสดงในตาราง 19) ดังนี้

ตาราง 19 จำนวนและร้อยละของธนาคารหมู่บ้านจำแนกตามการบริหารจัดการที่ดีและหน่วยงานที่จัดตั้ง

ลำดับ	รายการ	บุคคล/หน่วยงานจัดตั้ง							
		มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์		มุกดา อินต๊ะสาร และคณะ (N=31)		เวียงรัตพัฒนาชนบท (รพช.) (N=41)		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (N=73)	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักนิติธรรม									
1	มีระเบียบ และข้อบังคับ ใช้เป็นหลักในการบริหารงาน	7	100	31	100	41	100	73	100
2	มีระเบียบ หรือ ข้อบังคับที่ครอบคลุมระบบการทำงานของธนาคาร มีความชัดเจน รัดกุม ไม่คลุมเครือ หรือ ไม่มีปัญหาในการปฏิบัติ	7	100	31	100	41	100	73	100
3	มีสมาชิกธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการร่างระเบียบของธนาคารที่ใช้เป็นหลักในการบริหารงานในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 ถึง ปี พ.ศ.2551	7	100	31	100	39	95.122	73	100
4	มีการประชาสัมพันธ์ หรือ แจ้ง หรือ เน้นย้ำกฎระเบียบให้สมาชิกทราบอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง เช่น แจ้งให้สมาชิกทราบทุกวันเปิดทำการของธนาคาร แจ้งผ่านเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน แจ้งทุกโอกาสที่มีการประชุม เป็นต้น	4	57.143	17	54.839	14	34.146	52	71.233
5	มีการบังคับใช้กฎระเบียบของธนาคารหมู่บ้านอย่างเคร่งครัด	7	100	26	83.871	23	56.098	70	95.890

ตาราง 19 (ต่อ)

ลำดับ	รายการ	บุคคล/หน่วยงานจัดตั้ง							
		มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (N=7)		มุกดา อินตะสารและคณะ (N=31)		เรังรัตพัฒนาชนบท (รพช.) (N=41)		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (N=73)	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
6	มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบที่ใช้เป็นหลักในการบริหารงาน ให้เกิดความเหมาะสมอย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการที่ดีตามความโปร่งใส	2	28.571	16	51.613	14	34.146	36	49.315
1	มีการคัดเลือก ประธาน หรือ ผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน อย่างโปร่งใสยึดหลักการประชาธิปไตย (ยึดหลักความสมัครใจ และหนึ่งคนหนึ่งเสียง)	7	100	31	100	41	100	73	100
2	มีการคัดเลือกคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านอย่างโปร่งใส ยึดหลักความรู้ความสามารถ และหลักการประชาธิปไตย	6	85.714	25	80.645	34	82.927	66	90.411
3	มีความโปร่งใสในการพิจารณาเงินกู้ โดยมีระเบียบและข้อบังคับในการปล่อยเงินกู้ที่ชัดเจน มีการตรวจสอบคุณสมบัติผู้กู้ ตรวจสอบวัตถุประสงค์ในการกู้โดยละเอียด ติดตามการใช้เงินกู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจน มีการเปิดเผยเหตุผลในการให้กู้ในที่ประชุม หรือ ในกรณีมีสมาชิก หรือ ผู้เกี่ยวข้อง สอบถาม เป็นต้น	4	57.143	14	45.161	20	48.780	50	68.493

ตาราง 19 (ต่อ)

ลำดับ	รายการ	บุคคล/หน่วยงานจัดตั้ง							
		มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (N=7)		มุกดา อินต๊ะสารและคณะ (N=31)		เรวัตพัฒนาชนบท (รพช.) (N=41)		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (N=73)	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
4	มีความโปร่งใสในการใช้เงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชน เช่น มีระเบียบการใช้เงินกองทุนสวัสดิการที่ชัดเจน มีการปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด เช่น การพิจารณาคุณสมบัติของผู้รับเงินสวัสดิการ การกำหนดวงเงิน หรือ เพดานจ่ายมีความเหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นจริง การแสดงบัญชี หรือ เปิดเผยบัญชีต่อสาธารณชน เป็นต้น	6	85.714	29	93.548	17	41.463	60	82.192
5	มีความโปร่งใสในการทำบัญชี โดยการการบันทึกบัญชี ตรวจสอบความถูกต้องของบัญชี และปิดบัญชี ให้ถูกต้อง ในวันเปิดทำการ	6	85.714	31	100	37	90.244	69	94.521
6	มีความโปร่งใสในการบริหารงบประมาณโดยการเปิดเผยฐานะทางการเงินของธนาคาร ได้แก่ รายรับ รายจ่าย กำไรสุทธิ และการจัดสรรกำไรสุทธิให้แก่สมาชิกได้รับทราบ เช่น แจงให้ทราบในที่ประชุม ชี้แจงกรณีที่มีสมาชิกสงสัยซักถาม การปิดประกาศ เป็นต้น	4	57.143	25	80.645	33	80.488	49	67.123

ตาราง 19 (ต่อ)

ลำดับ	รายการ	บุคคล/หน่วยงานจัดตั้ง							
		มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (N=7)		มุกดา อินตะสารและคณะ (N=31)		เร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) (N=41)		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (N=73)	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การบริหารจัดการที่ดีตามการมีส่วนร่วม									
1	มีการจัดประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านทุกเดือน	7	100	30	96.774	35	85.366	52	71.233
2	มีการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี ตามที่ระเบียบ หรือ ข้อบังคับ กำหนดไว้	7	100	31	100	41	100	73	100
3	มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานของคณะกรรมการ เช่น การรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิก โดยทั่วไป การจัดประชุมวิสามัญเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิก การรับฟังความคิดเห็นจากคู่เอกสาร เป็นต้น	7	100	31	100	39	95.122	73	100

ตาราง 19 (ต่อ)

ลำดับ	รายการ	บุคคล/หน่วยงานจัดตั้ง							
		มหาวิทยาลัย		มูลนิธิและ		เร่งรัดพัฒนาชนบท		สมาคมพัฒนา	
		เกษตร		คณะ (N=31)		(รพช.)		ประชากรและชุมชน	
		(N=7)				(N=41)		(N=73)	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
4	มีการนำข้อเสนอแนะ หรือ ความคิดเห็นของสมาชิก ไปปรับปรุงการบริหารงานอย่างครบถ้วน ตลอดจนมีการแจ้งผลการดำเนินงาน หรือ ความก้าวหน้าให้แก่สมาชิกได้รับทราบ	4	57.143	17	54.839	33	80.488	44	60.274
5	มีการเปิดโอกาสให้บุคคล คณะบุคคล หรือ องค์กร ภายนอกชุมชน ได้ ให้ข้อเสนอแนะ หรือ แสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานของ คณะกรรมการ	7	100	29	93.548	19	46.341	70	95.890
6	มีการนำข้อเสนอแนะ หรือ ความคิดเห็นจาก บุคคล คณะบุคคล หรือ องค์กร ภายนอกชุมชน ไปปรับปรุงการบริหารงาน พร้อมแจ้งผลการดำเนินงาน หรือ ความก้าวหน้าให้แก่สมาชิกได้รับทราบ	1	14.286	9	29.032	8	19.512	13	17.808

ตาราง 19 (ต่อ)

ลำดับ	รายการ	บุคคล/หน่วยงานจัดตั้ง							
		มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์		มุกดา อินต๊ะสารและคณะ (N=31)		เร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) (N=41)		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (N=73)	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักคุณธรรม									
1	ประธาน หรือ ผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน มีพฤติกรรมที่เหมาะสมไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข เช่น เล่นการพนัน การดื่มสุรา การเสพสิ่งเสพติด เป็นต้น จนส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ในการดำรงตำแหน่งประธานธนาคารหมู่บ้าน ตลอดจนส่งผลเสียต่อความน่าเชื่อถือ หรือ การเป็นที่ยอมรับของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านและสมาชิกในชุมชน	7	100	31	100	41	100	73	100
2	คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านมีพฤติกรรมที่เหมาะสมไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข เช่น เล่นการพนัน การดื่มสุรา การเสพสิ่งเสพติด เป็นต้น จนส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ของธนาคาร ตลอดจนส่งผลเสียต่อความน่าเชื่อถือ หรือ การเป็นที่ยอมรับของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านและสมาชิกในชุมชน	7	100	31	100	41	100	73	100
3	ประธาน หรือ ผู้จัดการ ธนาคารหมู่บ้าน ไม่เคยถูกกล่าวหา หรือ มีพฤติกรรมการทุจริต หรือ คอร์รัปชัน	7	100	31	100	39	95.122	73	100

ตาราง 19 (ต่อ)

ลำดับ	รายการ	บุคคล/หน่วยงานจัดตั้ง							
		มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์		มุกดา อินต๊ะสารและคณะ (N=31)		เรังรัตพัฒนาชนบท (รพช.) (N=41)		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (N=73)	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
4	คณะกรรมการหมู่บ้าน ไม่เคยถูกกล่าวหา หรือ มีพฤติกรรมการทุจริตหรือ คอร์ปชั่น	7	100	27	87.097	38	92.683	71	97.260
5	ประธาน หรือ ผู้จัดการ และคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้รับการยกย่องชมเชย หรือ เชิดชูเกียรติ จากสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน หรือ สมาชิกในชุมชน ว่าเป็นชุดผู้บริหารที่มีความสุจริต และโปร่งใส	2	28.571	16	51.613	12	29.268	23	31.507
6	ประธาน หรือ ผู้จัดการ และคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้รับการยกย่องหรือ เชิดชูเกียรติ หน่วยงานภายนอกชุมชนว่าเป็นชุดผู้บริหารที่มีความสุจริต และโปร่งใส จนมีหน่วยงานเข้าศึกษาคูงานเพื่อนำรูปแบบการบริหาร หรือ วิธีปฏิบัติ ไปเป็นแบบอย่าง ตลอดจน มีประธาน หรือ ผู้จัดการ หรือ คณะกรรมการหมู่บ้านได้รับเชิญจากชุมชนอื่นให้เป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์	2	28.571	4	12.903	1	2.439	1	1.370

ตาราง 19 (ต่อ)

ลำดับ	รายการ	บุคคล/หน่วยงานจัดตั้ง							
		มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (N=7)		มุกดา อินต๊ะสารและคณะ (N=31)		เรังรัตพัฒนาชนบท(รพช.) (N=41)		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (N=73)	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความรับผิดชอบ									
1	คณะกรรมการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการประชุมคณะกรรมการ โดยการเข้าร่วมประชุม และการเตรียมความพร้อมในการประชุม ทุกครั้งที่มีการนัดหมาย	6	85.714	26	83.871	38	92.683	59	80.822
2	คณะกรรมการส่วนใหญ่มาทำงานครบทุกวันเปิดทำการของธนาคาร	7	100	31	100	41	100	73	100
	คณะกรรมการส่วนใหญ่ปฏิบัติตามหน้าที่ของตัวเองด้วยความเรียบร้อย ทุกวันเปิดทำการ	7	100	31	100	41	100	73	100
3	เรียบร้อย ทุกวันเปิดทำการ								
4	คณะกรรมการให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหา กรณีเกิดปัญหาขึ้นในธนาคารในระหว่างการให้บริการ	5	71.429	26	83.871	37	90.244	69	94.521
5	คณะกรรมการให้บริการแก่สมาชิกทุกคน โดยไม่เลือกปฏิบัติ	7	100	31	100	40	97.561	72	98.630
6	คณะกรรมการ โดยเฉพาะประธานธนาคารหมู่บ้าน มีความพยายามในการแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนางานอยู่ตลอดเวลา	6	85.714	26	83.871	36	87.805	48	65.753

ตาราง 19 (ต่อ)

ลำดับ	รายการ	บุคคล/หน่วยงานจัดตั้ง							
		มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (N=7)		มุกดา อินต๊ะสารและคณะ (N=31)		เร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) (N=41)		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (N=73)	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความคุ้มค่า								
1	สมาชิกที่กู้ยืมเงินส่วนใหญ่พึงพอใจกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เมื่อเทียบกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการกู้เงิน เช่น ปันผลคืนเงินกู้ โอกาสในการเงินกู้ การลดโอกาสการกู้ยืมเงินนอกระบบ ฯลฯ	4	57.143	22	70.968	37	90.244	32	43.836
2	สมาชิกที่ฝากเงินส่วนใหญ่พึงพอใจกับอัตราผลตอบแทนจากการออมเงินหรือ ถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน	7	100	30	96.774	40	97.561	72	98.630
3	สมาชิกส่วนใหญ่พึงพอใจกับบทบาทของธนาคารหมู่บ้านในการสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน เช่น สามารถปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกได้กู้ยืมอย่างพอเพียง สมาชิกเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ง่าย	7	100	27	87.097	34	82.927	62	84.932

ตาราง 19 (ต่อ)

ลำดับ	รายการ	บุคคล/หน่วยงานจัดตั้ง							
		มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์		มุกดา อินต๊ะสารและคณะ (N=31)		เรังรัตพัฒนาชนบท (รพช.) (N=41)		สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (N=73)	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
4	สมาชิกส่วนใหญ่พึงพอใจกับบทบาทของธนาคารหมู่บ้านในการสนับสนุนการพัฒนาสังคม เช่น เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้สำหรับสมาชิกในชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของสมาชิกทั้งภายในและภายนอกองค์กร และการจัดสวัสดิการชุมชน	5	71.429	27	87.097	30	73.171	54	73.973
5	สมาชิกส่วนใหญ่พึงพอใจกับการให้บริการของธนาคารหมู่บ้าน	7	100	31	100	39	95.122	69	94.521
6	การบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับสูง	0	0	3	9.677	0	0	51	69.863
	ระดับคะแนนการบริหารจัดการที่ดี	4.903		5.030		4.529		5.058	

จากข้อมูลในตาราง 19 พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องมีระดับการบริหารจัดการที่ดีสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านที่ไม่ได้การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง เช่น ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท เนื่องจากสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทถูกยุบทำให้ไม่มีหน่วยงานเข้าไปเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือ เมื่อไม่มีคนเข้าตรวจสอบ ทำให้คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านไม่ยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี ทำให้ธนาคารที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท มีคะแนนการบริหารจัดการที่ดีต่ำ โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.529 ในขณะที่ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยหน่วยงานอื่นที่ได้รับการสนับสนุนในการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง มีระดับคะแนนการบริหารจัดการที่ดีสูง ได้แก่ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน มีคะแนนการบริหารจัดการเฉลี่ย 5.058 ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยกรมกคฯ อินทิสารและคณะ มีคะแนนการบริหารจัดการเฉลี่ย 5.030 และธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีคะแนนการบริหารจัดการเฉลี่ย 4.903 ตามลำดับ

สรุป ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 7 พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย(NSUP) มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่ดี(GGOV) ของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.993 นอกจากนี้ธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องจะมีคะแนนการบริหารจัดการที่ดีสูง โดยหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนในการเพิ่มศักยภาพธนาคารหมู่บ้านอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง คือ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน มีคะแนนการบริหารจัดการเฉลี่ย 5.058 , ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยกรมกคฯ อินทิสารและคณะ มีคะแนนการบริหารจัดการเฉลี่ย 5.030 และธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีคะแนนการบริหารจัดการเฉลี่ย 4.903 ตามลำดับ ส่วนธนาคารที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ไม่ได้ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องจะมีคะแนนการบริหารจัดการที่ดีต่ำสุด โดยมีคะแนนการบริหารจัดการเฉลี่ยเท่ากับ 4.529 ดังนั้น หากต้องการให้ธนาคารหมู่บ้านมีการบริหารจัดการที่ดีสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิก ผู้บริหารธนาคารหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 4 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานกลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน 2) เพื่อศึกษาความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน 3) เพื่อศึกษาผลกระทบจากการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนต่อการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน และ 4) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยสามารถสรุปอภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานกลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานกลุ่มธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน สามารถสรุปได้ดังนี้

1. จำนวนสมาชิก พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 226.829 คน เมื่อจำแนกจำนวนสมาชิกตามขนาดของหมู่บ้าน พบว่า หมู่บ้านขนาดเล็ก คือ หมู่บ้านที่มีจำนวนสมาชิกต่ำกว่า 500 คน มีจำนวนสมาชิกธนาคารหมู่บ้านเฉลี่ย 192.257 คน หมู่บ้านขนาดกลาง คือ หมู่บ้านที่มีจำนวนสมาชิก ระหว่าง 500-700 คน มีจำนวนสมาชิกธนาคารหมู่บ้านเฉลี่ย 258.886 คน และหมู่บ้านขนาดใหญ่ คือ หมู่บ้านที่มีจำนวนสมาชิก 701 คนขึ้นไป มีจำนวนสมาชิกธนาคารหมู่บ้านเฉลี่ย 254.447 คน

2. ราคาหุ้น พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่กำหนดราคาหุ้น ๆ ละ 10 บาท คิดเป็นร้อยละ 90.789 และกำหนดราคาหุ้น ๆ ละ 20 บาท มีเพียงร้อยละ 9.211

3. รูปแบบการจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้น พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่จ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นในรูปแบบของดอกเบี้ยเงินฝาก

มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.368 รองลงมา คือ การจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นในรูปแบบเงินปันผล คิดเป็นร้อยละ 27.632

4. อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นในรูปแบบของดอกเบี้ย จ่ายผลตอบแทนต่อหุ้นอัตราร้อยละ 7.418 จ่ายผลตอบแทนต่อหุ้นต่ำสุดร้อยละ 3 และสามารถจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นสูงสุดร้อยละ 12

5. อัตราผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้น พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นอัตราร้อยละ 8.516 บาทต่อปี โดยจ่ายผลตอบแทนต่อหุ้นต่ำสุดร้อยละ 5 บาทต่อปี และสามารถจ่ายผลตอบแทนต่อหุ้นสูงสุด ร้อยละ 13.110 บาทต่อปี

6. อัตราดอกเบี้ย พบว่า ธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่จ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นในรูปแบบของดอกเบี้ยเงินฝากมากที่สุด ถึงร้อยละ 72.368 โดยจ่ายดอกเบี้ยเงินฝากเฉลี่ย ร้อยละ 7.418 บาทต่อปี จ่ายดอกเบี้ยเงินฝากอัตรต่ำสุดร้อยละ 3 บาทต่อปี อัตราสูงสุดร้อยละ 12 บาทต่อปี

7. อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ พบว่า ธนาคารหมู่บ้านคิดดอกเบี้ยเงินอัตรต่ำสุดร้อยละ 12 บาท อัตราสูงสุดร้อยละ 24 บาทต่อปี โดยเฉลี่ยแล้วธนาคารหมู่บ้านคิดดอกเบี้ยเงินกู้อัตรเฉลี่ยร้อยละ 17.961 บาทต่อปี

8. มูลค่าหุ้น พบว่า ธนาคารหมู่บ้านมีข้อมูลหุ้นแรกเข้า (หุ้นรข.) เฉลี่ยธนาคารละ 19,739.586 บาท มีมูลค่าหุ้นกู้ยืม (หุ้น กย.) เฉลี่ย ธนาคารละ 154,934.362 บาท และมีมูลค่าหุ้นรายได้ (หุ้น รด.) เฉลี่ยธนาคารละ 1,799,900.397 บาท โดยภาพรวมแล้วธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีมูลค่าหุ้นโดยเฉลี่ยธนาคารละ 1,799,900.397 บาท

9. การปล่อยเงินกู้ พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสามารถปล่อยเงินกู้โดยเฉลี่ย 932,128.500 บาทต่อธนาคาร

10. การสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีความสามารถสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการขึ้นอยู่กับขนาดของธนาคารหมู่บ้าน โดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่สามารถสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการเฉลี่ย 6,095.520 บาท , 34,171.362 บาท และ 68,762.514 บาท ตามลำดับโดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสามารถสมทบเงินเข้ากองทุนสวัสดิการเฉลี่ย 42,752.880 บาท

11. เงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสม พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นอยู่กับขนาดของธนาคารหมู่บ้าน โดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนเฉลี่ย 19,042.240 บาท , 105,564.406 บาท และ 214,711.066 บาท ตามลำดับ โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 132,981.854 บาท

12. ข้อมูลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน พบว่า การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนเริ่มมีการจัดตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2535 โดยจัดตั้งในอำเภอ ดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา จำนวน 6 ธนาคาร และในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน 1 ธนาคาร โดยหน่วยงานที่จัดตั้งคือมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นำโดย ผศ.จำนง สมประสงค์ นอกจากนี้ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2536 ถึงปี พ.ศ. 2542 ได้มีการขยายผลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา เพิ่มขึ้น 32 ธนาคาร โดยแกนนำในการจัดตั้ง คือ ครูมุกดา อินตะสาร ในปัจจุบันพบว่า อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา มีจำนวนธนาคารหมู่บ้านทั้งสิ้น 37 ธนาคาร

ในระหว่าง ปี พ.ศ.2541 ถึง 2545 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทได้จัดตั้งธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้นในหลายจังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน พะเยา น่าน แม่ฮ่องสอน และลำปาง สอดคล้องกับผลการสำรวจข้อมูลธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน พบว่าในภาคเหนือตอนบนมีธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนที่จัดตั้งโดยสำนักงานสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทมากถึงร้อยละ 26.974 และในช่วง ปี พ.ศ. 2535 ถึง ปี พ.ศ. 2548 สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนก็ได้จัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในหลายจังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย พะเยา และลำปาง ผลการสำรวจข้อมูลพบว่าสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในเขตภาคเหนือตอนบนมากถึง ร้อยละ 48.026

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

การสะสมทุนของชุมชน คือ การสะสมผลตอบแทนหรือรายได้ขึ้นค่า และรายได้ส่วนเกินที่สมาชิกในชุมชนได้รับจากการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน ผู้ประกอบการ โดยผลตอบแทนจะอยู่ในรูปของ ค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ย และกำไร โดยทั่วไปแล้วรายได้หรือผลตอบแทนดังกล่าวจะนำไปบริโภคที่เหลือจากการบริโภคและอุปโภคโดยการอุปโภคในครัวเรือนถือว่าการสะสมทุนของชุมชนอาจอยู่ในรูปของทรัพย์สิน เช่น บ้าน ที่ดิน รถยนต์

เป็นต้น นอกจากนั้นรายได้ที่เหลือจากการบริโภคและอุปโภคก็คือเงินออมของครัวเรือนหรือระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเงินออมเหล่านั้นจะนำไปลงทุนต่อไป ดังนั้นการออมเงินจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสะสมทุนของบุคคล ครัวเรือน และประเทศ ในทำนองเดียวกันการระดมเงินฝากของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจึงถือว่าเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนการสะสมทุน เพราะเงินออมหรือเงินฝากจากสมาชิกนำมาฝากโดยการถือหุ้นในธนาคารหมู่บ้านได้มาจากรายได้ที่เป็นผลตอบแทนขั้นต่ำและส่วนเกินจากการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตของชุมชน ดังนั้น การวัดความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนหรือ ออมเงินของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน จึงชี้วัดจากมูลค่าหุ้นที่ธนาคารหมู่บ้านสามารถระดมได้จากสมาชิกหุ้นของธนาคารหมู่บ้านแบ่งหุ้นออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ หุ้นแรกเข้า(รช.) หมายถึง หุ้นที่สมาชิกถือในคอนแรกเข้า โดยมูลค่าเป็นไปตามระเบียบของแต่ละธนาคาร หุ้นกู้ยืม(กย.) คือ หุ้นที่สมาชิกต้องถือเพิ่มหากมีการกู้ยืมเงิน โดยมูลค่าหุ้นเป็นไปตามระเบียบหรือข้อบังคับของแต่ละธนาคารและหุ้นรายได้(รด.) คือ หุ้นที่สมาชิกหักจากรายได้แล้วนำมาฝากกับธนาคาร โดยการถือหุ้นเพิ่มคือหุ้นที่สมาชิกนำรายได้ส่วนหนึ่งเอามาฝากในแต่ละเดือน โดยการถือหุ้นเพิ่มในแต่ละเดือน ส่วนใหญ่หุ้นที่ธนาคารหมู่บ้านมีอยู่ คือ หุ้นรายได้ ซึ่งบางธนาคารหมู่บ้านเรียกว่าหุ้นรายเดือน ผลการวิจัยพบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนหรือออมเงินแตกต่างกัน โดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 224,642.800 บาท ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 803,183.768 บาท และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ย 1,980,677.980 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีมูลค่าหุ้นรวมเฉลี่ยรวม 1,157,336.005 บาท

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาผลกระทบจากการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนต่อการสนับสนุนการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน

ผลการศึกษา พบว่า การสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีผลกระทบต่อการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน มีดังนี้

1. ผลกระทบต่อการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างครอบคลุม 3 ประเด็น กล่าวคือ 1) การเป็นแหล่งฝากเงินที่ให้ผลตอบแทนในอัตราสูง โดยจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นเฉลี่ยสูงถึง ร้อยละ 8.751 บาทต่อปี 2) การปล่อยเงินกู้เพื่อการลดโอกาสการกู้ยืมเงินนอกระบบ

ที่เสียดอกเบี้ยในอัตราสูง โดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 197,628 บาท ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 679,433.333 บาท และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 1,549,343.655 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 932,128.500 บาท และ 3) การคีดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบ โดยอัตราดอกเบี้ยเงินกู้จากสมาชิกเฉลี่ยร้อยละ 17.418 บาทต่อปี ส่วนอัตราดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบมีอัตราสูงถึงร้อยละ 60 บาทต่อปี

2. ผลกระทบต่อการจัดสวัสดิการชุมชน ผลการวิจัย พบว่า ธนาคารหมู่บ้านมีการจัดสวัสดิการชุมชน 2 รูปแบบ คือ 1) การจัดสวัสดิการด้านการสงเคราะห์เป็นรายบุคคล คือ การจ่ายเงินให้เปล่าแก่สมาชิกเป็นรายบุคคล ได้แก่ ค่าฌาปนกิจ ค่ารักษาพยาบาล ค่าทุนการศึกษา เป็นต้น และ 2) การจัดสวัสดิการสาธารณประโยชน์ คือ การจัดซื้อที่ดินเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างของชุมชน การจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ส่วนรวม ตลอดจนการสนับสนุนด้านการศึกษา เช่น ให้เงินสนับสนุนการจัดรายการวิทยุชุมชน และการให้เงินสนับสนุนการเวทีเพื่อให้ประชาชนเรียนรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น นอกจากนี้ธนาคารหมู่บ้านมีศักยภาพในการจัดสวัสดิการชุมชน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดเล็ก มีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 19,042.240 บาท ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดกลาง มีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 105,564.406 บาท และธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดใหญ่มีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 214,711.066 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 132,981.854 บาท

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน สรุปได้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน(ACCU) พบว่า มีทั้งปัจจัยอิทธิพลทางตรง และ ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อม ดังนี้

1.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน(ACCU)สูงสุด คือ การ

สร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นหรือการสร้างควมไว้วางใจแก่สมาชิก(SCAP) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.663 รองลงมา คือ การได้รับผลกระทบด้านลบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง(VIMP) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.431 และ ต่ำสุด คือ ความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้(LEXP) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.212 ดังนั้น หากต้องการให้ธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนสูงจะต้องให้ความสำคัญกับการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นหรือการสร้างควมไว้วางใจแก่สมาชิก การได้รับผลกระทบด้านลบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ ตามลำดับ

1.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุน(ACCU)ของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสูงสุด คือ การบริหารจัดการที่ดี(GGOV) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.337 (0.532×0.633) รองลงมา คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย(NSUP) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.157 (0.248×0.633) โและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ มี 0.157 (0.248×0.633) ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่ำสุด คือ ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ -0.090 (-0.142×0.633)

2. ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างควมเชื่อมั่น(SCAP)ของสมาชิกต่อธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีทั้งปัจจัยอิทธิพลทางตรง และ ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อม ดังนี้

2.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการสร้างควมเชื่อมั่นแก่สมาชิก(SCAP)ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสูงสุด ได้แก่ การบริหารจัดการที่ดี (GGOV) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.532 รองลงมา ได้แก่ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับการถือหุ้ (EBEN) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.248 และปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการสร้างควมเชื่อมั่นให้แก่สมาชิกแก่ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ต่ำสุด ได้แก่ ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด (MACC) ค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.142

2.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการสร้างควมเชื่อมั่น(SCAP)แก่สมาชิกของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย(NSUP) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.496 (0.933×0.532)

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่ดี(GGOV)ของธนาคารหมู่บ้าน คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย(NSUP) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.933 โดยพบว่า รูปแบบของการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายมีหลากหลาย คือ การให้คำแนะนำเกี่ยวกับการบริหารงาน การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการบัญชี การศึกษาดูงานภายนอกชุมชน การนำธนาคารหมู่บ้านไปเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรการเงินภายนอกชุมชน การได้รับการสนับสนุนด้านพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยี และการได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนหมุนเวียน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยมุ่งศึกษาผลกระทบจากสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนต่อการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่ต้องอภิปรายผลเพิ่มเติม 2 ประเด็น ดังนี้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

จากผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน(ACCU) สูงสุด คือ การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างเชื่อมั่นหรือการสร้างควมไว้วางใจแก่สมาชิก(SCAP) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุสูงถึง 0.663 รองลงมา คือ การได้รับผลกระทบด้านลบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (VIMP) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.431 และ ต่ำสุด คือ ความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ (LEXP) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.212

ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุน(ACCU)ของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสูงสุด คือ การบริหารจัดการที่ดี(GGOV) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.337 (0.532×0.633) รองลงมา คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย(NSUP) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.157 (0.248×0.633) บ้าน และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ มี 0.157 (0.248×0.633) ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่ำสุด คือ ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้

คืนตามกำหนด มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ $-0.090(-0.142 \times 0.633)$ ผลการวิจัยในข้างต้นอธิบายผลได้ ดังนี้

1. การบริหารจัดการความเชื่อมั่นของธนาคารหมู่บ้าน จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุน (ACCU) ของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสูงสุด คือ การสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิก โดยมีอิทธิพลเชิงสาเหตุสูงถึง 0.663 แปลว่า ความสามารถของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุน ได้รับอิทธิพลจากการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นถึงร้อยละ 66.3 ซึ่งความเชื่อมั่นหรือความไว้วางใจถือว่าเป็นทุนทางสังคมตามความหมายของ Putnam (1973: 167) หากธนาคารหมู่บ้านสามารถสร้างทุนทางสังคมหรือทำให้สมาชิกเกิดความไว้วางใจหรือเกิดความเชื่อมั่น ก็จะทำให้สมาชิกฝากเงินหรือออมเงินกับธนาคารหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม หากธนาคารหมู่บ้านไม่สามารถทำให้สมาชิกเกิดความไว้วางใจหรือเกิดความเชื่อมั่น ก็จะทำให้สมาชิกถอนเงินออกจากธนาคารหมู่บ้านหรืออีกนัยหนึ่งคือ สมาชิกอาจจะฝากเงินหรือออมเงินกับธนาคารหมู่บ้านลดลง ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Putnam (2536: 167-187) ฌองส์ เฟ็ชรประเสริฐและคณะ (2544: ระบบออนไลน์) วีรกร ศรีเสศ (2546: 20) และ สีนาด ตีรวรรณ (2546: ระบบออนไลน์) ที่ระบุว่า ความไว้วางใจเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) เนื่องจากทุนทางสังคมทำให้นุญชัยบัณฑิตที่จะทำกิจกรรมร่วมกันหรือร่วมกลุ่มกัน ดังนั้นหากไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกันก็ยากที่เกิดการร่วมกลุ่มกัน เมื่อไม่มีการร่วมกลุ่มหรือมีส่วนร่วมในการกิจกรรมร่วมกัน ก็จะทำให้ขาดอำนาจหรือพลังในการต่อรอง โดยเฉพาะการต่อรองเรื่องผลประโยชน์ นอกจากนั้นการรวมกลุ่มกันยังทำให้การแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาในด้านต่างๆ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ดังที่ สศช. (2547: ระบบออนไลน์) ได้สรุปผลการศึกษาของ OECD (The Organization for Economic Co-operation and Development) ที่ระบุว่า สันทรพัยของประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศเกิดจากปัจจัยด้านทุนมนุษย์และทุนทางสังคมถึง 4 ส่วน ขณะที่เกิดจากทุนทางกายภาพและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติเพียง 2 ส่วนเท่านั้น ดังนั้นการสร้าง ความเชื่อมั่นแก่สมาชิกจึงมีอิทธิพลต่อความสามารถของธนาคารหมู่บ้านในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนสูงสุด หากต้องการให้ธนาคารหมู่บ้านประสบความสำเร็จในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนหรือออมเงิน ในการบริหารธนาคารหมู่บ้านจึงให้ความสำคัญกับการจัดการกับความเชื่อมั่นเป็นอันดับต้น

แต่อย่างไรก็ตามการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นหรือการสร้าง ความไว้วางใจแก่สมาชิกในชุมชนหรือสมาชิกภาพของธนาคารหมู่บ้านต่อธนาคารหมู่บ้าน ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่มีปัจจัยเป็นตัวกำหนด โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการสร้างทุน

ทางสังคมหรือความเชื่อมั่น(SCAP) แก่สมาชิกของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสูงสุด คือ การบริหารจัดการที่ดี (GGOV) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.532 รองลงมา คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับจากการถือหุ้น (EBEN) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.248 และปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิกแก่ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ค่ำสุด ได้แก่ ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คินตามกำหนด (MACC) ค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.142 ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการสร้างความเชื่อมั่น(SCAP) แก่สมาชิกของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย(NSUP) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.496 (0.933×0.532) ผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ ดังนี้

1. การสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นหรือการสร้างความไว้วางใจที่ได้รับอิทธิพลจากการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน พบว่า หากธนาคารหมู่บ้านใดมีการบริหารจัดการที่ยึดหลักการบริหารจัดการที่ดีก็จะส่งผลให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นต่อความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้าน หากสมาชิกมีความเชื่อมั่นว่าธนาคารหมู่บ้านมีความมั่นคง สมาชิกในชุมชนจะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์; วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์ และ อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์) หากพิจารณาใช้องค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามองค์ประกอบและตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดี ของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และองค์ประกอบและตัวชี้วัดการบริหารจัดการที่ดี ของ ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ(2545: ภาคผนวก ก) มาเป็นกรอบในการสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านสามารถจำแนกองค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านได้ 6 ประการ ดังนี้

1.1 การบริหารจัดการที่ยึดหลักนิติธรรม เป็นหลักการบริหารที่เกี่ยวกับกฎระเบียบของธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งมีข้อควรพิจารณา 4 ประเด็น คือ 1) ที่มาของระเบียบ กล่าวคือ สมาชิกมีส่วนร่วมในการร่างระเบียบ 2) มีความเด็ดขาดเมื่อมีการบังคับใช้ เช่น การใช้ฉันทานุมัติหรือความกดดันจากสังคมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบเพื่อบังคับให้สมาชิกชำระหนี้คิน เช่น การคัดสิทธิในการกู้ การคัดสิทธิในการใช้ทรัพย์สินสาธารณะประโยชน์ การคัดน้ำประปาหมู่บ้าน การตัดสินใจเงินกองกลางหมู่บ้าน เป็นต้น(เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์) 3) การนำระเบียบไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัดโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ตลอดจนมีการประกาศหรือ มีการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกได้รับทราบถึงความสำคัญของระเบียบและข้อบังคับอย่างต่อเนื่อง เช่น กรณีธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนจะมีการประชาสัมพันธ์หรือแจ้งกฎระเบียบทุกครั้งในวันเปิดทำการ (วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์) และการบริหาร

จัดการโดยยึดระเบียบอย่างเคร่งครัดและไม่มีทางเลือกปฏิบัติ และ 4) มีการปรับปรุงระเบียบเมื่อสมาชิกส่วนใหญ่มีความคิดเห็นร่วมกันว่าไม่มีความไม่เหมาะสม(เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์ และ อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์)

1.2 การบริหารจัดการที่ยึดหลักคุณธรรม เป็นหลักการบริหารที่เกี่ยวกับคุณธรรมของคณะกรรมการหรือผู้บริหารของธนาคารหมู่บ้าน กล่าวคือ คณะกรรมการต้องมีประวัติดีไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุขทั้งปวง ตลอดจนไม่มีพฤติกรรมที่ส่อไปทางทุจริต (เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์ และ อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์)

1.3 การบริหารจัดการที่ยึดหลักความโปร่งใส เป็นหลักการบริหารที่ให้ความสำคัญกับเกี่ยวกับการกระบวนการตรวจสอบระบบการทำงานของธนาคารหมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์ เจริญ วงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์) และ อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550: สัมภาษณ์) มีความคิดเห็นตรงกันว่า มีข้อควรพิจารณา 5 ประการ ได้แก่ 1) การคัดเลือกประธานหรือผู้จัดการต้องเป็นอย่างไรโปร่งใส ยึดหลักประชาธิปไตย 2) การคัดเลือกกรรมการธนาคารหมู่บ้านอย่างไรโปร่งใส คำนึงถึงคุณธรรมและความรู้ความสามารถ 3) การเปิดเผยข้อมูลของธนาคารหมู่บ้านให้สมาชิกได้รับทราบทุกเรื่องทุกครั้งที่มีการประชุม 4) มีตรวจสอบความถูกต้องของบัญชีทุกครั้งหลังที่มีการปิดบัญชี และ 5) การตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญต้องรับฟังเสียงส่วนใหญ่ของสมาชิก

1.4 การบริหารจัดการที่ยึดหลักการมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์ เจริญ วงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์) และ อภิชาติ มั่นศิลป์ (2550: สัมภาษณ์) มีความคิดเห็นว่าเป็นการบริหารที่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านมีการจัดประชุมเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกและบุคคลหรือคณะบุคคลได้แสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงาน ตลอดจนมีการนำข้อคิดเห็นต่าง ๆ ของสมาชิกส่วนใหญ่ไปสู่การปฏิบัติหรือไปใช้ประโยชน์ในการบริหารงานอย่างครบถ้วน

1.5 การบริหารจัดการที่ยึดหลักความรับผิดชอบ เป็นหลักการบริหารที่เกี่ยวกับจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน มีข้อควรพิจารณา 5 ประการ คือ 1) คณะกรรมการต้องเสียสละและทุ่มเทในการทำงาน เช่น การเข้าร่วมประชุม การมาทำงานครบทุกวันเปิดการทำกร เป็นต้น 2) คณะกรรมการต้องคอยประสานงานและอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกโดยไม่เลือกปฏิบัติ 3) คณะกรรมการต้องไม่ละเลยและให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหา 4) คณะกรรมการต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน และ 5) คณะกรรมการต้องมีความพยายามแสวงหาองค์ความรู้หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกและเครือข่ายภายนอกชุมชนเพื่อนำความรู้ดังกล่าวเข้ามาเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้าน(เจริญ วงศ์แก้ว, 2550: สัมภาษณ์ และ อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์)

นอกจากนั้นกล่าวได้ว่า การบริหารจัดการที่ยึดหลักคุณธรรมและหลักความรับผิดชอบ เป็นหลักการบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้นำโดยตรง หากผู้นำธนาคารหมู่บ้านมีการบริหารจัดการที่ยึดหลักคุณธรรมและหลักจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อ ก็จะส่งผลให้สมาชิกเชื่อมั่นเกิดความศรัทธากับผู้นำและระบบธนาคารหมู่บ้าน โดยผู้นำธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ ประธาน หรือผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน ผู้นำของธนาคารหมู่บ้านมีชื่อเรียกต่างกัน เช่นจากธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท เรียก “ประธานธนาคารหมู่บ้าน” ส่วนธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชนบท เรียกตำแหน่งนี้ว่า “ผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน” ผู้นำธนาคารหมู่บ้านที่เป็นยอมรับของชุมชนและสมาชิก จะมีภาวะผู้นำสูง มีคุณลักษณะพิเศษ คือ มีความซื่อสัตย์ เช่น ไม่มีประวัติเรื่องการคอร์รัปชัน ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข เช่น เมาเหล้า เล่นการพนัน ชู้สาว เป็นต้น มีความรู้ความสามารถ มีอาชีพที่มั่นคง เสียสละเพื่อส่วนรวมมาโดยตลอด และครอบครัวให้การสนับสนุน (วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, 2550: สัมภาษณ์ และ อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์) แม้ว่าผู้นำธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นที่ยอมรับในช่วงการจัดตั้งครั้งแรก เนื่องจากในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่มีหน่วยงานที่น่าเชื่อถือเข้ามาดำเนินการให้ ยกตัวอย่าง เช่น สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เป็นต้น แต่ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าผู้นำที่เป็นที่ยอมรับคนแรกตั้ง จะบริหารงานจัดการโดยยึดหลักการบริหารจัดการที่ดีในระยะยาว เช่น ธนาคารหมู่บ้าน บ้านโป่งปิง ตำบลวังใต้ อำเภอลำดวน จังหวัดลำปาง ที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดลำปาง ซึ่งในระยะแรกประธานธนาคารหมู่บ้านก็เป็นที่ยอมรับของสมาชิก แต่เมื่อสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทถูกยุบไม่มีหน่วยงานใดไปคอยไปกำกับดูแลอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ทำให้เปิดโอกาสให้ประธานและคณะกรรมการที่ขาดคุณธรรมเกิดการทุจริตเงินของธนาคารหมู่บ้านไปใช้ส่วนตัว นอกจากนั้นยังไม่ยึดหลักนิติธรรม คือ ไม่ปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด ปลดปล่อยเงินกู้ให้พวกพ้องโดยไม่ดูความสามารถในการชำระหนี้ จนก่อให้เกิดหนี้เสียจนในปัจจุบันไม่มีเงินที่จะปล่อยกู้ การกระทำดังกล่าวทำให้ความเชื่อมั่นของสมาชิกลดลงจะเห็นได้จากไม่มีสมาชิกใหม่เพิ่ม และสมาชิกถอนหุ้นและลาออกนับสิบคนหลายคน ที่ลาออกยังไม่ได้เงินหุ้นคืน ในทางตรงกันข้ามกับธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอลำดวน จังหวัดลำปาง ที่มีครูเจริญ วงศ์แก้ว ประธานธนาคารหมู่บ้าน มีการบริหารจัดการที่ดี เนื่องจากครูเจริญ วงศ์แก้ว ยังติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทเดิม ตลอดจนประสานขอความช่วยเหลือไปให้นักวิชาการในมหาวิทยาลัยเพื่อนำองค์ความรู้เข้ามาปรับใช้ในการบริหารธนาคารหมู่บ้านอย่างค่อเนื่อง ส่วนกรณีเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้ ที่มีปริญญาที่ดี คือ ครูมุกดา อินคี่สาร โดยธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยาจัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยการนำของ ผศ.จ่านอง สมประสงค์ กระบวนการจัดตั้งธนาคาร

หมู่บ้านได้ถ่ายทอดอุดมการณ์และองค์ความรู้ให้กับครูมุกดา อินตะสาร ทำให้ครูมุกดา อินตะสาร นำอุดมการณ์และองค์ความรู้ดังกล่าวไปจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้ เพิ่มอีก 37 หมู่บ้าน ตลอดจนสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในระดับตำบลที่มีชื่อเสียงในปัจจุบัน บทบาทของครูมุกดา อินตะสาร เป็นทั้งผู้นำที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านโดยตรงและโดยอ้อม คือ ในฐานะเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านทุกธนาคารของอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา

จะเห็นได้ว่าผู้นำธนาคารหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นครูเจริญ วงศ์แก้วหรือครูมุกดา อินตะสาร ต่างก็มีคุณลักษณะและทักษะในการจัดการใกล้เคียงกัน โดยคุณลักษณะเด่น คือ มีความรู้ความสามารถ มีอาชีพที่มั่นคง เสี่ยงสละเพื่อชุมชนมาตลอด มีความเสียสละ ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข เช่น เมาเหล้า เล่นการพนัน ชู้สาว เป็นต้น และครอบครัวให้การสนับสนุน ส่วนทักษะในการจัดการ คือ มีความสามารถในการสร้างเครือข่ายกับเครือข่ายภายนอกชุมชนมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาความรู้ภายนอกชุมชนเพื่อนำมาปรับปรุงการบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีอยู่ตลอดเวลา เช่น อาจารย์เจริญ วงศ์แก้ว มีการจะคิดต่อและประสานงานกับคุณอภิชาติ มั่นศิลป์ อย่างต่อเนื่อง ส่วน อาจารย์มุกดา อินตะสาร มีการติดต่อประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่องเช่นกัน จากข้อค้นพบในข้างต้น กล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำของประธานธนาคารหมู่บ้าน จะสะท้อนได้จากผลการบริหารจัดการ เช่น ผู้นำไม่ทุจริต ผู้นำมีความรับผิดชอบในปฏิบัติหน้าที่ เป็นต้น ดังนั้นเห็นได้ว่า การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน ต้องร่วมเอา คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารเข้าไปด้วย หากการบริหารหารยึดหลักคุณธรรม และหลักความรับผิดชอบต่อจะส่งผลต่อความเชื่อมั่นของสมาชิกที่มีต่อธนาคาร เห็นได้ว่า ผู้นำมีความสำคัญต่อความมั่นคงและยั่งยืนของธนาคารหมู่บ้าน ผู้นำต้องสร้างความศรัทธาแก่สมาชิก และยึดหลักการบริหารจัดการที่ดีที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้นำโดยตรง อย่างน้อย 2 ประการ กล่าวคือ ต้องมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อ และมีคุณธรรมจึงจะสามารถสร้างความศรัทธาให้กับสมาชิกได้

การบริหารจัดการที่ยึดหลักความคุ้มค่า เป็นหลักการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรขององค์กรให้เกิดประโยชน์สูงสุด จากการสัมภาษณ์เจริญ วงศ์แก้ว (2550:สัมภาษณ์) และ อภิชาติ มั่นศิลป์(2550:สัมภาษณ์) ให้แนวคิดว่า หากจะวัดความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากรของธนาคารหมู่บ้าน โดยภาพรวม ที่แน่นอนที่สุด คือ ควรพิจารณาจากประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากร ได้แก่ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ หากใช้ไปแล้ว ทำให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจไม่คุ้มค่ากับมูลค่าของทรัพยากรที่เสียไปก็คงจะไม่คุ้มค่าเช่นกัน นอกจากนั้นในการวัดความคุ้มค่าต้องพิจารณาถึงความพึงพอใจของสมาชิกต่อผลผลิตของธนาคารหมู่บ้านที่สมาชิกพึงรับรู้ได้ เช่น ความพึงพอใจ

ต่อการให้บริการ ความพึงพอใจต่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ความพึงพอใจต่อการจ่ายเงินปันผล ความพึงพอใจต่อบทบาทของธนาคารหมู่บ้านในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการชุมชนของธนาคารหมู่บ้าน และความพึงพอใจต่อเงื่อนไขในการกู้ เป็นต้น

จากข้อค้นพบเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีมีอิทธิพลต่อการสร้างทุนทางสังคม หรือการสร้างเชื่อมั่นแก่สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ในข้างต้นสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อรพินท์ สพโชคชัย (2541: ระบบออนไลน์) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อน โครงการขององค์กรระหว่างประเทศ ได้แก่ ธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ คือ การมีธรรมาภิบาล หรือการบริหารจัดการที่ดีของประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือ เนื่องจากประเทศที่มีการบริหารจัดการที่ดี นอกจากจะทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาแล้วยังมีการใช้ ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งผลให้การดำเนิน โครงการต่างๆ สำเร็จได้โดยง่าย นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Fukuyama F. (2542: Online), WorldBank (2546: 29-34), และวีรกร ศรีเศศ (2546: 20) ที่เชื่อว่า ปัจจัยที่ช่วยสร้างทุนทางสังคมหรือสร้างความไว้วางใจ คือ การปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม กล่าวคือ หากบุคคล องค์กร สถาบันใด มีบรรทัดฐานที่ดีและปฏิบัติตามก็จะส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่น เมื่อสมาชิกเกิดความเชื่อมั่นจะทำให้เกิดการรวมกลุ่ม เช่น การสมัคร เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม เกิดการให้ความร่วมมือในระยะยาว เกิดการสร้างเครือข่าย เกิดการช่วยเหลือซึ่ง กันและกัน จนกลายเป็นพลังในการพัฒนา ตามทฤษฎีขององค์กรเครือข่าย ถือว่าการรวมกลุ่มหรือการ สร้างเครือข่ายทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน จึงสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย หรือองค์กรที่เข้าไปเป็นสมาชิก ตลอดจนสร้างอำนาจการต่อรองให้เกิดขึ้นได้ในอนาคต แต่อย่างไร ก็ตามหัวใจของความสำเร็จขององค์กรเครือข่าย คือ การสร้างความไว้วางใจ ระหว่างคนหรือ องค์กร (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2549: สัมภาษณ์)

จากข้อค้นพบในการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า องค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดี ของธนาคารหมู่บ้าน ที่มีน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด คือ การบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม โดยมีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.844 รองลงมา คือ การบริหารจัดการที่ดีตามหลักนิติธรรม มี น้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.780, การบริหารจัดการที่ดีการตามหลักความ โปร่งใส มีน้ำหนัก องค์ประกอบเท่ากับ 0.726, การบริหารจัดการที่ดีการตามหลักคุณธรรม มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.723, การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความคุ้มค่า มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.630 ตามลำดับ ส่วนองค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีที่มีน้ำหนักองค์ประกอบต่ำสุด คือ การบริหารจัดการที่ดีตาม หลักความรับผิดชอบ มีน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.521

ดังนั้น การบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามลำดับความสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในการจัดเวทีประชาคมผู้เข้าร่วมเวทีประชาคมเสนอข้อค้นพบเชิงปริมาณผู้เข้าร่วมเวทีมีความคิดเห็นไปทำนองเดียวกันว่า องค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านทั้ง 6 ด้าน ล้วนแต่มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้าน ไม่สามารถระบุว่าองค์ประกอบไหนดีหรือสำคัญกว่ากัน ในการแสดงความคิดเห็นได้อุปมาอุปมัยหลักการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านทั้ง 6 หลักการ กับ สัต 5 ข้อ ในพุทธศาสนา โดยระบุว่า สัตทุกข้อมีความสำคัญเสมอเหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจังหวะและเวลาในการใช้สัตให้เหมาะสมบริบทหรือสภาพแวดล้อมในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนา เช่นเดียวกับหลักการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านทุกหลักการก็มีความสำคัญเสมอเหมือนกันเช่นกัน ดังนั้น หากต้องการให้สมาชิกชุมชนสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน เกิดความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการที่ดีทุกหลักการตามลำดับดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น

ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่ดี(GGOV)ของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย(NSUP) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.933 ในประเด็นนี้ผู้ร่วมเวทีสัมมนาได้สะท้อนถึงความสำคัญของการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย ต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน โดยขกกรณีศึกษาของธนาคารหมู่บ้านที่ไม่ได้รับการสนับสนุนด้านการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการจากเครือข่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ทำให้ขาดการบริหารจัดการที่ดี เช่นกรณีตัวอย่างของธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดลำปางที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทหลายธนาคาร ภายหลังสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทถูกยุบเนื่องจากนโยบายการปฏิรูปโครงสร้างระบบราชการ ทำให้บทบาทการจัดตั้ง และการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านที่ดำเนินการโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทต้องยุติบทบาทลงไปด้วย ส่งผลธนาคารหมู่บ้านดังกล่าวไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ในช่วงที่สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทยังไม่ถูกยุบจะมีเจ้าหน้าที่เข้ามาติดตามประเมินผล ให้คำแนะนำแก่คณะกรรมการ เข้ามาจัดฝึกอบรมแก่คณะกรรมการ ตลอดจนนำคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชน กระบวนการพัฒนาของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ทำให้คณะกรรมการเกิดการตื่นตัวและรอบคอบในการบริหาร ทำให้การบริหารเกิดการบริหารจัดการที่ดีได้ แต่ภายหลังจากสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ยุบหลายธนาคารที่ยังไม่แข็งแรงก็ถูกทอดทิ้งให้เป็นไปตามชะตากรรมหลายธนาคารที่คณะกรรมการไม่เคย โกง ก็ถือโอกาสคด โกง ผลสุดท้ายคือธนาคารถูกยุบ เช่น

กรณีของธนาคารหมู่บ้านโป่งปิง คำบลวงค์ได้ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ธนาคารหมู่บ้านบ้านสามเสนตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือจังหวัดลำปาง

ข้อค้นพบในข้างต้นยังสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพอีกกรณีศึกษา หนึ่งที่สนับสนุนถึงเหตุผลของ การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง เป็นการควบคุมหรือกำกับการบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านให้ยึดหลักการบริหารจัดการที่ดีทางอ้อม ในประเด็นนี้ บุญชอบ รักชาติ (2550: สัมภาษณ์) กล่าวว่า ธนาคารหมู่บ้านบ้านสามเสนตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท นำทีมโดย คุณอภิชาติ มั่นศิลป์ ในระยะหนึ่งได้คอยติดตามให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ทำให้เป็นผลดีกับธนาคารอย่างมาก เนื่องจากการเข้ามาของเจ้าหน้าที่นั้นถือว่าการตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากในระยะแรกคณะกรรมการจะตัดสินใจทำอะไรมักจะเกรงใจนักวิชาการจากหน่วยงานมากจึงไม่มีปัญหาใดเกิดขึ้น ต่อมาสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดลำปางได้ปรับเปลี่ยนภารกิจทำให้ภารกิจการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้านได้ยุติบทบาทลง ทำให้การติดตามการดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้านต้องหยุดไปด้วย ผลที่ตามมาคือคณะกรรมการบางคนตัดสินใจดำเนินโดยไม่ยึดหลักความถูกต้อง เช่น การบริหารงานไม่โปร่งใส การตัดสินใจโดยลำพังขาดการมีส่วนร่วม ไม่ฟังเสียงเรียกร้องจากสมาชิก ไม่ปฏิบัติตามระเบียบ ปลดอยเงินกู้ให้พวกพ้องโดยไม่ดูความสามารถในการชำระหนี้จนก่อให้เกิดหนี้เสียเกือบแสนบาท สุดท้ายคือธนาคารก็ไม่สามารถปลดอยเงินกู้ได้ต่อเนื่องจากขาดเงินทุน ปัจจุบันมีเงินทุนประมาณสองแสนกว่าบาท แต่มีเพียงแต่ตัวเลขแต่ไม่ตัวเงิน นอกจากนั้นคณะกรรมการหลายรายลาออกเหลือคณะกรรมการเหลือเพียง 3 คนเท่านั้น คณะกรรมการที่เหลือก็ไม่สามารถให้คำตอบที่มาที่ไปของเงินบาทส่วนที่หายไป ได้แต่กล่าวหาให้โทษประธานธนาคารหมู่บ้านคนก่อนซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว

ในประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณที่พบว่า ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง มีคะแนนการบริหารจัดการที่ดีต่ำ โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.529 ในขณะที่ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยหน่วยงานอื่นที่ได้รับการสนับสนุนในการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องมีระดับคะแนนการบริหารจัดการที่ดีสูง ได้แก่ ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน มีคะแนนการบริหารจัดการเฉลี่ย 5.058 ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน มีคะแนนการบริหารจัดการเฉลี่ย 5.030 และธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีคะแนนการบริหารจัดการเฉลี่ย 4.903 ตามลำดับ

นอกจากนั้น การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายถือว่าการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการของคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านโดยตรง เมื่อคณะกรรมการมีศักยภาพในการ

บริหารจัดการสูงก็ย่อมส่งผลให้การบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านเกิดการบริหารจัดการที่ดีได้ แต่อย่างไรก็ตามศักยภาพในการบริหารจัดการของคณะกรรมการนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบของการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายที่ได้รับจากหน่วยงานที่จัดตั้งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับศักยภาพเฉพาะตัวและโอกาสในการพัฒนาตัวเองของคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านซึ่งจำแนกได้ 2 ประเภท คือ 1) ศักยภาพของคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านที่มีมาก่อนเข้ามาเป็นคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน ในประเด็นนี้ อภิชาติ มั่นศิลป์ กล่าวว่า จากประสบการณ์ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านมาประมาณ 80 แห่ง ส่วนมากจะคัดเลือกเอาบุคคลที่ความรู้ความสามารถและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชนเข้ามาดำรงตำแหน่งประธานธนาคารหมู่บ้าน เช่น ครู เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลดังกล่าวส่วนมากมีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของชุมชน หากธนาคารหมู่บ้านมีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนสมาชิกชุมชนยอมรับก็จะง่ายแก่การพัฒนา และ 2) ศักยภาพที่ถูกสร้างขึ้นในระหว่างการดำรงตำแหน่งคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งเป็นไปได้ 2 ช่องทาง กล่าวคือ ช่องทางที่ 1 คือ การได้รับการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการที่เป็นการสนับสนุนจากเครือข่าย เช่น การให้คำแนะนำเกี่ยวกับการบริหารงาน การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการบัญชี การศึกษาดูงานภายนอกชุมชน การนำธนาคารหมู่บ้านไปเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรการเงินภายนอกชุมชน และการได้รับการสนับสนุนด้านพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยี ส่วนช่องทางที่ 2 คือ คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านได้รับการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการเนื่องจากการดำรงตำแหน่งอื่น ในโอกาสอื่น เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการครูที่อยู่ในหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน สอบต. เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตามจากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า มีบางธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท แล้วไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง แต่ประธานธนาคารมีความรู้และทักษะในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สูง ทำให้สามารถประสานกับหน่วยงานอื่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาธนาคารหมู่บ้าน เช่น ธนาคารหมู่บ้านคอนแก้ว ธนาคารหมู่บ้านบ้านปงวัง อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ที่นำโดยครูเจริญ วงศ์แก้ว และ ครูอนันต์ สูงขาว ตามลำดับ ตลอดจนธนาคารในเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ที่มีครูมุกดา อินตะสาร ให้ความช่วยเหลือประสานกับหน่วยงานภายนอกชุมชนเข้าให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ควรคัดเลือกผู้นำธนาคารหมู่บ้านที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการประสานกับ

เครือข่ายภายนอกชุมชนได้ดี ตลอดจนควรมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการให้การจัดตั้ง และพัฒนาศักยภาพของธนาคารหมู่บ้านอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง

2. ความเชื่อมั่นที่เกิดจากการได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (EBEN) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.248 แปลว่า ความเชื่อมั่นของสมาชิกเกิดจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจถึงร้อยละ 24.8 ดังนั้น ในการบริหารธนาคารหมู่บ้านผู้บริหารธนาคารหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญกับการจัดการผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างเหมาะสม

แม้ว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับจากการเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน จะมีหลายด้าน ได้แก่ สิทธิในการกู้เงิน ผลตอบแทนจากการถือหุ้น และสิทธิในการได้รับเงินสวัสดิการชุมชน นอกจากนั้นจากความเห็นของผู้เข้าร่วมเวทีประชาคมมีความคิดเห็นร่วมกันว่า ผลประโยชน์ที่จูงใจสมาชิกให้เข้ามาเป็นสมาชิกมากที่สุด คือ ผลตอบแทนจากการถือหุ้น รองลงมา คือ สิทธิในการกู้เงินกรณีสมาชิกที่มีฐานะยากจน และต่ำสุด คือ การได้รับการจัดสวัสดิการ ดังนั้น หากธนาคารไหนจ่ายผลตอบแทนจากการถือหุ้นสูงก็จะจูงใจให้สมาชิกสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นก็จะส่งผลให้ธนาคารมีโอกาสที่จะระดมเงินฝากได้มากขึ้น จากการสำรวจข้อมูลธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน พบว่า ผลประโยชน์จากการถือหุ้นโดยทั่วไปพบว่า สมาชิกจะได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในรูปของอัตราดอกเบี้ยหรือ อัตราปันผลตามหุ้นหรือทั้งสองรวมกัน ทั้งนี้แล้วระเบียบข้อตกลงของแต่ละธนาคาร กล่าวคือ มีบางธนาคารจ่ายทั้งดอกเบี้ยและเงินปันผลให้แก่ผู้ฝากเงิน โดยทั่วไปกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก อยู่ในระหว่างร้อยละ 3 ถึง 6 บาทต่อปี หลังจากนำรายได้หลังหักดอกเบี้ยจ่ายแล้วร้อยละหนึ่งจะนำมาปันผลคืนเงินฝากอีกประมาณร้อยละ 15 ทำให้สมาชิกได้รับผลตอบแทนในรูปของดอกเบี้ยบวกกับเงินปันผลคืนเงินฝาก แต่อย่างไรก็ตามมีบางธนาคารจ่ายเฉพาะเงินปันผลแต่เพียงอย่างเดียว โดยนำเงินรายได้ของธนาคารทั้งหมด ร้อยละ 50 ถึง 60 มาปันผลคืนแก่สมาชิก จึงทำให้สมาชิกได้รับผลตอบแทนในรูปของเงินปันผลเท่านั้น

จากการสำรวจ พบว่าธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจ่ายอัตราผลตอบแทนทางเศรษฐกิจแก่ผู้ถือหุ้นอยู่ในระหว่างร้อยละ 5.5 และสูงสุดถึงร้อยละ 13.88 บาทต่อปี โดยเฉลี่ยแล้วธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจ่ายผลตอบแทนต่อหุ้นเฉลี่ยร้อยละ 8.751 ซึ่งถือว่าสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากของสถาบันการเงินโดยทั่วไป จึงเป็นเหตุให้สมาชิกส่วนหนึ่งที่มีเงินออมมากนำเงินมาฝากกับธนาคารหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการที่ธนาคารหมู่บ้านจ่ายผลตอบแทนจากการถือหุ้นสูงจะเป็นการจูงใจให้สมาชิกเข้ามาเป็นสมาชิกและฝากเงินกับธนาคารหมู่บ้านมากขึ้น แต่การที่ธนาคาร

หมู่บ้านจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นในอัตราสูงทำให้ธนาคารหมู่บ้านต้องเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูงมากถึงร้อยละ 24 บาทต่อปี การที่ธนาคารหมู่บ้านที่คิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูง นอกจากจะทำผิดประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 ที่กำหนดให้อัตราดอกเบี้ยในตลาดไม่เกิน ร้อยละ 15 บาทต่อปี แล้วยังเป็นขัดต่อหลักการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในการเป็นองค์กรการเงินชุมชน ที่มีบทบาทในการบรรเทาปัญหาเชิงโครงสร้างทางการเงินแก่ชุมชน โดยเพิ่มช่องทางการฝากเงินให้กับชุมชน ตลอดจนลดโอกาสการทุจริตทางเศรษฐกิจจากการกู้ยืมเงินนอกระบบที่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง ดังนั้นการที่ธนาคารหมู่บ้านกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูง จะสร้างความไม่เป็นธรรมและภาระทางเศรษฐกิจแก่สมาชิกมีเงินฝากน้อย มีฐานะยากจน และมีความจำเป็นต้องกู้ยืมเงินจากธนาคารหมู่บ้านเพราะต้องรับภาระดอกเบี้ยในอัตราสูง ในประเด็นนี้แม้ว่า Held (1984: 65-69) และ Bennis and Nanus (1998: 142) ที่มีความเห็นว่าการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ลงตัวเป็นบรรทัดฐานที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นได้ แต่หาธนาคารหมู่บ้านที่เป็นองค์กรการเงินที่มีบทบาทในการลดโอกาสการทุจริตทางเศรษฐกิจ กลับมาเป็นองค์กรที่ทุจริตเสียเองในระยะยาว คงหมดความศรัทธาจากสังคม หากเป็นเช่นนั้นจริงอนาคตของธนาคารหมู่บ้านก็จะจบลงได้ ในช่วง ปี พ.ศ. 2551-2553 รัฐบาลได้ประกาศขึ้นทะเบียนลูกหนี้เงินกู้นอกระบบธนาคารหมู่บ้าน ถูกระบุว่าเป็นแหล่งเงินกู้นอกระบบที่จัดเก็บดอกเบี้ยเกินที่กว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด เช่น ธนาคารหมู่บ้านในอำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง หลายธนาคารทำให้ธนาคารหมู่บ้านหลายธนาคารเริ่มลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ให้เหลือร้อยละ 12 บาทต่อปี (วารสาร คัดดี, 2550: สัมภาษณ์) จำนง สมประสงค์ (2539: 16) ได้กล่าวถึง หลักการกำหนดอัตราดอกเบี้ยธนาคารหมู่บ้าน โดยระบุว่า หลักเกณฑ์การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ควรกำหนดให้ต่ำกว่าดอกเบี้ยในท้องถิ่น ร้อยละ 2 ถึง 3 บาท เสมอ มีเหตุผลรองรับ 3 ประการ คือ 1) ไม่ขัดแย้งกับพ่อเงินกู้นอกระบบรุนแรงมากเกินไป 2) ถ้ากำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมอัตราดอกเบี้ยธนาคารพาณิชย์ ซึ่งต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบ ชาวบ้านเข้ามาดูไปใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ตลอดจนธนาคารหมู่บ้านที่มีเงินทุนไม่มากพอสำหรับความต้องการกู้ อาจเกิดปัญหาความไม่ภาคีของสมาชิก และ 3) ธนาคารหมู่บ้านที่มีเงินทุนน้อยมากต้องกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ให้มาซึ่งกำไรที่เพียงพอกับรายจ่ายของธนาคาร แม้ว่าจะมีอัตราดอกเบี้ยสูงก็ตาม

ดังนั้น กล่าวได้ว่าหากต้องการให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้าน ผู้บริหารธนาคารหมู่บ้านต้องบริหารจัดการผลประโยชน์ที่สมาชิกพึงจะได้รับอย่างเหมาะสมและครอบคลุม อย่างน้อย 3 ด้าน คือ การเข้าถึงสินเชื่อบริการของธนาคารหมู่บ้านต้องเข้าถึงง่ายกว่าแหล่งเงินกู้นอกระบบหรือแหล่งสินเชื่ออื่นแต่ต้องมีระบบการป้องกันความเสี่ยงอย่างเหมาะสม กำหนด

ผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นในอัตราที่สามารถจูงใจกับสมาชิก คือ สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝาก โดยทั่วไป และการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยนอกระบบและกฎหมายกำหนด

3. ความเชื่อมั่นที่เกิดจากความรับผิดชอบของการชำระหนี้คืนตามกำหนด (MACC) ค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.142 หากสมาชิกไม่สามารถชำระหนี้คืนตามกำหนดก็จะส่งผลให้ธนาคารมีหนี้ค้างชำระสูง การที่ธนาคารหมู่บ้านมีแนวโน้มมีหนี้ค้างชำระสูง ย่อมส่งผลต่อความเชื่อมั่นของสมาชิก เมื่อสมาชิกขาดความเชื่อมั่นของสมาชิกในชุมชนจะส่งผลกระทบต่อ 3 ประการ คือ 1) สมาชิกในชุมชนที่ยังไม่ได้เป็นสมาชิกจะไม่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน 2) สมาชิกเดิมจะลาออกจากการเป็นสมาชิกภาพ และ 3) สมาชิกภาพเดิมจะไม่ฝากเงินเพิ่มหรืออาจถอนหุ้นออกจากธนาคาร ดังเช่นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับหลายธนาคารในภาคเหนือตอนบน เช่น กรณีของธนาคารหมู่บ้านบ้านสามเสน ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีสมาชิกบางรายไม่ชำระหนี้คืนตามกำหนดไม่ยอมชำระหนี้ส่งผลให้ไม่มีเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอที่จะให้สมาชิกรายอื่นได้กู้ยืม ทำให้สมาชิกส่วนหนึ่งถอนหุ้นออกถึง 30 ราย เพราะไม่มั่นใจว่าธนาคารหมู่บ้านจะมีความมั่นคงหรือไม่ จากการศึกษาข้อมูลทางการเงินของธนาคาร พบว่า ในปัจจุบันมีเงินทุนประมาณ 275,000 บาท มีหนี้เสีย 35,000 บาท สมาชิกบางรายไม่สามารถถอนหุ้นออกได้ เนื่องจากธนาคารไม่มีเงินสดให้ ไม่มีการประชุมหรือดำเนินการใด ๆ มาประมาณ 4 ปี นับจากปี พ.ศ. 2546 แต่ในทางตรงกันข้าม ธนาคารหมู่บ้านที่สมาชิกมีความรับผิดชอบสูง เช่น ธนาคารหมู่บ้านบ้านร่องเคาะ ตำบลร่อง และธนาคารหมู่บ้าน บ้านปงวัง ตำบลวังทรายคำ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ที่สมาชิกธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่ใช้เงินกู้ตามวัตถุประสงค์ไม่มีพฤติกรรมแอบแฝง ซ่อนเร้น และชำระหนี้ได้ตามกำหนด ในปัจจุบันพบว่า ทั้ง 2 ธนาคาร ไม่มีหนี้ค้างชำระหรือหนี้เสีย ส่งผลให้สมาชิกธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่เกิดความเชื่อมั่นหรือความวางใจในการนำเงินไปฝากกับธนาคารหมู่บ้าน ทำให้ธนาคารหมู่บ้านทั้ง 2 มีเงินปริมาณเงินฝากเกือบสี่ล้านบาท (เจริญ วงศ์แก้ว (2550: สัมภาษณ์); นางเยาว์ ประชุมจิต (2551: สัมภาษณ์); อนันต์ สูงขาว (2551: สัมภาษณ์)) ส่วนปัจจัยส่งผลกระทบต่อความสามารถสมาชิกของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด คือ การพิจารณาคุณภาพของโครงการ การกำหนดวงเงินกู้กับความสามารถในการชำระหนี้คืน การเอาจริงเอาจังในการติดตามหนี้ค้างชำระ และความเด็ดขาดในการบังคับใช้ระเบียบ (อภิชาติ มั่นศิลป์, 2550: สัมภาษณ์) ดังนั้น กล่าวได้ว่าความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของธนาคารหมู่บ้าน

ดังนั้น การจัดการกับหนี้ค้างชำระเกี่ยวข้องกับการจัดการหลายด้าน คือ ความรอบคอบในการให้กู้ การค้ำประกันเงินกู้ การมีกฎระเบียบที่รุนแรงมากพอที่จะทำให้สมาชิกไม่

กล้าเบี่ยงหนี เช่น การฉันทานุมัติจากสังคม หรือ การดำเนินการตามกฎหมาย เป็นต้น การบังคับใช้กฎระเบียบอย่างเคร่งครัดโดยไม่เลือกปฏิบัติ และการเอาจริงเอาจังในการติดตามหนี้ต่างชำระ เป็นต้น

4. ความเชื่อมั่นหรือความไม่ไว้วางใจ เนื่องจากการที่ธนาคารหมู่บ้านไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายทำให้สมาชิกในชุมชนขาดความน่าเชื่อมั่น ในประเด็นนี้ ผู้นำชุมชนหลายชุมชนมีความกังวลเกี่ยวกับการเป็นองค์กรชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายของธนาคารหมู่บ้าน ทำให้มีปัญหาเมื่อเกิดการฟ้องร้องคดีเพ่ง สืบเนื่องจากธนาคารหมู่บ้านบ้าน ด (นามสมมุติ) มีการฟ้องร้องกรณีสมาชิกไม่ชำระหนี้คั้น จำนวน 150,000 บาท ในการต่อสู้คดีครั้งแรก ปรากฏว่าศาลมีคำพิพากษาว่าจำเลยไม่มีความผิด เนื่องจากทนายจำเลยจัดกฎหมายนิติบุคคลเข้ามาต่อสู้ คำพิพากษา ระบุว่า ธนาคารหมู่บ้านไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายจึงไม่สามารถทำนิติกรรมหรือสัญญา ใด ๆ ได้ ดังนั้นการทำสัญญากู้เงินระหว่างธนาคารหมู่บ้านและนาย ก จึงไม่มีผลทางกฎหมาย ผลของการแพ้คดีและการที่ธนาคารหมู่บ้านไม่มีฐานะนิติบุคคลตามกฎหมาย ครั้งแรก ส่งผลให้ความเชื่อมั่นของสมาชิกโดยทั่วไปลดลง แต่ต่อมาทนายในฝั่งธนาคารหมู่บ้าน ได้อุทธรณ์คำพิพากษา โดยได้นำหนังสือการได้รับอนุญาตจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านจากสำนักราชเลขานุการ และหนังสืออนุโลมการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านจากธนาคารแห่งประเทศไทยไปแสดงต่อศาล ทำให้ศาลมีการตัดสินให้ธนาคารหมู่บ้านชนะคดีตลอดจนมีการบังคับคดีให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่ธนาคารหมู่บ้าน

ดังนั้น จากผลการวิจัยที่พบว่าธนาคารหมู่บ้านเป็นองค์กรการเงินชุมชนที่ไม่มีกฎหมายรองรับฐานะการเป็นนิติบุคคลทำให้เกิดปัญหาตามมาหากมีการทำนิติกรรมสัญญา หากรัฐต้องการให้องค์กรชุมชนมีความมั่นคงได้รับความยอมรับหรือเชื่อถือจากประชาชน รัฐควรออกกฎหมายเพื่อปกป้องสิทธิทางกฎหมายแก่ธนาคารหมู่บ้านและองค์กรการเงินชุมชนอื่น ที่มีอยู่มากมายหลากหลายประเภทในประเทศไทย

5. ความเชื่อมั่นเนื่องจากนวัตกรรมในการบริหารจัดการความเสี่ยงของชุมชนถือว่าเป็นนวัตกรรมทางการบริหารของชุมชน พบว่า ในกรณีของธนาคารหมู่บ้านในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา หลายธนาคารมีการตั้งระเบียบเพื่อสร้างความไว้วางใจร่วมกัน คือ กำหนดให้ธนาคารหมู่บ้านมี อายุ 2 ถึง 4 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร เพื่อป้องกันความเสี่ยงกล่าวคือ เมื่อครบอายุที่กำหนดจะมีการยุบธนาคาร ให้สมาชิกทุกคนถอนหุ้นออกให้หมด และจัดสรรผลประโยชน์ทุกด้านคืนสู่สมาชิก ตลอดจนจนวาระการทำงานของคณะกรรมการทุกคนทุกฝ่ายก็ต้องยุติลง ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านขึ้นมาใหม่ หลังจากนั้นก็จะมีการจัดตั้งธนาคาร

หมู่บ้านขึ้นมาใหม่ มีการเปิดรับสมาชิกใหม่ โดยมีการคัดเลือกกรรมการชุดใหม่ มีการร่างระเบียบใหม่ และมีการระดมเงินทุนกันใหม่ จากการสัมภาษณ์ นายจันทร์ ไชยสาร พบว่า การดำเนินการดังกล่าวเป็นการป้องกันความเสี่ยง กล่าวคือ การรับสมาชิกใหม่เป็นการให้โอกาสแก่สมาชิกเก่าได้มีโอกาสปรับตัวหรือลดความเสี่ยง เมื่อเห็นว่าธนาคารหมู่บ้านมีความมั่นคงก็จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ หากเห็นว่าไม่มีความมั่นคงก็ไม่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิก การจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาใหม่เพื่อลดการผูกขาดอำนาจของฝ่ายบริหารจนนำไปสู่การทุจริต หากในอดีตกรรมการบางคนมีพฤติกรรมไม่ดีก็จะไม่ถูกคัดเลือกเข้ามาเป็นกรรมการในชุดใหม่ ส่วนการร่างระเบียบใหม่จะทำให้ได้ระเบียบที่ดีกว่าเดิม ส่วนการระดมหุ้นใหม่ก็จะให้โอกาสสมาชิกได้ปรับตัวหรือประเมินความเสี่ยง เมื่อเห็นว่าเสี่ยงเขาก็จะไม่ฝากเงินกับธนาคารหรือฝากน้อย แต่เมื่อไม่เสี่ยงเขาก็ยังฝากเงินกับธนาคารใหม่ ในระยะที่ผ่านมา พบว่า ธนาคารชุดใหม่ที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่มีหลายธนาคารมีคณะกรรมการชุดเดิม ยอดเงินฝากเหมือนเดิม แต่พบว่าส่วนน้อยที่มีการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน

จากปรากฏการณ์การบริหารของชุมชนในข้างต้น ถือว่าเป็นนวัตกรรมชุมชน ที่แสดงถึงนวัตกรรมการสร้างควมไว้เนื้อเชื่อใจ หากในระยะที่ผ่านมาการบริหารงานไม่ยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี สมาชิกไม่รับผิดชอบ และไม่เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ก็คงยากที่จะตั้งองค์กรร่วมกันได้ แต่ในทางตรงกันข้าม หากการบริหารงานเกิดการบริหารจัดการที่ดี สมาชิกส่วนใหญ่มีความรับผิดชอบ และเกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ก็ทำให้หลายธนาคารหมู่บ้านกลับมาตั้งธนาคารหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งได้อีกครั้ง

6. ความเชื่อมั่นที่เกิดจากทัศนคติทางลบของชั้นกลางที่มีผลต่อภาพลักษณ์ของธนาคารหมู่บ้าน ตลอดจนเป็นสาเหตุทำให้สมาชิกในชุมชนที่เป็นชนชั้นกลางหรือ เป็นผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจและสังคม มีหน้ามีหน้าในสังคม ไม่เข้ามาเป็นสมาชิกของธนาคารหมู่บ้าน เนื่องจาก มีทัศนคติว่า ธนาคารหมู่บ้านเป็นธนาคารของคนจน คนรวยไม่ควรเข้าไปเป็นสมาชิก ตลอดจนการเข้าไปเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านทำให้เสียหน้าหรือถูกกล่าวหาว่าเป็นคนจน ในประเด็นต้องหาทางแก้ไขที่เหมาะสมในอนาคตต่อไป

3. ผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (VIMP) มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.431 แปลว่า ความสามารถในการสนับสนุนในการสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ได้รับอิทธิพลผลกระทบทางลบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในทิศทางลบถึงร้อยละ 43.1 สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในหมู่บ้านที่มีธนาคารหมู่บ้าน ส่งผลกระทบทั้งบวกและลบ ผลกระทบด้านลบ คือ การเกิดความซ้ำซ้อนขององค์กรการเงินภายในชุมชนที่มีมาก

เกินความต้องการของชุมชนจนเกิดการแข่งขันกัน เช่น ธนาคารหมู่บ้านสามเสน(นามสมมติ) ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และธนาคารหมู่บ้านนา(นามสมมติ) ตำบลนาา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เดิมในหมู่บ้านมีองค์การการเงินเพียงองค์เดียว คือ ธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งสมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับธนาคารหมู่บ้าน กล่าวคือ มีสมาชิกในชุมชนสมัครเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านจำนวนมาก ฝากเงินกับธนาคารหมู่บ้าน และชำระหนี้คืนตามกำหนด แต่ภายหลังจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านชาวบ้านก็หันไปให้ความสำคัญกับกองทุนหมู่บ้านมากกว่าธนาคารหมู่บ้าน จนส่งผลกระทบต่อธนาคารหมู่บ้าน เช่น การลาออกจากการเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านไปเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านแทน มีการฝากเงินกับกองทุนหมู่บ้านแทนธนาคารหมู่บ้าน การชำระหนี้ธนาคารหมู่บ้านไม่ตรงตามกำหนด เป็นต้น ส่วนผลกระทบทางด้านบวก พบว่า มีบางชุมชนที่สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับทั้งสองกองทุน เช่น ธนาคารหมู่บ้านบ้านดอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ธนาคารหมู่บ้านบ้านร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และธนาคารหมู่บ้านบ้านปงวัง ตำบลวังใต้ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดยพบว่าสมาชิกในชุมชนเป็นสมาชิกทั้งสองกองทุนมีการกู้ยืมระหว่าง 2 กองทุน กล่าวคือ มีการกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้านไปชำระหนี้ให้กับธนาคารหมู่บ้าน ในทางตรงกันข้ามก็มีการกู้เงินจากธนาคารหมู่บ้านเพื่อไปชำระหนี้แก่กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งในประเด็นนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี คือ เป็นการยืดอายุหนี้ของประชาชนที่กู้เงินทั้งสองกองทุนหากกู้ยืมต่างเวลา และเป็นการเพิ่มวงเงินกู้ให้กับผู้กู้หากผู้พร้อมกันสองกองทุน ส่วนข้อเสีย คือ เป็นการส่งเสริมให้ขาดวินัยทางการเงินหากผู้กู้นำเงินไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม

นอกจากนั้น อาจารย์เจริญ วงศ์แก้ว ประธานธนาคารหมู่บ้านบ้านดอนแก้ว และผู้ที่มีประสบการณ์ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 10 ธนาคาร กล่าวว่า จากประสบการณ์ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2552 มีการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านที่มีความพร้อมเท่านั้น คือ หากชุมชนยังไม่มีองค์การการเงินชุมชนที่เป็นแหล่งที่พึ่งที่เป็นธรรมแก่ชาวบ้านหรือมีองค์การการเงินแต่ไม่เพียงพอกับความต้องการของชุมชน เช่น ยังมีปรากฏการณ์ที่ชาวบ้านยังมีการกู้ยืมเงินนอกระบบที่เสียดอกเบี้ยในอัตราสูง จากประสบการณ์ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดลำปาง จำนวน 9 หมู่บ้าน สามารถจัดตั้งได้เพียง 7 หมู่บ้านเท่านั้น ชุมชนที่ไม่มีความพร้อมในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านมี 2 ชุมชน ได้แก่ บ้านจ้าวพิชัย หมู่ที่ 8 ตำบลหนองหล่ม อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง และบ้านหนองเจริญ หมู่ที่ 14 ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เนื่องจากทั้งสองชุมชนมีองค์การการเงินในชุมชนอยู่แล้วหมู่บ้านละ 2 กองทุน คือ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ประจำหมู่บ้าน ดังนั้นหากมีการจัดตั้งซ้ำซ้อนก็จะทำให้เกิดปัญหาตามมา เช่น เกิดความขัดแย้งในชุมชน เนื่องจากมีสมาชิกส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วยกับการขุดกลุ่มเดิมและมาตั้ง

กลุ่มใหม่ เนื่องจากกลุ่มองค์กรการเงินเดิมมีความเข้มแข็งอยู่แล้ว หรือการจัดตั้งกลุ่มใหม่ซ้ำซ้อนกับกลุ่มเก่าอาจจะทำให้เกิดความไม่มีประสิทธิผลขององค์กรการเงินชุมชนเนื่องมีจำนวนองค์กรการเงินชุมชนเกินความต้องการของชุมชน ดังนั้นจึงตัดสินใจไม่จัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในชุมชนทั้งสอง

ดังนั้น หน่วยงานหรือองค์กรที่มีบทบาทในจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนไม่ควรจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนไปทับซ้อนกับองค์กรการเงินอื่นที่อยู่ในชุมชนจนเกินความต้องการและความสามารถในการบริหารจัดการของชุมชน

4. . การขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับระยะเวลาและจำนวนเงินที่ใช้ในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.212 แปลว่าความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนได้รับอิทธิพลจากการขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับระยะเวลาและจำนวนเงินที่ใช้ในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจถึงร้อยละ 21.2 ในระยะที่ผ่านมา พบว่าธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่มีการปล่อยเงินกู้เพียงแต่ระยะสั้นเท่านั้น คือ กู้แล้วต้องมีการชำระคืนภายในหนึ่งปี นอกจากนั้นยังมีการจำกัดวงเงินกู้ คือ สามารถกู้ได้ไม่เกิน 3 ถึง 5 เท่า ของเงินฝากตลอดจนมีเงื่อนไขว่าต้องไม่เกิน 10,000 ถึง 50,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละธนาคาร ทำให้วงเงินกู้ และ ระยะเวลาการชำระหนี้คืนไม่สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น สมาชิกที่มีศักยภาพต้องการเงินทุนไปดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกินหนึ่งปี ไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อได้จำเป็นต้องไปพึ่งแหล่งที่พึ่งทางการเงินแหล่งอื่น เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) แหล่งเงินกู้นอกระบบ ฯลฯ ในประเด็นนี้ ก็มีบางธนาคารหมู่บ้าน เช่น ธนาคารหมู่บ้านร่องเคาะ ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีการขยายระยะเวลาและวงเงินการให้สินเชื่อให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยให้มีการกู้ยืมเงินโดยมีระยะเวลาชำระหนี้คืนเกินหนึ่งปีในวงเงินที่เหมาะสมอาจจะเกินสามเท่าหรือห้าเท่าของเงินฝากได้แต่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน เช่น ทะเบียนรถ โฉนดที่ดิน เป็นต้น โดยมีเงื่อนไขว่าแต่ต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการอย่างรัดกุม ส่วนกรณีของธนาคารหมู่บ้านสันตันศรี หมู่ที่ 10 ตำบลบ้านด้า อำเภอตอคำใต้ จังหวัดพะเยา มีการการปล่อยกู้พิเศษให้แก่สมาชิก มีระยะเวลาชำระหนี้คืน 3 ถึง 5 ปี ในระยะที่ผ่านมาสมาชิกไปซื้อปัจจัยการผลิต รถจักรยานยนต์ รถไถ ฯลฯ โดยการกู้จะใช้คนค้ำประกันเพียงอย่างเดียวมีคนค้ำหนึ่งคนสามารถค้ำประกันเงินกู้ได้สองหมื่นบาท ในการดำเนินงานดังกล่าวทำให้ธนาคารหมู่บ้านสามารถปล่อยเงินกู้เพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น นอกจากนั้นลูกค้าที่เคยเป็นลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) ก็

หันมาเป็นสมาชิกและกู้เงินกับธนาคารมากขึ้น ในปัจจุบันนี้ธนาคารหมู่บ้านบ้านสันตันศรีสามารถระดมเงินฝากได้ถึง 17 ล้านบาท สามารถปล่อยเงินกู้ได้ประมาณ 11 ล้านบาท สอดคล้องกับธนาคารหมู่บ้านหมู่บ้านในอำเภอวังเหนืออีก 2 ธนาคาร คือ ธนาคารหมู่บ้านบ้านปงวัง คำบลวงค์ได้ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว คำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ก็มีการขยายวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจแก่ลูกค้าที่คณะกรรมการเห็นว่า เป็นลูกค้าชั้นดี กล่าวคือ มีธุรกิจรองรับชัดเจน มีประวัติด้านการเงินดี การดำเนินการดังกล่าวของทั้ง 2 ธนาคาร ทำให้ธนาคารมีลูกค้าชั้นดีที่เป็นสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันทำให้ธนาคารสามารถระดมเงินฝากจากสมาชิกได้มากกว่า 3 ล้านบาท จากที่เคยมีปริมาณเงินฝากจากสมาชิกเพียงหนึ่งล้านบาท ดังนั้น กล่าวได้ว่าการขยายวงเงินกู้และระยะเวลาการชำระหนี้คืนให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทำให้สมาชิกที่กู้ยืมเงินจากธนาคารหมู่บ้านมีวงเงินเพียงพอกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ตลอดจนมีความสามารถในการชำระหนี้คืนตามกำหนด เนื่องจากมีรอบชำระหนี้เหมาะสมกับรอบรายรับจากการลงทุน

จากเป้าหมายในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน คือ สนับสนุนให้ชุมชนมีการสะสมทุนหรือออมเงิน เมื่อมีเงินออมมากพอก็จะปล่อยให้สมาชิกที่ขาดแคลนเงินทุนได้กู้ยืมไปเพื่อรองรับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังนั้น เมื่อปรากฏว่ามีสมาชิกในชุมชนยังมีการฝากเงินกับองค์กรการเงินภายนอกชุมชน ตลอดจนมีสมาชิกในชุมชนยังต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ภายนอกชุมชน ซึ่งต้องเป็นหน้าที่ของธนาคารหมู่บ้านที่จะต้องจูงใจให้สมาชิกดังกล่าวเข้ามาฝากเงินกับธนาคารหมู่บ้าน ตลอดจนสามารถขยายวงเงินกู้ และ ระยะเวลาการชำระหนี้คืนให้ให้เหมาะสมกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจสำหรับลูกค้าที่มีความต้องการเงินทุน แต่อย่างไรก็ตามในระยะที่ผ่านมาพบว่าสาเหตุที่ธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่ยอมขยายวงเงินกู้และระยะเวลาการชำระหนี้คืน คือ การคำนึงถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการกู้ยืม ดังนั้น เพื่อให้เกิดความมั่นใจและลดความเสี่ยงในการขยายวงเงินกู้และระยะเวลาการกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในประเด็นนี้ อภิชาติ มั่นศิลป์ ผู้มีประสบการณ์ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดลำปางมากกว่า 80 แห่ง ได้ระบุถึงขอบเขตที่ต้องคำนึงถึง คือ การกำหนดประเภทการกู้ และการประกันเงินกู้ ว่าควรมีความยืดหยุ่นตามที่ จำนง สมประสงค์ (2535: 15-19) ได้ระบุไว้ มีรายละเอียด ดังนี้

1. การกำหนดประเภทเงินกู้ ได้กำหนดรูปแบบการให้กู้ไว้ 3 ประเภท ดังนี้

1.1 เงินกู้ยืมประเภทระยะสั้น อาจจะให้กู้ยืมได้รายละไม่เกิน 3,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร โดยการชำระหนี้คืนเป็นงวด ๆ ละหนึ่งเดือน (รวมเงินต้นและดอกเบี้ย) ภายใน 3 เดือน หรือจะขอส่งดอกเบี้ยเป็นรายเดือนและส่งเงินต้นงวดเดียวสิ้นเดือนที่ 3 ก็ได้แล้วแต่จะตกลงกันเงินกู้ยืมประเภทระยะกลาง อาจจะให้กู้ยืมได้รายละไม่เกิน 6,000 บาท ทั้งนี้

ขึ้นอยู่กับธนาคาร โดยการชำระหนี้คืนเป็นงวด ๆ หนึ่งเดือน (รวมเงินต้นและดอกเบี้ย) ภายใน 6 เดือน หรือจะขอปลอดส่งชำระเงินต้น 1 ถึง 2 เดือน ก่อนก็ได้ตามความจำเป็น แล้วแล้วแต่จะตกลงกัน

1.2 เงินกู้ยืมประเภทระยะยาว อาจจะให้กู้ยืมได้รายละไม่เกิน 24,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธนาคาร โดยการชำระหนี้คืนเป็นงวด ๆ หนึ่งเดือน (รวมเงินต้นและดอกเบี้ย) หรือภายใน 12 เดือน หรือจะขอปลอดส่งชำระเงินต้น 1 ถึง 2 เดือน ก่อนก็ได้ แล้วแต่จะตกลงกันตามความจำเป็น แต่ดอกเบี้ยต้องส่งชำระทุกเดือนด้วยเหตุผล 2 ประการ ประการแรก เพื่อนำดอกเบี้ยมาเป็นเงินทุนให้กู้ยืมเพิ่มขึ้น และประการที่สอง เพื่อแสดงว่าผู้กู้ยืมยังอยู่

ด้วยเหตุผลในข้างต้นจึงทำธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่จึงปล่อยกู้ได้สูงสุดเพียง 1 ปี เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม ประเภทเงินกู้ของสถาบันการเงินอื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน เช่น สหกรณ์เครดิตยูเนียน สหกรณ์ออมทรัพย์ ฯลฯ มีการกำหนดระยะเวลาให้กู้ยืมหนึ่งปี ซึ่งธนาคารหมู่บ้านควรปรับการกำหนดวงเงินกู้และระยะเวลาเงินกู้ให้เหมาะสมกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ดังเช่นมีหลายธนาคารได้ทำสำเร็จมาแล้ว

2. รูปแบบการหลักประกันเงินกู้ ควรแบ่งเป็น 3 ระบบ ดังนี้

2.1 การค้ำประกันด้วยระบบคุณธรรม การค้ำประกันด้วยระบบคุณธรรม หมายถึง ระบบที่เหมาะสมสำหรับธนาคารหมู่บ้านที่สมาชิกล้วนแต่เป็นคนดีมีวินัยและมีความซื่อสัตย์ดีเยี่ยม มีธรรมะอยู่ในหัวใจ มีความเกรงกลัวต่อบาป ไม่มีความประพฤดิชั่วร้าย ไม่มัววุ่นสิ่งอบายมุขทั้งปวง เป็นคนในสังคมที่มีความสงบสุข และมีสภาพความเป็นอยู่ในขั้นอยู่ดีกินดีแล้ว การใช้หลักคุณธรรมค้ำประกันเงินกู้ อาจจะทำวงเงินสูงสุดต่อผู้ประกันหนึ่ง เช่น ผู้ค้ำประกัน 1 คน สามารถค้ำประกันเงินกู้ได้ไม่เกิน 30,000 บาท

2.2 การค้ำประกันด้วยระบบพลังกลุ่ม การค้ำประกันด้วยระบบพลังกลุ่ม คือ ระบบที่เหมาะสมสำหรับธนาคารหมู่บ้านที่มีกลุ่มสมาชิกที่มีความเข้มแข็งและมีการรักษาวินัยกันดีเยี่ยม สามารถควบคุมประพฤติกการปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ จนเป็นที่เชื่อว่าจะไม่มีคนประเภทเห็นแก่ตัวหรือมีนิสัยฉ้อโกงอยู่ในกลุ่มแม่แต่คนเดียว การค้ำประกันกันด้วยพลังกลุ่มก็คงมีประสิทธิผลสูงสุด เช่น ธนาคารหมู่บ้านรามินในประเทศบังกลาเทศนิยมใช้ในปัจจุบัน นอกจากนั้นการปรับปรุงระบบพลังกลุ่มเสียใหม่เป็นว่า ให้สมาชิกที่รักขอบพอกันตั้งวงเงินค้ำประกันเงินชำระหนี้ก็ได้ เช่น ให้รวมกลุ่มกันกลุ่มละ 10 คน ให้ทุกคนนำเงินมารวมคนละ 1,000 บาท จะได้เงิน 10,000 บาท เปิดบัญชีประเภทออมทรัพย์ไว้กับธนาคารหมู่บ้านของตน โดยมีเงื่อนไขให้ธนาคารหมู่บ้านถอนเงินฝาก ชำระหนี้ของสมาชิกกลุ่มคนใดคนหนึ่งที่ผิดนัดชำระหนี้ได้ทันที พร้อมแจ้งให้หัวหน้ากลุ่มทราบ เพื่อติดตามเร่งรัดให้ผู้ผิดนัดรีบนำเงินนำมาเข้าบัญชีกลุ่มให้เต็ม

จำนวน ข้อดีของการประกันการชำระหนี้เช่นนี้ คือ ไม่ปรากฏในงบแสดงฐานะทางการเงินของธนาคารหมู่บ้าน ว่ามีหนี้ค้างชำระหรือหนี้สงสัยจะสูญ หรือหนี้เสียปรากฏ ซึ่งทำให้เครดิตของธนาคารมีสูง และข้อดีอีกข้อหนึ่งคือไม่ต้องติดตาม สมาชิกกลุ่มวงเงินเขาจะติดตามกันเอง หากสมาชิกนั้นมีนิสัยชอบเบี้ยวหรือบิดพลิ้ว ต่อไปเขาจะรวมกลุ่มวงไหนไม่ได้เลย สังคมนั้นคงไม่ต้องรับเขาอย่างแน่นอน เขาจะต้องอยู่แบบโดดเดี่ยว หรืออาจต้องย้ายถิ่นไปที่อื่น

การค้ำประกันด้วยพลังกลุ่มถือว่าเป็นการกดดันทางสังคมหรือการใช้สิทธิฐานุมัติทางสังคม(social sanction) คือ ขบวนการหรือวิธีการสร้างระบบการควบคุม และลงโทษทางสังคม เป็นเครื่องมือของสังคมที่สร้างขึ้นให้คนในสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ถูกต้อง ดึงมาคนที่ไม่ทำตามจารีตประเพณีหรือบรรทัด ฐานที่สังคมยอมรับ ซึ่งอาจจะยังไม่มีหลักฐานพอที่จะทำให้ได้รับผล บังคับ ทางกฎหมาย (legal sanction) คนที่ทำตัวไม่ดีดังกล่าวก็จะถูกสังคมลง โทษ ซึ่งมีวิธีการ ลงโทษหลายแบบ ที่ง่ายที่สุดคือ ถูกต่อต้าน จากสังคมคือไม่ยอมรับ ไม่สังคมกรรมด้วยหรือเรียกว่า การคว่ำบาตรทาง สังคม ในกรณีตัวอย่างการเขียนกฎระเบียบโดยใช้แนวคิดสิทธิฐานุมัติทางสังคม เพื่อบังคับผู้ที่ไม่ยอมชำระหนี้คืนกับธนาคารหมู่บ้าน เช่นระเบียบของธนาคารหมู่บ้านตอนแก้ว คำบรื่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ได้กำหนดไว้ว่า หากสมาชิกไม่ยอมชำระหนี้คืนจะถูก คัดสมาชิกมาปนกิจส่งเคราะห์ ถูกตัดน้ำ ถูกตัดสิทธิในการใช้ทรัพย์สินส่วนร่วมในหมู่บ้าน

1. ค้ำประกันด้วยระบบธนาคารพาณิชย์ ค้ำประกันด้วยระบบธนาคารพาณิชย์ คือ การค้ำประกันด้วยระบบความสามารถในการชำระหนี้คืน ตามหลักวิชาการ ตามเกณฑ์ที่ธนาคารพาณิชย์ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน นำมาปรับใช้ 5 เกณฑ์ ดังนี้

1.1 ประวัติของผู้ขอกู้ สมาชิกผู้ขอกู้ของธนาคารหมู่บ้านหนึ่ง ๆ เป็นคนมี พื้นเพอยู่ในหมู่บ้านนั้น กรรมการพิจารณาผู้คงจะทราบนิสัยความซื่อสัตย์เป็นคนเชื่อถือหรือไม่ นำเชื่อถือได้อย่างดี และต้องจะพิจารณาอนุมัติเงินกู้ยืมให้ได้เท่าที่จะไม่เสี่ยงต่อหนี้สูญเกิดขึ้นใน ภายหลัง

1.2 เงินค้ำหุนในธนาคาร ธนาคารหมู่บ้านต้องกำหนดวงเงินให้กู้โดยเทียบกับมูลค่าหุนที่สมาชิกถืออยู่ เช่น กู้ได้ไม่เกิน 3 เท่าของเงินกู้ ต้องบังคับให้สมาชิกเพิ่มหุนใน สัดส่วนของเงินกู้ การบังคับให้ฝากเงินค้ำในแต่ละเดือน เป็นต้น การที่ผู้กู้มีเงินฝากหรือเงินหุนมาก ก็จะเป็นการลดความเสี่ยงจากให้เงินกู้นั้นเอง เพราะเงินของผู้ขอกู้ที่อยู่ในธนาคารมากเท่าไร ก็ลด ปัญหาการเสี่ยงลงได้มากเท่านั้น

1.3 ความสามารถในการชำระหนี้คืน พิจารณาโครงการขอกู้ว่าเป็น โครงการเป็นไปได้สูงเพียงใด ความสามารถดำเนินกิจการของผู้ขอกู้ยืมขอเดี่ยขนาดไหน มีความรู้ประสบการณ์ในการทำธุรกิจที่ขอกู้ไปลงทุนดีพอหรือไม่ พิจารณากระแสการหมุนเวียนของ

เงินทุนกับรายได้เข้ามาได้ดี ให้รัดกุม ควรจะตัดทอนจำนวนขอกู้มายน้อยเพียงใด ต้องช่วยผู้ขอกู้พิจารณาให้รอบคอบด้วย

1.4 ให้นำหลักทรัพย์มาค้ำประกัน หลักทรัพย์ค้ำประกันอาจจะเป็น อสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน พันธบัตรรัฐบาล และอาจจะเป็นสมาชิกที่เชื่อถือได้เป็นผู้ลงนามค้ำประกันเงินกู้ก็ย่อมได้ เมื่อเห็นว่าไม่เสี่ยงต่อปัญหาเกิดขึ้นในภายหลัง หลักทรัพย์ค้ำประกันมีค่าเกินจำนวนเงินกู้มากพอ

1.5 การพิจารณาตลาด การขอกู้ไปลงทุนผลิตสินค้าหรือบริการอะไร จำนวนเท่าใด ในราคาประมาณเท่าใด จะช่วยธุรกิจดำเนินไปพอมีกำไรหรือไม่ ถ้าเป็นธุรกิจที่ตลาดกำลังเฟื่อง และผู้ขอกู้มีความพร้อมก็ควรอนุมัติตามขอ แต่ถ้าความพร้อมมีน้อยก็ควรให้กู้แต่น้อย และถ้าไม่มีความพร้อมเลยก็ควรไม่อนุมัติเงินกู้เป็นอันขาด

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าธนาคารหมู่บ้านในแต่ละแห่งจะมีการบริหารสินเชื่อแบบไหน นั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละธนาคารดังรายละเอียดที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น

แนวทางการปรับโครงสร้างและเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ให้เป็นองค์กรการเงินชุมชนที่มีขีดความสามารถในการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบผสม และเน้นการใช้กลไกตลาด(Market Mechanisms) เป็นเครื่องมือหลักในการจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจมากกว่าอำนาจรัฐ ในขณะที่กลไกตลาดล้มเหลว(Market Failure) ไม่สามารถจัดสรรทรัพยากรให้มีความเสมอภาคและเป็นธรรมได้ เนื่องจากโครงสร้างธุรกิจที่มีอำนาจเหนือตลาด ผลการศึกษาของ อภิชาติ มั่นศิลป์ (2548: สัมภาษณ์) ผู้มีประสบการณ์ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ประมาณ 80 แห่ง ในจังหวัดลำปาง พบว่า ผลกระทบจากปัญหาเชิงโครงสร้างในตลาดเงินที่ผลกระทบต่อการค้าดำรงชีวิตของประชาชนในภาคชนบท กล่าวคือ ประชาชนในชนบทที่มีฐานะยากจนหรือยากไร้ส่วนมากเข้าถึงตลาดเงินในระบบเฉพาะด้านการฝากหรือออมเงินเท่านั้น เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารของรัฐ และบริษัทประกันชีวิต เป็นต้น แต่ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งเงินกู้นั้นน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากขาดความรู้ ขาดโอกาสในการได้รับเครดิตเนื่องจากถูกมองว่าเป็นคนจน ยากไร้ ไม่มีความสามารถในการชำระหนี้คืน และขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน สถานการณ์เช่นนี้แปลว่ากระแสเงินออมได้ไหลออกจากชุมชน และกลายเป็นสินเชื่อเพื่อไปหล่อเลี้ยงภาคอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาคชุมชน ส่งผลกระทบกับชุมชน 2 ประการ คือ คนในชุมชนต้องอพยพไปขายแรงงานใน

ภาคอื่น โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม และ คนในชนบทรากหญ้าไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ที่เป็นธรรมได้ จึงต้องพึ่งแหล่งเงินกู้นอกระบบที่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง เช่น ร้อยละ 5 บาทต่อเดือน หรือร้อยละ 60 บาทต่อปี ในประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อารี เชื้อเมืองพาน และคณะ (2544: 1) ที่พบว่า ประชาชนในชนบทที่พึ่งพาการกู้เงินนอกระบบต้องเสียดอกเบี้ยเงินกู้แพงกว่าการกู้ยืมเงินในระบบถึง 2-5 เท่า นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อมูลของกองบังคับการปราบปรามอาชญากรรมทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี และฝ่ายตรวจสอบสถาบันการเงินเฉพาะกิจ (Non-Bank) ธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ได้ออกเอกสารแจ้งเตือนการกู้ยืมเงินนอกระบบที่เก็บดอกเบี้ยโหด โดยอยู่ในระหว่าง ร้อยละ 21.46 ถึง ร้อยละ 178.25 ต่อปี (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2548: ระบบออนไลน์)

ผลการวิจัย พบว่า จากสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีผลกระทบต่อการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชนของชุมชนในระดับรากหญ้า ดังนี้

1. ผลกระทบต่อการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างครอบคลุม 3 ประเด็น กล่าวคือ 1) การเป็นแหล่งฝากเงินที่ให้อัตราผลตอบแทนในอัตราสูง โดยจ่ายผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้นเฉลี่ยสูงถึง ร้อยละ 8.751 บาทต่อปี 2) การปล่อยเงินกู้เพื่อการลดโอกาสการกู้ยืมเงินนอกระบบที่เสียดอกเบี้ยในอัตราสูง โดยธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็ก สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 197,628 บาท ธนาคารหมู่บ้านขนาดกลาง สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 679,433.333 และธนาคารหมู่บ้านขนาดใหญ่ สามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 1,549,343.655 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสามารถปล่อยเงินกู้เฉลี่ย 932,128.500 บาท และ 3) การคิดดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราน้อยกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบ โดยคิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เฉลี่ย ร้อยละ 17.418 บาทต่อปี ส่วนอัตราดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบที่มีอัตราสูงถึงร้อยละ 60 บาทต่อปี

2. ผลกระทบต่อการจัดสวัสดิการชุมชน ผลการวิจัย พบว่า ธนาคารหมู่บ้านมีรูปแบบในการจัดสวัสดิการชุมชน 2 รูปแบบ คือ 1) การจัดสวัสดิการด้านการสงเคราะห์เป็นรายบุคคล คือ การจัดสวัสดิการโดยการจ่ายเงินให้เปล่าแก่สมาชิกเป็นรายบุคคล ได้แก่ ฌาปนกิจ รักษาพยาบาล ทุนการศึกษา เป็นต้น และ 2) การจัดสวัสดิการสาธารณประโยชน์ คือ การจัดซื้อที่ดินเพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างของชุมชน การจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ส่วนรวม ตลอดจนการสนับสนุนด้านการศึกษา เช่น ให้เงินสนับสนุนการจัดรายการวิทยุชุมชน และการให้เงินสนับสนุนการเวทีเพื่อให้ประชาชนเรียนรู้เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นต้น การความสามารถในการจัดสวัสดิการชุมชน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดเล็ก มีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 19,042.240 บาท ธนาคารหมู่บ้าน

ตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดกลาง มีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 105,564.406 บาท และธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขนาดใหญ่มีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 214,711.066 บาท โดยภาพรวมแล้ว พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสมเฉลี่ย 132,981.854 บาท

แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนมีข้อจำกัดในการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการ เนื่องจากเป็นองค์การเงินชุมชนที่มีขนาดเล็ก(Microfinance) เนื่องจากมีเงินทุนน้อย แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนจะมีขนาดเล็กแต่ก็ถือว่าเป็นองค์การเงินชุมชนที่มีบทบาทต่อการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในระดับรากหญ้าสูง ดังนั้น หากต้องการให้การสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านเกิดผลกระทบต่อความสามารถในการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการสูง ต้องมีการเพิ่มศักยภาพแก่ธนาคารหมู่บ้านที่ครอบคลุมหลายด้าน เช่น การเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ การเพิ่มขีดความสามารถในการทำธุรกิจ เป็นต้น

ในประเด็นการจัดการกับปัญหาเชิงโครงสร้าง จรัส มินสกุล (2548 :75) ได้ระบุถึงแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหาคความยากจนเชิงโครงสร้างได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด คือ การรื้อหรือกำจัด โครงสร้างที่สร้างความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจที่มีอยู่ในสังคมให้หมดไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างของตลาดผูกขาดหรือตลาดที่มีอำนาจเหนือตลาดโดยภาคส่วนที่มีความสามารถในการปรับหรือรื้อโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมให้หมดไปจากสังคมมีหลายภาคส่วน ดังนี้

1. ภาครัฐบาล ในระยะที่ผ่านมา พบว่า รัฐบาลไทยก็มีการดำเนินการเพื่อปรับโครงสร้างที่ส่งผลต่อความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรในสังคมโดยการบังคับใช้กฎหมายและการออกกฎหมาย เช่น การดำเนินการเพื่อออกกฎหมายเพื่อปรับ โครงสร้างภาษีเพื่อลดการจัดเก็บภาษีทางอ้อมแล้วไปเพิ่มสัดส่วนการจัดเก็บภาษีทางตรงให้มากขึ้น การดำเนินการเพื่อออกกฎหมายเพื่อเก็บภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้า และดำเนินการออกกฎหมายเพื่อจัดเก็บภาษีมรดกในอัตราสูงที่สูงขึ้น นอกจากนั้นยังมีการดำเนินการการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจ เช่น การบังคับใช้พระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 และ บังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และ พ.ศ.2541 เป็นต้น แต่ภาครัฐก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จดังที่ปรากฏเป็นที่รับรู้โดยทั่วไป(เดือนเด่น นิคมบริรักษ์, 2552: 14-18) เหตุผลที่รัฐไม่สามารถดำเนินการได้สำเร็จ คือ ผลประโยชน์ทับซ้อนเนื่องจากการแก้ไข

กฎหมายต้องอาศัยนักการเมืองการออกกฎหมายดังกล่าวในข้างต้น ไปขัดผลประโยชน์ของนักธุรกิจการเมืองทำให้นักการเมืองที่มีโอกาสเข้าไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาไม่ยอมให้กฎหมายที่ขัดผลประโยชน์ของตัวเองผ่าน

2. ภาคเอกชนซึ่งเป็นภาคส่วนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ผูกขาดหรือมีอำนาจเหนือตลาด ได้มีความพยายามสูงสุดได้เพียงแต่สร้างกระแสของธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporation Social Reasonability: CSR) และกระแสของธุรกิจเพื่อสังคม (Social Business) โดยนำกำไรส่วนเกินเพียงน้อยนิดมาจัดฉากเพื่อเชี่ยวชาญสังคม เช่น การปลูกป่า การสร้างฝาย การจัดสวัสดิการด้านการสงเคราะห์ เป็นต้น

3. ภาคประชาชน พบว่า ยังไม่สามารถรวมกลุ่มที่มีพลังหรืออำนาจเพียงพอที่จะต่อรองกับอำนาจผูกขาดที่มีอยู่ในระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วม ขาดองค์ความรู้ และขาดการสนับสนุนจากรัฐบาล

แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า กรณีตัวอย่างการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างในตลาดเงินในชนบทที่ประสบผลสำเร็จมีชื่อเสียงในระดับโลก คือ การทำธุรกิจเพื่อสังคม (Social Business) ของธนาคารหมู่บ้านกรามีน(The Grameen Bank) ในประเทศบังกลาเทศ ที่สามารถจัดการเอาไรต์เอาเปรียบและการขูดรีดของนายทุนเงินกู้ โดยการระดมเงินออมเพื่อปล่อยสินเชื่อเฉพาะประชาชนที่ยากจน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544 :20) ตลอดจนการปล่อยเงินกู้ให้กับบริษัทถูกไปตั้งบริษัทขนาดใหญ่มีอำนาจเหนือตลาดในระบบเศรษฐกิจสูง เช่น โทรศัพท์มือถือ โทรคมนาคม ทรัสต์ ซอฟต์แวร์ เสื้อผ้า และเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น ทั้งนี้การทำธุรกิจเพื่อสังคมในกลุ่มธุรกิจผูกขาดถือว่าเป็นเครื่องมืออันทรงพลังในการช่วยคนยากจน (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2549: ระบบออนไลน์) เพราะการเป็นเจ้าของบริษัทที่มีอำนาจผูกขาดหรือมีอำนาจเหนือตลาดของธนาคารกรามีนถือว่ามีได้เป็นการเอาเปรียบสังคม เนื่องจากกำไรส่วนเกินที่ได้รับจากบริษัทเหล่านั้นก็จะถูกคืนสู่ผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นคนจนและเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ นอกจากนั้นการจัดตั้งธนาคารกรามีนทำให้กลุ่มคนจนมีโอกาสเข้าถึงสินเชื่อโดยไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ส่งผลให้คนจนเหล่านั้นมีโอกาสทางเศรษฐกิจได้มากขึ้น (Mohmmad and Mohmmad, 2007: 70) ในปัจจุบัน พบว่า ธนาคารกรามีน มีทรัพย์สินจำนวน 27,143,307.578 กาดา(อัตราแลกเปลี่ยน 1 กาดา สามารถแลกเงินบาทได้ประมาณ 16.32 บาท) มีเงินฝากจำนวน 14,715,750,609 กาดา ปล่อยสินเชื่อให้กับสมาชิกจำนวน 16,823,709,087 กาดา และมีกำไรทั้งสิ้น 357,518,131 กาดาหรือประมาณ 5,834,695,897.92 บาท (Grameen Bank, 2003: ระบบออนไลน์) ทั้งนี้พัฒนาการความสำเร็จของธนาคารหมู่บ้านกรามีน เกิดจากปัจจัยและเงื่อนไขหลายประการสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างจริงจัง รัฐบาลให้การสนับสนุนเงินทุนแก่ธนาคารหมู่บ้านกรามีนในระยะแรกของการจัดตั้ง โดยสนับสนุนเงินทุนผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ทำให้ธนาคารหมู่บ้านกรามีนมีเงินทุนเพียงพอในการปล่อยกู้เพื่อขับเคลื่อน โครงการในระยะแรกได้อย่างเพียงพอ เป็นสาเหตุให้สมาชิกธนาคารหมู่บ้านเกิดความมั่นใจ และ เชื่อมมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้าน

2. ผู้นำการขับเคลื่อนโครงการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านกรามีนมีศักยภาพสูง ผู้ที่ริเริ่มในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านกรามีน คือ ศาสตราจารย์ ดร. มูฮัมมัด โยนัส ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรมสูง โดยเฉพาะความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ทำให้รู้เท่าทันกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจในโลกทุนนิยมผูกขาดที่สร้างความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรโลก ทำให้สามารถวิเคราะห์สภาพปัญหา สาเหตุของปัญหาความยากจน โดยเฉพาะปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดโครงสร้างของตลาดที่ไม่เป็นธรรมในระบบเศรษฐกิจได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้การตั้งสมมุติฐานและยุทธศาสตร์การพัฒนาการแก้ไขปัญหาคความยากจนได้อย่างถูกต้อง และตรงจุด ในด้านคุณธรรม พบว่า เป็นบุคคลที่สังคมบังคลาเทศยอมรับและศรัทธาเนื่องจากเป็นผู้นำทางความคิดและลงมือทำเพื่อช่วยเหลือสังคมในชนบทมาโดยตลอด จะเห็นได้จากการได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ ด้านการให้ความช่วยเหลือมนุษยชาติให้หลุดจากปัญหาความยากจนจนใน ปี ค.ศ.2006 (Nobel Prize, 2006: ระบบออนไลน์)

3. การพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ พบว่า ธนาคารหมู่บ้านกรามีนได้ดำเนินการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ ผ่านกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ (Operations research) โดยได้ดำเนินการ 3 แนวทาง คือ 1)การปรับปรุงองค์การเพื่อให้สมาชิกมีส่วนร่วมและ พัฒนาการให้บริการให้ดีขึ้น เช่น การจัดตั้งกลุ่มลูกค้าเป็นที่ปรึกษา การใช้เทคนิคติดตามและประเมินผลในเชิงคุณภาพ การสัมมนากับสมาชิกและเจ้าหน้าที่ 2) การปรึกษาหารือกับที่ปรึกษาภายนอกเป็นระยะๆ โดยเฉพาะนักวิชาการในสถาบันการศึกษา และ 3)การติดตามความสำเร็จจากการบริการของผู้ให้บริการการเงินรายอื่น เพื่อนำมาเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการ ดังนั้น กล่าวได้ว่า วิจัยปฏิบัติการด้วยตัวเองจะทำให้โครงการเกิดการปรับปรุงตัวอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับความเป็นจริง (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2550: 29)

4. การมีโอกาสรทำธุรกิจที่มีอำนาจเหนือตลาดหรือธุรกิจที่มีการประหยัดต่อขนาด (Economy of Scale) กล่าวได้ กลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์การพัฒนาธุรกิจของธนาคารหมู่บ้าน กรามีน คือ การทำธุรกิจแบบเง็กจากเล็กไปใหญ่(จันง สมประสงค์, 2535: 17) โดยถูกกำหนดให้มีบทบาทในการสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนในระดับรากหญ้า แต่เมื่อธนาคารกรามีน

สามารถสะสมทุนได้มากพอ ก็มีการขยายธุรกิจโดยการลงทุนทำธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีอำนาจเหนือตลาดในรูปแบบของการทำธุรกิจเพื่อสังคม(Social Business) โดยการปล่อยสินเชื่อให้บริษัทลูกเข้าไปทำธุรกิจที่มีอำนาจเหนือตลาด เช่น บริษัทโทรศัพท์มือถือ โทรคมนาคม ทรูสคีม โซฟท์แวร์ เสื้อผ้า เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น ในปัจจุบันธนาคารกรามีนมีบริษัทลูกมากถึง 17 บริษัท การทำธุรกิจที่มีอำนาจเหนือตลาดในรูปแบบของการทำธุรกิจเพื่อสังคมเป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพในการช่วยคนยากจน(วรากรณ์ สามโกเศศ, 2549: ระบบออนไลน์) การที่ธนาคารหมู่บ้านกรามีนมีส่วนในการเป็นเจ้าของบริษัทที่อำนาจเหนือตลาดขนาดใหญ่ ไม่ได้ถือว่าเป็นการขูดรีดหรือเอาเปรียบสังคมแต่อย่างใด เนื่องจากผู้ถือหุ้นของธนาคารหมู่บ้านกรามีนส่วนใหญ่ คือ คนจนทั้งประเทศ ทำให้กำไรส่วนเกิน(Excess Profit) ที่ได้รับจากบริษัทเหล่านั้นก็จะถูกคืนสู่ผู้ถือหุ้น ซึ่งเป็นคนจนและเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ กล่าวได้ว่ารูปแบบการทำธุรกิจของธนาคารกรามีนเป็นการทำธุรกิจเพื่อสังคม(Social Business) อย่างแท้จริง

ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนและองค์กรการเงินอื่นที่มีอยู่ในประเทศไทยให้มีศักยภาพเพียงพอที่จะการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล มีดังนี้

1. การบริหารความเชื่อมั่น จากผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ทำให้สมาชิกเกิดความเชื่อมั่น คือ 1) ความสมาชิกมีความรับผิดชอบในการชำระหนี้คืนตามกำหนด โดยปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถสมาชิกของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด คือ การพิจารณาคุณภาพของโครงการ การกำหนดวงเงินกู้กับความสามารถในการชำระหนี้คืน การเอาจริงเอาจังในการติดตามหนี้ค้างชำระ และความเด็ดขาดในการบังคับใช้ระเบียบ 2)ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับจากการถือหุ้น โดยความเป็นจริงแล้วประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับจากการเข้าเป็นสมาชิก คือ สิทธิในการกู้ ผลตอบแทนต่อหุ้น และสิทธิในการได้รับการจัดสวัสดิการชุมชน จากการวิจัย พบว่า ผลตอบแทนต่อหุ้นจะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะจูงใจสมาชิกในชุมชนที่มีเงินออมสูงเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านเนื่องจากฝากเงินกับธนาคารหมู่บ้านแล้วได้รับผลตอบแทนต่อหุ้นสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากโดยทั่วไป และ 3)การบริหารจัดการที่ดี หากธนาคารหมู่บ้านมีการบริหารจัดการที่ดีสมาชิกจะเกิดความเชื่อมั่นเมื่อสมาชิกเชื่อมั่นก็จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของธนาคารหมู่บ้าน ดังนั้น ธนาคารหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญกับการบริหารความเชื่อมั่น คือ การป้องกันการเกิดหนี้ค้างชำระ การจ่ายผลตอบแทนต่อหุ้นสูงกว่าดอกเบี้ยเงินฝากในตลาด และการบริหารจัดการที่ดี

2. พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนาตัวเอง โดยการจัดตั้งเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ แนวคิดสำคัญของการดำเนินการสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน สมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย เล็งเห็นความ

จำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเริ่มสร้างเครือข่ายกลุ่มประชาชนทุกรูปแบบ เพื่อทำกิจกรรมกลุ่มของประชาชนไปสู่เป้าหมายและทิศทางเดียวกัน โดยตระหนักถึงการสร้างเครือข่ายของธนาคารหมู่บ้านที่พรรคส่งเสริมให้เข้มแข็งก่อนแล้วจะชี้แจงเชิญชวนกลุ่มและส่วนราชการกำกับกลุ่มเหล่านั้นเข้าร่วมอย่างมีระบบและขั้นตอนในโอกาสต่อไป โดยวัตถุประสงค์ของศูนย์เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน มีดังนี้

2.1 เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางเครือข่ายระหว่างธนาคารหมู่บ้านภายในจังหวัด ระหว่างจังหวัดและสมาคมักพัฒนาฯ ทางด้านข้อมูลข่าวสาร

2.2 เพื่อวางแผนขยายผลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านเพิ่มขึ้นให้หนาแน่น และช่วยแนะนำการบริหารงานธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งใหม่ให้เข้มแข็ง พร้อมทั้งจะพัฒนาระบบหมู่บ้านสหกรณ์ในอนาคต

2.3 เพื่อร่วมกันหารือ การจัดทำโครงการธุรกิจแบบครบวงจรระดับจังหวัด โดยขอคำแนะนำด้านเงินทุน ด้านการจัดการและด้านการตลาดจากสมาคมักพัฒนาฯ รวมทั้งร่วมมือกันในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2.4 เพื่อประชุมปรึกษาหารือการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาธนาคารหมู่บ้านให้เจริญมั่นคงยิ่งขึ้น และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด เพื่อมุ่งยกระดับความเป็นอยู่ของมวลสมาชิกให้ดียิ่งขึ้น

2.5 เพื่อให้ความร่วมมือกับทางราชการในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำนุบำรุงวัฒนธรรมและศาสนาสืบไป

นอกจากนั้นยังได้กำหนดกิจกรรมในหน้าที่ของศูนย์เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน มีดังนี้

1. กำหนดให้มีการประชุมคณะกรรมการศูนย์เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน ให้มีขึ้นอย่างค่อเนื่อง ตามแต่จะกำหนด ณ สถานที่ที่ทำการของศูนย์เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน

2. เพื่อหารือการริเริ่ม และการรายงานความก้าวหน้ากิจกรรมต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์

3. ทำการรวบรวมรายงานกิจการประจำเดือนของธนาคารหมู่บ้านไว้ให้ครบถ้วน ที่ทำการศูนย์เครือข่ายธนาคารฯ และส่งสำเนารายงานกิจการประจำเดือนส่งสมาคมักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย อย่างสม่ำเสมอ

4. รายงานธนาคารหมู่บ้านตั้งใหม่ให้สมาคมักพัฒนาฯ ทราบชื่อ ที่ตั้ง วันเดือนปี และชื่อคณะกรรมการชุดก่อตั้ง

5. อาจเรียกผู้แทนธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดทุกแห่งประชุมพร้อมเพรียงกัน เพื่อรายงานความก้าวหน้าหรือปรึกษาหารือกิจกรรมโครงการธุรกิจร่วมกัน อย่างน้อย 3 เดือนต่อครั้ง และเพื่อแจ้งมติของคณะกรรมการศูนย์เครือข่ายธนาคารฯ ให้ทราบ

6. รายงาน สถิติ ข้อมูล เกี่ยวกับธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดให้สมาคมนักพัฒนาซึ่งทำหน้าที่ เป็นศูนย์กลางเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านระดับชาติ ทุกเดือนอย่างสม่ำเสมอ

สมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทยได้วางโครงสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านทั่วประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือระดับหมู่บ้าน ได้แก่ ธนาคารหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ระดับจังหวัด ได้แก่ ศูนย์เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านระดับจังหวัดทุกจังหวัดทั่วประเทศ และระดับประเทศ ให้กำกับดูแลโดย สมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย มูลนิธิเผยแพร่วีถีชีวิต ประเสริฐ ฯลฯ ตลอดจนคาดหวังให้หลายงานเข้ามาสนับสนุนด้านการงบประมาณ เช่น รัฐบาล เครือข่าย NGO สำนักงานโครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบท ฯลฯ ส่วนธนาคารหมู่บ้านในระดับอำเภอ และตำบลจะดำเนินการเมื่อเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านทั่วราชอาณาจักร นำร่องประสบผลสำเร็จก่อน แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ภายหลังจากมีการขับเคลื่อนให้มีการจัดตั้งเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านโดยภาพรวมถือว่าไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เนื่องจากปัญหาด้านความไว้วางใจระหว่างธนาคารหมู่บ้าน กอปรกับพลังการขับเคลื่อนของสมาคมนักพัฒนาหมู่บ้านเริ่มลดลง เนื่องจากขาดงบประมาณในการสนับสนุนและแกนนำในการขับเคลื่อนเริ่มแก่ชราภาพลง แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในชนบทที่ประสบผลสำเร็จในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ คือ เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา หรือเรียกว่า “ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา”

สมคิด แก้วทิพย์ (2543: 10-27) ได้ศึกษาผลกระทบของการสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ดังนี้

1. เครือข่ายยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงบูรณาการที่มีพื้นฐานอยู่ที่ชุมชน เพราะศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ได้ประสานคน ประสานองค์กร ประสานทรัพยากร ประสานแนวคิดและสติปัญญาจากในและนอกชุมชน หล่อหลอมรวมเข้ามามีใช้ในการพัฒนาองค์กรอย่างรอบด้าน ทั้งการพัฒนาคน สังคม และสภาพแวดล้อม

2. เครือข่ายองค์กรการเงิน เพราะธุรกิจหลักของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน ดำเนินการระดมเงินออม และการให้เงินกู้ เป็นสำคัญ

3. เครือข่ายการเรียนรู้หรือเครือข่ายปัญญาความคิด เมื่อพิจารณาจากกิจกรรมการออมเงินและการกู้เงิน นำไปสู่การเรียนรู้การจัดการเงิน การจัดการคน การจัดการองค์กร การจัดการ

เครือข่าย การจัดการการเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทัน ที่สำคัญ คือ การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน ร่วมเป็นเจ้าของ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ โดยใช้กิจกรรมธนาคารหมู่บ้านและเครือข่ายฯ เป็นเวทีหรือเป็นกิจกรรมร่วม

4. เครือข่ายบุคคล การมองการดำเนินกิจกรรมของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านในพื้นที่ 4 ตำบล ได้มีการเชื่อมโยงให้เกิดปฏิสัมพันธ์ของคน ทั้งภายในและภายนอกชุมชนอย่างกว้างขวาง การเกิดและการสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีอย่างต่อเนื่อง ทำให้มองเป็นเครือข่ายบุคคลที่สานแน่น ทั้งในระดับหมู่บ้าน และระดับตำบล รวมทั้งบุคคลนอกพื้นที่อื่น

5. เครือข่ายพันธมิตร การดำเนินการของศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน นี้มีปฏิสัมพันธ์กับเครือข่ายและองค์กรอื่นอย่างกว้างขวาง เช่น เครือข่ายภูมิปัญญาไทย มูลนิธิพัฒนาหมู่บ้าน เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านแห่งประเทศไทย และอื่น ๆ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นพันธมิตร

6. เครือข่ายชุมชน การกำหนดตามพื้นที่ 4 ตำบล อาจมีความแปลกจากแนวคิดเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน ที่สมาคมนักพัฒนาฯ เคยคิดไว้ว่าจะให้มีเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านระดับจังหวัดที่กำหนดโดยอาณาเขต (เขตตามอำนาจปกครอง) แต่การเกิดขึ้นของ ศูนย์รวมน้ำใจ 4 ตำบล จึงมีความหมายถึงคุณค่าการรวมและร่วมกันของความเอื้ออาทรและแบ่งปัน ที่เป็นพื้นฐานของความเป็นชุมชนที่เคยมีมาแต่เดิมในชุมชนย่านนี้

7. เครือข่ายเพื่อความปลอดภัยทางสังคม ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านได้เสริมสร้างทุนทางปัญญาและทุนเงินตราที่สามารถใช้เพื่อสร้างสวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน โดยอาศัยการร่วมมือกันอย่างมีโครงสร้างภายในของชุมชนอย่างเป็นระบบที่เข้มแข็ง

3. การสนับสนุนจากรัฐบาล

3.1 รัฐบาลควรมอบหมายภาระกิจการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านและองค์กรการเงินชุมชนประเภทอื่นแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจนสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบเรื่องการเงินงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนา ส่วนสถาบันการศึกษารับผิดชอบด้านการวิจัยและบริการวิชาการ

3.2 รัฐบาลต้องให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรการเงินชุมชน โดยเฉพาะธนาคารหมู่บ้านให้มีขนาดเพียงพอกับความต้องการเงินทุนของประชาชนในภาคชนบท ดังเช่นรัฐบาลประเทศบังคลาเทศได้ดำเนินการช่วยเหลือธนาคารหมู่บ้านกามีน โดยอุดหนุนเงินทุนผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในช่วงระยะเริ่มแรกของการจัดตั้ง โดยรูปแบบ

การช่วยเหลือผ่านงบประมาณแผ่นดิน 2 รูปแบบ คือ การให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเช่นไม่เกินร้อยละ 3 บาท และหรือ การให้การอุดหนุนแบบให้เปล่า

3.3 การเพิ่มโอกาสในการทำธุรกิจชุมชนแก่ธนาคารหมู่บ้าน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่าความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความยากจนของธนาคารหมู่บ้านกามีนคือการมีโอกาการทำธุรกิจเพื่อสังคม(Social Business)ในกลุ่มธุรกิจที่มีอำนาจเหนือตลาด ดังนั้นเพื่อสร้างโอกาสและความเสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากรแก่ธนาคารหมู่บ้าน ต้องสร้างโอกาสให้ธนาคารหมู่บ้านเข้าไปมีโอกาการทำธุรกิจที่มีอำนาจเหนือตลาด โดยเข้าไปเป็นเจ้าของหรือถือหุ้นในกิจการขนาดใหญ่ที่มีอำนาจผูกขาดหรืออำนาจเหนือตลาด โดยเฉพาะเป็นธุรกิจที่ได้ได้อำนาจการผูกขาดจากรัฐบาล เช่น การได้รับสัมปทานจากรัฐ หรือรูปแบบอื่นก็ตาม ฯลฯ โดยรัฐต้องดำเนินการอย่างน้อย 2 ประการ ดังนี้

3.3.1 รัฐบาลควรออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิทางกฎหมายแก่ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริและองค์การการเงินชุมชนรูปแบบอื่นที่ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์วันละบาท กลุ่มร้านค้าชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้องค์การการเงินเหล่านั้นสามารถทำธุรกรรมได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

3.3.2 รัฐบาลควรแก้กฎหมายเปิดให้องค์กรธุรกิจชุมชนที่มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นประชาชนในระดับรากหญ้า ได้แก่ องค์การการเงินชุมชน เช่น ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ สหกรณ์ในรูปแบบอื่น เป็นต้น ได้มีโอกาสทำธุรกิจที่มีอำนาจเหนือตลาดโดยเฉพาะธุรกิจที่ได้รับการสัมปทานจากรัฐบาล เช่น กลุ่มสื่อสาร โทรคมนาคม กลุ่มเหมืองแร่ กลุ่มก่อสร้าง กลุ่มขนานยนต์ กลุ่มพลังงาน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบหลายประการที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อการองค์การการเงินชุมชนที่มีอยู่มากมายหลายรูปแบบ ตลอดจนกำลังจะถูกจัดตั้งขึ้นอีกในอนาคตหากไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมอาจจะทำให้ประเทศชาติเสียโอกาสจากการพัฒนาที่ผิดพลาดได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับรัฐ

1. การรับรองสิทธิทางกฎหมายแก่ธนาคารหมู่บ้าน

จากผลการวิจัย พบว่า จาก การที่ธนาคารหมู่บ้านไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายทำให้ไม่สามารถทำสัญญาหรือนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมายได้ เคยมีปรากฏการณ์ที่ธนาคารหมู่บ้านหลายแห่งเสียดสิทธิตามกฎหมายกรณีที่สมาชิกกู้เงินแล้วไม่ยอมชำระหนี้คืน ธนาคารหมู่บ้านจึงเป็น โจทย์ยื่นฟ้องเพื่อเรียกร้องความเสียหายในการตัดสินใจศาลพิพากษาว่า การทำสัญญากู้เงินระหว่างผู้กู้กับธนาคารหมู่บ้านไม่ชอบด้วยกฎหมายเนื่องจากธนาคารหมู่บ้านไม่ใช่นิติบุคคลตามกฎหมายจึงถือว่าสัญญาเงินกู้ที่ธนาคารหมู่บ้านทำกับผู้กู้ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เหตุการณ์ดังกล่าวถือว่าเป็นจุดอ่อนของธนาคารหมู่บ้านที่ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของสมาชิกอย่างน้อย 2 ประการ คือ 1)สมาชิกในชุมชนบางส่วนไม่เชื่อมั่นต่อความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้านจึงเป็นเหตุให้ลังเลในการสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน 2)สมาชิกที่เคยเป็นสมาชิกอยู่เดิมขาดความเชื่อมั่นต่อความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้านมีปฏิกิริยาตอบโต้ คือ ลาออกจากการเป็นสมาชิกภาพ ตลอดจนถอนหุ้นออกจากธนาคาร เป็นต้น จากปัญหาดังกล่าวในข้างต้น

ดังนั้น รัฐบาลควรออกกฎหมายรับรองสิทธิทางกฎหมายแก่ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ และองค์การการเงินชุมชนรูปแบบอื่นที่ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เช่น กลุ่มออมสังจะทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์วันละบาท กลุ่มฌาปนกิจชุมชน เป็นต้น

2. การสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียน

จากผลการวิจัย พบว่า ธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นองค์การการเงินขนาดเล็ก (Micro finance) จึงทำให้มีข้อจำกัดในการบรรเทาปัญหาเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน กล่าวคือ มีทุนน้อย มีข้อจำกัดในการปล่อยสินเชื่อเพื่อลดโอกาสการกู้ยืมเงินนอกระบบ และมีเงินกองทุนสวัสดิการสะสมต่ำทำให้มีข้อจำกัดในการจัดสวัสดิการชุมชน

ดังนั้น เพื่อให้ธนาคารหมู่บ้านมีศักยภาพในการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชนรัฐบาลการให้เงินทุนอุดหนุนธนาคารหมู่บ้านขนาดเล็กให้มีเงินทุนเพียงพอสำหรับดำเนินธุรกิจและความต้องการเงินทุนของชุมชน ดังเช่น รัฐบาลประเทศบังคลาเทศให้การสนับสนุนเงินแก่ธนาคารหมู่บ้านกรามีน โดยให้กู้ผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในช่วงระยะเริ่มแรกของการจัดตั้งธนาคาร โดยรูปแบบการช่วยเหลือผ่านงบประมาณแผ่นดิน 2 รูปแบบ คือ การให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเช่น ไม่เกินร้อยละ 3 บาท และหรือ การให้การอุดหนุนแบบให้เปล่า

3. การขยายโอกาสในการดำเนินธุรกิจ

จากผลการวิจัย พบว่า ธนาคารหมู่บ้านถูกออกแบบมาเพื่อให้มีบทบาทในการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน แต่ก็มีข้อจำกัด ทั้งนี้เนื่องจากมีปริมาณเงินทุนต่ำ และ มีความสามารถในการทำกำไรต่ำ จากบทเรียนความสำเร็จของธนาคารหมู่บ้านกรามีน พบว่า ธนาคารหมู่บ้านกรามีนในประเทศบังกลาเทศมียุทธศาสตร์การพัฒนาธุรกิจ คือ การทำธุรกิจแบบเจ็ทจากเล็กไปใหญ่(จางง สมประสงค์, 2535) กล่าวคือ ในระยะแรกถูกกำหนดบทบาทให้สนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยเน้นกลุ่มผู้ยากจน โดยไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน แต่เมื่อสามารถสะสมทุนได้มากพอ ก็มีการขยายธุรกิจ โดยการลงทุนทำธุรกิจขนาดใหญ่ หรือ ธุรกิจที่มีอำนาจเหนือตลาดในรูปแบบของการทำธุรกิจเพื่อสังคม(Social Business) ในระยะที่ผ่านมาธนาคารกรามีน ได้ปล่อยสินเชื่อให้บริษัทลูกเข้าไปทำธุรกิจที่มีอำนาจเหนือตลาดถึง 17 บริษัท การทำธุรกิจที่มีอำนาจเหนือตลาดในรูปแบบของการทำธุรกิจเพื่อสังคมเป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพในการช่วยคนยากจน(วรากรณ์ สามโกเศศ, 2549: ระบบออนไลน์) การที่ธนาคารหมู่บ้านกรามีนมีส่วนในการเป็นเจ้าของบริษัทที่อำนาจเหนือตลาดขนาดใหญ่ ไม่ได้ถือว่าเป็นการทุจริตหรือเอาเปรียบสังคมแต่อย่างใด เนื่องจากผู้ถือหุ้นของธนาคารหมู่บ้านกรามีนส่วนใหญ่คือ คนจนทั่วประเทศ ทำให้กำไรส่วนเกิน(Excess Profit) ที่ได้รับจากบริษัทเหล่านั้นก็จะถูกคืนสู่ผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นคนจนและเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ กล่าวได้ว่ารูปแบบการทำธุรกิจของธนาคารกรามีนเป็นการทำธุรกิจเพื่อสังคม(Social Business) อย่างแท้จริง

ดังนั้น เพื่อให้ธนาคารหมู่บ้านและองค์กรการเงินประเภทอื่นที่มีอยู่ในประเทศไทย มีความสามารถบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและการจัดสวัสดิการชุมชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รัฐบาลควรแก้กฎหมายเปิดให้องค์กรธุรกิจชุมชนที่มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นประชาชนในระดับรากหญ้า ได้แก่ องค์กรการเงินชุมชน เช่น ธนาคารหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้าน สหกรณ์เครดิตยูเนียน สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ สหกรณ์ในรูปแบบอื่น เป็นต้น ได้มีโอกาสในการทำธุรกิจชุมชนที่มีอำนาจเหนือตลาด โดยเฉพาะธุรกิจที่ได้รับการสัมปทานจากรัฐบาล เช่น กลุ่มโทรคมนาคม กลุ่มเหมืองแร่ กลุ่มพลังงาน กลุ่มสื่อสาร เป็นต้น โดยหลักการนี้ธนาคารหมู่บ้านกรามีนในประเทศบังกลาเทศทำประสบผลสำเร็จมาแล้ว

4. การจัดตั้งหน่วยงานรัฐเพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ

จากผลการวิจัย พบว่า ธนาคารหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เข้าไปมีบทบาทในการจัดตั้งอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง เช่น ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนา

ประชากรและชุมชน ธนาคารหมู่บ้านในเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านจังหวัดพะเยา จะมีระดับการบริหารจัดการที่ดีสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านที่ไม่รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง เช่นธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ทั้งนี้เนื่องจากยุคิบทบาทเนื่องจากนโยบายปฏิรูประบอบราชการ

ดังนั้น เพื่อให้ธนาคารหมู่บ้านมีการบริหารจัดการที่ดีและประสบผลสำเร็จในการสนับสนุนการสะสมทุนในอนาคต รัฐบาลควรจัดตั้งหน่วยงานเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง โดยมอบหมายภาระกิจการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานการศึกษา ระดับศึกษา โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบเรื่องงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนา ส่วนสถาบันการศึกษารับผิดชอบด้านวิจัยและบริการวิชาการ

5. สนับสนุนการสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน

ผลการวิจัย พบว่า ในระยะที่ผ่านสมาคมักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทยได้วางโครงสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านทั่วประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับหมู่บ้าน ได้แก่ ธนาคารหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ระดับจังหวัด ได้แก่ ศูนย์เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านระดับจังหวัดทุกจังหวัดทั่วประเทศ และ ระดับประเทศ ให้กำกับดูแลโดย สมาคมักพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย มูลนิธิเผยแพร่วิถีชีวิตประเสริฐ ฯลฯ ตลอดจนคาดหวังให้หลายงานเข้ามาสนับสนุนด้านการงบประมาณ เช่น รัฐบาล เครือข่าย NGO สำนักงานโครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบท ฯลฯ ส่วนธนาคารหมู่บ้านในระดับอำเภอ และตำบลจะดำเนินการเมื่อเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านทั่วราชอาณาจักร นำร่องประสบผลสำเร็จก่อน แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า ภายหลังจากมีการขับเคลื่อนให้มีการจัดตั้งเครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน โดยภาพรวมถือว่าไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก เนื่องจากปัญหาการขาดความไว้วางใจระหว่างธนาคารหมู่บ้านจึงไม่สามารถร่วมมือกันได้ กอปรกับพลังการขับเคลื่อนของสมาคมักพัฒนาหมู่บ้านเริ่มลดลง เนื่องจากขาดงบประมาณในการสนับสนุนและแกนนำในการขับเคลื่อนเริ่มแก่ชราภาพลง แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในชนบทที่ประสบผลสำเร็จในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ คือ เครือข่ายธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา หรือเรียกว่า “ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา”

ดังนั้น เพื่อสร้างเครือข่ายธนาคารหมู่บ้านในระดับตำบล อำเภอจังหวัด และระดับประเทศให้เกิดผลสำเร็จรัฐบาลควรให้การสนับสนุนงบประมาณ การจัดองค์การ และการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่าย

6. ไม่ควรจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนซ้ำซ้อน

จากผลการวิจัย พบว่า การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ส่งผลกระทบต่อขีดความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ทั้งทางด้านบวกและลบ กล่าวคือ ผลกระทบทางด้านบวก คือ การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองในหมู่บ้านที่มีความต้องการปริมาณเงินกู้สูงเกินศักยภาพของธนาคารหมู่บ้านของธนาคารหมู่บ้านทำให้เกิดการร่วมมือกันระหว่างกองทุนหมู่บ้านและธนาคารหมู่บ้าน ดังนั้น การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านจึงเป็นผลดีกับชุมชน ส่วนผลกระทบทางด้านลบ คือ การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านในชุมชนที่มีแหล่งเงินทุนเพียงพอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยแหล่งเงินทุนดังกล่าวอาจจะมีหลากหลาย เช่น ธนาคารหมู่บ้าน แหล่งเงินทุนของรัฐ และแหล่งเงินทุนเอกชน เป็นต้น การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านส่งผลให้เกิดความต้องการของชุมชน พบว่า ภายหลังจากมีกองทุนหมู่บ้าน มีสมาชิกธนาคารหมู่บ้านหลายแห่งลาออก แล้วไปสมัครเป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านแทนเพราะคาดหวังว่าจะได้ประโยชน์จากกองทุนหมู่บ้านมากกว่า ผลที่ตามมา คือ ธนาคารหมู่บ้านมีสมาชิกลดลงส่งผลให้มีทุนลดลง กอรปกับรัฐบาลชุดปัจจุบันมีแนวคิดจะจัดตั้งกองทุนสตรีขึ้นทุกหมู่บ้านในประเทศไทย แนวคิดดังกล่าวทำให้ชุมชนหมู่บ้านมีกองทุนเพิ่มขึ้นอีก 1 กองทุน อาจจะทำให้เกิดผลกระทบกับชุมชนได้ในอนาคต

ดังนั้น ในการจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนควรเลือกชุมชนหรือหมู่บ้านที่มีความพร้อมในการจัดตั้ง กล่าวคือ ชุมชนหรือหมู่บ้าน ที่สมาชิกในชุมชนขาดที่พึ่งทางการเงินที่เป็นธรรม เช่น สมาชิกในชุมชนที่มีฐานะยากจนไม่มีความสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ที่เป็นธรรม สมาชิกในชุมชนการกู้ยืมเงินนอกระบบที่เสียดอกเบี้ยในอัตราสูง เป็นต้น และ ไม่สมควรจัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนไปทับซ้อนกับองค์กรการเงินอื่นที่อยู่ในชุมชนจนเกินความต้องการและความสามารถในการบริหารจัดการของชุมชน

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการบริหารธนาคารหมู่บ้าน

จากผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนคือ การสร้างทุนทางสังคมหรือความสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน โดยความเชื่อมั่นมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนสูงสุดถึงร้อยละ 63.3 ดังนั้น หากต้องการให้ธนาคารหมู่บ้านเกิดความสำเร็จในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนหรือออมเงินสูง หรือ เป็นองค์กรการเงินชุมชนที่มี

บทบาทต่อการสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนสูง ผู้บริหารธนาคารหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการความเชื่อมั่น โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยและเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิก ดังนี้

1. แนวทางการบริหารจัดการเครือข่ายการเรียนรู้

จากผลการวิจัย พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่องส่งผลทางตรงต่อการบริหารจัดการที่ดี นอกจากนี้ยังส่งผลทางอ้อมต่อความเชื่อมั่นของสมาชิก และส่งผลต่อความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนการสะสมทุน ดังนั้น ผู้บริหารธนาคารหมู่บ้านต้องสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อแสวงหาองค์ความรู้เข้ามาพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการขององค์กรได้อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง เช่น การได้ศึกษาดูงานในองค์กรชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จในการประกอบการ การเข้าไปเป็นสมาชิกภาคีเครือข่ายเรียนรู้กับธนาคารหมู่บ้านหรือองค์กรการเงินอื่นทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชน คิดต่อประสานงานกับองค์กรภาครัฐและเอกชนเพื่อรับความช่วยเหลือด้านเงินทุนและการบริหารจัดการ และคิดต่อประสานงานกับสถาบันการศึกษาเพื่อเป็นเครือข่ายทางวิชาการ เป็นต้น

2. แนวทางในการบริหารจัดการองค์กร

แนวทางในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านควรดำเนินการ ดังนี้

2.1 การบริหารจัดการที่ยึดการบริหารจัดการที่ดี จากผลการวิจัย พบว่าการบริหารจัดการ ที่ดีมีอิทธิพลทางตรงต่อการสร้างทุนทางสังคมหรือการสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิกในชุมชนและสมาชิกของธนาคารหมู่บ้าน ตลอดจนมีอิทธิพลทางอ้อมต่อขีดความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนหรือออมเงิน ดังนั้น ผู้บริหารธนาคารหมู่บ้านต้องให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการ โดยยึดหลักการบริหารจัดการที่ดี 6 ประการ ดังนี้

2.1.1 การบริหารจัดการที่ดีตามหลักนิติธรรม คือ การบริหารที่ให้ความสำคัญกับกฎระเบียบของธนาคารหมู่บ้าน คือ ระเบียบธนาคารหมู่บ้านต้องเป็นที่ยอมรับของสมาชิกส่วนใหญ่ ระเบียบต้องมีความผลัดขาดหากมีการบังคับใช้ เช่น การนำฉันทานุมัติหรือการกีดกันทางสังคมเข้าไปบรรจุเป็นระเบียบ เช่น หากสมาชิกเบี้ยวหนี้หรือไม่ยอมชำระหนี้คืนจะถูกตัดสิทธิในชุมชนหลายประการ เช่น การห้ามเข้ากิจกรรมในชุมชน การตัดสิทธิในการใช้น้ำประปาหมู่บ้าน การตัดสิทธิในการใช้ทรัพย์สินส่วนรวมภายในชุมชน การตัดสิทธิในการเข้าเป็นสมาชิกมาปนกิจสงเคราะห์ในชุมชน เป็นต้น ระเบียบต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาของธนาคาร มีการ

บังคับใช้ระเบียบอย่างเคร่งครัดไม่เลือกปฏิบัติ และต้องมีการปรับปรุงเมื่อสมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าไม่เหมาะสม

2.1.2 การบริหารจัดการที่ดีตามหลักการมีส่วนร่วม ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกและเครือข่าย โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกและเครือข่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกและเครือข่ายได้ให้เสนอแนะต่อการบริหารงานของคณะกรรมการ ตลอดจนนำข้อเสนอแนะที่ได้มาจากสมาชิกและเครือข่ายไปปรับปรุงแก้ไข

2.1.3 การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความโปร่งใส คือ การบริหารที่ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบกระบวนการทำงานในระบบธนาคาร ได้แก่ การทำบัญชีต้องมีการบันทึกบัญชีให้เสร็จในงวดเปิดทำการ การคัดเลือกคณะกรรมการต้องยึดหลักการประชาธิปไตยและมีคุณสมบัติที่เหมาะสม เช่น คัดเลือกคนดี สมาชิกในชุมชนยอมรับ มีความรู้ความสามารถ เป็นต้น การปล่อยเงินกู้ต้องปฏิบัติตามระเบียบโดยเคร่งครัดโดยไม่เลือกปฏิบัติ การใช้จ่ายเงินของธนาคารต้องประหยัดสมเหตุสมผลและมีการเปิดเผยบัญชีการใช้จ่าย และการจัดสรรผลประโยชน์ของธนาคารหมู่บ้านต้องเป็นไปตามระเบียบที่ได้ตกลงกันไว้ เป็นต้น

2.1.4 การบริหารจัดการที่ดีตามหลักคุณธรรม คือ การบริหารที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมของคณะกรรมการ ได้แก่ คณะกรรมการมีพฤติกรรมเหมาะสมไม่มีพฤติกรรมในการยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข นำเชื่อดื้อ เป็นที่ยอมรับของชุมชน และ ไม่มีพฤติกรรมการทุจริตหรือการคอร์รัปชันต่อธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น

2.1.5 การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความรับผิดชอบ คือ การบริหารที่ให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อคณะกรรมการในการทำงานตามที่ เช่น มาทำงานครบทุกวันเปิดทำการ มีการนัดหมายเพื่อการทำงานเฉพาะกิจ การเข้าร่วมประชุมทุกครั้งที่มีการนัดหมาย มีความรับผิดชอบต่อการทำงาน เช่น ไม่ขาดงาน ทำงานเรียบร้อย เป็นต้น การให้บริการแก่สมาชิกแบบมิตร โดยไม่เลือกปฏิบัติ เป็นต้น และคณะกรรมการ โดยเฉพาะประธานธนาคารหมู่บ้านต้องแสวงหาเครือข่ายเพื่อแสวงหาองค์ความรู้จากเครือข่ายภายนอกชุมชนเข้าพัฒนาธนาคารหมู่บ้านอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง

2.1.6 การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความคุ้มค่า คือ การใช้ทรัพยากรของธนาคารหมู่บ้าน เช่น เงิน วัสดุ และอุปกรณ์ของธนาคารหมู่บ้านให้ประหยัดและให้เกิดประโยชน์สูงสุด

นอกจากนี้ องค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดีมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนต่างกันตามลำดับ คือ การบริหารจัดการที่ยึดหลักการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการที่ดีตามหลักนิติธรรม การบริหารจัดการที่ดีตามหลักความโปร่งใส การบริหารจัดการ

ที่ดีตามหลักคุณธรรม และการบริหารจัดการที่ดีตามหลักสำนักปรัชญาตามลำดับ ดังนั้นผู้บริหารธนาคารหมู่บ้านควรให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบในการบริหารจัดการที่ดีตามลำดับเป็นสำคัญ

2.2 การพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการโดยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ จากบทเรียนความสำเร็จในการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านกรามีน พบว่า ได้ดำเนินการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ ผ่านกระบวนการวิจัยปฏิบัติการโดยได้ดำเนินการ 3 แนวทาง ดังนี้

2.2.1 การปรับปรุงองค์การเพื่อให้สมาชิกมีส่วนร่วมและพัฒนาการให้บริการให้ดีขึ้น เช่น การจัดตั้งกลุ่มลูกค้าเป็นที่ปรึกษา การใช้เทคนิคติดตามและประเมินผลในเชิงคุณภาพ การสัมมนากับสมาชิกและเจ้าหน้าที่

2.2.2 การปรึกษาหารือกับที่ปรึกษาภายนอกเป็นระยะๆ โดยเฉพาะนักวิชาการในสถาบันการศึกษา

2.2.3 การติดตามความสำเร็จจากการบริการของผู้ให้บริการการเงินรายอื่น เพื่อนำมาเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการ

ดังนั้นผู้บริหารธนาคารหมู่บ้านควรนำวิจัยปฏิบัติการไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านเกิดการปรับปรุงตัวอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับความเป็นจริง

3. แนวทางการบริหารเงิน

จากผลการวิจัย พบว่า ธนาคารหมู่บ้านถูกออกแบบมาเพื่อให้มีบทบาทในการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้าง และการจัดสวัสดิการชุมชน โดยการระดมเงินฝากจากชุมชน เมื่อมีเงินทุนมากพอก็จะปล่อยกู้ไปรองรับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตามพบว่า การปล่อยเงินกู้สนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจยังมีข้อจำกัด เนื่องจากธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่มีจุดอ่อนในการบริหารสินเชื่อ กล่าวคือ มีการจำกัดวงเงินให้กู้ยืมเงินและระยะเวลาการชำระหนี้สิน ทำให้ไม่สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือโครงการลงทุน ตลอดจนมีวงเงินกู้ไม่เพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีผลกระทบอย่างน้อย 2 ประการ คือ 1) ความสามารถในการชำระหนี้สินต่ำเนื่องจากรอบระยะเวลาสินทรัพย์ไม่สอดคล้องกับรอบระยะเวลาการชำระหนี้สิน และ 2) การตัดสินใจไม่กู้เงินกับธนาคารหมู่บ้านเนื่องจากวงเงินกู้และระยะเวลาการชำระหนี้สิน ไม่สอดคล้องกับโครงการลงทุน ผลกระทบดังกล่าวทำให้สมาชิกต้องหันกลับไปพึ่ง

การกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้อื่น เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) แหล่งเงินกู้นอกระบบ เป็นต้น ดังนั้น ในประเด็นนี้ขอควรพิจารณา ดังนี้

3.1 ธนาคารหมู่บ้านที่ไม่มีข้อจำกัดเรื่องปริมาณเงินฝากควรจะขยายฐานลูกค้าในชุมชนโดยการขยายวงเงินกู้และระยะเวลาการกู้(ระยะเวลาการชำระหนี้คืน)ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยกำหนดให้เป็นเงินกู้ประเภทเงินกู้พิเศษ

3.2 การกำหนดหลักเกณฑ์ในการกู้เพื่อลดความเสี่ยงจากการขยายวงเงินกู้ตลอดจนการขยายระยะเวลาการชำระหนี้คืนให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือโครงการลงทุน ควรวางระบบ ดังนี้

3.2.1 การกำหนดระยะเวลาการกู้หรือประเภทเงินกู้ ควรกำหนดประเภทเงินกู้ออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

3.2.1.1 ระยะสั้นมีระยะเวลาชำระหนี้คืนไม่เกิน 1 ปี โดยการชำระหนี้คืนเป็นงวด ๆ ละหนึ่งเดือน (รวมเงินต้นและดอกเบี้ย)หรือภายใน 12 เดือน หรือจะขอปลอดส่งชำระเงินต้น 1 ถึง 2 เดือน ก่อนก็ได้ แล้วแต่จะตกลงกันตามความจำเป็น แต่ดอกเบี้ยต้องส่งชำระทุกเดือน

3.2.1.2 ระยะปานกลางมีระยะเวลาการชำระหนี้คืน อยู่ในระหว่าง 1 ถึง 3 ปี การชำระหนี้คืนเป็นงวด ๆ ละ 6 เดือน (รวมเงินต้นและดอกเบี้ย) ไม่มีเงื่อนไขการขอปลอดส่งชำระเงินต้น

3.2.1.3 ระยะยาวมีระยะเวลาชำระหนี้คืนอยู่ในระหว่าง 3 ถึง 5 ปี การชำระหนี้คืนเป็นงวด ๆ ละหนึ่งปี(รวมเงินต้นและดอกเบี้ย) ไม่มีเงื่อนไขการขอปลอดส่งชำระเงินต้น

3.2.2 การพิจารณาวงเงินกู้ ควรดำเนินการ ดังนี้

3.2.2.1 พิจารณาประวัติของผู้ขอกู้โดยละเอียด โดยให้คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านพิจารณาให้กู้ตามความน่าเชื่อถือของผู้กู้โดยการอนุมัติวงเงินกู้ยืมให้ได้เท่าที่ธนาคารจะไม่เกิดความเสี่ยงต่อหนี้สูญที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง

3.2.2.2 การศึกษาความสามารถในการชำระหนี้คืน โดยการศึกษาความเป็นไปได้ในการลงทุนของโครงการที่ขอกู้

3.2.3 การค้ำประกันเงินกู้ ควรดำเนินการ ดังนี้

3.2.3.1 การค้ำประกันด้วยระบบคุณธรรม โดยให้ธนาคารหมู่บ้านการกำหนดวงเงินสูงสุดต่อผู้ประกันหนึ่งคน โดยคณะกรรมการพิจารณาวงเงินค้ำประกันตามคุณธรรมของผู้ค้ำ กล่าวคือ หากผู้ค้ำประกันมีคุณธรรมน่าเชื่อถือก็จะให้วงเงินค้ำประกันสูง แต่หาก

คณะกรรมการเห็นว่าผู้ค้ำประกันมีคุณธรรมหรือความน่าเชื่อถือต่ำก็จะกำหนดวงเงินให้กู้ต่ำ เช่น ผู้ค้ำประกัน 1 คน สามารถค้ำประกันเงินกู้ได้ไม่เกิน 30,000 บาท

3.2.3.2 การค้ำประกันด้วยระบบพลังกลุ่ม สำหรับธนาคารหมู่บ้านที่มีกลุ่มสมาชิกที่มีความเข้มแข็งและมีการศึกษาวินัยกันดีเยี่ยม สามารถควบคุมพฤติกรรมการปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ จนเป็นที่เชื่อว่าจะไม่มีคนประเภทเห็นแก่ตัวหรือมีนิสัยจ้อโกงอยู่ในกลุ่มแม่แต่คนเดียว การค้ำประกันกันด้วยพลังกลุ่มก็จะมีประสิทธิผลสูงสุด หากสมาชิกนั้นมีนิสัยชอบเบียดหรือบิดพลิ้ว ต่อไปเขาจะรวมกลุ่มวงไหนไม่ได้เลย สังคมนั้นคงไม่ต้องรับเขาอย่างแน่นอน หรือ การค้ำประกันด้วยพลังกลุ่มโดยใช้สิทธิทางสังคม(social sanction) เพื่อบังคับผู้ที่ไม่ยอมชำระหนี้คือการตัดสมาชิกออกปณิกสงเคราะห์หมู่บ้าน ถูกสิทธิในการใช้น้ำประปา ถูกตัดสิทธิในการใช้ทรัพย์สินส่วนร่วมในหมู่บ้าน เป็น

3.2.3.3 ค้ำประกันด้วยระบบธนาคารพาณิชย์ การค้ำประกันด้วยระบบธนาคารพาณิชย์ คือ การค้ำประกันโดยการนำหลักทรัพย์มาค้ำประกันหลักทรัพย์ค้ำประกันอาจจะเป็นอสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน พันธบัตรรัฐบาล เป็นต้น

3.2.4 การบริหารอัตราดอกเบี้ยและอัตราผลตอบแทนแก่ผู้ถือหุ้น จากผลการวิจัย พบว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้านมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนให้มีการสะสมทุนหรือออมเงิน โดยการกำหนดขึ้นของอัตราผลตอบแทนจากการถือหุ้นขึ้นอยู่กับส่วนต่างของค่าใช้จ่าย และรายได้ที่ธนาคารได้รับจากการจัดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ นอกจากนั้น ผลประโยชน์ที่สมาชิกคาดหวังในการเข้าเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน คือ การเข้าถึงสินเชื่อได้ง่าย การได้รับผลตอบแทนจากการถือหุ้นสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยในตลาด และการได้รับสิทธิจากเงินกองทุนสวัสดิการชุมชน ดังนั้น การบริหารดอกเบี้ยต้องพิจารณาความเหมาะสมของอัตราดอกเบี้ยเงินฝากหรืออัตราผลตอบแทนต่อผู้ถือหุ้นและอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เกิดความเหมาะสมครอบคลุม 4 ประเด็น

3.2.4.1 การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากต้องจูงใจให้สมาชิกนำเงินมาฝาก กับธนาคารหมู่บ้าน คือ กำหนดให้สูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากในตลาดโดยทั่วไปประมาณ 2 ถึง 3 บาท

3.2.4.2 การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากควรสอดคล้องกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้

3.2.4.3 การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและเงินกู้ต้องทำให้ธนาคารหมู่บ้านมีกำไรเพียงพอในการบริหารธนาคารหมู่บ้านต่อไปได้ในอนาคต

3.2.4.4 การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ควรจัดเก็บในอัตราที่ต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในระบบ มีความเหมาะสมเป็นธรรมกับผู้ที่มีฐานะยากจน และต้องไม่เกินกว่าอัตราดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนด คือ ไม่เกินอัตราร้อยละ 15 บาทต่อปี

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. การวิจัยได้ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิทยาในการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) ตามแนวความคิดของ Tashakkori and Teddie (1998: 185) เพื่อแก้ไขปัญหาจุดอ่อนของระเบียบวิธีเดี่ยว เนื่องจากในยุคที่นักวิจัยบริสุทธ์เลือกการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิทยาแบบเดี่ยวระหว่าง การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ กรณีปัญหาที่เกิดจากการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้วิทยาในการวิจัยแบบอนุมาน (Deductive Methods) การสร้างกรอบแนวความคิดในการวิจัยเชิงทฤษฎีที่มีวรรณกรรมรองรับน้อยทำให้การได้มาซึ่งกรอบแนวความคิดในการวิจัยขาดความน่าเชื่อถือ ดังนั้น จึงมีการปรับกรอบแนวความคิดเชิงทฤษฎีด้วยใช้เทคนิคเชิงคุณภาพ ได้แก่ การศึกษาปรากฏการณ์ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต เป็นต้น

การผสมผสานของระเบียบวิธีวิจัย เรียกว่า ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) หรือ วิทยาการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) หรือ การผสมทางวิธีวิทยา (Methodological Mixes) ในระยะที่ผ่านมา นักวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ต่างยอมรับถึงความเกี่ยวข้องกันหรือสัมพันธ์กันระหว่างกระบวนทัศน์ (Paradigm Relativism) ต่างยอมรับถึงการสิ้นสุดของสงครามระหว่างกระบวนทัศน์ และต่างก็ผลิตผลงานการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีเชิงพหุ (Multiple Methods) ที่มีความเห็นเชิงประนีประนอมว่า การวิจัยจะเป็นรูปแบบใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ สถานการณ์ที่แตกต่างกันอาจใช้กระบวนทัศน์หรือวิธีการที่แตกต่างกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม รูปแบบการผสมอย่างเป็นทางการเป็นหัวหลักและตัวรอง (Dominant- less Dominant Designs) แบบตามลำดับ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพนำการวิจัยเชิงปริมาณ แต่เน้นการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางเทคนิคในการวิจัยครั้งต่อไปควรนำระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมรูปแบบอื่นเข้ามาประยุกต์ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม รูปแบบการผสมอย่างเป็นทางการเป็นหัวหลักและตัวรอง เช่น การวิจัยเชิงคุณภาพนำการวิจัยเชิงปริมาณแต่เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก การวิจัยเชิงคุณภาพตามวิจัยเชิงปริมาณ แต่เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก การวิจัยเชิงคุณภาพตามวิจัยเชิงปริมาณ แต่เน้นการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก เป็นต้น และ 2) รูปแบบการผสมอย่างเท่าเทียมกัน (Equivalent Status Design)

โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการค้นในการวิจัย ทั้งกระบวนการค้นเชิงปริมาณ และกระบวนการค้นเชิงคุณภาพ อย่างเท่าเทียมกัน

2. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีนำมาตรการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านที่ได้จากการวิจัยไปทำการทดลองใช้จริงกับธนาคารหมู่บ้านในรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงมาตรการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านให้มีความเหมาะสมต่อไป

บรรณานุกรม

- โกมล ปราชญ์กัตัญญ. 2543. การสร้างแบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ขัตติยา วรรณสุด. 2544. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณธรรมครบวงจรของชีวิตพระอาจารย์สุบิน ปณีโต จังหวัดตลาด. น. 123-170 ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ), 2544. เศรษฐศาสตร์การเมือง(เพื่อชุมชน). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะเศรษฐศาสตร์.
- คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ. 2545. “แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ แห่งชาติฉบับที่ 4 พ.ศ. 2545-2549”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.dsdw.go.th/>. (23 พฤศจิกายน 2547)
- คาร์ล มาร์ก. 1867. ว่าด้วยทุน(Das Kapital). แปลโดย เมธี เขียมมวรา. กรุงเทพฯ: ชีรธรรมส์.
- จรัส มินสกุล. 2546. การประเมินและพัฒนาธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว. ลำปาง: สถาบันราชภัฏลำปาง.
- _____. 2548. การบูรณาการและการพัฒนาศักยภาพขององค์กรการเงินชุมชนและองค์กรเครือข่ายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- จันทร์ ไชยสาร. ผู้จัดการธนาคารหมู่บ้านบ้านสันตน์ศรี ตำบลบ้านถ้ำ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. 2551. สัมภาษณ์. 5 กันยายน.
- จำนง สมประสงค์. 2535. การบริหารธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- เจริญ วงศ์แก้ว. ประธานธนาคารหมู่บ้าน บ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง. 2550. สัมภาษณ์. 27 มิถุนายน.
- ฉวีวรรณ สายบัว. 2546. “ทุนทางสังคม”. ประชาชาติธุรกิจ. 25 สิงหาคม: 6.
- ชุมพล เสมอจันทร์. 2547. การพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของความสำเร็จในการจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง. พิษณุโลก: คุชฌินีพนธ์ปริญาเอก, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2544. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีธรรมส์.
- ณรงค์ โชควัฒนา. 2545. “คนไทยในกระแสทุนนิยมโลก”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://pxp.nokkrob.or.go/Magazine2002/20-people-report.htm> (29 มิถุนายน 2545).

- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ . 2545 .คำประกาศแห่งยุคสมัย.. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2544. กุมภาพันธุ์. “รูปแบบและความเป็นไปได้ในการจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชน”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.welfareforall.org/res/res011.doc>. (9 มีนาคม2548).
- _____. รองศาสตราจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2548. สัมภาษณ์. 2 ตุลาคม.
- ดวงกมล พรธานี. 2550. “การจัดเวทีประชาคม”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา www.tddf.or.th/tddf/library/files/.../library-2007-02-28-240.doc. (29 มีนาคม 2550)
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และพัชรินทร์ สิริสุนทร. 2546. โครงการวิจัยการศึกษาความยากจน ระยะที่สองการศึกษาและวิเคราะห์นโยบายและมาตรการแก้ไขความยากจน, พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เดือนเด่น นิคมบริรักษ์. 2542. บรรษัทภิบาลกับเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชัยพัฒนา.
- ถวิลดี บุรีกุล วันชัย วัฒนศัพท์ ดิน ประจัญพฤทธิ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว พิชรี สีโรรส อัมพร ธำรงลักษณ์ และคนอื่น ๆ. 2545. การศึกษาเพื่อพัฒนาดัชนีวัดผลการพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดี. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. 2549 . ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. 2548. “การแจ้งเตือนเงินกู้ยืมในระบบ”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/PopularConner/ Fraudalert/Documents/beware.pdf> (10 กันยายน 2548).
- _____. 2550. “อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.bot.or.th/bothomepage/databank/FinMarkets/ExchangeRate/exchange_t.asp (23 กรกฎาคม2550).
- ธรรมบุญ โสภารัตน์. 2540. หลักเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: บริษัท กรสยามเทรดดิ้ง จำกัด.
- นางเยาว์ ประชุมจิต. คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านร่องเคาะ ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง. 2551. สัมภาษณ์. 28 ตุลาคม.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542. โมเดลวิเคราะ สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิพนธ์ พัวพงศกร. 2552. การแทรกแซงตลาดสินค้าเกษตรกับการกระจุกตัวของผลตอบแทนส่วนเกินมูลนิธิชัยพัฒนา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิชัยพัฒนา.

- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. 2542. “การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.thaitopic.com/bia/440203.html>. (2 ธันวาคม 2546).
- บุญชอบ รักชาติ (นามสมมุติ). ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกธนาคารหมู่บ้านสามเสน(นามสมมุติ) ตำบลร่องเตาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง. 2550. สัมภาษณ์. 28 มิถุนายน.
- บุญศักดิ์ แสงระวี. 2546. เศรษฐศาสตร์การเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- ประนอม บุญนิธิประเสริฐ. 2540. การพัฒนาประสบการณ์ชีวิตและสังคม. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมอาชีพ.
- ประเวศ วะสี. 2543. “คนจนกับทางออกของสังคมไทย”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.ldinet.org/2008/index.php?option=com_content&task=view&id=62&Itemid=32 (7 พฤษภาคม 2546).
- _____. 2547. “การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.codi.or.th/index.php?option=articles&task=viewarticle&artid=216>. (7 ธันวาคม 2547).
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2538. เศรษฐศาสตร์การเมือง โลกทัศน์กับการวิเคราะห์ระบบและการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬารกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฟูจิยามาร์, ฟรานซิส. 2545. “ทุนทางสังคมและการพัฒนา”. (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.nesdb.go.th/national/attcahment/2_data_4.doc (30 มิถุนายน 2546).
- ภารดี อนันต์นาวิ. 2548. วิเคราะห์เส้นทางปัจจัยภาวะผู้นำของผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา และบรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการที่ดีของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ภาคตะวันออก. ชลบุรี: ภาควิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มานิต สุทธสกุล. 2553. “การรี้อปรับระบบ (Reengineering the Business Process)” [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://pises.exteen.com/20060821/reengineering-the-business-proces> (2 ธันวาคม 2553).
- มุกดา อินตะสาร. แกนนำเครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. 2550. สัมภาษณ์. 25 มิถุนายน.
- รังสรรค์ ปิติปัญญา, ธันวา จิตต์สงวน และชูชีพ พิพัฒน์ศิริ. 2545. การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์และเครือข่าย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม.
- รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. 2548. นันทมติวอชิงตัน. กรุงเทพฯ: คบไฟ.

- รัตนา สายคณิต. 2541. **หลักเศรษฐศาสตร์: มหเศรษฐศาสตร์**. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. 2550. “เปรียบเทียบกองทุนหมู่บ้านไทย กับธนาคารกรามีน”. **มติชน**
รายวัน. 6 เมษายน: 20.
- วรพจน์ หล่ออักษรพงษ์. **เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาชนบทของสมาคมสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน**
จังหวัดเชียงราย. 2550. สัมภาษณ์. 1 กรกฎาคม.
- _____. 2550. **ข้อมูลธนาคารหมู่บ้านในจังหวัดเชียงราย**. เชียงราย: สมาคม
สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน.
- วรวิทย์ เจริญเลิศ. 2544. “แนวคิดเกี่ยวกับการประกันสังคมประสพการณ์ของรัฐสวัสดิการใน
ยุโรป”.. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.welfareforall.org/res/res014.doc>. (3
ตุลาคม 2549)
- วรากรณ์ สามโกเศศ. 2549. “Yunus ผู้รับรางวัลโนเบลสันติภาพ”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
<http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2006q4/2006october26p1.htm> .(2 ธันวาคม 2549)
- วรากรณ์ คิตติ. **เจ้าหน้าที่สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนปฏิบัติงานประจำศูนย์พัฒนาคุณภาพ**
ชีวิตแบบผสมผสานแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง. 2550. สัมภาษณ์. 10 กรกฎาคม.
- วรากรณ์ ปัญญาวัตติ. 2539. **เศรษฐศาสตร์จุลภาคขั้นสูง**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาถิน. 2543. **หลักเศรษฐศาสตร์มหภาค**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: บริษัทโรง
พิมพ์พัฒนาพานิช จำกัด.
- วิทยากร เชียงกุล. 2545. **การพัฒนาตัวแบบชีวิตความยากจนเชิงโครงสร้าง**. กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- วีรกร ศรีเศศ. 2546. “เศรษฐศาสตร์เข้าใจทุนทางสังคมอย่างไร”. **มติชนรายสัปดาห์**.
4 เมษายน: 20.
- ศูนย์ร่วมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน จังหวัดพะเยา. 2553. “เครือข่ายศูนย์ร่วมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน 4
ตำบล”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://krumookda.tripod.com/network.htm>.
6 มิถุนายน 2553.
- สติกลิทซ์, โจเซฟ อี. 2541. **กระบวนทัศน์ใหม่เพื่อการพัฒนา: ยุทธศาสตร์ นโยบาย และ**
กระบวนการ แปลโดย นภาพร อติวานิชยพงศ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. อังถึงใน ณรงค์ เพ็ชร
ประเสริฐ (บรรณาธิการ), **เศรษฐศาสตร์การเมือง (เพื่อชุมชน)**. กรุงเทพฯ: คณะ
เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

สน กล้าจริง (นามสมมุติ). สมาชิกธนาคารหมู่บ้านบ้านดอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง. 2550. สัมภาษณ์. 29 มิถุนายน.

สมคิด แก้วทิพย์. 2543. การพัฒนาบทบาทสหกรณ์การเกษตรในฐานะเครื่องมือเพื่อการพัฒนา ชนบท:กรณีศึกษาในเขตภาคเหนือตอนบน ของประเทศไทย. เชียงใหม่: ศูนย์นิพนธ์ ปรินญาเอก, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สมคิด บางโม. 2540. ธุรกิจทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.

สมจริง รักจริง (นามสมมุติ). สมาชิกหมู่บ้านบ้านจำตอง ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัด ลำปาง. 2550. สัมภาษณ์. 7 กรกฎาคม.

สมยศ อุปรี. สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน บ้านนา (นามสมมุติ) ตำบลบ้านนา อำเภอเกาะคา จังหวัด ลำปาง. 2551. สัมภาษณ์. 2 กันยายน.

สังวร รัตกระโทก. 2547. เอกสารประกอบการอบรมการใช้โปรแกรมลิขสิทธิ์:โปรแกรมทางสถิติ เพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.

2552. “การ จัดทำรายงานการดำเนินงานของรัฐต่อสาธารณะ”. [ระบบออนไลน์].

แหล่งที่มา <http://plan.dgr.go.th/news/picture/vfm/vfm.pdf>. (30 ตุลาคม 2552)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2544. “THE GRAMEEN BANK ธนาคารหมู่บ้าน ตามแนวทาง พระราชดำริที่ไทยควรศึกษา”. ไทยโพสต์. 26 มิถุนายน: 20.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่แปด (พ.ศ. 2540-2544). กรุงเทพฯ: ม.ป.พ..

_____. 2546 . แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า (พ.ศ. 2545-2549) .

กรุงเทพฯ: ม.ป.พ..

_____. 2547. “การพัฒนาทุนทางสังคม: หนทางสู่ความยั่งยืนของประเทศไทย”.

[ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.nesdb.go.th/national/attachment/>

1_data_3.doc. (30 มิถุนายน 2548)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน(กพ.). 2542. การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี . กรุงเทพฯ: ม.ป.พ..

สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2547. “แนวคิดการพัฒนาตัวชี้วัดทุนทางสังคม”.

[ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา http://www.nesdb.go.th/national/attcahment/3_data_5.doc.

(30 มกราคม 2548).

- _____ . 2547. “เส้นความยากจน”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา http://poverty.nesdb.go.th/poverty_new/default.aspx (30 มิถุนายน 2548).
สำนักงานสภาพัฒนาการศรัทธา สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ และทบวงมหาวิทยาลัย. 2545. การสังเคราะห์สารนิพนธ์บัณฑิตกองทุนหลักสูตร
ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาการจัดการและการประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ..
_____ . 2545. การจัดการและการวางแผนธุรกิจ. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ..
- สำนักงานทะเบียนและกฎหมาย กรมส่งเสริมสหกรณ์. 2548. “ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์”.
[ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://webhost.cpd.go.th/rlo/>. (4 ธันวาคม 2548)
- กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานสภาพัฒนาการศรัทธา สำนักงานมาตรฐานการศึกษา. 2545. การ
ประเมินเพื่อพัฒนา. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ..
- สินัด ศรีวรรณไชย. 2546. “ทุนทางสังคม”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา
www.pxp.in.th/Magazine/2003/33-sp-article.htm. (30 ธันวาคม 2546)
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2549. แบบจำลองสมการโครงสร้าง: การใช้โปรแกรม LISREL ,
PRELIS และ SIMPLIS. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และ กรรณิการ์ สุขเกษม. 2547. วิธีวิทยาในการวิจัย: การวิจัยปัญหาใน
ปัจจุบัน และการวิจัยอนาคตกาล. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า พรินต์ติ้งจำกัด.
- สุภา ศิริมานนท์. 2517. แคปิตะลิสต์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- สุวรรณณี คำมั่น. 2546. ทุนทางสังคมกับการเพิ่มความมั่นคงของมนุษย์. เอกสารนำเสนอในการ
สัมมนาวิชาการ เรื่องความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security). กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- เสนห์ จู๋โย. 2548. การประเมินผลความสำเร็จของแผนและโครงการ. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เสรี พงศ์พิศ. 2544. “กลุ่มออมทรัพย์ กับสวัสดิการสุขภาพชุมชน ทุนทางสังคม”. [ระบบ
ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.thai.to/seri/health/he01.htm>. (3 ธันวาคม 2546)
- เสาวรภัย กุสุมา ณ อุชยา. 2546. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- อนันต์ สูงขาว. ประธานธนาคารหมู่บ้าน บ้านปงวัง ตำบลวังทรายคำ อำเภอวังเหนือ จังหวัด
ลำปาง. 2551. สัมภาษณ์. 2 ตุลาคม.
- อภิชัย พันธเสน. 2539. แนวความคิด ทฤษฎี และภาพรวมของการพัฒนา. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- อภิชัย พันธเสน และปัทมาวดี โพนบุญกุล ชูชูกิ. 2546. **ทวนทางสังคม:มรดกเก่าจะนำเราไปรอดจริงหรือ**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภิชาติ มั่นศิลป์. **วิทยาการการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.). 2550. สัมภาษณ์. 19 มีนาคม.**
- _____. 2550. **รายงานธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริสนับสนุนกลุ่มอาชีพ. ลำปาง: สำนักงานบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดลำปาง.**
- อมาร์ตยะ เซ็น. 2542. **ธันวาคม. ตลาด ประชาธิปไตย และการพัฒนา. แปลโดย สถาบันพระปกเกล้า. เอกสารนำเสนอในการประชุมวิชาการเกี่ยวกับ การเมือง การบริหาร และการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย, กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.**
- อรพินท์ สภโชคชัย . 2541. “สังคมเสถียรภาพและกลไกประชารัฐที่ดี”. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.info.tdri.or.th/library/quarterly/white-pp/wb20.htm>. (30 ธันวาคม 2549)
- ออน ทำนา(นามสมมุติ). **ธนาคารหมู่บ้านบ้านคอนแก้ว ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง. 2550. สัมภาษณ์. 30 มิถุนายน.**
- อานันท์ กาญจนพันธ์. 2544. **มติชุมชน: วิธีคิดท้องถิ่น ว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.**
- อารี เชื้อเมืองพาน และคณะ. 2544. **การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาคเหนือ.**
- Adelman and Robinson. 1997. “Governance for Sustainable Human Development” [Online] Available <http://megnet.undp.org/policy>. (1 January 2003).
- American Statistical Association. 1997. “Focus group”. [Online] Available <http://www.txeam.org/pgavemaa/4.4.htm>. (30 June 2003).
- Andrade, Heidi Goodrich . 1997 . “Understanding Rubrics”. [Online] Available <http://www.middleweb.com/ rubricsHG.html>. (29 December 2004)
- Asian Development Bank. 2008. **Mix Asia 100 rankig of microfinance institutions. Manila : ADB.**
- Bank, Grameen. 2003. “Auditors’ Report and Audited financial statements”. [Online] Available <http://www.grameen-fo.org/bank/auditreport/auditReport03>. (31 December 2003).
- Bollen , K.A.. 1989. “Statistics Corner. Questions and answers about language testing statistics: How can we calculate item statistics for weighted item. *Shiken: JALT Testing &*

- Evaluation SIG Newsletter*". [Online] Available http://www.jalt.org/test/bro_6.htm. (6 December 2006).
- Bullen, P., and Onyx, J.. 1998. "Measuring Social Capital in Five Communities in NSW". [Online] Available <http://www.mapl.com.au/A2.htm>. (30 November 2003).
- Burke, R. Johnson and Anthony J. Onwuegbuzie. 2004. "Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come". [Online] Available http://www.aera.net/uploadedFiles/Journals_and_Publications/Journals/Educational_Researcher/Volume_33_No_7/03ERv33n7_Johnson.pdf (1 January 2007).
- Clarkson, W. K. and Miller, R. L. 1985. **Industrial organization : Theory, Evidence and public I (International Student Edition)**. Tokyo: McGRAW-HILL BOOK COMPANY.
- Coleman, J.. 1988. "Social Capital in the Creation of Human Capital". **American Journal of Sociology**, 94: 95-120.
- Coleman, James S.. 1988. "Social Capital in the Creation of Human Capital". **American Journal of Sociology Supplement**, 94: S95-S120.
- Cortina, J.M., . 1993. "What Is Coefficient Alpha? An Examination of Theory and Applications". **Journal of Applied Psychology**, 78(1): 98-104.
- Crawford, R.. 1991. **In the Era of Human Capital**. New York :Harper.
- Cronbach, L. J.. 1951. "Coefficient alpha and the internal structure of tests". **Psychometrika**, 16(3): 297-334.
- Diamantopoulos A., and Siguaw, Judy A. 2000. **Introducing LISREL**. London : SAGE Publications Ltd.
- Doolittle, Perter. 2000. "Using Rubrics to Teaching and Learning" . [Online] Available <http://www.aui.ma/VPAA/cads/facultydevelopment/cad-faculty-development-wksp02-assessment4.pdf>. (29 December 2003).
- Dvenport, T.O. 1999. **Human capital :What is it and Why People Invest It** .San Francisco: Jossey-Bass.
- Fukuyama F.. 1999. "Social Capital". [Online] Available www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm#I. (23 November 2003).
- Fukuyama F.. 1995. **Trust : The Social virtues and The creation of prosperity**. England: Clays.

- Held, Virginia. 1984. **Right and Goods**. New York: Macmillan.
- Jöreskog, K.G. 1977. **Structural Equation Models in the Social Sciences : Specification, Estimation and Testing** . Holland : North-Holland Publishing Co, Ltd.
- Knacck S., and Manning N.. 2000. "Toward Consensus on Governance Indicators: selecting public management and broader governance indicator". [Online] Available [http:// www.worldbank. org/publicsector/consensus.htm](http://www.worldbank.org/publicsector/consensus.htm) . (20 March 2001).
- Knight. 1999. Performance Measures for Increasing Intellectual Capital. **Strategy and Leadership**, 27 (12): 22-27.
- La Porte, Todd R. and Daniel S. Metiay. 1996. "Hazard and institution trustworthiness: Facing a deficit of trust". **Public Administration Review** 56 (Jl/Ag):431-347.
- Mohammad, Arifujjaman Khan and Mohamad Anisur Rahaman. 2007. **Impact of Microfinance on Living Standards , Empowerment and Poverty Alleviation of Poor People : A Case Study on Microfinance in The Chittagong District Of Banglades**. Bangladesh: Master's thesis,Umea School of Business(USBE).
- Narayan D., and Cassidy Micheal F. 2001. "A Dimensional Approach to Measuring Social:Development and Validation of a Social Inventory" . **Currint Sociology** , 49: 66-102.
- Prize, Nobel. 2006. "Nobel Peace Prize 2006". http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2006/ (29 September 2006).
- Putnam, D.R.. 1993. **Making Democracy Work Civic: Traditions in Modern Italy**. Princeton University Press.
- Sale, Joanna E.M. , Lynne H.Lohfeld and Kevin Brazil . 2002 . "Revisiting the Quantitative-Qualitative Debate : Implications for Mixed-Methods Research". [Online] Available <http://www.springerlink.com/content/reptjmhej4la023r/fulltext.pdf>. (26 August 2005).
- Suhr, Diana D. 2004. "Exploratory or Confirmatory Factor Analysis". [http://www2.sas.com/proceedings/ sugi31/200-31.pdf](http://www2.sas.com/proceedings/sugi31/200-31.pdf). (23 November 2005).
- Warren, Bennis and Burt Nanus,. 1997. **Leaders : Strategies For taking Charge**. 2nd ed. New York: Harper Business.
- Riddell,T., Shackelford J., and Stamos, S. 1987. **Economics : A Tool for Understanding Society** 3rd ed. USA : Addison-Westley Publishing Company.

- Tashakkori, A. and C. Teddlie (Eds.). 1998. "Mixed Methodology. Combining Qualitative and Quantitative Approaches". **Applied Social Research Methods Series. Thousand Oaks: SAGE Publications.** 46: 37.
- Rocco, Tonette S., Linda A. Bliss, Suzanne Gallagher and Aixa Perez-Prado. 2003. "Taking the Next Step : Mixed Methods Research in Organizational Systems". [Online] Available <http://www.osra.org/itlpj/roccoblissgallagherperez-Pradospring2003.pdf> (1 January 2007).
- UCLA. 2006. **SPSS FAQ :What does Cronbach's alpha mean .** [Online] Available <http://www.ats.ucla.edu/STAT/SPSS/faq/alpha.html>. (6 December 2006).
- UNDP. 1995. **Governance and Sustainable Human Development.** A Discussion Paper. New York: Management Development and Governance Division, UNDP.
- Hanson, William E. n, Vicki L. Plano Clark and Kelly S. Petska, John W. Creswell and J. David Creswell. 2005. "Mixed Methods Research Designs in Counseling Psychology". [Online] Available [http://www.edst.purdue.edu/faculty_profiles/hanson/Hanson_Creswell_J.W._Plano_Clark_Petska_Creswell_J.D._\(2005\).pdf](http://www.edst.purdue.edu/faculty_profiles/hanson/Hanson_Creswell_J.W._Plano_Clark_Petska_Creswell_J.D._(2005).pdf). (1 January 2007).
- Woolcock and Narayan, D. 2002. "Social Capital: Implications for Development Theory, Research and Policy". **The World Bank Research Observer.** 15: 226-243.
- World Bank. 2003. "The Policy Implication of Social Capital". [Online] Available <http://www.nesf.ie/documents/No28SocialCapital.pdf>. 30 June 2005.
- Yamane, Taro. 1973. **Statistics : An Introductory Analysis.** 2nd ed. New York ; Harper & Row, p.1089
- Zimund, William G. 2003. **Business Research Methods.** 7th ed. Mason, OH: Tomson/South-Western.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย (Research Instrument Construction and Development)

การสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยเริ่มจากการนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ การสร้างมาตรวัด และการระบุมাত্রวัด ถือว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิจัย หากไม่สามารถนิยามตัวแปรได้ตรง ก็จะไม่สามารถวัดความจริงได้ตรงเช่นกัน นอกจากนั้นสิ่งที่สำคัญ แม้จะสามารถนิยามตัวแปรได้อย่างครอบคลุม สอดคล้อง และตรงกับหลักการทฤษฎีและความจริงที่ควรจะเป็น ก็จะทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรครอบคลุม ดังนั้นการนิยามเชิงปฏิบัติการในการงานวิจัยครั้งนี้จึงอาศัยองค์ความรู้ที่ได้มาจากแหล่งองค์ความรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ จากการทบทวนหลักการ แนวความคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการตรวจสอบเชิงคุณภาพ ตลอดจนประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญของประธานและกรรมการที่ปรึกษา

ในการกำหนดวิธีการวัดตัวแปรผู้วิจัยยึดวิธีการวัด 2 วิธี ได้แก่ ใช้วิธีปรนัยหรือวัดวัตถุวิสัย (Objective Measurement) เป็นวิธีวัดที่สามารถวัดสิ่งที่ต้องการวัดได้แน่นอน ไม่ว่าใครกำหนดก็ได้ผลเหมือนกัน เช่น การวัดพฤติกรรมภายนอกโดยวิธีปรนัย ได้แก่ การนับความถี่ของพฤติกรรม การวัดเวลาที่ใช้ การวัดน้ำหนัก การวัดระยะทาง การวัดรายได้ การวัดเงินออม การวัดวุฒิการศึกษา เป็นต้น และวิธีอัตนัย (Subjective Measurement) เป็นวิธีวัดที่ต้องอาศัยความรู้สึก เป็นเกณฑ์ในการวัด สิ่งที่ต้องการวัด เช่น การวัดพฤติกรรมภายในต่าง ๆ ได้แก่ เจตคติ ความคิดเห็น ความมีน้ำใจ ความซื่อสัตย์ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปพบว่าการวัดความจริงที่เป็นวัตถุวิสัยเป็นความจริงที่น่าเชื่อถือมากกว่าการวัดความจริงที่ผ่านความรู้สึก ผ่านเจตคติหรือความคิดเห็น ดังนั้น ในการวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยจึงพยายามให้น้ำหนักกับวิธีการประเมินวิธีแรกมากกว่าวิธีที่สอง โดยเฉพาะนามธรรม 2 ตัว คือ ตัวแปรการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและตัวแปรการบริหารจัดการที่ดี

ส่วนแนวทางในการตอบคำถาม 3 แนวทาง คือ 1) การจัดเก็บข้อมูลจากฐานข้อมูลของธนาคารหมู่บ้าน เช่น สมุดบันทึกของธนาคารหมู่บ้าน และสมุดบัญชีของธนาคารหมู่บ้าน 2) การจัดเก็บข้อมูลตัวแปรการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย และการบริหารจัดการที่ดีใช้วิธีการการสนทนากลุ่ม โดยการสนทนากลุ่มคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน และหรือ สนทนากลุ่มสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน โดยการให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มช่วยลงมติ เพื่อหาฉันทามติในการตอบแบบสอบถาม หากโอกาสและจังหวะไม่เอื้อให้มีการลงมติด้วยเหตุใด ๆ ก็ตาม ให้ผู้จัดเก็บข้อมูลใช้วิธีวินิจฉัยเพื่อประเมินตัวชี้วัด โดยการชั่งน้ำหนักเหตุผลตามข้อมูลที่ได้รับจากการสนทนา

กลุ่ม และ3) กรณีที่ไม่สามารถดำเนินการสนทนากลุ่มได้ให้ผู้จัดเก็บข้อมูลสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง จนมั่นใจว่าได้รับข้อมูลที่เป็นจริงหรือใกล้เคียงความจริง

เนื่องจากอิทธิพลเชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรภายในและตัวแปรภายนอกมีความแตกต่างกันบนมิติเวลา ดังนั้นในการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรบางตัว จะคำนึงถึงช่วงเวลาได้แก่ ช่วงเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 จนถึงปี พ.ศ. 2551 หรืออาจจะเป็นช่วงเวลาอื่นในอดีต จนถึงปี พ.ศ. 2551 ซึ่งจะระบุรายละเอียดในคำถามแต่ละข้อ

การนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ(Operation Definition) และการสร้างมาตรวัด

1. การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย หมายถึง การได้รับการสนับสนุนด้านการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการของชุมชน. จากบุคคล คณะบุคคล และองค์กร ต่าง ๆ ได้แก่ องค์กรรัฐบาล องค์กรเอกชน องค์กรการกุศล องค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล(NGO) เช่น สถาบันการศึกษา สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เร่งรัดพัฒนาชนบท(รพช.) โดยรูปแบบการได้รับการสนับสนุน ได้แก่ การให้คำแนะนำเกี่ยวกับการบริหารงานหรือการดำเนินงาน การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการบัญชีและคอมพิวเตอร์ การศึกษาดูงานภายนอกชุมชน การนำธนาคารหมู่บ้านไปเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรการเงินภายนอกชุมชน การได้รับการสนับสนุนด้านพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยี และการได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน โดยมีคำถาม มาตรวัด มาตราวัด และเกณฑ์มาตรวัด ดังนี้

คำถาม

ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 ถึง ปี พ.ศ.2551 เป็นระยะเวลา 3 ปี ธนาคารหมู่บ้านได้รับการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการและการเงินจากเครือข่าย หรือไม่ อย่างไร

มาตรวัด

ตารางผนวก 1 มาตรวัดการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย

ลำดับ	ข้อคำถาม	การตอบ	
		มี/ใช่	ไม่มี/ไม่ใช่
1	มีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล เข้ามาให้คำแนะนำแนวทางในการบริหารงานหรือการดำเนินงานแก่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน		

ตารางผนวก 1 (ต่อ)

ลำดับ	ข้อความ	การตอบ	
		มี/ใช่	ไม่มี/ไม่ใช่
2	มีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล เข้ามาแนะนำหรือให้การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการทำบัญชี แก่คณะกรรมการ		
3	มีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล ได้เข้ามาแนะนำหรือพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการในการใช้ เทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์มาใช้ประโยชน์ในดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้าน		
4	มีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล นำคณะกรรมการไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชน		
5	มีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล ได้นำคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านไปเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรการเงินอื่น ภายนอกชุมชน		
6	มีหน่วยงานหรือบุคคลหรือคณะบุคคล ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน แก่ธนาคาร		

เกณฑ์มาตรฐานวัดหรือตัวชี้วัด

การตอบ	ไม่มีหรือไม่ใช่	มี 1 ข้อ	มี 2 ข้อ	มี 3 ข้อ	มี 4 ข้อ	มี 5 ข้อ	มี 6 ข้อ
คะแนน	0 คะแนน	1 คะแนน	2 คะแนน	3 คะแนน	4 คะแนน	5 คะแนน	6 คะแนน

(วิธีการจัดเก็บข้อมูล โดยการสนทนา แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน)

มาตรฐานวัด คือ คะแนน

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

2. การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน หมายถึง การบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านตามหลักการบริหารจัดการที่ดี 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า โดยการนิยามเชิงปฏิบัติและการสร้างมาตรฐานวัดการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน ได้ประยุกต์ตามแนวคิดของ ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ (2545) และตลอดจนข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนี้

2.1 การบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านตามหลักนิติธรรม หมายถึง การบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านที่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านให้ความสำคัญกับกฎระเบียบของธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ สมาชิกธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมในการร่างระเบียบ มีการบังคับใช้กฎระเบียบอย่างเคร่งครัดไม่เลือกปฏิบัติ และมีการปรับปรุงกฎระเบียบเมื่อสมาชิกส่วนใหญ่เห็นว่าไม่เหมาะสม คำถาม มาตรฐาน มาตรฐาน และเกณฑ์มาตรฐาน ดังนี้

คำถาม

ในระหว่าง ปี พ.ศ.2549 ถึง ปี พ.ศ.2551 เป็นระยะเวลา 3 ปี ธนาคารหมู่บ้านได้ดำเนินการเกี่ยวกับกฎระเบียบ อย่างไร

มาตรฐาน

ตารางผนวก 2 มาตรฐานการการบริหารตามหลักนิติธรรม

ลำดับ	ข้อคำถาม	การตอบ	
		มี / ใช่	ไม่มี / ไม่ใช่
1	มีระเบียบ และข้อบังคับ ให้ใช้เป็นหลักในการบริหารงาน		
2	มีระเบียบหรือข้อบังคับที่ครอบคลุมระบบการทำงานของธนาคาร มีความชัดเจน รัดกุม ไม่คลุมเครือ หรือไม่มีปัญหาในการปฏิบัติ		
3	สมาชิกธนาคารหมู่บ้านส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการร่างระเบียบของธนาคารที่ใช้เป็นหลักในการบริหารงานในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 ถึง ปี พ.ศ.2551		

ตารางผนวก 2 (ต่อ)

ลำดับ	ข้อความคำถาม	การตอบ	
		มี/ใช่	ไม่มี/ไม่ใช่
4	มีการประชาสัมพันธ์หรือแจ้งหรือเน้นย้ำกฎระเบียบให้สมาชิกทราบ อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง เช่น แจ้งให้สมาชิกทราบทุกวันเปิดทำการของธนาคาร แจ้งผ่านเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน แจ้งทุกโอกาสที่มีการประชุม เป็นต้น		
5	มีการบังคับใช้กฎระเบียบของธนาคารหมู่บ้านอย่างเคร่งครัด		
6	มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบที่ใช้เป็นหลักในการบริหารงาน ให้เกิดความเหมาะสมอย่างต่อเนื่อง		

เกณฑ์มาตรฐานวัดหรือตัวชี้วัด เกณฑ์มาตรฐานวัดหรือตัวชี้วัด เกณฑ์มาตรฐานวัดหรือตัวชี้วัด

การตอบ	ไม่มีหรือไม่ ใช่	มี 1 ข้อ	มี 2 ข้อ	มี 3 ข้อ	มี 4 ข้อ	มี 5 ข้อ	มี 6 ข้อ
คะแนน	0 คะแนน	1 คะแนน	2 คะแนน	3 คะแนน	4 คะแนน	5 คะแนน	6 คะแนน

(วิธีการจัดเก็บข้อมูล ตัวชี้วัดที่ 1 โดยการสังเกต แหล่งข้อมูล คือ อักษรแสดงระเบียบธนาคารหมู่บ้าน ตัวชี้วัดที่ 2 ถึง 6 ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน)

มาตรฐานวัด คือ คะแนน

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

2.2 การบริหารธนาคารหมู่บ้านตามหลักคุณธรรม หมายถึง การบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านที่ประชาชนหรือผู้จัดการหรือคณะกรรมการหมู่บ้านมีพฤติกรรมหรือการกระทำใด ๆ ที่สุจริต ไม่คนโกงหรือไม่คอร์รัปชัน ตลอดจนมีพฤติกรรมที่เหมาะสมไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข

จนอาจจะก่อให้เกิดปัญหาต่อภาพลักษณ์ของธนาคารหมู่บ้านหรือการบริหารงานในธนาคารหมู่บ้าน คำถาม มาตรวัด มาตรวัด และเกณฑ์มาตรวัด ดังนี้

คำถาม

ในระหว่าง ปี พ.ศ.2549 ถึง ปี พ.ศ.2551 เป็นระยะเวลา 3 ปี พฤติกรรมของประธานและคณะกรรมการของธนาคารหมู่บ้าน โดยภาพรวม เป็นอย่างไร

มาตรวัด

ตารางผนวก 3 มาตรวัดการบริหารตามหลักคุณธรรม

ลำดับ	ข้อความ	การตอบ	
		ใช่	ไม่ใช่
1	ประธานหรือผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน มีพฤติกรรมที่เหมาะสมไม่เกี่ยวข้องกับอบบามขุ เช่น เล่นการพนัน การดื่มสุรา การเสพสิ่งเสพติด เป็นต้น จนส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ของธนาคาร ตลอดจนส่งผลเสียต่อความน่าเชื่อถือหรือการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านและสมาชิกในชุมชน		
2	คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านมีพฤติกรรมที่เหมาะสมไม่เกี่ยวข้องกับอบบามขุ เช่น เล่นการพนัน การดื่มสุรา การเสพสิ่งเสพติด เป็นต้น จนส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ของธนาคาร ตลอดจนส่งผลเสียต่อความน่าเชื่อถือหรือการเป็นที่ยอมรับของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านและสมาชิกในชุมชน		
3	ประธานหรือผู้จัดการ ธนาคารหมู่บ้าน ไม่เคยถูกกล่าวหา หรือมีพฤติกรรมการทุจริตหรือคอร์รัปชัน		
4	คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน ไม่เคยถูกกล่าวหา หรือมีพฤติกรรมการทุจริตหรือ คอร์รัปชัน		
5	ประธานหรือผู้จัดการ และคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน ได้รับการยกย่อง ชมเชย หรือเชิดชูเกียรติ จากสมาชิกธนาคารหมู่บ้านหรือสมาชิกในชุมชน ว่าเป็นชุดผู้บริหารที่มีความสุจริต และโปร่งใส		

ตารางผนวก 3 (ต่อ)

ลำดับ	ข้อคำถาม	การตอบ	
		ใช่	ไม่ใช่
6	ประธานหรือผู้จัดการ และคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้รับการยกย่องหรือเชิดชูเกียรติ จากหน่วยงานภายนอกชุมชนว่าเป็นชุดผู้บริหารที่มีความสุจริต และโปร่งใส จนมีหน่วยงานเข้าศึกษาดูงานเพื่อนำรูปแบบการบริหารหรือวิธีปฏิบัติ ไปเป็นแบบอย่างตลอดจน มีประธานหรือผู้จัดการหรือคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้รับเชิญจากชุมชนอื่นให้เป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์		

เกณฑ์มาตรวัดหรือตัวชี้วัดเกณฑ์มาตรวัดหรือตัวชี้วัด

การตอบ	ไม่มีหรือไม่ใช่	มี 1 ข้อ	มี 2 ข้อ	มี 3 ข้อ	มี 4 ข้อ	มี 5 ข้อ	มี 6 ข้อ
คะแนน	0 คะแนน	1 คะแนน	2 คะแนน	3 คะแนน	4 คะแนน	5 คะแนน	6 คะแนน

(วิธีการจัดเก็บข้อมูล โดยการสนทนากลุ่มสมาชิก แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน)

มาตรวัด คือ คะแนน

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

2.3 การบริหารธนาคารตามหลักความโปร่งใส หมายถึง การบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านที่มีความโปร่งใสในทุกกระบวนการที่อยู่ภายใต้ระบบธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ การคัดเลือกประธานหรือผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน การคัดเลือกคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน กระบวนการพิจารณาเงินกู้ การทำบัญชี การตรวจสอบฐานะทางการเงิน การใช้จ่ายเงินกองทุนสวัสดิการ และการใช้จ่ายกองทุนอื่นๆ คำถาม มาตรวัด มาตรวัด และเกณฑ์มาตรวัด ดังนี้

คำถาม

ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 ถึง ปี พ.ศ.2551 เป็นระยะเวลา 3 ปี กระบวนการบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านมีความโปร่งใสหรือไม่ อย่างไร

มาตรวัด

ตารางผนวก 4 มาตรการการบริหารตามหลักความโปร่งใส

ลำดับ	ข้อคำถาม	การตอบ	
		มี / ใช่	ไม่มี / ไม่ใช่
1	มีการคัดเลือก ประธานหรือผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน อย่างโปร่งใสยึดหลักการประชาธิปไตย (ยึดหลักความสมัครใจและหนึ่งคนหนึ่งเสียง)		
2	มีการคัดเลือกคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านอย่างโปร่งใสยึดหลักความรู้ความสามารถ และหลักการประชาธิปไตย		
3	มีความโปร่งใสในการพิจารณาเงินกู้ โดยมีระเบียบและข้อบังคับในการปล่อยเงินกู้ที่ชัดเจน มีการตรวจสอบคุณสมบัติผู้กู้ ตรวจสอบวัตถุประสงค์ในการกู้โดยละเอียด ติดตามการใช้เงินกู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจน มีการเปิดเผยเหตุผลในการให้กู้ในที่ประชุม หรือในกรณีที่มีสมาชิกหรือผู้เกี่ยวข้อง สอบถาม เป็นต้น		
4	มีความโปร่งใสในการจัดสวัสดิการชุมชน เช่น มีระเบียบการใช้เงินกองทุนสวัสดิการที่ชัดเจน มีการปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด เช่น การพิจารณาคุณสมบัติของผู้รับเงินสวัสดิการ การกำหนดวงเงินหรือเพดานจ่ายมีความเหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นจริง การแสดงบัญชีหรือเปิดเผยบัญชีต่อสาธารณชน เป็นต้น		
5	มีความโปร่งใสในการทำบัญชี โดยการการบันทึกบัญชี ตรวจสอบความถูกต้องของบัญชี และปิดบัญชี ให้ถูกต้องในวันเปิดทำการ		
6	มีความโปร่งใสในการบริหารงบประมาณโดยการเปิดเผยฐานะทางการเงินของธนาคาร ได้แก่ รายรับ รายจ่าย กำไรสุทธิ และการจัดสรรกำไรสุทธิ ให้แก่สมาชิกได้รับทราบ เช่น แจงให้ทราบในที่ประชุม ชี้แจงกรณีที่มีสมาชิกสงสัย ชักถาม การปิดประกาศ เป็นต้น		

เกณฑ์มาตรฐานวัดหรือตัวชี้วัด เกณฑ์มาตรฐานวัดหรือตัวชี้วัด เกณฑ์มาตรฐานวัดหรือตัวชี้วัด

การตอบ	ไม่มีหรือไม่ ใช่	มี 1 ข้อ	มี 2 ข้อ	มี 3 ข้อ	มี 4 ข้อ	มี 5 ข้อ	มี 6 ข้อ
คะแนน	0 คะแนน	1 คะแนน	2 คะแนน	3 คะแนน	4 คะแนน	5 คะแนน	6 คะแนน

(วิธีการจัดเก็บข้อมูล ตัวชี้วัดที่ 1 , 2 ,3,4 และ6 ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ตัวชี้วัดที่ 5 ใช้การสัมภาษณ์ แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประธานและสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน)

มาตราวัด คือ คะแนน

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

2.4 การบริหารธนาคารหมู่บ้านตามหลักความมีส่วนร่วม หมายถึง การบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านที่คณะกรรมการเปิดโอกาสให้สมาชิก บุคคล หรือหน่วยงานภายนอกชุมชน ได้แสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานของธนาคาร ตลอดจน มีการนำความคิดเห็นหรือ ข้อเสนอแนะ ของสมาชิกหรือหน่วยงานภายนอก ไปปรับปรุงการบริหารงาน อย่างครบถ้วน และเหมาะสม คำถาม มาตรวัด มาตรวัด และเกณฑ์มาตรฐานวัด ดังนี้

คำถาม

ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 ถึง ปี พ.ศ.2551 เป็นระยะเวลา 3 ปี คณะกรรมการเปิดโอกาสให้สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน บุคคล หรือหน่วยงานภายนอกชุมชน ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารงานหรือไม่อย่างไร

มาตรวัด

ตารางผนวก 5 มาตรวัดการการบริหารตามหลักการมีส่วนร่วม

ลำดับ	ข้อคำถาม	การตอบ	
		มี /ใช่	ไม่มี /ไม่ใช่
1	มีการจัดประชุมคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านทุกเดือน		
2	มีการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี ตามที่ระเบียบหรือข้อบังคับ กำหนดไว้		

ตารางผนวก 5 (ต่อ)

ลำดับ	ข้อความ	การตอบ	
		มี/ใช่	ไม่มี/ไม่ใช่
3	มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานของคณะกรรมการ เช่น การรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกโดยทั่วไป การจัดประชุมวิสามัญเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิก การรับฟังความคิดเห็นจากคู่เอกสาร เป็นต้น		
4	มีการนำข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นของสมาชิก ไปปรับปรุงการบริหารงานอย่างครบถ้วน ตลอดจนมีการแจ้งผลการดำเนินงานหรือความก้าวหน้าให้แก่สมาชิกได้รับทราบ		
5	มีการเปิดโอกาสให้บุคคล คณะบุคคลหรือองค์กร ภายนอกชุมชน ได้ให้ข้อเสนอแนะหรือแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานของคณะกรรมการ		
6	มีการนำข้อเสนอแนะหรือความคิดเห็นจาก บุคคล คณะบุคคลหรือองค์กร ภายนอกชุมชน ไปปรับปรุงการบริหารงาน พร้อมแจ้งผลการดำเนินงานหรือความก้าวหน้าให้แก่สมาชิกได้รับทราบ		

เกณฑ์มาตรฐานวัดหรือตัวชี้วัด เกณฑ์มาตรฐานวัดหรือตัวชี้วัด เกณฑ์มาตรฐานวัดหรือตัวชี้วัด

การตอบ	ไม่มีหรือไม่ใช่	มี 1 ข้อ	มี 2 ข้อ	มี 3 ข้อ	มี 4 ข้อ	มี 5 ข้อ	มี 6 ข้อ
คะแนน	0 คะแนน	1 คะแนน	2 คะแนน	3 คะแนน	4 คะแนน	5 คะแนน	6 คะแนน

(วิธีการจัดเก็บข้อมูล ตัวชี้วัดที่ 1 ถึง 4 ใช้สนทนากลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ส่วนตัวชี้วัดที่ 5 และ 6 ใช้การสัมภาษณ์ แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประธานและคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน)

มาตราวัด คือ คะแนน

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

2.5 การบริหารของธนาคารหมู่บ้านตามหลักความรับผิดชอบต่อ หมายถึง การบริหารงานธนาคารหมู่บ้านที่คณะกรรมการต้องเสียสละและทุ่มเทในการทำงาน คอยประสานงานและอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ละเลยและให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหา รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน และมีความพยายามในการแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนางานอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง คำถาม มาตรวัด มาตรวัด และเกณฑ์มาตรวัด ดังนี้

คำถาม

ในระหว่าง ปี พ.ศ.2549 ถึง ปี พ.ศ.2551 เป็นระยะเวลา 3 ปี คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านมีพฤติกรรม ที่แสดงถึงความสำนึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ อย่างไร

มาตรวัด

ตารางผนวก 6 มาตรวัดการการบริหารตามหลักความรับผิดชอบต่อ

ลำดับ	ข้อความ	การตอบ	
		ใช่	ไม่ใช่
1	คณะกรรมการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการประชุม โดยการเข้าร่วมประชุม และการเตรียมความพร้อมในการประชุม ทุกครั้งที่มีการนัดหมาย		
2	คณะกรรมการส่วนใหญ่มาทำงานครบทุกวันเปิดทำการของธนาคาร		
3	คณะกรรมการส่วนใหญ่ปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตัวเองด้วยความเรียบร้อย ทุกวันเปิดทำการ		
4	คณะกรรมการให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหา กรณีเกิดปัญหาขึ้นในธนาคารหรือในระหว่างการให้บริการ		
5	คณะกรรมการให้บริการแก่สมาชิกทุกคน โดยไม่เลือกปฏิบัติ		
6	คณะกรรมการ โดยเฉพาะประธานธนาคารหมู่บ้าน มีความพยายามในการแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนางานอยู่ตลอดเวลา		

เกณฑ์มาตรฐานวัดหรือตัวชี้วัด เกณฑ์มาตรฐานวัดหรือตัวชี้วัด

การตอบ	ไม่มีหรือไม่ ใช่	มี 1 ข้อ	มี 2 ข้อ	มี 3 ข้อ	มี 4 ข้อ	มี 5 ข้อ	มี 6 ข้อ
คะแนน	0 คะแนน	1 คะแนน	2 คะแนน	3 คะแนน	4 คะแนน	5 คะแนน	6 คะแนน

(วิธีการจัดเก็บข้อมูล ตัวชี้วัดที่ 1, 2, 3 และ 6 ใช้การสัมภาษณ์ แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประธานหรือผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน ตัวชี้วัดที่ 4 และ 5 ใช้การสนทนากลุ่มหรือผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน)

มาตรฐานวัด คือ คะแนน

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

2.6 การบริหารของธนาคารหมู่บ้านตามหลักความคุ้มค่า หมายถึง บริหารงานของธนาคารหมู่บ้านที่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความพึงพอใจให้แก่สมาชิกโดยทั่วไป ตลอดจนสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำถาม มาตรฐานวัด มาตรฐานวัด และเกณฑ์มาตรฐานวัด ดังนี้

คำถามหลัก

ในระหว่าง ปี พ.ศ.2549 ถึง ปี พ.ศ.2551 เป็นระยะเวลา 3 ปี ประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรของธนาคารหมู่บ้าน เป็นอย่างไร

มาตรฐานวัด

ตารางผนวก 7 มาตรฐานวัดการบริหารตามหลักความคุ้มค่า

ลำดับ	ข้อคำถาม	การตอบ	
		ใช่	ไม่ใช่
1	สมาชิกที่กู้ยืมเงินส่วนใหญ่พึงพอใจกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เมื่อเทียบกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการกู้เงิน เช่น ปั่นผลคืนเงินกู้ โอกาสในการใช้เงินกู้ การลดโอกาสการกู้ยืมเงินนอกระบบ ฯลฯ		
2	สมาชิกที่ฝากเงินส่วนใหญ่พึงพอใจกับอัตราผลตอบแทนจากการออมเงินหรือถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน		

ตารางผนวก 7 (ต่อ)

ลำดับ	ข้อความ	การตอบ	
		ใช่	ไม่ใช่
3	สมาชิกส่วนใหญ่พึงพอใจกับบทบาทของธนาคารหมู่บ้านในการสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน เช่น สามารถปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกได้กู้ยืมอย่างพอเพียง สมาชิกเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ง่าย		
4	สมาชิกส่วนใหญ่พึงพอใจกับบทบาทของธนาคารหมู่บ้านในการสนับสนุนการพัฒนาสังคม เช่น เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้สำหรับสมาชิกในชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของสมาชิกทั้งภายในและภายนอกองค์กร และการจัดสวัสดิการชุมชน		
5	สมาชิกส่วนใหญ่พึงพอใจกับการให้บริการของธนาคารหมู่บ้าน		
6	การบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับสูง		

การวัดประสิทธิภาพในการบริหารของธนาคารหมู่บ้าน

การวัดประสิทธิภาพในการบริหารของธนาคารหมู่บ้าน ตามตัวชี้วัดธนาคารหมู่บ้าน ดังนี้

ประสิทธิภาพในการบริหารงานธนาคารหมู่บ้าน หมายถึง ความสามารถของคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านในการใช้ทรัพยากรของธนาคารหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจสูงสุด โดยพิจารณาจากสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการบริหารงานของธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ ค่าดอกเบี้ยจ่าย (กรณีธนาคารจ่ายเป็นดอกเบี้ยให้แก่ผู้ฝากหรือถือหุ้น)หรือค่าใช้จ่ายเงินปันผลตามหุ้น (กรณีธนาคารหมู่บ้านที่จ่ายผลตอบแทนผู้ถือหุ้นหรือผู้ฝากเงินกับธนาคารหมู่บ้านเป็นเงินปันผลแทนการจ่ายเป็นดอกเบี้ยเงินฝาก) + ค่าปันผลคืนผู้ฝากเงิน + ค่าตอบแทนกรรมการ + ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน(ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าวัสดุ ค่าอาหาร ค่าเครื่องคัม ค่ายานพาหนะ ค่าโทรศัพท์ ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าเช่า ฯลฯ) เทียบกับ ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่ธนาคารได้รับ ได้แก่ ดอกเบี้ยเงินกู้ ค่าปรับ

ค่าธรรมเนียม และค่าเอกสาร เป็นต้น ประสิทธิภาพในการบริหารของธนาคารหมู่บ้านสามารถ
คำนวณ ได้ดังนี้

คำถามย่อย

1. ค่าใช้จ่ายของธนาคารหมู่บ้าน

ตารางผนวก 8 ค่าใช้จ่ายของธนาคารหมู่บ้าน

หน่วย : บาท

ลำดับ	รายการจ่าย	ปี พ.ศ.		
		2549	2550	2551
1	1. ค่าดอกเบี้ยจ่าย (กรณีธนาคารจ่าย เป็นดอกเบี้ยเงินฝาก)			
	2. ค่าปันผลคืนเงินฝาก (กรณี ธนาคารที่จ่ายปันผลคืนเงินฝาก)			
	3. ค่าเงินปันผลตามหุ้น (กรณี ธนาคารที่จ่ายเป็นเงินปันผลตาม หุ้นแทนดอกเบี้ย)			
	4. ค่าตอบแทนกรรมการ			
	5. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน(ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าวัสดุ ค่าอาหาร ค่า เครื่องดื่ม ค่ายานพาหนะ ค่า โทรศัพท์ ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าเช่า ฯลฯ)			

2. รายได้ของธนาคาร

ตารางผนวก 9 รายได้ของธนาคาร

หน่วย : บาท

ลำดับ	รายการ	ปี พ.ศ.		
		2549	2550	2551
1	รายได้ของธนาคาร (ค่าดอกเบี้ย + ค่าธรรมเนียม + ค่าปรับ+ค่าเอกสาร)			

การคำนวณสัดส่วนรายได้ต่อค่าใช้จ่าย

ค่าสัดส่วนของรายได้ (p_i) ต่อ ค่าใช้จ่ายในการบริหารงาน (c_i) ของธนาคารหมู่บ้าน ตามแนวพระราชดำริ (P / C Ratio:cp) ของแต่ละธนาคาร ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 จนถึงปี พ.ศ. 2551 คำนวณโดยใช้สูตร ดังนี้

$$P / C \text{ Ratio} = \frac{\sum_{i=1}^t p_i}{\frac{\sum_{i=1}^t c_i}{n}}$$

โดยที่

c_i แทน ค่าใช้จ่ายของธนาคาร

p_i แทน รายได้ของธนาคาร

i แทน ระยะเวลาปี พ.ศ. 2549 ถึง ปี พ.ศ. 2551

n แทน จำนวนปี

การคำนวณค่าเฉลี่ยของค่าสัดส่วนของรายได้ต่อค่าใช้จ่าย

การคำนวณค่าเฉลี่ยของค่าสัดส่วนของรายได้ต่อค่าใช้จ่ายต่อค่าใช้จ่าย (Average of P/C Ratio :ACP) ของชุมชน. ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 จนถึงปี พ.ศ. 2551 คำนวณโดยใช้สูตร ดังนี้

$$ACP = \frac{\sum_{i=1}^n pc}{N}$$

โดยที่

pc_i แทน ค่าสัดส่วนของค่าใช้จ่ายต่อรายได้ของธนาคารหมู่บ้าน ตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน

N แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านในเขตภาคเหนือตอนบน

i แทน จำนวนธนาคารหมู่บ้าน ตั้งแต่ธนาคารหมู่บ้านที่ 1 ถึงธนาคารหมู่บ้านที่

เกณฑ์ในการประเมินประสิทธิภาพ

เกณฑ์ในการประเมินประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. มีประสิทธิภาพในการบริหารสูง คือ ธนาคารหมู่บ้านที่มีค่าสัดส่วนของรายได้ต่อ ใช้จ่าย สูงกว่า ค่าเฉลี่ยของค่าสัดส่วนของรายได้ต่อค่าใช้จ่ายของชุมชน. มีคะแนนเท่ากับ 1

2. มีประสิทธิภาพในการบริหารต่ำ คือ ธนาคารหมู่บ้านที่มีค่าสัดส่วนของรายได้ต่อ ใช้จ่าย ต่ำกว่า ค่าเฉลี่ยของค่าสัดส่วนของรายได้ต่อค่าใช้จ่ายของชุมชน. มีคะแนนเท่ากับ 0

เกณฑ์มาตรวัดหรือตัวชี้วัด

การตอบ	ไม่มีหรือไม่ ใช่	มี 1 ข้อ	มี 2 ข้อ	มี 3 ข้อ	มี 4 ข้อ	มี 5 ข้อ	มี 6 ข้อ
คะแนน	0 คะแนน	1 คะแนน	2 คะแนน	3 คะแนน	4 คะแนน	5 คะแนน	6 คะแนน

(วิธีการจัดเก็บข้อมูล ตัวชี้วัดที่ 1 ถึง 5 โดยการสนทนากลุ่ม แหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ตัวชี้วัดที่ 6 โดยตรวจสอบข้อมูลกลาง แหล่งข้อมูล หรือผู้ข้อมูล ได้แก่ สมุคบัญญัติธนาคารหมู่บ้าน สอดตามคณะกรรมการ)

มาตรวัด คือ คะแนน

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

3. การสร้างทุนทางสังคม หมายถึง การสร้างความไว้วางใจหรือการสร้าง ความเชื่อมั่น แก่สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน หากสมาชิกมีความไว้วางใจหรือมีความเชื่อมั่น ก็จะมีการตัดสินใจการสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของธนาคารหมู่บ้าน แต่ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกไม่ไว้วางใจหรือไม่มีความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้าน ก็จะลาออกจากการเป็นสมาชิกภาพความเชื่อมั่น ดังนั้น การสร้างความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นจนกระทั่งสมาชิกในชุมชนสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของธนาคารหมู่บ้านถือว่าเป็นการสร้างทุนทางสังคม มีคำถาม มาตรวัด มาตราวัด และเกณฑ์มาตรวัด ดังนี้

คำถาม

ใน ปี พ.ศ. 2551 ธนาคารหมู่บ้านมีสมาชิก จำนวนกี่คน
 มาตรการวัด คือ จำนวนคน (คน)

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

(แหล่งข้อมูล คือ สอบถามจากคณะกรรมการหรือฐานข้อมูล)

4. ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน หมายถึง ความสามารถของชุมชน. ในการจูงใจให้สมาชิกฝากเงินหรือ ออมเงินกับธนาคารหมู่บ้าน โดยการให้สมาชิกมาถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ หุ้นแรกเข้า(รช.) หุ้นรายได้(รค.)หรือปริมาณเงินฝาก และหุ้นกู้ยืม(กย.) มีมาตรการวัด คำถาม และมาตรการวัด ดังนี้

มาตรการวัด

ปริมาณเงินฝากหรือหุ้น สะสมที่ธนาคารหมู่บ้านสามารถระดมได้จากสมาชิก
 คำถาม

ในปี พ.ศ. 2551 ธนาคารมีมูลค่า หุ้นแรกเข้า(รช.)หรือปริมาณเงินฝาก กี่บาท

ในปี พ.ศ. 2551 ธนาคารมีมูลค่า หุ้นรายได้(รค.) กี่บาท

ในปี พ.ศ. 2551 ธนาคารมีมูลค่า หุ้นกู้ยืม(กย.) กี่บาท

ในปี พ.ศ. 2551 ธนาคารมีมูลค่า รวม กี่บาท

วิธีจัดเก็บข้อมูล คือ สอบถามคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน

มาตรการวัด คือ หน่วยเงินตรา(บาท)

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

(แหล่งข้อมูล คือ สอบถามจากคณะกรรมการหรือฐานข้อมูล)

5. ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด หมายถึง พฤติกรรมของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านในการชำระหนี้คืนแก่ธนาคารหมู่บ้านตรงตามเวลาที่ระบุใน สัญญาการกู้ยืมเงิน มีคำถาม มาตรการวัด และมาตรการวัด ดังนี้

มาตราวัด

การมีหนี้ค้างชำระหรือการมีหนี้สินที่สมาชิกธนาคารหมู่บ้านไม่สามารถชำระคืนได้ตรงตามกำหนดเวลาที่ระบุในสัญญาการกู้ยืมเงิน

คำถาม

ในระหว่าง ปี พ.ศ.2549 ถึง ปี พ.ศ.2551 ธนาคารหมู่บ้านมีหนี้สินที่สมาชิกค้างชำระหรือชำระไม่ตรงตามเวลาที่ระบุในสัญญาการกู้ยืมเงินหรือไม่

มาตราวัด คือ เลข 1 แทน การมีหนี้ค้างชำระ และเลข 0 แทน การไม่มีหนี้ค้างชำระ

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

(แหล่งข้อมูล คือ สอบถามจากคณะกรรมการ)

6. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้น หมายถึง อัตราผลตอบแทนที่สมาชิกได้รับจากการฝากเงินโดยการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน โดยผลตอบแทนของการถือหุ้นมี 2 รูปแบบ คือ 1)อัตราดอกเบี้ยบวกอัตราเงินปันผลคืนเงินฝาก กรณีที่ธนาคารหมู่บ้านจ่ายผลตอบแทนของผู้ถือหุ้นเป็นดอกเบี้ย และ2)อัตราเงินปันผลคืนตามหุ้น กรณีที่ธนาคารหมู่บ้านจ่ายผลตอบแทนผู้ถือหุ้นเฉพาะเงินปันผล มีมาตราวัด คำถาม และมาตราวัด ดังนี้

มาตราวัด

อัตราผลตอบแทนจากการฝากเงินของสมาชิก

คำถาม

นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2549 จนถึง ปี พ.ศ. 2551 เป็นระยะเวลา 3 ปี ธนาคารหมู่บ้านจ่ายเงินผลตอบแทนให้แก่สมาชิกที่ฝากเงินกับธนาคารหมู่บ้าน ร้อยละ กี่บาทต่อปี ดังนี้

ตารางผนวก 10 ผลตอบแทนที่สมาชิกได้รับ

ปี พ.ศ.	ปี พ.ศ. 2549 (บาทต่อหุ้น)	ปี พ.ศ. 2550 (บาทต่อหุ้น)	ปี พ.ศ. 2551 (บาทต่อหุ้น)
ผลตอบแทนที่สมาชิก ได้รับจากการฝากเงิน 100 บาท (อัตราเงินปัน ผลตามหุ้น หรือ อัตรา ดอกเบี้ย หรือทั้งสอง รวมกัน)			

(แหล่งข้อมูล คือ สอบถามคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน)

มาตรวัด คือ ร้อยละ

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

(แหล่งข้อมูล คือ สอบถามจากคณะกรรมการหรือฐานข้อมูล)

7. ความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ หมายถึง ความพอเพียงของวงเงินกู้ที่ธนาคารหมู่บ้านปล่อยกู้ให้แก่สมาชิก ได้คุ้มกับปริมาณเงินทุนที่สมาชิกมีความจำเป็นต้องใช้ในโครงการลงทุน ตลอดจนมีการขยายระยะเวลาการชำระหนี้คืนให้สอดคล้องกับรอบระยะเวลาของรายได้หรือรายรับที่ได้รับจากการลงทุน มาตรวัด และมาตรวัด ดังนี้

มาตรวัด

การมีการขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือการลงทุน

คำถาม

ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 ถึง ปี พ.ศ.2551 ธนาคารหมู่บ้านมีการขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือ ไม่

มาตรวัด คือ กำหนดให้ เลข 1 แทน มีการขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือโครงการที่ลงทุน ตรงความต้องการของผู้กู้ เช่น สามารถกู้ได้มากกว่า 1 ปี สามารถกู้เงินตามวงเงินกู้ที่ผู้กู้ต้องใช้จริงในการลงทุนหรือการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และ เลข 0 แทน ไม่มีการขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการลงทุนหรือการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

(แหล่งข้อมูล คือ สอบถามจากคณะกรรมการหรือฐานข้อมูล)

8. ผลกระทบจากองค์การการเงินที่มีอยู่ในชุมชน หมายถึง ผลที่ธนาคารหมู่บ้านได้รับจากการจัดตั้งองค์การการเงินชุมชนอื่นที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองของรัฐบาล โดยผลกระทบทางด้านลบ คือ การที่ธนาคารหมู่บ้านถูกสมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญน้อยกว่ากองทุนการเงินอื่นที่มีอยู่ในชุมชน เช่น มีสมาชิกน้อย มีปริมาณเงินฝากต่ำ เนื่องจากถูกแย่งสมาชิกและเงินฝาก ส่วน ผลกระทบทางด้านบวก คือ การที่ธนาคารหมู่บ้านได้รับประโยชน์จากการจัดตั้งองค์การการเงินอื่น โดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ได้แก่ สมาชิกที่สมัครเป็นสมาชิกทั้งสองกองทุนมีโอกาสทางการเงินมากขึ้น เช่น มีทางเลือกในการออมเงินมากขึ้น การเพิ่มวงเงินกู้ การยืดอายุหนี้โดยการกู้เวียนระหว่างธนาคารหมู่บ้านและกองทุนหมู่บ้านในเวลาที่ยาวกัน เป็นต้น มี มาตรวัด และมาตรวัด ดังนี้

มาตรวัด

การได้รับผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนการเงินอื่นที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

คำถาม

ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 ถึง ปี พ.ศ.2551 ธนาคารหมู่บ้านของท่านได้รับผลกระทบจากองค์กรการเงินอื่นที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในด้านบวกหรือ ด้านลบ

มาตรวัด คือ กำหนดให้ เลข 1 แทน การได้รับผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองและ เลข 0 แทน การไม่ได้รับผลกระทบหรือได้รับผลกระทบในทางบวก

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับนามบัญญัติ(Nominal Scale)

(แหล่งข้อมูล คือ สอบถามจากคณะกรรมการ)

9. ความสามารถในการสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการปล่อยสินเชื่อ หรือเงินกู้ เพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน ได้แก่ กิจกรรมการผลิต กิจกรรมการบริโภค และกิจกรรมการจำหน่ายจ่ายแจก มีมาตรวัด คำถาม และมาตรวัด ดังนี้

มาตรวัด

จำนวนสินเชื่อหรือเงินกู้ที่ธนาคารหมู่บ้านปล่อยกู้ให้กับสมาชิก (บาท)

คำถาม

ในปี พ.ศ. 2551 ธนาคารหมู่บ้านได้ปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกจำนวน กี่บาท

มาตรวัด คือ หน่วยเงินตรา(บาท)

(แหล่งข้อมูล คือ สอบถามจากคณะกรรมการหรือฐานข้อมูล)

ระดับการวัดตัวแปร อยู่ในระดับอัตราส่วน(Ratio Scale)

10. ความสามารถในการจัดสวัสดิการชุมชน หมายถึง ความสามารถของธนาคารหมู่บ้านในการกันกำไรส่วนเกินเพื่อสมทบเข้ากองทุนสวัสดิการชุมชน มีมาตรวัด คำถาม และมาตรวัด ดังนี้

มาตรวัด

ความสามารถในการจัดสวัสดิการ จำนวนเงินที่ธนาคารกันไว้เพื่อจัดสวัสดิการ (บาท)

คำถาม

ในปี พ.ศ. 2551 ธนาคารหมู่บ้านสามารถจัดสวัสดิการชุมชน ที่บาท
ในปี พ.ศ. 2551 ธนาคารหมู่บ้านมีเงินกองทุนจัดสวัสดิการชุมชนสะสม ที่บาท
มาตราวัด คือ หน่วยเงินตรา(บาท)
(แหล่งข้อมูล คือ สอบถามจากคณะกรรมการ)

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์กลุ่ม:

เพื่อใช้ในการจัดเก็บข้อมูลกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน ตามแนวทางพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน

ชื่อธนาคารหมู่บ้าน..... ที่.....	สำหรับเจ้าหน้าที่		
ตำบล.....อำเภอ..... จังหวัด.....	PRO		

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานธนาคารหมู่บ้าน

สำหรับเจ้าหน้าที่

ก. ข้อมูลการจัดตั้ง											
ธนาคารหมู่บ้านของท่านจัดตั้งในปี พ.ศ.	EST										
หน่วยงานที่จัดตั้ง คือ	Eorg										
ข. จำนวนประชากรภายใน ชุมชน.....คน	POP										
จ. ข้อมูลการถือหุ้น ปี พ.ศ. 2551											
มูลค่าหุ้น ทั้งหมด.....บาท	STO										
มูลค่าหุ้น แรกเข้า(รช.) บาท	FSTO										
มูลค่าหุ้น รายได้(รค.) + รวมเงินฝาก(กรณีธนาคาร หมู่บ้านที่รับฝากเงินนอกเหนือจากการให้ถือหุ้นเพิ่ม) บาท	ISTO										
มูลค่าหุ้น กู้ยืม(กย.) บาท	LSTO										
ราคาหุ้น หุ้นละ.....บาท	VST										
ฉ. อัตราดอกเบี้ยเงินฝาก(กรณีธนาคารที่จ่าย ผลตอบแทนเป็นดอกเบี้ย+จ่ายปันผล คืนผู้ ฝาก)											

ฎ. ข้อมูลการหนี้เสีย (หนี้สินที่สมาชิกไม่สามารถชำระ คืนตามกำหนด) ☐ 1. มีหนี้ค้างชำระ ☐ 2. ไม่มีหนี้ค้างชำระ	NPL	
ฏ. ข้อมูลรายได้ (ค่าดอกเบี้ย + ค่าสมัครสมาชิกใหม่ + ค่าปรับ+ ค่าขายเอกสาร) ปี พ.ศ. 2549บาท ปี พ.ศ. 2550บาท ปี พ.ศ. 2551.....บาท	INC1	
	INC2	
	INC3	
ฐ. ข้อมูลรายจ่าย (ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของธนาคาร(ค่าดอกเบี้ยจ่าย (กรณีธนาคารจ่ายเป็นดอกเบี้ย) + ค่าปันผลคืนเงินกู้และเงินฝาก + ค่าตอบแทนกรรมการ + ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน (ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าวัสดุ ค่าอาหาร ค่าเครื่องดื่ม ค่ายานพาหนะ ค่าโทรศัพท์ ค่าเบี้ยเลี้ยง ฯลฯ) ปี พ.ศ. 2549บาท ปี พ.ศ. 2550.....บาท ปี พ.ศ. 2551.....บาท		
	Pay1	
	Pay2	
	Pay3	

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มฐานธนาคารหมู่บ้าน (ต่อ)

ณ. ผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน ☐ 1.การได้รับผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เช่น การถูกแย่งสมาชิก และ การถูกแย่งฝาก ☐ 2. การไม่ได้รับผลกระทบ หรือ อีกนัยหนึ่งคือ การได้รับผลกระทบทางด้านบวกจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ได้แก่ สมาชิกสมัครเป็นสมาชิกทั้งสอง	IMP	
---	------------	--

<p>กองทุนทำให้มีโอกาสทางการเงินมากขึ้น เช่น การออม การเพิ่มวงเงินกู้ เป็นต้น เป็นการยืดอายุการชำระหนี้หากมีการกู้ทั้งสองธนาคารในเวลาต่างกัน ช่วยเหลือในการชำระหนี้คืนหากมีการกู้เวียนระหว่างสองธนาคาร เป็นต้น</p>						
<p>ณ. การขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้</p> <p>☐ 1. มีการขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ</p> <p>☐ 2. ไม่มีการขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ</p>	EXP					
<p>ค. การจ่ายเงินสวัสดิการ</p> <p>ในปี พ.ศ. 2551 ธนาคารหมู่บ้านจ่ายเงินสมทบกองทุน สวัสดิการ จำนวน.....บาท</p> <p>ในปี พ.ศ. 2551 ธนาคารหมู่บ้านมีเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนสะสม จำนวน.....บาท</p>	WEL					
	ACWEL					

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย และการบริหารจัดการที่ดี

1. ในระยะ 3 ถึง 5 ปีที่ผ่านมา นับถึง พ.ศ 2551 ธนาคารหมู่บ้านได้รับสนับสนุนด้านการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการ จากหน่วยงาน หรือ เครือข่ายภายนอกชุมชน หรือ ไม่อย่างไร (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

(โปรดเช็คเครื่องหมาย / ตรงหน้าข้อที่เลือก)

1.	มีหน่วยงาน หรือ บุคคล หรือ คณะบุคคล เข้ามาให้คำแนะนำแนวทางในการบริหารงาน หรือ การดำเนินงานแก่คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน	S1.....
2.	มีหน่วยงาน หรือ บุคคล หรือ คณะบุคคล เข้ามาแนะนำ หรือ ให้การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการทำบัญชี แก่คณะกรรมการ	S2.....
3.	มีหน่วยงาน หรือ บุคคล หรือ คณะบุคคล ได้เข้ามาแนะนำ หรือ พัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการในการใช้ เทคโนโลยีด้านคอมพิวเตอร์มาใช้ประโยชน์ในดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้าน	S3.....
4.	มีหน่วยงาน หรือ บุคคล หรือ คณะบุคคล นำคณะกรรมการไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชน	S4.....
5.	มีหน่วยงาน หรือ บุคคล หรือ คณะบุคคล ได้นำคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านไปเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรการเงินอื่น ภายนอกชุมชน	S5.....
6.	มีหน่วยงาน หรือ บุคคล หรือ คณะบุคคล ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน แก่ธนาคาร	S6.....

2. ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 จนถึง ปี พ.ศ.2551 เป็นระยะเวลา 3 ปี ธารณาการหมู่บ้านได้ดำเนินการเกี่ยวกับกฎระเบียบ หรือ ข้อบังคับ อย่างไร (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

(โปรดเช็คเครื่องหมาย / ตรงหน้าข้อที่เลือก)

	1.	มีระเบียบ และข้อบังคับ ใช้เป็นหลักในการบริหารงาน		B1...
	2.	มีระเบียบ หรือ ข้อบังคับที่ครอบคลุมระบบการทำงานของธารณาการ มีความชัดเจน รัดกุม ไม่คลุมเครือ หรือ ไม่มีปัญหาในการปฏิบัติ		B2...
	3.	สมาชิกธารณาการหมู่บ้านส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการร่างระเบียบของธารณาการที่ใช้เป็นหลักในการบริหารงานในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 ถึง ปี พ.ศ.2551		B3...
	4.	มีการประชาสัมพันธ์ หรือ แจ้ง หรือ เน้นย้ำกฎระเบียบให้สมาชิกทราบ อย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง เช่น แจ้งให้สมาชิกทราบทุกวันเปิดทำการของธารณาการ แจ้งผ่านเสียงตามสายประจำหมู่บ้าน แจ้งทุกโอกาสที่มีการประชุม เป็นต้น		B4...
	5.	มีการบังคับใช้กฎระเบียบของธารณาการหมู่บ้านอย่างเคร่งครัด		B5...
	6.	มีการแก้ไขปรับปรุงกฎระเบียบที่ใช้เป็นหลักในการบริหารงานให้เกิดความเหมาะสมอย่างต่อเนื่อง		B6...

3. คณะกรรมการที่มีวาระอยู่ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 จนถึง ปี พ.ศ. 2551 มีพฤติกรรมโดยภาพรวม เป็นอย่างไร หากมี 2 ชุด ให้พิจารณาชุดที่มีวาระยาวนานกว่า (เลือกตอบเพียง 1 ข้อ ตามความเป็นจริง)

(โปรดเช็คเครื่องหมาย / ตรงหน้าข้อที่เลือก)

	1.	ประธาน หรือ ผู้จัดการธารณาการหมู่บ้าน มีพฤติกรรมที่เหมาะสม ไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข เช่น เล่นการพนัน การดื่มสุรา การเสพสิ่งเสพติด เป็นต้น จนส่งผลเสียดต่อภาพลักษณ์ของธารณาการ ตลอดจนส่งผลเสียดต่อความน่าเชื่อถือ หรือ การเป็นที่ยอมรับของสมาชิกธารณาการหมู่บ้านและสมาชิกในชุมชน		E1.....
--	----	--	--	---------

2.	คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านมีพฤติกรรมที่เหมาะสมไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข เช่น เล่นการพนัน การดื่มสุรา การเสพสิ่งเสพติด เป็นต้น จนส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ของธนาคาร ตลอดจนส่งผลเสียต่อความน่าเชื่อถือ หรือ การเป็นที่ยอมรับของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านและสมาชิกในชุมชน	E2.....
3.	ประธาน หรือ ผู้จัดการ ธนาคารหมู่บ้าน ไม่เคยถูกกล่าวหา หรือ มีพฤติกรรมการทุจริต หรือ คอรัปชั่น	E3.....
4.	คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน ไม่เคยถูกกล่าวหา หรือ มีพฤติกรรม การทุจริตหรือ คอรัปชั่น	E4.....
5.	ประธาน หรือ ผู้จัดการ และคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้รับการยกย่อง ชมเชย หรือ เชิดชูเกียรติ จากสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน หรือ สมาชิกในชุมชน ว่าเป็นชุดผู้บริหารที่มีความสุจริต และโปร่งใส	E5.....
6.	ประธาน หรือ ผู้จัดการ และคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้รับการยกย่อง หรือ เชิดชูเกียรติ หน่วยงานภายนอกชุมชนว่าเป็นชุดผู้บริหารที่มีความสุจริต และโปร่งใส จนมีหน่วยงานเข้าศึกษาคูงานเพื่อนำรูปแบบการบริหาร หรือ วิธีปฏิบัติ ไปเป็นแบบอย่าง ตลอดจน มีประธาน หรือ ผู้จัดการ หรือ คณะกรรมการหมู่บ้านได้รับเชิญจากชุมชนอื่นให้เป็นวิทยากรเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์	E6.....

4. ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 จนถึง ปี พ.ศ 2551 เป็นระยะเวลา 3 ปี กระบวนการการบริหารงานของธนาคารหมู่บ้านมีความโปร่งใส หรือ ไม่ อย่างไร (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

(โปรดเช็คเครื่องหมาย / ตรงหน้าข้อที่เลือก)

1.	มีการคัดเลือก ประธาน หรือ ผู้จัดการธนาคารหมู่บ้าน อย่างโปร่งใสยึดหลักการประชาธิปไตย (ยึดหลักความสมัครใจ และหนึ่งคนหนึ่งเสียง)	T1.....
2.	มีการคัดเลือกคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านอย่างโปร่งใส ยึด	T2.....

	หลักความรู้ความสามารถ และหลักการประชาธิปไตย		
3.	มีความโปร่งใสในการพิจารณาเงินกู้ โดยมีระเบียบและข้อบังคับในการปล่อยเงินกู้ที่ชัดเจน มีการตรวจสอบคุณสมบัติผู้กู้ ตรวจสอบวัตถุประสงค์ในการกู้โดยละเอียด ติดตามการใช้เงินกู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดจน มีการเปิดเผยเหตุผลในการให้กู้ในที่ประชุม หรือ ในกรณีมีสมาชิก หรือ ผู้เกี่ยวข้อง สอบถาม เป็นต้น		T3.....
4.	มีความโปร่งใสในการจัดสวัสดิการชุมชน เช่น มีระเบียบการใช้เงินกองทุนสวัสดิการที่ชัดเจน มีการปฏิบัติตามระเบียบอย่างเคร่งครัด เช่น การพิจารณาคุณสมบัติของผู้รับเงินสวัสดิการ การกำหนดวงเงิน หรือ เพดานจ่ายมีความเหมาะสม สอดคล้องกับความเป็นจริง การแสดงบัญชี หรือ เปิดเผยบัญชีต่อสาธารณชน เป็นต้น		T4.....
5.	มีความโปร่งใสในการทำบัญชี โดยการการบันทึกบัญชี ตรวจสอบความถูกต้องของบัญชี และปิดบัญชี ให้ถูกต้อง ในวันเปิดทำการ		T5.....
6.	มีความโปร่งใสในการบริหารงบประมาณโดยการเปิดเผยฐานะทางการเงินของธนาคาร ได้แก่ รายรับ รายจ่าย กำไรสุทธิ และการจัดสรรกำไรสุทธิ ให้แก่สมาชิกได้รับทราบ เช่น แจงให้ทราบในที่ประชุม ชี้แจงกรณีที่มีสมาชิกสงสัยซักถาม การปิดประกาศ เป็นต้น		T6.....

5. ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 จนถึง ปี พ.ศ.2551 คณะกรรมการเปิดโอกาสให้สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน มีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารงาน หรือ ไม่อย่างไร (เลือกตอบเพียง 1 ข้อ ตามความเป็นจริง)

(โปรดขีดเครื่องหมาย / ตรงหน้าข้อที่เลือก)

1.	มีการจัดประชุมคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านทุกเดือน		P1.....
2.	มีการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี ตามที่ระเบียบ หรือ ข้อบังคับ กำหนดไว้		P2.....

3.	มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานของคณะกรรมการ เช่น การรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกโดยทั่วไป การจัดประชุมวิสามัญเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิก การรับฟังความคิดเห็นจากคู่เอกสาร เป็นต้น	P3.....
4.	มีการนำข้อเสนอแนะ หรือ ความคิดเห็นของสมาชิก ไปปรับปรุงการบริหารงานอย่างครบถ้วน ตลอดจนมีการแจ้งผลการดำเนินงาน หรือ ความก้าวหน้าให้แก่สมาชิกได้รับทราบ	P4.....
5.	มีการเปิดโอกาสให้บุคคล คณะบุคคล หรือ องค์กรภายนอกชุมชน ได้ให้ข้อเสนอแนะ หรือ แสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานของคณะกรรมการ	P5.....
6.	มีการนำข้อเสนอแนะ หรือ ความคิดเห็นจาก บุคคล คณะบุคคล หรือ องค์กร ภายนอกชุมชน ไปปรับปรุงการบริหารงาน พร้อมแจ้งผลการดำเนินงาน หรือ ความก้าวหน้าให้แก่สมาชิกได้รับทราบ	P6.....

6. ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 จนถึง ปี พ.ศ. 2551 เป็นระยะเวลา 3 ปี คณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านมีความสำนึกรับผิดชอบต่อหน้าที่ อย่างไร (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

(โปรดเช็คเครื่องหมาย / ตรงหน้าข้อที่เลือก)

1.	คณะกรรมการส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการประชุม โดยการเข้าร่วมประชุม และการเตรียมความพร้อมในการประชุม ทุกครั้งที่มีการนัดหมาย	R1.....
2.	คณะกรรมการส่วนใหญ่มาทำงานครบทุกวันเปิดทำการของธนาคาร	R2.....
3.	คณะกรรมการส่วนใหญ่ปฏิบัติงานตามหน้าที่ของตัวเองด้วยความเรียบร้อย ทุกวันเปิดทำการ	R3.....

4.	คณะกรรมการให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหา กรณีเกิดปัญหาขึ้นในธนาคาร หรือ ในระหว่างการให้บริการ	R4.....
5.	คณะกรรมการให้บริการแก่สมาชิกทุกคน โดยไม่เลือกปฏิบัติ	R5.....
6.	คณะกรรมการ โดยเฉพาะประธานธนาคารหมู่บ้าน มีความพยายามในการแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนางานอยู่ตลอดเวลา	R6.....

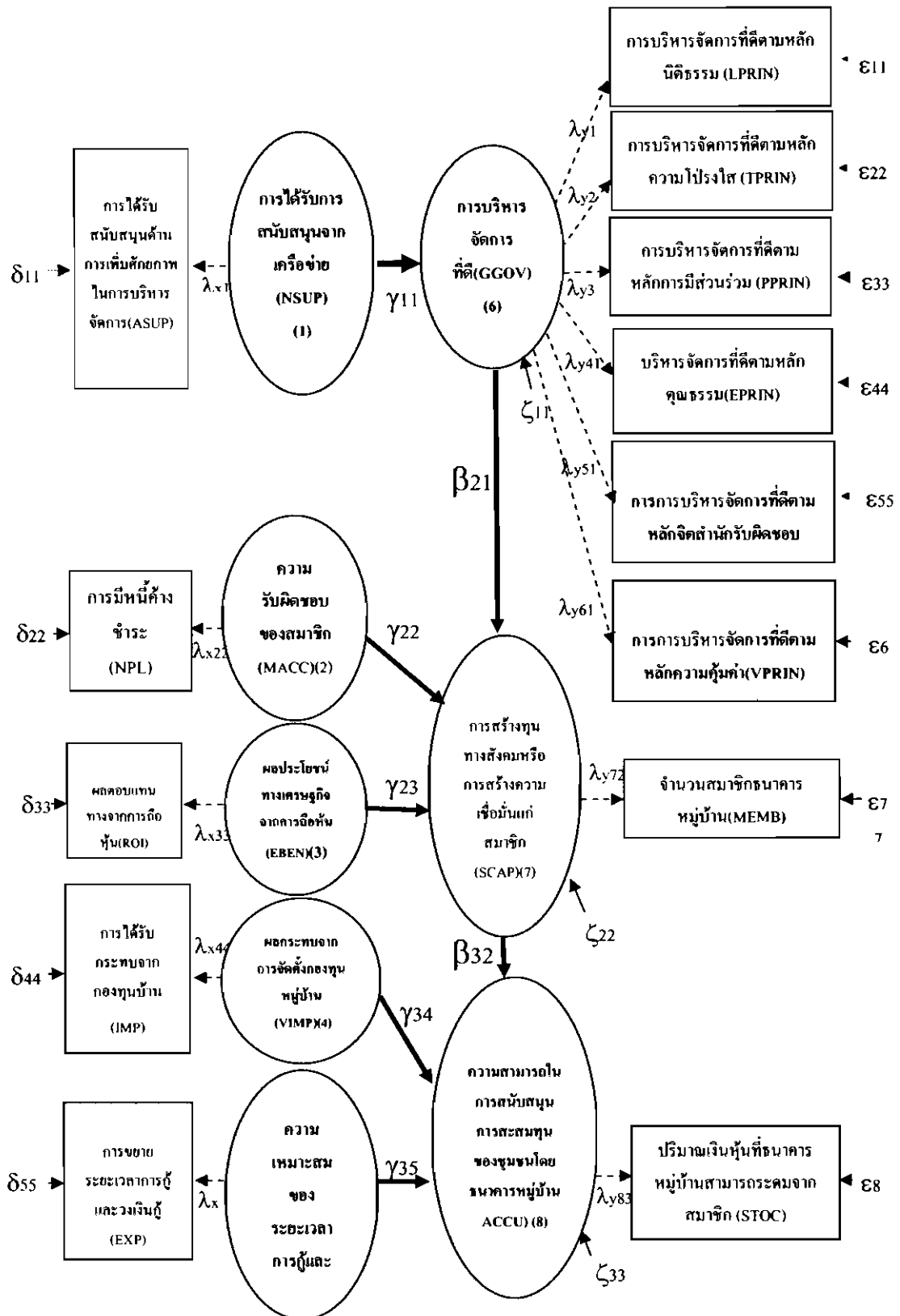
7. ในระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 จนถึงปี พ.ศ.2551 เป็นระยะเวลา 3 ปี สมาชิกธนาคารหมู่บ้านมีความพึงพอใจต่อประเด็นเหล่านี้อย่างไร (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

(โปรดเช็คเครื่องหมาย / ตรงหน้าข้อที่เลือก)

1.	สมาชิกที่กู้ยืมเงินส่วนใหญ่พึงพอใจกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เมื่อเทียบกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการกู้เงิน เช่น ปันผลคืนเงินกู้ โอกาสในการใช้เงินกู้ การลดโอกาสการกู้ยืมเงินนอกระบบ ฯลฯ	V1.....
2.	สมาชิกที่ฝากเงินส่วนใหญ่พึงพอใจกับอัตราผลตอบแทนจากการออมเงิน หรือ ถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน	V2.....
3.	สมาชิกส่วนใหญ่พึงพอใจกับบทบาทของธนาคารหมู่บ้านในการสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน เช่น สามารถปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกได้กู้ยืมอย่างพอเพียง สมาชิกเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ง่าย	V3.....
4.	สมาชิกส่วนใหญ่พึงพอใจกับบทบาทของธนาคารหมู่บ้านในการสนับสนุนการพัฒนาสังคม เช่น เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้สำหรับสมาชิกในชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของสมาชิกทั้งภายในและภายนอกองค์กร และการจัดสวัสดิการชุมชน	V4.....
5.	สมาชิกส่วนใหญ่พึงพอใจกับการให้บริการของธนาคารหมู่บ้าน	V5.....

ภาคผนวก ก

การอธิบายรายละเอียดโมเดลริสเรล

ภาพผนวก 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัยตามรูปแบบแบบจำลองริสเรล

โดยที่

1. รูป □ หมายถึง ตัวแปรสังเกตได้(Observed variable)
2. รูป ○ หมายถึง ตัวแปรแฝง(Latent variables)
3. ลูกศร \rightarrow หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปร หรือ นำหน้าองค์ประกอบ
4. ลูกศร \rightarrow หมายถึง แสดงสถานการณ์เป็นความแปรปรวนตัวแปรสังเกตได้ภายใน ตัวแปรสังเกตได้ภายนอก และค่าความแปรปรวนของตัวแปรแฝงภายในที่อธิบายไม่ได้
5. ลูกศร $--\rightarrow$ หมายถึง แสดงสถานะภาพการเป็นองค์ประกอบของตัวแปรแฝง
6. ค่า Lambda-X ($\lambda_{x11}... \lambda_{x55}$) หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรแฝงภายนอกที่มีต่อตัวแปรสังเกตได้ภายนอก
7. ค่า Lambda-Y ($\lambda_{y11}... \lambda_{y83}$) หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรแฝงภายใน ที่มีต่อตัวแปรสังเกตได้ภายใน
8. ค่า Gamma ($\gamma_{11}... \gamma_{35}$) หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรแฝงภายนอกที่มีต่อตัวแปรแฝงภายใน
9. ค่า Beta ($\beta_{21}... \beta_{32}$) หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรแฝงภายใน ที่มีต่อแปรแฝงภายใน
10. ค่า THEDA-EPSILON ($\epsilon_{11}... \epsilon_{88}$) หมายถึง ความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนของการวัดตัวแปรแฝงภายใน
11. ค่า THEDA-DELTA ($\delta_{11}... \delta_{55}$) หมายถึง ความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนของการวัดตัวแปรแฝงภายนอก
12. ค่า ZETA ($\zeta_{11}... \zeta_{33}$) หมายถึง ความแปรปรวนของตัวแปรแฝงภายในที่อธิบายไม่ได้

จากแผนภาพโมเดลริสเรลแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ซึ่งมีรูปแบบสมการทางคณิตศาสตร์ ดังนี้

1. โมเดลการวัด(Measurement Model) ของตัวแปรแฝงภายนอก (Exogenous latent variable) ซึ่งวัดจากตัวแปรสังเกตได้ภายนอก (Exogenous observed variable) มีรายละเอียดการวัดจำแนกตามตัวแปรแฝงภายนอก ดังนี้

1.1 การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NSUP) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร คือ การได้รับสนับสนุนด้านการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการ (ASUP) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$ASUP = \lambda_{x11}(NSUP) + \delta_{11} \quad (1)$$

1.2 ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืน (MACC) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร คือ การมีหนี้ค้างชำระ (NPL) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$NPL = \lambda_{x22}(MACC) + \delta_{22} \quad (2)$$

1.3 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (EBEN) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร คือ อัตราผลตอบแทนจากการถือหุ้น (ROI) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$SRET = \lambda_{x33}(EBEN) + \delta_{33} \quad (3)$$

1.4 ผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน (VIMP) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร คือ การได้รับผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน (IMP) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$IMP = \lambda_{x44}(VIMP) + \delta_{44} \quad (4)$$

1.5 การขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ (LEXP) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร คือ การขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ (EXP) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$EXP = \lambda_{x55}(LEXP) + \delta_{55} \quad (5)$$

2. โมเดลการวัด(Measurement Model) ของตัวแปรแฝงภายใน (Endogenous latent variable) ซึ่งวัดจากตัวแปรสังเกตได้ภายใน (Endogenous observed variable) มีรายละเอียดการวัดจำแนกตามตัวแปรแฝงภายใน ดังนี้

2.1 การบริหารจัดการที่ดี (GGOV) มีตัวแปรสังเกตได้ 6 ตัวแปร ได้แก่ การบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม (LPRIN) การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม (EPRIN) การบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใส (TPRIN) การบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม (PPRIN) การบริหารจัดการที่ยึดหลักสำนึกรับผิดชอบ (APRIN) และการบริหารจัดการที่ยึดหลักความคุ้มค่า (VPRIN) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$\text{LPRIN} = \lambda_{y61} (\text{GGOV}) + \epsilon_{11} \quad (6)$$

$$\text{EPRIN} = \lambda_{y11} (\text{GGOV}) + \epsilon_{22} \quad (7)$$

$$\text{TPRIN} = \lambda_{y21} (\text{GGOV}) + \epsilon_{33} \quad (8)$$

$$\text{PPRIN} = \lambda_{y31} (\text{GGOV}) + \epsilon_{44} \quad (9)$$

$$\text{APRIN} = \lambda_{y41} (\text{GGOV}) + \epsilon_{55} \quad (10)$$

$$\text{VPRIN} = \lambda_{y41} (\text{GGOV}) + \epsilon_{66} \quad (11)$$

2.2 การสร้างทุนทางสังคม (MTRU) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร ได้แก่ จำนวนสมาชิกธนาคารหมู่บ้านสมาชิก (MEM) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$\text{MEMB} = \lambda_{y72} (\text{MTRU}) + \epsilon_{77} \quad (12)$$

2.3 ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน (ACCU) มีตัวแปรสังเกตได้ 1 ตัวแปร คือ ปริมาณเงินหุ้นที่ธนาคารหมู่บ้านสามารถระดมจากสมาชิก (STOC) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$\text{STOC} = \lambda_{y83} (\text{CASU}) + \epsilon_{88} \quad (13)$$

3. แฝงภายใน (Endogenous latent variable และตัวแปรแฝงภายนอก (Exogenous latent variable) ดังนี้

3.1 การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NSUP) มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน (GGOV) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$\text{GGOV} = \gamma_{11} (\text{BSUP}) + \zeta_{11} \quad (14)$$

3.2 การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน(GGOV) ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืน(MACC) และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้น (EBEN)

3.3 อิทธิพลต่อการสร้างทุนทางสังคมหรือความไว้วางใจหรือความเชื่อมั่นของสมาชิก(MTRU) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$MTRU = \beta_{21}(GGOV) + \gamma_{22}(MACC) + \gamma_{23}(EBEN) + \zeta_{22} \quad (15)$$

3.4 ความไว้วางใจของสมาชิก (MTRU) การได้รับผลกระทบจากการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน(VIMP) การขยายระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ (LEXP) มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยชุมชน.(ACCU) เขียนเป็นสมการทางคณิตศาสตร์ได้ ดังนี้

$$ACCU = \beta_{32}(MTRU) + \gamma_{34}(VIMP) + \gamma_{35}(LEXP) + \zeta_{33} \quad (16)$$

ภาคผนวก ง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยโปรแกรมริสเรล

DATE: 8/ 8/2011

TIME: 6:17

L I S R E L 8.72

BY

Karl G. Jøreskog and Dag Sørbom

This program is published exclusively by
 Scientific Software International, Inc.
 7383 N. Lincoln Avenue, Suite 100
 Lincolnwood, IL 60712, U.S.A.

Phone: (800)247-6113, (847)675-0720, Fax: (847)675-2140

Copyright by Scientific Software International, Inc., 1981-

2005

Use of this program is subject to the terms specified in
 the

Universal Copyright Convention.

Website: www.ssicentral.com

The following lines were read from file **C:\Documents and
 Settings\sja\Desktop\model final\sja.lpj:**

```

SY='C:$and Settings$final$
MO NX=5 NY=8 NK=5 NE=3 BE=FU GA=FI PS=SY TE=SY TD=SY
LE
GGOV SCAP ACCU
LK
NSUP MACC EBEN VIMP LEXP
FI TE 7 7 TE 8 8 TD 3 3 TD 5 5
ST 0.01 TE 7 7 TE 8 8 TD 3 3 TD 5 5
FI TD 2 2 TD 4 4
ST 0.05 TD 2 2 TD 4 4
FR LY 1 1 LY 2 1 LY 3 1 LY 4 1 LY 5 1 LY 6 1 LY 7 2 LY 8 3
FR LX 1 1 LX 2 2 LX 3 3 LX 4 4 LX 5 5
FR BE 2 1 BE 3 2
FR GA 1 1 GA 2 2 GA 2 3 GA 3 4 GA 3 5
FR TE 5 2 TE 7 6 TE 8 5 TE 7 3 TE 8 7 TE 6 5
FR TH 4 5 TH 1 7 TH 5 2 TH 1 1 TH 4 7
FR TH 3 6 TH 1 6 TH 1 2 TH 1 5 TH 5 6
PD
OU RS EF FS SS SC AD=OFF ND=3 MI IT=250

```

```

Number of Input Variables 13
Number of Y - Variables 8
Number of X - Variables 5
Number of ETA - Variables 3
Number of KSI - Variables 5
Number of Observations 152

```

!DA NI=13 NO=152 MA=kM

Covariance Matrix

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
LPRIN	1.000					
TPRIN	0.602	1.000				
PPRIN	0.676	0.633	1.000			
EPRIN	0.531	0.509	0.610	1.000		
APRIN	0.395	0.579	0.500	0.389	1.000	
VPRIN	0.519	0.485	0.564	0.466	0.443	1.000
MEMB	0.472	0.415	0.406	0.451	0.320	0.208
STOC	0.551	0.504	0.645	0.552	0.669	0.431
ASUP	0.596	0.444	0.439	0.331	0.170	0.471
NPL	-0.400	-0.379	-0.316	-0.384	-0.367	-0.341
ROI	0.169	0.140	0.136	0.151	0.129	-0.094
IMP	-0.327	-0.332	-0.432	-0.303	-0.533	-0.272
EXP	0.280	0.085	0.381	0.382	0.131	0.116

Covariance Matrix (continued)

	MEMB	STOC	ASUP	NPL	ROI	IMP
MEMB	1.000					
STOC	0.662	1.000				
ASUP	0.573	0.361	1.000			
NPL	-0.507	-0.421	-0.379	1.000		
ROI	0.470	0.331	0.279	-0.163	1.000	
IMP	-0.384	-0.649	-0.181	0.284	-0.101	1.000
EXP	0.321	0.478	0.200	-0.056	0.264	-0.190

Covariance Matrix (continued)

	EXP
EXP	1.000

!DA NI=13 NO=152 MA=kM

Parameter Specifications

LAMBDA-Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	0	0	0
TPRIN	1	0	0
PPRIN	2	0	0

EPRIN	3	0	0
APRIN	4	0	0
VPRIN	5	0	0
MEMB	0	0	0
STOC	0	0	0

LAMBDA-X

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
ASUP	6	0	0	0	0
NPL	0	7	0	0	0
ROI	0	0	8	0	0
IMP	0	0	0	9	0
EXP	0	0	0	0	10

BETA

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	0	0	0
SCAP	11	0	0
ACCU	0	12	0

GAMMA

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	13	0	0	0	0
SCAP	0	14	15	0	0
ACCU	0	0	0	16	17

PHI

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
NSUP	0				
MACC	18	0			
EBEN	19	20	0		
VIMP	21	22	23	0	
LEXP	24	25	26	27	0

PSI

GGOV	SCAP	ACCU
28 29	30	

THETA-EPS

LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

LPRIN	31					
TPRIN	0	32				
PPRIN	0	0	33			
EPRIN	0	0	0	34		
APRIN	0	35	0	0	36	
VPRIN	0	0	0	0	37	38
MEMB	0	0	39	0	0	40
STOC	0	0	0	0	41	0

THETA-EPS (continued)

	MEMB	STOC
MEMB	0	
STOC	42	0

THETA-DELTA-EPS

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
ASUP	43	44	0	0	45	46
NPL	0	0	0	0	0	0
ROI	0	0	0	0	0	49
IMP	0	0	0	0	50	0
EXP	0	52	0	0	0	53

THETA-DELTA-EPS (continued)

	MEMB	STOC
ASUP	47	0
NPL	0	0
ROI	0	0
IMP	51	0
EXP	0	0

THETA-DELTA

ASUP	NPL	ROI	IMP	EXP
48 0	0	0	0	

!DA NI=13 NO=152 MA=kM

Number of Iterations = 80

LISREL Estimates (Maximum Likelihood)

LAMBDA-Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	0.780	--	--
TPRIN	0.726 (0.077)	-	-
	9.430		
PPRIN	0.844 (0.075)	-	-
	11.196		
EPRIN	0.723 (0.077)	-	-
	9.395		
APRIN	0.521 (0.081)	-	-
	6.451		
VPRIN	0.630 (0.080)	-	-
	7.905		
MEMB	-	-	0.983
STOC	-	-	-

LAMBDA-X

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
ASUP	0.549 (0.083)	--	--	--	--
	6.659				
NPL	- (0.059)	-	0.975	-	-
	16.509				
ROI	- (0.057)	-	-	-	0.989
	17.353				
IMP	- (0.059)	-	-	-	-
	16.605				
EXP	- (0.057)	-	-	-	-
	17.437				

BETA

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	--	--	--
SCAP	0.532 (0.080)	-	-
	6.669		

ACCU	-	-	0.633
	(0.080)		
	7.954		

GAMMA

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	0.933 (0.106) 8.780	--	--	--	--
SCAP	- (0.063) -2.265	- (0.054) 4.638	-0.142	0.248	-
ACCU	- (0.054) -7.990	- (0.045) 4.755	-	-	-

Covariance Matrix of ETA and KSI

	GGOV	SCAP	ACCU	NSUP	MACC	EBEN
GGOV	1.000					
SCAP	0.657	1.000				
ACCU	0.714	0.827	1.000			
NSUP	0.933	0.631	0.718	1.000		
MACC	-0.498	-0.450	-0.395	-0.534	1.000	
EBEN	0.221	0.390	0.326	0.236	-0.174	1.000
VIMP	-0.476	-0.300	-0.670	-0.510	0.225	-0.062
LEXP	0.436	0.301	0.501	0.467	-0.058	0.246

Covariance Matrix of ETA and KSI (continued)

	VIMP	LEXP
VIMP	1.000	
LEXP	-0.229	1.000

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
NSUP	1.000				
MACC	-0.534 (0.078) -6.830	1.000			
EBEN	0.236 (0.090) 2.634	-0.174 (0.078) -2.226	1.000		
VIMP	-0.510	0.225	-0.062	1.000	

	(0.079)	(0.075)	(0.074)		
	-6.429	3.024	-0.846		
LEXP	0.467	-0.058	0.246	-0.229	1.000
	(0.080)	(0.081)	(0.074)	(0.073)	
	5.840	-0.714	3.346	-3.144	

PSI

Note: This matrix is diagonal.

GGOV	SCAP	ACCU
0.130 0.490		0.081
(0.104) (0.063)		(0.063)
1.240 7.768		1.282

Squared Multiple Correlations for Structural Equations

GGOV	SCAP	ACCU
0.870 0.510		0.919

Squared Multiple Correlations for Reduced Form

GGOV	SCAP	ACCU
0.870 0.474		0.708

Reduced Form

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	0.933	--	--	--	--
	(0.106)				
	8.780				
SCAP	0.496	-0.142	0.248	-	-
	(0.080)	(0.063)	(0.054)		
	6.171	-2.265	4.638		
ACCU	0.314	-0.090	0.157	-0.431	0.212
	(0.059)	(0.040)	(0.035)	(0.054)	(0.045)
	5.311	-2.266	4.495	-7.990	4.755

THETA-EPS

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
LPRIN	0.392					
	(0.053)					
	7.439					
TPRIN	-	-	0.457			
	(0.059)					
	7.694					
PPRIN	-	-	-	-	0.276	
	(0.044)					

	6.230						
EPRIN	-	-	-	-	-	-	-
	(0.060)						
	7.950						
APRIN	-	-	0.177	-	-	-	-
	(0.043)	(0.081)					
	4.116	8.895					
VPRIN	-	-	-	-	-	-	-
	(0.044)	(0.073)					
	2.574	8.109					
MEMB	-	-	-	-	-0.119	-	-
	(0.032)	(0.045)					
	-3.678	-3.659					
STOC	-	-	-	-	-	-	-
	(0.044)						
	7.006						

THETA-EPS (continued)

	MEMB	STOC
MEMB	0.010	
STOC	-0.147	0.010
	(0.055)	
	-2.700	

Squared Multiple Correlations for Y - Variables

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
	0.608	0.536	0.721	0.523	0.273	0.401

Squared Multiple Correlations for Y - Variables (continued)

	MEMB	STOC
	0.990	0.990

THETA-DELTA-EPS

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
ASUP	0.203	0.072	--	--	-0.049	0.179
	(0.045)	(0.042)			(0.045)	(0.052)
	4.550	1.733			-1.082	3.450
NPL	-	-	-	-	-	-
ROI	-	-	-	-	-	-
	(0.057)					
	-4.211					
IMP	-	-	-	-	-	-
	(0.060)					

	-4.848				
EXP	-	-	-0.190	-	-
	(0.047)	(0.050)			
	-4.080	-2.075			

THETA-DELTA-EPS (continued)

	MEMB	STOC
ASUP	0.231 (0.049) 4.729	--
NPL	-	-
ROI	-	-
IMP	-0.131 (0.049) -2.679	-
EXP	-	-

THETA-DELTA

ASUP	NPL	ROI	IMP	EXP
0.709 (0.086) 8.289	0.050	0.010	0.050	0.010

Squared Multiple Correlations for X - Variables

ASUP	NPL	ROI	IMP	EXP
0.299	0.950	0.990	0.951	0.990

Goodness of Fit Statistics

Degrees of Freedom = 38
 Minimum Fit Function Chi-Square = 43.637 (P = 0.244)
 Normal Theory Weighted Least Squares Chi-Square = 38.593 (P = 0.443)
 Estimated Non-centrality Parameter (NCP) = 0.593
 90 Percent Confidence Interval for NCP = (0.0 ; 19.475)

Minimum Fit Function Value = 0.289
 Population Discrepancy Function Value (F0) = 0.00392
 90 Percent Confidence Interval for F0 = (0.0 ; 0.129)
 Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) = 0.0102
 90 Percent Confidence Interval for RMSEA = (0.0 ; 0.0583)
 P-Value for Test of Close Fit (RMSEA < 0.05) = 0.892

Expected Cross-Validation Index (ECVI) = 0.958
 90 Percent Confidence Interval for ECVI = (0.954 ; 1.083)
 ECVI for Saturated Model = 1.205
 ECVI for Independence Model = 13.619

Chi-Square for Independence Model with 78 Degrees of Freedom = 2030.463

Independence AIC = 2056.463

Model AIC = 144.593

Saturated AIC = 182.000

Independence CAIC = 2108.773

Model CAIC = 357.858

Saturated CAIC = 548.173

Normed Fit Index (NFI) = 0.979

Non-Normed Fit Index (NNFI) = 0.994

Parsimony Normed Fit Index (PNFI) = 0.477

Comparative Fit Index (CFI) = 0.997

Incremental Fit Index (IFI) = 0.997

Relative Fit Index (RFI) = 0.956

Critical N (CN) = 212.645

Root Mean Square Residual (RMR) = 0.0408

Standardized RMR = 0.0410

Goodness of Fit Index (GFI) = 0.962

Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI) = 0.909

Parsimony Goodness of Fit Index (PGFI) = 0.402

!DA NI=13 NO=152 MA=kM

Fitted Covariance Matrix

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
LPRIN	1.000					
TPRIN	0.566	0.984				
PPRIN	0.658	0.613	0.988			
EPRIN	0.564	0.525	0.611	1.000		
APRIN	0.406	0.555	0.440	0.377	0.993	
VPRIN	0.492	0.458	0.532	0.456	0.441	0.991
MEMB	0.504	0.469	0.426	0.468	0.337	0.242
STOC	0.553	0.515	0.599	0.513	0.678	0.447
ASUP	0.603	0.444	0.433	0.371	0.218	0.502
NPL	-0.379	-0.353	-0.410	-0.351	-0.253	-0.306
ROI	0.170	0.158	0.184	0.158	0.114	-0.104
IMP	-0.364	-0.339	-0.394	-0.338	-0.533	-0.294
EXP	0.335	0.122	0.363	0.311	0.224	0.168

Fitted Covariance Matrix (continued)

	MEMB	STOC	ASUP	NPL	ROI	IMP
MEMB	0.977					
STOC	0.661	0.998				
ASUP	0.572	0.392	1.011			
NPL	-0.431	-0.382	-0.286	1.000		
ROI	0.379	0.321	0.128	-0.168	0.989	

IMP	-0.421	-0.654	-0.275	0.216	-0.060	1.012
EXP	0.292	0.492	0.253	-0.055	0.240	-0.222

Fitted Covariance Matrix (continued)

	EXP
EXP	0.984

Fitted Residuals

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
LPRIN	0.000					
TPRIN	0.036	0.016				
PPRIN	0.018	0.020	0.012			
EPRIN	-0.033	-0.017	-0.001	0.000		
APRIN	-0.011	0.024	0.060	0.012	0.007	
VPRIN	0.028	0.028	0.032	0.009	0.001	0.009
MEMB	-0.032	-0.054	-0.021	-0.017	-0.017	-0.035
STOC	-0.003	-0.011	0.046	0.038	-0.009	-0.017
ASUP	-0.007	0.000	0.006	-0.040	-0.048	-0.031
NPL	-0.021	-0.027	0.094	-0.033	-0.114	-0.035
ROI	-0.001	-0.018	-0.049	-0.006	0.016	0.009
IMP	0.037	0.006	-0.038	0.035	0.000	0.022
EXP	-0.055	-0.037	0.018	0.071	-0.093	-0.052

Fitted Residuals (continued)

	MEMB	STOC	ASUP	NPL	ROI	IMP
MEMB	0.023					
STOC	0.001	0.002				
ASUP	0.001	-0.032	-0.011			
NPL	-0.076	-0.039	-0.093	0.000		
ROI	0.091	0.010	0.151	0.004	0.011	
IMP	0.036	0.005	0.094	0.069	-0.041	-0.012
EXP	0.028	-0.014	-0.053	0.000	0.024	0.032

Fitted Residuals (continued)

	EXP
EXP	0.016

Summary Statistics for Fitted Residuals

Smallest Fitted Residual = -0.114
 Median Fitted Residual = 0.000
 Largest Fitted Residual = 0.151

Stemleaf Plot

```

- 1|1
- 0|998555555
- 0|4444443333332222221111111000000000000000
  0|11111111112222222223333334444
  0|5677999
  1|
  1|5

```

Standardized Residuals

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
LPRIN	--					
TPRIN	1.273	2.083				
PPRIN	0.912	0.912	1.739			
EPRIN	-1.112	-0.496	-0.021	--		
APRIN	-0.282	0.816	1.919	0.275	0.287	
VPRIN	0.808	0.727	1.188	0.239	0.039	0.477
MEMB	-0.960	-1.481	-1.136	-0.436	-0.349	-1.305
STOC	-0.079	-0.320	1.771	1.057	-0.331	-0.400
ASUP	-0.346	-0.014	0.235	-0.943	-1.377	-1.351
NPL	-0.540	-0.615	3.189	-0.738	-1.960	-0.688
ROI	-0.017	-0.377	-1.470	-0.128	0.242	0.308
IMP	0.926	0.145	-1.241	0.759	0.011	0.422
EXP	-1.371	-1.510	0.579	1.550	-1.557	-1.628

Standardized Residuals (continued)

	MEMB	STOC	ASUP	NPL	ROI	IMP
MEMB	0.960					
STOC	0.029	0.097				
ASUP	0.034	-0.791	-0.576			
NPL	-2.563	-1.287	-1.922	-0.618		
ROI	2.799	0.283	2.477	0.199	0.768	
IMP	1.145	0.345	1.867	2.194	-1.071	-1.054
EXP	0.602	-0.424	-1.033	-0.022	0.964	1.020

Standardized Residuals (continued)

	EXP
EXP	0.849

Summary Statistics for Standardized Residuals

```

Smallest Standardized Residual = -2.563
Median Standardized Residual = 0.000
Largest Standardized Residual = 3.189

```

Stemleaf Plot

```

- 2|60
- 1|966555444332111100
- 0|987766655444433333110000000000
  0|112222333334566788888999
  1|000112357899
  2|1258
  3|2
    
```

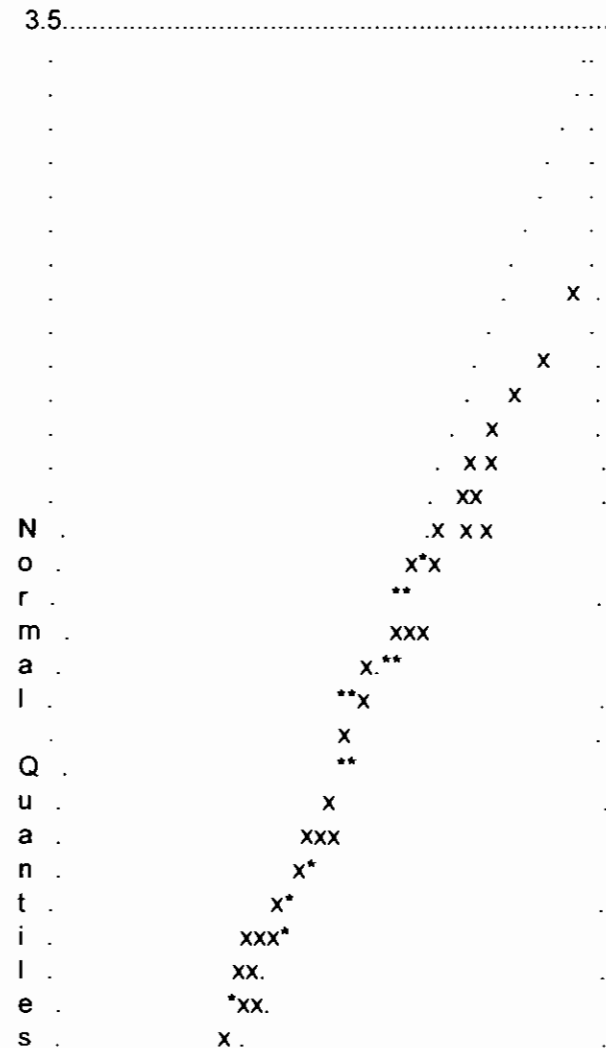
Largest Positive Standardized Residuals

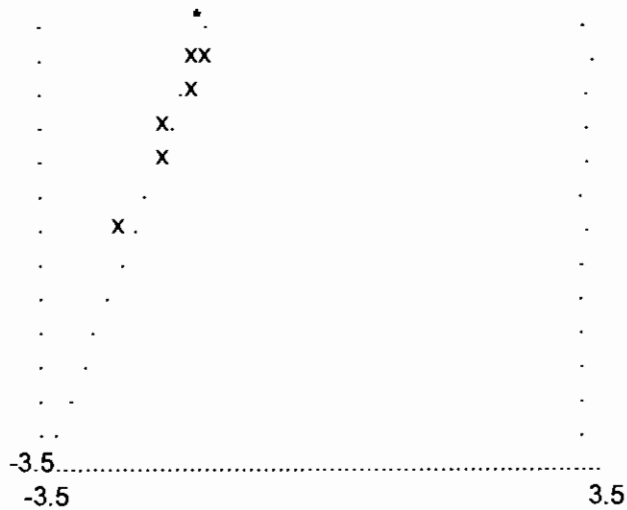
Residual for	NPL	and	PPRIN	3.189
Residual for	ROI	and	MEMB	2.799

!DA NI=13 NO=152 MA=kM

Qplot of Standardized Residuals

Qplot of Standardized Residuals

!DA NI=13 NO=152 MA=kM

Modification Indices and Expected Change

Modification Indices for LAMBDA-Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	--	0.004	0.023
TPRIN	--	1.982	1.295
PPRIN	--	0.004	0.797
EPRIN	--	0.437	0.482
APRIN	--	0.701	0.008
VPRIN	--	0.599	0.430
MEMB	3.024	--	0.002
STOC	3.024	--	--

Expected Change for LAMBDA-Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	--	-0.005	0.011
TPRIN	--	-0.109	-0.101
PPRIN	--	0.005	0.066
EPRIN	--	0.051	0.056
APRIN	--	0.079	0.013
VPRIN	--	-0.086	-0.065
MEMB	-0.347	--	-0.011
STOC	0.222	--	--

Standardized Expected Change for LAMBDA-Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	--	-0.005	0.011
TPRIN	--	-0.109	-0.101

PPRIN	--	0.005	0.066
EPRIN	--	0.051	0.056
APRIN	--	0.079	0.013
VPRIN	--	-0.086	-0.065
MEMB	-0.347	--	-0.011
STOC	0.222	--	--

Completely Standardized Expected Change for LAMBDA-Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	--	-0.005	0.011
TPRIN	--	-0.110	-0.101
PPRIN	--	0.005	0.066
EPRIN	--	0.051	0.056
APRIN	--	0.079	0.013
VPRIN	--	-0.086	-0.065
MEMB	-0.351	--	-0.011
STOC	0.222	--	--

Modification Indices for LAMBDA-X

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
ASUP	--	2.074	5.093	2.038	0.621
NPL	0.003	--	--	2.251	0.332
ROI	0.003	--	--	2.250	0.332
IMP	1.832	0.820	1.326	--	--
EXP	1.832	0.820	1.326	--	--

Expected Change for LAMBDA-X

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
ASUP	--	-0.121	0.148	0.121	-0.060
NPL	0.211	--	--	3.467	0.273
ROI	-0.123	--	--	-2.016	-0.159
IMP	0.497	0.129	-0.145	--	--
EXP	-1.017	-0.265	0.298	--	--

Standardized Expected Change for LAMBDA-X

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
ASUP	--	-0.121	0.148	0.121	-0.060
NPL	0.211	--	--	3.467	0.273
ROI	-0.123	--	--	-2.016	-0.159
IMP	0.497	0.129	-0.145	--	--
EXP	-1.017	-0.265	0.298	--	--

Completely Standardized Expected Change for LAMBDA-X

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
ASUP	--	-0.121	0.147	0.120	-0.059
NPL	0.211	--	--	3.467	0.273

ROI	-0.124	--	--	-2.027	-0.160
IMP	0.493	0.129	-0.144	--	--
EXP	-1.025	-0.267	0.300	--	--

Modification Indices for BETA

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	--	0.934	0.648
SCAP	--	--	0.002
ACCU	3.024	--	--

Expected Change for BETA

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	--	-0.137	0.134
SCAP	--	--	-0.011
ACCU	0.223	--	--

Standardized Expected Change for BETA

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	--	-0.137	0.134
SCAP	--	--	-0.011
ACCU	0.223	--	--

Modification Indices for GAMMA

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	--	2.074	5.093	2.038	0.621
SCAP	0.003	--	--	2.250	0.332
ACCU	1.832	0.820	1.326	--	--

Expected Change for GAMMA

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	--	0.206	-0.251	-0.206	0.101
SCAP	0.031	--	--	0.506	0.040
ACCU	0.218	0.057	-0.064	--	--

Standardized Expected Change for GAMMA

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	--	0.206	-0.251	-0.206	0.101
SCAP	0.031	--	--	0.506	0.040
ACCU	0.218	0.057	-0.064	--	--

No Non-Zero Modification Indices for PHI

Modification Indices for PSI

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	--		
SCAP	0.003	--	
ACCU	2.991	--	--

Expected Change for PSI

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	--		
SCAP	-0.004	--	
ACCU	0.068	--	--

Standardized Expected Change for PSI

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	--		
SCAP	-0.004	--	
ACCU	0.068	--	--

Modification Indices for THETA-EPS

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
LPRIN	--					
TPRIN	1.354	--				
PPRIN	0.039	0.023	--			
EPRIN	0.811	0.010	0.102	--		
APRIN	1.112	--	0.372	0.029	--	
VPRIN	0.232	0.005	0.014	0.027	--	--
MEMB	0.440	0.687	--	0.019	0.011	--
STOC	0.553	0.284	0.741	0.476	--	0.695

Modification Indices for THETA-EPS (continued)

	MEMB	STOC
MEMB	--	
STOC	--	--

Expected Change for THETA-EPS

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
LPRIN	--					
TPRIN	0.046	--				
PPRIN	0.008	-0.006	--			
EPRIN	-0.036	0.004	-0.013	--		
APRIN	-0.039	--	0.023	-0.007	--	

VPRIN	0.021	-0.003	-0.005	0.007	--	--
MEMB	-0.027	-0.033	--	-0.005	0.005	--
STOC	0.018	-0.017	0.023	0.019	--	-0.033

Expected Change for THETA-EPS (continued)

	MEMB	STOC
MEMB	--	--
STOC	--	--

Completely Standardized Expected Change for THETA-EPS

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
LPRIN	--	--	--	--	--	--
TPRIN	0.046	--	--	--	--	--
PPRIN	0.008	-0.006	--	--	--	--
EPRIN	-0.036	0.004	-0.013	--	--	--
APRIN	-0.039	--	0.023	-0.007	--	--
VPRIN	0.021	-0.003	-0.005	0.007	--	--
MEMB	-0.027	-0.034	--	-0.006	0.005	--
STOC	0.018	-0.017	0.023	0.019	--	-0.033

Completely Standardized Expected Change for THETA-EPS (continued)

	MEMB	STOC
MEMB	--	--
STOC	--	--

Modification Indices for THETA-DELTA-EPS

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
ASUP	--	--	0.299	0.172	--	--
NPL	0.000	0.007	7.451	1.289	3.051	0.069
ROI	0.191	0.036	0.574	0.143	0.892	--
IMP	0.055	0.162	0.018	0.980	--	0.246
EXP	0.614	--	0.005	1.950	1.818	--

Modification Indices for THETA-DELTA-EPS (continued)

	MEMB	STOC
ASUP	--	0.071
NPL	1.877	1.283
ROI	0.722	1.058
IMP	--	2.477
EXP	0.812	1.220

Expected Change for THETA-DELTA-EPS

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
ASUP	--	--	0.028	-0.019	--	--
NPL	-0.001	-0.004	0.129	-0.058	-0.092	-0.014
ROI	-0.020	-0.009	-0.036	-0.020	0.054	--
IMP	0.009	-0.018	-0.005	0.044	--	-0.024
EXP	-0.034	--	-0.003	0.068	-0.083	--

Expected Change for THETA-DELTA-EPS (continued)

	MEMB	STOC
ASUP	--	-0.009
NPL	-0.088	0.045
ROI	0.060	-0.047
IMP	--	0.258
EXP	0.047	-0.148

Completely Standardized Expected Change for THETA-DELTA-EPS

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
ASUP	--	--	0.028	-0.019	--	--
NPL	-0.001	-0.004	0.130	-0.058	-0.093	-0.014
ROI	-0.020	-0.009	-0.036	-0.020	0.054	--
IMP	0.009	-0.018	-0.005	0.044	--	-0.024
EXP	-0.034	--	-0.003	0.069	-0.084	--

Completely Standardized Expected Change for THETA-DELTA-EPS (continued)

	MEMB	STOC
ASUP	--	-0.009
NPL	-0.089	0.045
ROI	0.061	-0.047
IMP	--	0.256
EXP	0.048	-0.149

Modification Indices for THETA-DELTA

	ASUP	NPL	ROI	IMP	EXP
ASUP	--				
NPL	1.262	0.382			
ROI	4.813	0.311	0.438		
IMP	0.666	1.438	1.194	2.477	
EXP	0.732	0.421	0.073	2.229	1.220

Expected Change for THETA-DELTA

	ASUP	NPL	ROI	IMP	EXP
ASUP	--				
NPL	-0.074	-0.910			
ROI	0.125	0.783	0.785		

IMP	0.041	0.107	-0.105	0.590	
EXP	-0.050	-0.096	0.040	-0.394	0.692

Completely Standardized Expected Change for THETA-DELTA

	ASUP	NPL	ROI	IMP	EXP
ASUP	--				
NPL	-0.074	-0.910			
ROI	0.125	0.788	0.794		
IMP	0.041	0.107	-0.105	0.583	
EXP	-0.050	-0.096	0.040	-0.394	0.703

Maximum Modification Index is 7.45 for Element (2, 3) of THETA DELTA-EPSILON

!DA NI=13 NO=152 MA=kM

Factor Scores Regressions

ETA

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
GGOV	0.231	0.206	0.325	0.093	-0.038	0.247
SCAP	0.076	-0.036	0.179	-0.164	-0.278	0.388
ACCU	0.029	0.223	-0.037	-0.091	-0.690	0.229

ETA (continued)

	MEMB	STOC	ASUP	NPL	ROI	IMP
GGOV	0.319	-0.091	-0.212	-0.035	-0.006	-0.045
SCAP	1.177	0.617	-0.559	0.127	-0.051	0.379
ACCU	0.341	1.149	-0.287	0.075	-0.054	-0.116

ETA (continued)

	EXP
GGOV	0.145
SCAP	-0.146
ACCU	0.015

KSI

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
NSUP	0.132	0.216	0.233	0.087	-0.102	0.167
MACC	-0.007	0.002	-0.016	-0.003	0.001	-0.009
EBEN	0.001	-0.001	-0.104	-0.092	-0.087	0.535

VIMP	-0.018	-0.313	0.147	-0.051	0.795	0.007
LEXP	-0.050	0.468	-0.197	-0.097	-0.215	0.228

KSI (continued)

	MEMB	STOC	ASUP	NPL	ROI	IMP
NSUP	0.132	0.033	-0.034	-0.144	0.016	-0.118
MACC	-0.024	-0.008	0.006	0.953	-0.002	-0.006
EBEN	0.186	-0.183	-0.233	0.042	1.109	-0.056
VIMP	0.578	-0.783	-0.093	0.049	-0.023	1.034
LEXP	-0.001	-0.040	-0.150	0.014	0.042	-0.063

KSI (continued)

	EXP
NSUP	0.192
MACC	0.015
EBEN	0.058
VIMP	0.080
LEXP	1.110

!DA NI=13 NO=152 MA=kM**Standardized Solution**

LAMBDA-Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	0.780	--	--
TPRIN	0.726	--	--
PPRIN	0.844	--	--
EPRIN	0.723	--	--
APRIN	0.521	--	--
VPRIN	0.630	--	--
MEMB	--	0.983	--
STOC	--	--	0.994

LAMBDA-X

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
ASUP	0.549	--	--	--	--
NPL	--	0.975	--	--	--
ROI	--	--	0.989	--	--
IMP	--	--	--	0.981	--
EXP	--	--	--	--	0.987

BETA

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	--	--	--
SCAP	0.532	--	--
ACCU	--	0.633	--

GAMMA

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	0.933	--	--	--	--
SCAP	--	-0.142	0.248	--	--
ACCU	--	--	--	-0.431	0.212

Correlation Matrix of ETA and KSI

	GGOV	SCAP	ACCU	NSUP	MACC	EBEN
GGOV	1.000					
SCAP	0.657	1.000				
ACCU	0.714	0.827	1.000			
NSUP	0.933	0.631	0.718	1.000		
MACC	-0.498	-0.450	-0.395	-0.534	1.000	
EBEN	0.221	0.390	0.326	0.236	-0.174	1.000
VIMP	-0.476	-0.300	-0.670	-0.510	0.225	-0.062
LEXP	0.436	0.301	0.501	0.467	-0.058	0.246

Correlation Matrix of ETA and KSI (continued)

	VIMP	LEXP
VIMP	1.000	
LEXP	-0.229	1.000

PSI

Note: This matrix is diagonal.

GGOV	SCAP	ACCU
0.130 0.490		0.081

Regression Matrix ETA on KSI (Standardized)

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	0.933	--	--	--	--
SCAP	0.496	-0.142	0.248	--	--
ACCU	0.314	-0.090	0.157	-0.431	0.212

!DA NI=13 NO=152 MA=kM

Completely Standardized Solution

LAMBDA-Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	0.780	--	--
TPRIN	0.732	--	--
PPRIN	0.849	--	--
EPRIN	0.723	--	--
APRIN	0.523	--	--
VPRIN	0.633	--	--
MEMB	--	0.995	--
STOC	--	--	0.995

LAMBDA-X

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
ASUP	0.546	--	--	--	--
NPL	--	0.975	--	--	--
ROI	--	--	0.995	--	--
IMP	--	--	--	0.975	--
EXP	--	--	--	--	0.995

BETA

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	--	--	--
SCAP	0.532	--	--
ACCU	--	0.633	--

GAMMA

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	0.933	--	--	--	--
SCAP	--	-0.142	0.248	--	--
ACCU	--	--	--	-0.431	0.212

Correlation Matrix of ETA and KSI

	GGOV	SCAP	ACCU	NSUP	MACC	EBEN
GGOV	1.000					
SCAP	0.657	1.000				
ACCU	0.714	0.827	1.000			
NSUP	0.933	0.631	0.718	1.000		
MACC	-0.498	-0.450	-0.395	-0.534	1.000	
EBEN	0.221	0.390	0.326	0.236	-0.174	1.000
VIMP	-0.476	-0.300	-0.670	-0.510	0.225	-0.062
LEXP	0.436	0.301	0.501	0.467	-0.058	0.246

Correlation Matrix of ETA and KSI (continued)

	VIMP	LEXP
VIMP	1.000	
LEXP	-0.229	1.000

PSI

Note: This matrix is diagonal.

	GGOV	SCAP	ACCU
	0.130	0.490	0.081

THETA-EPS

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
LPRIN	0.392					
TPRIN	--	0.464				
PPRIN	--	--	0.279			
EPRIN	--	--	--	0.477		
APRIN	--	0.179	--	--	0.727	
VPRIN	--	--	--	--	0.114	0.599
MEMB	--	--	-0.121	--	--	-0.168
STOC	--	--	--	--	0.309	--

THETA-EPS (continued)

	MEMB	STOC
MEMB	0.010	
STOC	-0.149	0.010

THETA-DELTA-EPS

	LPRIN	TPRIN	PPRIN	EPRIN	APRIN	VPRIN
ASUP	0.202	0.072	--	--	-0.049	0.179
NPL	--	--	--	--	--	--
ROI	--	--	--	--	--	-0.244
IMP	--	--	--	--	-0.290	--
EXP	--	-0.194	--	--	--	-0.105

THETA-DELTA-EPS (continued)

	MEMB	STOC
ASUP	0.233	--
NPL	--	--
ROI	--	--
IMP	-0.132	--
EXP	--	--

THETA-DELTA

ASUP	NPL	ROI	IMP	EXP
0.701 0.050	0.010	0.049	0.010	

Regression Matrix ETA on KSI (Standardized)

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	0.933	--	--	--	--
SCAP	0.496	-0.142	0.248	--	--
ACCU	0.314	-0.090	0.157	-0.431	0.212

!DA NI=13 NO=152 MA=kM

Total and Indirect Effects**Total Effects of KSI on ETA**

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	0.933 (0.106) 8.780	--	--	--	--
SCAP	0.496 (0.080) 6.171	-0.142 (0.063)	0.248 (0.054) 4.638	-	-
ACCU	0.314 (0.059) 5.311	-0.090 (0.040) -2.266	0.157 (0.035) 4.495	-0.431 (0.054) -7.990	0.212 (0.045) 4.755

Indirect Effects of KSI on ETA

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	--	--	--	--	--
SCAP	0.496 (0.080) 6.171	-	-	-	-
ACCU	0.314 (0.059) 5.311	-0.090 (0.040) -2.266	0.157 (0.035) 4.495	-	-

Total Effects of ETA on ETA

GGOV SCAP ACCU

GGOV	--	--	--
SCAP	0.532	-	-
	(0.080)		
	6.669		
ACCU	0.337	0.633	-
	(0.059)	(0.080)	
	5.661	7.954	

Largest Eigenvalue of B*B' (Stability Index) is 0.401

Indirect Effects of ETA on ETA

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	--	--	--
SCAP	-	-	-
ACCU	0.337	-	-
	(0.059)		
	5.661		

Total Effects of ETA on Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	0.780	--	--
TPRIN	0.726	-	-
	(0.077)		
	9.430		
PPRIN	0.844	-	-
	(0.075)		
	11.196		
EPRIN	0.723	-	-
	(0.077)		
	9.395		
APRIN	0.521	-	-
	(0.081)		
	6.451		
VPRIN	0.630	-	-
	(0.080)		
	7.905		
MEMB	0.523	0.983	-
	(0.078)		
	6.669		
STOC	0.335	0.630	0.994
	(0.059)	(0.079)	
	5.661	7.954	

Indirect Effects of ETA on Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	--	--	--
TPRIN	-	-	-
PPRIN	-	-	-
EPRIN	-	-	-
APRIN	-	-	-
VPRIN	-	-	-
MEMB	0.523 (0.078)	-	-
	6.669		
STOC	0.335 (0.059)	0.630 (0.079)	-
	5.661	7.954	

Total Effects of KSI on Y

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
LPRIN	0.727 (0.083)	--	--	--	--
	8.780				
TPRIN	0.677 (0.081)	-	-	-	-
	8.310				
PPRIN	0.788 (0.083)	-	-	-	-
	9.525				
EPRIN	0.675 (0.082)	-	-	-	-
	8.232				
APRIN	0.486 (0.080)	-	-	-	-
	6.077				
VPRIN	0.588 (0.083)	-	-	-	-
	7.129				
MEMB	0.488 (0.079)	-0.140 (0.062)	0.244 (0.053)	-	-
	6.171	-2.265	4.638		
STOC	0.312 (0.059)	-0.090 (0.039)	0.156 (0.035)	-0.429 (0.054)	0.211 (0.044)
	5.311	-2.266	4.495	-7.990	4.755

!DA NI=13 NO=152 MA=kM

Standardized Total and Indirect Effects

Standardized Total Effects of KSI on ETA

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	0.933	--	--	--	--
SCAP	0.496	-0.142	0.248	--	--
ACCU	0.314	-0.090	0.157	-0.431	0.212

Standardized Indirect Effects of KSI on ETA

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
GGOV	--	--	--	--	--
SCAP	0.496	--	--	--	--
ACCU	0.314	-0.090	0.157	--	--

Standardized Total Effects of ETA on ETA

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	--	--	--
SCAP	0.532	--	--
ACCU	0.337	0.633	--

Standardized Indirect Effects of ETA on ETA

	GGOV	SCAP	ACCU
GGOV	--	--	--
SCAP	--	--	--
ACCU	0.337	--	--

Standardized Total Effects of ETA on Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	0.780	--	--
TPRIN	0.726	--	--
PPRIN	0.844	--	--
EPRIN	0.723	--	--
APRIN	0.521	--	--
VPRIN	0.630	--	--
MEMB	0.523	0.983	--
STOC	0.335	0.630	0.994

Completely Standardized Total Effects of ETA on Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	0.780	--	--
TPRIN	0.732	--	--
PPRIN	0.849	--	--
EPRIN	0.723	--	--
APRIN	0.523	--	--

VPRIN	0.633	--	--
MEMB	0.529	0.995	--
STOC	0.335	0.630	0.995

Standardized Indirect Effects of ETA on Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	--	--	--
TPRIN	--	--	--
PPRIN	--	--	--
EPRIN	--	--	--
APRIN	--	--	--
VPRIN	--	--	--
MEMB	0.523	--	--
STOC	0.335	0.630	--

Completely Standardized Indirect Effects of ETA on Y

	GGOV	SCAP	ACCU
LPRIN	--	--	--
TPRIN	--	--	--
PPRIN	--	--	--
EPRIN	--	--	--
APRIN	--	--	--
VPRIN	--	--	--
MEMB	0.529	--	--
STOC	0.335	0.630	--

Standardized Total Effects of KSI on Y

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
LPRIN	0.727	--	--	--	--
TPRIN	0.677	--	--	--	--
PPRIN	0.788	--	--	--	--
EPRIN	0.675	--	--	--	--
APRIN	0.486	--	--	--	--
VPRIN	0.588	--	--	--	--
MEMB	0.488	-0.140	0.244	--	--
STOC	0.312	-0.090	0.156	-0.429	0.211

Completely Standardized Total Effects of KSI on Y

	NSUP	MACC	EBEN	VIMP	LEXP
LPRIN	0.727	--	--	--	--
TPRIN	0.683	--	--	--	--
PPRIN	0.792	--	--	--	--
EPRIN	0.675	--	--	--	--
APRIN	0.488	--	--	--	--
VPRIN	0.591	--	--	--	--
MEMB	0.494	-0.141	0.247	--	--
STOC	0.313	-0.090	0.156	-0.429	0.211

Time used: 0.125 Seconds

ภาคผนวก จ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล		นายสุริยจรัส เตชะตันมินสกุล
เกิดเมื่อ		29 มีนาคม 2516
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2537	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขา การจัดการธุรกิจเกษตร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตลำปาง
	พ.ศ. 2539	ปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ สหกรณ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
	พ.ศ. 2542	ปริญญาโทวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ เกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้
	พ.ศ.2553	ปริญญาตรีรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขา บริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
	พ.ศ. 2553	Certificate of Participation in The 21 st Asian International Network Seminar in Nara, Osaka, Japan, Poverty Reduction and The leadership which future of societies in Asia has needed theme.
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2540- ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผลงานวิชาการ	พ.ศ. 2539	วิทยานิพนธ์ เรื่อง ประสิทธิภาพทางเทคนิคของการผลิตถั่วเหลืองต้นฤดูฝน ของจังหวัดสุโขทัย โดยการประมาณหา Stochastic Production Frontier
	พ.ศ. 2548	ผลงานวิจัย เรื่อง การบูรณาการและการพัฒนาศักยภาพขององค์กรการเงินชุมชนและองค์กรเครือข่าย เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในเขตพื้นที่ ต.ร่องเคาะ อ.วังเหนือ จ.ลำปาง (สำนักงานการอุดมศึกษา : สกอ.)
	พ.ศ. 2550	ผลงานวิจัย เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและการสร้าง โครงข่ายคุ้มครองทางสังคม กรณีศึกษา : บ้านคอนแก้ว ม.8 บ้านแสนตอ ม. 11 และบ้านจำตอง ม.15 ต.ร่องเคาะ อ.วังเหนือ จ.ลำปาง (สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ: วช.)

พ.ศ. 2553 ผลงานวิจัย เรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาการจัดตั้งและการพัฒนาศักยภาพของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริเพื่อเป็นฐานรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ในจังหวัดลำปาง(สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ: วช.)